T.C. BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

GAP BÖLGESİ HALK SAĞLIĞI PROJESİ RAPORU

SORUMLU KURULUŞ
TÜRKİYE PARAZİTOLOJİ DERNEĞİ

2003

GAP BÖLGESİ
HALK SAĞLIĞI PROJESİ RAPORU

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI
DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
YER NO 76-B
DEMİRBAŞ NO 4920

T.C. Başbakanlık
GAP İdaresi

Gaziantep
Üniversitesi

Dicle
Üniversitesi

Harran
Üniversitesi

OCAK 2003

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

GAP BÖLGESİ HALK SAĞLIĞI PROJESİ RAPORU

Türkiye Parazitoloji Derneği, İzmir

Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD. Gaziantep

Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD. Diyarbakır

Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD. Şanlıurfa

Ocak 2003

GAP BÖLGESİ HALK SAĞLIĞI PROJESİ KONSORSİYUM ÜYELERİ

Prof.Dr.M.Ali ÖZCEL	Konsorsiyum Başkanı, Türkiye Parazitoloji Derneği Başkanı
Doç.Dr.Utku ÜNSAL	Konsorsiyum Başkan Yardımcısı, Türkiye Parazitoloji Derneği Üyesi
Prof.Dr. Servet ÖZGÜR	Konsorsiyum Üyesi, Gaziantep Üniv. Tıp Fak.Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı
Doç.Dr.Ali İhsan Baykurt	Konsorsiyum Üye Yardımcısı Gaziantep Üniv. Tıp Fak.Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
Prof.Dr.Ersen İlçin	Konsorsiyum Üyesi, Dicle Üniv.Tıp Fak.Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı
Prof.Dr.Kadri Gül	Konsorsiyum Üye Yardımcısı, Dicle Üniv.Tıp Fak.Mikrobiyoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
Prof.Dr.Selçuk Yücesan	Konsorsiyum Üyesi, Harran Üniv.Tıp Fak.Dekanı
Öğ.Gör.Feridun Akkafa	Konsorsiyum Üye Yardımcısı, Harran Üniv.Tıp Fak.Tıbbi Biyoloji Anabili Dalı Öğretim Görevlisi

RAPORU YAZANLAR

Prof.Dr.M.Ali ÖZCEL,Doç.Dr.Utku ÜNSAL

Prof.Dr.Servet ÖZGÜR
Doç.Dr.Ali İhsan BOZKURT
Yrd.Doç.Dr.Saime ŞAHİNÖZ
Uzm.Dr.Birgül ÖZÇIRPICI
Uzm.Dr.Turgut ŞAHİNÖZ

Prof.Dr.Ersen İLÇİN
Yrd.Doç.Dr.Günay SAKA
Yrd.Doç.Dr.Ali CEYLAN
Araş.Gör.Yılmaz PALANCİ
Araş.Gör.Hamit ACEMOĞLU

ÖNSÖZ

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ülkenin güneydoğusundaki 9 ilde uygulanmakta olan çok sektörlü entegre bir bölgesel kalkınma projesidir. Proje toprak ve su kaynaklarını geliştirme programı kapsamında 22 baraj ve 19 hidroelektrik santralı ile 1.7 milyon hektarlık bir tarım arazisinin sulanmasına yönelik sulama altyapılarının inşaasını içermektedir. Bunun yanında tarımsal ve endüstriyel gelişme, kırsal ve kentsel altyapı, eğitim, sağlık, haberleşme, turizm vb. sektörlere yapılacak gelişme yatırımları da projenin kapsamında yer almaktadır.

Proje alanı, 74.000 km2'lik yüzölçümü ile ülke yüzölçümünün ve 6.7 milyon nüfusu ile ülke toplam nüfusunun yaklaşık % 10'unu oluşturmaktadır. Ancak sosyo-ekonomik gelişme göstergeleri açısından ülke ortalamalarının gerisinde kalmıştır. Aynı durum, yaşam kalitesinin temel göstergelerinden olan temel yaşamsal göstergeler ve sağlık göstergeleri için de geçerlidir. Sağlık göstergelerinin ve sağlık standartlarının geriliği Bölgenin önde gelen sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Diğer yandan başta geniş tarım alanlarının sulamaya açılması olmak üzere GAP yatırımlarının etkisiyle bölgede önemli çevresel ve ekolojik değişmelerin meydana gelmesi beklenmektedir. Sulamaların yaygınlaşması, endüstriyel gelişme, kentleşme, tarımsal pratiklerin değişmesi halk sağlığı açısından önemli etkiler yaratacak çevresel değişmeleri beraberinde getirecektir. Bu değişmelerin yaratacağı halk sağlığı risklerinin önceden belirlenerek gerekli tedbirlerin alınması, bölgede ekonomik gelişme ile birlikte insanın yaşam kalitesinin artırılması açısından büyük öneme sahiptir. Mevcut ve olası halk sağlığı sorunlarının belirlenerek gerekli tedbirlerin tanımlanmasını amaçlayan GAP Bölgesi Halk Sağlığı Projesi böyle bir yaklaşım ve gerekçeyle ele alınmıştır.

Çağdaş halk sağlığı yaklaşımında esas olan, birey hastalandıktan sonra tedavi etmek yerine hastalık ortaya çıkmadan gerekli tedbirlerin alınarak hastalığın ortaya çıkmasının önlenmesidir. Bu yöntem hem daha ekonomik hem de daha insanidir. Ekonomikliği sadece önceden önlem geliştirmenin tedavi hizmetlerine göre daha ucuz olmasından değil, aynı zamanda sağlık sorunları nedeniyle işgücü kayıplarının önlenebilmesinden de kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım sürdürülebilir bir insani kalkınma projesi olan GAP'ta önemsediğimiz bir yaklaşımdır.

Türkiye Parazitoloji Derneği liderliğinde bölgedeki üç üniversitemiz (Harran, Gaziantep ve Dicle Üniversiteleri) tarafından yürütülen çalışma, kapsamlı bir yaklaşımla halk sağlığı sorunlarını belirlemiş ve bunları önleme araçlarını tanımlamıştır. Ayrıca bu çalışma sürecinde Sağlık Bakanlığı da önemli destek vermiş ve örnek bir işbirliği sergilemiştir.

Yaptıkları bu güzel çalışma ve katkıları dolayısıyla, Üniversitelerimize, Sağlık Bakanlığı'na ve tüm ilgili kuruluşlara teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Bu çalışma sürecinde ilgili kuruluşlar arasında ortaya çıkan örnek koordinasyon ve işbirliğinin, önlemlerin hayata geçirilmesi sürecinde de gerçekleşeceğini ümit ediyor, kalkınma sürecimize olumlu katkılar getirmesini diliyorum.

Muammer Yaşar ÖZGÜL
GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkanı

ÖNSÖZ II

T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından GAP illerinin halk sağlığı konusundaki tüm verileri toplayarak çözüm önerilerini saptamak ve GAP'ın halk sağlığı haritasını çıkarmak üzere planlanan ve finanse edilen "GAP Bölgesi Halk Sağlığı Projesi"nin uygulanması sorumluluğu, Türkiye Parazitoloji Derneği'nin GAP Bölgesi'nde daha önce sıtma veya şark çıbanı konularında yapmış olduğu konular ve kazandığı deneyimler nedeniyle, Türkiye Parazitoloji Derneği'ne verilmiştir.

GAP İdaresi'nin önerileri doğrultusunda Dernek Başkanı Prof. Dr. M. Ali ÖZCEL bu projeyi uygulamak üzere GAP Bölgesi'nde bulunan Dicle Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi ve Harran Üniversitesi öğretim üyelerini içine alan bir konsorsiyum oluşturmuştur. 20 Mart 2001 tarihinde projenin açılış toplantısında, proje tanıtılmış ve hemen konsorsiyum toplantısı ile çalışmalara başlanmıştır. Anket formları hazırlanmış,uygulamalar için saha ve laboratuvar ekiplerinin kurulması, ekiplere katılanların eğitiminin yapılması ve çalışma takviminin belirlenmesinden sonra 14 Mayıs 2001 tarihinde Gaziantep ve Diyarbakır illerinde eşzamanlı olarak saha ve laboratuvar çalışmaları başlatılmıştır.

GAP Bölgesi illeri Doğu ve Batı olarak iki gruba ayrılmış, doğuda Diyarbakır, Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illeri ile batıda Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa ve Adıyaman illerinde saha ve laboratuvar çalışmaları eş zamanlı olmak üzere Türkiye Parazitoloji Derneği koordinatörlüğünde oluşturulan ekipler tarafından yürütülmüştür. GAP Bölgesi doğu illerinde Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı ve Mikrobiyoloji anabilim dalları öğretim üyeleri, batı illerinde Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı anabilim dalı ve Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı öğretim üyeleri görev almışlardır. Türkiye Parazitoloji Derneği de koordinatör olarak her iki bölgede görev yaparken özellikle laboratuvar çalışmaları için dernek üyesi olan ve aynı zamanda Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalı öğretim üyelerine görev vermiştir.

Projede yöntem ve örnek seçimi Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından bildirilmiştir. Tabakalı aşamalı örneklem yöntemi ile 9 ilin toplam nüfusu 6.128.973 olarak bilindiğinden kırsal ve kentsel ayrımlı 230 küme ve 1150 konut seçilerek 6900 kişiye ulaşılması hedeflenmişken hanelerde yaşayan nüfus yoğunluğu nedeniyle 7200 kişiye ulaşılmıştır. Her bir hane ve kişiye 250 den fazla soru içeren anket formları uygulanmış ve bireylerden alınan kan, idrar ve dışkı örnekleri laboratuvarlarda incelenmiştir.

Çalışmalarımız süresince konsorsiyum başkan ve üyeleri illerde yapılan çalışmalar sonrasında 7 kez toplanarak çalışmaların izlenmesi ve değerlendirmesini yapmışlardır. Her toplantıdan sonra hazırlanan proje gelişme raporları GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na gönderilerek GAP İdaresi'nin görüş ve önerileri doğrultusunda çalışmalarımıza yön verilmiştir.Ayrıca GAP İdaresi'nin ilgili Bakanlık temsilcilerinden oluşan Yönlendirme Kurulu toplantılarında da projenin uygulanması hakkında gerekli bilgiler verilmiş ve öneriler alınmıştır.

Sonuç olarak GAP Bölgesi illerinin mevcut ve ileride oluşabilecek sağlık ve sağlık ile ilgili sorunları saptanmış ve bu sorunların çözümlerine ait eylem planı hazırlanmıştır. Bu eylem

planının uygulanabilmesi, izlenebilmesi ve değerlendirme yapılabilmesi için de izleme ve değerlendirme komisyonlarının oluşturulması konusunda öneriler getirilmiştir.

GAP Bölgesi'nde yapılan bu çok kapsamlı büyük projenin tamamlanabilmesi ile elde edilen bilgiler 225 tablo ve 17 şekil ile verilmiş olup, tartışma bölümünde bu verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Böyle geniş kapsamlı projenin yapılmasını planlayan gerekçe, hedef ve çıktılarını saptayarak gerekli finansmanı sağlayan Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na teşekkür ediyorum. Çalışmalarımızda özveri ile görev yapan, tüm zorluklara, olumsuzluklara rağmen saha ve laboratuvar çalışmalarını başarı ile yürüten ve projenin yazılmasında da büyük emekler sarf eden Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı ve Başkanı ile öğretim üyelerine, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı ve öğretim üyelerine ve Mikrobiyoloji Anabilim Dalı öğretim üyelerine, Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığına ve Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı öğretim üyesine, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalı öğretim üyeleri ve uzmanlarına,GAP illeri valilerine, İl Sağlık Müdürleri ile İl Tarım ve İl çevre Müdürlerine,projemizde görev alan tüm sağlık personeline, Ziraat Mühendisi, Veteriner Hekim, Biyolog ve teknisyenlere de teşekkürlerimizi sunuyorum.

Projemiz ile elde edilen bilgilerin GAP yöremizde araştırma yapmak isteyenler için çok ayrıntılı veri kaynağı oluşturacağına eminim. En önemlisi bu proje sonuçlarına göre GAP Bölgemizde halk sağlığı ile ilgili tüm konularda gelişmelerin olması, GAP'ın daha sağlıklı ve verimli çalışması bizler için en büyük onur kaynağı olacaktır.

Saygılarımla.

Prof.Dr.M.Ali ÖZCEL
Konsorsiyum Başkanı
Türkiye Parazitoloji Derneği Başkanı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Simgeler ve Kısaltmalar	VI
Tablolar Dizini	VIII
Şekiller Dizini	XVIII
Yönetici Özeti	XIX
1.GİRİŞ	1
2. GEREKÇE	9
3. AMAÇ ve HEDEFLER	9
4. BÖLGE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	11
A. YÜZÖLÇÜMÜ VE NÜFUSU	11
B. GAP'TA ULAŞIM	17
C. EĞİTİM DURUMU	18
D. SAĞLIK DURUMU	19
5. PROJENİN YÜRÜTÜLMESİ	23
A. SEKTÖRLER ARASI İŞBİRLİĞİ VE KONULAR	24
B. ARAŞTIRMA KONULARININ SAPTANMASI VE GÖREV TANIMININ YAPILMASI	25
C. ÇALIŞMA TAKVİMİ	25
D. GEREKLİ İZİNLERİN ALINMASI	25
E. KONSORSİYUM VE YÖNLENDİRME KURUL TOPLANTILARI	26
F. GELİŞME RAPORLARI	27
G . SARF MALZEMELERİ	27
6. YÖNTEM	29
A. ÖRNEK SEÇİMİ	29
B. SORU KAĞITLARININ HAZIRLANMASI	31
I- Hane Halkı ve Haneler, 0-59 Aylık Çocuk, 5+ Yaş Erkek Çocuk ve Erkek ve 5+ Yaş Kız Çocuk ve Kadın Soru Kağıtlarının Hazırlanması	31
II-Çevre Soru Kağıdı' nın Hazırlanması	31
III-Tarım Verileri Soru Kağıdı	32
IV- Resmi Kayıtlardan Veri Toplama Formları	32
C. ARAŞTIRMA EKİBİ	32
D. EKİPLERİN EĞİTİMİ	33
E. SAHA ÇALIŞMALARI	34
F. LABORATUAR ÇALIŞMALARI	34
I. Mikrobiyolojik analizler	35
II. Parazitolojik Analizler	35
III. Su Analizleri	36
a. Suyun Bakteriyolojik Analizi; Örnek Alma ve Analiz Yöntemi	36
b. Suyun Kimyasal Analizi; Örnek Alma ve Analiz Yöntemi	37
G . VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	37
H . ARAŞTIRMANIN KISITLILIKLARI	37
7- BULGULAR	39
A- Resmi Kayıtlardan Derlenen Veriler	39
I-İl Sağlık Müdürlüklerinden Derlenen Veriler	39
II- İntihar Verileri	56

III- Meteorolojik Veriler 59
IV- Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Veriler 61
B-Araştırma Örneğinden Elde Edilen Veriler 68
I.Demografik Veriler 71
a. Hanehalkı Büyüklüğü 71
b. Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus 71
c. Doğurganlık, Ölümlülük ve Nüfus Artışı 71
d. Aile Yapısı 77
e. Eğitim Durumu 78
f. Medeni Durum 87
g. Akraba Evliliği Durumu 89
h . Meslek Durumu 90
ı. Türkçe Bilme ve Kullanma Durumu 93
i. Göç Durumu 100
II. Konut Koşulları 103
III. Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma 119
IV.Üreme Sağlığı 126
a. Doğurganlığa İlişkin Veriler 126
b. Doğum Öncesi Bakım, Doğuma Yardım ve Doğum Sonu Bakım 139
c. Aile Planlaması 164
1°) Aile planlaması Konusunda Bilgi 164
2°) Aile Planlaması Konusunda Tutum 178
3°) Aile Planlaması Konusunda Davranış 184
4°) Kullanılan Aile Planlaması Yöntemlerinin Öğrenilme Şekli (Kaynağı) 191
5°) Kullanılan Aile Planlaması Yöntemlerinin Edinilme Şekli (Kaynağı) 196
V. Çocuk Sağlığı 201
VI. Sigara Kullanımı 222
VII. Kronik Hastalıklar 228
VIII. Bulaşıcı Hastalıklar 233
a- Vektörlerle Bulaşan Hastalıklar 233
b- Su ve Besinlerle Bulaşan Enfeksiyon Hastalıkları 238
c- Su ve Besinlerle Bulaşan Paraziter Hastalıklar 240
d- Bulaşıcı Hastalıkların Yayılmasında Etkili Bazı Alışkanlıklar 248
IX. Fizik Çevreye İlişkin Veriler 250
a- İçme ve Kullanma Suları 250
b. Hava Kirliliği 257
c. Toprak Kirliliği 260
d. Atıklar 262
1°) Atık Sular ve Kanalizasyon 262
2°) Katı atıklar 265
3°) Tıbbi atıklar 272
e. Gürültü Kirliliği 273
X. GAP Bölgesinde Tarım ve Hayvancılık Durumu 274
8.TARTIŞMA 281
A. BAŞARIM 281
B. DEMOGRAFİK VERİLER 282
I-Hanehalkı Büyüklüğü 282
II-Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus 282

III- Doğurganlık, Ölümlülük ve Nüfus Artışı 283
IV- Aile Yapısı 284
V-Eğitim Durumu 284
VI-Medeni Durum 285
VII- Akraba Evliliği Durumu 285
VIII- Meslek Durumu 286
IX- Türkçe Bilme ve Kullanma Durumu 286
X. Göç Durumu 287
C- KONUT KOŞULLARI 287
I. İçme ve Kullanma Suları 287
II. Mutfak, Banyo ve Tuvalet Durumu 288
III. Evde Hayvan Besleme Durumu 289
IV. Vektör Durumu 289
V. Yemek Saklama Durumu 289
D-SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANMA 290
I. Sosyal Güvence 290
II. Sağlık Kuruluşlarına Başvuru 290
III. Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Yararlanma 291
E.ÜREME SAĞLIĞI 292
I. Doğurganlık 292
II. Doğum Öncesi ve Sonrası Bakım, Doğuma Yardım 293
III. Aile Planlaması 294
a-Bilgi 294
b- Tutum 295
c- Davranış 296
d-Kullanılan Yöntemin Öğrenilme Şekli ve Temin Edinildiği Yer 297
F. ÇOCUK SAĞLIĞI 298
G. SİGARA KULLANIMI 301
H. KRONİK HASTALIKLAR 302
I. BULAŞICI HASTALIKLAR 303
I. Vektörlerle bulaşan hastalıklar 303
II. Su ve Besinlerle Bulaşan Bakteriyel Hastalıklar 305
III. Su ve Besinlerle Bulaşan Paraziter Hastalıklar 306
J. FİZİK ÇEVRE 307
I. İçme ve Kullanma Suları 308
II. Hava Kirliliği 309
III. Toprak Kirliliği 309
IV. Atıklar 310
a. Atık Sular ve Kanalizasyon 310
b. Katı Atıklar 310
c. Tıbbi Atıklar 310
V. Gürültü Kirliliği 311
VI. Meteorolojik Durum 311
K. TARIM ve HAYVANCILIK 311
SONUÇLAR 315
A. Demografik Verilere İlişkin Sonuçlar 315
B. Konut Koşullarına İlişkin Sonuçlar 316
C. Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma İle İlgili Sonuçlar 316
D. Üreme Sağlığına İlişkin Sonuçlar 317
E. Çocuk Sağlığına İlişkin Sonuçlar 318

III- Meteorolojik Veriler 59
IV- Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Veriler 61
B-Araştırma Örneğinden Elde Edilen Veriler 68
I.Demografik Veriler 71
a. Hanehalkı Büyüklüğü 71
b. Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus 71
c. Doğurganlık, Ölümlülük ve Nüfus Artışı 71
d. Aile Yapısı 77
e. Eğitim Durumu 78
f. Medeni Durum 87
g. Akraba Evliliği Durumu 89
h . Meslek Durumu 90
ı. Türkçe Bilme ve Kullanma Durumu 93
i. Göç Durumu 100
II. Konut Koşulları 103
III. Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma 119
IV.Üreme Sağlığı 126
a. Doğurganlığa İlişkin Veriler 126
b. Doğum Öncesi Bakım, Doğuma Yardım ve Doğum Sonu Bakım 139
c. Aile Planlaması 164
1°) Aile planlaması Konusunda Bilgi 164
2°) Aile Planlaması Konusunda Tutum 178
3°) Aile Planlaması Konusunda Davranış 184
4°) Kullanılan Aile Planlaması Yöntemlerinin Öğrenilme Şekli (Kaynağı) 191
5°) Kullanılan Aile Planlaması Yöntemlerinin Edinilme Şekli (Kaynağı) 196
V. Çocuk Sağlığı 201
VI. Sigara Kullanımı 222
VII. Kronik Hastalıklar 228
VIII. Bulaşıcı Hastalıklar 233
a- Vektörlerle Bulaşan Hastalıklar 233
b- Su ve Besinlerle Bulaşan Enfeksiyon Hastalıkları 238
c- Su ve Besinlerle Bulaşan Paraziter Hastalıklar 240
d- Bulaşıcı Hastalıkların Yayılmasında Etkili Bazı Alışkanlıklar 248
IX. Fizik Çevreye İlişkin Veriler 250
a- İçme ve Kullanma Suları 250
b. Hava Kirliliği 257
c. Toprak Kirliliği 260
d. Atıklar 262
1°) Atık Sular ve Kanalizasyon 262
2°) Katı atıklar 265
3°) Tıbbi atıklar 272
e. Gürültü Kirliliği 273
X. GAP Bölgesinde Tarım ve Hayvancılık Durumu 274
8.TARTIŞMA 281
A. BAŞARIM 281
B. DEMOGRAFİK VERİLER 282
I-Hanehalkı Büyüklüğü 282
II-Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus 282

III- Doğurganlık, Ölümlülük ve Nüfus Artışı 283
IV- Aile Yapısı 284
V-Eğitim Durumu 284
VI-Medeni Durum 285
VII- Akraba Evliliği Durumu 285
VIII- Meslek Durumu 286
IX- Türkçe Bilme ve Kullanma Durumu 286
X. Göç Durumu 287
C- KONUT KOŞULLARI 287
I. İçme ve Kullanma Suları 287
II. Mutfak, Banyo ve Tuvalet Durumu 288
III. Evde Hayvan Besleme Durumu 289
IV. Vektör Durumu 289
V. Yemek Saklama Durumu 289
D-SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANMA 290
I. Sosyal Güvence 290
II. Sağlık Kuruluşlarına Başvuru 290
III. Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Yararlanma 291
E.ÜREME SAĞLIĞI 292
I. Doğurganlık 292
II. Doğum Öncesi ve Sonrası Bakım, Doğuma Yardım 293
III. Aile Planlaması 294
a-Bilgi 294
b- Tutum 295
c- Davranış 296
d-Kullanılan Yöntemin Öğrenilme Şekli ve Temin Edinildiği Yer 297
F. ÇOCUK SAĞLIĞI 298
G. SİGARA KULLANIMI 301
H. KRONİK HASTALIKLAR 302
I. BULAŞICI HASTALIKLAR 303
I. Vektörlerle bulaşan hastalıklar 303
II. Su ve Besinlerle Bulaşan Bakteriyel Hastalıklar 305
III. Su ve Besinlerle Bulaşan Paraziter Hastalıklar 306
J. FİZİK ÇEVRE 307
I. İçme ve Kullanma Suları 308
II. Hava Kirliliği 309
III. Toprak Kirliliği 309
IV. Atıklar 310
a. Atık Sular ve Kanalizasyon 310
b. Katı Atıklar 310
c. Tıbbi Atıklar 310
V. Gürültü Kirliliği 311
VI. Meteorolojik Durum 311
K. TARIM ve HAYVANCILIK 311
SONUÇLAR 315
A. Demografik Verilere İlişkin Sonuçlar 315
B. Konut Koşullarına İlişkin Sonuçlar 316
C. Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma İle İlgili Sonuçlar 316
D. Üreme Sağlığına İlişkin Sonuçlar 317
E. Çocuk Sağlığına İlişkin Sonuçlar 318

F. Sigara Kullanımı İle İlgili Sonuçlar 319
G. Kronik (Süregen) Hastalıklarla İlgili Sonuçlar 319
H. Bulaşıcı Hastalıklarla İlgili Sonuçlar 319
I. Fizik Çevreyle İlgili Sonuçlar 320
J. Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Sonuçlar 321
10- RİSK ALTINDA BULUNAN BÖLGELER VE ÖNCELİKLİ MÜDAHALE ALANLARI 323
A. Aşırı Doğurganlık Riski 323
B. Yetersiz Eğitim Riski 323
C. Özürlülük Riski 324
D. İşsizlik Riski 324
E. Yetersiz ve Sağlıksız İçme-Kullanma Sularıyla Bulaşabilen Hastalık Riski 324
F. Katı Atık Yönetiminin Yetersizliği Nedeniyle Oluşabilecek Hastalıklar Riski 325
G. Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Yetersizliğine Bağlı Hastalık ve Ölüm Riski 326
H. Üreme Sağlığı Düzeyinde Yetersizlik Riski 327
I. Çocuk Sağlığı Düzeyinde Yetersizlik Riski 327
J. Tütüne Bağlı Hastalık Riski 328
K. Su ve Besinlerle Bulaşabilen Paraziter Hastalık Riski 328
L. Zoonotik Hastalık Riski 329
11. EYLEM PLANI 331
SORUN 1- AŞIRI DOĞURGANLIK SORUNU 338
SORUN 2- YETERSİZ EĞİTİM SORUNU 339
SORUN 3- AKRABA EVLİLİKLERİ SORUNU 339
SORUN 4- İŞSİZLİK ve GÖÇ SORUNU 340
SORUN 5- TÜRKÇE BİLME VE KULLANMA SORUNU 341
SORUN 6- İÇME ve KULLANMA SULARI SORUNU 341
SORUN 7- KONUT SAĞLIĞI SORUNU 342
SORUN 8- SIVI ATIK SORUNU 342
SORUN 9- KATI ATIK SORUNU 343
SORUN 10- SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANMADA YETERSİZLİK SORUNU 344
SORUN 11- ÜREME SAĞLIĞINA İLİŞKİN SORUNLAR 345
SORUN 12- ÇOCUK SAĞLIĞINA İLİŞKİN SORUNLAR 345
SORUN 13- SİGARA KULLANIM SORUNU 346
SORUN 14- KRONİK HASTALIKLAR SORUNU 346
SORUN 15-VEKTÖRLERLE BULAŞAN HASTALIKLAR SORUNU 347
SORUN 16- SU VE BESİNLERLE BULAŞAN HASTALIKLAR SORUNU 348
SORUN 17- DİĞER ÇEVRE SORUNLARI 349
SORUN 18-TARIM VE HAYVANCILIKLA İLGİLİ SAĞLIK SORUNLARI 349
11. İZLEME ve DEĞERLENDİRME 351
12. KAYNAKLAR 353

SİMGELER ve KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇS	Ana Çocuk Sağlığı
AÇSAP	Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması
AİDS	Aids Hastalığı
AP	Aile Planlaması
ARB	Asido Resistan Bakteri
ASU	Arizona Eyalet Üniversitesi
ASYE	Akut Solunum Yolu Enfeksiyonu
BAM	Batı Araştırma Merkezi
BCG	Verem Aşısı
BGAPBKİB	Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
BÖH	Bebek Ölümleri Hızı
ÇATOM	Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirme
DAM	Doğu Araştırma Merkezi
DBT	Difteri Boğmaca Tetanoz
DBYS	Doğumda Beklenen Yaşam Süresi
DDY	Devlet Demiryolları
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DKÇ	Doğuştan Kalça Çıkığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşeri
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DÜ	Dicle Üniversitesi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GAP-MOM	Güneydoğu Anadolu Projesi-Sulama Sistemlerinin İşletme Bakım ve Yönetimi
GDH	Genel Doğurganlık Hızı
GİDEM	Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri
GIS	Coğrafi Bilgi Sistemi
GMT	Gıda Maddeleri Tüzüğü
GSBH	Gayri Safi Bölgesel Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GWP	Küresel Su Ortaklığı
ICARDA	Kurak Alanlarda Uluslararası Tarımsal Araştırma Merkezi
IHA	Uluslararası Hidroelektrik Enerji Birliği
IWRA	Uluslarası Su Kaynakları Birliği
KDH	Kaba Doğum Hızı
KOBİ	Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler
KÖH	Kaba Ölüm Hızı
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
MASHAV	İsrail Dışişleri Bakanlığı Uluslararası İşbirliği Merkezi
MSB	Milli Savunma Bakanlığı
OSB	Orta Sanayi Bölgeleri
RİA	Rahim İçi Araç
SD	Standart Sapma
SDSU	Sandiego Eyalet Üniversitesi
SS	Salmonella Shigella
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu

TAP	Toplam Asılı Partikül
TDA	Ticaret ve Kalkınma Ajansı
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TNSA	Türkiye Nüfus Sayımı Araştırması
TPD	Türkiye Parazitoloji Derneği
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSE	Türk Standartlar Enstitüsü
TT	Tifo Tetanoz
TVA	Tennessee Vadisi Otoritesi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuk Acil Fonu
USTDA	Amerika Birleşik Devletleri Ticaret ve Kalkınma Ajansı
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
WWC	Dünya Su Konseyi
YİBO	Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Nüfusun İllere Göre Dağılımı	14
Tablo 2. GAP Bölgesinde İllere Ait Nüfus Verileri ve Yıllık Nüfus Artış Hızları	14
Tablo 3. 1990 yılı verilerine göre GAP Bölgesi İllerinde Nüfusla İlgili Bazı Özellikler	15
Tablo 4. GAP İllerinde Cinsiyete Göre İlk Evlilik Yaşı Ortalamaları	15
Tablo 5. Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Nüfus (1990 yılı)	16
Tablo 6. GAP Bölgesi' nde Toplam Doğurganlık ve Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü, 1990	16
Tablo 7. GAP Bölgesi'nde İllere Ait Göçle* İlgili Veriler (1990)	16
Tablo 8. GAP Bölgesi'nde İllerde 1985-1990 Arasında İçe Göç, Dışa Göç, Net Göç ve Net Göç Hızları	17
Tablo 9. 1990 yılı verilerine göre GAP Bölgesi İllerinde Cinsiyete Göre Okur-yazar Olmayan Oranları	18
Tablo 10. Türkiye' de okullaşma oranı	18
Tablo 11. GAP İllerinde Okul Gruplarına ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranı (1995-1996)	19
Tablo 12.GAP Bölgesi İllerinde 1998 Yılı Hekim Sayıları Ve Hekim Başına Düşen Nüfus	20
Tablo 13. GAP Bölgesi' nde bebek ve çocuk ölümleri, 1990	20
Tablo 14. Türkiye 'de nüfusun Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Göre Dağılımı (1998)	21
Tablo 15. GAP Bölgesi'nde İllerde 1996 Yılı Sosyal Güvenlik ile İlgili Veriler	21
Tablo 16. BAM ve DAM Bölgesinde Küme* Sayılarının İllere Dağılımı	30
Tablo 17. İllere Göre Ortalama Konut Halkı Büyüklüğü	30
Tablo 18. BAM ve DAM Bölgelerinde Saha ve Laboratuar Ekiplerinin Oluşumu	33
Tablo 19. GAP Bölgesi'nde İllere Göre Nüfus ve Bazı Sağlık Göstergelerinin Dağılımı, 2000	39
Tablo 20. GAP Bölgesi İllerinin Yıllara Göre Aşılama Oranlarının Dağılımı (%), 1999-2001* (0-11 Aylık Bebeklerde)	39
Tablo 21. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Personelinin ve Sağlık Personeli Başına Düşen Nüfusların Dağılımı, 2000	41
Tablo 22. GAP Bölgesi İllerinde Yataklı Tedavi Kurumlarının Durumu, 2000	42
Tablo 23. GAP Bölgesi İllerinde Birinci Basamak Sağlık Kuruluşlarının Dağılımı, 2000	42
Tablo 24. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Ocaklarının Durumu, 2000	43
Tablo 25. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Ocaklarındaki Sağlık Personeli Sayıları ve Personel Başına Düşen Nüfusların Dağılımı, 2000	44
Tablo 26. GAP Bölgesi İllerinde Yıllara Göre Aile Planlaması Çalışmaları, 1999-2001	44
Tablo 27. GAP Bölgesi İllerinde 15-49 Yaş Evli Kadınların Halen Aile Planlaması Yöntemleri Uygulama Durumları, 2000	44
Tablo 28. GAP Bölgesi İllerinde Tüberküloz Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001	46
Tablo 29. GAP Bölgesi İllerinde Kızamık Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001	46

Tablo 30. GAP Bölgesi İllerinde Sıtma Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001	46
Tablo 31. GAP Bölgesi İllerinde Bruselloz Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001	47
Tablo 32. GAP Bölgesi İllerinde Trahom Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001	47
Tablo 33. GAP Bölgesi İllerinde Tifo Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001	47
Tablo 34. GAP Bölgesi İllerinde Amipli Dizanteri Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995- 2001	48
Tablo 35. GAP Bölgesi İllerinde Hepatit A Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001 (18)	48
Tablo 36. GAP Bölgesi İllerinde Diğer İshalli Hastalıklar Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001*	48
Tablo 37. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Alınan Su Örneklerinin Bakteriyolojik Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne (GMT ye) Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001	49
Tablo 38. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Alınan Su Örneklerinin Kimyasal Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne (GMT) Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001	50
Tablo 39. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Alınan Su Örneklerinin Bakiye Klor Ölçümlerinin Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001	51
Tablo 40. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Alınan Gıda Örneklerinin Bakteriyolojik Analiz Sonuçlarının GMT'ye Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001	52
Tablo 41. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Denetlenen Gıda Üretim ve Satış Yerlerinin Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001	53
Tablo 42. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Denetlenen Gayrısıhhi Kuruluşların Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001	54
Tablo 43. GAP Bölgesi Sağlık Müdürlükleri Hizmet İçi Eğitim Çalışmaları (2001)	55
Tablo 44. GAP Bölgesi Sağlık Müdürlüklerince Yapılan Halk Eğitimi Çalışmalarının İllere ve Konularına Göre Dağılımı (2001) (Eğitim yapılan kişi sayısı)	55
Tablo 45. 1998 Yılında Türkiye'de Meydana Gelen İntiharların Nedenlerine Göre Dağılımı	56
Tablo 46. 1998 Yılında Türkiye'de Meydana Gelen İntiharların Şekillerine Göre Dağılımı	56
Tablo 47. 1996 Yılı Verilerine Göre İllere Göre İntihar Nedenlerinin Dağılımı	57
Tablo 48. GAP Bölgesi'ndeki İllerde İntihar Vakalarının Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı	58
Tablo 49. GAP Bölgesi'nde Bazı İllere Ait Meteorolojik Veriler	59
Tablo 50. GAP Bölgesi'nde Bazı İllere Ait Meteorolojik Ölçümler için Toplam Gözlem Süreleri	59
Tablo 51. GAP Bölgesi'nde İllere Ait Hava Kirliliği Verileri	60
Tablo 52. GAP İllerinde Yıllık Toplam yağış miktarları (kg/m^2)	60

Tablo 53. GAP İllerinde Yıllık Ortalama Sıcaklık (°C)	60
Tablo 54. GAP İllerinde Yıllık Ortalama Nispi Nem (%)	61
Tablo 55. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Tarım Ürünlerinin 1980-1998 Yıllarına Ait Ekiliş Alanı ve Üretim Miktarının Karşılaştırılması	62
Tablo 56. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Tahıl Ürünlerinin (Buğday, arpa,mısır, darı, pirinç, çavdar) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı)	62
Tablo 57. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Endüstri Bitkilerinin (Pamuk, şeker pancarı, tütün, keten vs) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı)	63
Tablo 58. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Baklagillerin (Fasulye, Kırmızı Mercimek, Nohut, Fiğ, Burçak) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı)	63
Tablo 59. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Yağlı Tohumların (Ayçiçeği, Yerfıstığı, Soya, Susam) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı)	63
Tablo 60. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Yumru Bitkilerin (Patates, Soğan, Sarımsak) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı)	64
Tablo 61. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Sebzelerin (domates, patlıcan, kavun, karpuz, hıyar,vs) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı)	64
Tablo 62. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Yumuşak Çekirdekli Meyvelerin (Armut, Ayva, Elma, Muşmula, Yenidünya) Ağaç Sayısı ve Üretimi	64
Tablo 63. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Taş Çekirdekli Yumuşak Meyvelerin (erik, iğde, kayısı, zerdali, kiraz, kızılcık, şeftali, vişne, zeytin) Ağaç Sayısı ve Üretimi	65
Tablo 64. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Sert Kabuklu Meyvelerin (Antep fıstığı, ceviz badem, kestane) Ağaç Sayısı ve Üretimi	65
Tablo 65. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Yumuşak Üzümsü Meyvelerin (Çilek, Dut, İncir, Keçiboynuzu, Muz, Nar, Üzüm,Kivi) Ağaç Sayısı ve Üretimi	65
Tablo 66. GAP Bölgesi İllerinde Kullanılan Gübre Miktarı (ton) (1998)	66
Tablo 67. GAP Bölgesi İllerinde Canlı Hayvan Sayısı (1998 yılı)	66
Tablo 68. GAP Bölgesi İllerinde Hayvansal Ürünler (1998 yılı)	67
Tablo 69. Örneğe Çıkan ve Ulaşılan Konutların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	68
Tablo 70. Soru Kağıdı Uygulanan Kişilerin İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	69
Tablo 71. Konutta Yaşayan Kişi Sayısına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Soru Kağıdı Uygulama Oranları	70
Tablo 72. İllere ve Yerleşim Yerine Göre Konutlarda Yaşayan Kişi Sayısı Ortancası	71
Tablo 73. Soru Kağıdı Uygulanan Erkeklerin Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	72
Tablo 74. Soru Kağıdı Uygulanan Kadınların Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	73
Tablo 75. Araştırma Grubundan Elde Edilen Bazı Demografik Özelliklerin İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	75
Tablo 76. Brass Tekniğine Göre İller Bazında Tahmin Edilen Bazı Demografik Veriler 1990-2000	76
Tablo 77. Soru Kağıdı Uygulanan Ailelerin Aile Tipine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	77
Tablo 78. Soru Kağıdı Uygulanan 7 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Öğrenim Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*	79

Tablo 79. Soru Kağıdı Uygulanan 7 Yaş ve Üzeri Kadınların Öğrenim Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*	80
Tablo 80. Soru Kağıdı Uygulanan 7-19 Yaş Grubundaki Erkeklerin Öğrenim Durumlarına, Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	81
Tablo 81. Soru Kağıdı Uygulanan 7-19 Yaş Grubu Kadınların Öğrenim Durumlarına, Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	84
Tablo 82. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Medeni Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	87
Tablo 83. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Medeni Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	88
Tablo 84. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Son Eşleri İle Akrabalık Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	89
Tablo 85. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Son Eşleri İle Akrabalık Oranlarına, Yaş Gruplarına ve İllere Göre Dağılımı (%)	90
Tablo 86. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Meslek Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	91
Tablo 87. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş Üzeri Kadınların Meslek Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	92
Tablo 88. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Erkeklerin Türkçe Bilme Durumlarına İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	94
Tablo 89. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Kadınların Türkçe Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	95
Tablo 90. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Kadınların Türkçe Bilme Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	96
Tablo 91. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Erkeklerin Evlerinde Ağırlıklı Olarak Konuştukları Dile, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	99
Tablo 92. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Kadınların Evlerinde Ağırlıklı Olarak Konuştukları Dile, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	100
Tablo 93. Soru Kağıdı Uygulanan Ailelerin Halen Oturdukları Yere Göçle Gelme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	101
Tablo 94. Araştırma Sırasında Yaşadığı Yere Göçle Gelmiş Olan Ailelerin Göç Nedenlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	102
Tablo 95. Konutların İçme Suyu Kaynaklarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	104
Tablo 96. İçme Suyunun Evdeki Konumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	105
Tablo 97. Konutların Mutfak ve Tuvaletlerinde Şebeke Suyu Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	106
Tablo 98. Şebeke Suyu Bulunan Konutların Şebeke Suyunun Kesilme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	107
Tablo 99. Araştırma Sırasında Suları Klorlanabilecek Yerlerden Örneğe Çıkan Konutlardan Alınan Suların Serbest Klor Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	108
Tablo 100. Konutlardan Alınan Su Örneklerinin Bakteriyolojik Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne Uygunluk Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	110
Tablo 101. Konutlardan Alınan Su Örneklerinin Kimyasal Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne Uygunluk Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	111

Tablo 102. Konutların Bağımsız Mutfak, Banyo ve Tuvalet Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	112
Tablo 103. Konutların Tuvaletin Bağlı Olduğu Yere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	113
Tablo 104. Konutların Gözlemciye Göre Tuvaletin Sağlığa Uygunluk Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	114
Tablo 105. Konutların Tuvaletlerinde El Yıkama Yeri ve Sabun Bulunma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	115
Tablo 106. Konutların Hayvan Beslenme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	116
Tablo 107. Konutların Karasinek ve Sivrisinek Görülme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	117
Tablo 108. Konutların Evde Artan Yemeklerin Saklanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı	118
Tablo 109. Aile Reislerinin Sosyal Güvence Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	120
Tablo 110. Ailelerin Konutta En Son Rahatsızlanan Kişinin Tedavisi İçin İlk Olarak Başvurulan Yere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	121
Tablo 111. Konutun Sağlık Ocağı Personeli Tarafından Ziyaret Edilme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	122
Tablo 112. Sağlık Ocağı Personeli Tarafından Konutta Edilen Ziyaret Ailelerin Ziyaret Nedenlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı * (Hizmeti Alanların Algılaması)	123
Tablo 113. Ailelerin Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Memnuniyet Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	124
Tablo 114. Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Memnun Olmayan Ailelerin Memnun Kalmama Nedenlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	125
Tablo 115. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerlerine Göre İlk Evlilik Ve İlk Gebelik Yaşı Ortalamaları	127
Tablo 116. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların İllere ve Yaş Gruplarına Göre İlk Evlilik Yaşı Ortalamaları	128
Tablo 117. Soru Kağıdı Uygulanan Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri	130
Tablo 118. Soru Kağıdı Uygulanan 15-49 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri	131
Tablo 119. Soru Kağıdı Uygulanan 15-24 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri	132
Tablo 120. Soru Kağıdı Uygulanan 25-34 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri	133
Tablo 121. Soru Kağıdı Uygulanan 35-44 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri	134
Tablo 122. Soru Kağıdı Uygulanan 45-49 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri	135
Tablo 123. Soru Kağıdı Uygulanan Gebelik Geçirmiş Kadınların Ölü Doğum Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	136
Tablo 124. Soru Kağıdı Uygulanan Gebelik Geçirmiş Kadınların İstemsiz Düşük Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	137
Tablo 125. Soru Kağıdı Uygulanan Gebelik Geçirmiş Kadınların İstemli Düşük Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	138

Tablo 126. Son 5 yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Gebelikleri Sırasında Herhangi Bir Sağlık Ocağı Personeli Tarafından İzlenme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	140
Tablo 127. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Gebelikleri Sırasında Tetanoz Aşısı Yapılma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	141
Tablo 128. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	142
129. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Gebelik Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	143
Tablo 130. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Canlı Doğum Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	148
Tablo 131. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Yaşayan Çocuk Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	153
Tablo 132. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımıyla Yaptıklarına, Eğitim Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	158
Tablo 133. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımıyla Yaptıklarına, Türkçe Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	161
Tablo 134. Son Beş Yıl İçinde Doğum Yapmış Kadınların Doğum Sonrası Bakım Alma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı	163
Tablo 135. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntemi Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	165
Tablo 136. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntemi Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	166
Tablo 137. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntemi Duyma Durumlarına, Türkçe Bilme Durumuna ve İllere Göre Dağılımı	167
Tablo 138. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Duyma Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	168
Tablo 139. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Duyma Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	171
Tablo 140. Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntemi (GÖY) Duymuş Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Bildikleri Gebeliği Önleyici Yöntemlere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	174
Tablo 141. Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntemi (GÖY) Duymuş Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Bildikleri Gebeliği Önleyici Yöntemlere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	176
Tablo 142. Soru Kağıdı Uygulanan Ve Araştırma Sırasında Evde Bulunan Kadınların Son Gebeliklerinin İstenme Durumlarının İllere Ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	178

Tablo 143. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Bulunan Kadınların Son Gebeliklerinin İstenme Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	180
Tablo 144. Soru Kağıdı Uygulanan 15-49 Yaş Arası ve Gebelik Geçirmiş Kadınların Başka Çocuk İsteme Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Yaşayan Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı	182
Tablo 145. Soru Kağıdı Uygulanan 15 + Yaştaki Kadınların ve Erkeklerin İllere ve Yerleşim Yerine Göre İdeal Çocuk Sayısı Ortancaları	184
Tablo 146. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	185
Tablo 147. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanma Durumlarına, Türkçe Bilme Durumuna ve İllere Göre Dağılımı	186
Tablo 148. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Evlenmiş Kadınların Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanma Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	187
Tablo 149. Halen Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemin Çeşidine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	190
Tablo 150. Halen Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemin Etkinlik Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	191
Tablo 151. Halen Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemi Kimden Öğrendiklerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	192
Tablo 152. Halen Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanan Kadınların Halen Kullandıkları Yöntemi Kimden Örendiklerine/Duyduklarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	193
Tablo 153. Halen Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanan Kadınların Kullandıkların Yöntemi Temin Ettikleri Yere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	197
Tablo 154. Halen Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemi Temin Ettikleri Yere, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	198
Tablo 155. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Yaş Gruplarına, Cinsiyete, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	202
Tablo 156. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Herhangi Bir Zamanda Ebe Tarafından İzlenme Durumlarının İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	204
Tablo 157. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Özürlülük Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	205
Tablo 158. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Doğumdan Sonra İlk Emzirilme Zamanlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	207
Tablo 159. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Doğumdan Sonra İlk Verilen Gıda Çeşidine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	208
Tablo 160. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Ek Gıdaya Başlama Zamanı Ortalamaları	209

Tablo 161. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların İlk Verilen Ek Gıda Çeşidine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	210
Tablo 162. Araştırmaya Sırasında Muayene Edilen 0-59 Aylık Çocukların Yaşa Göre Boy ve Yaşa Göre Ağırlık Açısından Malnütrisyon Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	211
Tablo 163. Araştırma Sırasında Muayene Edilen 0-59 Aylık Çocukların Boya Göre Ağırlık Açısından Malnütrisyon Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	214
Tablo 164. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Aşılanma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*	217
Tablo 165. Araştırma Grubundaki 12-23 Aylık Çocukların Aşılanma Yüzdelerinin İllere ve Yerleşim Yerinin Tipine Göre Dağılımı	218
Tablo 166. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocuklarda Kızamık Geçirme Durumunun İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	219
Tablo 167. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Son Bir Ayda Öksürüklü Hastalık Geçirme Durumunun İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	221
Tablo 168. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Son 15 Gün İçerisinde İshale Yakalanma Durumunun İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	222
Tablo 169. Konutların Sürekli Sigara İçilme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	223
Tablo 170. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Sigara İçme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	224
Tablo 171. Soru Kağıdı Uygulanan Erkeklerin Sigara İçme Durumlarına, Yaş Gruplarına ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	225
Tablo 172. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Sigara İçme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	226
Tablo 173. Soru Kağıdı Uygulanan Kadınların Sigara İçme Durumlarına, Yaş Gruplarına ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	227
Tablo 174. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş Üzeri Erkeklerin Özürlülük Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	229
Tablo 175. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş Üzeri Kadınların Özürlülük Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	230
Tablo 176. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Bazı Kronik Hastalıkların Görülme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	231
Tablo 177. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Kadınların Bazı Kronik Hastalıkların örülme Durumuna İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	232
Tablo 178. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Erkek ve Kadınların Geçirilmiş Şark Çıbanı Skatrisi Bulunma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	235
Tablo 179. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Erkek ve Kadınların Geçirilmiş Trahom Öyküsü Bulunma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	236
Tablo 180. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Erkek ve Kadınların Geçirilmiş Sıtma Öyküsü Bulunma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	237
Tablo 181. Araştırma Grubundaki Kişilerden Alınan Gaita Örneklerinin Salmonella-Shigella Besiyerinde Üreme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	239

Tablo 182. Araştırma Kapsamındaki Erkeklerin Araştırma Sırasında Gaitasında Bulunan Parazitlerin Türlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*	242
Tablo 183. Araştırma Kapsamındaki Kadınların Araştırma Sırasında Gaitasında Bulunan Parazitlerin Türlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*	245
Tablo 184. Araştırma Kapsamındaki 0-59 Aylık Çocukların Araştırma Sırasında Gaitasında Bulunan Parazit Türlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	246
Tablo 185. Araştırma Kapsamındaki Tüm Bireylerin Araştırma Sırasında Gaitasında Bulunan Parazit Türlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	247
Tablo 186. Araştırma Kapsamındaki Konutlarda Yaşayan Ailelerin Çiğ Köfte Yeme Alışkanlıklarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	248
Tablo 187. Araştırma Kapsamındaki Konutlarda Yaşayan Ailelerin Çiğ Süt Ürünleri Tüketme Alışkanlıklarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	249
Tablo 188. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerine İçme ve Kullanma Suyunun Sağlandığı Kaynaklara, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	251
Tablo 189. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde İçme ve Kullanma ularının Yeterlilik Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	252
Tablo 190. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerine İçme Suyu Şebekesinden Su Sağlanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	253
Tablo 191. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerdeki Konutların O Yerleşim Yerindeki İçme Suyu Kaynağının Bulunduğu Bölgedeki Faaliyetlere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	254
Tablo 192. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Yararlandıkları çme Suyunun Kaynağında Kaynak Koruma Önlemleri Alınma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	255
Tablo 193. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerinde Konutların O Yerleşim Yerindeki İçme Suyunun Klorlanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	256
Tablo 194. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerindeki İçme Suyunun Analiz Edilme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	257
Tablo 195. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Kış Sezonunda Belirgin Hava Kirliliği Görülme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	258
Tablo 196. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Trafik Yoğunluğu Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	259
Tablo 197. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Toprak Kirliliği Yapan Kaynakların Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	261
Tablo 198. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerindeki Kanalizasyonun Konutları Kapsama Düzeyine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	263
Tablo 199. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Endüstri Kaynaklı Atık Su Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	264

Tablo 200. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atık Toplanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	265
Tablo 201. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atıkların Biriktirilme Şekline, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	266
Tablo 202. Katı Atıkların Toplandığı Yerleşim Birimlerindeki Konutların Evsel, Tıbbi ve Endüstriyel Nitelikli Katı Atıkların Toplanma Şekline, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	267
Tablo 203. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerindeki Katı Atık Toplama Araçlarının Yeterlilik Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	268
Tablo 204. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atık Toplama Alanı Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	269
Tablo 205. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atık Depolama İşlemlerinin Düzenli Yapılma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	270
Tablo 206. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atık Depolama Alanlarının İlaçlanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	271
Tablo 207. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Tıbbi Atıkların Ayrı Toplanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	272
Tablo 208. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Gürültü Kirliliği Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	273
Tablo 209. GAP Bölgesi'nde Toplam Ekilebilir ve Ekilen Tarım Alanı ve Ekili Arazilerde Ürün Deseni	275
Tablo 210. Tarım Alanlarının Sulanma Durumunun İllere Göre Dağılımı	276
Tablo 211. Tarım Makineleri ve Traktör Başına Düşen Ekili Arazinin İllere Göre Dağılımı	276
Tablo 212. Kullanılan ve Ekili Alan Başına Düşen Kimyasal Gübre ve Pestisit Miktarının İllere Göre Dağılımı	277
Tablo 213. Mevcut Hayvan Sayısının İllere Göre Dağılımı	277
Tablo 214. GAP Bölgesi'ndeki Hayvansal Ürün Miktarının İllere Göre Dağılımı	278
Tablo 215. Veteriner Hekim ve Veteriner Sağlık Teknisyeni Sayıları ile Veteriner Hekim Başına Düşen Hayvan Sayısının İllere Göre Dağılımı	278
Tablo 216. GAP Bölgesi İllerinde 2001 Yılında Laboratuvarlarda Tanı Konan Zoonotik Hastalıklar*	279

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. GAP Bölgesi Nüfus Piramidi	74
Şekil 2. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Son Eşleri İle Akrabalık Oranlarına, Yaş Gruplarına ve İllere Göre Dağılımı	90
Şekil 3. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların İllere Göre İlk Evlilik Yaşı Ortalamaları	128
Şekil 4. İllere Göre GAP Bölgesi'ndeki Çocuklarda Yaşa Göre Boy Değeri - 2SD'nin Altında Olanların Yüzdesi	212
Şekil 5. İllere Göre GAP Bölgesi'ndeki Çocuklarda Yaşa Göre Ağırlık Değeri - 2SD'nin Altında Olanların Yüzdesi	213
Şekil 6. İllere Göre GAP Bölgesi'ndeki Çocuklarda Boya Göre Ağırlık Değeri - 2SD'nin Altında Olanların Yüzdesi	215
Şekil 7. GAP Bölgesi' nde Sulama Durumu	241

YÖNETİCİ ÖZETİ

Gap Bölgesi Halk Sağlığı Projesi, Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı **(GAP-KİB)** tarafından planlanmış ve projenin gerekçesi, amaç, kapsam ve hedefleri saptanmıştır.

Parasal kaynağı GAP-KİB tarafından sağlanan projenin yürütülmesi Türkiye Parazitoloji (TPD)'ne verilmiştir.

Projenin amaç, kapsam ve hedefleri doğrultusunda yürütülmesi için GAP-KİB, Bir Başkan Yardımcısını ve Sosyal Projeler Koordinatörlerini görevlendirmiştir.

TPD, projenin uygulanabilmesi için, bölge üniversiteleri olan Gaziantep, Dicle ve Harran Üniversiteleri öğretim üyelerinin katılımı ile bir konsorsiyum oluşturmuştur.

Saha ve laboratuvar çalışmaları TPD koordinatörlüğünde Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalı üyeleri, uzmanları ile Dicle ve Gaziantep Üninersiteleri Tıp Fakülteleri Halk Sağlığı ve Mikrobiyoloji Anabilim Dalları ve Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı ve Mikrobiyoloji ve Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalları öğretim üyeleri tarafından yürütülmüştür.

Bölgede proje çalışmalarında GAP il valileri, il sağlık, tarım, çevre müdürlükleri ve DSİ Bölge Müdürlüğü katılımı ile sektörlerarası işbirliği sağlanmıştır.

GAP-KİB'nin ilgili bakanlık temsilcilerinden (Sağlık, Tarım ve Köyişleri ve Çevre Bakanlıkları) ve konsorsiyum üyelerinden oluşturduğu Yönlendirme Kurulu ile de projenin her aşamasında merkezi sektörlerarası işbirliği sağlanmıştır.

1.GİRİŞ (1, 2)

Dicle ve Fırat Nehirleri, Türkiye topraklarında ülkemizin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ek olarak Suriye, Irak topraklarındaki suları toplayarak Irak'ta birleştikten sonra Şat-tül Arap adlı nehri oluşturarak Basra Körfezi'ne dökülen iki önemli akarsudur. Hidrolojik olarak tek bir nehir havzasının iki önemli akarsuyu olan bu nehirlerin kendi alt havzaları içinde, Türkiye'yi terk eden ana kolları yanında müstakil sınırlarımızı aşıp Irak ve Suriye'ye giren yan kol hüviyetindeki başka akarsular da bulunmaktadır.

Dicle ve Fırat Havzası, Şat-tül Arap kesiminde İran topraklarından gelen katkı dışında, tüm hidrolojik havzasının su potansiyeline üç ülkenin topraklarından gelen katkıların Şat-tül Arap'a irtibatlandıkları noktada yıllık 85 milyar m^3 lük bir potansiyele sahiptir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak İllerinin kapsadığı alan "GAP Bölgesi" olarak tanımlanmaktadır (Ek 1: Bölge Haritası). Güneyde Suriye, güneydoğuda ise Irak'la sınırı bulunan bu bölgenin yüzölçümü 75.358 kilometrekare olup ülkemizin toplam yüzölçümünün yüzde 9.7'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de sulanabilir 8.5 milyon hektar arazinin yüzde 20'si, Aşağı Fırat ve Dicle Havzaları'ndaki geniş ovalardan oluşan GAP Bölgesi'nde yer almaktadır.

Verimli Hilal veya Yukarı Mezopotamya olarak adlandırılan bu bölge, insanlık tarihinde medeniyetin beşiği olarak bilinmektedir. GAP Bölgesi, tarih boyunca Anadolu ve Mezopotamya toprakları arasında geçişi sağlayan bir köprü görevi görmüştür.

Türkiye'nin iki önemli akarsuyu Fırat ve Dicle Nehirleri GAP Bölgesi'nden geçmesine karşın Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla daha az yağış almaktadır. Bu nedenle öncelikle Bölge'nin çok zengin su kaynaklarından olan Fırat ve Dicle Nehirleri sularının, sulama ve enerji üretimi amacıyla değerlendirilmesi ve bu arada düzensiz akışı olan bu iki nehrin sularının dizginlemesi düşünülmüştür.

Suları rasyonel olarak değerlendirme kararı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ündür. Ülkenin maddi-manevi her alanda değişim ve gelişim çabası içinde bulunduğu yıllarda, özellikle elektrik enerjisi gereksinimi en belirgin ve öncelikli ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Böylece yurdun boşa akıp giden su servetinden elektrik enerjisi elde edilmesi için Atatürk'ün emri ile 1936 yılında Elektrik İşleri Etüd İdaresi kurulmuştur. İdare "Keban Projesi" ile yoğun etüdlere başlamış, Fırat Nehri'nin her açıdan tetkiki ve sonuçlarının tespiti için rasat istasyonları kurulmuştur.

1938 yılında Keban boğazında jeolojik ve topografik etüdlere girilmiştir. 1950-1960 yılları arasında gerek Fırat gerekse Dicle üzerinde Elektrik İşleri Etüd İdaresi tarafından sondaj çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Yeni ihtiyaçların ortaya çıkması üzerine 1954 yılında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Böylece Türkiye'de havza çalışmaları yapılması fikri oluşmuş ve Türkiye 26 havzaya ayrılarak, DSİ Genel Müdürlüğü'nce etüd ve planlama çalışmalarına başlanmıştır. 1961 yılında Diyarbakır'da kurulan Fırat Planlama Amirliği tarafından yapılan çalışmalar sonunda 1964 yılında Fırat Havzası'nın sulama ve enerji potansiyelini belirleyen "Fırat Havzası İnkişaf Raporu" hazırlanmıştır. Bu rapora ilaveten 1966 yılında "Aşağı Fırat İnkişaf Raporu" geliştirilmiştir. Dicle Havzası için de, aynı paralelde çalışmalar DSİ Diyarbakır Bölge Müdürlüğü'nce sürdürülmüştür.

Böylece Aşağı Fırat Havzası ve Dicle Havzası'ndan ne şekilde faydalanılacağı açıklık kazanmış ve 1977 yılında bu iki havza projesinin "Güneydoğu Anadolu Projesi" şeklinde adlandırılması benimsenmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin entegre bölgesel planlama çerçevesinde ele alınması, yürütülmekte olan faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması ve yönlendirilmesi görevi 1986 yılında Devlet Planlama Teşkilatına verilmiştir.

Kuruluş amacı Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren yörelerin süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için; plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden,

tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldırmak, kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak olan Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı, 6 Kasım 1986 tarih ve 20334 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. GAP Yüksek Kurulu, Teşkilatın en yüksek karar organı olup her türlü plan, proje ve programları inceleyerek karara bağlar. GAP İdaresi; Başkanlık Ankara'da ve Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa'da olmak üzere örgütlenmiştir.

1970'lerde Fırat ve Dicle nehirleri üzerindeki sulama ve hidroelektrik amaçlı projeler olarak planlanan GAP, 1980'lerde çok sektörlü, sosyo-ekonomik bir bölgesel kalkınma programına dönüştürülmüştür. Kalkınma programı, sulama, hidroelektrik, enerji,tarım, kırsal ve kentsel altyapı, ormancılık, eğitim ve sağlık gibi sektörleri kapsamaktadır. Su kaynakları programı 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve 1.7 milyon hektar alanda sulama sistemleri yapımını öngörmektedir. Toplam maliyeti 32 milyar ABD doları olan Proje'nin, Enerji santrallerinin toplam kurulu gücü 7476 MW olup yılda 27 milyar kilowatsaat enerji üretimi öngörülmektedir.

Bugün "Güneydoğu Anadolu Projesi" kavramı, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidroelektrik santraller ile sulama tesislerinin yanı sıra kentsel ve kırsal altyapı, tarımsal altyapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer sektördeki yatırımları da içine alan ve yörenin topyekün sosyo-ekonomik kalkınmasını hedefleyen, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile elele alınan bir bölgesel kalkınma projesi olarak anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin uyguladığı bölgesel kalkınmaya yönelik en büyük ve kapsamlı proje olan Güneydoğu Anadolu Projesi için önemli aşamalara ulaşılan bir dönem geride bırakılmıştır. Proje finansal açıdan %40'ları aşan bir gerçekleşme oranına ulaşmıştır. GAP enerji sektöründe %73'e, tarım sektöründe ise %ll'e varan bir gerçekleşmeyi sağlamış bulunmaktadır.

Temel hedefi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan GAP, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan bir bölgesel kalkınma projesidir. **Sürdürülebilir kalkınma**, insan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkan verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır. Sürdürülebilir kalkınma sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları olan bir kavramdır.

GAP'ın nihai hedefi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sürdürülebilir bir insani gelişmeyi sağlamaktır. Bu nedenle kalkınmanın odağı olarak insan alınmaktadır. Gerçekleştirilmekte olan fiziki yapılar insani gelişmenin tabanını oluşturacaktır. GAP Bölgesi'ndeki sosyal farklılıkların giderilerek toplumsal kalkınmanın sağlanması, eşitlik ve refahın yaygınlaşması, Proje' ye toplumsal katılım sağlanması ve insan kaynaklarının geliştirilmesi ile Bölge' de sürdürülebilir bir kalkınma sağlanabilecektir. GAP'ta sürdürülebilir kalkınma ile erişilmek istenen ekonomik büyümenin insani gelişme perspektifi kapsamında ele alınması, Bölge' nin tümünü içerecek bir sosyal değişimi ekosistem, kültür ve yöre özellikli katılımcı çözümlere çevirecek gelişmelerin sağlanmasıdır.

Rio'da 1992 yılında yapılan Dünya Zirvesi'nde kabul edilen Gündem 21 adlı dokümanda somutlaşan ve her ülkenin kendi şartlarına göre uygulanmasını önerdiği ilkeler, GAP'ta uygulanmakta olan sürdürülebilir insani gelişme ilkeleri ile uyum göstermekte olup, ilk sonuçları da alınmaktadır.

GAP 'ta sürdürülebilir insani gelişme hedefine yönelen planlama ve uygulama faaliyetleri aşağıdaki ilkeler çerçevesinde yürütülmektedir:

- Katılımcılık

- Eşitlik ve Hakkaniyet
- İnsan Kaynaklarını Geliştirme

Katılımcılık yararlanıcıların proje hazırlama sürecinde karar almada yer almaları ve uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerine katılımı olarak anlaşılmaktadır. Bu ilke tüm projelere uygulanmaktadır. Tarafların duyarlılığını oluşturarak, projelerin sosyal yapılabilirliğini artırarak, projelerin maliyetini düşürerek ve insanların gerçek sorunlarını çözerek projelerin başarısını olumlu olarak etkilemektedir. Bu yöntem aynı zamanda toplumun demokratikleşmesine de katkı sağlamaktadır.

GAP çerçevesinde **kalkınmada eşitlik ve adillik**, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak dezavantajlı konumda yaşayanların kalkınma sürecine entegrasyonu anlamına gelmektedir. GAP Bölgesi çerçevesinde kadınlar, çocuklar, topraksız ve küçük topraklı çiftçiler, küçük işletmeciler, sulama dışı alanlarda yaşayan çiftçiler vb.ler dezavantajlı gruplar olarak tanımlanmakta ve bu grupların da katılımı ile özel programlar gerçekleştirilmektedir.

Özetle, GAP'ın nihai hedefi sürdürülebilir ekonomik büyüme, herkes için yeterli gelir, eğitim, sağlık ve kültürel faaliyetler gibi sosyal hizmetlerin herkes tarafından ulaşılabilirliğin artırılması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, temiz bir çevre, herkes için barınak ve bütün insanların karar alması için gerekli ön koşulların oluşturulmasıdır. Hedef bölgede sürdürülebilir ve iç dinamizmi ile gelişen bir toplum yaratmaktadır.

GAP'ta sürdürülebilir insani kalkınma yaklaşımı yabancıların ve uluslararası kuruluşların GAP'a olan ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu uluslararası kuruluşlara örnek olarak UNDP proje ile ilgilenmekte ve destek sağlamaktadır.

Program aşağıda beş alt başlık altında verilen 29 alt projenin uygulanmasına destek sağlamaktadır.

- Sosyal sürdürülebilirliğin teşvik edilmesi ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi,
- Tarımsal sürdürülebilirliğin teşvik edilmesi ve kırsal üretkenliğin geliştirilmesi,
- Ekonomik geçerlilik için yerel girişimcilik ve sanayi kalkınmasının teşvik edilmesi,
- Sürdürülebilir insan yerleşimlerinin teşvik edilmesi,
- Doğal kaynakların optimal düzeyde sürdürülebilir kullanımının sağlanması.

Proje, gelecek kuşaklar için kendilerini geliştirebilecekleri bir ortam yaratılmasını amaçlayan, sürdürülebilir insani gelişme felsefesi üzerine kurulmuştur. Kalkınmada adalet, eşitlik, katılımcılık, çevre korunması, istihdam, mekansal planlama ve alt yapı geliştirilmesi GAP'ın temel stratejileridir. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi çerçevesinde çevresel, mekansal, ekonomik, sosyal ve sulamada sürdürülebilirlik GAP'ın temel vizyonunu oluşturmaktadır.

Proje'nin sosyal boyutuna verilen önemin her geçen gün artması, GAP'ı uluslararası platformlarda "Sürdürülebilir insani gelişme" ye örnek gösterilen bir noktaya taşımıştır. GAP, günümüzde insan unsurunu ön planda tutan katılımcı ve sürdürülebilir ekonomik ve insani gelişme modelini benimsemiş uygulamaları ile ulusal ve uluslararası kamuoyu tarafından artık bu özellikleriyle de bilinen ve izlenen bir proje haline gelmiştir

GAP'ın meydana getireceği yüksek tarım ve sanayi potansiyeli Bölge'de gelir düzeyini 5 kat arttıracak, 2005 yılında 9 milyonu aşacak olan Bölge nüfusunun yaklaşık 3.5 milyonuna iş imkanı yaratılacaktır.

GAP Master Planı iki yaklaşıma sahiptir. Bunlardan birincisi entegre planlama yaklaşımı, diğeri ise sürdürülebilir kalkınma felsefesidir. Bu yaklaşımlara dayanarak hazırlanan planın genel hedefleri arasında bölge ekonomisini geliştirmek, bölgede yaşayan vatandaşlarımızın gelir düzeyini artırmak ve böylece ülke ekonomisine de önemli katkılarda bulunmak yer almaktadır.

GAP giderek önem kazanan bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesini hedefleyen devletin genel politikası çerçevesinde kendi hedeflerini oluşturmuştur. Bu hedefler, az gelişmiş

bölgelerdeki kalkınma potansiyelinin ortaya çıkarılmasının kendi başına ekonomik büyüme, toplumsal istikrar ve ihracatın teşviki gibi ulusal hedeflere katkıda bulunacağına ilişkin devlet politikası ile örtüşmektedir. Nitekim GAP kalkınma hedefleri incelendiğinde, bu gerçek açıkça ortaya çıkmaktadır:

Genel Kalkınma Hedefleri:

Ekonomik yapıyı geliştirerek GAP Bölgesi'ndeki gelir düzeyini yükseltmek ve böylece GAP Bölgesi ve diğer bölgeler arasındaki gelir farklılığını azaltmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanaklarını artırmak, GAP Bölgesi'ndeki büyük kentlerin nüfus emme kapasitesini artırmak, Bölge kaynaklarının etkili kullanımı yoluyla, kendi başına ekonomik büyüme, sosyal istikrarın ve ihracatın teşviki gibi ulusal amaçlara katkıda bulunmaktır.

Tarımsal Kalkınma Hedefleri:

Tarımsal verimliliğin artırılması ve çiftçilik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi yoluyla kırsal bölgelerdeki gelir düzeyini yükseltmek, tarımsal sanayilere yeterli girdi sağlamak, istihdam olanaklarını artırarak kırsal nüfusun dışa göç etme eğilimini en aza indirmek, ihraç edilebilir ürünlerin üretilmesine katkıda bulunmaktır.

Sınai Kalkınma Hedefleri:

Bir yandan GAP Bölgesi'nin ekonomik kalkınmasında itici bir güç rolü oynayarak, diğer yandan eğitim/öğretim ve teknolojik gelişme için talep yaratıcısı rolünü oynayarak GAP Bölgesi'nin imajını, toplumsal refahını ve halkın motivasyonunu geliştirmek, yüksek gelirli istihdam olanaklarını genişleterek, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesine katkıda bulunmak, İhracatın teşviki ve döviz gelir ve tasarruflarının artırılması konusundaki ulusal amaçlara katkıda bulunmaktır.

GAP Sosyal Politika Hedefleri

GAP Bölgesi'nde yapılan araştırmaların sonuçları ışığında, sosyal gelişmenin sağlanmasına yönelik çerçeveyi ortaya koyan bir GAP Sosyal Eylem Planı hazırlanmış ve bu plan uygulamaya aktarılmıştır. Plan temel olarak toplumsal örgütlenme ve katılım, nüfus hareketleri ve yerleşme, eğitim, sağlık, istihdam ve gelir, tarımsal yayım, mülkiyet ve arazi kullanımı gibi konular üzerine ağırlık vermiş ve bu alanlarda politika, strateji ve eylem planları geliştirmiştir.

Genel durumun iyileştirilmesi, kalkınma sürecinin hızlandırılması ve ortaya çıkan sorunlara çözüm getirmek amacıyla hazırlanan "GAP Sosyal Eylem Planı"nın temel ilkeleri şunlardır:

- GAP çerçevesinde doğa ve insan kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla yürütülen planlama, uygulama, izleme ve değerlendirmeler yöre insanının katılımı ile yapılacaktır.
- Temel kaynaklara ulaşılabilirliği sağlayacak ve kaynakların verimliliğini artıracak önlemler alınacaktır.
- Kamu, yerel ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapılarak, kurumların insan gücü ve diğer potansiyelinden (finansman, araç-gereç, teknik bilgi vb.) yararlanılacaktır.
- Kadın ve genç nüfusa öncelik verilecektir.

GAP Sosyal Eylem Planı'nda öngörülen politika hedefleri farklı sektörler itibariyle aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

Hedef 1: Toplumsal Yapı

Geleneksel örgütlenmelerden kalkınmaya engel olanların ortadan kaldırılmasını hızlandırıcı çağdaş örgüt ve kurumların etkinliğini artırmak. Bölge' de yerel alt kültürlerin ve ulusal kültürün olumlu bir sentezini sağlayacak kültür kurumlarının etkinliklerinin yoğunlaştırılacağı bir altyapı oluşturmak. Kalkınma sürecindeki değişimler göz önüne alınarak aile birliğini desteklemek, aile içi demokratik ilişkileri güçlendirmek.

Hedef 2: Tarım Sektörü

Tarımsal yayımın sahadaki uygulamalarında, faaliyetlerin çiftçi örgütleri, özel ve gönüllü kuruluşlara bırakılması suretiyle yayımda etkinliği artırmak. Kamunun yayımdaki görevini, bu kuruluşlarca yapılan uygulamaları destekleme ve kalite kontrolünü yapmaya kaydırmak. Kamunun eğitsel alandaki yatırımlarını tarımsal araştırma, temel eğitim, teknik ve mesleki eğitimde yoğunlaştırmak. Tüm çiftçilerin kendi koşullarına uygun kaliteli bilgiye ulaşabilmelerini sağlamak. Bölge' de dinamik ve verimli tarımsal gelişmeyi engelleyici ürün desenleri, üretim ilişkileri, mülkiyet yapısı ve istihdamdaki aksaklıkları gidermek. Bölge'deki tarım işletmelerinin verimli hale getirilmesi için optimum büyüklükler saptayarak işletmeleri bu büyüklükten uzaklaştıran eğilimleri ortadan kaldırıcı önlemler almak. Çayır ve mera gibi ortak kullanım alanlarının korunması yolunda önlemler almak.

Hedef 3: İstihdam

Bölge' de ülke ortalamalarının üstünde olan kayıtlı işsizlik oranını azaltmak. Bölge' den daha önce göç etmiş olanlar başta olmak üzere sermaye sahibi ve nitelikli işgücünün Bölge' ye çekilmesini özendirmek. Kadının istihdamını engelleyici uygulamaların kaldırılması ve istihdama katılımının özendirilmesi yolunda önlemler almak. Bölge' de toplam geliri artırıcı ve gelirin dengeli dağılımını sağlayıcı ekonomik ve sosyal önlemler almak. Yerinde istihdam yaratacak tarıma dayalı ve tarım dışı sanayi ve örgütlenmeleri desteklemek. Bölge' deki doğal ve kültürel zenginlikleri, istihdam ve gelir artırıcı üretken yatırımlara yönlendirmek, teknoloji seçiminde verimlilik ve üretkenlik yanında, istihdam, sağlık ve çevre boyutlarını da göz önüne almak.

Hedef 4: Eğitim Sektörü

Bölge' de eğitim düzeyini, özellikle kız çocuğu ve kadınlar lehinde, yükseltici önlemler almak. Eğitim olanaklarının, nüfusun bütün kesimlerine yaygınlaştırılmasını sağlamak. Bölge' de okuma-yazma ve okullaşma oranlarını en azından Türkiye ortalamasına yükseltmek. Yaygın ve örgün eğitimin işlevselliğini artırarak bu doğrultuda olanaklar geliştirmek. Bölge' de örgün ve yaygın eğitimin etkinliğinin artırılması için okul öncesi eğitim programları açılması ve yaygınlaştırılmasını sağlamak. Nüfusun büyük bölümünü oluşturan genç nüfusu kısa ve orta vadede ekonomide etkin kılıcı, mesleki ve teknik eğitim programlarına önem vermek. Bölge' de, gelişme ve çağdaşlaşma süreçlerine katılmamış olan kadınların eğitim ve sağlık düzeylerinin ve sosyal statülerinin yükseltilmesine özel önem vermek.

Hedef 5: Sağlık Sektörü

Bebek ve çocuk ölüm oranları ile doğurganlık oranlarını en azından ülke ortalamalarına yaklaştırıcı önlemler almak. Koruyucu sağlık hizmetlerini yaygınlaştırmak ve halkın bu hizmetlere ulaşabilirliğini artırmak. Bölge' de sulamanın yaygınlaşmasıyla ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarını önceden tespit ederek önlenmesine yönelik tedbirler almak.

Hedef 6: Nüfus

Kalkınma hızı ile nüfus artış hızı arasındaki dengeyi dikkate alan, sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun bir nüfus politikası izlemek. Nüfus hareketlerini, Bölge' nin toplumsal ve ekonomik potansiyellerinin geliştirilmesi yönünde teşvik etmek. Bölgesel kalkınmanın etkili bir

biçimde gerçekleşebilmesi için nüfusun merkez köylerde ve orta büyüklükteki kentlerde yoğunlaşmasını sağlayacak özendirici önlemler almak.

Hedef 7: Yerleşim

Toplumsal ve ekonomik gelişmelerin bir sonucu olarak yaşam alanları daralan göçer ve yarı-göçer toplulukları yerleşik yaşama geçirmek. Baraj yapımından etkilenecek nüfusun yeniden yerleştirilmesinde, toplumsal, kültürel ve ekonomik kalkınma ilkelerini gözetmek.

Görüldüğü gibi GAP'ın odağında insan vardır ve temel olarak sürdürülebilir insani gelişme hedeflenmektedir. Bu çerçevede proje insan kaynaklarının geliştirilmesine, toplumsal katılımın güçlendirilmesine ve eşitlikçi bir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar temel olarak bölgede yaşayan vatandaşlarımızın sosyo-kültürel yapısını tanımaya, sorunlarını, eğilimlerini, tutum ve önceliklerini saptamaya yönelik araştırmalar, dezavantajlı toplumsal grupların durumlarının iyileştirilmesine, kalkınma sürecine entegre edilmesine, katılımlarının güçlendirilmesine yönelik uygulama projeleri, kalkınma sürecinden olumsuz etkilenme potansiyeli olanların bu olumsuzluklarının giderilmesine yönelik uygulamalar, sağlık ve eğitim standartlarının yükseltilmesine ve teknolojik değişmelere toplumsal uyumun sağlanmasına yönelik çalışmalardan oluşmaktadır.

Plan doğrultusunda, kadının statüsünün ve durumunun iyileştirilmesine yönelik uygulama projeleri geliştirilmiş ve katılımcı bir yaklaşımla Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) kurulmuş ve işletilmeye başlanmış, barajlardan etkilenen nüfusun yeniden yerleşimine yönelik kapsamlı kalkınma programları geliştirilmiş ve ilk olarak Birecik Barajı örneğinde uygulamaya geçirilerek, etkilenen nüfusun kendi bölgesinde yerleştirilmesine ve sosyal kalkınmasına yönelik uygulamalar yapılmış, taşımalı eğitim projeleri uygulanarak kırsal alanda yaşayan çocukların daha kaliteli bir eğitimden yararlanmaları sağlanmış, gezici sağlık kabini uygulamaları ile en ücra köşelere kadar sağlık hizmetleri götürülmeye başlanmış, potansiyel girişimcilere Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM) aracılığı ile danışmanlık hizmetleri verilmeye başlanmış, çocuklara ve gençlere yönelik projeler başlatılmış, enformal sektörde çalışanların desteklenmesine yönelik projeler geliştirilmiştir. Sosyal amaçlı çalışmalarda ağırlıklı olarak kadınlar, çalışan çocuklar, topraksız ve küçük çiftçiler vb. dezavantajlı konumda bulunan toplumsal gruplara özel bir önem verilmekte, bunların durumlarının iyileştirilmesi öncelikli bir konu olarak ele alınmaktadır.

Tüm bu çalışmalar değişik tarafların katılımı ile planlanmakta ve uygulamalar bütüncü bir yaklaşımla yürütülmektedir.

Bu çalışmalara genel olarak bakıldığında, GAP'ın hedefinin açık bir ekonomiye sahip, açık bir katılımcı ve demokratik bir toplumun gelişmesi ve insan refahının artışı yönünde olduğu görülebilecektir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin etap etap uygulanmasıyla 1.7 milyon hektar tarımsal alanın sulamaya açılması ve yapılacak barajlar ile yeni rezervuar alanlarının yaratılması, Bölge'nin toprak ve su rejimlerini önemli ölçüde değiştirecektir. Aynı zamanda nüfus hareketleri, hızlı şehirleşme ve sanayileşme kır ve kent alanlarında yeni dönüşümler yaratacaktır. Sulamanın getireceği avantajlar yanında, fazla ve hatalı sulamanın yol açabileceği problemler, Bölge'deki iklim değişikliklerinin tarımsal üretime ve bitki örtüsüne yaratacağı etkiler, flora ve faunanın değişikliklerden etkilenmesi, erozyon, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin kontrolsüz gelişmeden etkilenmesi ve benzeri sorunlar, GAP'ın, çevre ve kültür değerleri yönünden etraflı bir şekilde ele alınması gereğini ortaya koymaktadır.

Gerek ülke düzeyinde, gerekse bölge düzeyinde sosyal ve ekonomik sektörlerde önemli değişimler yaratacak olan Proje'nin, kaçınılmaz olarak çevre ve kültür varlıkları üzerinde de etkileri olacaktır. Bu etkilerin olumlu ve olumsuz yönlerini dikkate almak, olumlu gelişmelerden yararlanmak; olumsuz gelişmelere karşı şimdiden tedbir almak ve hazırlıklı olmak GAP bölge kalkınma felsefesinin diğer önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Temel hedefleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan vatandaşlarımızın gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasında gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alanda verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan GAP, entegre, çok sektörlü ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan ve uluslararası platformlarda bu özellikleriyle örnek gösterilen ve dünyada uygulanmakta olan kalkınma projelerinin en büyüklerinden birisidir.

Bu özelliklerinden dolayı GAP'ın çevre üzerine önemli etkilerinin olması beklenmektedir. Özellikle büyük rezervuarlar bölgede toprak ve su rejimini önemli ölçüde değiştirecek bu gelişmelerle birlikte nüfus artışı, nüfusun hareketliliği, kentleşme ve sanayileşme doğal çevrede yeni oluşumlar yaratacaktır. Bu hem bitki örtüsünü ve hayvan türlerini, hem de insanları etkileyecektir. Bu sebeple, çevre boyutu GAP bölgesel kalkınmasının entegre bir parçası olarak ele alınmış ve sosyo-ekonomik gelişme için alınan diğer tedbirlerle uyum içinde kapsamlı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Rio Toplantısı'nda; "Sürdürülebilir kalkınmada çevresel koruma, kalkınma sürecinde bağımsız değil, onun bütünleşik bir parçasıdır" ilkesi kabul edilmiştir ve Çevresel Etki GAP Master Planı'nda ortaya konulan çevre yönetimi yaklaşımı ile Rio Konferansı'nın yukarıda ifadesi bulunan ilkeleri örtüşmektedir. GAP'ın çevreye etkilerinin olumlu ve olumsuz yönlerini dikkate almak, olumlu gelişmelerden yararlanmak; olumsuz gelişmelere karşı tedbir almak ve hazırlıklı olmak ve sürdürülebilir kalkınma sağlanırken, çevre korumanın, kalkınma sürecinde bağımsız değil bunun bütünleşik bir parçası olduğunu kabul etmek GAP'ın amaçları arasında yer almaktadır.

2. GEREKÇE

GAP çerçevesinde yapılacak yatırımların bölgeye önemli bir ekonomik büyüme ve sosyal gelişme getireceği bilinmektedir. Ancak bununla birlikte; baraj göllerinin oluşması, sulama alanlarının genişlemesi, ürün deseninin ve tarım pratiklerinin değişmesi, sanayileşme ve kentleşmenin ekolojik sistem ve çevre üzerinde de etkide bulunması beklenmektedir. Bu etkileşimin sonucu olarak ekolojik sistem ve çevre koşullarının önemli değişmelere uğraması kaçınılmazdır.

Ekolojik sistem ve çevre koşullarında meydana gelecek değişmelerin halk sağlığı üzerinde de yansımaları beklenmektedir. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde bölge mevcut sağlık sorunlarının yanı sıra bugüne kadar tanımadığı hastalıklar ve sağlık sorunları ile yüz yüze kalabilecektir. Bu türden sorunlar, büyük ölçekli kalkınma projelerinin getirdiği kalkınmanın maliyeti olarak değerlendirilebilir. Entegre bir bölgesel kalkınma projesi olan GAP, insanı ve sürdürülebilir insani kalkınmayı odak olarak almakta olup, bu tür olumsuzlukların önlenmesine yönelik projelerin geliştirilip uygulanmasını da içermektedir.

Koruyucu sağlık hizmetlerinin gereği olarak, sağlık sorunlarının daha ortaya çıkmadan önlenmesi, tedavi hizmetlerine göre çok daha ucuz ve önemlisi daha insanidir. Benimsenmesi gereken yöntem, meydana gelecek ekolojik, çevresel, sosyal ve ekonomik değişmelerin değerlendirilerek bunlara dayalı olarak ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarının önceden belirlenmesidir. Mevcut durumu dikkate alarak, beklenen sağlık sorunlarının önlenmesine yönelik entegre politika, strateji ve uygulama yöntem ve araçlarının geliştirilmesidir. Bu proje GAP Bölgesi'nde ortaya çıkan böyle bir ihtiyacı karşılamak üzere uygulamaya konulacaktır.

3. AMAÇ ve HEDEFLER

Projenin amacı;

- GAP Bölgesi'nde var olan veya barajlar, sulama altyapıları, tarımda sulamanın yaygınlaşması, ürün deseninin ve tarımsal pratiklerin değişmesi, sanayileşme ve kentleşme sonucunda oluşacak ekolojik ve çevresel değişmelere bağlı olarak ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarını, özellikle su ile gelen hastalıkları ve nedenlerini belirlemek,
- Ortaya çıkabilecek sağlık sorunları ve bunların önlenmesine yönelik politika, strateji ve uygulama yöntem ve araçlarını geliştirmek ve
- Bu alanda bir izleme ve değerlendirme sistemi kurmaktır.

Hedefler

- GAP illerinde mevcut sağlık sorunlarını ve nedenlerini belirlemek,
- Halk sağlığı açısından ekolojik ve çevresel değişmeleri değerlendirmek ve bunların olası olumsuz etkilerini ve paylarını belirlemek,
- Halk sağlığını tehdit eden mevcut sağlık risklerini değerlendirmek,
- Halk sağlığını tehdit edebilecek olası sağlık riskleri ve alanlarını belirlemek,
- Olası sağlık risklerinin önlenmesine yönelik politikalar ve stratejiler geliştirmek,
- Var olan ve olası sorunları ile mücadeleye yönelik altyapısal, kurumsal ve medikal önlemleri belirlemek,
- Entegre bir uygulama için koordinasyon ve işbirliği modellerini geliştirmek,
- Zamanında müdahaleyi mümkün kılacak bir izleme-değerlendirme sistemi kurmaktır.

4. BÖLGE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A. YÜZÖLÇÜMÜ VE NÜFUSU (1, 2)

Yüzölçümü: Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini içine alan GAP Bölgesi toplam ülke yüzölçümünün %9.7' sine tekabül eden 75.358 km^2' lik bir alana sahiptir. Bölgenin haritası Ek 1 de verilmiştir.

Nüfus: 1997 Yılı Nüfus Tespiti kesin sonuçlarına göre; 62 865 574 kişi olan ülke toplam nüfusunun %9.7'sine tekabül eden GAP Bölgesi nüfusu 6 128 973 kişi olup, bu nüfusun %64'ü kentlerde %36'sı kırsal alanlarda yaşamaktadır.

1990-1997 döneminde nüfus artış hızı Bölge' de %2.5, ülke genelinde ise %1.5 olarak gerçekleşmiştir.

Ülke ve Bölge düzeyinde kentsel ve kırsal alanlardaki nüfus artış hızlarına bakıldığında, Bölge' de kentsel nüfus artış hızının %4.6 olduğu görülmektedir. Bu değer, ülke genelinde kentsel nüfus artış hızı %2.9'un oldukça üzerindedir. Kırsal alandaki nüfus artış hızında ise hem Bölge hem de ülke genelinde azalma söz konusudur. Ancak, nisbi bir azalmayı gösteren bu değer Bölge için %-0.5, ülke için %-0.7'dir. Bu oranlara Türkiye'de kırsal alanlarda meydana gelen nüfus azalış hızının Bölge' ye göre daha yüksek olduğunu işaret etmektedir.

1990 yılı itibariyle Bölge toplam nüfusu içinde %56'lık paya sahip olan kent nüfusu 1997 yılında %64'e çıkarken, kırsal alan nüfusu %44'ten %36'ya düşmektedir.

GAP Bölgesi'nde kentsel nüfustaki bu yüksek artış hızı sadece mevcut ve yetersiz düzeydeki kentsel altyapı hizmetlerinin daha da yetersiz hale gelmesini değil, aynı zamanda gerekli önlemler alınmadığı takdirde giderek artan oranlarda istihdam sorununu da beraberinde getirecektir.

GAP İlleri

Adıyaman:

Güneydoğu Toroslar' ın eteklerinden Fırat nehrine kadar uzanan platolara yayılmış durumdaki Adıyaman ilinin yüzölçümü 7614 kilometrekaredir. 1997 yılı sayımına göre Adıyaman'ın nüfusu 678.999'dur. Adıyaman, Merkez ilçenin yanı sıra Kahta , Gölbaşı, Besni, Çelikhan, Gerger, Samsat, Sincik ve Tut olmak üzere 8 ilçe, 382 köy ve 15 beldeden oluşmaktadır. Türkiye'nin en verimli akarsuyu olan Fırat, ilin Güney ve Doğu sınırlarını oluşturur.

Başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan Adıyaman'da ekili alanlar bütün il topraklarının dörtte biri kadar yer kaplar. En çok buğday, arpa ve mısır üretilir. Eskiden çok önemli bir gelir kaynağı olan üzüm bağlarının yerini şimdi antepfıstıkları almıştır.

GAP'ın tamamlanmasıyla birlikte Adıyaman'da kültür balıkçılığının yanı sıra pamuklu dokuma, süt, yem ve et işleme tesisleri ile turizm yatırımları ağırlık kazanacaktır.

Batman:

Cumhuriyetin ilk yıllarında İluh adlı bir bucak merkezi olarak Siirt iline bağlıydı. 1957'de Batman adıyla ilçe, 1990 da aynı adla il olmuştur. Yerleşmenin en önemli özelliği petrol çıkarımı ve arıtımıdır. Yüzölçümü 4649 km^2 olan ilde, 1997 nüfus sayımına göre 400380 kişi yaşamaktadır. Batman'ın, Merkez ilçenin yanı sıra Beşiri, Gercüş, Hasankeyf, Kozluk , Sason olmak üzere 5 ilçesi, 262 köyü ve 6 beldesi vardır.

Cumhuriyet döneminde kurulmuş olan bu kentimiz petrol sanayi sayesinde hızla gelişmiştir. Raman Dağı ve Garzan Bölgesi'nde üretilen petrolü arıtmak için kurulan modern Batman Rafinerisi 1955'te işletmeye açılmış ve daha sonraki yıllarda genişletilmiştir. Madencilik ve sanayi alanındaki asıl gelişim, Batman-İskenderun arasındaki 494 kilometrelik petrol boru hattının tamamlanmasıyla gerçekleşmiştir.

İlin ulaşımında İstanbul Haydarpaşa'yı Kurtalan'a bağlayan demiryolu hattı önemini uzun süre korumuştur. 1942'de Batman'a ulaşan bu hat, 1950'li yıllara kadar tek ulaşım damarıydı. Bu tarihten sonra ağırlık karayoluna kaymıştır.

GAP'ın tamamlanmasıyla, ham petrol rafinajının yanında hizmet ve ticaret sektöründe güçlenme sağlanacak ve bakır üretiminde dünya piyasalarını temel alarak ihracata yönelik üretim yapılacaktır.

Diyarbakır:

Yüzölçümü 15355 kilometrekare olan Diyarbakır'ın tarım topraklarının büyük bir kısmında kuru tarım yapılmakta ve nadas uygulanmaktadır. 1997 yılı sayımına göre il nüfusu 1282678' dir. 13 ilçesi ve 743 köyü bulunan Diyarbakır'ın ilçeleri Bismil, Çermik, Çınar, Çüngüş, Dicle, Eğil, Ergani, Hani, Harzo, Kocaköy, Kulp, Lice ve Silvan'dır.

Güneydoğu Anadolu'nun ikinci büyük kenti olan Diyarbakır, Eski ve Yeni Kent olmak üzere iki kesimden oluşur. Eski Diyarbakır surlarla kuşatılmış olup, dört kapılı bu surlar Anadolu'da ayakta kalan benzer yapıların en büyüğü ve en sağlamıdır. Kentin önemli tarihi yapıları bu surlar içindedir. Cumhuriyet döneminde planlı olarak surların dışında kurulan Yeni Kent ise , iki yanı ağaçlandırılmış caddeleri, müstakil evleri, parkları, resmi binaları ve büyük otelleri ile modern bir kent görünümünde olup, Eski Kent' le tezat oluşturmaktadır. İlin en önemli akarsuyu Dicle'dir.

Dağlık Doğu Anadolu ile Mezopotamya düzlükleri arasında bir geçiş kuşağı üstünde bulunduğundan eskiden beri önemli kervan yollarının buluştuğu bir kavşak noktası olan Diyarbakır, günümüzde de Diyarbakır-Elazığ, Diyarbakır-Şanlıurfa, Diyarbakır-Mardin ve Diyarbakır-Bitlis gibi önemli karayollarının güzergahı üzerinde bulunmaktadır. Demiryolu 1935'te ilin merkezine ulaşmış, daha sonra il sınırları dışına çıkarak Kurtalan'a kadar uzanmıştır. Diyarbakır'ın hava ulaşımı yoluyla da Türkiye'nin büyük kentlerine bağlantısı vardır.

Ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa bağlı olmakla birlikte, büyük girişimcilik potansiyeline sahip olan Diyarbakır, Gaziantep' in ardından bölgenin ikinci sanayi merkezidir. Kalkınmada birinci derecede öncelikli iller arasında bulunan Diyarbakır'da küçük sanayi sitesi vardır. Bölgede geleneksel sanayi dallarının merkezi olan ve Bölge sanayiinde üretim ve pazarlama kapasitesini arttırmanın yanında; yem, et ve et ürünleri sanayilerine yönelmektedir.

Gaziantep:

Yüzölçümü 7642 kilometrekare, nüfusu 1997 sayımı sonuçlarına göre 1127686 olan Gaziantep, nüfus yoğunluğu bakımdan GAP Bölgesinin en büyük şehridir. Gaziantep' in Şahinbey, Şehitkamil, Araban, İslahiye, Kargamış, Nizip, Oğuzeli, Yavuzeli ve Nurdağı olmak üzere 9 ilçesi vardır.

Gaziantep GAP Bölgesi'nin tarım, sanayi ve ticarette en gelişmiş ilidir. Kendi adıyla anılan fıstığı, bağcılığı, zeytinciliği önem taşır. Gaziantep'te imalat faaliyetlerinde gelişme küçük kuruluşlar aracılığıyla yapılmaktadır. Bugün canlı bir ticaret ve endüstri merkezi olan kentte, çimento ve dokuma fabrikaları, deri, kundura, yağ ve sabun, ağaç işleri, metal işleme ve makine atölyeleri vardır. Gaziantep halen 40 ülkeye ihracat ettiği 120 değişik mamul üreten yapısıyla bir " ihracat kapısı " özelliğini sürdürmektedir.

Kilis:

6 Haziran 1996 yılında il olan Kilis'in Elbeyli, Musabeyli ve Polateli olmak üzere üç ilçesi, 51 merkez, 46'sı Musabeyli, 23'ü Elbeyli, 18'i Polateli ilçesine bağlı olmak üzere 138 köyü, Yavuzlu adında bir beldesi ve 69 mezrası vardır.

İlin merkezi Suriye sınırına 10 Km., sınır uzunluğu 120 Km' dir. Resul Osman Dağı ve Kotal Dağı bölgenin önemli dağlarıdır. Afrin Çayı ve Sabun Suyu Deresi ise su kaynaklarıdır.

Mardin:

Yüzölçümü 12760 kilometrekare olan Mardin, kuzeyinde uzanan Güneydoğu Toroslar ile güneyindeki Arabistan platformunun kesiştiği alanda yer almaktadır. İl topraklarının büyük bir bölümünü "Mardin- Midyat Eşiği" denilen alan kaplar.

Nüfusu, 1997 sayımına göre 646826 olan Mardin'in Dargeçit, Derik, Kızıltepe, Mazıdağı, Midyat, Nusaybin, Ömerli, Savur, Yeşilli olmak üzere 9 ilçesi, 567 köyü ve 21 beldesi vardır.

GAP'ın tamamlanmasıyla birlikte Mardin'de sulanacak 100 bin hektar alan sayesinde üretilecek pamuk, Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerde değerlendirilecektir. Ayrıca; unlu mamuller üretimi ile meyve işleme ve tohum üretiminin yanı sıra Mardin, yetiştirdiği üzümünü de sınai bazda değerlendirecektir. Bölge' deki tarımın gerek duyduğu fosfatlı gübrenin bir bölümü, ildeki gübre fabrikalarıyla sağlanacaktır. Mardin'de Organize Sanayi Bölgesi'nin yanı sıra 1140 kişiyi istihdam eden ve yaklaşık 190 civarında küçük kuruluşun yer aldığı küçük sanayi sitesi mevcuttur. Ayrıca Mardin'de Serbest Bölge de vardır.

Siirt:

Yüzölçümü 5406 kilometrekare olan ildeki akarsu ağını Dicle Irmağı ile kolları meydana getirir. 1997 sayımına göre nüfusu 262371 olan Siirt'in Aydınlar, Baykan, Eruh, Kurtalan, Pervari ve Şirvan olmak üzere 6 ilçesi 271 köyü vardır.

Dokumacılık ve bakırcılık kentin geleneksel el sanatlarındandır. Doğal renkler ve geometrik motiflerle süslenerek dokunan tiftik battaniyeler ise turistik değer taşımaktadır. Hayvancılık açısından zengin olan Siirt, entegre et işleme ve deri sanayilerinde yüksek potansiyele sahiptir. İleriki tarihlerde 700 bin hektara yayılan orman alanları ile orman ürünleri sanayine yönelebilecektir. Sebze ve fıstığa büyük potansiyel gösteren bu il, asfaltit, bakır ve krom madenlerinde de önemli bir rezerve sahiptir.

Siirt İli'nde kilise, cami, çarşı ve köprüler ayrıca Aydınlar , Kurtalan ve Baykan ilçelerinde tarihi eserler bulunmaktadır.

Şanlıurfa:

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Anadolu ve Arap yarımadalarını birbirine bağlayan geçiş yolları üzerinde, Urfa yaylasının ortasında kurulmuş olan Urfa'nın yüzölçümü 18584 kilometrekaredir. 1997 sayımında 1303589 nüfusu olduğu tespit edilen Şanlıurfa'nın Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Halfeti, Harran, Hilvan, Siverek, Suruç ve Viranşehir olmak üzere 10 ilçesi ve 772 köyü vardır.

Şanlıurfa'nın ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ekili alanların büyük bir kısmı tahıl üretimine ayrılmıştır. Buğday ilk sırayı almakta, onu arpa ve mercimek izlemektedir. Nohut ve antepfıstığı üretiminin de yapıldığı, Şanlıurfa'da sanayi bitkilerinden pamuk ve susam da üretilir. GAP'ın tamamlanmasıyla Şanlıurfa'da tekstil ve giyim sanayine ağırlık verilecek, aynı zamanda yemeklik yağ ile yem üretimi sanayii kuruluşlarının ekonomik kapasiteleri ve sayısı arttırılarak, bu ürünler Türkiye içine ve dışına pazarlanacaktır.

Şırnak:

Yüzölçümü 7712 Kilometrekare olan ve ilde, 1997 sayımına göre 316536 kişi yaşamaktadır. Beytüşşebap, Cizre, Güçlükonak, İdil, Silopi, Uludere olmak üzere 6 ilçesi, 235 köyü ve 6 beldesi vardır.

Şırnak'ta tarım, hayvancılık ve sınır ticareti ekonominin temelini oluşturur. Buğday, arpa ve mercimek üretimi başta gelir. Sanayi bitkilerinden pamuk ekimi yaygındır. Cizre ve Silopi ilçelerinde yüksek kaliteli nar ve üzüm yetişir. Hayvancılık göçerlerin işidir. En çok kıl keçisi, koyun ve yöreye özgü kahverengi tüylü tiftik keçisi beslenir.

Şırnak'ta kilim, halı ve heybe dokumacılığı geleneksel uğraşlardır. Koyun ve keçi tüylerinden Şırnak şalları dokunur. Beytüşşebap ilçesinin kilimleri ünlüdür.

İhracat amacıyla et işleme ve deri sanayilerinde gelişecek ayrıca ihtisaslaşabilecek rezervi 29 milyon ton olan asfaltit madeni değerlendirilecektir.

Nüfus Verileri

Bölgedeki illerin nüfus dağılımı, nüfus artış hızları ve nüfusun bazı özellikleri **Tablo 1, 2 ve 3**'de verilmiştir. Buna göre GAP Bölgesi'nin toplam nüfusu 1997 sayımına göre 6 128 973, 2000 sayımına göre 6 604 205 dir. Bu nüfusun %62,9'u İl ve İlçe merkezlerinde toplanmıştır. 1997 sayımına göre nüfusu en yoğun il merkezleri Gaziantep (712800) ve Diyarbakır (511640) dır. Nüfusu en yoğun il ise Gaziantep'tir (2000 sayımına göre 199 kişi/Km^2). Yıllık nüfus artış hızı Siirt ve Adıyaman illeri dışında Türkiye genelindekinden çok yüksektir. Kilis' in nüfusu ise azalmaktadır. Bölgede kırsal nüfus Siirt, Kilis, Batman ve Adıyaman illerinde azalmaktadır. Bölgede ortanca yaşın çok düşük, yaşa göre bağımlılık oranının Gaziantep ili dışında %100 ya da üstünde, 0-19 yaş grubundakilerin toplam nüfusun %60'ına yakın olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 1. Nüfusun İllere Göre Dağılımı (3)

	NÜFUS		
İller	**İl Merkezi**	**İlçe ve Köy**	**Toplam**
Adıyaman	212475	466524	678999
Batman	212726	187654	400380
Diyarbakır	511640	771038	1282678
Gaziantep	712800	414886	1127686
Kilis	62472	47436	109908
Mardin	62529	585297	646826
Siirt	107067	155304	262371
Şanlıurfa	410762	892827	1303589
Şırnak	51129	265407	316536
GAP Toplam	**2 342 600**	**3 786 377**	**6 128 973**

Tablo 2. GAP Bölgesinde İllere Ait Nüfus Verileri ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (4)

İller	Yüzölçümü (Km^2)	Nüfus yoğunluğu (2000)	2000 yılı nüfus sayımı			Yıllık nüfus artış hızı (binde)(Dönem başı olarak 1990 sayımı sonuçları alınmıştır)		
			Toplam nüfus	İl ve ilçe merk.	Bucak ve köyler	Toplam	İl ve ilçe merk.	Bucak ve köyler
Adıyaman	7423	84,03	623.811	338.939	284.872	19,98	42,26	-1,34
Batman	4694	95,16	446.719	305.475	141.244	26,09	45,05	-5,65
Diyarbakır	14908	91,50	1.364.209	818.396	545.813	21,84	31,80	8,56
Gaziantep	6496	199,17	1.293.849	1.018.700	275.149	24,72	32,19	1,10
Kilis	1521	75,42	114.724	74.985	39.739	-12,65	-15,11	-7,84
Mardin	8594	82,04	705.098	391.249	313.849	23,34	45,16	1,48
Siirt	6186	42,80	264.778	154.730	110.048	8,40	33,91	-19,10
Şanlıurfa	19271	74,56	1.436.956	839.817	597.139	36,10	42,02	28,32
Şırnak	7172	49,36	354.061	212.267	141.794	30,10	52,73	3,63
GAP Toplam	76.265	86,59	6.604.205	4.154.558	2.449.647	24,73	36,85	7,03
Türkiye	769.604	88,15	67.844.903	44.109.336	23.735.567	18,34	27,04	3,95

Tablo 3. 1990 yılı verilerine göre GAP Bölgesi İllerinde Nüfusla İlgili Bazı Özellikler (5-13)

	Adıyaman	Batman	Diyarbakır	Gaziantep	Kilis	Mardin	Siirt	Ş.Urfa	Şırnak	GAP	TC
Toplam nüfus	513131	344669	1094996	1140594	-	557727	243435	1001455	262006	5158013	56473035
Erkek (%)	50,0	51,22	51,09	50,66	-	50,64	51,19	51,52	53,25	51,05	50,66
Kadın (%)	50,0	48,78	48,91	49,34	-	49,36	48,81	48,48	46,75	48,95	49,34
Ağırlıklı ortalama yaş	22,2	-	20,90	23,25	-	20,7	20,5	21,0	-	21,41	26,43
Erkek	21,8	-	20,53	22,79	-	20,3	19,9	20,6	-	21,00	26,02
Kadın	22,5	-	21,28	23,73	-	21,1	21,2	21,3	-	21,84	26,86
Ortanca Yaş	16,4	-	15,91	18,28	-	15,0	14,8	15,9	-	21,61?	22,21
Kadın	15,6	--	15,48	17,87	-	14,6	14,3	15,5	-	15,78	21,88
Erkek	17,1	-	13,36	18,69	-	15,6	15,4	16,3	-	16,71	22,55
Toplam yaş bağımlılık oranı	99,1	-	101,04	82,60	-	112,0	113,9	101,0	-	99,32	64,68
0-14 yaş bağımlılık oranı	93,1	-	96,22	76,93	-	106,0	108,4	96,4	-	94,10	57,62
65 yaş ve daha yukarı yaş bağımlılık oranı	5,9	-	4,82	5,67	-	5,9	5,5	4,6	-	5,22	7,06
Yaş gruplarına dağılım(%)											
0-9	35,66	36,14	32,97	28,00	-	35,66	36,56	33,50	36,79	32,70	22,76
10-19	25,00	25,77	26,54	26,10	-	25,00	24,14	25,76	22,74	25,78	23,21
20-29	15,24	14,94	16,22	16,56	-	15,24	15,04	15,87	18,16	15,89	17,55
30-39	8,77	9,36	9,61	11,10	-	8,77	9,35	9,95	8,80	9,88	13,42
40-49	5,83	5,68	6,14	7,52	-	5,83	5,81	6,35	5,57	6,44	8,84
50-59	4,79	4,21	4,49	5,31	-	4,79	4,59	4,46	4,19	4,75	7,01
60-69	2,93	2,67	2,64	3,50	-	2,93	3,07	2,66	2,49	2,96	4,62
70-79	1,07	0,78	0,87	1,20	-	1,07	0,96	0,92	0,81	1,00	1,75
80+	0,61	0,41	0,47	0,63	-	0,61	0,45	0,46	0,41	0,52	0,77
Bilinmeyen	0,11	0,04	0,07	0,09	-	0,11	0,04	0,05	0,04	0,07	0,08

Bölgede ilk evlenme yaşı ortalaması ve evlilik durumuna ilişkin veriler **Tablo 4 ve 5**'te görülmektedir. İlk evlenme yaşı ortalaması gerek erkeklerde (26,4), gerek kadınlarda (23,1) Türkiye genelinden yüksektir.

Tablo 4. GAP İllerinde Cinsiyete Göre İlk Evlilik Yaşı Ortalamaları (5-13)

	Cinsiyet	
İller*	Erkek	Kadın
Adıyaman	26,8	23,3
Batman	26,7	23,9
Diyarbakır	26,9	23,6
Gaziantep	25,7	21,6
Kilis	25,4	21,8
Mardin	26,5	23,2
Siirt	26,3	22,3
Şanlıurfa	26,9	24,1
Şırnak	26,7	23,3
GAP Toplam	26,4	23,1
Türkiye	25,5	21,9

Tablo 5. Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Nüfus (1990 yılı) (5-13)

İller	Toplam*		Evlenmemiş		Evli		Eşi öldü		Boşandı		Bilinmeyen	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Adıyaman	154781	162499	43,29	36,14	55,64	57,69	0,90	5,78	0,18	0,38	0,0	0,0
Batman	99789	97473	43,77	33,64	55,34	60,85	0,74	5,30	0,14	0,21	0,0	0,0
Diyarbakır	335587	329031	46,23	35,97	52,94	58,58	0,70	5,14	0,13	0,31	0,0	0,0
Gaziantep	378882	376704	42,87	33,82	55,91	59,49	0,84	6,11	0,38	0,58	0,0	0,0
Kilis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mardin	160599	162406	45,48	34,44	53,54	59,97	0,75	5,30	0,18	0,27	0,05	0,03
Siirt	69196	69093	42,17	28,79	56,97	64,91	0,77	6,15	0,09	0,15	0,0	0,0
Şanlıurfa	307368	296089	46,20	36,26	52,86	58,47	0,63	4,97	0,32	0,30	0,0	0,0
Şırnak	80219	69221	47,13	28,60	52,04	65,26	0,75	5,88	0,08	0,26	0,0	0,0
GAP Toplam	1586421	1562516	44,77	34,58	54,24	59,55	0,75	5,51	0,23	0,36	0,01	0,00
Türkiye	20548725	20234706	38,98	29,99	59,08	61,83	1,32	7,34	0,58	0,80	0,04	0,03

* 12 ve daha yukarı yaştaki nüfus

GAP Bölgesi' nde toplam doğurganlık ve ortalama hane halkı büyüklüğü 1990 yılında gerek iller bazında gerekse bölge genelinde Türkiye genelinden yüksektir (**Tablo 6**).

Tablo 6. GAP Bölgesi' nde Toplam Doğurganlık ve Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 1990 (5-13)

İller	Toplam Doğurganlık Hızı	Ortalama hanehalkı büyüklüğü
Adıyaman	4,72	6,00
Batman	6,00	8,00
Diyarbakır	4,74	7,00
Gaziantep	3,63	5,91
Kilis	-	-
Mardin	5,59	7,0
Siirt	6,33	8,00
Şanlıurfa	4,36	7,00
Şırnak	2,30	8,0
GAP Toplam	4,37	6,80
Türkiye	2,65	5,05

Bölgedeki illerin göçle ilgili verileri **Tablo 7 ve 8**'de verilmiştir. Buna göre bölgede içe (Türkiye' deki toplam göçlerin %0 52'si, 1990 nüfusunun %0 49'u) ve dışa (Türkiye'deki toplam göçlerin %0 88'i, 1990 nüfusunun %0 82' si) yoğun bir göç yaşanmaktadır.

Tablo 7. GAP Bölgesinde İllere Ait Göçle* İlgili Veriler (1990) (14)

İller	1990 Daimi İkametgah	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (binde)
Adıyaman	454013	19370	36742	-17372	-38
Batman	285194	20542	16617	3925	14
Diyarbakır	910683	46883	79095	-32212	-35
Gaziantep	998887	52589	53070	-481	0
Kilis	-	-	-	-	-
Mardin	477854	21281	56031	-34750	-70
Siirt	206834	10960	42271	-31311	-141
Şanlıurfa	881366	30660	57460	-26800	-30
Şırnak	206434	9368	14533	-5165	-25
GAP Toplam	4.421265	211653	355819	-144166	-32,6

*Göç analizleri 1985-1990 sayımlarındaki daimi ikametgah nüfusuna göre yapılmıştır.

Tablo 8. GAP Bölgesinde İllerde 1985-1990 Arasında İçe Göç, Dışa Göç, Net Göç ve Net Göç Hızları (5-13)

	Adıya-man	Batman	Diyar-bakır	Gazi-antep	Kilis	Mardin	Siirt	Ş.Urfa	Şırnak	GAP	Türkiye
Nüfus(0-4 yaş grubu çıkarılmış) (1990 ?)	437487	282841	921.096	989641	-	458540	198864	839574	212992	4341035	50518291
İçe göç	19370	20542	46.883	52589	-	2181	10960	30660	9368	211653	4065173
Toplam göç içindeki pay(‰)	5	5	11	13	-	5	3	8	2	52	1000
1990 nüfusu içindeki pay(‰)	44	73	64	53	-	46	55	37	44	49	80
Dışa göç	36742	16617	75.095	53070	-	56031	42271	57460	14533	355819	4065173
Toplam göç içindeki pay(‰)	9	4	19	13	-	14	10	14	4	88	1000
1990 nüfusu içindeki pay(‰)	84	59	86	54	-	122	213	68	68	82	80
Net göç	-17372	3925	-32.212	-481	-	-34750	-31311	-26800	-5165	-144166	-
Net göç hızı(‰)	-40	14	-35	-	-	-76	-157	-32	-24	-33	-

B. GAP'TA ULAŞIM (2)

Bölge karayolu ağı 36 107 km.dir. Bunun 5 437 km.si devlet ve il yolu, 30 670 km.si ise köy yoludur. Halen inşa halinde olan Adana-Gaziantep otoyolunun yaklaşık 80 km.lik bölümü de Bölge içerisinde bulunmaktadır. Türkiye devlet ve il yolu şebekesinin %9'u, köy yolları şebekesinin %9.5'i Bölge' dedir ve Bölge' deki bütün köylerin %98'i, anayol ağına bağlanmış durumdadır.

Toplam 196 km uzunluğundaki Şanlıurfa-Gaziantep Otoyolu (Gaziantep Çevreyolu dahil) GAP'ın ulaşım ana arterini oluşturmaktadır. Otoyolun Haziran 1998 tarihindeki ihalesini müteakip, Hazine Müsteşarlığı ile 1 Şubat 1999 tarihinde 53,7 milyon ABD doları kredi anlaşması imzalanmıştır. Bu çerçevede Gaziantep Çevre Yolu' nda 25 Mayıs 1999 tarihinde, Birecik-Suruç kesiminde 13 Nisan 1999 tarihinde ve Suruç-Şanlıurfa kesiminde 26 Nisan 1999 tarihinde işe başlamak üzere, söz konusu otoyolun yapım işlerinin ihale çalışmaları tamamlanmıştır. Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolunun 2002 yılında bitirilmesi hedeflenmiştir.

Halen Bölge' de bulunan 7 adet (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Şanlıurfa) havaalanından başka, Şanlıurfa' nın kuzeyindeki Taşdağı mevkiinde yapılmakta olan ve ABD Ticaret ve Kalkınma Ajansı (TDA) hibesi ile GAP İdaresi tarafından yer seçimi ve ön projeler fizibiliteleri tamamlanan GAP Uluslararası Havalimanı inşaatına, 9 Mayıs 1998 tarihinde başlanmıştır.

GAP Bölgesi'nde, demiryolu bağlantılarının güçlendirilerek, karayolundaki trafik yükünü azaltmak amacıyla, Bölge' deki tarıma dayalı sanayi ürünlerinin ve kuru yüklerin (Fosfat madeni, kömür) demiryolu ile taşınması ve böylece, bölgesel ekonomik gelişmenin hızlandırılması amaçlanmıştır.

Ancak, 1999 Ağustos ayında Türkiye'nin yaşadığı deprem felaketi nedeniyle; Ulaştırma Bakanlığı Devlet Demir Yolları (DDY) Genel Müdürlüğü'nce; şimdiye kadar 137 km uzunluğundaki "Güney Demiryolu" güzergahına yönelik herhangi bir harcama yapılmayacağı bildirilmiştir.

Aynı şekilde, maddi yetersizlikler nedeniyle ağırlıklı olarak Mardin Serbest Bölgesi'ne hizmet vermesi amaçlanan "Mardin Serbest Bölgesi demiryolu" ile ilgili etüt-proje çalışmaları; 2000 yılı sonrası ulusal makroekonomik ve Mardin Organize Sanayi Bölgesi'nde kaydedilecek gelişmelere paralel olarak yürütülecektir.

Suya dayalı kalkınma projesi kapsamında gerçekleştirilen ve gerçekleştirilecek barajlar; sadece enerji ve tarımsal amaçlı olmayıp, aynı zamanda Bölge içinde yük taşımacılığında düşük ulaşım maliyeti ve zaman tasarrufu sağlayıcı özellikleri ile Bölge' nin ekonomik gelişimine katkıda bulunmaktadır. Böylece, Bölge' de Kahta-Siverek arasındaki yük taşımacılığı; Atatürk

Barajı feribot seferleri ile gün içerisinde sürekli olarak gerçekleştirilmekte, böylece Adıyaman-Siverek arasında yük taşımacılığı da gerek düşük maliyet gerekse zamandan tasarruf edilerek daha etkin gerçekleştirilmektedir.

C. EĞİTİM DURUMU (2):

Ülkemizde eğitim düzeyi, genelde düşük olmakla birlikte, çeşitli nedenlere bağlı olarak özellikle GAP Bölgesi göstergeleri daha da düşüktür. Ülke genelinde 1985 yılı itibariyle %77,2 olan okuma-yazma bilenlerin oranı 3,3 puanlık bir artışla 1990 yılında %80.5'e yükselmiştir.

GAP Bölgesi'nde ise, aynı yıllarda okuma-yazma bilenlerin oranı %55.8'den %60.4'e doğru 4,6 puanlık bir artış göstermiştir.

Okur yazarlığın cinsiyete göre önemli değişmeler gösterdiği ve il bazında okur-yazar olanlar arasında erkek nüfusun kadın nüfusa oranla çok daha yüksek olduğu görülmektedir. 1990 yılı itibariyle ülke genelinde erkek nüfusun %84'ünün okur-yazar olmasına karşılık, kadın nüfus içinde bu oran %72'dir. Bölgede ise bu ayrım büyüyerek yinelenmektedir. Erkek nüfusun %75.5'i okur-yazarken, kadın nüfus arasında bu oran %44.7'ye düşmektedir.

1998-1999 öğretim yılı itibariyle bölgede 5.745 adet ilköğretim okulu, 36 adet yatılı ilköğretim bölge okulu (YİBO), 162 adet genel lise, 140 adet mesleki teknik lise, 31 adet imam hatip lisesi, 8 adet özel eğitim kurumu ve 358 adet yaygın eğitim kurumu bulunmaktadır.

GAP Bölgesi'nde üniversite sayısı 3'e, fakülte sayısı 22'ye yüksekokul sayısı 34'e ulaşmıştır.

Tablo 9'da bölgede cinsiyete göre okur-yazar olmayanların oranları verilmiştir. Okuryazar olmayan kadın oranının, Gaziantep ve Adıyaman illeri dışında, %60 ya da daha yüksek, okuryazar olmayan erkek oranının ise, Gaziantep ve Adıyaman illeri dışında, %25 ya da daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 9. 1990 yılı verilerine göre GAP Bölgesi İllerinde Cinsiyete Göre Okuryazar Olmayan Oranları (5-13)

OY bilmeyen (%)	Adıyaman	Batman	Diyarbakır	Gaziantep	Kilis	Mardin	Siirt	Ş.Urfa	Şırnak	GAP	TC
Erkeklerde	19,70	25,78	26,94	14,89	-	28,31	28,82	27,21	41,57	24,44	11,18
Kadınlarda	45,35	59,72	61,17	37,49	-	63,52	63,82	61,33	79,49	55,20	28,01
Toplamda	32,63	42,38	43,73	26,08	-	45,77	46,02	43,78	59,19	39,55	19,5

Tablo 10 ve 11'de Türkiye' de ve GAP Bölgesi' nde okullaşma oranları görülmektedir. İlkokul çağında okullaşma oranın Gaziantep' te her iki cinste Türkiye genelindekinden bile yüksek ve Adıyaman ilinde Türkiye geneline yakın olmasına karşın, bölgedeki diğer illerde erkeklerde %70'i, kadınlarda %60'ı geçmediği dikkati çekmektedir. Bu çağda okullaşmanın en düşük olduğu il erkeklerde %62,36 ile Siirt, kadınlarda %42,2 ile Şırnak' tır.

Tablo 10. Türkiye' de okullaşma oranı (14)

Yıllar	Cinsiyet	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
1997-1998	Erkek	87,38	56,87	24,57
	Kadın	76,67	42,79	16,89
	Toplam	**82,21**	**50,03**	**20,82**
1998-1999	Erkek	91,98	59,17	25,11
	Kadın	76,97	45,72	17,37
	Toplam	**84,74**	**52,67**	**21,33**

Tablo 11. GAP İllerinde Okul Gruplarına ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranı (1995-1996) (5-13)

İller	İlkokul		Ortaokul		Lise		Yüksekokul	
	Erkek	Kadın	erkek	kadın	erkek	Kadın	Erkek	kadın
Adıyaman	83,07	81,43	45,28	24,68	36,30	16,01	1,71	0,64
Batman	70,31	53,99	36,79	15,17	24,18	7,76	3,29	0,52
Diyarbakır	71,5	55,8	35,4	18,9	25,58	11,67	10,18	4,64
Gaziantep	101,02	97,19	47,2	27,2	30,4	18,2	5,60	1,76
Kilis	-	-	-	-	-	-	-	-
Mardin	68,84	59,02	32,99	11,28	24,73	6,66	0,80	0,16
Siirt	62,36	43,24	37,09	9,66	31,55	7,56	5,77	2,09
Şanlıurfa	68,30	55,12	30,55	12,15	20,51	6,22	8,21	2,74
Şırnak	67,5	42,2	23,2	7,9	12,2	2,5	0,3	0,07
GAP	76,4	64,9	37,4	18,1	26,2	11,2	5,5	2,1
Türkiye	91,0	86,8	61,5	44,3	44,01	33,19	27,2	18,3

D. SAĞLIK DURUMU (2)

Projenin başlatılmasından bu yana GAP Bölgesi'nde, sağlık hizmetleri önemli ölçüde yaygınlaşmış olmasına rağmen, sağlık sektörü göstergeleri ülke ortalamasının altındadır. Bebek ve anne ölüm oranları, bazı hastalıkların sıklığı, sağlık tesislerinin durumu, sağlık personeline düşen nüfus, sağlık hizmetlerine ulaşılabilirlik gibi verilere bakıldığında bölgedeki göstergelerin ülke ortalamasından farklılıklar gösterdiği gözlenmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde sağlık düzeyini yükseltmenin yanı sıra sağlık alanında kurumsal gelişmeyi de desteklemek amacıyla Birinci ve İkinci Sağlık Projeleri yürütülmektedir. Bu projeler çerçevesinde yeni sağlık evleri ve sağlık ocakları yapılmakta, mevcut ve yeni inşa edilen sağlık kuruluşlarının donanım ve araçları sağlanmakta, sağlık personelinin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik başlangıç ve hizmet içi eğitim programları uygulanmaktadır.

Diyarbakır ve Mardin'in de dahil olduğu Birinci Sağlık Projesi tamamlanmıştır. Doğu Anadolu'daki illerle birlikte Adıyaman, Batman, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerinin de yer aldığı İkinci Sağlık Projesi ise devam etmektedir.

1998 yılında bölgedeki hekim durumu **Tablo 12**'de verilmiştir. Bölgede uzman hekim başına düşen nüfusta büyük dengesizlikler dikkati çekmekle birlikte, pratisyen hekim başına düşen nüfusta büyük farklılıklar yoktur. Ancak bölgede bu sayılar uzman hekimler için Türkiye genelinin yaklaşık 4 katı, pratisyen hekimler için Türkiye genelinin yaklaşık 2, tüm hekimler için 2,5 katıdır.

Tablo 12.GAP Bölgesi İllerinde 1998 Yılı Hekim Sayıları Ve Hekim Başına Düşen Nüfus (14)

İller	Toplam nüfus*	Toplam hekim sayısı	Hekim başına nüfus	Uzman Hekim Sayısı	Uzman Hekim başına nüfus	Pratisyen Hekim sayısı	Pratisyen Hekim başına nüfus
Adıyaman	678.999	251	2.705	48	14.146	203	3.345
Batman	400.380	136	2.944	48	8.341	88	4.550
Diyarbakır	1.282.678	854	1.502	257	4.991	597	2.149
Gaziantep	1.127.686	788	1.431	354	3.186	434	2.598
Kilis	109.908	83	1.324	16	6.869	67	1.640
Mardin	646.826	228	2.837	38	17.021	190	3.404
Siirt	262.371	99	2.650	16	16.398	83	3.161
Şanlıurfa	1.303.589	506	2.576	175	7.449	331	3.938
Şırnak	316.536	94	3.367	8	39.567	86	3.680
GAP Toplam	6.128.973	3.039	2.017	960	6.384	2.079	2.948
Türkiye	62.865.574	77.344	813	34.189	1.839	43.155	1.457

*1997 yılı nüfusu esas alınmıştır

Tablo 13'de, Bölge' de 1990 yılındaki bebek ölüm ve çocuk ölüm (5 yaş altı ölüm) hızları görülmektedir. Bu hızlar Türkiye genelinden pek farklı gözükmemektedir.

Tablo 13. GAP Bölgesi' nde bebek ve çocuk ölümleri, 1990 (5-13)

İller	Bebek Ölüm Hızı (binde)	Çocuk Ölüm Hızı (binde)
Adıyaman	67	16
Batman	70	18
Diyarbakır	75	20
Gaziantep	66	15
Kilis	-	-
Mardin	63	14
Siirt	80	23
Şanlıurfa	51	10
Şırnak	60	13
GAP Toplam	66	16
Türkiye	67	16

Tablo 14'den 1998'de Türkiye'de halkın tamamının, hatta daha fazlasının bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olduğu; yeşil kartlılar çıkarıldığında bile, nüfusun %93'ünün herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna (%51,6'sı SSK'ya olmak üzere) bağlı olduğu anlaşılmaktadır. **Tablo 15**'e göre ise, 1996'da Türkiye'de yaşayan tüm nüfusun %43,56'sının SSK'ya bağlı olmasına karşın, GAP Bölgesi'nde bu oran %15,57 olarak verilmiştir. SSK'ya bağlı nüfusun en az olduğu il Şırnak (%2,41) ve en çok olduğu il Gaziantep (%30,99) dir .

Tablo 14. Türkiye 'de nüfusun Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Göre Dağılımı (1998) (15)

Bağlı olduğu kuruluş	Bağlı nüfus	%	Aylık alan
SSK	32.747.588	51,6	3.148.826
Bağ-Kur	13.221.025	20,8	1.179.817
Emekli sandığı	11.750.549	18,5	1.289.127
Diğer	1.285.065	2,1	-
Toplam Sosyal Güvenlik kuruluşuna bağlı olan	59.004.227	93,0	
Sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmayan	4.441.000	7,0	
Yeşil kartlı nüfus*	6.666.978	10,5	

* 16 nolu kaynak

Tablo 15. GAP Bölgesinde İllerde 1996 Yılı Sosyal Güvenlik ile İlgili Veriler (5-13)

	Adıyaman	Batman	Diyarbakır	Gaziantep	Kilis	Mardin	Siirt	Ş.Urfa	Şırnak	GAP	Türkiye
Nüfus (1996 yılı tahmini)	626.255	426.731	1.312.964	1.218.912	157.597	646.687	261.388	1.302.325	327.063	6.279.922	64.416.032
Aktif SSK sigortalı sayısı	12.205	8.377	26.283	62.019	2.202	6.728	3.695	18.266	1.565	141.340	4.624.330
Toplam SSK ya bağlı nüfus	67.883	67.380	177.883	377.721	13.508	40.851	21.542	203.416	7.888	978.072	28.061.389
SSK ya bağlı nüfusun oranı(%)	10,84	16,00	13,55	30,99	9,00	6,32	8,24	15,62	2,41	15,57	43,56
SSK emekli aylığı alan	4.763	6.882	19.555	25.412	1.125	4.697	2.737	9.090	847	75.108	2.539.430
Emekli sandığından aylık alan	1571	570	3.506	5.745	868	1.281	889	2.729	414	17.573	719.967
Aktif Bağ-Kur sigortalı (1479)	11.146	5.928	13.760	32..567	2.534	9.809	4.370	10.121	3.369	93.604	1.854.160
Toplam Bağ-Kur sigortalı (1479)	24..819	12.507	32.416	87.630	6.613	24.468	10.528	25.154	6.983	247.682	4.449.921

5. PROJENİN YÜRÜTÜLMESİ

GAP Bölgesi Halk Sağlığı Projesi, Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından planlanmış olup, projenin gerekçesi, amaç, kapsam ve hedefleri saptandıktan sonra, finans kaynağı da temin edilmiştir. Bu proje uygulanmak üzere 2000 Yılı son aylarında ihaleye çıkarılmış ve projenin yürütülmesi, sorumluluğu Türkiye Parazitoloji Derneği (TPD)'ne verilmiştir.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GAP İdaresi) Sosyal Projeler koordinatörleri ve Türkiye Parazitoloji Derneği (TPD) yönetimi birlikte çalışarak projeye son şeklini vermişlerdir. Bu çalışmalardan sonra GAP İdaresi ile TPD arasında projenin yürütülmesine ilişkin protokol 23 Şubat 2001 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

Proje GAP kapsamındaki 9 ilde (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak) GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın Projeyi yürütmekle görevlendirdiği Türkiye Parazitoloji Derneği (TPD) sorumluluğunda, Dicle, Harran ve Gaziantep Üniversitelerinden katılan üyelerden oluşan bir konsorsiyum tarafından yürütülmüştür (Ek 3). Projenin uygulama planının yapılması, çalışma organizasyonunun kurulması, çalışma takvimine göre yürütülmesi ve denetlenmesi konsorsiyum tarafından yapılmıştır.

Konsorsiyumun oluşturulmasından sonra müteaddit toplantılar yapılarak proje uygulamaları için planlama yapılmıştır. Bu planlamaya göre öncelikle 20 Mart 2001 Tarihi'nde Diyarbakır Sıtma ve Tropikal Hastalıklar Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde, GAP Bölge Kalkınma İdaresi ile birlikte projenin açılış toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıya, GAP İdaresi Başkan Yardımcısı ve koordinatörler ile Konsorsiyum üye ve yardımcıları, Diyarbakır Valisi ve il görevlileri, Dicle Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve öğretim görevlileri ile kalabalık bir davetli topluluğu katılmıştır. Bu açılışta projenin tanıtımı yapılmış, amaç, kapsam ve hedefleri anlatılmıştır. Açılış toplantısından hemen sonra yapılan Birinci Konsorsiyum Toplantısına, Konsorsiyum üyeleri, yardımcıları, GAP İdaresi koordinatörü ve diğer Halk Sağlığı öğretim üyeleri katılmıştır. Üç gün süren Birinci Konsorsiyum Toplantısı'nda proje konuları gözden geçirilmiş, halk sağlığı ile ilgili tüm konular saptanmış ve anket formlarının içeriği tartışılmıştır. Bu arada Konsorsiyum Başkanlığı da proje çalışmalarında kullanılacak demirbaş ve sarf malzemesi listelerini hazırlayarak temin edilmesi için GAP İdaresi'ne göndermiştir.

GAP Bölesi Halk Sağlığı Projesi metninde bahsi geçen Yönlendirme Kurulu ilk toplantısı 29 Mart 2001 Tarihi'nde Ankara'da GAP İdaresi Konferans Salonu'nda yapılmıştır. Bu toplantıya, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Çevre Bakanlığı temsilcileri ve GAP İdaresi'nden ilgililer katılmışlardır. Yönlendirme Kurulu üyelerine proje hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş, bakanlık temsilcilerinden görüş, öneri ve katkıları alınmıştır.

Daha sonra Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyeleri Gaziantep'e giderek Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyeleri ile bir araya gelmişler, hazırladıkları anket formlarını, sahada deneme uygulamalarına göre irdelemişler ve anket formlarına son şeklini vermişlerdir. Anket formları, TPD tarafından yeterli sayıda bastırılmasından sonra saha çalışmaları için anketörlerin eğitimine başlanmıştır. Anketörlük görevi için yüksek hemşireler saptanmış olup DAM ve BAM Bölgelerinde Halk Sağlığı Anabilim dallarında bir haftalık eğitime tabi tutulmuşlardır.

Sahada çalışacak Ziraat Mühendisi, Çevre Mühendisi ve Veteriner hekimler de her il için ayrı ayrı saptanıp, anılan halk sağlığı öğretim üyeleri tarafından eğitime alınmışlardır.

Gaziantep ve Kilis illerinde yapılan saha çalışmalarında ayni anketörler görev yapmışlar, Şanlıurfa ve Adıyaman illerinde bu illerden temin edilen yüksek hemşireler, sağlık teknisyenleri saha çalışmalarına başlamadan önce ayrıca eğitime alınmışlardır. DAM Bölgesi'nde ise Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyeleri tarafından eğitilen yüksek hemşireler, Diyarbakır, Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin illeri saha çalışmalarında anketör olarak görev yapmışlardır.

Anketörlerden başka, her ilde onlara yardımcı olacak sağlık teknisyenleri ile materyal toplanmasında görev alacak teknisyenler ve sıtma savaş elemanları görev almışlardır.

Anket çalışmaları ve su örnekleri toplanmasında ekip sorumlusu olarak Halk Sağlığı Öğretim Üyesi görev almış olup, dışkı, kan, idrar, balgam gibi materyalin toplanmasında bir Mikrobiyoloji ve Tıbbi Biyoloji öğretim üyeleri sorumlu olarak görev almışlardır.

Laboratuar çalışmaları, genelde her ilde bulunan Halk Sağlığı Laboratuarlarında, Diyarbakır Sıtma ve Tropikal Hastalıklar Araştırma ve Eğitim Merkezi'nde bu laboratuarların olanakları kullanılarak, bir Parazitoloji ve Mikrobiyoloji Öğretim Üyesi sorumluluğunda yapılmıştır. Sıtma için İl Sıtma Savaş Laboratuarları, Tüberküloz için İl Verem Savaş Dispanser veya Göğüs Hastalıkları Hastane Laboratuarlarından yararlanılmıştır.

Besi yerlerine ekim yapılan materyalin ileri tetkikleri Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı laboratuarlarında yapılmıştır.

Alınan su örneklerinin bakteriyolojik ve kimyasal analizleri il Halk Sağlığı Laboratuarları, Diyarbakır Hıfzısıhha Laboratuarı ve Halk Sağlığı Anabilim Dalı laboratuarında yapılmıştır.

Her ilden alınan anket verileri ve laboratuar bulguları, DAM Bölgesi'nde Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nda, BAM Bölgesi'nde de Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nda öğretim üyeleri ve yardımcıları tarafından bilgisayarlara girilerek değerlendirmeye alınmıştır.

Her ilde yapılan saha ve laboratuar çalışmaları tamamlandığında GAP İdaresi proje koordinatörlerinin de katılmasıyla, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'da altı kez Konsorsiyum toplantısı yapılmış ve çalışmalar değerlendirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

A. SEKTÖRLER ARASI İŞBİRLİĞİ VE KONULAR

Proje hazırlık safhasında projenin gerekçesi, amaç, kapsam ve hedeflerinin saptanmasında TPD'nin teklifleri değerlendirilmeye alınmış, GAP İdaresi Proje Koordinatörleri ile katılımlı planlama çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda projenin nasıl uygulanacağı, bölge üniversitelerinin katılımı ile konsorsiyum oluşturulması, saha ve laboratuar çalışmaları planlanmış ve bu çalışmalar sonrasında GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nda Proje metnine son şekli verilerek, GAP İdaresi ve TPD arasında 23 Şubat 2001 Tarihinde protokol imzalanmıştır. Bu protokolde Sağlık Bakanlığı'nın koordinasyonu, Çevre Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, DSİ Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve GAP Belediyeler Birliği ile işbirliği yapılacağı vurgulanarak projenin GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı adına TPD başkanlığında Dicle, Gaziantep ve Harran üniversitelerinin temsilcilerinden oluşan bir konsorsiyum tarafından yürütüleceği belirtilmiştir.

Proje çalışmalarına başlarken sektörler arası işbirliğinin, katılımcı planlamaya ve ekip çalışmasını sağlamak üzere GAP İdaresi tarafından, GAP İdaresi ile Sağlık Bakanlığı arasında, Sağlık Bakanlığı'nın bölgedeki tüm kurum ve kuruluşları (Hastaneler, Sağlık Ocakları, Dispanserler, AÇSAP merkezleri, Halk Sağlığı ve Sıtma Savaş Laboratuarları) olanaklarının kullanılması, sağlık personelinin görevlendirilmesi, araç, gereç ve malzeme temin edilmesi hususunda bir protokol imzalanmıştır.

GAP İdaresi tarafından, sektörler arası işbirliği, katılımcı planlama ve ekip çalışması ile yürütülecek bu projede kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi ve mevcut kaynakların etkin bir şekilde kullanılması için Tarım ve Çevre Bakanlıklarına, bölge il valiliklerine, Dicle, Gaziantep ve Harran Üniversitesi rektörlüklerine yazı gönderilmiştir.

GAP Bölgesi'ndeki Dokuz il valisi, o ilde proje çalışmaları başlamadan önce ziyaret edilerek proje hakkında bilgi verildikten sonra, projeye katkıları ve gerekli araçların temininde yardımları sağlanmıştır. Ayrıca, her ilin sağlık, çevre ve tarım müdürleri de ziyaret edilerek projede görev alacak personel ve işbirliği konuları hakkında bilgi verilmiş ve projeye katkıları istenmiştir.

İl Sağlık Müdürlükleri, İl Tarım Müdürlükleri, İl Çevre Müdürlükleri ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü ile işbirliğine gidilmiştir (Ek: 4). Ancak, DSİ ve Köy Hizmetleri ile işbirliği kurulamamıştır.

GAP'ın başarılı olabilmesinde bölge üniversitelerinin etkinliğini vurgulamak ve arttırmak için proje çalışmaları başlamadan önce Gaziantep, Harran ve Dicle Üniversite rektörleri ve tıp fakülteleri dekanları ayrı ayrı ziyaret edilerek proje hakkında bilgi verilmiş, GAP Bölgesi Halk Sağlığı Projesi'ne bölgedeki bu üç üniversitenin katılması konusunda olurları alınmıştır. Dicle Üniversitesi ve Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültelerinde bulunan Halk Sağlığı Anabilim Dallarının kurulacak konsorsiyumda sorumlu olarak görev almaları, Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Halk Sağlığı Anabilim Dalı henüz kurulmadığından bu üniversitenin Tıp Fakültesi Dekanlığı olarak konsorsiyumda görev alması sağlanmıştır. Aynı zamanda GAP Bölgesi'ndeki Dokuz İl Valisi, o ilde proje çalışmaları başlamadan önce ziyaret edilerek proje hakkında bilgi verilmiştir. İl Valilerinin, illerindeki proje çalışmaları sırasında görev alacak personelin görevlendirilmesi, projeye katkıları ve gerekli araçların temininde yardımları sağlanmıştır.

Ayrıca, her ilde il sağlık müdürleri ziyaret edilerek;

a- Laboratuar Çalışmalarının il halk sağlığı laboratuarlarında yapılabilmesi,

b- Tüberküloz incelemelerinin verem savaşı dispanserlerinde yapılabilmesi,

c- Bulaşıcı hastalıklar, sağlık kurumları fiziksel yapısı, görevli sağlık ve yardımcı sağlık personeli sayıları, araç-gereç olanakları, ana çocuk sağlığı ve aile planlaması çalışmaları v.b. kayıtlarının temini,

d- Saha ekiplerine gerektiğinde araç ve şoför temini için yardım ve izinleri alınmıştır.

İl Tarım Müdürleri ziyaret edilerek, proje çalışmalarında görev alacak ziraat mühendisi ve veteriner hekimlerin ve yardımcı olacak teknisyenlerin belirlenmesi, görevlendirilmesi sağlanmıştır.

İl çevre müdürleri de ziyaret edilerek çevre hakkında (su, hava, toprak) gerekli verilerin toplanmasında görev alabilecek çevre mühendisi ve teknisyenlerin belirlenmesi ve görevlendirilmesi sağlanmıştır.

B. ARAŞTIRMA KONULARININ SAPTANMASI VE GÖREV TANIMININ YAPILMASI:

20 Mart 2001 projenin ilk tanıtım toplantısından sonra 21-22 Mart 2001 tarihlerinde yapılan konsorsiyum toplantısında incelenecek konular ve bu incelemeler için uygulanacak yöntemler konusunda bir çizelge ve araştırma konuları ve iş tanımı çizelgesi hazırlandı (Ek 5: Proje sırasında incelenecek konular ve uygulanan yöntemler formu, Ek 6: Araştırma konuları ve görev tanımı formu).

C. ÇALIŞMA TAKVİMİ

20 Mart 2001 Tarihi'nde projenin açılış toplantısından sonra yapılan Birinci Konsorsiyum Toplantısı'nda, projeye girecek halk sağlığı konularının saptanması esnasında proje çalışma takvimi de tartışılarak belirlenmiştir. Ek: 7'de verilen Çalışma Takvimi'ne göre Proje saha ve laboratuvar çalışmalarının 2001 Yılı sonuna kadar bitirilmesi öngörülmüştür.

D. GEREKLİ İZİNLERİN ALINMASI

GAP Bölgesi'nde Halk Sağlığı araştırma projesinin yürütülebilmesi için Sağlık Bakanlığı ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı arasındaki protokol imzalanmıştır.

30 Mart 2001 tarihinde GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile Dicle, Gaziantep ve Harran Üniversitesi Rektörlükleri arasında yazışma yapılmıştır .

GAP Bölgesi Halk Sağlığı Projesi Konsorsiyum Başkanlığı saha ekibi elemanlarının listesini oluşturmuştur .

E. KONSORSİYUM VE YÖNLENDİRME KURUL TOPLANTILARI:

GAP Bölgesi Halk Sağlığı Projesi'nin uygulanabilmesi, izlenebilmesi, çalışmaların denetlenebilmesi, katkıların sağlanabilmesi ve periyodik değerlendirmelerin yapılabilmesi için konsorsiyum üyelerinin her il çalışması tamamlandıktan sonra toplanması gerekmiş, ayrıca projede öngörülen sektörler arası katılımın sağlanabilmesi, sektörlerin bilgilendirilmesi ve değerlendirme için Ankara'da GAP İdaresi'nde Yönlendirme Kurul toplantıları yapılmıştır.

Konsorsiyum toplantıları

TARİH	YER
20-23 Mart 2001 1.Kons.Toplantısı	Diyarbakır; Sıtma ve Tropikal Hastalıklar Eğitim ve Araştırma Mrk.
8 Mayıs 2001 2.Kons.Toplantısı	Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
5-6 Temmuz 2002 3.kons.Toplantısı	Diyarbakır; Sıtma ve Tropikal Hastalıklar Eğitim ve Araştırma Mrk.
9 Kasım 2001 4.Kons.Toplantısı	GAP İdaresi Şanlıurfa Bölge Başkanlığı
7 Aralık 2001 5.Kons.Toplantısı	Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi
25-26 Ocak 2002 6.Kons.Toplantısı	Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi
11-15 Mart 2002 7.Kons.Toplantısı	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Konsorsiyum Toplantısı ve Workshop

Yönlendirme kurulu toplantıları

TARİH	YER
29 Mart 2001	Ankara; GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
13 Temmuz 2001	Ankara; GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
17 Eylül 2002	Ankara; GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

F. GELİŞME RAPORLARI

Proje metninde öngörüldüğü gibi proje çalışmalarının izlenmesi ve denetimine ilişkin Proje Gelişme Raporları, genelde her Konsorsiyum Toplantısı'ndan sonra hazırlanarak altı adet Gelişme Raporu, Mali Rapor' la birlikte GAP İdaresi Başkanlığı'na gönderilmiştir.

1. Gelişme Raporu 23-04-2001 tarihinde
2. Gelişme Raporu 30-05-2001 tarihinde
3. Gelişme Raporu 19-07-2001 tarihinde
4. Gelişme Raporu 16-10-2001 tarihinde
5. Gelişme Raporu 29-01-2002 tarihinde
6. Gelişme Raporu 19-03-2002 tarihinde

Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na gönderilmiş olup ,GAP İdaresi Proje Koordinatörleri tarafından incelenen raporlar hakkında GAP İdaresi'nin görüşleri alındıktan sonra çalışmalara yön verilmiştir.

G . SARF MALZEMELERİ

Araştırma süresince gerekli demirbaş ve sarf malzemeleri (saha ve laboratuar çalışmaları) için liste hazırlanarak GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na bildirilmiştir. Ancak bu listede belirtilen malzemelerin tamamı alınmadığı için (dışkıda bakteriyolojik analizler için transport besiyeri gibi) bazı analizler yapılamamıştır.

6. YÖNTEM

Projenin yürütülmesi için GAP Bölgesi'nde iki merkez oluşturulmuştur; Adıyaman Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa illerini içeren BAM (Batı Araştırma Merkezi) Bölgesi ve Batman Diyarbakır, Mardin, Siirt, Şırnak illerini içeren DAM (Doğu Araştırma Merkezi) Bölgesi olarak iki ana gruba ayrılmıştır. BAM ve DAM Bölgesindeki araştırma ekiplerine de BAM ve DAM grubu denmiştir. BAM Bölgesi'nde Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı ve öğretim üyeleri ile Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı, DAM Bölgesi'nde de Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı ve öğretim üyeleri ile Mikrobiyoloji Anabilim Dalı'ndan bir Öğretim Üyesi, Konsorsiyum Başkanlığı koordinatörlüğünde saha çalışmalarının ve bazı laboratuvar çalışmalarının yürütülmesinden sorumlu olmuşlardır. Su analizleri dışındaki laboratuvar çalışmaları ise yine bu üniversitelerin katkıları ile TPD üyesi öğretim üyeleri ve uzmanları tarafından yürütülmüştür.

Araştırma bölgesinde 1150 konut (230 küme) ve bu konutlarda yaşayan 6900 kişiye ulaşılması hedeflenmiştir.

A. ÖRNEK SEÇİMİ

Projede örnek seçimi Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapılmıştır. GAP kapsamındaki 9 ilin toplam nüfusunun 6.128.973 olduğu bilindiğinden kırsal-kentsel ayırımlı olarak olabildiğince büyük bir örnek seçebilmek için ve d=0,03, p=0,04 (en az görülen parazit sıklığı) ,$\propto$=0,01 alınarak ve 2 değişkenli, 3 ve 4'er düzeyli tablolar yapılabileceği düşünülerek GAP Bölgesi'ni temsil yeteneğine sahip örneklem büyüklüğü 6822 olarak tespit edilmiştir.Bu rakam 6900'e yuvarlanarak ve bölgede her konutta ortalama 6 kişi olduğu düşünülerek; örneğe çıkacak konut sayısı 6900/6=1150 olarak belirlenmiştir. Daha sonra bölgenin kırsal ve kentsel kesimlerini ayrı ayrı temsil eden birer örnek büyüklüğe orantılı olasılıklı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Bunun için bölge önce kırsal ve kentsel tabakalarına ayrılmış ve her tabakada nüfus grubu içsel tabakalama olacak şekilde sıralanarak örneğe çıkan bloklar (kümeler = mahalle ya da köyler) büyüklüğe orantılı olasılıklı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. İkinci aşamada basit rastgele örnekleme yöntemi ile her kümeden örneğe 5' er konut seçilmiştir. Ancak örneğe birden fazla giren kümelerden kaç kez girdiyse o sayı 5' le çarpılarak bulunan sayıda konut aynı yöntemle o kümeden seçilmiştir. Dolayısıyla kentsel yerleşim yerlerinde birinci aşama örnekleme birimini mahalleler, ikinci aşama örnekleme birimini ise bu mahallelerdeki konutlar; kırsal yerleşimlerde ise birinci aşama örnekleme birimini köyler, ikinci aşama örnekleme birimini ise köylerdeki konutlar oluşturmuştur. Bu şekilde örnek seçiminin DİE tarafından kullanılan adı "Tabakalı, aşamalı örnekleme yöntemi" dir.

Örneklem çerçevesi olarak DİE'de varolan 2000 yılında hazırlanan Form 1 numaralama cetvelleri kullanılmıştır. Her konut için, bulunamama, boş olma vb. durumlarla karşılaşma olasılığı dikkate alınarak iki konut yedek olarak verilmiştir. DİE'den kırsal bölgeler için öngörülen konut örneği sayısı 438, kentsel bölgeler için öngörülen konut örneği sayısı 712'dir (Toplam 1150 konut). Her kümeden 5 konut olmak üzere mahalle ve köylerden 230 küme örneğe alınmıştır. DİE tarafından büyüklüğe orantılı olasılıklı örnekleme yöntemine göre ve kırsal ve kentsel bölge ayrımı gözetilerek yapılan örnek seçiminde BAM bölgesinden 125 küme (mahalleler ve köyler) ve her küme 5 konuttan oluştuğundan, 625 konut örneğe çıkmıştır. DAM bölgesinden ise 105 küme (mahalleler ve köyler olmak üzere) ve her küme 5 konut olmak üzere 525 konut örneğe çıkmıştır (**Tablo 16**).

Tablo 16. BAM ve DAM Bölgesinde Küme* Sayılarının İllere Dağılımı

	KENTSEL	KIRSAL	TOPLAM	YERLEŞİM YERİ SAYISI (Büyükşehirler 1 yerleşim yeri sayılmıştır)
Adıyaman	11	12	23	16
Batman	8	7	15	9
Diyarbakır	31	20	51	25
Gaziantep	46	15	61	18
Kilis	3	-	3	1
Mardin	10	11	21	15
Siirt	4	7	11	9
Şanlıurfa	24	14	38	21
Şırnak	5	2	7	6
GENEL TOPLAM	**142**	**88**	**230**	**120**

*Her küme 5 konuttan oluşmaktadır.

Nüfusu 2000 ve üzerinde olan yerleşim yerlerinden örneğe çıkan konutlar DİE tarafından belirlenmiştir. Nüfusu 2000'in altında olup örneğe çıkan yerleşim yerlerindeki kümelerde ise hangi konutun örneğe alınacağı Gaziantep ve Dicle Üniversitesi Tıp Fakültelerinin Halk Sağlığı Anabilim Dallarınca rastgele örnekleme yöntemine göre saptanmıştır. Bu yerleşim yerlerinin nüfusları o ildeki kırsal bölge ortalama konut halkı büyüklüğüne oranlanarak tahmini konut sayıları bulunmuş ve örneğe çıkan bu yerleşim yerlerinden beşer konut rastgele olarak seçilmiştir. DİE verilerine göre her ilin bucak ve köylerine ait ortalama konut halkı büyüklükleri **Tablo 17**'de görülmektedir.

Tablo 17. İllere Göre Ortalama Konut Halkı Büyüklüğü

İli	Ortalama Konut Halkı Büyüklüğü
Adıyaman	7,00
Batman	8,13
Diyarbakır	7,77
Gaziantep	6,82
Kilis	6,82
Mardin	7,87
Siirt	8,29
Şanlıurfa	7,22
Şırnak	7,95

Bu tip yerleşim yerlerinden örneğin Gaziantep ortalama konut halkı büyüklüğü 7'ye yuvarlanmıştır. Nüfus 7'ye bölünerek o köyün muhtemel konut sayısı belirlenmiştir. Başlangıç sayısı rastgele olarak belirlenmiş, bulunan konut sayısı 5'e bölünerek devir sayısı bulunmuştur. Başlangıç sayısının üzerine devir sayısınca eklemeler yapılarak örneğe alınacak 5 konut saptanmıştır. Asıl konut numarasının bir eksiği 1. yedek, bir fazlası 2. yedek olarak alınmıştır. Aynı hesaplamalar her ilde ayrı ayrı yapılmış ve örneğe çıkan konutlar aynı yöntemle belirlenmiştir. Köye gidildiğinde ise köyün bir başından girilerek konutlar sıralanmış ve örnekte yer alan konutlara soru kağıtları uygulanmıştır.

Örneğe çıkan yerleşim yerlerinde listede belirtilmiş asıl konutlar çeşitli nedenlerle araştırmaya alınamadıysa (araştırmaya katılmayı reddeden ya da ayrı zamanlarda üç kez gidildiği halde evde bulunamayan konutlar) sırasıyla 1. ve 2. yedek konutlar araştırmaya alınmıştır.

Gerçekte sık görülen parazit sıklıklarına göre örnek büyüklüğü hesaplandığında örneğin p=0,15 ya da p=0,20 alındığında örnek büyüklükleri sırasıyla 2800 ve 1792 kişi bulunmuştur ki bu sayılar p=0,04 olarak hesapladığımız örnek büyüklüğünden çok azdır. Böylece Kilis

dışındaki illerde %4 den daha sık görülen diğer değişkenler için her ili temsil edecek örnek büyüklüğüne erişilmiş durumdadır.

Her il için ve kırsal- kentsel ayırımlı olarak örnek seçildiği taktirde projenin yürütülmesi proje bütçesi açısından mümkün olamadığından sadece kırsal-kentsel ayırımlı bir örnek seçimi yoluna gidilmiştir.

B. SORU KAĞITLARININ HAZIRLANMASI

I- Hane Halkı ve Haneler, 0-59 Aylık Çocuk, 5+ Yaş Erkek Çocuk ve Erkek ve 5+ Yaş Kız Çocuk ve Kadın Soru Kağıtlarının Hazırlanması

Bu soru kağıtları, Birinci Konsorsiyum Toplantısı'nda saptanan konular kapsamında Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı ve Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyeleri tarafından (Ek: 8) ayrı ayrı, eş zamanlı olarak hazırlanmıştır. Daha sonra bunlar ortak soru kağıdı haline getirilmiş ve ön denemelerden sonra tekrar düzeltilmiştir (Ek: 9: Soru Kağıtları, 4 adet).

Hane Halkı ve Haneler İçin Soru Kağıdı'nda o konutta yaşayanları ve niteliklerini belirlemeye yönelik bir tablo içermekte ve o konutta son bir yılda canlı doğum ve ölüm olaylarını, ölüm nedenlerini, o yerleşim yerine **aile olarak** göçle gelme sıklığını ve göç nedenlerini, **aile reisinin** sosyal güvence durumunu, **ailenin** sağlık hizmetlerinden yararlanma durumunu, **ailenin** yaşadığı konutun koşullarını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

0-59 Aylık Çocuklar İçin Soru Kağıdı'nda bu çocuğun annesinin kaçıncı çocuğu olduğunu, bu çocukla ilgili annenin gebelik öyküsünü, özürlülük durumunu, çocuğun beslenme öyküsünü, çocuğun bağışıklanma durumunu, idrarda ve gaitada parazit, verem, şark çıbanı, trahom, sıtma, kronik ishal belirtilerinin durumunu ve akut solunum yolu enfeksiyonu ve akut ishalli hastalık öyküsünü sorgulayan sorular yer almaktadır. Ayrıca, boy, ağırlık ölçümlerinin ve DKÇ ve Raşitizm muayenelerinin sonuçlarının yazılması için yer ayrılmıştır.

5+ Yaş Erkek Çocuk ve Erkekler İçin Soru Kağıdı'nda bu bireylerin eğitim, meslek, Türkçe bilme, özürlülük durumlarını, idrarda ve gaitada parazit, verem, şark çıbanı, trahom, sıtma, kronik ishal belirtilerinin durumunu, sigara içme durumunu, aile planlaması yöntemlerini bilme durumunu, eşiyle akrabalık durumunu, ilk evlenme yaşını sorgulayan sorular vardır.

5+ Yaş Kız Çocuk ve Kadın Soru Kağıtları'nda bu bireylerin eğitim, meslek, Türkçe bilme, özürlülük durumlarını, idrarda ve gaitada parazit, verem, şark çıbanı, trahom, sıtma, kronik ishal belirtilerinin durumunu, sigara içme durumunu, aile planlaması yöntemlerini bilme ve kullanma durumunu, aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutumunu, eşiyle akrabalık durumunu, ilk evlenme yaşını, son gebeliğinde, doğumu sırasında ve doğum sonrası bakım alma durumunu, düşükle durumunu ve düşükle ilgili tutumunu sorgulayan sorular vardır.

Meslek sınıflaması için DİE' nin meslek sınıflaması kullanılmıştır (Ek 10). Yalnız bu sınıflamaya sınıflama içeriğinde olmadığı ve araştırma kapsamı nedeniyle bu gruptakiler büyük sayılarda olacağı için, çocuk, öğrenci ve ev hanımı sınıfları eklenmiştir. Çünkü bunları da bilmek gerekmektedir.

II-Çevre Soru Kağıdı' nın Hazırlanması

Diyarbakır İl çevre müdürlüğünden görevlendirilen bir çevre mühendisi tarafından "çevre soru kağıdı formu" oluşturulmuş ve ortak çevre soru kağıdı oluşturulması için bu form BAM Bölgesi'nde görevli çevre mühendisine e-posta ile gönderilmiştir (Ek: 11). Gerekli düzeltmeler yapılarak çevre soru kağıdına son şekli verilmiştir (Ek: 12. Çevre Soru Kağıdı).

Bu soru kağıdında yerleşim yerlerinin içme kullanma suyu, atık su, hava, gürültü, katı atıklar (evsel, endüstriyel, tıbbi atıklar), toprak kirliliği durumunu değerlendiren sorular vardır.

III-Tarım Verileri Soru Kağıdı

Diyarbakır İl Tarım Müdürlüğü tarafından görevlendirilen bir ziraat mühendisi ve bir veteriner hekim, tarımda uygulama ürün çeşitleri, makine alet kullanımı, sulama, hasat, kullanılan gübre ve çeşitleri, kullanılan pestisid ve çeşitleri, pestisitlerle su ve toprak kirlenmesi, mevcut hayvan varlığı, hayvansal ürünler, hayvan hastalıkları, zoonozlar, ürünlerin pazarlaması ve mezbaha ve atıkları ile ilgili verileri elde etmek için soru kağıdı geliştirilmiş ve hazırlanan bu soru kağıtlarına Gaziantep İl Tarım Müdürlüğü'nden bir ziraat mühendisi ve bir veteriner hekimin katkı ve değerlendirmeleri ile son şekli verilmiştir (Ek 13) (Ek 14: Tarım ve Hayvancılık Verileri Soru Kağıtları, 2 adet).

IV- Resmi Kayıtlardan Veri Toplama Formları

Güncel sağlık verilerini elde edebilmek için İl Sağlık Müdürlüklerinden veri toplama yoluna gidilmiştir. Bunun için DAM Bölgesi'nde bir form geliştirilmiş, BAM Bölgesi'nin katkısı ile gerekli düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir (Ek 15: İl Sağlık Müdürlüklerinden elde edilecek sağlık verileri formu, 7 adet tablo). Bu formlar Sağlık Müdürlüklerine resmi yazı ile gönderilerek kendi kayıtlarından ilgili verileri tablolara ekleyip geri göndermeleri istenmiştir. Bunların hepsi doldurularak geri gönderilmiştir. Bu formlarda ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetleri, çevre sağlığı hizmetleri, sağlık eğitimi hizmetleri, bağışıklama hizmetleri, önemli bildirimi zorunlu bulaşıcı hastalıklar, sağlık kurumlarının fizik yapısı ve sağlık personeli durumuna ilişkin veriler toplanmıştır.

İntihar ile ilgili 2001 yılı verilerini toplayabilmek için İl Emniyet Müdürlüklerine resmi yazı ile başvurulmuş ve bunların en azından yaş, cinsiyet, intihar nedeni ve intihar şeklini içerecek biçimde gönderilmesi istenmiştir. Bunların Şırnak ili dışında hepsine yanıt gelmiştir. Türkiye genelindekilerle karşılaştırabilmek için DİE Türkiye İstatistik Yıllığı'nın son baskısına da başvurulmuştur.

Meteorolojik verileri toplayabilmek için İl Meteoroloji Müdürlüklerine resmi yazı ile başvurulmuştur. Bu yazıda 1990 yılından bu yana her ilde yıllık ortalama sıcaklık, yıllık ortalama oransal nem, yıllık ortalama yağış miktarına ilişkin veriler istenmiştir. Tüm illerden yanıt alınmıştır. Ayrıca DİE Türkiye İstatistik Yıllığı'nın son baskısındaki bölge illerine ilişkin meteorolojik veriler ve hava kirliliği ölçümlerine ilişkin veriler de incelenmiştir.

Tarım ve hayvancılıkla ilgili olarak bu konuda belirlenen bir web sitesinden (17) ve GAP Master Plan Taslağından veriler elde edilerek bunlar da sunulmuştur.

C. ARAŞTIRMA EKİBİ

BAM ve DAM Bölgeleri'nde, her ilde çalışmalar başlamadan önce, araştırmalara katılacak konsorsiyum üye ve yardımcıları, öğretim üyesi ve uzmanların yönetiminde çalışacak anketörler, teknisyenler, çevre mühendisi, veteriner hekim, ziraat mühendisi, laborantlar ve sıtma sorumluları saptanmıştır.

Araştırma ekibi, BAM Bölgesi'nde Gaziantep Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı; DAM bölgesinde Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyelerinin denetiminde değişik meslek gruplarından oluşmuştur. Yalnız BAM Bölgesinde Harran Üniversitesi Tıbbi Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalından bir öğretim üyesi sahadan materyal toplama (saha laboratuar) ekibi sorumlusu olarak çalışmıştır (Ek 16). **Tablo 18** de BAM ve DAM bölgelerinde saha ve laboratuar ekiplerinin oluşumu görülmektedir.

Tablo 18. BAM ve DAM Bölgelerinde Saha ve Laboratuar Ekiplerinin Oluşumu

BAM BÖLGESİ	**DAM BÖLGESİ**
Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanının Sorumluluğunda:	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanının Sorumluluğunda:
• **Saha Ekiplerinde**	• **Saha Ekiplerinde**
2 Halk Sağlığı Uzmanı	2 Halk Sağlığı Uzmanı
2 Hemşire	2 Hemşire
2 Çevre Sağlığı Teknisyeni	2 Çevre Sağlığı Teknisyeni
1 Çevre Mühendisi	1 Çevre Mühendisi
1 Veteriner Hekim	1 Veteriner Hekim
1 Zıraat Mühendisi	1 Zıraat Mühendisi
1 Şoför	1 Şoför
• **Sahadan Materyel Toplama Ekibi (Saha Laboratuar Ekibi)**	• **Sahadan Materyel Toplama Ekibi (Saha Laboratuar Ekibi)**
1 Sorumlu Öğretim Üyesi	1 Sorumlu Öğretim Üyesi
2 Laborant	2 Laborant
1 Sıtma Teknisyeni	1 Sıtma Teknisyeni
	1 Şoför
• **Laboratuar Analiz Ekibi**	• **Laboratuar Analiz Ekibi**
1 Halk Sağlığı Uzmanı	1 Halk Sağlığı Uzmanı
1 Laboratuar Teknisyeni	1 Laboratuar Teknisyeni
1 Parazitoloji Uzmanı	1 Parazitoloji Uzmanı
1 Mikrobiyoloji Uzmanı	1 Mikrobiyoloji Uzmanı
2 Laborant	2 Laborant
1 SıtmaTeknisyeni	1 SıtmaTeknisyeni
Toplam Görevli Sayısı 22	**Toplam Görevli Sayısı 23**

D. EKİPLERİN EĞİTİMİ

Saha ekip elemanları 18 – 20 Nisan 2001 ve 30 Nisan- 4 Mayıs 2001 tarihleri arasında eğitimden geçirilmiştir.

Her ilde, projede çalışacak personellerin belirlenmesinden sonra BAM ve DAM koordinatörleri başkanlığındaki öğretim üyelerinden oluşan birer ekiple projede çalışacak kişilere araştırmanın amacı, konusu, yöntemi konularında bilgi verilerek, bu araştırmada uygulayacakları teknikler hakkında beceri kazandırılmasına yönelik eğitim yapılmıştır. Her ilde saha çalışmaları başlamadan önce bu eğitimler ekibe yeni katılan herkese tekrarlanmıştır ve eğitimler en az 1 hafta sürmüştür.

Laboratuar ekipleri ise mikrobiyoloji ve parazitoloji öğretim üyeleri veya uzmanları tarafından, ayrıca sahada materyal toplayarak laboratuara gönderecek görevliler de saha laboratuar ekibi sorumlusu öğretim üyesi tarafından, yapacakları işlemler, anket formlarının uygulanması, mesleki ve teknik konuları kapsayan, genelde bir hafta süren eğitime alınmışlardır.

Ayrıca sahaya çıkacak çevre mühendisi, veteriner hekim ve ziraat mühendislerine de yapılacak işlemler ve veri toplanması hakkında bazı teknik konuları kapsayan eğitim, halk sağlığı öğretim üyeleri tarafından verilmiştir.

Çeşitli ekiplere eğitim veren öğretim üyeleri ve uzmanların listesi Ek: 17'de verilmiştir.

E. SAHA ÇALIŞMALARI

BAM ve DAM Bölgeleri'nden her birinde saha ekibi 2 gruba ayrılmıştır. Her grupta 1 halk sağlığı uzmanı ve onun denetiminde 1 hemşire, 1 çevre sağlığı teknisyeni görev yapmıştır. Hemşire ve çevre sağlığı teknisyenleri konutları tek tek ziyaret etmişler ve konutlardaki kişilerle tek tek görüşmüşlerdir; çevre sağlığı teknisyenleri konut anketlerini ve 5 yaş ve üzeri erkek anketini uygulamışlar, gerekli görülen (**Bakınız: F. LABORATUAR ÇALIŞMALARI: VI. Su Analizleri:** Suyun Bakteriyolojik Analizi: Örnek Alma ve Analiz Yöntemi, Suyun Kimyasal Analizi; Örnek Alma ve Analiz Yöntemi) konut veya su kaynaklarından su örnekleri almışlardır. Hemşireler; 0-59 aylık çocuk, 5 yaş üzeri kadın anketlerini uygulayarak ilgili soru kağıtlarını doldurmuşlardır. halk sağlığı uzmanları şark çıbanı, trahom açılarından herkesi; DKÇ ve malnütrisyon açısından 0-59 aylık çocukları muayene etmişlerdir.

Saha laboratuar ekibi görüşülen her kişiden kan örneği, öksürüğü olan veya Halk Sağlığı Uzmanının gerek gördüğü kişiden balgam örneği, kanlı idrar yakınması olanlardan idrar örneği ve yine görüşülen kişilerden dışkı örneği almışlardır. Dışkı örneği almak için anket uygulanan kişilere dışkı kabı dağıtılmış, ertesi gün sabahleyin laboratuar saha ekibinden bir kişi bir araçla dağıtılan dışkı kaplarını toplamıştır. BAM ve DAM Bölgeleri'nde saha laboratuar ekipleri de öğretim üyelerinin sorumluluğunda ve denetiminde görev yapmıştır.

Çevre mühendisi, veteriner hekim ve ziraat mühendisi oluşturulan saha ekiplerinden ayrı olarak çıkmış ve Çevre Soru Kağıdı'nda ve Tarım Verileri Soru Kağıdı'nda yer alan verileri toplamışlardır. Çevre mühendisi yerleşim yerlerinin içme kullanma suyu, atık su, hava, gürültü, katı atıklar (evsel, endüstriyel, tıbbi atıklar), toprak kirliliği durumunu hakkında veriler toplamıştır. Ziraat mühendisi tarımda uygulama ürün çeşitleri, makine alet kullanımı, sulama, hasat, kullanılan gübre ve çeşitleri, kullanılan pestisid ve çeşitleri, pestisitlerle su ve toprak kirlenmesi hakkında veriler toplamıştır. Veteriner hekim mevcut hayvan varlığı, hayvansal ürünler, hayvan hastalıkları, zoonozlar, ürünlerin pazarlaması ve mezbaha ile ilgili verileri toplamıştır. Bu ekiptekiler yerel sorunları daha iyi ortaya koyabilmeleri açısından her il için ayrı ayrı oluşturulmuştur. Ziraat mühendisi, veteriner hekim ve çevre mühendisi olmayan illerde bunların yerine uygun teknisyenler görevlendirilmiştir. Sahaya anket ekibi ve saha laboratuar ekibi ile birlikte çıkmışlardır.

Gaziantep ve Kilis'te saha ve saha laboratuar ekipleri aynı elemanlardan oluşmuştur. Şanlıurfa ve Adıyaman'da bu ekipler her ilde tümüyle değiştirilip eğitilerek yeniden oluşturulmuştur. Diyarbakır ve Şırnak illerinde aynı saha ve laboratuar ekip elemanları çalışmış. Siirt, Batman ve Mardin illerinde iki hemşire dışında her ilde ayrı çevre sağlık teknisyeni, sıtma teknisyeni ve laborantlar görev yapmışlardır.

F. LABORATUAR ÇALIŞMALARI

Laboratuar çalışmaları saha ve analiz ekibi olarak iki ayrı ekip halinde yürütülmüştür. Her ilde saha laboratuar ekipleri tarafından, konut ziyareti sırasında, konutta bulunan ve anket uygulanan kişi sayısı kadar dağıtılan dışkı örnek kabı, ertesi gün sabahleyin yine bir taşıt aracı ile dağıtım yapan saha laboratuar ekibinin bir elemanı tarafından toplanarak her ilin Halk Sağlığı laboratuarında görev yapan analiz ekibine ulaştırılmıştır. BAM Bölgesi'nde Gaziantep ve Kilis'ten alınan örnekler Gaziantep İl Halk Sağlığı Laboratuarında, diğer iller için o ilin halk sağlığı laboratuarlarında değerlendirilmiştir. DAM Bölgesi'nde Diyarbakır'da toplanan dışkı örnekleri Diyarbakır'da Sıtma ve Tropikal Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Merkezi Laboratuarlarında; DAM Bölgesi'nin diğer illerinde halk sağlığı laboratuarlarında değerlendirilmiştir.

Bakteriyolojik gaita örnekleri için transport besiyeri sağlanamadığından, parazitolojik muayeneler için kullanılan dışkı örnek taşıma kabına alınarak laboratuara getirilen dışkı

örneklerinde hem parazitolojik hem de bakteriyolojik (salmonella-shigella) analizler yapılmıştır. Parazitolojik (Solucan-Askaris, Kılkurdu-Oksiyür, Çengelli Solucan-Ankilostoma, Cüce Tenya-Himenolepis, Giyardiya, Amip, Kamçılı Kurt-Trişirus, Şerit-Tenya gibi) hastalıklar Modifiye Richi ve Trichrom boyama yöntemleri ile aranmıştır. Tifo ve kanlı İshal etkenlerine yönelik bakteriyolojik analizler için, laboratuvarda SS (Salmonella-Shigelle) besiyerine ekilen dışkı örneklerinde üreme görülenlerden Gaziantep ve Kilis dışındakiler, hareket, üç şeker besiyerine ekim ve üreaz testleri uygulanmak üzere Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı'na gönderilmiştir.

Sıtma laboratuar teknisyenleri, BAM Bölgesi'nde sahada topladıkları kan örneklerini değerlendirmek üzere her ilin Sağlık Müdürlüğündeki Sıtma Savaş Laboratuarına; DAM bölgesinde, Diyarbakır'da Sıtma ve Tropikal Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Merkezi sıtma laboratuarına, diğer illerde sıtma savaş laboratuarlarına götürmüşlerdir. Balgam örnekleri, BAM Bölgesi'nde verem savaş dispanserlerinin laboratuarlarına, DAM Bölgesi'nde Diyarbakır'da Göğüs Hastalıkları Hastanesi laboratuarına getirilerek değerlendirilmişlerdir.

I. Mikrobiyolojik analizler:

Parazitolojik dışkı örnek taşıma kabına alınan bütün dışkı örneklerinden öncelikle SS besiyerine ekim yapılmış, sonra parazitolojik muayeneler yapılmıştır. SS besiyerinde üreyen kolonilere biyoşimik (hareket, 3 şeker besi yerine ekim, üreaz) testleri uygulanmıştır (Ek : 18).

Gaziantep ve Kilis illerinde toplanan dışkı örneklerinde SS (Salmonella/Shigella) (+) olup olmadığına bakılmış ileri analizler yapılamamıştır. Adıyaman ve Şanlıurfa illerinde toplanan dışkı örneklerinde ise SS (+) çıkan kültürler ileri analiz için, diğer illerde olduğu gibi D.Ü. Tıp. Fakültesi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı'na gönderilmiştir.

Balgamda Tüberküloz Basili Araştırılması:

Konutlarda anket uygulanan kişilerden öksürüğü olan veya Halk Sağlığı Uzmanının uygun gördüğü kişilerden balgam örnekleri numune kaplarına alınarak laboratuara taşınmıştır. Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa ve Adıyaman illerinde Verem Savaş Dispanserlerine, Diyarbakır, Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak'tan alınan örnekler de Diyarbakır Göğüs Hastalıkları Hastanesi Laboratuarına getirilmiştir. Bu laboratuarlarda direkt mikroskopi, Ziehl-Nelsen boyama ve Loewenstein Besiyeri'ne ekim yöntemleri ile balgamda Tüberküloz Basili aranmıştır.

II. Parazitolojik Analizler:

Konutlarda anket uygulanan kişilerden dışkı örneği alınabilmesi için anket uygulaması sırasında veya bir gün önceden bu kişilere 100 ml hacminde ağzı sıkı kapaklı ve üzerinde kişinin adı, soyadı ve anket numarası bulunan plastik kaplar dağıtılmıştır. Bu plastik kaplara en az ceviz büyüklüğünde veya daha fazla dışkı konması istenmiş ve bu kaplar, aynı yere giden materyal toplama ekipleri tarafından toplanarak buzluklar içine konmuş ve en kısa zamanda laboratuvara ulaştırılmışlardır. Laboratuvara gelen dışkı örneklerinden mikrobiyolojik analizler için materyal alınıp ekimler yapıldıktan sonra kalan dışkı örneğinin parazitolojik incelenmesi için bir sedimantasyon yöntemi olan modifiye Ritchie ve gerektiğinde trichrome boyama yöntemleri uygulanmıştır. Bu yöntemler ile dışkıda bulunan barsak parazit hastalıkları etkenlerinin trofozoit, kist şekilleri ile helmint yumurtaları, larvaları veya erişkin şekilleri mikroskobik inceleme ile kolaylıkla görülebilmektedir (Ek 19: Dışkı örneği alınması ve dışkının parazitolojik incelenmesi).

Kuşkulu kişilerden alınan idrar örnekleri santrifüje edildikten sonra, çöküntüde direkt mikroskopi yoluyla, şistosoma aranmıştır.

Kanda Sıtma Etkeni (Plazmodium) Araştırılması:

Sahada anket uygulanan kişilerden sıtma savaş sorumlusu tarafından genelde parmak ucundan alınan kan örneklerinden yayma ve kalın damla kan preparatları hazırlanmış ve havada kurutulduktan sonra preparatlar üzerine gerekli bilgiler yazılmış ve paketlenerek laboratuvara ulaştırılmıştır. Kan preparatları her ilde bulunan sıtma savaş laboratuvarlarına gönderilmiştir. Bu laboratuvarlarda Giemsa ile boyanan kan preparatlarında mikroskopistler tarafından sıtma etkenleri araştırılmıştır.

III. Su Analizleri:

Alınan su örneklerinde Bakteriyolojik ve Kimyasal analizler yapılmıştır. Örnekler, her beş evin (her kümeden) ikisinden bakteriyolojik, birinden kimyasal analizler için su örneği alınmıştır. Gaziantep ve Kilis illerinden alınan su örnekleri Gaziantep İl Halk Sağlığı Laboratuarında, Adıyaman, Şanlıurfa illerinden (BAM Bölgesi) alınan su örnekleri, o illerin halk sağlığı laboratuarında analiz edilmiştir.

Diyarbakır ilinde bakteriyolojik analiz için alınan su örnekleri, D.Ü. Tıp. Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Laboratuarı'na, Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak illerinde bakteriyolojik analiz için alınan su örnekleri o ilin Halk Sağlığı Laboratuarı'na getirilerek analizleri yapılmıştır. Kimyasal analizler için Diyarbakır Hıfzısıhha Laboratuarı'ndan yararlanılmıştır.

a. Suyun Bakteriyolojik Analizi; Örnek Alma ve Analiz Yöntemi:

Bakteriyolojik analiz için su örneği almadan önce, suyun kaynağında dezenfeksiyona tutulup, tutulmadığı sorulmuştur. Su klorlanıyorsa, suda bakiye (serbest) klor tayini yapılmış, klor saptanmış ise su örnekleri "sodyum tiyosülfatlı" steril 200 cc'lik şişelere, klor saptanmamış ise, sodyum tiyosülfatsız steril 200 cc'lik şişelere alınmıştır.

Su örneği alınan her şişeye konut kodu yazılmıştır. Örneğe çıkan konutlardan su örneği alırken, su dağıtımının şebeke ile yapılıp yapılmadığı ölçü olarak alınmıştır. Eğer kümelerin kullanıldığı ortak su şebekesi veya ortak su kaynağı var ise her 5 konutun (1 küme) 2'sinden, (ilk ve son konut) su örneği alınmıştır, veya her konutun kendi bağımsız su kaynağı var ise, her konuttan su örneği alınmıştır. Su dağıtımı şebeke ile yapılmıyor ise o yerleşim yerinde içme suyu olarak kullanılan çeşme, kuyu vb. nin her birinden su örnekleri alınmıştır; Örn: bir köyde içme suyu, köydeki bir çeşmeden sağlanıyor ise, örneğe çıkan 5 konut için ayrı ayrı su örnekleri alınmamış, yalnızca ortak kullanılan su kaynağından (çeşmeden) tek bir örnek alınmıştır. Bu durumda formdaki konut kodunun karşısına bu su kaynağından yararlanan tüm konutlar yazılmıştır. Su örneği alınan şişenin üzerine de tüm konutların kodları yazılmıştır.

Alınan su örnekleri aynı gün (6 saat içerisinde) özel su taşıma kaplarında laboratuara getirilmiştir. BAM Bölgesinde çoklu tüp yönetimi kullanılmıştır. Su örnekleri laktozlu buyyon besi yerine ekilerek değerlendirmeler yapılmıştır.

DAM Bölgesinde D.Ü. Tıp.Fakültesi Halk Sağlığı Laboratuarından yararlanılmış olup, üçlü membran filtrasyon sistemi ve hazır besi yerleri (Mc Conkey, ENDO ve SS agar) kullanılmıştır (Ek: 20. Su örneği alma ve suda bakteriyolojik analiz yöntemi, yönergesi ve Bakteriyolojik analiz formu).

b. Suyun Kimyasal Analizi; Örnek Alma ve Analiz Yöntemi:

Örneğe çıkan konutlardan su örneği alırken, su dağıtımının şebeke ile yapılıp yapılmadığı temel ölçü alınmıştır. Su dağıtımı şebeke ile yapılıyor ise 5 konuttan (1 küme) birinden kimyasal analiz için su örneği alınmıştır.

Örneğe çıkan konutların her biri bağımsız olarak kendi su kaynağı bulunuyor ise, bu su kaynağından su örneği alınmıştır. O yerleşim yerinde içme suyu kaynağı olarak çeşme, kuyu, vb.nin her birinden ayrı su örneği alınmıştır.

İlgili suyu kullanan konutların kodları suyun alındığı şişe ve kimyasal analiz formuna yazılmıştır. Yerleşim yerinde ortak kullanılan su kaynağından (çeşme, kuyu vb.) tek örneğe alındığı şişeye, örneğe çıkan konutların kodları ve kimyasal analiz formuna da konutların küme numaraları ve kodları yazılmıştır. Kimyasal analiz için 1.5'lik pet şişeleri kullanılmıştır. Şişeler, örnek alınmadan önce aynı su ile çalkalanmıştır. Alınan su örnekleri ve kimyasal analiz yorumları özel taşıyıcısında aynı gün laboratuara getirilmiştir. Suların kimyasal analizi GMT – 425'e göre yapılmıştır (Ek: 21. Suda Kimyasal analiz yöntemi yönergesi ve formu).

G . VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

BAM ve DAM kendi bölgelerinden elde edilen verileri ayrı ayrı bilgisayara girmişlerdir. Bu veriler önce il bazında bir araya getirilerek tablolaştırılmıştır. Daha sonra her iki merkezin verileri bir araya getirilerek 9 ilin (GAP Bölgesi'nin) toplam ortalama değerleri bulunmuştur. Veriler 10 ana başlık altında gruplandırılarak değerlendirilmiştir

A. Resmi kayıtlardan derlenen veriler
   I. İl Sağlık Müdürlüklerinden derlenen veriler
   II. İntihar verileri
   III. Meteorolojik veriler
   IV. Tarım ve hayvancılıkla ilgili veriler
B. Araştırma örneğinden elde edilen veriler
   İ. Demografik veriler,
   II. Konut koşulları,
   III. Sağlık hizmetlerinden yararlanma,
   IV.Üreme sağlığı,
   V.Çocuk sağlığı,
   VI.Sigara kullanımı,
   VII.Kronik hastalıklar,
   VIII.Bulaşıcı hastalıklar,
   IX.Fizik çevreye ilişkin veriler,
   X.GAP Bölgesinde Tarım ve hayvancılık durumu.

Veriler bilgisayarda SPSS ve Excel programları ile değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre hazırlanan epidemik haritalar Ek: 22 de sunulmuştur.

H . ARAŞTIRMANIN KISITLILIKLARI

Proje bütçesinin ve süresinin yeterli olmaması ve ölçümlerin çok zaman alıcı olması nedeniyle planlandığı halde gerçekleştirilemeyen bazı etkinlikler vardır. Bunlar arasında bireylerde anemiye hiç bakılamaması başta gelmektedir. Çünkü bu iş için gerekli aletler pahalıydı ve yapılacak işlemler çok zaman alıcıydı. Özürlülük, kronik hastalıklar gibi aslında

bireylerin fiziksel ve laboratuvar muayenelerinden geçirilmesi yolu ile veri toplanması gereken bazı konularda sadece aile reisine ya da bireylerin kendilerine bazı sorular sorularak veri toplanmaya çalışıldı. Bazı konularda sadece ilgili kurumların kayıtlarından veri toplandı.

Ölüm nedenlerini saptamak için sadece o konutta yaşayanlardan son bir yıl içinde ölen olup olmadığı ve ölen bireylerin neden öldüğü sorulabilmiştir.

Göçle ilgili olarak o yerleşim yerine **aile olarak** göçle gelme sıklığını ve göç nedenlerini belirlemeye yönelik olarak bu yerleşim yerine **aile olarak** ne zaman geldikleri ve neden geldikleri sorulmuştur. Bu nedenle bu konuda ayrıntılı analizler yapılmasının olası olmaması araştırmanın önemli kısıtlılıklarındandır. Bu kısıtlılığın nedeni araştırmanın amacının ve dolayısıyla planının göçleri incelemeye odaklanmamış olmasıdır.

Sosyal güvence ile ilgili olarak **sadece aile reisinin** sosyal güvence durumu sorulabilmiştir. Bu konuda önemli bir kısıtlılık bu sorunun sadece aile reisi için sorulabilmiş olmasıdır.

Sağlık hizmetlerinden yararlanma durumunu belirleyebilmek için **sadece ailenin genel** olarak sağlık hizmetlerinden yararlanma durumunu (kendi algılamalarını) irdeleyen sorular sorulabilmiştir. Bu konuda da önemli bir kısıtlılık bu sorunun sadece aile reisine sorulabilmiş olmasıdır. Bunun dışında bu kapsamda sadece üreme sağlığı ile ilgili olarak ve sadece kadınlara sorulmuş bazı sorular vardır .

Sıtma, trahom gibi bazı konularda uygun yöntemle tarama yapılmasına rağmen, araştırmanın tüm bölgeyi temsil eden bir örnek üzerinde yapılan kesitsel bir çalışma olması nedeniyle (riskin yüksek olduğu yerler ve zamanlar gözetilerek çalışma yapılamadığı için) olgu saptanamadı.

Araştırma süresince gerekli demirbaş ve sarf malzemeleri (saha ve laboratuar çalışmaları) için liste hazırlanarak GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na bildirilmiştir. Ancak bu listede belirtilen malzemelerin tamamı alınmadığı için bazı analizler yapılamamıştır. Örneğin, dışkıda bakteriyolojik analizler için transport besiyeri sağlanamaması nedeniyle bu muayeneler için gaitada parazit bakmak için toplanan dışkıdan SS besiyerine ekim yapılabilmiş, SS besiyerinde üreme olan dışkılardan bakteriyi kesin tanımlama için ileri analizler gerekli malzeme sağlanamadığı ve gerekli merkezlerle işbirliği kurulmadığı için Gaziantep ve Kilis illerinde yapılamamış, dışkıda tenia ve enterebius vermicularis saptamak için yöntem oturtulamadığından bunlar saptanamamıştır.

Bazı muayene ve analizler ise tamamen oradaki yerel kuruluşun olanakları ile yürütülebilmiştir. Örneğin suların bakteriyolojik ve kimyasal analizleri için ortamlar ve ayraçlar ve SS besiyerleri her ildeki halk sağlığı laboratuvarları tarafından sağlanmıştır. Sularda bakiye klor ölçümü için araç gereçler ve tüketim malzemeleri halk sağlığı anabilim dalları tarafından sağlanmıştır. Çocukların ağırlıkları ve boyları da halk sağlığı anabilim dallarının araç gereçleri kullanılarak yapılabilmiştir.

Olanakların ve zamanın yetersizliği nedeniyle her evden bakteriyolojik ve kimyasal su analizleri yapılamamıştır.

BAM Bölgesi' ne özel bir kısıtlılık da ikinci bir araç sağlanamaması nedeniyle personelin balık istifi şeklinde taşınması ve alınan örneklerin laboratuvarlara geç saatlerde getirilebilmesidir.

Tarım ve hayvancılıkla ilgili toplanan verilerin kendi içlerinde ve tarım il müdürlüklerinin yayınları ile tutarsızlıklar göstermesi nedeniyle bazı iller için değerlendirmeler araştırma verileri yerine tarım il müdürlüklerinin yayınlarındaki verileriyle yapılmıştır.

Meteorolojik verileri alabilmek için Meteoroloji Genel Müdürlüğü' nün onayı ve para ödemek gerekmiştir. Buna karşın temel meteorolojik verilerde yapılan barajlara rağmen hiçbir değişiklik olmadığı görülmektedir.

7- BULGULAR

A- Resmi Kayıtlardan Derlenen Veriler

I- İl Sağlık Müdürlüklerinden Derlenen Veriler

Projede daha güncel sağlık verileri elde edebilmek için İl Sağlık Müdürlüklerinden veri toplama yoluna gidilmiştir. Ek 15 de yer alan formlarla İl Sağlık Müdürlüğü kayıtlarından toplanan bu veriler **Tablo 19-44** arasında tablolaştırılarak verilmiştir.

Tablo 19 incelendiğinde; bölgede bebek ölüm hızlarının 10 yıl öncekinin (**Tablo 13** ile karşılaştırıldığında) 1/3 ü ile ¼ üne inmiş olduğu görülür.

Tablo 20 ye göre, en son ve tüm yılın verileri içerdiği için 2000 yılı esas alındığında, kızamık açısından aşılamada Kilis dışındaki hiçbir ilde hedef nüfusun %90'ını aşılama hedefine ulaşılamamıştır. DBT3 ve Polio3 açısından aşılamada, sadece Kilis ve Gaziantep illerinde, BCG açısından sadece Gaziantep ilinde, Hepatit-B 3 açısından sadece Kilis ilinde 0-11 aylık çocuklarda hedef nüfusun %80'ini aşılama hedefine ulaşılabilmiştir[1]. TT2 aşıları açısından aşılama oranları da ilden ile değişmekle birlikte diğer aşılara göre çok düşüktür[2].

Tablo 19. GAP Bölgesi'nde İllere Göre Nüfus ve Bazı Sağlık Göstergelerinin Dağılımı, 2000

İller	Nüfusu	0-11 ay bebek sayısı	15-49 yaş kadın sayısı	1-5 yaş çocuk sayısı	Ana ölüm hızı (yüzbinde)	BÖH(%0)	NBÖH (%0)	PNBÖH (%0)	KDH (%0)	GDH (%0)
Adıyaman	540.278	12.668	139.808	48.867	71	15,6	8,0	7,62	23,8	92,0
Batman	380.834	12.609	87.032	48.655	4	17,6	6,3	11,3	33,1	144,8
Diyarbakır	1.364.000	39.500	150 .054	56.036	9	35,9	-	-	29,0	263,2
Gaziantep	1.156.699	32.231	316.358	135.999	32	44,3	34,3	10,0	27,1	100,8
Kilis	101.725	1.715	25.968	11.585	0	13,4	6,47	7,0	18,2	71,4
Mardin	835.530	17.000	102.813	108.619	-	11,8	-	-	20,3	165,3
Siirt	243.133	7.329	52.373	33.650	1	33,7	-	-	38,4	139,9
Şanlıurfa	1.231.082	41.154	295.486	144.929	38	26,2	17,7	8,2	33,4	139,2
Şırnak	300.749	9.593	56.000	47.502	-	-	-	-	31,9	171,0
GAP	6.154.030	134.289	1.075.838	579.806	-	-	-	-	21,8	124,8

Tablo 20. GAP Bölgesi İllerinin Yıllara Göre Aşılama Oranlarının Dağılımı (%), 1999-2001* (0-11 Aylık Bebeklerde)

İller	Kızamık			DBT3+Polio3			BCG			Hepatit3			TT2**		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Adıyaman	63	62	85	67	67	89	57	59	69	54	52	74	25	26	38
Batman	53	57	55,5	44	54	65,5	18	45	-	28	29	39,8	-	-	-
Diyarbakır	38	62	67	23	52,5	56	36	17	42	-	21,5	35	12	16	19
Gaziantep	91	87	108	89	84	89	115	100	114	53	59	77	33	31	34
Kilis	68	101	112	70	93	107	54	69	78	57	82	86	31	43	52
Mardin	69,4	71,7	59	58,5	67,4	52	44,2	46,1	40	-	-	34	-	-	21
Siirt	66	65	61	65	67	62	44	50	51	15	42	42	28	38	17
Şanlıurfa	53	48	73	45	45	69	42	40	56	19	52	45	3	5	9
Şırnak	61	25	29	41,2	25,9	27	25,3	15,5	51,6	21,1	17,5	12,7	5,9	4,7	4,3

*2001 yılı verileri ilk altı ayı kapsar

** Gebelere yapılan tetanoz aşısının ikinci dozu

[1] DBT3 : Difteri-boğmaca- tetanos karma aşısı üçüncü dozunu ifade eder.
Polio3 : Çocuk felci aşısı üçüncü dozunu ifade eder.
Hepatit-B3: Hepatit B aşısı 3. dozunu ifade eder.
BCG : Tüberküloz (verem) aşısı.

[2] TT2 : Tetanos toksoidi aşısı ikinci dozu.

Tablo 21 de, tıpkı **Tablo 12** de olduğu gibi, bölgede uzman hekim başına düşen nüfusta büyük dengesizlikler dikkati çekmekle birlikte, pratisyen hekim başına düşen nüfusta büyük farklılıklar yoktur. Bölgede 2000 yılında özellikle pratisyen hekim sayısı açısından bir sıkıntı olmadığı izlenimi edinilmektedir. Uzman hekim sıkıntısı Şırnak, Mardin ve Siirt illerinde izlenmektedir. Diğer sağlık personeli açısından da sayıca pek bir sıkıntı olmadığı izlenimi edinilmektedir.

Tablo 22 de bölgede bulunan yataklı tedavi kurumlarının durumu verilmiştir. Buna göre bölgede 2000 yılında Sağlık Bakanlığı'na bağlı 49, SSK'ya bağlı 5, Üniversitelere ait 3, özel kuruluşlara bağlı 8 yataklı tedavi kurumu vardır. Bunların 12'sinde uzman hekim, 29'unda yoğun bakım ünitesi, 28'inde diyaliz ünitesi yoktur. 10 bin kişiye düşen fiili yatak sayısı 12,7'dir. Bölgedeki yataklı tedavi kurumlarında çalışan hekimlerin 1/3 ünden fazlası pratisyen hekimlerdir.

Tablo 23 de bölgedeki birinci basamak sağlık kuruluşlarının dağılımı ve **Tablo 24** de ise sağlık ocaklarının durumu verilmiştir. Bu tablolara göre bölgede 2000 yılında 263 ü kırsal, 172 si kentsel olmak üzere 435 sağlık ocağı; 494'ü kırsal, 555'i kentsel olmak üzere 1049 sağlık evi; 25 AÇSAP Dispanseri, 14 Verem Savaş Dispanseri vardır. Ancak kırsal bölgedeki sağlık ocaklarının 52'si (%19,8'i), kentsel bölgedeki sağlık ocaklarının 2'si (%1,4'ü) kapalıdır. Kırsal bölgedeki sağlık evlerinin 365'i (%73,9'u), kentsel bölgedeki sağlık evlerinin 387'si (%69,7'si) faal değildir.

Tablo 21. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Personelinin ve Sağlık Personeli Başına Düşen Nüfusların Dağılımı, 2000

İller	Hekim Sayısı			Hekim Başına Nüfus			Diş Hekimi Sayısı	Diş Hekimi Başına Düşen Nüfus	Eczacı Sayısı	Eczacı Başına Düşen Nüfus	Hemşire Sayısı	Hemşire Başına Düşen Nüfus	Ebe Sayısı	Ebe Başına Düşen Nüfus	SM+ÇST Sayısı	SM+ÇST Başına Düşen Nüfus
	Uzman	Pratisyen	Toplam	Uzman	Pratisyen	Toplam										
Adıyaman	82	202	284	6589	2675	1902	21	25727	99	5457	361	1497	281	1923	120	4502
Batman	75	81	156	5078	4702	2441	21	18135	56	6801	167	2280	149	2556	95	4009
Diyarbakır	331	525	856	4120	2598	1593	133	10255	232	5879	1037	1315	554	2462	200	6820
Gaziantep	496	479	975	2332	2415	1186	136	8505	310	3731	735	1574	392	2951	250	4627
Kilis	22	96	118	4624	1060	862	5	20345	29	3508	99	1028	73	1393	47	2164
Mardin	60	122	182	13925	6849	4591	35	23872	97	8614	223	3747	195	4285	95	8795
Siirt	30	75	105	8104	3242	2316	12	20261	45	5403	137	1775	112	2171	39	6234
Şanlıurfa	206	323	529	5976	3811	2327	47	26193	254	4847	447	2754	255	4828	170	7242
Şırnak	17	69	86	17691	4359	3497	6	50125	0	0	114	2638	83	3623	86	3497
GAP	1319	1972	3291	4665	3222	1930	416	15274	1122	5663	3320	1714	2094	3034	1102	5765

Tablo 22. GAP Bölgesi İllerinde Yataklı Tedavi Kurumlarının Durumu, 2000

İller	Yataklı tedavi kurumu sayıları				Kadro yatak sayısı	Fiili yatak sayısı	10 Bin Kişiye Düşen Fiili Yatak Sayısı	Uzman Hekim sayısı	Prat.Hekim sayısı	Uz. Hekim olmayan hast. sayısı	Yoğun bakım ünitesi olmayan hasta sayısı	Dializ ünitesi olmayan hastane sayısı
	Sağlık Bak.	SSK	Üniversite	Özel								
Adıyaman	5	0	0	0	600	650	12,0	76	56	0	4	4
Batman	2	1	0	1	202	182	4,8	65	21	1	3	1
Diyarbakır	14	1	1	1	3832	2980	21,8	113	77	5	5	3
Gaziantep	5	1	1	5	2116	1959	16,9	464	221	0	7	10
Kilis	1	0	0	0	190	143	14,1	21	7	0	0	0
Mardin	5	0	0	0	475	325	3,9	56	34	1	1	1
Siirt	4	1	0	0	355	260	10,7	26	20	3	1	1
Şanlıurfa	9	1	1	1	1204	1167	9,5	194	99	1	8	8
Şırnak	4	0	0	0	185	180	6,0	17	19	1	0	0
GAP	49	5	3	8	9159	7846	12,7	1032	554	12	29	28

Tablo 23. GAP Bölgesi İllerinde Birinci Basamak Sağlık Kuruluşlarının Dağılımı, 2000

İller	Sağlık Ocağı Sayısı	Sağlık Evi Sayısı	AÇS-AP Dispanseri Sayısı	Verem Savaş Dispanseri sayısı
Adıyaman	67	124	4	4
Batman	26	56	1	1
Diyarbakır	77	110	4	4
Gaziantep	70	400	4	4
Kilis	11	27	1	1
Mardin	62	108	2	2
Siirt	28	66	1	1
Şanlıurfa	64	123	7	5
Şırnak	30	35	1	2
GAP	**435**	**1049**	**25**	**14**

Tablo 24. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Ocaklarının Durumu, 2000

İller	Yerleşim	Sağlık Ocağı sayısı	Kapalı Sağlık Ocağı		Faal SO başına nüfus	Bina Durumu		Sağlık evi sayısı	Faal Sağlık Evi	
			Sayı	%		Kendi	Geçici		Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	47	2	4,3	3045	44	1	89	20	22,5
	Kentsel	20	2	10,0	23050	17	1	35	9	25,7
	Toplam	67	4	6,0	8760	61	2	124	29	23,4
Batman	Kırsal	12	2	16,7	6235	12	0	25	4	16,0
	Kentsel	14	0	0,0	21931	10	4	31	11	35,5
	Toplam	26	2	7,7	15868	22	4	56	15	26,8
Diyarbakır	Kırsal	43	9	20,9	7912	40	3	62	7	11,3
	Kentsel	34	0	0,0	32206	24	10	48	9	18,8
	Toplam	77	9	11,7	20058	64	13	110	16	14,5
Gaziantep	Kırsal	39	3	7,7	5754	33	3	130	22	16,9
	Kentsel	31	0	0,0	31080	24	7	270	61	22,6
	Toplam	70	3	4,3	17264	57	10	400	83	20,7
Kilis	Kırsal	6	0	0,0	6118	6	0	22	10	45,4
	Kentsel	5	0	0,0	13003	5	0	5	5	100
	Toplam	11	0	0,0	9248	11	0	27	15	55,5
Mardin	Kırsal	42	15	35,7	11580	42	0	73	1	1,4
	Kentsel	20	0	0,0	26143	17	3	35	6	17,1
	Toplam	62	15	24,2	17777	59	3	108	7	6,5
Siirt	Kırsal	15	5	33,3	6715	10	0	34	10	29,4
	Kentsel	13	0	0,0	13538	7	6	32	11	34,4
	Toplam	28	5	17,8	10571	17	6	66	21	31,8
Şanlıurfa	Kırsal	40	7	17,5	14657	40	0	76	60	78,9
	Kentsel	24	0	0,0	28699	20	4	47	47	100,0
	Toplam	64	7	10,9	21598	60	4	123	107	87,0
Şırnak	Kırsal	19	9	47,4	6000	19	0	0	0	0,0
	Kentsel	11	0	0,0	21800	8	3	35	4	11,4
	Toplam	30	9	30,0	14300	27	3	35	4	11,4
GAP	Kırsal	263	52	19,8		246	7	494	129	26,1
	Kentsel	172	2	1,4		132	38	555	168	30,3
	Toplam	435	54	13,4	16238	378	45	1049	297	28,3

Tablo 25 incelendiğinde; bölgede 2000 yılında sağlık ocaklarında sağlık personeli başına düşen nüfus açısından özellikle Şanlıurfa ilinin büyük sıkıntı içinde olduğu görülmektedir. Bu ildeki sağlık ocaklarında hekim başına düşen nüfus 10.895, hemşire başına düşen nüfus 15.198, ebe başına düşen nüfus 10.798, sağlık memuru başına düşen nüfus 26.193 tür. Bu ilin dışında, hekim başına, hemşire başına ve sağlık memuru başına düşen nüfus açısından Mardin; hemşire başına ve sağlık memuru başına düşen nüfus açısından Gaziantep; sağlık memuru başına düşen nüfus açısından Diyarbakır sıkıntı içindedir.

Tablo 26 da görüldüğü gibi, 2000 yılında bölgede yapılan aile planlaması çalışmaları kapsamında 27.799 kişiye RİA uygulanmış; 73.693 kişiye Hap, 158.171 kişiye kondom dağıtılmış; 11.450 kişiye enjeksiyonla gebelikten korunma yöntemi uygulanmıştır.

Tablo 27 de ise, 2000 yılında halen aile planlaması uygulamakta olan kadın ya da çift sayısı gösterilmektedir. RİA sayısı önceki yıllarda uygulananları da içerdiğinden **Tablo 26** ya göre daha yüksektir.

Tablo 25. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Ocaklarındaki Sağlık Personeli Sayıları ve Personel Başına Düşen Nüfusların Dağılımı, 2000

İller	Hekim Sayısı	Hekim Başına nüfus	Hemşire Sayısı	Hemşire Başına Nüfus	Ebe	Ebe Başına Nüfus	Sağlık Memuru	Sağlık Memuru Başına Nüfus
Adıyaman	125	4415	116	4757	165	3344	82	6731
Batman	53	7186	48	7934	106	3593	51	7467
Diyarbakır	234	5829	215	6344	256	5328	123	11089
Gaziantep	230	5030	99	11684	189	6120	63	18360
Kilis	78	1304	25	4069	54	1884	36	2826
Mardin	88	9495	102	8191	147	5684	65	12854
Siirt	44	5526	44	5526	69	3524	38	6398
Şanlıurfa	113	10895	81	15198	114	10798	47	26193
Şırnak	44	6835	58	5185	54	5569	40	7519
GAP	1009	6279	788	7654	1154	5093	545	11048

Tablo 26. GAP Bölgesi İllerinde Yıllara Göre Aile Planlaması Çalışmaları, 1999-2001

İller	RİA			HAP			Kondom			Enjeksiyon		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001*
Adıyaman	1994	2420	1262	3315	5616	4215	8911	13246	8251	231	449	488
Batman	685	818	1565	2251	3733	4288	4118	8744	9493	61	1256	1737
Diyarbakır	4401	4667	4168	20791	26190	19806	22231	28603	21759	1383	4336	6192
Gaziantep	9486	9813	4905	7058	9834	4561	11572	12443	7678	969	199	1010
Kilis	1070	1111	423	5376	6044	2574	53538	60815	24325	0	38	11
Mardin	1014	1138	823	4247	5655	6806	4264	5029	5141	0	1825	1443
Siirt	1291	954	780	2770	2922	2290	4781	5086	3931	816	956	674
Şanlıurfa	5121	6727	3959	8859	11084	4629	15769	22156	13023	1026	887	687
Şırnak	266	151	20	4678	2615	598	4492	2049	483	2735	1504	238
GAP	25328	27799	17905	59345	73693	49767	129676	158171	94084	7221	11450	12480

* İlk altı ay

Tablo 27. GAP Bölgesi İllerinde 15-49 Yaş Evli Kadınların Halen Aile Planlaması Yöntemleri Uygulama Durumları, 2000

İller	15-49 Yaş Evli Kadın Sayısı	RİA Kullanan Kadın Sayısı	Hap Kullanan Kadın Sayısı	Kondom Kullanan Çift Sayısı	Enjeksiyon Kullanan Kadın Sayısı	Tüp Ligasyon Uygulatan Kadın Sayısı	Eşi Vazek-tomi Olan Kadın Sayısı	Diğer Etkin Yöntem Kullanan Kadın Sayısı	Toplam etkin Yöntem Kullanan Kadın Sayısı	Etkin Yöntem Kullanma Hızı
Adıyaman	97.354	11.635	4.125	8.695	1.524	1.171	22	0	27.172	27,9
Batman	87.032	818	3.733	8.744	1.256	95	0	0	14.646	16,8
Diyarbakır	150.054	4.667	26.190	28.603	4336	268	5	0	64.069	42,7
Gaziantep	316.358	9.813	9.834	12.443	199	449	3	0	32.741	10,3
Kilis	9.570	1.711	937	1.661	78	136	3	30	4.556	47,6
Mardin	102.813	5.518	6.224	8.426	1.693	574	0	0	22.435	21,8
Siirt	52.373	954	2.992	5.086	956	0	0	0	9.988	19,1
Şanlıurfa	189.586	6.727	11.084	22.156	887	59	0	0	40.913	21,6
Şırnak	56.000	665	619	597	258	19	0	0	2.158	3,9
GAP	1.061.140	42.508	65.738	96.411	11.187	2.771	33	30	218.678	20,6

Tablo 28 de tüberküloz olgularının yıllara göre dağılımı verilmiştir. Bölgede, bazı illerden bazı yıllara ait veri gelmemiş olmakla beraber, tüberküloz olgu sayılarında 1995'den beri bir değişme olmadığı söylenebilir.

Tablo 29 da kızamık olguları ile ilgili veriler görülmektedir. Diyarbakır ve Gaziantep illerinde 1999 yılında kızamık olgu sayılarında, aşı yapılmayan toplumlarda olduğu gibi, çevrimsel denebilecek bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu artış Gaziantep' te daha belirgindir. Oysa **Tablo 20** ye göre 1999 Gaziantep' te 0-11 aylık bebeklerde en yüksek kızamık aşılama oranına (%91) ulaşılmıştır.

Tablo 30 da GAP Bölgesi'nde sıtma olguları verilmiştir. 1997 ve 1998 yıllarında Diyarbakır ve Batman illerinde epidemi denebilecek sayıda çok sıtma olgusu olduğu saptanmıştır. Ancak bu illerden daha önceki 2 yıla ait veriler gelmediği için, epideminin varlığından kesin söylenememektedir. Sonraki yıllarda bölgedeki tüm illerde olgu sayılarında azalma görülmektedir. Tüm illerden olgu sayılarının verildiği 1997, 1998 ve 1999 yıllarında Türkiye'de saptanan sıtma olgularının yaklaşık 4/5 ünün GAP Bölgesi'nde saptanmış olması, bölgede sıtma epidemisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 31 den de anlaşıldığı gibi, insanlarda bruselloz olguları özellikle Diyarbakır ve Batman illerinde olmak üzere tüm illerde görülmektedir. Tüm illerden olgu sayılarının verildiği 1997, 1998 ve 1999 yıllarında Türkiye' de saptanan bruselloz olgularının yaklaşık yarısının GAP Bölgesi'nde saptanmış olması, bölgede zoonozların yaygın olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 29'da bölgedeki trahom olguları verilmiştir. Trahom olguları Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Mardin ve muhtemelen (2000 yılında 10 olgu görülmesine karşın, ondan önceki 5 yıl boyunca hiç olgu görülmemiş olan) Şırnak için sorun olmaktan çıkmıştır. Bu hastalık Batman, Diyarbakır, Siirt ve Şanlıurfa için hala sorundur. Türkiye' de saptanan trahom olgularının yıldan yıla değişmekle birlikte yaklaşık ½ si ile ¼ ünün GAP Bölgesi'nde saptanmış olması bölgede trahomun endemik olarak bulunmasından kaynaklanabilir.

Tablo 32, 33 ve 34 e göre bazı illerden bazı yıllara ilişkin veri gelmemekle birlikte tifo, amipli dizanteri ve Hepatit A olgu sayılarında 1995'den beri önemli bir değişme olmadığı söylenebilir. Buna karşın tifo olgularının kabaca en çok Diyarbakır ve Batman'da, amipli dizanteri ve Hepatit A olgularının ise kabaca en çok Diyarbakır ve Gaziantep'te, görüldüğü söylenebilir. Tüm illerden olgu sayılarının verildiği 1997, 1998 ve 1999 yıllarında Türkiye' de saptanan tifo olgularının neredeyse tamamının, amipli dizanteri olgularının yaklaşık olarak yarısının GAP Bölgesi'nde saptanmış olması, eğer yanlış tanılara dayanılmıyorsa, bölgede tifo epidemisi olduğuna işaret edebilir. Hepatit A konusunda aynı oranlara ulaşılamaması saptanmasındaki güçlükten ve bu hastalıkta hastalığı gizli enfeksiyon olarak geçirmenin yaygın olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 35 e göre, bazı illerden bazı yıllara ilişkin, Batman ve Diyarbakır'dan hiç veri gelmemekle birlikte diğer ishalli hastalık olgu sayılarında 1995'den beri önemli değişme olmadığı görülmektedir. İller arasında da dikkati çeken bir fark belirlenememiştir. Türkiye' de saptanan diğer ishalli hastalık olgularının yıldan yıla değişmekle birlikte yaklaşık 1/10 u GAP Bölgesi'nde saptanmıştır.

Ek 15 de yer almasına karşın il sağlık müdürlükleri boğmaca, tetanoz, neonatal tetanoz, difteri, şark çıbanı, basilli dizanteri, hepatit B, gonore, sifiliz, AIDS e ait olgu bildirmemişlerdir.

Tablo 36 da sağlık müdürlüklerince alınan su örneklerinin bakteriyolojik analiz sonuçları verilmiştir. Su örneklerinin yaklaşık %20-30 unun bakteriyolojik analiz sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğü (GMT) ne uygun olmadığı, diğer bir deyişle insan ya da hayvan dışkısı ile bulaşlı (kirli) olduğu sonucuna varılmıştır. Bu oranın en düşük olduğu iller Diyarbakır, Batman, Gaziantep ve Siirt (2000 yılında sırasıyla %8,8, %11,7, %13,4 ve %16,8) ; en yüksek olduğu iller ise Kilis, Mardin ve Şırnak'tır (2000 yılında sırasıyla %73,6, %68,9 ve %68,1).

Tablo 28. GAP Bölgesi İllerinde Tüberküloz Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001 (

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Adıyaman	42	112	174	173	163	138	182
Batman	-	-	34	56	20	21	14
Diyarbakır	-	-	-	-	-	665	649
Gaziantep	-	-	563	529	438	466	213
Kilis	-	10	2	0	0	0	0
Mardin	217	188	175	167	147	158	120
Siirt	731	830	883	919	817	491	517
Şanlıurfa	31	61	24	28	10	12	4
Şırnak	7	0	13	75	13	22	-
GAP	**1028**	**1262**	**1868**	**1947**	**1608**	**1973**	**1699**
Türkiye	**22127**	**21569**	**20583**	**20222**	**18418**		

*İlk altı ay

Tablo 29. GAP Bölgesi İllerinde Kızamık Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001 (14)

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Adıyaman	166	191	104	106	20	301	486
Batman	236	384	75	614	856	159	50
Diyarbakır	-	-	210	343	1872	249	767
Gaziantep	-	-	544	2283	5238	3376	1826
Kilis	-	19	14	78	25	27	0
Mardin	200	700	109	59	184	109	191
Siirt	309	205	110	134	290	89	85
Şanlıurfa	128	533	43	303	125	138	234
Şırnak	321	1057	14	71	386	363	
GAP	**1360**	**3039**	**1223**	**3991**	**8996**	**4811**	**3639**
Türkiye	**13544**	**27171**	**22795**	**27120**	**16329**		

*İlk altı ay

Tablo 30. GAP Bölgesi İllerinde Sıtma Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı ,1995-2001 (14)

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Adıyaman	341	738	202	56	39	3	2
Batman	-	-	8526	10413	6223	5594	4876
Diyarbakır	-	-	12627	12463	6307	2008	2330
Gaziantep	-	-	129	100	66	22	2
Kilis	-	0	0	0	0	0	0
Mardin	2901	2625	1457	1302	869	581	418
Siirt	627	549	374	235	133	45	3
Şanlıurfa	6377	4103	3798	6787	2542	575	464
Şırnak	2443	1204	545	361	168	164	29
GAP	**12689**	**9219**	**27658**	**31717**	**16347**	**9592**	**8124**
Türkiye	**82096**	**60884**	**35456**	**36842**	**20963**		

*İlk altı ay

Tablo 31. GAP Bölgesi İllerinde Bruselloz Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001 (14)

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Adıyaman	510	314	329	290	169	169	65
Batman	227	467	1597	1755	928	1033	993
Diyarbakır	-	-	1945	2511	2254	1508	1376
Gaziantep	-	-	475	401	712	471	400
Kilis	-	0	9	0	5	11	1
Mardin	325	366	492	304	476	384	342
Siirt	386	397	498	544	298	399	289
Şanlıurfa	775	955	1013	728	1141	780	554
Şırnak	179	256	91	280	319	442	-
GAP	**2402**	**2755**	**6449**	**6813**	**6302**	**5197**	**4020**
Türkiye	**8184**	**9480**	**11812**	**12330**	**11462**		

*İlk altı ay

Tablo 32. GAP Bölgesi İllerinde Trahom Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001 (14)

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Adıyaman	1	0	0	0	0	0	0
Batman	0	0	8	22	219	131	52
Diyarbakır	-	-	35	48	6	16	-
Gaziantep	-	-	0	3	0	0	0
Kilis	-	0	0	0	0	0	0
Mardin	0	0	0	0	0	0	0
Siirt	52	40	32	4	5	4	0
Şanlıurfa	1080	640	395	55	39	0	0
Şırnak	0	0	0	0	0	10	0
GAP	**1133**	**680**	**470**	**132**	**269**	**161**	**52**
Türkiye**	**1918**	**2915**	**1595**	**98**	**440**		

*İlk altı ay

Tablo 33. GAP Bölgesi İllerinde Tifo Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001 (14)

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Adıyaman	330	244	140	261	192	182	29
Batman	995	1391	6304	6526	3818	2946	2325
Diyarbakır	-	-	12885	11153	10048	7170	6307
Gaziantep	-	-	5122	4898	5438	6290	3216
Kilis	-	422	72	146	51	70	2
Mardin	1186	1879	2001	1332	1680	1580	637
Siirt	1084	2336	1683	1950	1027	1050	446
Şanlıurfa	1902	2927	2870	2895	4580	2966	1477
Şırnak	1022	-	200	425	124	294	-
GAP	**6519**	**9199**	**31277**	**29586**	**26958**	**22548**	**14439**
Türkiye**	**20960**	**27040**	**32016**	**30269**	**27915**		

*İlk altı ay

Tablo 34. GAP Bölgesi İllerinde Amipli Dizanteri Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 19
2001 (14)

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Adıyaman	151	37	41	67	15	58	18
Batman	53	145	436	192	111	54	91
Diyarbakır	-	-	6321	6080	4679	4673	2919
Gaziantep	-	-	1402	3441	6338	6220	3173
Kilis	-	0	7	12	3	1	1
Mardin	122	130	175	166	129	115	161
Siirt	538	472	776	666	349	509	374
Şanlıurfa	354	69	122	243	237	160	51
Şırnak	38	21	44	67	37	113	*
GAP	**1256**	**874**	**9324**	**10934**	**11898**	**11903**	**6788**
Türkiye	**22141**	**20064**	**22310**	**24705**	**24100**		

*İlk altı ay

Tablo 35. GAP Bölgesi İllerinde Hepatit A Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 1995-2001 (14

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Adıyaman	88	49	184	101	38	48	41
Batman	11	16	220	158	106	51	43
Diyarbakır	-	-	545	503	461	375	262
Gaziantep	-	-	551	768	1504	1724	294
Kilis	-	37	16	22	4	6	0
Mardin	19	51	64	65	58	26	9
Siirt	31	22	43	6	8	13	11
Şanlıurfa	20	48	27	20	36	34	19
Şırnak	8	0	16	38	17	18	0
GAP	**177**	**223**	**1666**	**1681**	**2232**	**2295**	**679**
Türkiye**	**25812**	**14289**	**15419**	**14000**	**14323**		

*İlk altı ay

Tablo 36. GAP Bölgesi İllerinde Diğer İshalli Hastalıklar Olgu Sayılarının Yıllara Göre Dağılım
1995-2001* (15)

İller	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001**
Adıyaman	1061	7529	10514	9611	13410	4676	9674
Batman	-	-	-	-	-	-	-
Diyarbakır	-	-	-	-	-	-	-
Gaziantep	-	5267	6352	6774	5847	8639	3694
Kilis	-	1898	1396	3362	6217	5653	2078
Mardin	4680	7901	521	848	731		
Siirt	7133	6461	7751	11994	11898	14093	8039
Şanlıurfa	13028	18574	14099	20656	21324	12478	5148
Şırnak	1781	3905	653	345	4504	4787	-
GAP	**27683**	**51535**	**41286**	**53590**	**63931**	**50326**	**28633**
Türkiye	**435168**	**507840**	-	-	-	-	-

* Yataklı tedavi kurumlarının verileri
**İlk altı ay

Tablo 37. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Alınan Su Örneklerinin Bakteriyolojik Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne (GMT ye) Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001

İller	Yıllar	GMT'ye Uygun		GMT'ye Uygun Değil		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	1999	1923	75,8	613	24,1	2536	100,0
	2000	725	56,9	547	43,0	1272	100,0
	2001*	468	67,6	224	32,3	692	100,0
Batman	1999	172	87,8	24	12,2	196	100,0
	2000	361	88,3	48	11,7	409	100,0
	2001*	327	81,5	74	18,5	401	100,0
Diyarbakır	1999	4865	82,9	1007	17,1	5872	100,0
	2000	3094	90,6	320	9,4	3414	100,0
	2001*	4215	87,2	620	12,8	4835	100,0
Gaziantep	1999	3463	91,1	335	8,8	3798	100,0
	2000	1950	86,5	303	13,4	2253	100,0
	2001*	2680	94,0	170	5,9	2850	100,0
Kilis	1999	58	39,1	90	60,8	148	100,0
	2000	35	26,3	98	73,6	133	100,0
	2001*	57	50,8	55	49,1	112	100,0
Mardin	1999	740	47,6	815	52,4	1555	100,0
	2000	631	31,1	1401	68,9	2032	100,0
	2001*	1016	73,6	364	26,4	1380	100,0
Siirt	1999	1158	85,0	204	15,0	1362	100,0
	2000	1288	83,2	261	16,8	1549	100,0
	2001*	959	92,6	77	7,4	1036	100,0
Şanlıurfa	1999	2714	67,6	1300	32,3	4014	100,0
	2000	2943	70,8	1211	29,1	4154	100,0
	2001*	1521	77,3	446	22,6	1967	100,0
Şırnak	1999	49	41,9	68	58,1	117	100,0
	2000	30	31,9	64	68,1	94	100,0
	2001*	51	56,0	40	44,0	91	100,0
GAP	1999	15142	77,3	4456	22,7	19598	100,0
	2000	11057	72,2	4253	27,8	15310	100,0
	2001*	11294	84,5	2070	15,5	13364	100,0

*İlk altı ay

Tablo 38 de görüldüğü gibi, sağlık müdürlüklerince alınan su örneklerinin yaklaşık %25'inin kimyasal analiz sonuçlarına göre Gıda Maddeleri Tüzüğüne uygun olmadığı, diğer bir deyişle insan, hayvan ya da bitki kaynaklı parçalanma ürünleri (organik maddeler) ile bulaşlı (kirli) olduğu sonucuna varılmıştır. Bu oranın en düşük olduğu iller Siirt, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin (2000 yılında sırasıyla %1,7, %11,7, %16,3 ve %16,7) ; en yüksek olduğu iller ise Batman ve Şırnak'tır (2000 yılında sırasıyla %74,7 ve %68,1).

Tablo 38. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Alınan Su Örneklerinin Kimyasal Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne (GMT) Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001

İller	Yıllar	GMT'ye Uygun		GMT'ye Uygun Değil		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	1999	223	67,5	107	32,4	330	100,0
	2000	72	55,8	57	44,1	129	100,0
	2001*	132	79,5	34	20,4	166	100,0
Batman	1999	25	75,8	8	24,2	33	100,0
	2000	24	25,3	71	74,7	95	100,0
	2001*	17	38,6	27	61,4	44	100,0
Diyarbakır	1999	131	65,5	69	34,5	200	100,0
	2000	51	57,3	38	42,7	89	100,0
	2001*	239	91,9	21	8,1	260	100,0
Gaziantep	1999	541	74,9	181	25,0	722	100,0
	2000	846	88,2	113	11,7	959	100,0
	2001*	398	92,9	30	7,0	428	100,0
Kilis	1999	129	81,1	30	18,8	159	100,0
	2000	66	60,0	44	40,0	110	100,0
	2001*	24	53,3	21	46,6	45	100,0
Mardin	1999	4	57,1	3	42,9	7	100,0
	2000	15	83,3	3	16,7	18	100,0
	2001*	17	68,0	8	32,0	25	100,0
Siirt	1999	7	87,5	1	12,5	8	100,0
	2000	58	98,3	1	1,7	59	100,0
	2001*	8	47,1	9	52,9	17	100,0
Şanlıurfa	1999	290	88,1	39	11,8	329	100,0
	2000	281	83,6	55	16,3	336	100,0
	2001*	112	84,2	21	15,7	133	100,0
Şırnak	1999	49	41,9	68	58,1	117	100,0
	2000	30	31,9	64	68,1	94	100,0
	2001*	51	56,0	40	44,0	91	100,0
GAP	**1999**	**1399**	**73,4**	**506**	**26,6**	**1905**	**100,0**
	2000	**1443**	**76,4**	**446**	**23,6**	**1889**	**100,0**
	2001	**998**	**82,5**	**211**	**17,5**	**1209**	**100,0**

*İlk altı ay

Tablo 39 da görüldüğü gibi, sağlık müdürlüklerince alınan su örneklerinin yaklaşık %25'inde bakiye klor miktarının yeterli olmadığı, dolayısıyla bu suların bakteriyolojik kirliliğini giderebilmek için yeterli arıtmanın (dezenfeksiyonun) yapılamadığı dikkati çekmektedir. Bu oranın en düşük olduğu iller Siirt, Diyarbakır ve Gaziantep (2000 yılında sırasıyla %7,3, %10,5 ve %22,7) ; en yüksek olduğu il ise Şırnak'tır (2000 yılında %96,7).

Tablo 39. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Alınan Su Örneklerinin Bakiye Klor Ölçümlerinin Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001*

İller	Yıllar	Bakiye Klor Miktarı Yeterli		Bakiye Klor Miktarı Yetersiz		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	1999	9177	61,1	5832	38,8	15009	100,0
	2000	6929	68,8	3134	31,1	10063	100,0
	2001**	3790	65,5	1996	34,4	5786	100,0
Batman	1999	390	90,7	40	9,3	430	100,0
	2000	490	65,3	260	34,7	750	100,0
	2001**	925	85,3	160	14,7	1085	100,0
Diyarbakır	1999	17035	83,2	3433	16,8	20468	100,0
	2000	8882	89,5	1047	10,5	9929	100,0
	2001**	15157	83,2	3050	16,8	18207	100,0
Gaziantep	1999	2044	52,9	1815	47,0	3859	100,0
	2000	4835	77,2	1422	22,7	6257	100,0
	2001**	1190	100,0	0	0,0	1190	100,0
Kilis	1999	2072	84,8	369	15,1	2441	100,0
	2000	1407	71,7	553	28,2	1960	100,0
	2001**	706	84,1	133	15,8	839	100,0
Mardin	1999	2419	58,4	1722	41,6	4141	100,0
	2000	5018	67,9	2368	32,1	7386	100,0
	2001**	6968	81,0	1630	19,0	8598	100,0
Siirt	1999	11637	90,5	1219	9,5	12856	100,0
	2000	9889	92,7	783	7,3	10672	100,0
	2001**	4611	87,5	661	12,5	5272	100,0
Şanlıurfa	1999	9285	64,8	5028	35,1	14313	100,0
	2000	8836	66,0	4534	33,9	13370	100,0
	2001**	5003	70,1	2131	29,8	7134	100,0
Şırnak	1999	0	0,0	0	0,0	0	100,0
	2000	3	3,3	88	96,7	91	100,0
	2001**	9	9,5	86	90,5	95	100,0
GAP	1999	54059	73,5	19458	26,5	73517	100,0
	2000	46289	76,5	14189	23,5	60478	100,0
	2001**	38359	79,6	9847	20,4	48206	100,0

* İçme – kullanma suları patojen (hastalık yapan) bakterilerden arındırılması amacı ile klorlanır (klor gazı ile dezenfekte edilir). Klorlanan içme sularında litre suda klor düzey (bakiye klor) inin düşük olması iki nedenden ileri gelir.

1. Klor gazı içme suyuna dağıtımdan önce depoda iken dezenfeksiyonu sağlayacak düzeyde verilmemektedir. Sonuçta uç kısımlardan alınan su örneğinde bakiye klor düzeyi düşük bulunur.
2. İçme suyu bünyesinde bulunan organik partiküllerden arıtılmadan klor gazı ile dezenfekte edilmektedir. Bu durumda içme suyuna verilen klor gazının büyük bir kısmı absorbe edileceğinden dağıtım sisteminin uç kısmında bakiye klor çok düşük olacak veya hiç bulunmayacaktır.

**İlk altı ay

Tablo 40 dan görülebileceği üzere, sağlık müdürlüklerince alınan gıda örneklerinin yakl %15'inin bakteriyolojik analiz sonuçlarına göre Gıda Maddeleri Tüzüğüne uygun olmadığı, diğe deyişle dışkı kökenli mikroorganizmalarla (bakterilerle) bulaşlı (kirli) olduğu sonucuna varılmıştır oranın en düşük olduğu iller Diyarbakır, Mardin ve Gaziantep (2000 yılında sırasıyla %1,2, % 10, %13,4); en yüksek olduğu iller ise Batman, Adıyaman ve Siirt'tir (2000 yılında sırasıyla %33,8 ve %33,1).

Tablo 40. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Alınan Gıda Örneklerinin Bakteriyolojik Analiz Sonuçlarının GMT'ye Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001

İller	Yıllar	GMT'ye Uygun		GMT'ye Uygun Değil		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	1999	272	97,4	7	2,5	279	100,0
	2000	78	66,1	40	33,8	118	100,0
	2001*	74	81,3	17	18,6	91	100,0
Batman	1999	78	86,7	12	13,3	90	100,0
	2000	34	56,7	26	43,3	60	100,0
	2001*	4	50,0	4	50,0	8	100,0
Diyarbakır	1999	845	93,0	64	7,0	909	100,0
	2000	400	98,8	5	1,2	405	100,0
	2001*	588	92,2	50	7,8	638	100,0
Gaziantep	1999	1095	94,8	59	5,1	1154	100,0
	2000	1308	86,5	204	13,4	1512	100,0
	2001*	37	7,8	434	92,1	471	100,0
Kilis	1999	153	66,2	78	33,7	231	100,0
	2000	122	77,7	35	22,2	157	100,0
	2001*	49	83,0	10	16,9	59	100,0
Mardin	1999	403	90,0	45	10,0	448	100,0
	2000	109	89,3	13	10,7	122	100,0
	2001*	132	94,3	8	5,7	140	100,0
Siirt	1999	22	100,0	0	0,0	22	100,0
	2000	16	66,7	8	33,3	24	100,0
	2001*	42	100,0	0	0,0	42	100,0
Şanlıurfa	1999	1051	81,8	233	18,1	1284	100,0
	2000	649	80,9	153	19,0	802	100,0
	2001*	530	89,5	62	10,4	592	100,0
Şırnak	1999	-	-	-	-	-	-
	2000	-	-	-	-	-	-
	2001*	-	-	-	-	-	-
GAP	1999	3919	88,7	498	11,3	4417	100,0
	2000	2716	84,9	484	15,1	3200	100,0
	2001*	1456	71,3	585	28,7	2041	100,0

*İlk altı ay

Tablo 41 incelendiğinde, sağlık müdürlüklerince denetlenen gıda üretim ve satış yerlerinden yaklaşık %10'unun koşullarının sağlığa uygun olmadığı sonucuna görülmektedir. Bu oranın en düşük olduğu iller Adıyaman, Mardin ve Kilis (2000 yılında sırasıyla %1,8, %3,1 ve %4,8); en yüksek olduğu iller ise Şırnak ve Şanlıurfa'dır (2000 yılında sırasıyla %19,7 ve %15,2).

Tablo 41. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Denetlenen Gıda Üretim ve Satış Yerlerinin Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001

		Uygun		Uygun Değil		Toplam	
İller	Yıllar	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	1999	2017	91,2	193	8,7	2210	100,0
	2000	1695	98,1	32	1,8	1727	100,0
	2001*	642	83,1	130	16,8	772	100,0
Batman	1999	351	93,4	25	6,6	376	100,0
	2000	226	88,3	30	11,7	256	100,0
	2001*	243	94,9	13	5,1	256	100,0
Diyarbakır	1999	7471	86,2	1195	13,8	8666	100,0
	2000	5437	90,6	563	9,4	6000	100,0
	2001*	9939	94,8	542	5,2	10481	100,0
Gaziantep	1999	368	87,6	52	12,3	420	100,0
	2000	420	87,5	60	12,5	480	100,0
	2001*	315	87,5	45	12,5	360	100,0
Kilis	1999	132	96,3	5	3,6	137	100,0
	2000	136	95,1	7	4,8	143	100,0
	2001*	69	94,5	4	5,4	73	100,0
Mardin	1999	112	87,5	16	12,5	128	100,0
	2000	154	96,9	5	3,1	159	100,0
	2001*	45	84,9	8	15,1	53	100,0
Siirt	1999	600	94,6	34	5,4	634	100,0
	2000	619	92,5	50	7,5	669	100,0
	2001*	450	83,5	89	16,5	539	100,0
Şanlıurfa	1999	2907	86,1	467	13,8	3374	100,0
	2000	2566	84,7	462	15,2	3028	100,0
	2001*	1181	80,0	295	19,9	1476	100,0
Şırnak	1999	39	78,0	11	22,0	50	100,0
	2000	61	80,3	15	19,7	76	100,0
	2001*	60	75,0	20	25,0	80	100,0
GAP	**1999**	13997	87,5	1998	12,5	15995	100,0
	2000	11314	90,2	1224	9,8	12538	100,0
	2001*	12944	91,9	1146	8,1	14090	100,0

*İlk altı ay

Tablo 42 incelendiğinde, sağlık müdürlüklerince denetlenen gayrısıhhi (sağlığa zara olabilecek) kuruluşların yaklaşık %15'inin koşullarının sağlığa uygun olmadığı sonu varılmaktadır. Bu oranın en düşük olduğu iller Kilis, Mardin ve Siirt (2000 yılında üç ilde de %0,0 yüksek olduğu iller ise Gaziantep ve Diyarbakır'dır (2000 yılında sırasıyla %34,1 ve %17,8).

Tablo 42. GAP Bölgesi İllerinde Sağlık Müdürlüklerince Denetlenen Gayrısıhhi Kuruluşların Uygunluk Durumunun İllere ve Yıllara Göre Dağılımı, 1999-2001

		Uygun		Uygun Değil		Toplam	
İller	Yıllar	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
	1999	807	95,3	39	4,6	846	100,0
Adıyaman	2000	1052	95,8	45	4,1	1097	100,0
	2001*	971	96,5	35	3,4	1006	100,0
	1999	362	92,6	29	7,4	391	100,0
Batman	2000	243	91,7	22	8,3	265	100,0
	2001*	147	95,5	7	4,5	154	100,0
	1999	6532	81,5	1487	18,5	8019	100,0
Diyarbakır	2000	3977	82,2	861	17,8	4838	100,0
	2001*	3491	59,8	2351	40,2	5842	100,0
	1999	223	66,3	113	33,6	336	100,0
Gaziantep	2000	185	65,8	96	34,1	281	100,0
	2001*	173	66,2	88	33,7	261	100,0
	1999	112	100	0	0,0	112	100,0
Kilis	2000	108	100	0	0,0	108	100,0
	2001*	62	100	0	0,0	62	100,0
	1999	342	96,9	11	3,1	353	100,0
Mardin	2000	369	100,0	0	0,0	369	100,0
	2001*	167	96,0	7	4,0	174	100,0
	1999	214	64,8	116	35,2	330	100,0
Siirt	2000	195	100,0	0	0,0	195	100,0
	2001*	27	100,0	0	0,0	27	100,0
	1999	4048	94,3	243	5,6	4291	100,0
Şanlıurfa	2000	2896	93,5	201	6,4	3097	100,0
	2001*	1567	86,2	250	13,7	1817	100,0
	1999	263	97,4	7	2,6	270	100,0
Şırnak	2000	74	85,1	13	14,9	87	100,0
	2001*	64	85,3	11	14,7	75	100,0
	1999	12903	86,3	2045	13,7	14948	100,0
GAP	**2000**	9099	88,0	1238	12,0	10337	100,0
	2001*	6669	70,8	2749	29,2	9418	100,0

*İlk altı ay

Tablo 43 e göre, 2000 yılında sağlık müdürlüklerince bölgedeki sağlık personeline çok yoğun biçimde hizmet içi eğitim yapıldığı anlaşılmaktadır. Sağlık personeline en az eğitim yapılan iller Gaziantep ve Siirt'tir. En çok eğitim ise Şanlıurfa ve Adıyaman'da yapılmıştır.

Tablo 43. GAP Bölgesi Sağlık Müdürlükleri Hizmet İçi Eğitim Çalışmaları (2001)

İller	Eğitim Alan Sağlık Personeli (Sayısı)					
	Hekim	Hemşire	Sağlık Memuru	Ebe	Diğer	Toplam
Adıyaman	3742	3172	1781	2865	325	11885
Batman	179	289	323	386	84	1261
Diyarbakır	1072	1690	615	3409	15	6801
Gaziantep	0	77	0	170	0	247
Kilis	300	247	210	352	17	1126
Mardin	356	491	405	1638	283	3173
Siirt	30	77	53	92	5	257
Şanlıurfa	5872	7757	6986	9285	782	30682
Şırnak	1007	1004	226	905	27	3169
Toplam	12558	14804	10599	19102	1538	74635

Tablo 44 e göre 2000 yılında sağlık müdürlüklerince bölgede halka yönelik çok yoğun biçimde (169.302 kişiye) eğitim yapılmıştır. Halka en az eğitim yapılan iller Gaziantep, Kilis ve Siirt'tir. En çok eğitim ise Şanlıurfa ve Adıyaman'da yapılmıştır.

Tablo 44. GAP Bölgesi Sağlık Müdürlüklerince Yapılan Halk Eğitimi Çalışmalarının İllere ve Konularına Göre Dağılımı (2001) (Eğitim yapılan kişi sayısı)

İller	Halk Eğitimi Konuları*												
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	Toplam
Adıyaman	4365	4375	4061	5237	4258	1218	720	1367	611	1232	395	648	28487
Batman	2874	2281	2222	3017	3638	1362	960	1167	1034	504	171	288	19518
Diyarbakır	3508	4754	4892	9492	11100	2339	632	621	314	192	22	69	37935
Gaziantep	400					255	4620	300				40	5615
Kilis	1297	1091	1037	2556	876	297	215	231	80	86	48	85	7899
Mardin	1340	1873	1409	2380	2166	410	134	135	73	230	27	91	10268
Siirt	1410	1441	1264	1633	1269	284	156	480	96	287	65	199	8584
Şanlıurfa	6893	5482	4753	6078	8483	1427	792	1133	671	914	224	1098	37948
Şırnak	1460	1771	2042	2415	1826	489	794	795	231	818	70	337	13048
Toplam	23547	23608	21680	32808	33616	8081	9023	6229	3110	4263	1022	2855	169302

* Kodların anlamları:

01 Hijyen ve Çevre Sağlığı
02 Beslenme
03 Çocuk Sağlığı ve Çocukluk Dönemi Hastalıkları
04 Ana Sağlığı ve Aile Planlaması
05 Bulaşıcı Hastalıklar, Korunma, Aşılar ve Serumlar
06 Sosyal Hastalıklar (Verem , Sıtma, AİDS, Trahom vb.)
07 Uyuşturucu ve Keyif verici Maddeler (Sigara, Alkol vb.)
08 İlk Yardım ve Kazalardan Korunma
09 Özel Gün ve Haftalar (Verem, Kanser Haftası gibi)
10 Ağız ve Diş Sağlığı
11
12 Diğer Sağlık Konuları

II- İntihar Verileri

Güneydoğu Anadolu Bölgesi' nde geleneksel değerlere bağlılığın yoğun olması nedeniyle bölgenin intiharlar açısından riskli bölge olduğu varsayılır. Bu nedenle bölgeyi bu yönden tanıyabilmek için DİE verileri üzerinden yapılan değerlendirme **Tablo 45, 46 ve 47** de sunulmuştur.

Tablo 45 de görüldüğü gibi, 1998'de Türkiye' de meydana gelen 1890 intihar olayından 1125'i erkek, 765'i kadındır. Erkeklerin daha çok hastalık, aile geçimsizliği ve geçim zorluğu nedeniyle, kadınların ise daha çok hastalık, aile geçimsizliği ve duygusal ilişkiler ve istediği ile evlenememe nedeniyle intihar ettikleri dikkati çekmektedir. **Tablo 46 da** erkeklerin daha çok kendilerini asarak ya da ateşli silahlarla, kadınların ise, daha çok kendilerini asarak ya da kimyevi maddeler kullanarak intihar ettikleri görülmektedir.

Tablo 45. 1998 Yılında Türkiye'de Meydana Gelen İntiharların Nedenlerine Göre Dağılımı (14)

İntihar nedenleri	Toplam	Erkek	Kadın
Hastalık	597	348	249
Aile geçimsizliği	502	207	295
Geçim zorluğu	277	238	39
Ticari başarısızlık	114	114	-
Hissi ilişkiler ve istediği ile evlenememe	247	131	116
Öğrenim başarısızlığı	79	39	40
Diğer	74	48	26
Toplam	**1890**	**1125**	**765**

Tablo 46. 1998 Yılında Türkiye'de Meydana Gelen İntiharların Şekillerine Göre Dağılımı (14)

İntihar şekli (1998)	Toplam	Erkek	Kadın
Asarak	788	508	280
Kimyevi madde kullanarak	301	94	207
Yüksekten atlayarak	201	115	86
Suya atarak	55	35	20
Ateşli silah kullanarak	486	333	153
Diğer	59	40	19
Toplam	1890	1125	765

Tablo 47 de GAP Bölgesi'nde intihar olguları verilmiştir. 1996'da GAP Bölgesi'nde toplam 132 intihar olayı meydana gelmiştir. Bu sayı 1996'da Türkiye' de meydana gelen toplam intihar olaylarının %7,3'üne denk gelmektedir. Bölgenin nüfusu 1997 sayımına göre ülke nüfusunun %9,7'sine denk geldiğine göre DİE verilerine bakarak bölgede intihar olaylarının ülke genelinden yüksek olduğunu söylemek olası değildir. Yine bu tabloya göre bölgede başlıca intihar nedenleri hastalık, aile geçimsizliği, duygusal ilişkiler ve istediği ile evlenememe ve geçim zorluğudur.

Öte yandan daha güncel veriler elde edebilmek için İl Emniyet Müdürlükleri' nden 2001 yılına ait intihar olgularının sayısı, yaşı ve cinsiyeti öğrenilmiştir **(Tablo 48)**. İl Emniyet Müdürlükleri' nin bildirimlerine göre GAP Bölgesi'ndeki dokuz ilde 2001 yılında toplam 145 intihar olayı meydana gelmiştir. Bu olguların %38,6'sı kadın, %61.4'ü erkektir. **Tablo 45** e göre Türkiye geneli için bu oranlar kadınlarda %41,5, erkeklerde %58,5'tur. Bu durum bölgede kadınlar arasında intihar oranlarının erkeklerden çok olduğu izleniminin yanlış olduğunu göstermektedir.

Tablo 47. 1996 Yılı Verilerine Göre İllere Göre İntihar Nedenlerinin Dağılımı (5-13)

İntihar nedenleri	Adı-yaman	Bat-man	Diyar-bakır	Gazi-antep*	Kilis	Mar-din*	Siirt	Ş.Urfa	Şırnak	GAP	Türkiye
Hastalık	50,00	44,44	31,25	17,6	57,14	36,36	50,00	41,67	71,4	37,12	36,58
Aile geçimsizliği	7,14	22,22	21,88	11,7	14,29	27,27	50,00	25,00	14,2	24,24	26,12
Geçim zorluğu	14,29	-	12,50	11,7	-	-		16,67	-	10,61	13,99
Ticari başarısızlık	-	-	6,25	0,0	-	9,09	--	4,17	-	3,03	3,25
Hissi ilişkiler ve istediği ile evlenememe	-	11,11	6,25	41,1	14,29	9,09	-	12,50	-	11,36	11,02
Öğrenim başarısızlığı	7,14	-	6,25	11,7	14,29	18,18	-	-	14,29	4,55	4,19
Diğer	21,43	22,22	6,25	5,8	-	-	-	-	-	6,06	3,75
Bilinmeyen	-	-	9,38	0,0	-	-	-	-	-	3,03	1,10
TOPLAM SAYI	**14**	**9**	**32**	**17**	**7**	**11**	**4**	**24**	**7**	**132**	**1815**

* 1995 yılı

Tablo 48 deki veriler 18 yaş ve altındaki kadınlar arasında intihar olaylarının 18 yaşından büyüklerdekilerden daha çok olduğu görüşünü de doğrulamamaktadır. Tüm intihar olgularının %27,6'sı (40'ı) 18 yaş ve altındadır.

Tablo 48. GAP Bölgesi'ndeki İllerde İntihar Vakalarının Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı

		İntihar Olayları					
		Kadın		Erkek		Toplam	
İller	Yaş Grubu	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	≤18 yaş	2	50,0	2	50,0	4	100,0
	>18 yaş	5	50,0	5	50,0	10	100,0
	Toplam	7	50,0	7	50,0	14*	**100,0**
Batman	≤18 yaş	1	50,0	1	50,0	2	100,0
	>18 yaş	3	37,5	5	62,5	8	100,0
	Toplam	4	40,0	6	60,0	10	**100,0**
Diyarbakır	≤18 yaş	6	46,2	7	53,8	13	100,0
	>18 yaş	11	39,3	17	60,7	28	100,0
	Toplam	17	41,5	24	58,5	41	**100,0**
Gaziantep	≤18 yaş	6	60,0	4	40,0	10	100,0
	>18 yaş	1	3,8	25	96,2	26	100,0
	Toplam	7	19,4	29	80,6	36	**100,0**
Kilis	≤18 yaş	2	100,0	0	0,0	2	100,0
	>18 yaş	0	0,0	0	0,0	2	100,0
	Toplam	2	100,0	0	0,0	2	**100,0**
Mardin	≤18 yaş	0	0,0	1	100,0	1	100,0
	>18 yaş	4	36,4	7	63,6	11	100,0
	Toplam	4	33,3	8	66,7	12	**100,0**
Siirt	≤18 yaş	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	>18 yaş	1	100,0	0	0,0	1	100,0
	Toplam	1	100,0	0	0,0	1	**100,0**
Şanlıurfa	≤18 yaş	7	87,5	1	12,5	8	100,0
	>18 yaş	7	33,3	14	66,7	21	100,0
	Toplam	14	48,3	15	51,7	29	**100,0**
Şırnak**	≤18 yaş	-	-	-	-	-	-
	>18 yaş	-	-	-	-	-	-
	Toplam	-	-	-	-	-	-
GAP	≤18 yaş	24	60,0	16	40,0	40	100,0
	>18 yaş	32	30,5	73	69,5	105	100,0
	Toplam	56	38,6	89	61,4	145	**100,0**

* Adıyaman ilinde 2001 yılında 15 intihar vakası vardır. Ancak birisinin kimlik bilgileri saptanamadığından verilerimize alınamamıştır.

** Şırnak ilinden veri elde edilememiştir.

III- Meteorolojik Veriler

Bölgede yapılan barajlar ve sulama nedeniyle meteorolojik koşullarda değişme olması beklentisi yaygındır. Bu konuda DİE verileri üzerinden bir değerlendirme yapılmaya çalışılmış ve sonuçları **Tablo 49, 50 ve 51** de verilmiştir. Ancak bu konudaki DİE verileri arasında bölgeden sadece 4 ile (Diyarbakır, Gaziantep, Siirt, Şanlıurfa'ya) ait veri bulunabilmiştir.

Tablo 49 a göre, bölgede kara iklimi özellikleri hakimdir. Yıllık ortalama sıcaklık 15^0 C civarında bulunmakta; yıllık ortalama oransal nem ilden ile %49-60 arasında, yıllık ortalama yağış miktarı da ilden ile 490-725 mm arasında değişmektedir. **Tablo 50** de bu verilerin kaç yıllık gözlemin ortalaması olduğu verilmiştir.

Tablo 49. GAP Bölgesi'nde Bazı İllere Ait Meteorolojik Veriler (14)

	Diyarbakır	Gaziantep	Siirt	Şanlıurfa
Yıllık ortalama sıcaklık (^{0}C)	15,8	14,5	15,9	18,1
En yüksek sıcaklık (^{0}C) 2000 yılı	46,2	44,0	46,0	46,8
En düşük sıcaklık (^{0}C) 2000 yılı	-24,2	-17,5	-19,3	-12,4
Yıllık ortalama güneşlenme süresi(saat,dakika)	8,00	8,00	7,43	8,28
Yıllık ortalama oransal nem (%)	54	60	51	49
Yıllık ortalama yağış miktarı (mm)	491,4	548,8	726,5	463,1
Yıllık ortalama yağışlı gün sayısı	88,4	84,2	94,9	74,6
Günlük en çok yağış miktarı (2000 yılı)	71,6	73,6	118,0	119,5
Yıllık ortalama karla örtülü gün sayısı	12,4	11,9	17,7	2,8
Yıllık ortalama donlu gün sayısı	62,6	55,8	45,3	22,5

Tablo 50. GAP Bölgesi'nde Bazı İllere Ait Meteorolojik Ölçümler için Toplam Gözlem Süreleri (14)

	Diyarbakır	Gaziantep	Siirt	Şanlıurfa
Ortalama sıcaklık, en yüksek ve en düşük sıcaklıklar ve donlu gün sayısı için gözlem süresi (yıl)	72	61	59	69
Ortalama güneşlenme için gözlem süresi (yıl)	60	36	39	47
Ortalama oransal nem için gözlem süresi (yıl)	67	61	59	68
Ortalama yağış, yağışlı gün sayısı, en çok yağış miktarı için gözlem süresi (yıl)	71	64	69	69
Ortalama karla örtülü gün sayısı için gözlem süresi (yıl)	71	62	69	69

Tablo 51 de bölgedeki illerde hava kirliliği ölçümlerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Buna göre ölçüm yapılan 4 il merkezinden Adıyaman, Diyarbakır ve Gaziantep hava kirliliği açısından izlenmesi gereken kentler arasında değerlendirilmelidir.

Tablo 51. GAP Bölgesi'nde İllere Ait Hava Kirliliği Verileri (14)

	Yıllık SO_2 ortalaması $\mu g/m^3$ (1999)	Yıllık TAP ortalaması $\mu g/m^3$ (1999)	1999-2000 yılı kış sezonu SO_2 ortalaması $\mu g/m^3$	1999-2000 yılı kış sezonu TAP ortalaması $\mu g/m^3$
Adıyaman	119	71	168	101
Batman	-	-	-	-
Diyarbakır	-	-	110	111
Gaziantep	-	-	117	72
Kilis	-	-	-	-
Mardin	-	-	-	-
Siirt	15	19	34	43
Şanlıurfa	-	-	-	-
Şırnak	-	-	-	-

Bu kapsamda Meteoroloji Genel Müdürlüğünden elde edilen son on (10) yılın meteorolojik verileri **Tablo 52, 53 ve 54** de verilmiştir. Bu tablolara göre hiçbir ilde 12 yıllık sürede yıllık toplam yağış miktarı, yıllık ortalama sıcaklık ve yıllık ortalama nispi nemde dikkati çeken bir değişiklik gözlenememiştir.

Tablo 52. GAP İllerinde Yıllık Toplam yağış miktarları (kg/m^2)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Adıyaman	736,3	811,6	848	884	803	959,2	1023	1040	724	605,4	585,2	985,9
Batman	-	580	492	570	510	442	663	462	393	328	207	466
Diyarbakır	-	-	478,5	517,1	576,6	411,4	663,1	426,9	441,4	268,3	382,8	605,2
Gaziantep	375,0	622,4	437,5	542,3	736,1	399,8	975,4	546,6	601,6	380,9	577,1	696,4
Kilis	290,7	577,7	383,9	372,0	658,1	408,7	814,4	567,7	458,1	303,7	459,0	558,0
Mardin	-	562,1	658,1	588,6	856,3	628,0	869,9	630,1	452,6	508,1	525,7	504,1
Siirt	-	774,4	786,1	1010,2	912,0	642,9	735,1	621,6	604,8	445,4	509,1	713,2
Şanlıurfa	415,2	647,8	592,7	605,2	633,6	771,5	714,9	666,7	485,1	463,2	390,9	546,4
Şırnak*	-	759,4	898,4	858,6	932,2	542,1	923,4	617,6	489,9	385,4	653,4	518,1

*Cizre'ye ait

Tablo 53. GAP İllerinde Yıllık Ortalama Sıcaklık (°C)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Adıyaman	17,4	17,1	15,4	16,5	18,1	17,2	17,4	16,5	18,0	18,2	17,3	17,9
Batman	-	16,9	14,8	15,6	17,8	17,2	17,7	16,8	17,2	16,1	16,6	17,3
Diyarbakır	-	-	13,2	14,6	16,3	15,5	16,1	14,9	16,2	16,5	16,2	16,1
Gaziantep	15,2	15,0	13,2	14,4	15,9	15,2	14,8	14,7	16,2	16,4	15,7	15,6
Kilis	-	16,3	15,6	16,7	17,7	17,0	17,2	16,4	18,0	17,6	17,5	17,8
Mardin	-	16,2	13,9	15,4	16,7	16,3	16,7	15,5	17,6	17,5	16,6	16,9
Siirt	-	16,3	12,9	14,8	16,4	16,1	16,5	15,1	17,2	17,5	16,7	17,2
Şanlıurfa	18,8	18,6	16,7	17,8	19,2	18,6	18,6	17,7	19,3	19,4	18,8	19,1
Şırnak*	-	20,0	17,9	-	20,2	19,9	20,4	19,0	20,8	21,2	20,4	20,7

*Cizre'ye ait

Tablo 54. GAP İllerinde Yıllık Ortalama Nispi Nem (%)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Adıyaman	51,2	54,5	47,9	49,7	53,3	53,7	55,9	54,4	57,4	54,8	48,9	51,5
Batman	-	62	63	64	57	48	50	55	50	54	53	61
Diyarbakır	-	-	49	52,7	62,8	61,8	62,6	60,0	52,0	48,0	46,0	52,0
Gaziantep	59,6	66,8	68,6	70,0	65,4	63,4	66,3	62,8	61,8	63,6	62,1	60,8
Kilis	-	58,4	50,2	52,2	53,9	54,5	58,9	56,7	54,3	51,1	-	55,4
Mardin	-	53,1	52,8	51,1	51,7	49,6	50,1	48,5	41,5	40,2	44,0	50,1
Siirt	-	56,1	54,3	56,2	50,0	49,6	48,1	55,3	52,0	49,0	46,7	54,7
Şanlıurfa	49,5	54,1	51,5	52,2	55,2	56,1	60,8	53,7	56,5	54,8	52,4	53,1
Şırnak*	-	48,7	53,5	-	55,4	46,9	55,9	51,7	49,1	42,6	51,6	55,9

*Cizre'ye ait

IV- Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Veriler

Bir WEB sitesinden elde edilen verilere göre bölgede tarım ve hayvancılığın durumu da incelenmiş ve **Tablo 55- 61** de sunulmuştur (17).

Tablo 55 e göre bölgede 1998 yılında tahıl üretimi için ayrılan alan, Türkiye' de bu işe ayrılan alanın %12,65'ini kapsamakla birlikte, bu bölgede üretilen tahıl miktarı Türkiye üretiminin %11, 95'idir. 1990 dan 1998 e tahıl üretimine ayrılan alanın oranı pek değişmemekle birlikte, üretim miktarında artış gözlenmektedir. 1998 yılında endüstri bitkileri üretimi için ayrılan alan Türkiye'de bu işe ayrılan alanın %22,98'ini kapsamakla birlikte, bu bölgede üretilen endüstri bitkileri miktarı Türkiye üretiminin %4,40'ıdır. 1990'dan 1998'e endüstri bitkileri üretimine ayrılan alan da, üretim miktarı da 4 kat artış göstermiştir.

1998 yılında baklagil üretimi için ayrılan alan, Türkiye'de bu işe ayrılan alanın %34,78'ini kapsamakla birlikte, bu bölgede üretilen baklagil miktarı Türkiye üretiminin %36,54'üdür. 1990'dan 1998'e baklagil üretimine ayrılan alan da üretim miktarı da yaklaşık 2 kat artış göstermiştir.

1998 yılında yağlı tohumlar üretimi için ayrılan alan, Türkiye'de bu işe ayrılan alanın %7,08'ini kapsamakla birlikte, bu bölgede üretilen yağlı tohumlar miktarı Türkiye üretiminin %1,93'üdür. 1990'dan 1998'e yağlı tohumlar üretimine ayrılan alan yaklaşık 6 kat artmasına karşın, üretim miktarı yaklaşık 3 kat artış göstermiştir.

1998 yılında yumru bitkiler üretimi için ayrılan alan, Türkiye'de bu işe ayrılan alanın %2,13'ünü kapsamakla birlikte, bu bölgede üretilen yumru bitkiler miktarı Türkiye üretiminin %1,53'üdür. 1990'dan 1998'e yumru bitkiler üretimine ayrılan alan da, üretim miktarı da azalmıştır.

1998 yılında sebze üretimi için ayrılan alan, Türkiye'de bu işe ayrılan alanın %17,04'ünü kapsamakla birlikte, bu bölgede üretilen sebze miktarı Türkiye üretiminin %10,52'sidir. 1990'dan 1998'e sebze üretimine ayrılan alanda, üretim miktarı da değişmemiştir.

Tablo 55. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Tarım Ürünlerinin 1980-1998 Yıllarına Ait Ekiliş Alanı ve Üretim Miktarının Karşılaştırılması

		Ekilen alan (ha)		Üretim (ton)	
		1980	1998	1980	1998
Tahıl ürünleri	GAP toplam	1.645.711	1.758.403	2.255.143	3.911.743
	Türkiye Toplam	12.899.000	13.896.000	23.730.000	32.725.700
	GAP'ın Türkiye içindeki %si	12.76	12,65	9.50	11,95
Endüstri Bitkileri	GAP toplam	64.282	360.017	92.657	1.092.667
	Türkiye Toplam	1.198.372	1.566.683	8.330.502	24.836.673
	GAP'ın Türkiye içindeki %si	5,36	22,98	1,11	4,40
Baklagiller	GAP toplam	136.366	528.261	139.765	528.438
	Türkiye Toplam	690.000	1.519.000	749.000	1.446.000
	GAP'ın Türkiye içindeki %si	19,76	34,78	18,66	36,54
Yağlı Tohumlar	GAP toplam	8.502	50.455	5.056	20.102
	Türkiye Toplam	642.000	713.000	819.300	1044.000
	GAP'ın Türkiye içindeki %si	1,32	7,08	0.62	1,93
Yumru Bitkiler	GAP toplam	7.802	6.871	106.622	116.503
	Türkiye Toplam	266.000	319.000	4.040.000	7600.000
	GAP'ın Türkiye içindeki %si	2,93	2,13	2,64	1,53
Sebzeler	GAP toplam	63.340	90.129	1.144.008	1.650.193
	Türkiye Toplam	372.169	623.790	10.979	18.401.802
	GAP'ın Türkiye içindeki %si	17,02	17,04	10,42	10,52
Toplam	GAP toplam	1.926.003	2.794.136	3.743.251	7.319.646
	Türkiye Toplam	16.067.541	18.637.473	48.647.802	86.054.175
	GAP'ın Türkiye içindeki %si	11,98	14,99	7,69	8,50

Tablo 56, 57, 58, 59 ve 60 a göre bölgede en çok tahıl, endüstri bitkisi, baklagil, yağlı tohumlar ve sebze ekilen ve üretilen iller Şanlıurfa ve Diyarbakır'dır. Tablo 57'e göre bölgede yumru bitkilerin en çok ekildiği ve üretildiği iller Gaziantep ve Diyarbakır'dır.

Tablo 56. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Tahıl Ürünlerinin (Buğday, arpa,mısır, darı, pirinç, çavdar) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı) (17)

	Ekilen alan (ha)	Üretim (ton)	Ekilen alan * (ha)	Üretim ton)*
Adıyaman	160.008	394.077	160.008	394.007
Batman	71.711	173.374	71.711	173.374
Diyarbakır	409.982	925.113	409.982	925.113
Gaziantep	150.907	407.025	150.907	407.025
Kilis	33.910	52.132	33.910	52.132
Mardin	211.532	494.160	211.532	494.160
Siirt	39.714	50.914	37.138	49.936
Şanlıurfa	649.343	1.375.031	649.343	1375.031
Şırnak	47.356	92.029	47.356	92.029
GAP toplam	1.758.403	3.911.743	1.771.887	3.962.877
Türkiye Toplam	13.896.000	32.725.700	14.074.700	33.060.972
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	12,65	11,95	12,58	11,98

*GAP Master Planı Taslağı verileri

Tablo 57. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Endüstri Bitkilerinin (Pamuk, şeker pancarı, tütün, keten vs) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı) (17)

	Ekilen alan (ha)	Üretim (ton)	Ekilen alan (ha)*	Üretim* (ton)
Adıyaman	44.178	68.558	44.178	51.264
Batman	18.156	47.064	18.156	28.719
Diyarbakır	69.830	194.197	69.830	83.199
Gaziantep	18.805	116.635	18.805	89.268
Kilis	38	1.225	38	1.225
Mardin	29.583	97.235	29.583	41.761
Siirt	4.329	10.776	4.329	4.423
Şanlıurfa	152.948	490.527	152.948	188.848
Şırnak	22.150	66.450	22.150	23..257
GAP toplam	360.017	1.092.667	360.017	511..964
Türkiye Toplam	1.566.683	24.836.673	1.660.190	23.485.669
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	22,98	4,40	21,68	2,18

* GAP Master Planı Taslağı verileri

Tablo 58. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Baklagillerin (Fasulye, Kırmızı Mercimek, Nohut, Fiğ, Burçak) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı) (17)

	Ekilen alan (ha)	Üretim (ton)	Ekilen alan* (ha)	Üretim* (ton)
Adıyaman	41.982	48.065	41.992	48.078
Batman	13.899	14.832	13.899	14.827
Diyarbakır	155.571	151.604	155.571	151.604
Gaziantep	38.211	37.146	38.211	37.146
Kilis	14.436	9.773	14.436	9.773
Mardin	81.085	86.762	81.085	86.762
Siirt	6.544	5.350	6.544	5.350
Şanlıurfa	159.609	151.455	159.595	151.520
Şırnak	16.924	23.451	16.924	23.451
GAP toplam	528.261	528.438	528.357	528.516
Türkiye Toplam	1.519.000	1.446.000	1.657.770	1.599.360
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	34,78	36,54	31,87	33,04

*GAP Master Planı Taslağı verileri

Tablo 59. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Yağlı Tohumların (Ayçiçeği, Yerfıstığı, Soya, Susam) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı) (17)

	Ekilen alan (ha)	Üretim (ton)	Ekilen alan* (ha)	Üretim* (ton)
Adıyaman	4.546	1.108	4.546	17.466
Batman	75	47	75	17.230
Diyarbakır	9.406	7.751	9.406	111.858
Gaziantep	849	392	849	26.093
Kilis	600	360	-	-
Mardin	235	248	235	52.039
Siirt	30	34	30	6.032
Şanlıurfa	35.189	10.428	35.189	293.562
Şırnak	125	94	125	40.762
GAP toplam	50.455	20.102	50.455	565.042
Türkiye Toplam	713.000	1.044.000	713.190	2.391.105
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	7,08	1,93	7,07	23,63

* GAP Master Planı Taslağı verileri

Tablo 60. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Yumru Bitkilerin (Patates, Soğan, Sarımsak) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı) (17)

	Ekilen alan (ha)	Üretim (ton)	Ekilen alan* (ha)	Üretim* (ton)
Adıyaman	988	11.748	988	11.748
Batman	178	1.261	178	1.261
Diyarbakır	1.980	33.321	1.980	33.321
Gaziantep	2.095	53.250	2.095	53.250
Kilis	400	2.200	400	2.200
Mardin	391	3.936	391	3.936
Siirt	291	5.496	291	5.496
Şanlıurfa	406	4.902	406	4.902
Şırnak	68	686	52	389
GAP toplam	6.871	116.503	6.871	116.503
Türkiye Toplam	319.000	7600.000	321.600	7.720.000
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	2,13	1,53	2,13	1,50

* GAP Master Planı Taslağı verileri

Tablo 61. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Seçilmiş Sebzelerin (domates, patlıcan, kavun, karpuz, hıyar,vs) Ekiliş Alanı, Üretimi (1998 yılı) (17)

	Ekilen alan (ha)	Üretim (ton)	Ekilen alan* (ha)	Üretim* (ton)
Adıyaman	8.082	144.562	7.132	150.134
Batman	5.032	92.140	3.533	96.203
Diyarbakır	29.547	531.704	17.276	548.429
Gaziantep	4.592	83.354	5.886	100.008
Kilis	4.550	77.940	12.570	83.190
Mardin	8.557	151.706	9.392	157.205
Siirt	2.020	38.265	2.132	40.298
Şanlıurfa	26.802	514.288	22.182	556.059
Şırnak	946	16.234	3.406	16.993
GAP toplam	90.129	1.650.193	83.689	1.748.519
Türkiye Toplam	623.790	18.401.802	783.183	21.151.592
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	17,04	10,52	10,68	8,26

* GAP Master Planı Taslağı verileri

DİE ve GAP Master Plan Taslağı verilerine göre bölgede yetiştirilen meyve ağaçlarının cinslerine göre sayısı ve üretim miktarları incelenmiş ve **Tablo 62- 65** de sunulmuştur (5-13). Bu tablolara göre Gaziantep ve Kilis taş çekirdekli meyve ağacı bakımından; Şanlıurfa ve Gaziantep sert kabuklu meyve ağacı bakımından; Gaziantep ve Siirt yumuşak üzümsü kabuklu meyve ağacı bakımından ve bunların üretimi bakımından zengin illerdir. Yumuşak çekirdekli meyve ağacı bakımından ve bunların üretimi bakımından iller arasında fark gözlenmemektedir.

Tablo 62. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Yumuşak Çekirdekli Meyvelerin (Armut, Ayva, Elma, Muşmula, Yenidünya) Ağaç Sayısı ve Üretimi (5-13)

	Ağaç Sayısı*	Üretim *(ton)	Ağaç Sayısı**	Üretim** (ton)
Adıyaman	112.868	2.415	106.850	2.131
Batman	33.132	580	36.710	833
Diyarbakır	221329	3.244	207.290	3.240
Gaziantep	88.055	1.455	74.693	649
Kilis	4.350	56	4.368	37
Mardin	60.009	959	55.450	821
Siirt	114.180	1.169	109.240	1.121
Şanlıurfa	9.151	79	7.515	57
Şırnak	117.544	3.797	20.915	789
GAP toplam	755.243	13.257	623.031	9.678
Türkiye Toplam	56.392.000	2.717.900	55.549.300	2.921.500
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	1,33	0,48	1,12	0,33

* Gaziantep ve Mardin ili 1995 yılı, diğer iller 1996 yılı verileridir.

** GAP Master Planı Taslağı verileri

Tablo 63. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Taş Çekirdekli Yumuşak Meyvelerin (erik, iğde, kayısı, zerdali, kiraz, kızılcık, şeftali, vişne, zeytin) Ağaç Sayısı ve Üretimi (5-13)

	Ağaç Sayısı*	Üretim* (ton)	Ağaç Sayısı**	Üretim** (ton)
Adıyaman	275.867	2.462	333.781	1.296
Batman	59.495	624	59.642	831
Diyarbakır	248.180	2.279	250.066	2.497
Gaziantep	2.097.290	8.912	1.998.766	27.045
Kilis	1.452.450	20.773	2.687.883	5.291
Mardin	305.989	2.935	304.024	4.431
Siirt	115.810	951	112.880	914
Şanlıurfa	215.359	2.623	211.290	2.454
Şırnak	71.950	912	11.149	473
GAP toplam	4.863.756	72.499	5.969.481	45.232
Türkiye Toplam	140.898.000	2.925.400	147.585.000	3.109.600
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	3,45	2,47	4,04	1,45

* Gaziantep ve Mardin ili 1995 yılı, diğer iller 1996 yılı verileridir.
** GAP Master Planı Taslağı verileri

Tablo 64. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Sert Kabuklu Meyvelerin (Antep fıstığı, ceviz badem, kestane) Ağaç Sayısı ve Üretimi (5-13)

	Ağaç Sayısı*	Üretim* (ton)	Ağaç Sayısı**	Üretim** (ton)
Adıyaman	5.565.194	5.920	5.553.125	4.031
Batman	214.170	1.225	215.776	891
Diyarbakır	468.356	3.515	511.613	3.422
Gaziantep	14.125.180	8.942	14.532.041	12.393
Kilis	526.200	346	515.000	166
Mardin	744.290	2.620	436.377	2.198
Siirt	1.236.720	2.660	1.333.940	2.756
Şanlıurfa	14.885.646	31.025	14.917.964	10.491
Şırnak	159.455	3.356	34.360	1.307
GAP toplam	38.740.827	66.513	38.050.196	37.655
Türkiye Toplam	346.215.000	729.000	346.366.000	826.000
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	11,2	9,12	10,98	4,55

* Gaziantep ve Mardin ili 1995 yılı, diğer iller 1996 yılı verileridir.
** GAP Master Planı Taslağı verileri

Tablo 65. GAP Bölgesi'nde ve Türkiye'de Yumuşak Üzümsü Meyvelerin (Çilek, Dut, İncir, Keçiboynuzu, Muz, Nar, Üzüm,Kivi) Ağaç Sayısı ve Üretimi (5-13)

	Ağaç Sayısı*	Üretim* (ton)	Ağaç Sayısı**	Üretim** (ton)
Adıyaman	117.675	62.482	128.888	46.946
Batman	30.925	18.407	54.517	20.886
Diyarbakır	254.662	119.087	236.119	123.966
Gaziantep	481.080	151.069	431.490	140.058
Kilis	38.400	95.975	37.400	44.888
Mardin	121.235	102.909	108.496	127.962
Siirt	427.190	10.307	432.830	10.292
Şanlıurfa	153.459	59.203	137.985	95.628
Şırnak	69.451	2.640	2.750	65
GAP toplam	1.691.842	623.568	1.570.475	610.691
Türkiye Toplam	17.711.190	4.283.485	16.603.400	4.153.870
GAP'ın Türkiye içindeki %payı	9,55	14,5	9,45	14,7

* Gaziantep ve Mardin ili 1995 yılı, diğer iller 1996 yılı verileridir.
** GAP Master Planı Taslağı verileri

GAP Master Plan Taslağı verilerine göre bölgede tarımda kullanılan gübre çeşitleri ve miktarları **Tablo 66** da görülmektedir. Buna göre tarımda gübre en çok Şanlıurfa ve Diyarbakır'da kullanılmaktadır.

Tablo 66. GAP Bölgesi İllerinde Kullanılan Gübre Miktarı (ton) (1998)

Türkiye ve iller	Toplam	%21 Azotlu	%16-18 Fosforlu	%48-52 Potaslı
Türkiye	**10 945 816**	**6 640 952**	**4 127 847**	**177 017**
Güneydoğu Anadolu-	**1 164 135**	**682 226**	**480 753**	**1 152**
Adıyaman	98 800	66 753	31 964	83
Diyarbakır	279 584	164 641	114 941	2
Gaziantep	144 720	98 703	45 317	700
Mardin	104 832	47 546	57 261	25
Siirt	28 169	17 653	10 485	31
Şanlıurfa	409 717	226 789	182 709	219
Batman	64 354	39 924	24 426	4
Şırnak	15 670	8 832	6 838	-
Kilis	18 289	11 385	6 812	92

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.

GAP Master Plan Taslağı verilerine göre bölgede yetiştirilen hayvanların cinslerine gö sayıları **Tablo 67** de görülmektedir. Buna göre bölgede her türden hayvan sayısının en yüksek oldu iller Şanlıurfa ve Diyarbakır'dır.

Tablo 67. GAP Bölgesi İllerinde Canlı Hayvan Sayısı (1998 yılı)

	Toplam küçükbaş	**Toplam büyükbaş**	**Toplam tek tırnaklı**	**Toplam kanatlı**
Adıyaman	440.350	88.070	24.420	591.600
Batman	400.420	35.080	9.420	240.550
Diyarbakır	1.100.620	237.660	36.110	1.126.460
Gaziantep	635.260	43.840	12.370	736.150
Kilis	82.750	2.970	520	119.200
Mardin	495.500	51.000	21.910	516.390
Siirt	304.740	21.540	5.510	171.300
Şanlıurfa	1.696.420	127.820	29.050	1.253.450
Şırnak	357.380	24.800	10.400	92.830
Güneydoğu	5.156.060	607.980	139.310	4.755.100
Türkiye	37.492.000	11.207.000	1.067.400	243.913.791

Kaynak: GAP Master Planı Taslağı verileri

GAP Master Plan Taslağı verilerine göre bölgede üretilen hayvansal ürün cinsleri **Tablo 68** de görülmektedir. Buna göre bölgede süt üretiminin en çok olduğu iller sırasıyla Diyarbakır ve Şanlıurfa iken, Gaziantep et, deri ve yumurta üretimi açısından büyük farkla 1. sırada yer almaktadır. Beyaz et üretiminde ise ilk iki sırayı Diyarbakır ve Gaziantep almaktadır. Deri üretiminde Diyarbakır, et ve yumurta üretiminde Şanlıurfa 2. sıradadır. Bal üretiminde ise ilk 2 sırayı Diyarbakır ve Adıyaman almaktadır.

Tablo 68. GAP Bölgesi İllerinde Hayvansal Ürünler (1998 yılı)

	Süt(ton)	Et (ton)*	Deri (adet)	Beyaz et (ton)	Yumurta(ton)**	Bal (ton)
Adıyaman	100.866	1.553	69.440	70	3.065	296
Batman	31.072	2.900	170.627	-	997	75
Diyarbakır	161.498	4.742	212.807	3.676	3.887	350
Gaziantep	104.228	15.428	631.252	1.086	6.484	180
Kilis	11.715	918	36.826	-	1.531	20
Mardin	41.531	3.333	126.585	-	2.814	71
Siirt	21.390	2.302	131.899	-	352	110
Şanlıurfa	128.901	4.823	193.640	-	4.886	55
Şırnak	19.997	-	-	-	435	10
Güneydoğu	621.198	35.999	1.573.076	4.832	24.451	1.167
Türkiye	9.970.531	532.504	12.447.592	487.488	867.992	67.490

* Mezbaha, kombina ve kurban bayramı kesimlerini kapsar

** 16000 adet yumurta 1 ton olarak kabul edilmiştir.

Kaynak: GAP Master Planı Taslağı verileri

B- Araştırma Örneğinden Elde Edilen Veriler

DİE'den tüm GAP kırsalı için öngörülen konut örneği sayısı 438, kentseli için öngörülen konut örneği sayısı 712'dir (Toplam 1150 konut). Ancak her küme 5 konutu içerdiğinden kentsel bölgede 142 kümede toplam 710 konut, kırsal bölgede 88 kümede toplam 440 konut olmak üzere toplam 1150 konut DİE tarafından örneğe alınmıştır. GAP Bölgesi'ndeki 9 ilde örneğe çıkan ve ulaşılan konutların illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 69** da verilmiştir. GAP Bölgesi'ndeki 9 ilde örneğe çıkan konutların %97,9'una ulaşılmıştır. Bu oran kırsal bölgede %99,8, kentsel bölgede %96,8'dir.

Tablo 69. Örneğe Çıkan ve Ulaşılan Konutların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

	Yerleşim Yeri								
	Kırsal			Kentsel			Toplam		
İller	Örneğe Çıkan Konut Sayı	Ulaşılan Konut Sayı	%	Örneğe Çıkan Konut Sayı	Ulaşılan Konut Sayı	%	Örneğe Çıkan Konut Sayı	Ulaşılan Konut Sayı	%
Adıyaman	60	60	100,0	55	52	94,5	115	112	97,4
Batman	35	35	100,0	40	40	100,0	75	75	100,0
Diyarbakır	100	100	100,0	155	155	100,0	255	255	100,0
Gaziantep	75	75	100,0	230	223	96,9	305	298	97,7
Kilis	-	-	-	15	15	(100,0)	15	15	(100,0)
Mardin	55	55	100,0	50	50	100,0	105	105	100,0
Siirt	35	35	100,0	20	20	100,0	55	55	100,0
Şanlıurfa	70	69	98,6	120	107	89,2	190	176	92,6
Şırnak	10	10	100,0	25	25	100,0	35	35	100,0
GAP Toplam	**440**	**439**	**99,8**	**710**	**687**	**96,8**	**1150**	**1126**	**97,9**

Ulaşılabilen tüm konutlara öncelikle hane ve hane halkı için soru kağıdı uygulanmıştır. Ayrıca, bu konutlarda yaşayan 0-59 aylık çocuklara ve 5 yaş üzeri kadın ve erkeklere ayrı ayrı olmak üzere kişisel soru kağıtları uygulanmıştır. GAP Bölgesi'ndeki dokuz ilde 3211'i kadın, 2971'i erkek, 1058'i 0-59 aylık çocuk olmak üzere toplam 7240 kişiye soru kağıdı uygulanmıştır. GAP Bölgesi'ndeki 9 ilde soru kağıdı uygulanan kişilerin illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 70** de verilmiştir. Soru kağıdı uygulanan toplam 7240 kişinin 3044'ü kırsal bölgelerden, 4196'sı kentsel bölgelerdendir.

Araştırma planlanırken 6900 kişi üzerinden planlanmıştır. Ancak örnekleme alınan hanelerde araştırmaya alınan kişi sayısı toplam 7240 olmuştur ve planlanana göre yaklaşık %5 fazlalık göstermektedir.

1997 yılı nüfus sayımına göre GAP Bölgesinin kırsal nüfusunun oranı %40,6 ve kentsel bölge nüfusunun oranı %59,4 dür. Çalışmaya alınan 7240 kişinin %42,0'ı kırsal, %58,0'ı kentsel bölgedendir. Oranlar GAP Bölgesinin kırsal ve kentsel dağılımına oldukça benzerlik göstermekte ve aralarında istatistiksel bir farklılık yoktur($p=0,4$, $x^2=0,6$).

Bu nedenle bireysel bazda hedeflenen örnek büyüklüğü aşılmakla birlikte; kırsal-kentsel dağılımının bozulmadığı ve araştırma sonuçlarının önceden planlandığı gibi GAP Bölgesini temsil yeteneğine sahip olduğu açıktır.

Tablo 70. Soru Kağıdı Uygulanan Kişilerin İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Soru Kağıdı Uygulanan Kişiler						
		Kadın		Erkek		0-59 Aylık Çocuk		Toplam
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	174	47,5	140	38,3	52	14,2	366
	Kentsel	125	45,8	114	41,8	34	12,5	273
	Toplam	299	46,8	254	39,7	86	13,5	639
Batman	Kırsal	117	47,6	100	40,7	29	11,8	246
	Kentsel	150	44,6	131	39,0	55	16,4	336
	Toplam	267	45,9	231	39,7	84	14,4	582
Diyarbakır	Kırsal	328	45,3	303	41,9	93	12,8	724
	Kentsel	413	44,4	394	42,3	124	13,3	931
	Toplam	741	44,8	697	42,1	217	13,1	1655
Gaziantep	Kırsal	215	45,6	206	43,6	51	10,8	472
	Kentsel	502	43,0	499	42,9	164	14,1	1165
	Toplam	717	43,8	705	43,1	215	13,1	1637
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	29	44,6	26	40,0	10	15,4	65
	Toplam	29	44,6	26	40,0	10	15,4	65
Mardin	Kırsal	175	44,0	164	41,2	59	14,8	398
	Kentsel	172	44,2	152	39,1	65	16,7	389
	Toplam	347	44,1	316	40,2	124	15,8	787
Siirt	Kırsal	119	45,8	98	37,7	43	16,5	260
	Kentsel	60	42,9	64	45,7	16	11,4	140
	Toplam	179	44,8	162	40,5	59	14,8	400
Şanlıurfa	Kırsal	225	44,8	192	38,2	85	16,9	502
	Kentsel	278	41,6	274	41,0	117	17,5	669
	Toplam	503	43,0	466	39,8	202	17,3	1171
Şırnak	Kırsal	28	36,8	30	39,5	18	23,7	76
	Kentsel	101	44,3	84	36,8	43	18,9	228
	Toplam	129	42,4	114	37,5	61	20,1	304
GAP	**Kırsal**	**1381**	45,4	**1233**	40,5	**430**	14,1	**3044**
	Kentsel	**1830**	43,6	**1738**	41,4	**628**	15,0	**4196**
	Toplam	**3211**	44,3	**2971**	41,0	**1058**	14,6	**7240**

Soru kağıdı uygulanan kişi sayısının o konutta yaşayan toplam kişi sayısına oranının illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 71** de verilmiştir. Araştırmaya alınan konutlarda yaşayan kişilerin %95,1'ine soru kağıdı uygulandığı görülmektedir. Kırsal bölgelerde bu oran %93,9 iken kentsel bölgelerde %96,1'dir. Soru kağıdı uygulama oranının en yüksek olduğu il %98,8 ile Gaziantep' tir. Bu oranın en düşük olduğu il ise Şırnak'tır (%89,4).

Tablo 71. Konutta Yaşayan Kişi Sayısına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Soru Kağıdı Uygu Oranları

İller	Yerleşim Yeri	Konutta Yaşayan Kişi Sayısı	Soru Kağıdı Uygulanan Kişi Sayısı	%
Adıyaman	Kırsal	401	366	91,3
	Kentsel	288	273	94,8
	Toplam	**689**	**639**	**92,7**
Batman	Kırsal	296	246	83,1
	Kentsel	347	336	96,8
	Toplam	**643**	**582**	**90,5**
Diyarbakır	Kırsal	773	724	93,7
	Kentsel	975	931	95,5
	Toplam	**1748**	**1655**	**94,7**
Gaziantep	Kırsal	478	472	98,7
	Kentsel	1178	1165	98,8
	Toplam	**1656**	**1637**	**98,8**
Kilis	Kırsal	-	-	-
	Kentsel	66	65	98,5
	Toplam	**66**	**65**	**98,5**
Mardin	Kırsal	406	398	98,0
	Kentsel	396	389	98,2
	Toplam	**802**	**787**	**98,1**
Siirt	Kırsal	286	260	90,9
	Kentsel	147	140	95,2
	Toplam	**433**	**400**	**92,4**
Şanlıurfa	Kırsal	521	502	96,4
	Kentsel	711	669	94,1
	Toplam	**1232**	**1171**	**95,0**
Şırnak	Kırsal	81	76	93,8
	Kentsel	259	228	88,0
	Toplam	**340**	**304**	**89,4**
GAP	Kırsal	3242	3044	**93,9**
	Kentsel	4367	4196	**96,1**
	Toplam	**7609**	**7240**	**95,1**

I. Demografik Veriler

a. Hanehalkı Büyüklüğü

Araştırma kapsamındaki konutlarda yaşayan kişi sayısı ortancası GAP Bölgesi'ndeki 9 ilde 6 olarak bulunmuştur (**Tablo 72**). Kentsel bölgelerde konutlarda yaşayan kişi sayısı ortancası 6 iken kırsal bölgelerde 7'ye yükselmektedir. Konutlarda yaşayan kişi sayısı ortancasının en yüksek olduğu il Şırnak (9), en düşük olduğu il ise Kilis' tir (4).

Tablo 72. İllere ve Yerleşim Yerine Göre Konutlarda Yaşayan Kişi Sayısı Ortancası

İller	Kırsal		Kentsel		Toplam	
	Ortanca	(Min-max)	Ortanca	(Min-max)	Ortanca	(Min-max)
Adıyaman	6,5	2-12	5	1-16	**6**	1-16
Batman	7	1-18	7,5	3-20	**7**	1-20
Diyarbakır	7	2-18	6	1-17	**7**	1-18
Gaziantep	6	2-20	5	1-15	**5**	1-20
Kilis	-	-	4	1-9	**4**	1- 9
Mardin	7	2-15	7	2-19	**7**	2-19
Siirt	8	1-22	6,5	2-15	**8**	1-22
Şanlıurfa	7	1-18	6	1-15	**7**	1-18
Şırnak	8	3-13	9	3-33	**9**	3-33
GAP Toplam	**7**	**1-22**	**6**	**1-33**	**6**	**1-33**

b. Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus

Araştırmaya alınarak soru kağıdı uygulanan tüm erkeklerin yaş ortancası 16 (min-max:0-93) yıl, tüm kadınların yaş ortancası ise 18 (min-max:0-100) yıl olarak bulunmuştur. Genelde ortanca 17 (min-max:0-100) dir. Soru kağıdı uygulanan erkek ve kadınların yaş gruplarına, illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 73 ve 74** de, tüm bölgenin nüfus piramidi **Şekil 1** de DİE'nin 1990 yılı piramidi ile çakıştırılarak verilmiştir. 15-49 yaş grubu kadınların tüm kadınlar içindeki oranı %49,54'dür. Kadınlar arasında 65 ve üzeri yaşta olanların oranı %3,0 iken erkekler arasında aynı oran %3,3'dür. 15 yaşın altındaki nüfus erkeklerde %44,9, kadınlarda %40,5'tir. Yaş açısından bağımlılık oranı da %84,69'dur.

Nüfus piramidine gelince, projenin verileri sadece soru kağıdı uygulanabilenleri kapsıyor. Bu yüzden bazı yaş gruplarında erkeklerin daha az olması, askerde olan, mevsimlik işçi ya da sürekli olarak başka yerde çalışan, başka yerde okuyan v.b. gibi nedenlerle erkeklerin bir kısmına soru kağıdı uygulanamamasına işaret edebilir. Bazı yaş gruplarında ise (0-4, 10-14) kadınların daha az olması, kız çocuklarının eksik bildirilmesi ya da başka yaş grubuna kaydırılması nedeniyle olabilir. Ancak 0-14 yaş grubu içinde çubukların 1990'dakilere göre daha kısa, 35-39 yaş grubundan sonra daha uzun olması bölgedeki ailelerin çocuk sayısını sınırlama çabası içine girdiğine işaret edebilir.

c. Doğurganlık, Ölümlülük ve Nüfus Artışı

Araştırmadan elde edilen bazı demografik özelliklerin illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 75** te verilmiştir. GAP Bölgesi'ndeki 9 ilde kaba doğum hızı binde 34,66, kaba ölüm hızı binde 3,45, genel doğurganlık hızı binde 142.00, nüfus artış hızı binde 31,21 olarak hesaplanmıştır. Ölüm hızları, kaba doğum hızı, nüfus artış hızı ve genel doğurganlık hızları kentsel bölgelerde kırsal bölgelere göre daha yüksektir. Ancak Türkiye'de ölüm hızları konusunda genellikle gözlenen eksik bildirim bu çalışmada da görülmektedir. Bu nedenle Brass Tekniği ile DİE'nin bölge illerindeki nüfus artış hızları kullanılarak hesaplanan yıllık nüfus artış hızı, KDH, KÖH, BÖH, toplam doğurganlık hızı ve doğumda beklenen yaşam süreleri **Tablo 76** da görülmektedir. Bu verilere göre GAP genelinde yıllık nüfus artış hızı yüzde 2,5; KDH binde 35,9; KÖH binde 6,1; BÖH binde 60; toplam doğurganlık hızı 4,2; doğuşta yaşam beklentisi ise 60 yıldır.

Tablo 73. Soru Kağıdı Uygulanan Erkeklerin Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grupları 0 - 4 %	5 - 9 %	10 - 14 %	15 - 19 %	20 - 24 %	25 - 29 %	30 - 34 %	35 - 39 %	40 - 44 %	45 - 49 %	50 - 54 %	55 - 59 %	60 - 64 %	65+ %	Toplam Sayı
Adıyaman	Kırsal	16,7	14,3	20,8	4,2	4,8	4,2	5,4	7,7	4,2	2,4	3,0	4,2	2,4	6,0	168
	Kentsel	13,6	15,9	12,1	9,8	6,1	7,6	9,1	5,3	2,3	7,6	6,1	0,8	0,0	3,8	132
	Toplam	15,3	15,0	17,0	6,7	5,3	5,7	7,0	6,7	3,3	4,7	4,3	2,7	1,3	5,0	300
Batman	Kırsal	16,7	15,0	14,2	10,0	8,3	9,2	3,3	5,0	0,8	3,3	3,3	3,3	2,5	5,0	120
	Kentsel	17,6	17,0	16,4	11,3	6,9	6,3	6,9	4,4	4,4	1,9	2,5	2,5	0,6	1,3	159
	Toplam	17,2	16,1	15,4	10,8	7,5	7,5	5,4	4,7	2,9	2,5	2,9	2,9	1,4	2,9	279
Diyarbakır	Kırsal	16,3	17,1	16,3	13,3	9,4	4,1	2,2	4,7	3,0	3,6	1,9	1,7	2,2	4,1	362
	Kentsel	12,4	11,3	15,6	13,3	10,2	6,9	3,8	7,3	5,8	3,8	3,3	2,4	1,6	2,2	450
	Toplam	14,2	13,9	15,9	13,3	9,9	5,7	3,1	6,2	4,6	3,7	2,7	2,1	1,8	3,1	812
Gaziantep	Kırsal	10,4	11,3	15,8	10,0	8,6	8,6	5,0	6,8	4,5	2,7	5,0	4,5	0,0	6,8	221
	Kentsel	13,4	12,7	13,2	12,8	9,0	8,0	7,1	6,6	4,9	3,8	2,6	2,3	0,9	2,8	576
	Toplam	12,4	12,2	13,8	11,9	8,8	8,1	6,5	6,6	4,7	3,5	3,2	2,9	1,6	3,9	805
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	21,2	12,1	12,1	6,1	6,1	9,1	9,1	3,0	12,1	0,0	6,1	0,0	3,0	0,0	33
	Toplam	21,2	12,1	12,1	6,1	6,1	9,1	9,1	3,0	12,1	0,0	6,1	0,0	3,0	0,0	33
Mardin	Kırsal	17,3	15,2	16,2	16,2	7,6	4,6	4,1	4,6	1,5	4,6	2,0	0,5	3,0	2,5	197
	Kentsel	19,9	14,7	17,3	13,6	2,6	3,7	7,3	3,1	6,8	2,1	1,6	1,0	2,1	4,2	191
	Toplam	18,6	14,9	16,8	14,9	5,2	4,1	5,7	3,9	4,1	3,4	1,8	0,8	2,6	3,4	388
Siirt	Kırsal	19,0	13,2	13,2	13,2	3,3	6,6	7,4	5,0	3,3	3,3	4,1	3,3	0,0	5,0	121
	Kentsel	9,9	16,9	15,5	12,7	7,0	5,6	2,8	4,2	4,2	9,9	5,6	1,4	4,2	0,0	71
	Toplam	15,6	14,6	14,1	13,0	4,7	6,3	5,7	4,7	3,6	5,7	4,7	2,6	1,6	3,1	192
Şanlıurfa	Kırsal	18,6	15,7	12,7	12,7	8,5	7,6	3,0	5,1	2,1	2,5	3,4	2,1	3,4	2,5	236
	Kentsel	19,4	16,5	14,4	11,2	5,0	5,9	4,7	6,2	4,1	2,9	4,1	1,5	1,2	2,9	340
	Toplam	19,1	16,1	13,7	11,8	6,4	6,6	4,0	5,7	3,3	2,8	3,8	1,7	2,1	2,8	576
Şırnak	Kırsal	23,1	10,3	12,8	10,3	12,8	5,1	5,1	2,6	2,6	0,0	10,3	2,6	2,6	0,0	39
	Kentsel	20,0	17,1	9,5	10,5	9,5	8,6	4,8	5,7	1,9	1,0	2,9	3,8	2,9	1,9	105
	Toplam	20,8	15,3	10,4	10,4	10,4	7,6	4,9	4,9	2,1	0,7	4,9	3,5	2,8	1,4	144
GAP	**Kırsal**	**16,4**	**14,8**	**15,6**	**11,7**	**7,9**	**6,1**	**4,0**	**5,4**	**2,9**	**3,1**	**3,3**	**2,6**	**2,0**	**4,3**	**1464**
	Kentsel	**15,5**	**14,1**	**14,3**	**12,2**	**7,6**	**6,8**	**5,9**	**5,9**	**4,9**	**3,6**	**3,3**	**2,0**	**1,4**	**2,6**	**2057**
	Toplam	**15,8**	**14,3**	**14,8**	**12,0**	**7,7**	**6,5**	**5,1**	**5,7**	**4,0**	**3,4**	**3,3**	**2,2**	**1,9**	**3,3**	**3529**

Tablo 74. Soru Kağıdı Uygulanan Kadınların Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller		Yaş Grupları														
		0 - 4	5 - 9	10 - 14	15 - 19	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 44	45 - 49	50 - 54	55 - 59	60 - 64	65+	Toplam
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	12,1	10,6	11,6	18,7	9,1	6,6	4,5	6,1	4,0	4,5	3,0	2,5	2,5	4,0	198
	Kentsel	11,4	11,4	14,3	13,6	11,4	10,0	4,3	5,0	5,0	5,7	3,6	0,7	0,0	3,6	141
	Toplam	11,8	10,9	12,7	16,6	10,1	8,0	4,4	5,6	4,4	5,0	3,3	1,8	1,5	3,8	339
Batman	Kırsal	7,1	13,5	12,7	17,5	15,1	7,1	4,0	4,0	4,0	6,3	0,0	3,2	3,2	2,4	126
	Kentsel	15,3	15,8	15,3	14,7	7,9	7,3	3,4	7,3	2,3	2,3	3,4	1,7	2,3	1,1	177
	Toplam	11,9	14,9	14,2	15,8	10,9	7,3	3,6	5,9	3,0	4,0	2,0	2,3	2,6	1,7	303
Diyarbakır	Kırsal	9,4	13,5	15,5	14,6	13,5	5,5	4,4	6,4	3,9	3,6	2,5	1,1	3,0	3,0	362
	Kentsel	14,1	13,1	14,1	14,6	9,4	6,4	4,8	7,5	4,8	3,1	3,1	1,5	1,0	2,5	481
	Toplam	12,1	13,3	14,7	14,6	11,2	6,0	4,6	7,0	4,4	3,3	2,8	1,3	1,9	2,7	843
Gaziantep	Kırsal	11,5	10,3	7,4	19,3	9,5	7,8	4,1	4,5	2,1	4,9	6,6	3,7	3,3	4,9	243
	Kentsel	14,8	13,6	11,7	10,7	8,1	8,7	7,6	6,6	3,9	3,1	3,2	2,7	1,4	3,9	589
	Toplam	13,8	12,6	10,5	13,2	8,5	8,4	6,6	6,0	3,4	3,6	4,2	3,0	1,9	4,2	832
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	9,4	18,8	3,1	12,5	9,4	18,8	0,0	9,4	0,0	9,4	3,1	0,0	0,0	6,3	32
	Toplam	9,4	18,8	3,1	12,5	9,4	18,8	0,0	9,4	0,0	9,4	3,1	0,0	0,0	6,3	32
Mardin	Kırsal	12,5	16,0	15,5	14,0	10,5	4,0	5,0	3,5	5,0	2,5	2,5	2,0	2,5	4,5	200
	Kentsel	13,6	17,6	14,1	8,5	9,0	9,5	5,0	6,5	2,0	2,5	1,5	2,0	4,0	4,0	199
	Toplam	13,0	16,8	14,8	11,3	9,8	6,8	5,0	5,0	3,5	2,5	2,0	2,0	3,3	4,3	399
Siirt	Kırsal	14,4	23,7	12,9	10,1	10,1	2,9	5,0	4,3	4,3	5,8	2,2	0,7	2,9	0,7	139
	Kentsel	13,0	18,8	8,7	18,8	11,6	0,0	5,8	10,1	5,8	7,2	0,0	0,0	0,0	0,0	69
	Toplam	13,9	22,1	11,5	13,0	10,6	1,9	5,3	6,3	4,8	6,3	1,4	0,5	1,9	0,5	208
Şanlıurfa	Kırsal	15,4	15,8	13,2	13,9	9,4	10,2	2,3	5,3	3,0	1,9	4,9	1,1	2,3	1,5	266
	Kentsel	15,5	15,8	9,7	12,8	9,4	10,6	4,6	6,1	4,6	2,7	1,8	1,8	1,8	2,7	329
	Toplam	15,5	15,8	11,3	13,3	9,4	10,4	3,5	5,7	3,9	2,4	3,2	1,5	2,0	2,2	595
Şırnak	Kırsal	24,3	10,8	5,4	10,8	24,3	2,7	0,0	5,4	0,0	10,8	0,0	2,7	2,7	0,0	37
	Kentsel	17,9	16,3	14,6	12,2	8,1	8,9	4,1	4,1	2,4	4,1	2,4	2,4	0,0	2,4	123
	Toplam	19,4	15,0	12,5	11,9	11,9	7,5	3,1	4,4	1,9	5,6	1,9	2,5	0,6	1,9	160
GAP	**Kırsal**	**12,1**	**14,2**	**12,7**	**15,4**	**11,3**	**6,4**	**4,0**	**5,1**	**3,6**	**4,1**	**3,3**	**2,0**	**2,8**	**3,1**	**1571**
	Kentsel	**14,5**	**14,6**	**12,6**	**12,6**	**9,0**	**8,4**	**5,3**	**6,7**	**3,9**	**3,4**	**2,7**	**1,9**	**1,4**	**3,0**	**2140**
	Toplam	**13,5**	**14,4**	**12,6**	**13,8**	**10,0**	**7,6**	**4,8**	**6,0**	**3,7**	**3,7**	**3,0**	**1,9**	**2,0**	**3,0**	**3711**

Şekil 1: GAP Bölgesi Nüfus Piramidi

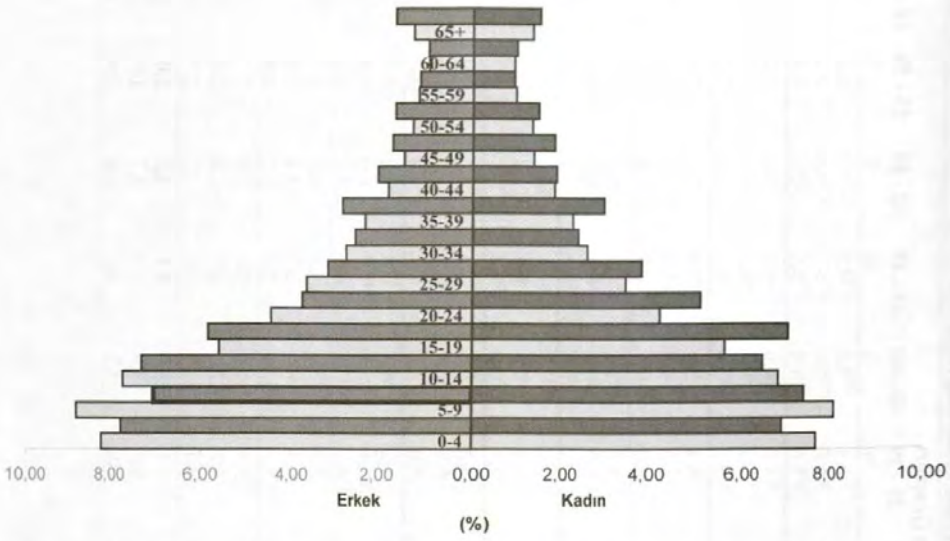

* Koyu renkli çubuklar GAP Halk Sağlığı Projesi'nden 2001 yılı için elde edilen verileri, açık renkli çubuklar ise 1990 DİE verilerini göstermektedir (Yüzdeler genel toplama göredir).

Tablo 75. Araştırma Grubundan Elde Edilen Bazı Demografik Özelliklerin İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller		Kaba Doğum Hızı (binde)	Kaba Ölüm Hızı (binde)	Doğal Nüfus Artış Hızı (binde)	Genel Doğurganlık Hızı (binde)
Adıyaman	Kırsal	27,43	2,49	24,94	103,77
	Kentsel	41,67	0	41,67	155,84
	Toplam	33,38	1,45	31,93	125,68
Batman	Kırsal	28,00	4,00	24,00	95,89
	Kentsel	41,79	2,99	38,80	175,00
	Toplam	35,90	3,42	32,48	137,25
Diyarbakır	Kırsal	32,6	6,52	26,08	132,97
	Kentsel	25,80	6,19	19,61	102,88
	Toplam	28,81	6,34	22,47	116,00
Gaziantep	Kırsal	33,47	0	33,47	125,98
	Kentsel	38,20	2,54	35,66	156,79
	Toplam	36,83	1,81	35,02	147,34
Kilis	Kırsal	-	-	-	-
	Kentsel	45,45	0	45,45	157,89
	Toplam	45,45	0	45,45	157,89
Mardin	Kırsal	37,13	7,43	29,70	168,53
	Kentsel	38,16	0	38,16	174,42
	Toplam	37,64	3,76	33,88	171,43
Siirt	Kırsal	35,08	0	35,08	169,49
	Kentsel	20,55	0	20,55	73,17
	Toplam	30,16	0	30,16	130,00
Şanlıurfa	Kırsal	30,71	0	30,71	131,14
	Kentsel	36,56	7,03	29,53	155,68
	Toplam	34,09	4,06	30,03	145,32
Şırnak	Kırsal	75,00	0	75,00	300,00
	Kentsel	46,33	3,86	42,47	222,22
	Toplam	53,10	2,95	50,15	243,24
GAP	Kırsal	33,28	3,14	30,14	135,20
	Kentsel	35,67	3,68	31,99	147,06
	Toplam	34,66	3,45	31,21	142,00

Tablo 76. Brass Tekniğine Göre İller Bazında Tahmin Edilen Bazı Demografik Veriler 1990-2000

İller	Yıllık Nüfus Artış Hızı (Yüzde)		Kaba Doğum Hızı (Binde)		Kaba Ölüm Hızı (Binde)		Bebek Ölüm Hızı (Binde)		Toplam Doğurganlık Hızı (Sayı)		Doğuşta Yaşam Beklentisi (Yıl)	
	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000
Adıyaman	3,5	4,0	39,4	35,8	8,2	6,6	67,0	49,1	4,7	4,0	62,0	66,3
Batman	2,0	2,2	41,8	38,3	9,5	7,8	94,0	68,9	5,0	4,5	55,6	60,1
Diyarbakır	3,2	2,2	41,3	37,6	7,5	6,5	75,0	55,0	4,7	4,3	59,8	62,9
Gaziantep	3,1	1,6	31,6	28,1	8,3	6,3	66,0	48,4	3,8	3,2	61,3	68,2
Kilis	4,9	-2,4	29,0	27,2	7,0	6,0	63,0	46,2	3,5	3,1	62,2	66,3
Mardin	1,2	2,1	48,7	37,4	12,8	9,8	97,0	71,1	6,7	5,1	55,0	59,1
Siirt	-1,0	1,1	55,1	41,4	8,9	7,2	80,0	58,6	7,5	5,7	59,2	62,1
Şanlıurfa	4,6	3,8	38,0	35,6	5,7	4,7	51,0	37,4	5,2	4,9	66,2	69,3
Şırnak	3,9	2,9	43,5	41,8	9,6	7,2	92,2	67,6	6,0	5,7	53,7	60,2
GAP	**4,7**	**2,5**	**40,9**	**35,9**	**8,0**	**6,1**	**76,1**	**60,0**	**5,6**	**4,2**	**59,5**	**66,0**
Türkiye	**2,2**	**1,6**	**27,9**	**22,6**	**8,0**	**6,3**	**67,0**	**38,9**	**4,0**	**2,9**	**62,0**	**69,4**

d. Aile Yapısı

GAP Bölgesi'nde ailelerin %71,4'ü, anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısındadır (**Tablo 77**). Parçalanmış aile oranı ise %0,8 bulunmuştur. Parçalanmış aileye en fazla Gaziantep ilinde (%2,0) rastlanılmıştır. Geniş aile yapısının en fazla olduğu il Şırnak'tır (%54.3).

Tablo 77. Soru Kağıdı Uygulanan Ailelerin Aile Tipine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Aile Tipi						
	Yerleşim	Çekirdek		Geniş		Parçalanmış		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	42	70,0	18	30,0	0	0,0	60
	Kentsel	44	84,6	8	15,4	0	0,0	52
	Toplam	**86**	**76,8**	**26**	**23,2**	**0**	**0,0**	**112**
Batman	Kırsal	22	62,9	13	37,1	0	0	35
	Kentsel	25	62,5	14	35,1	1	2,5	40
	Toplam	47	62,6	27	36,0	1	1,3	75
Diyarbakır	Kırsal	62	62,0	37	37,0	1	1,0	100
	Kentsel	121	78,1	33	21,3	1	0,6	155
	Toplam	183	62,5	70	27,5	2	0,8	255
Gaziantep	Kırsal	49	65,3	25	33,3	1	1,3	75
	Kentsel	179	80,3	39	17,5	5	2,2	223
	Toplam	**228**	**76,5**	**64**	**21,5**	**6**	**2,0**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	12	(80,0)	3	(20,0)	0	(0,0)	15
	Toplam	**12**	**(80,0)**	**3**	**(20,0)**	**0**	**(0,0)**	**15**
Mardin	Kırsal	**34**	**61,8**	**21**	**38,2**	**0**	**0**	**55**
	Kentsel	**31**	**62,0**	**19**	**38,0**	**0**	**0**	**50**
	Toplam	**65**	**61,9**	**40**	**38,1**	**0**	**0**	**105**
Siirt	Kırsal	**21**	**60,0**	**14**	**40,0**	**0**	**0**	**35**
	Kentsel	**14**	**70,0**	**6**	**30,0**	**0**	**0**	**20**
	Toplam	**35**	**63,6**	**20**	**36,4**	**0**	**0**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	54	78,3	15	21,7	0	0,0	69
	Kentsel	78	72,9	29	27,1	0	0,0	107
	Toplam	**132**	**75,0**	**44**	**25,0**	**0**	**0,0**	**176**
Şırnak	Kırsal	5	50,0	5	50,0	0	0	10
	Kentsel	11	44,0	14	56,0	0	0	25
	Toplam	16	45,7	19	54,3	0	0	35
GAP	Kırsal	289	65,8	148	33,7	2	0,5	439
	Kentsel	515	75,0	165	24,0	7	1,0	687
	Toplam	804	71,4	313	27,8	9	0,8	1126

e. Eğitim Durumu

Soru kağıdı uygulanan kişilerin öğrenim durumları ilköğretime başlangıç yaşı olan 7 yaş ve üzeri için incelenmiştir. **Tablo 78** de 7 yaş ve üzeri erkeklerin %10,7'inin okur-yazar olmadığı ve bu oranın kentsel bölgede %9,1 iken kırsal bölgede %13,1 olduğu görülmektedir. Okuryazar olmayan erkeklerin en yüksek olduğu il %17,9 ile Siirt' dir. 7 yaş ve üzeri erkekler arasında lise ve üzeri eğitimlilerin oranı % olarak bulunmuştur.

Tablo 79 da 7 yaş ve üzeri kadınların %42,6'sının okur-yazar olmadığı ve bu oranın kentsel bö %37,4 iken, kırsal bölgede %49,4'e yükseldiği görülmektedir. Okuryazar olmayan kadın oranın düşük olduğu il %14,8 ile Kilis, en yüksek olduğu il %54,3 ile Şırnak'tır. 7 yaş ve üzeri kadınlar ara lise ve üzeri eğitimlilerin oranı sadece %4,0'dır.

7-19 yaş grubu erkeklerin ve kadınların öğrenim durumları ayrıca incelenmiştir. **Tablo 80** de görül gibi 7-19 yaş grubu erkeklerin genel toplamda kırsal kesimde yaklaşık %5'inin, kentselde yak %3,5'inin okur-yazar değildir. Okuryazar olmayan erkeklerin oranı hem kırsal hem de kentsel bölge Diyarbakır ilinde yüksek olup her ikisinde de yaklaşık %10 düzeyindedir. İlköğretim çağındaki 12-1 grubu erkeklerin kırsal kesimde %12,3'ünün, kentsel kesimde %12,7 sinin 5. sınıftan sonra okulu ettiği (ilkokul terk+ilkokul mezunu) belirlenmiştir. Bu oran kırsal ve kentsel bölgelerde Şanlıurfa ilind yüksek bulunmuştur (sırasıyla %25,0 ve %24,3).

Bölgede 7-11 yaş grubu erkekler arasında okullaşma oranının yüksek olduğu belirlenmiştir düşük il erkeklerde %84,4 ile Diyarbakır, en yüksek il %100 ile Kilis'tir). 12-14 yaş grubunda ortaöğretim çağında ise bu oranın dramatik biçimde düştüğü görülmektedir.

12-14 yaş grubundakilerin kırsalda %59,2'si, kentselde %60,7'i ilköğretime, kırsalda % 21, kentselde %22,5'i ortaöğretime etmektedir. Bu yaş grubundaki erkeklerin kırsalda %2,3'ü, kentsel %1,2'si ortaokul mezundur. Sonuçta 12-14 yaş grubundaki erkeklerin okullaşma oranının kırsalda kentselde de %80'inin üzerinde olduğu söylenebilir.

15-19 yaş grubundakilerin kırsalda %8,8'i, kentselde %8,3'ü ilköğretime, kırsalda %24,0 kentselde %34,4'ü ortaöğretime devam etmektedir. Bu yaş grubundaki erkeklerin kırsalda %11,1 kentselde %9,2'si ortaokulu, kırsalda %9,4'ü, kentselde %14,0'ı lise mezunudur. 15-19 yaş grubund okullaşma oranı ise lise mezunlarını ve ilköğretime devam edenleri eklersek kırsalda yaklaşık %4 kentselde yaklaşık %56 olarak belirlenmektedir.

7-19 yaş grubu kadınlar arasında okuryazar olmayanların oranı hayli yüksektir (**Tablo 81**). Bu ora kırsal bölgelerde %20'den, kentsel bölgelerde %15'den fazladır. Okur-yazar olmayan oranı 15-19 ya grubunda Şırnak kırsalda %66,7, Siirt kırsalda %50,0, Şanlıurfa kırsalda %45,9; Şırnak kentselde %52, Batman kentselde %36,0, Mardin kentselde %23,5, Siirt kentselde %23,1'dir. İlköğretim çağında ve 12-1 yaş grubunda olup da okulu terk edenler (ilkokul terk+ilkokul mezunu) kırsalda %29,8, kentselde %24, olarak belirlenmiştir. Bu oran Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Şırnak kırsalında sırasıyla %31, %35, %3 ve %50; Şanlıurfa, Mardin ve Şırnak kentselinde sırasıyla %30, %31 ve %50 civarındadır.

Bölgede 7-11 yaş grubu kadınlarda okullaşma oranı kırsalda %66,7, kentselde %80,5'tir. Bu oran Şanlıurfa kırsalda %48,6'ya, Diyarbakır kırsalda %60,9'a düşmektedir. Şanlıurfa kentselde bu yaş grubundaki kızların %21 inin okula devam etmediği dikkati çekmektedir.

12-14 yaş grubundakilerin kırsalda %37,3'ünün, kentselde %38,1'inin ilköğretime, kırsalda %9,3'ünün, kentselde %20,2'sinin ortaöğretime devam etmektedir. Bu yaş grubundaki kadınların kırsalda %0,0'ı, kentselde %1,2'si ortaokul mezundur. Sonuçta 12-14 yaş grubundaki kadınların okullaşma oranının kırsalda yaklaşık %46, kentselde yaklaşık %60 olduğu söylenebilir.

15-19 yaş grubundakilerin ise kırsalda %2,5'inin, kentselde %3,0 ünün ilköğretime, kırsalda %3,3'ünün, kentselde %16,4'ünün ortaöğretime devam ettiği ve bu düşüşlerin erkeklerdekinden daha dramatik olduğu dikkati çekmektedir. Bu yaş grubundaki kadınların kırsalda %5,0'ı, kentselde %4,8'i ortaokulu, kırsalda %5,0'ı, kentselde %8,6'sı lise mezunudur. 15-19 yaş grubunda okullaşma oranı ise lise mezunlarını ve ilköğretime devam edenleri eklersek kırsalda yaklaşık %12, kentselde %29 olarak belirlenmektedir.

AİLE YAPISI

N
DİYARBAKIR
BATMAN
SİİRT
ADIYAMAN
ŞIRNAK
MARDİN
GAZİANTEP
ŞANLIURFA
KİLİS
Çekirdek
Geniş
Parçalanmış

Tablo 78. Soru Kağıdı Uygulanan 7 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Öğrenim Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

		Öğrenim Durumu								
		Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Öğrenci (İlköğretimde)	Öğrenci (Ortaöğretimde)	Ortaokul Mezunu	Lise mezunu ve üzeri	Toplam
İller		%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	8,7	6,5	0,0	29,0	34,8	7,2	8,0	5,8	138
	Kentsel	2,9	3,8	1,0	28,8	23,1	6,7	11,5	22,1	104
	Toplam	6,1	5,3	0,4	28,9	29,7	7,0	9,5	12,8	242
Batman	Kırsal	15,2	5,4	7,6	28,3	26,1	3,3	5,4	8,7	92
	Kentsel	8,1	2,4	8,1	18,7	32,5	7,3	8,9	13,8	123
	Toplam	11,2	3,7	7,9	22,8	29,8	5,6	7,4	11,6	215
Diyarbakır	Kırsal	16,0	4,8	5,9	27,1	25,7	8,9	3,3	8,2	269
	Kentsel	10,9	2,7	1,9	24,5	19,6	14,1	9,0	17,4	368
	Toplam	13,0	3,6	3,6	25,6	22,1	11,9	6,6	13,5	637
Gaziantep	Kırsal	7,7	9,7	0,5	38,5	23,6	3,1	9,2	7,7	195
	Kentsel	4,9	3,4	1,7	41,6	23,4	5,9	7,4	11,7	471
	Toplam	5,7	5,2	1,4	40,7	23,4	5,1	7,9	10,6	666
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	8,3	0,0	0,0	45,8	29,2	0,0	4,2	12,5	24
	Toplam	8,3	0,0	0,0	45,8	29,2	0,0	4,2	12,5	24
Mardin	Kırsal	9,9	2,6	1,3	27,2	29,1	11,3	7,9	10,6	151
	Kentsel	11,9	4,2	2,8	18,9	36,4	7,0	3,5	15,4	143
	Toplam	10,9	3,4	2,0	23,1	32,7	9,2	5,8	12,9	294
Siirt	Kırsal	24,5	7,4	7,4	21,3	20,2	8,5	5,3	5,3	94
	Kentsel	8,1	4,8	8,1	19,4	27,4	11,3	6,5	14,5	62
	Toplam	17,9	6,4	7,7	20,5	23,1	9,6	5,8	9,0	156
Şanlıurfa	Kırsal	13,7	4,6	2,3	37,7	27,4	5,1	4,6	4,6	175
	Kentsel	14,4	3,6	6,4	24,8	25,6	10,0	6,4	8,8	250
	Toplam	14,1	4,0	4,7	30,1	26,3	8,0	5,6	7,0	425
Şırnak	Kırsal	13,8	3,4	0,0	27,6	27,6	6,9	6,9	13,8	29
	Kentsel	14,3	3,9	2,6	24,7	27,3	6,5	5,2	15,6	77
	Toplam	14,2	3,8	1,9	25,5	27,4	6,6	5,7	15,1	106
GAP	Kırsal	13,1	5,8	3,2	30,5	26,8	6,9	6,1	7,5	1143
	Kentsel	9,1	3,3	3,3	29,0	25,1	8,8	7,5	14,0	1622
	Toplam	10,7	4,3	3,3	29,6	25,8	8,0	6,9	11,3	2765

*Gaziantep ilinde 40, Şanlıurfa ilinde 41, Adıyaman ilinde 12 ve Kilis ilinde 1 olmak üzere toplam 94 erkek çocuk yedi yaşına yeni girdikleri için soru kağıdı uygulandığı sırada henüz okula kaydedilmemiş oldukları için tabloya dahil edilmemişlerdir.

Tablo 79. Soru Kağıdı Uygulanan 7 Yaş ve Üzeri Kadınların Öğrenim Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

		Öğrenim Durumu								
		Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Öğrenci (İlköğretimde)	Öğrenci (Ortaöğretimde)	Ortaokul Mezunu	Lise mezunu ve üzeri	Toplam
İller	Yerleşim	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	33,1	1,2	4,1	31,9	22,5	0,5	3,6	3,0	169
	Kentsel	27,7	2,5	0,8	21,8	19,3	11,8	8,4	7,5	119
	Toplam	30,9	1,7	2,8	27,8	21,2	5,2	5,6	4,8	288
Batman	Kırsal	51,4	0,9	2,8	15,6	17,4	2,8	4,6	4,6	109
	Kentsel	41,5	0,7	6,3	12,0	28,9	3,5	0,7	6,3	142
	Toplam	45,8	0,8	4,8	13,5	23,9	3,2	2,4	5,6	251
Diyarbakır	Kırsal	54,9	1,0	8,2	15,1	14,1	2,0	2,6	2,0	304
	Kentsel	40,6	2,1	5,5	18,3	18,1	6,3	2,9	6,3	382
	Toplam	46,9	1,6	6,7	16,9	16,3	4,4	2,8	4,4	686
Gaziantep	Kırsal	36,6	2,0	5,8	38,0	13,2	2,0	0,9	1,5	205
	Kentsel	27,6	3,0	6,0	29,9	18,3	5,8	3,0	6,4	465
	Toplam	30,3	2,7	6,0	32,4	16,7	4,6	2,4	4,9	670
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	14,8	0,0	7,5	37,0	14,8	3,7	11,1	11,1	27
	Toplam	14,8	0,0	7,5	37,0	14,8	3,7	11,1	11,1	27
Mardin	Kırsal	51,5	2,5	8,6	13,5	19,6	1,8	1,8	0,6	163
	Kentsel	42,1	,6	5,7	19,5	22,6	3,1	1,9	4,4	159
	Toplam	46,9	1,6	7,1	16,5	21,1	2,5	1,9	2,5	322
Siirt	Kırsal	55,4	0,9	7,1	8,9	24,1	2,7	0,0	0,9	112
	Kentsel	38,2	0,0	12,7	23,6	18,2	3,6	1,8	1,8	55
	Toplam	49,7	0,6	9,0	13,8	22,2	3,0	,6	1,2	167
Şanlıurfa	Kırsal	60,0	3,3	5,7	17,1	9,5	1,4	0,9	1,9	210
	Kentsel	46,2	4,5	9,8	17,0	15,1	3,8	1,1	2,3	264
	Toplam	52,3	4,0	8,0	17,1	12,7	2,7	1,0	2,1	474
Şırnak	Kırsal	57,7	0,0	3,8	23,1	11,5	0	3,8	0,0	26
	Kentsel	53,3	3,3	8,9	8,9	16,7	0	2,2	6,7	90
	Toplam	54,3	2,6	7,8	12,1	15,5	0	2,6	5,2	116
GAP	Kırsal	49,4	1,7	6,3	20,7	16,1	1,8	2,0	1,9	1298
	Kentsel	37,4	2,5	6,5	21,1	19,0	5,2	2,8	5,6	1703
	Toplam	42,6	2,1	6,4	20,9	17,7	3,7	2,5	4,0	3001

*Gaziantep ilinde 9, Şanlıurfa ilinde 4, Adıyaman ilinde 1, Diyarbakır ilinde 55, Mardin ilinde 25, Batman ilinde 16, Siirt ilinde12 ve Şırnak ilinde 13 olmak üzere toplam 215 kız çocuk yedi yaşına yeni girdikleri için soru kağıdı uygulandığı sırada henüz okula kaydedilmemiş oldukları için tabloya dahil edilmemişlerdir.

ERKEKLERİN ÖĞRENİM DURUMU (KENT)

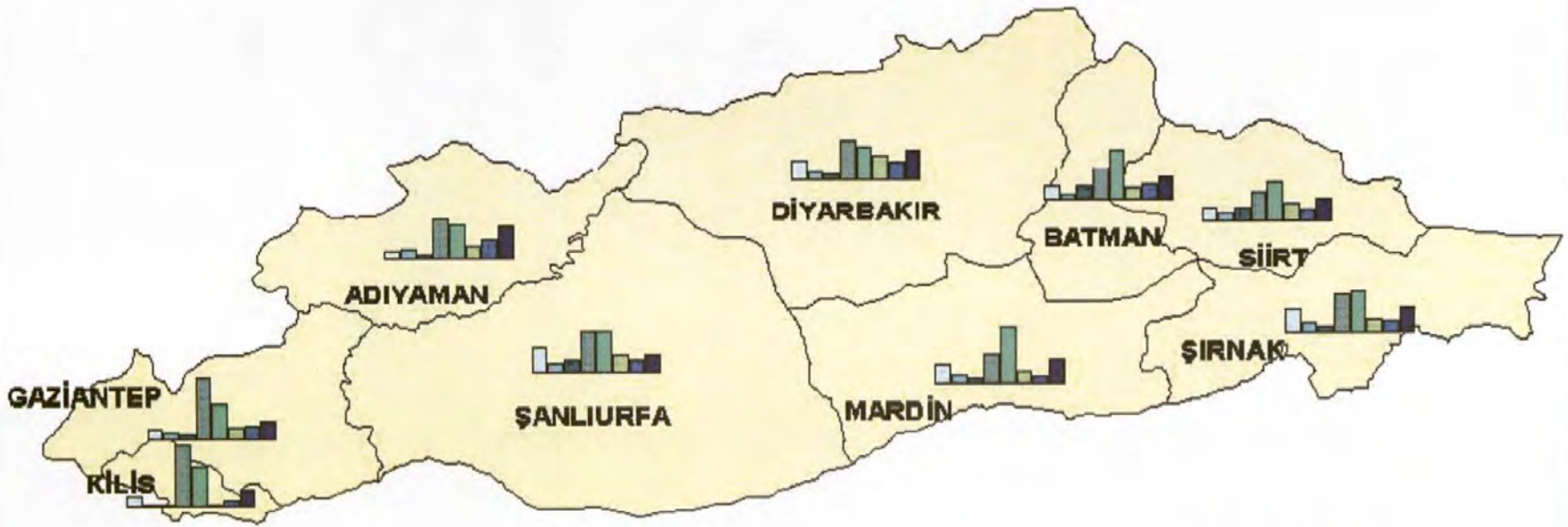

- O-Y değil
- O-Y
- İlkokul terk
- İlkokul mezunu
- Öğrenci (İlköğretimde)
- Öğrenci (Ortaöğretimde)
- Ortaokul mezun
- Lise mezunu ve üzeri

ERKEKLERİN ÖĞRENİM DURUMU (KIRSAL)

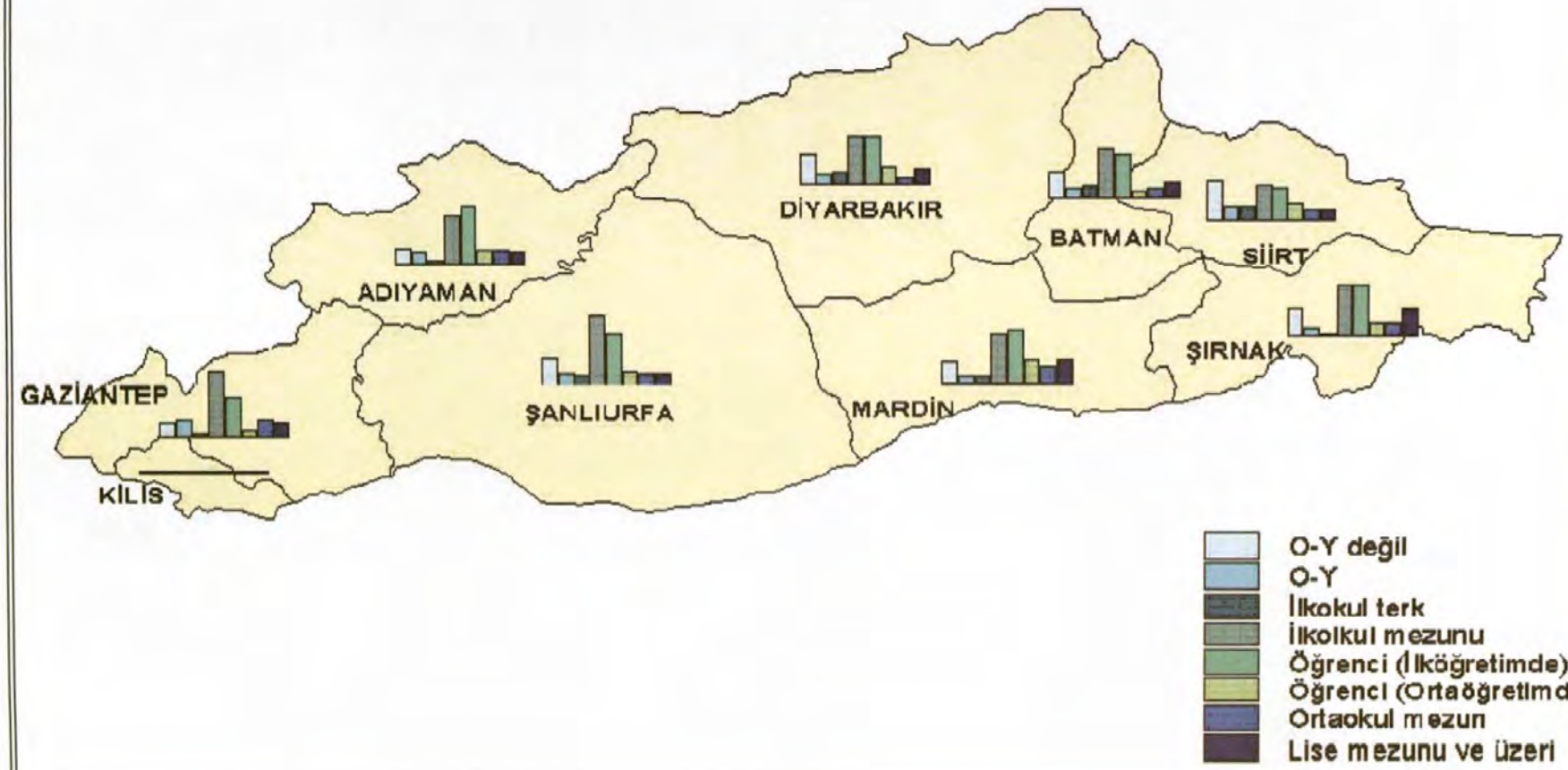

KADINLARIN ÖĞRENİM DURUMU (KENT)

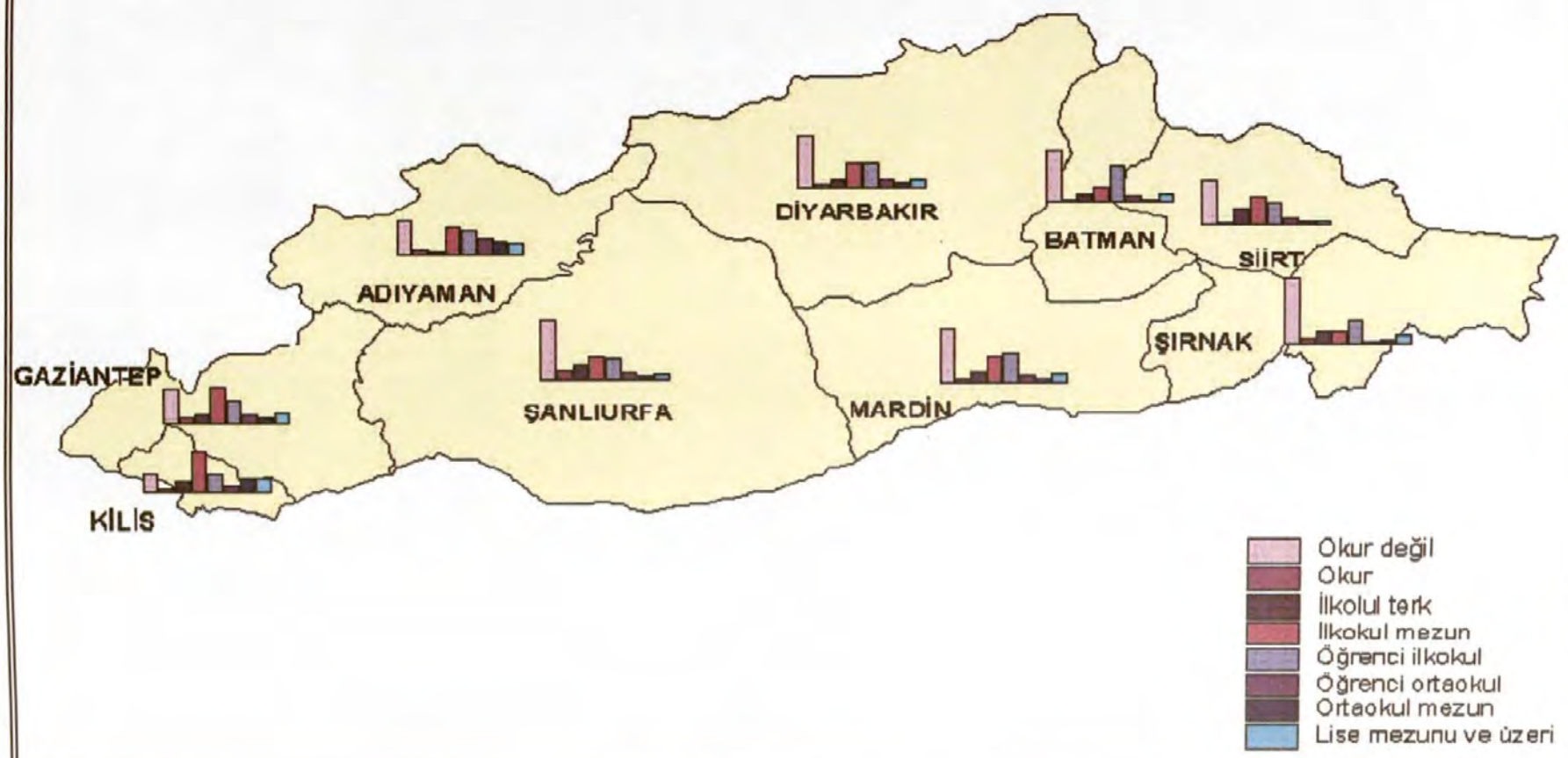

KADINLARIN ÖĞRENİM DURUMU (KIRSAL)

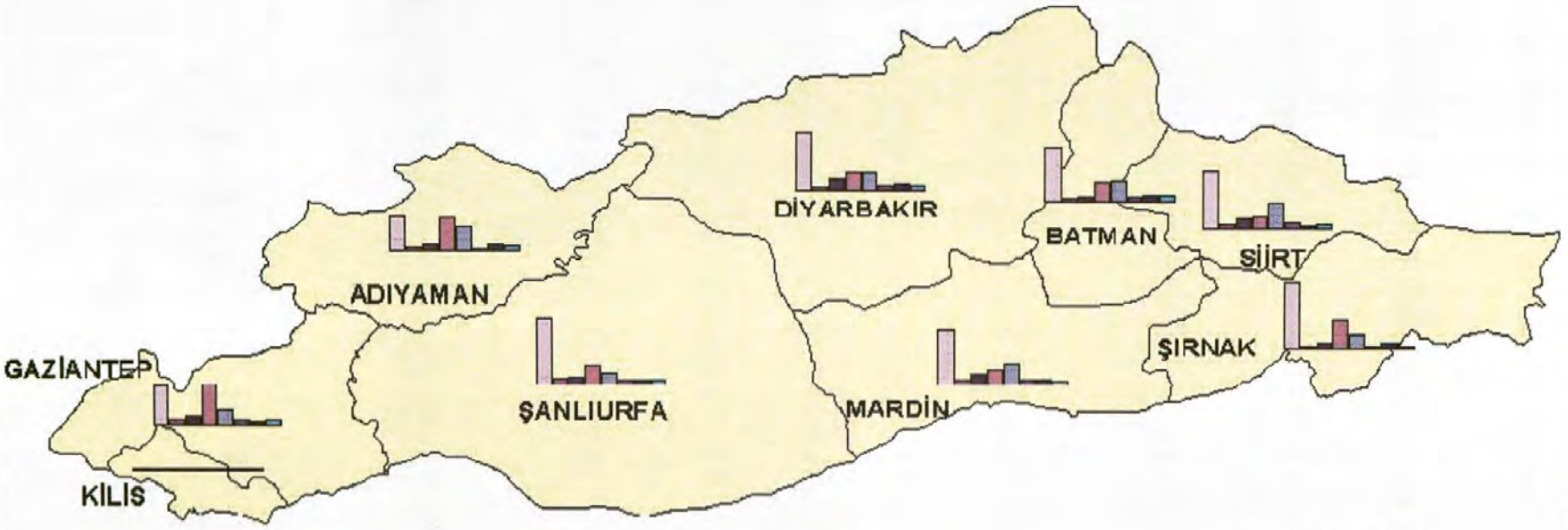

- Okur değil
- Okur
- İlkokul terk
- İlkokul mezun
- Öğrenci ilkokul
- Öğrenci ortaokul
- Ortaokul mezun
- Lise mezunu ve üzeri

Tablo 80. Soru Kağıdı Uygulanan 7-19 Yaş Grubundaki Erkeklerin Öğrenim Durumlarına, Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

			Öğrenim Durumu								
			Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Öğrenci (İlköğretimde)	Öğrenci (Ortaöğretimde)	Ortaokul Mezunu	Lise mezunu	Toplam
İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grubu	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	7-11	2,7	0,0	0,0	0,0	91,9	5,4	0,0	0,0	37
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(5,9)	(52,9)	(41,2)	(0,0)	(0,0)	17
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(14,3)	(28,6)	(14,3)	(42,9)	(0,0)	7
	Kentsel	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(94,7)	(5,3)	(0,0)	(0,0)	19
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(12,5)	(75,0)	(12,5)	(0,0)	(0,0)	8
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(15,4)	(0,0)	(30,8)	(15,4)	(30,8)	13
	Toplam	7-11	1,8	0,0	0,0	0,0	92,9	5,4	0,0	0,0	56
		12-14	0,0	0,0	0,0	8,0	60,0	32,0	0,0	0,0	25
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(15,0)	(10,0)	(25,0)	(25,0)	(20,0)	20
Batman	Kırsal	7-11	(5,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(95,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	20
		12-14	(0,0)	(0,0)	(12,5)	(0,0)	(50,0)	(37,5)	(0,0)	(0,0)	8
		15-19	(8,3)	(0,0)	(33,3)	(33,3)	(0,0)	(0,0)	(16,7)	(8,3)	12
	Kentsel	7-11	0,0	0,0	3,7	0,0	92,6	3,7	0,0	0,0	27
		12-14	(6,7)	(0,0)	(13,3)	(0,0)	(46,7)	(33,3)	(0,0)	(0,0)	15
		15-19	(11,8)	(0,0)	(11,8)	(5,9)	(23,5)	(11,8)	(17,6)	(17,6)	17
	Toplam	7-11	2,1	0,0	2,1	0,0	93,6	2,1	0,0	0,0	47
		12-14	4,3	0,0	3,0	0,0	47,8	34,8	0,0	0,0	23
		15-19	10,3	0,0	20,7	17,2	13,8	6,9	17,2	13,8	29
Diyarbakır	Kırsal	7-11	15,7	0,0	0,0	0,0	84,3	0,0	0,0	0,0	51
		12-14	10,3	0,0	5,1	10,3	61,5	12,8	0,0	0,0	39
		15-19	2,1	2,1	14,6	29,2	2,1	35,4	2,1	12,5	48
	Kentsel	7-11	15,5	0,0	0,0	0,0	82,8	1,7	0,0	0,0	58
		12-14	8,1	0,0	8,1	2,7	48,6	29,7	2,7	0,0	37
		15-19	6,7	0,0	3,3	21,7	5,0	50,0	5,0	8,3	60
	Toplam	7-11	15,6	0,0	0,0	0,0	83,5	0,9	0,0	0,0	109
		12-14	9,2	0,0	6,6	6,6	55,3	21,1	1,3	0,0	76
		15-19	4,6	0,9	8,3	25,0	3,7	43,7	3,7	10,2	108
Gaziantep	Kırsal	7-11	3,8	0,0	0,0	0,0	96,2	0,0	0,0	0,0	26
		12-14	4,3	0,0	0,0	4,3	78,3	8,7	4,3	0,0	23
		15-19	0,0	0,0	0,0	36,4	13,6	18,2	18,2	13,6	22
	Kentsel	7-11	1,4	0,0	1,4	0,0	97,2	0,0	0,0	0,0	74
		12-14	2,2	0,0	6,5	4,3	67,4	19,6	0,0	0,0	46
		15-19	0,0	0,0	1,4	39,2	8,1	25,7	8,1	16,2	74
	Toplam	7-11	2,0	0,0	1,0	0,0	97,0	0,0	0,0	0,0	100
		12-14	2,9	0,0	4,3	4,3	71,0	15,9	1,4	0,0	69
		15-19	0,0	0,0	1,0	38,5	9,4	24,0	10,4	15,6	96

Tablo 80. Soru Kağıdı Uygulanan 7-19 Yaş Grubundaki Erkeklerin Öğrenim Durumlarına,Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (devamı)

			Öğrenim Durumu								
			Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Öğrenci (İlköğretimde)	Öğrenci (Ortaöğretimde)	Ortaokul Mezunu	Lise mezunu	Toplam
İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grubu	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Kilis	Kırsal	7-11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		12-14	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		15-19	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	4
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	2
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(50,0)	(50,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	2
	Toplam	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	4
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	2
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(50,0)	(50,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	2
Mardin	Kırsal	7-11	0,0	0,0	0,0	0,0	96,8	3,2	0,0	0,0	31
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(15,8)	(47,4)	(31,6)	(5,3)	(0,0)	19
		15-19	0,0	0,0	3,1	31,3	12,5	25,0	12,5	15,6	32
	Kentsel	7-11	3,3	0,0	0,0	0,0	96,7	0,0	0,0	0,0	30
		12-14	0,0	0,0	0,0	4,5	81,8	13,6	0,0	0,0	22
		15-19	0,0	0,0	3,8	15,4	15,4	26,9	15,4	23,1	26
	Toplam	7-11	1,6	0,0	0,0	0,0	96,7	1,6	0,0	0,0	61
		12-14	0,0	0,0	0,0	9,8	65,9	22,0	2,4	0,0	41
		15-19	0,0	0,0	3,4	24,1	13,8	25,9	13,8	19,0	58
Siirt	Kırsal	7-11	(6,7)	(0,0)	(6,7)	(0,0)	(86,7)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	15
		12-14	(11,1)	(0,0)	(0,0)	(11,1)	(11,1)	(55,6)	(11,1)	(0,0)	9
		15-19	(12,5)	(6,3)	(12,5)	(25,0)	(12,5)	(18,8)	(12,5)	(0,0)	16
	Kentsel	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(92,3)	(7,7)	(0,0)	(0,0)	13
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(16,7)	(50,0)	(33,3)	(0,0)	(0,0)	6
		15-19	(0,0)	(0,0)	(11,1)	(22,2)	(0,0)	(44,4)	(11,1)	(11,1)	9
	Toplam	7-11	3,6	0,0	3,6	0,0	89,3	3,6	0,0	0,0	28
		12-14	(6,7)	(0,0)	(0,0)	(13,3)	(26,7)	(46,7)	(6,7)	(0,0)	15
		15-19	8,0	4,0	12,0	24,0	8,0	28,0	12,0	4,0	25
Şanlıurfa	Kırsal	7-11	0,0	0,0	0,0	0,0	97,1	2,9	0,0	0,0	35
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(25,0)	(75,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	12
		15-19	3,3	0,0	10,0	46,7	6,7	23,3	6,7	3,3	30
	Kentsel	7-11	2,2	0,0	0,0	2,2	95,6	0,0	0,0	0,0	45
		12-14	0,0	0,0	15,2	9,1	51,5	24,2	0,0	0,0	33
		15-19	5,3	0,0	5,3	31,6	2,6	44,7	7,9	2,6	38
	Toplam	7-11	1,2	0,0	0,0	1,2	96,4	1,2	0,0	0,0	80
		12-14	0,0	0,0	11,1	13,3	57,8	17,8	0,0	0,0	45
		15-19	4,4	0,0	7,4	38,2	4,4	35,3	7,4	2,9	68

Tablo 80. Soru Kağıdı Uygulanan 7-19 Yaş Grubundaki Erkeklerin Öğrenim Durumlarına, Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (devamı)

			Öğrenim Durumu								
			Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Öğrenci (İlköğretimde)	Öğrenci (Ortaöğretimde)	Ortaokul Mezunu	Lise mezunu	Toplam
İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grubu	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Şırnak	Kırsal	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(80,0)	(20,0)	(0,0)	(0,0)	5
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	3
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(25,0)	(25,0)	(25,0)	(25,0)	(0,0)	4
	Kentsel	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	17
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(75,0)	(0,0)	(25,0)	(0,0)	4
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(27,3)	(9,1)	(27,3)	(9,1)	(27,3)	11
	Toplam	7-11	0,0	0,0	0,0	0,0	95,5	4,5	0,0	0,0	22
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(58,7)	(0,0)	(14,3)	(0,0)	7
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(26,7)	(13,3)	(26,7)	(13,3)	(20,0)	15
GAP	Kırsal	7-11	5,5	0,0	0,5	0,0	91,8	2,3	0,0	0,0	220
		12-14	4,6	0,0	2,3	10,0	59,2	21,5	2,3	0,0	130
		15-19	2,9	1,2	9,9	32,7	8,8	24,0	11,1	9,4	171
	Kentsel	7-11	4,2	0,0	0,7	0,3	93,4	1,4	0,0	0,0	287
		12-14	2,9	0,0	7,5	5,2	60,7	22,5	1,2	0,0	173
		15-19	3,2	0,0	3,6	26,8	8,0	34,4	9,2	14,0	250
	Toplam	7-11	4,7	0,0	0,6	0,2	92,7	1,8	0,0	0,0	507
		12-14	3,6	0,0	5,3	7,3	60,1	22,1	1,7	0,0	303
		15-19	3,1	0,5	6,2	29,2	8,3	30,2	10,0	12,1	421

* Gaziantep ilinde 40, Şanlıurfa ilinde 41, Adıyaman ilinde 12 ve Kilis ilinde 1 olmak üzere toplam 94 erkek çocuk okul çağında olmadığından toplama dahil edilmemiştir.

** 15-19 yaş grubunda olup üniversiteye başlamış olanlar araştırmanın yapıldığı sırada evde bulunmadıklarından tabloya dahil edilmemişlerdir.

Tablo 81. Soru Kağıdı Uygulanan 7-19 Yaş Grubu Kadınların Öğrenim Durumlarına, Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

			Öğrenim Durumu								
			Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Öğrenci (İlköğretimde)	Öğrenci (Ortaöğretimde)	Ortaokul Mezunu	Lise mezunu	Toplam
İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grubu	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	7-11	0,0	0,0	4,2	0,0	91,7	0,0	0,0	0,0	23
		12-14	(0,0)	(0,0)	(7,1)	(7,1)	(85,7)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	14
		15-19	5,4	0,0	2,7	64,9	5,4	2,7	10,8	8,1	37
	Kentsel	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(93,8)	(6,3)	(0,0)	(0,0)	16
		12-14	(0,0)	(0,0)	(7,1)	(7,1)	(57,1)	(28,6)	(0,0)	(0,0)	14
		15-19	(5,3)	(0,0)	(0,0)	(26,3)	(0,0)	(42,1)	(15,8)	(10,5)	19
	Toplam	7-11	0,0	0,0	2,5	0,0	92,5	2,5	0,0	0,0	39
		12-14	0,0	0,0	7,1	7,1	71,4	14,3	0,0	0,0	28
		15-19	5,4	0,0	1,8	51,8	3,6	16,1	12,5	8,9	56
Batman	Kırsal	7-11	(7,1)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(85,7)	(7,1)	(0,0)	(0,0)	14
		12-14	(10,0)	(0,0)	(10,0)	(10,0)	(60,0)	(10,0)	(0,0)	(0,0)	10
		15-19	22,7	4,5	0,0	40,9	4,5	4,5	9,1	9,1	22
	Kentsel	7-11	11,5	0,0	3,8	0,0	84,6	0,0	0,0	0,0	26
		12-14	(12,5)	(0,0)	(6,3)	(12,5)	(68,8)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	16
		15-19	36,0	0,0	12,0	12,0	12,0	16,0	0,0	12,0	25
	Toplam	7-11	10,0	0,0	2,5	0,0	85,0	2,5	0,0	0,0	40
		12-14	11,5	0,0	7,7	11,5	65,4	3,8	0,0	0,0	26
		15-19	29,8	2,1	6,4	25,5	8,5	10,6	4,3	10,6	47
Diyarbakır	Kırsal	7-11	34,8	0,0	4,3	0,0	60,9	0,0	0,0	0,0	46
		12-14	23,5	0,0	20,6	14,7	35,3	5,9	0,0	0,0	34
		15-19	34,0	1,9	18,9	26,4	3,8	5,7	3,8	5,7	53
	Kentsel	7-11	11,9	0,0	1,7	0,0	84,7	1,7	0,0	0,0	59
		12-14	15,0	0,0	15,0	7,5	40,0	22,5	0,0	0,0	40
		15-19	17,4	1,4	10,1	34,8	1,4	18,8	4,3	11,6	69
	Toplam	7-11	21,9	0,0	2,9	0,0	74,3	1,0	0,0	0,0	105
		12-14	18,9	0,0	17,6	10,8	37,8	14,9	0,0	0,0	74
		15-19	24,6	1,6	13,9	31,1	2,5	13,1	4,1	9,0	122
Gaziantep	Kırsal	7-11	0,0	0,0	0,0	4,2	95,8	0,0	0,0	0,0	24
		12-14	(0,0)	(11,1)	(0,0)	(22,2)	(44,4)	(22,2)	(0,0)	(0,0)	9
		15-19	8,5	0,0	6,4	72,3	0,0	4,3	4,3	4,3	47
	Kentsel	7-11	5,6	0,0	2,9	0,0	91,5	0,0	0,0	0,0	71
		12-14	7,3	2,4	9,8	9,8	41,5	26,8	2,4	0,0	41
		15-19	6,3	0,0	3,2	47,6	4,8	22,2	6,3	7,9	62
	Toplam	7-11	4,2	0,0	2,1	1,1	92,6	0,0	0,0	0,0	95
		12-14	6,0	4,0	8,0	12,0	42,0	26,0	2,0	0,0	50
		15-19	7,3	0,0	4,5	58,2	2,7	14,5	5,5	6,4	110

Tablo 81. Soru Kağıdı Uygulanan 7-19 Yaş Grubu Kadınların Öğrenim Durumlarına, Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (devamı)

			Öğrenim Durumu								
			Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Öğrenci (İlköğretimde)	Öğrenci (Ortaöğretimde)	Ortaokul Mezunu	Lise mezunu	Toplam
İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grubu	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Kilis	Kırsal	7-11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		12-14	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		15-19	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	4
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	1
		15-19	(0,0)	(25,0)	(0,0)	(50,0)	(0,0)	(0,0)	(25,0)	(0,0)	4
	Toplam	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	4
		12-14	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	1
		15-19	(0,0)	(25,0)	(0,0)	(50,0)	(0,0)	(0,0)	(25,0)	(0,0)	4
Mardin	Kırsal	7-11	22,6	0,0	6,5	0,0	71,0	0,0	0,0	0,0	31
		12-14	(18,8)	(0,0)	(18,8)	(12,5)	(37,5)	(12,5)	(0,0)	(0,0)	16
		15-19	25,0	3,6	28,6	32,1	3,6	0,0	3,6	3,6	28
	Kentsel	7-11	3,0	0,0	9,1	0,0	87,9	0,0	0,0	0,0	33
		12-14	(18,8)	(0,0)	(12,5)	(18,8)	(37,5)	(12,5)	(0,0)	(0,0)	16
		15-19	(23,5)	(0,0)	(5,9)	(52,9)	(0,0)	(5,9)	(5,9)	(5,9)	17
	Toplam	7-11	12,5	0,0	7,8	0,0	79,7	0,0	0,0	0,0	64
		12-14	18,8	0,0	15,6	15,6	37,5	12,5	0,0	0,0	32
		15-19	24,4	2,2	20,0	40,0	2,2	2,2	4,4	4,4	45
Siirt	Kırsal	7-11	19,4	0,0	3,2	0,0	74,2	3,2	0,0	0,0	31
		12-14	(44,4)	(0,0)	(11,1)	(11,1)	(11,1)	(22,2)	(0,0)	(0,0)	9
		15-19	(50,0)	(0,0)	(28,6)	(21,4)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	14
	Kentsel	7-11	(10,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(90,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	10
		12-14	(25,0)	(0,0)	(25,0)	(0,0)	(25,0)	(25,0)	(0,0)	(0,0)	4
		15-19	(23,1)	(0,0)	(15,4)	(46,2)	(0,0)	(7,7)	(0,0)	(7,7)	13
	Toplam	7-11	17,1	0,0	2,4	0,0	78,0	2,4	0,0	0,0	41
		12-14	(38,5)	(0,0)	(15,4)	(7,7)	(15,4)	(23,1)	(0,0)	(0,0)	13
		15-19	37,0	0,0	22,2	33,3	0,0	3,7	0,0	3,7	27
Şanlıurfa	Kırsal	7-11	45,6	0,0	2,9	2,9	48,6	0,0	0,0	0,0	35
		12-14	37,5	8,3	16,7	20,8	8,3	8,3	0,0	0,0	24
		15-19	45,9	5,4	8,1	35,1	0,0	2,7	0,0	2,7	37
	Kentsel	7-11	17,4	0,0	4,3	0,0	76,1	2,2	0,0	0,0	46
		12-14	26,1	0,0	21,7	8,7	13,0	26,1	4,3	0,0	23
		15-19	21,4	4,8	26,2	31,0	2,4	7,1	0,0	7,1	42
	Toplam	7-11	29,6	0,0	3,7	1,2	64,3	1,2	0,0	0,0	81
		12-14	31,9	4,3	19,1	14,9	10,6	17,0	2,1	0,0	47
		15-19	32,9	5,1	17,7	32,9	1,3	5,1	0,0	5,1	79

Tablo 81. Soru Kağıdı Uygulanan 7-19 Yaş Grubu Kadınların Öğrenim Durumlarına, Yaş Gruplarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (devamı)

			Öğrenim Durumu								
			Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Öğrenci (İlköğretimde)	Öğrenci (Ortaöğretimde)	Ortaokul Mezunu	Lise mezunu	Toplam
İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grubu	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Şırnak	Kırsal	7-11	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	1
		12-14	(0,0)	(0,0)	(50,0)	(0,0)	(50,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	2
		15-19	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(75,0)	(0,0)	(0,0)	(25,0)	(0,0)	4
	Kentsel	7-11	(15,4)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(84,6)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	13
		12-14	(33,3)	(0,0)	(33,3)	(16,7)	(16,7)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	12
		15-19	(66,7)	(6,7)	(0,0)	(20,0)	(0,0)	(0,0)	(6,7)	(0,0)	15
	Toplam	7-11	(14,3)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(85,7)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	14
		12-14	(28,6)	(0,0)	(35,7)	(14,3)	(21,4)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	14
		15-19	(52,6)	(5,3)	(0,0)	(31,6)	(0,0)	(0,0)	(10,5)	(0,0)	19
GAP	Kırsal	7-11	20,7	0,0	3,2	0,9	66,7	0,9	0,0	0,0	222
		12-14	21,2	2,5	15,3	14,4	37,3	9,3	0,0	0,0	118
		15-19	24,8	2,1	12,0	45,0	2,5	3,3	5,0	5,0	242
	Kentsel	7-11	8,7	0,0	3,0	0,0	80,5	1,0	0,0	0,0	298
		12-14	14,9	0,6	14,3	10,1	38,1	20,2	1,2	0,0	168
		15-19	19,7	1,5	9,7	35,3	3,0	16,4	4,8	8,6	269
	Toplam	7-11	13,8	0,0	3,1	0,4	74,6	1,0	0,0	0,0	520
		12-14	17,5	1,4	14,7	11,9	37,8	15,7	0,7	0,0	286
		15-19	22,1	1,8	10,8	39,9	2,7	10,2	4,9	6,8	511

*Gaziantep ilinde 9, Şanlıurfa ilinde 4, Adıyaman ilinde 1, Diyarbakır ilinde 55, Mardin ilinde 25, Batman ilinde 16, Siirt ilinde12 ve Şırnak ilinde 13 olmak üzere toplam 215 kız çocuk okul çağında olmadığından toplama dahil edilmemiştir.

** 15-19 yaş grubunda olup üniversiteye başlamış olanlar araştırmanın yapıldığı sırada evde bulunmadıklarından tabloya dahil edilmemişlerdir.

f. Medeni Durum

Soru kağıdı uygulanan kişilerin medeni durumları 15 yaş ve üzeri grupta incelenmiştir. Bu erkeklerin %64,5'i evli, %34,7'si bekar, %0,7'sinin eşi ölmüş, %0,1'i boşanmıştır (**Tablo 82**). Kadınların ise %59,9'unun evli, %32,6'sının bekar, %6,6'sının eşi ölmüş, %0,9'unun boşanmış olduğu görülmektedir (**Tablo 83**). GAP Bölgesi kırsalında evli kadın %56,7, kentsel bölgelerde %62,3'dür. Evli kadın oranının en yüksek olduğu il Siirt'tir (%69,7). Boşanmış kadınların oranı hem kentsel hem de kırsal bölgelerde Gaziantep ilinde daha yüksektir (%2,4).

Tablo 82. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Medeni Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Erkeklerin Medeni Durumu								
	Yerleşim	Evli		Bekar		Eşi Ölmüş		Boşanmış		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	66	81,5	15	18,5	0	0,0	0	0,0	81
	Kentsel	55	71,4	22	28,6	0	0,0	0	0,0	77
	Toplam	121	76,6	37	23,4	0	0,0	0	0,0	158
Batman	Kırsal	40	61,5	24	36,9	1	1,6	0	0,0	65
	Kentsel	49	62,8	29	37,2	0	0,0	0	0,0	78
	Toplam	89	62,2	53	37,1	1	0,7	0	0,0	143
Diyarbakır	Kırsal	111	61,0	71	39,0	0	0,0	0	0,0	182
	Kentsel	163	59,7	108	39,6	2	0,7	0	0,0	273
	Toplam	274	60,2	179	39,3	2	0,4	0	0,0	455
Gaziantep	Kırsal	96	65,8	48	32,9	2	1,4	0	0,0	146
	Kentsel	226	64,6	123	35,1	1	0,3	0	0,0	350
	Toplam	322	64,9	171	34,5	3	0,6	0	0,0	496
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	15	(83,3)	3	(16,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	18
	Toplam	15	(83,3)	3	(16,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	18
Mardin	Kırsal	59	57,8	43	42,2	0	0,0	0	0,0	102
	Kentsel	61	67,0	28	30,8	2	2,2	0	0,0	91
	Toplam	120	62,2	71	36,8	2	1,0	0	0,0	193
Siirt	Kırsal	43	65,2	22	33,3	1	1,5	0	0,0	66
	Kentsel	28	68,3	12	29,3	1	2,4	0	0,0	41
	Toplam	71	66,4	34	31,8	2	1,9	0	0,0	107
Şanlıurfa	Kırsal	73	58,4	49	39,2	3	2,4	0	0,0	125
	Kentsel	117	69,2	51	30,2	0	0,0	1	0,6	169
	Toplam	190	64,6	100	34,0	3	1,0	1	0,4	294
Şırnak	Kırsal	14	66,7	7	33,3	0	0,0	0	0,0	21
	Kentsel	37	66,1	19	33,9	0	0,0	0	0,0	56
	Toplam	51	66,2	26	33,8	0	0,0	0	0,0	77
GAP	**Kırsal**	502	63,7	279	35,4	7	0,9	0	0,0	788
	Kentsel	751	65,1	395	34,3	6	0,5	1	0,1	1153
	Toplam	1253	64,5	674	34,7	13	0,7	1	0,1	1941

Tablo 83. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Medeni Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Kadınların Medeni Durumu								
İller	Yerleşim	Evli		Bekar		Eşi Ölmüş		Boşanmış		Toplam
	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	72	55,8	50	38,8	7	5,4	0	0,0	129
	Kentsel	54	61,4	30	34,1	4	4,5	0	0,0	88
	Toplam	126	58,1	80	36,9	11	5,1	0	0,0	217
Batman	Kırsal	41	48,8	38	45,2	5	6,0	0	0,0	84
	Kentsel	51	53,7	32	33,7	11	11,6	1	1,1	95
	Toplam	92	51,4	70	39,1	16	8,9	1	0,6	179
Diyarbakır	Kırsal	122	54,7	88	39,5	12	5,4	1	0,4	223
	Kentsel	170	60,3	90	31,9	21	7,4	1	0,4	282
	Toplam	292	57,8	178	35,2	33	6,5	2	0,4	505
Gaziantep	Kırsal	102	59,0	62	35,8	6	3,4	3	1,7	173
	Kentsel	236	67,1	74	21,0	32	9,1	10	2,8	352
	Toplam	338	64,5	136	25,9	38	7,2	13	2,4	525
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	15	68,2	4	18,2	3	13,6	0	0,0	22
	Toplam	15	68,2	4	18,2	3	13,6	0	0,0	22
Mardin	Kırsal	61	54,5	37	33,0	14	12,5	0	0,0	112
	Kentsel	64	58,7	31	28,4	13	11,9	1	0,9	110
	Toplam	125	56,6	68	30,8	27	12,2	1	0,5	223
Siirt	Kırsal	48	70,6	16	23,5	3	4,4	1	1,5	68
	Kentsel	28	68,3	13	31,7	0	0,0	0	0,0	41
	Toplam	76	69,7	29	26,6	3	2,8	1	0,9	109
Şanlıurfa	Kırsal	84	55,3	62	40,8	4	2,6	2	1,3	152
	Kentsel	122	60,4	72	35,6	7	3,5	1	0,5	202
	Toplam	206	58,2	134	37,9	11	3,1	3	0,8	354
Şırnak	Kırsal	16	72,7	5	22,7	1	4,5	0	0,0	22
	Kentsel	41	65,1	18	28,6	4	6,3	0	0,0	63
	Toplam	57	67,1	23	27,1	5	5,9	0	0,0	85
GAP	**Kırsal**	546	56,7	358	37,2	52	5,4	7	0,7	963
	Kentsel	781	62,3	364	29,0	95	7,6	14	1,1	1254
	Toplam	1327	59,9	722	32,6	147	6,6	21	0,9	2217

Evlenme yaşındaki bekar kadınların sayısının, kırsal kesimde erkeklerden daha yüksek (%37,2 bekar kadın, %35,4 bekar erkek), kentsel kesimde daha düşük (%29,0 bekar kadın, %34,3 bekar erkek) olduğu görülmektedir . Bu evlenme çağındaki bekar erkeklerin iş bulma umudu ile köyden kente göçmüş olmalarına bağlanabilir.

g. Akraba Evliliği Durumu

Soru kağıdı uygulanan evlenmiş kadınların; %29,1'i son eşi ile 1.derece akraba, %13,7'si 2. derece akrabadır (**Tablo 84**). Akraba evliliği oranı kırsal bölgelerde %46,6, kentsel bölgelerde %40,2 olarak belirlenmiştir. Akraba evliliklerinin en çok görüldüğü il Şanlıurfa'dır (%53,4). Şanlıurfa ve Batman illeri 1. derece akraba evliliklerinin en sık olduğu illerdir (sırasıyla %38,4 ve %37,0). **Tablo 85 ve Şekil 2** ye göre akraba evliliği oranları yaş gruplarına göre herhangi bir ilde pek önemli bir azalma ya da artma eğilimi göstermemektedir.

Tablo 84. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Son Eşleri İle Akrabalık Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Kadınların Eşleri İle Akrabalık Durumu						
		Yok		1. Derece		2. Derece		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	43	55,1	22	28,2	13	16,7	78
	Kentsel	36	62,7	13	22,0	9	15,3	58
	Toplam	**79**	**58,1**	**35**	**25,7**	**22**	**16,2**	**136**
Batman	Kırsal	25	59,5	11	26,2	6	14,3	42
	Kentsel	28	48,3	26	44,8	4	6,9	58
	Toplam	53	53,0	37	37,0	10	10,0	100
Diyarbakır	Kırsal	54	46,6	44	37,9	18	15,5	116
	Kentsel	97	56,4	45	26,2	30	17,4	172
	Toplam	151	52,4	89	30,9	48	16,7	288
Gaziantep	Kırsal	71	69,6	20	19,6	11	10,8	102
	Kentsel	168	62,0	64	23,6	39	14,4	271
	Toplam	**239**	**64,1**	**84**	**22,5**	**50**	**13,4**	**373**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	14	(87,4)	1	(6,3)	1	(6,3)	16
	Toplam	**14**	**(87,4)**	**1**	**(6,3)**	**1**	**(6,3)**	**16**
Mardin	Kırsal	37	50,7	26	35,6	10	13,7	73
	Kentsel	48	66,7	16	22,2	8	11,1	72
	Toplam	85	58,6	42	29,0	18	12,4	145
Siirt	Kırsal	27	62,8	13	30,2	3	7,0	43
	Kentsel	15	68,2	5	22,7	2	9,1	22
	Toplam	42	64,6	18	27,7	5	7,7	65
Şanlıurfa	Kırsal	32	35,6	42	46,7	16	17,8	90
	Kentsel	70	54,3	42	32,6	17	13,2	129
	Toplam	**102**	**46,6**	**84**	**38,4**	**33**	**15,1**	**219**
Şırnak	Kırsal	9	(64,3)	4	(28,6)	1	(7,1)	14
	Kentsel	23	62,2	11	29,7	3	8,1	37
	Toplam	32	62,7	15	29,4	4	7,8	51
GAP	**Kırsal**	298	53,4	182	32,6	78	14,0	558
	Kentsel	499	59,8	223	26,7	113	13,5	835
	Toplam	**797**	**57,2**	**405**	**29,1**	**191**	**13,7**	**1393**

Tablo 85. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Son Eşleri İle Akrabalık Oranlarına, Yaş Gruplarına ve İllere Göre Dağılımı (%)

	İller								
Yaş Grupları	**Adıyaman**	**Gaziantep**	**Kilis**	**Şanlıurfa**	**Diyarbakır**	**Mardin**	**Batman**	**Siirt**	**Şırnak**
<20	100	27,3	0	66,7	66,7	60		66,7	100
20-24	35,7	28,2	50	50	50	64,7	80	57,1	15,4
25-29	31,8	41,7	20	60,9	52,6	28,6	50	25	30
30-34	84,6	40		66,7	51,4	20	20	10	
35-39	36,8	34	0	50	43,6	52,9	50	36,4	71,4
40-44	60	48,1		45,5	46,4	54,5	62,5	25	100
45-49	35,3	50	0	71,4	52,2	40	40	44,4	33,3
50-54	45,5	23,5	0	35,3	41,2	50	50		50
55-59	16,7	17,4		33,3	66,7	57,1	50		33,3
60-64	80	40		50	12,5	25	60		
> 64	0	10	0	46,2	33,3	60			

Şekil 2. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Son Eşleri İle Akrabalık Oranlarına, Yaş Gruplarına ve İllere Göre Dağılımı

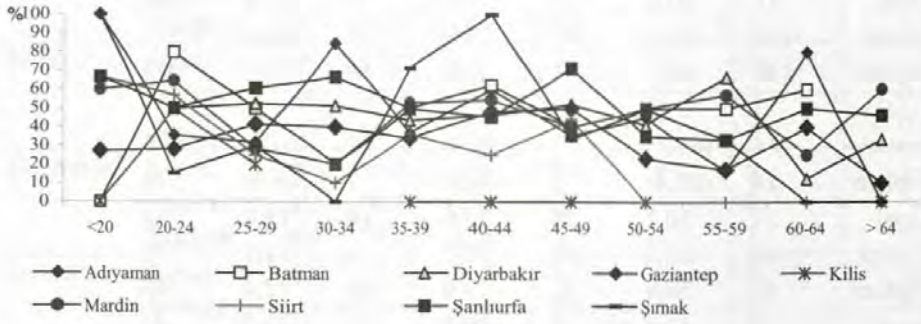

h. Meslek Durumu

Soru kağıdı uygulanan 15 yaş üzeri erkek ve kadınların meslek dağılımları **Tablo 86 ve Tablo 87** de verilmiştir. Erkeklerde %22,4 oranında işsizlik dikkati çekmektedir. İşsizliğin en yüksek olduğu il Mardin'dir (%41,7). Ücretli tarım işçisi olarak çalışma Gaziantep ili kırsal bölgesinde çok yüksek oranlardadır (%58,9). 15 yaş üzeri erkeklerde öğrenci olarak okuyanların oranı %11,1 bulunmuştur. Kadınların %92,5'i ev hanımı, %3,8'i çalışan kadın idi. 15 yaş üzeri kadınlarda öğrenci olarak okuyanların oranı %3,3 bulunmuştur.

KADINLARIN EŞLERİYLE AKRABALIK DURUMU

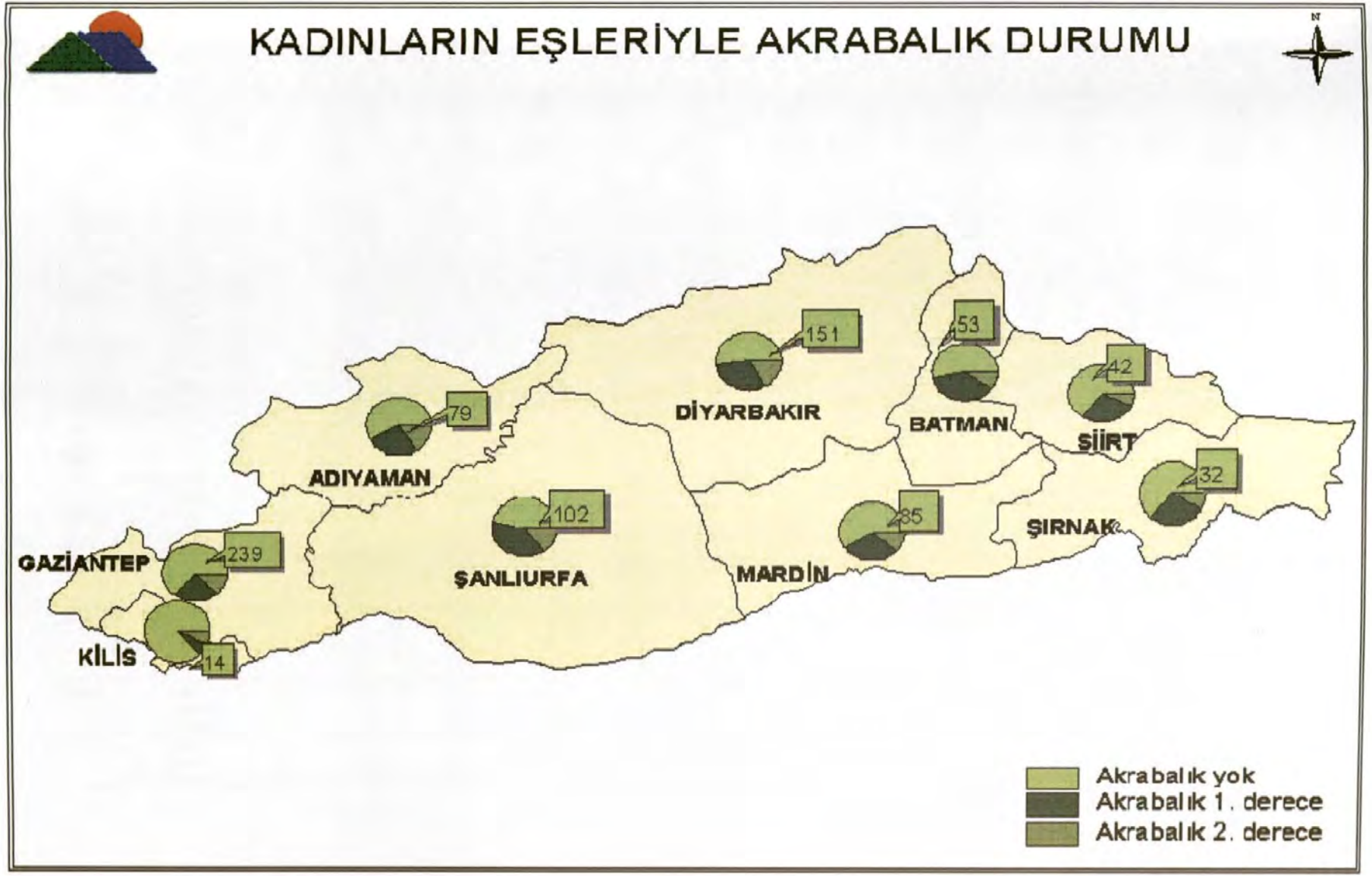

Tablo 86. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Meslek Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Meslek: Ücretli Tarım İşçisi	Ücretsiz aile T arımında Çalışan	Tarım + tarım dışı iş veren	Hizmetler Sektöründe Çalışan	Kalifiye İşçi	Düz İşçi	Memur + Yönetici	Satıcı	Emekliler+ Özel Geliri Olanlar	Mesleksizle Çalışmayanlar + Bilinmeyenler	Öğrenci	Toplam
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	0,0	49,4	0,0	7,4	3,7	6,2	6,2	3,7	1,2	18,5	3,7	81
	Kentsel	0,0	1,3	0,0	1,3	20,8	19,5	9,1	10,4	3,9	23,4	10,4	77
	Toplam	0,0	25,9	0,0	4,4	12,0	12,6	7,6	7,0	2,5	20,9	7,0	158
Batman	Kırsal	3,1	44,6	4,6	0,0	6,2	1,5	1,5	1,5	0,0	35,4	1,5	65
	Kentsel	1,3	1,3	2,6	1,3	11,5	14,1	6,4	6,4	2,6	39,7	12,8	78
	Toplam	2,1	21,0	3,5	0,7	9,1	8,4	4,2	4,2	1,4	37,8	7,7	143
Diyarbakır	Kırsal	3,8	19,8	16,5	2,7	4,4	7,1	5,5	2,2	2,2	22,5	13,2	182
	Kentsel	0,0	4,4	0,7	2,9	16,1	8,8	11,4	11,7	6,6	22,0	15,4	273
	Toplam	1,5	10,5	7,0	2,9	11,4	8,1	9,0	7,9	4,8	22,2	14,5	455
Gaziantep	Kırsal	58,9	0,0	0,0	2,7	8,9	0,7	1,4	4,1	4,8	13,0	5,5	146
	Kentsel	1,4	0,0	0,0	4,6	32,6	11,7	5,7	15,1	5,4	11,7	11,4	350
	Toplam	18,3	0,0	0,0	4,0	25,6	8,5	4,4	11,9	5,2	12,0	9,7	496
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	(16,7)	(0,0)	(0,0)	(11,1)	(16,7)	(0,0)	(11,1)	(27,8)	(5,6)	(5,6)	(5,6)	18
	Toplam	(16,7)	(0,0)	(0,0)	(11,1)	(16,7)	(0,0)	(11,1)	(27,8)	(5,6)	(5,6)	(5,6)	18
Mardin	Kırsal	0,0	9,9	0,0	1,0	8,9	5,9	8,9	4,0	1,0	45,5	14,9	102
	Kentsel	0,0	4,4	0,0	2,2	13,2	5,5	5,5	16,5	2,2	37,4	13,2	91
	Toplam	0,0	7,3	0,0	1,6	10,9	5,7	7,3	9,9	1,6	41,7	14,1	193
Siirt	Kırsal	0,0	30,3	3,0	1,5	7,6	1,5	4,5	7,6	1,5	31,8	10,6	66
	Kentsel	0,0	0,0	4,9	4,9	7,3	17,1	14,6	4,9	7,3	29,3	9,8	41
	Toplam	0,0	18,7	3,7	2,8	7,5	7,5	8,4	6,5	3,7	30,8	10,3	107
Şanlıurfa	Kırsal	2,4	68,8	0,0	1,6	1,6	5,6	1,6	0,8	3,2	6,4	8,0	125
	Kentsel	1,2	6,5	0,0	3,0	13,7	23,8	6,5	5,4	2,4	25,5	11,9	169
	Toplam	1,7	33,1	0,0	2,4	8,5	16,0	4,4	3,4	2,7	17,4	10,2	294
Şırnak	Kırsal	0,0	4,8	0,0	4,8	9,5	9,5	4,8	9,5	4,8	38,1	14,3	21
	Kentsel	3,6	0,0	5,4	0,0	21,4	14,3	5,4	7,1	5,4	25,0	12,5	56
	Toplam	2,6	1,3	3,9	1,3	18,2	13,0	5,2	7,8	5,2	28,6	13,0	77
GAP	Kırsal	12,5	28,3	4,5	2,5	5,9	4,6	4,2	3,3	2,4	22,8	9,0	786
	Kentsel	1,1	2,5	0,8	3,3	20,5	13,1	7,8	11,5	4,8	22,2	12,5	1153
	Toplam	5,7	12,9	2,3	3,0	14,5	9,6	6,3	8,2	3,8	22,4	11,1	1941

Tablo 87. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş Üzeri Kadınların Meslek Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Meslek								
		Ev Hanımı		Öğrenci		Emekli+Özel Gelir Sahibi		Diğer*		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	125	96,2	3	2,3	0	0,0	2	1,5	130
	Kentsel	73	82,9	9	10,3	1	1,1	5	5,7	88
	Toplam	198	90,8	12	5,5	1	0,5	7	3,2	218
Batman	Kırsal	81	96,4	2	2,4	1	1,2	0	0,0	84
	Kentsel	85	89,5	8	8,4	1	1,1	1	1,1	95
	Toplam	166	92,7	10	5,6	2	1,1	1	0,6	179
Diyarbakır	Kırsal	218	97,8	5	2,2	0	0,0	0	0,0	223
	Kentsel	257	91,5	16	5,7	4	1,4	4	1,4	281
	Toplam	475	94,2	21	4,2	4	0,8	4	0,8	504
Gaziantep	Kırsal	171	99,4	1	0,6	0	0,0	0	0,0	172
	Kentsel	323	91,5	20	5,7	1	0,3	9	2,5	353
	Toplam	494	94,1	21	4,0	1	0,2	9	1,7	525
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	21	95,5	0	0,0	0	0,0	1	4,5	22
	Toplam	21	95,5	0	0,0	0	0,0	1	4,5	22
Mardin	Kırsal	112	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	112
	Kentsel	104	95,4	2	1,8	1	0,9	2	1,8	109
	Toplam	216	97,7	2	,9	1	0,5	2	0,9	221
Siirt	Kırsal	67	98,5	0	0,0	0	0,0	1	1,5	68
	Kentsel	39	95,1	1	2,4	1	2,4	0	0,0	41
	Toplam	106	97,2	1	0,9	1	0,9	1	,9	109
Şanlıurfa	Kırsal	96	64,8	1	0,7	0	0,0	51	34,5	148
	Kentsel	184	94,8	4	2,1	0	0,0	6	3,1	194
	Toplam	280	81,9	5	1,5	0	0,0	57	16,7	342
Şırnak	Kırsal	22	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	22
	Kentsel	62	98,4	0	0,0	0	0,0	1	1,6	63
	Toplam	84	98,8	0	0,0	0	0,0	1	1,2	85
GAP	**Kırsal**	892	93,0	12	1,3	1	0,1	54	5,6	959
	Kentsel	1148	92,1	60	4,8	9	0,7	29	2,3	1246
	Toplam	2040	92,5	72	3,3	10	0,5	83	3,8	2205

* Ücretli tarım işçisi, ücretsiz aile tarımında çalışan, hizmet sektöründe çalışan, düz işçi, memur+yönetici

15 YAŞ ERKEKLERİN MESLEK DURUMU

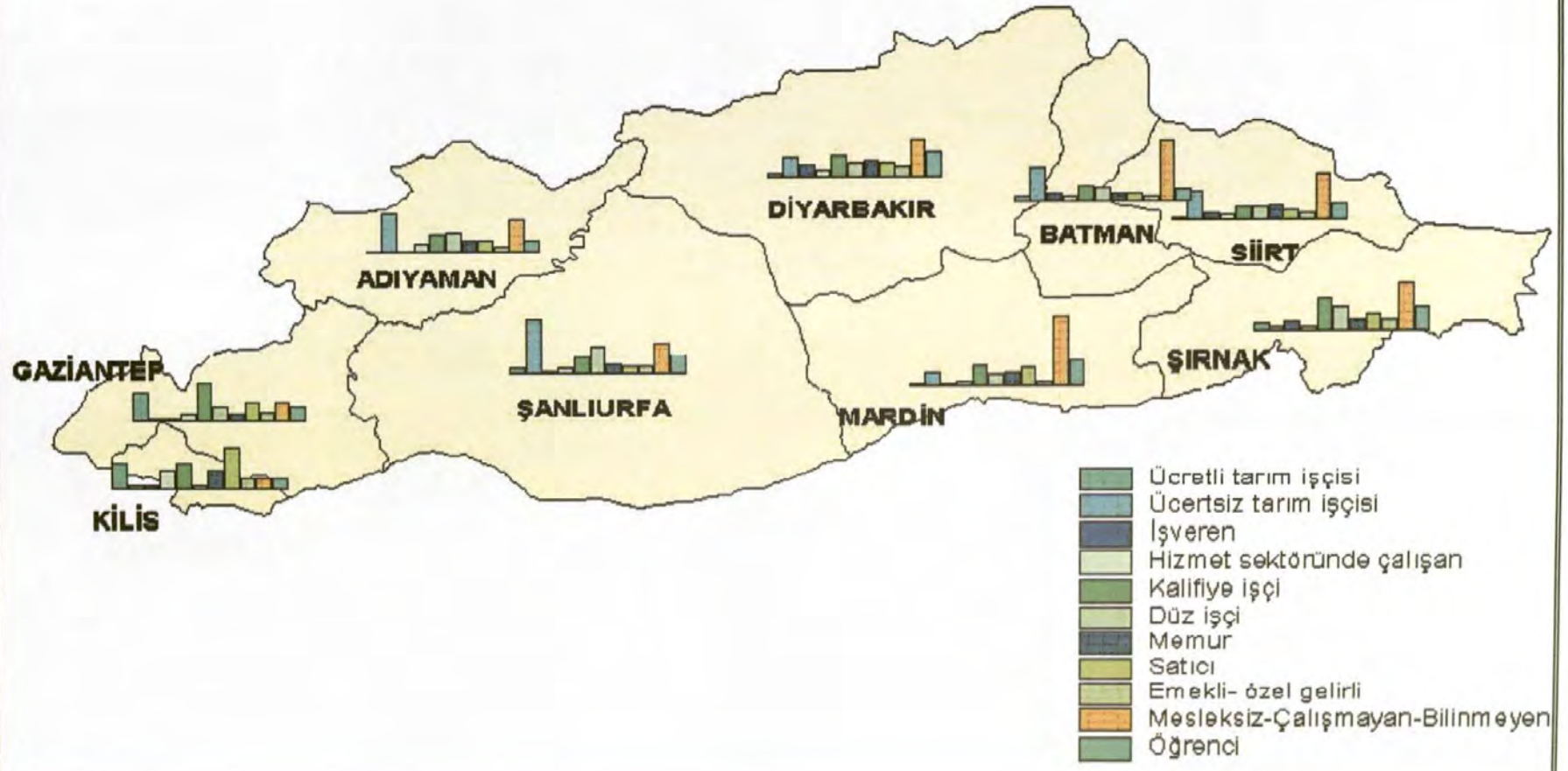

KADINLARIN MESLEK DURUMU

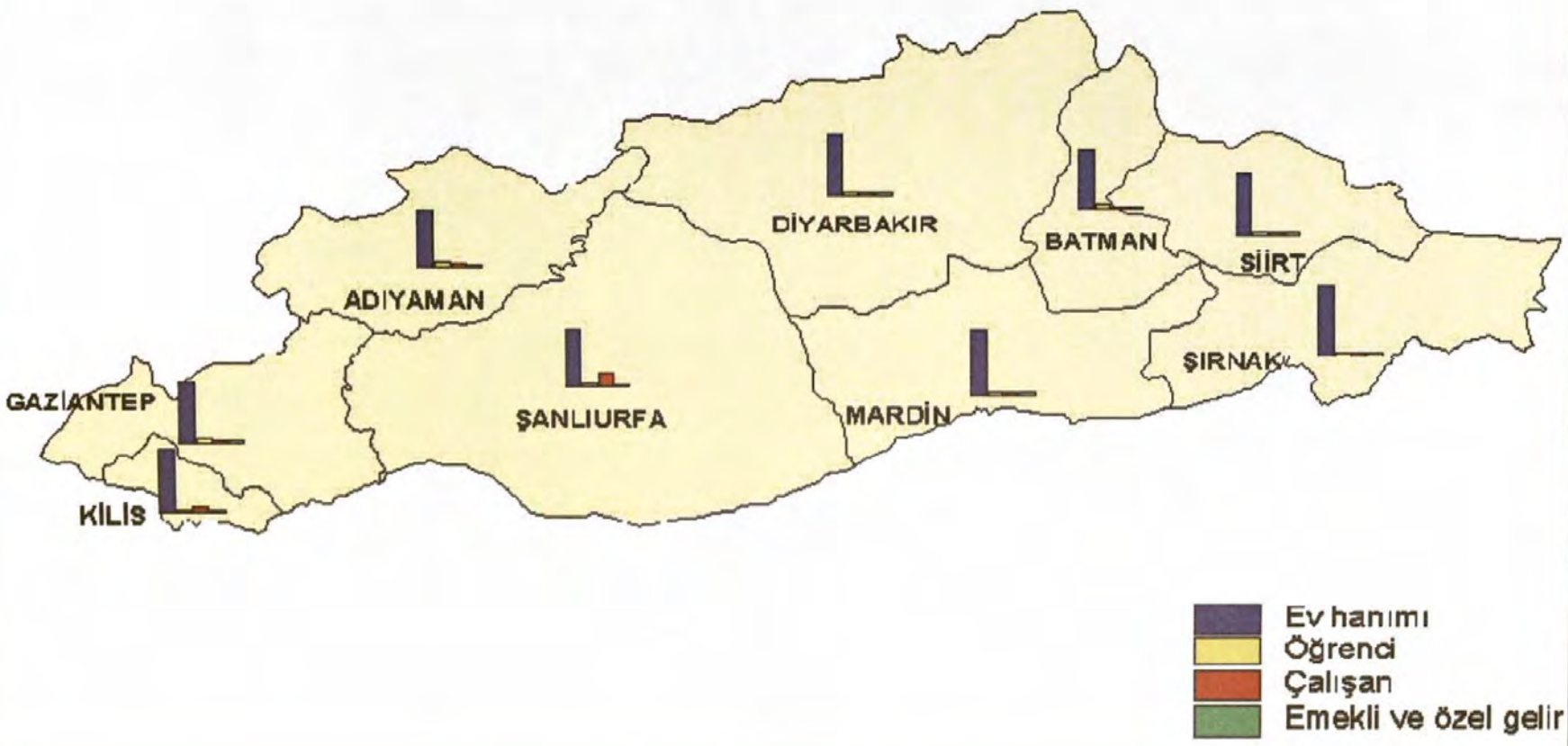

1. Türkçe Bilme ve Kullanma Durumu

Soru kağıdı uygulanan 5 yaş ve üzeri erkeklerin Türkçe bilme durumları incelendiğinde erkeklerin %84,9'unun Türkçe bildiği saptanmıştır (**Tablo 88**). Bu oran kırsal bölgelerde %76,4, kentsel bölgelerde ise %90,9'dur. Erkeklerin %5,1'inin Türkçe'yi hiç bilmediği görülmektedir. Bu grup büyük olasılıkla ilköğretim çağında olmayan 5+ yaş grubundaki çocukları kapsamaktadır. Çünkü **Tablo 73** e bakıldığında 5-9 yaş grubu erkekler tüm erkeklerin %14,3'ünü oluşturmaktadır. Türkçe'yi hiç bilmeyen erkeklerin oranının en yüksek olduğu il Şırnak ili (%11,4), en düşük olduğu iller ise Gaziantep ve Kilis'tir (%0,0).

Soru kağıdı uygulanan 5 yaş ve üzeri kadınların Türkçe bilme durumları incelendiğinde kadınların %61,9'unun Türkçe bildiği saptanmıştır (**Tablo 89**). Bu oran kırsal bölgelerde %47,3, kentsel bölgelerde ise %73,0'dır. Kadınların %22,0'ının Türkçe'yi hiç bilmediği görülmektedir. GAP Bölgesi kırsalında Türkçe'yi hiç bilmeyen kadınların oranı %30,8'e yükselmektedir. Türkçe'yi hiç bilmeyen kadınların oranının en yüksek olduğu iller Şırnak ve Mardin (%42.6, %42,4), en düşük olduğu iller ise Kilis ve Gaziantep illeridir (sırasıyla %0,0 ve %0,1).

Bölgede Gaziantep ve Kilis illeri dışındaki illerde okur-yazar olmayan kadınların neredeyse tamamının Türkçe'yi ya hiç bilmediği ya da az bildiği belirlenmiştir (**Tablo 90**). Bu durumun nedenleri arasında şunlar söylenebilir:

a. Okul çağında kızlar ev işlerine yardım eder, kızın okul çağında okula gitmesinin bir yararı yoktur. Ailenin çalışma yaşamına katkı sağlamalıdır.
b. Kız çocukları aile içinde ailenin temel üyesi olarak görülmez. Çünkü evlenerek başka aileye katılacaktır.
c. Kızlar için öğrenimden çok evlenme olgusu bir gelecek olarak görülür.

Toplumda cinsiyet ayrımına dayanan bu sosyo-kültürel yapıda kadınların öğrenim görmesi, Türkçe öğrenmesi, Türkçe'yi günlük yaşamında kullanması gereği yoktur.

a. Erkeklerin okullaşma sıklığı kadınlardan daha fazladır. İçinde bulunduğu koşullar nedeni ile dışa dönük olması, toplumsal ilişkilerinde sürekli Türkçe konuşmaya zorlanmaktadır.
b. Erkekler arasında Türkçe bilenlerin sıklığının fazla olmasının bir nedeni de askerlik döneminde Türkçe'yi öğrenmiş olmalarıdır.

Tablo 91 ve 92 den de anlaşılabileceği gibi, soru kağıdı uygulanan 5 yaş ve üzeri erkeklerin %56'sı, kadınların ise %58'i evlerinde ağırlıklı olarak Kürtçe, erkeklerin %34,5'i, kadınların ise %31,9'u evlerinde ağırlıklı olarak Türkçe konuştuklarını belirtmişlerdir. Kentsel bölgelerde evde Türkçe konuşma artarken, kırsal bölgelerde evde Kürtçe konuşma artmaktadır. Araştırmaya katılan 5 yaş ve üzeri erkeklerin ve kadınların evde ağırlıklı olarak konuştukları dilin illere göre oldukça değişmekte olduğu görülmektedir. Gaziantep, Kilis ve Adıyaman illerinde evde ağırlıklı olarak konuşulan dil Türkçe olarak bulunmuş iken, diğer illerde evde ağırlıklı olarak konuşulan dilin Kürtçe olduğu belirlenmiştir.

Ağırlıklı olarak Mardin ve Şanlıurfa illerinde (sırasıyla %30,4 ve %16,9) olmak üzere erkeklerin %7.4'ü evde Arapça konuşmaktadır.

Kadınların özellikle Batman, Şırnak Diyarbakır, Siirt, Mardin ve Şanlıurfa illerinde evde ağırlıklı olarak Kürtçe konuşması, bu illerde Kürt kökenli yurttaşların yoğunlukta bulunmasından ileri gelmektedir. Evlerde kadınlar arasında Arapça'nın, Kürtçe'den sonra ağırlıklı olarak konuşulduğu iller Mardin, Şanlıurfa ve Siirt'te ise Arap kökenli yurttaşların yoğunlukta olmasından ileri gelmektedir.

Evlerde ağırlıklı olarak Zazaca'nın konuşulduğu iller, düşük yoğunlukta olsalar bile Şanlıurfa, Adıyaman ve Diyarbakır'dır. Bu illerde de yine Zaza kökenli yurttaşlar özellikle kırsal kesimde (Diyarbakır'ın Eğil, Dicle, Çermik ilçeleri, Şanlıurfa'nın Siverek ilçesi) yaşamaktadırlar.

Tablo 88. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Erkeklerin Türkçe Bilme Durumlarına İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Türkçe Bilme Durumu						
		Biliyor		Biraz Biliyor		Bilmiyor		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	131	93,6	6	4,3	3	2,1	140
	Kentsel	113	99,1	1	0,9	0	0,0	114
	Toplam	**244**	**96,1**	**7**	**2,8**	**3**	**1,1**	**254**
Batman	Kırsal	64	64,0	24	24,0	12	12,0	100
	Kentsel	114	87,0	10	7,6	7	5,3	131
	Toplam	178	77,1	34	14,7	19	8,2	231
Diyarbakır	Kırsal	180	59,4	82	27,1	41	13,5	303
	Kentsel	353	89,6	30	7,6	11	2,8	394
	Toplam	533	76,5	112	16,1	52	7,5	697
Gaziantep	Kırsal	206	100,0	0	0,0	0	0,0	206
	Kentsel	499	100,0	0	0,0	0	0,0	499
	Toplam	**705**	**100,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**705**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	26	100,0	0	0,0	0	0,0	26
	Toplam	**26**	**100,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**26**
Mardin	Kırsal	120	73,2	24	14,6	20	12,2	164
	Kentsel	123	80,9	15	9,9	14	9,2	152
	Toplam	243	76,9	39	12,3	34	10,8	316
Siirt	Kırsal	54	55,1	35	35,7	9	9,2	98
	Kentsel	57	89,1	4	6,3	3	4,7	64
	Toplam	111	68,5	39	24,1	12	7,4	162
Şanlıurfa	Kırsal	165	85,9	17	8,9	10	5,2	192
	Kentsel	243	88,7	21	7,7	10	3,6	274
	Toplam	**408**	**87,5**	**38**	**8,2**	**20**	**4,3**	**466**
Şırnak	Kırsal	22	73,3	6	20,0	2	6,7	30
	Kentsel	52	61,9	21	25,0	11	13,1	84
	Toplam	74	64,9	27	23,7	13	11,4	114
GAP	Kırsal	**942**	**76,4**	**194**	**15,7**	**97**	**7,9**	**1233**
	Kentsel	**1580**	**90,9**	**102**	**5,9**	**56**	**3,2**	**1738**
	Toplam	**2522**	**84,9**	**296**	**10,0**	**153**	**5,1**	**2971**

ERKEKLERİN TÜRKÇE BİLME DURUMU

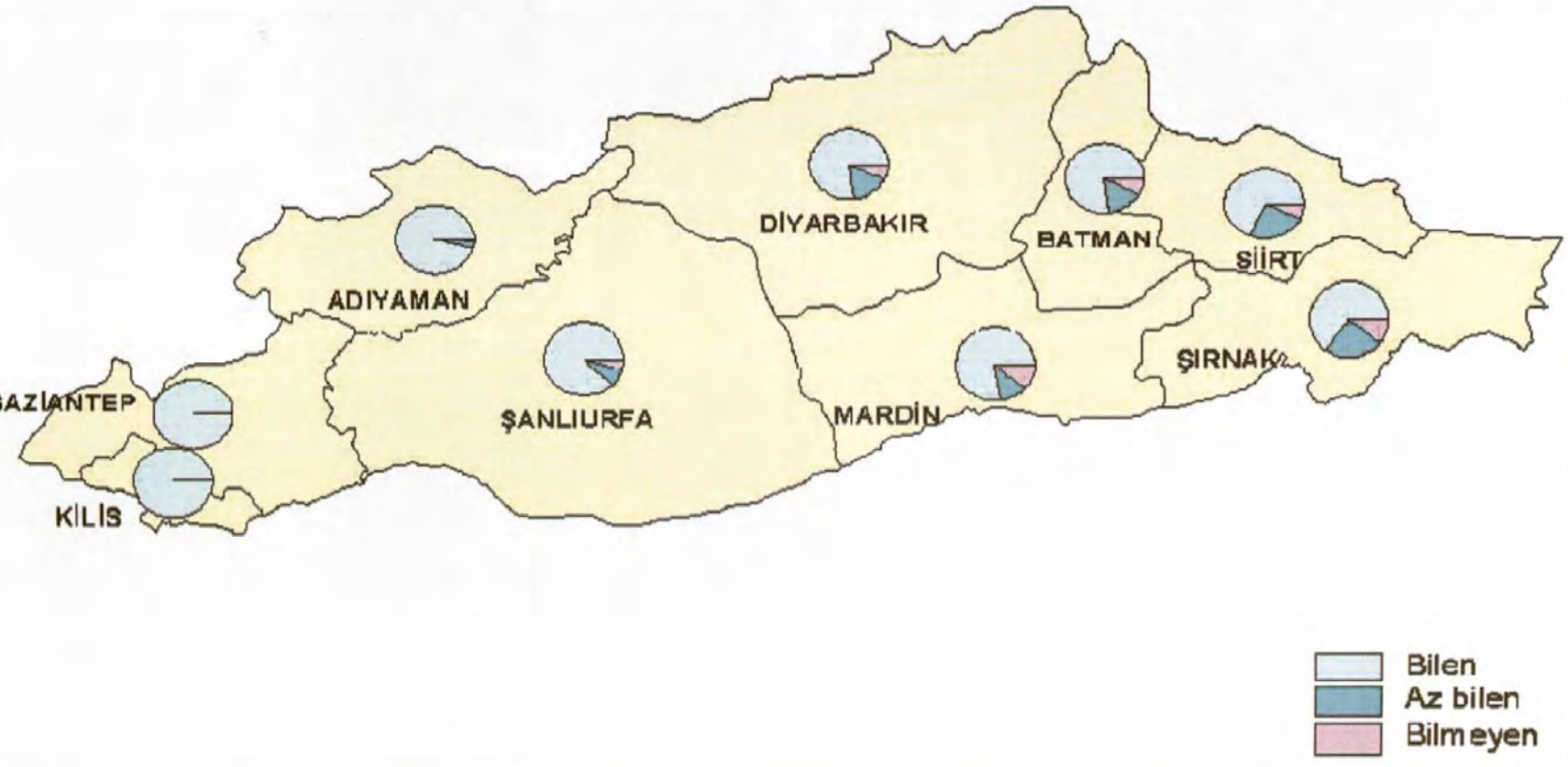

Tablo 89. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Kadınların Türkçe Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Türkçe Bilme Durumu						
	Yerleşim	Biliyor		Biraz Biliyor		Bilmiyor		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	138	79,3	17	9,8	19	10,9	174
	Kentsel	111	88,8	12	9,6	2	1,6	125
	Toplam	**249**	**83,3**	**29**	**9,7**	**21**	**7,0**	**299**
Batman	Kırsal	40	34,2	22	18,8	55	47,0	117
	Kentsel	78	52,0	28	18,7	44	29,3	150
	Toplam	**118**	**44,2**	**50**	**18,7**	**99**	**37,1**	**267**
Diyarbakır	Kırsal	88	26,8	87	26,5	153	46,6	328
	Kentsel	293	70,9	37	9,0	83	20,1	413
	Toplam	**381**	**51,4**	**124**	**16,7**	**236**	**31,8**	**741**
Gaziantep	Kırsal	215	100,0	0	0,0	0	0,0	215
	Kentsel	497	99,0	4	0,8	1	0,2	502
	Toplam	**712**	**99,3**	**4**	**0,6**	**1**	**0,1**	**717**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	29	100,0	0	0,0	0	0,0	29
	Toplam	**29**	**100,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**29**
Mardin	Kırsal	62	35,4	30	17,1	83	47,4	175
	Kentsel	70	40,7	38	22,1	64	37,2	172
	Toplam	**132**	**38,0**	**68**	**19,6**	**147**	**42,4**	**347**
Siirt	Kırsal	20	16,8	45	37,8	54	45,4	119
	Kentsel	31	51,7	15	25,0	14	23,3	60
	Toplam	**51**	**28,5**	**60**	**33,5**	**68**	**38,0**	**179**
Şanlıurfa	Kırsal	84	37,3	94	41,8	47	20,9	225
	Kentsel	204	73,4	43	15,5	31	11,2	278
	Toplam	**288**	**57,3**	**137**	**27,2**	**78**	**15,5**	**503**
Şırnak	Kırsal	6	21,4	8	28,6	14	50,0	28
	Kentsel	23	22,8	37	36,6	41	40,6	101
	Toplam	**29**	**22,5**	**45**	**34,9**	**55**	**42,6**	**129**
GAP	Kırsal	653	47,3	303	21,9	425	30,8	1381
	Kentsel	1336	73,0	214	11,7	280	15,3	1830
	Toplam	**1989**	**61,9**	**517**	**16,1**	**705**	**22,0**	**3211**

Tablo 90. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Kadınların Türkçe Bilme Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	Türkçe Bilme Durumu							
			Biliyor		Biraz Biliyor		Bilmiyor		Toplam	
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	Okuryazar Değil	26	46,4	12	21,4	18	32,1	56	100,0
		Okuryazar	6	(66,7)	3	(33,3)	0	(0,0)	9	(100,0)
		İlkokul Mezunu	91	98,9	1	1,1	0	0,0	92	100,0
		Ortaokul Mezunu	7	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	7	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	5	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)
	Kentsel	Okuryazar Değil	20	60,6	11	33,3	2	6,1	33	100,0
		Okuryazar	4	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)
		İlkokul Mezunu	48	98,0	1	2,0	0	0,0	49	100,0
		Ortaokul Mezunu	24	100,0	0	0,0	0	0,0	24	100,0
		Lise Mezunu ve üzeri	9	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	9	(100,0)
Batman	Kırsal	Okuryazar Değil	4	7,1	8	14,3	44	78,6	56	100,0
		Okuryazar	0	(0,0)	2	(50,0)	2	(50,0)	4	(100,0)
		İlkokul Mezunu	21	58,3	12	33,3	3	8,3	36	100,0
		Ortaokul Mezunu	8	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	8	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	5	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)
	Kentsel	Okuryazar Değil	6	10,2	12	20,3	41	69,5	59	100,0
		Okuryazar	6	(60,0)	4	(40,0)	0	(0,0)	10	(100,0)
		İlkokul Mezunu	48	82,8	8	13,8	2	3,4	58	100,0
		Ortaokul Mezunu	5	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	9	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	9	(100,0)
Diyarbakır	Kırsal	Okuryazar Değil	15	9,0	27	16,2	125	74,9	167	100,0
		Okuryazar	9	32,1	16	57,1	3	10,7	28	100,0
		İlkokul Mezunu	46	51,7	39	43,8	4	4,5	89	100,0
		Ortaokul Mezunu	11	(78,6)	3	(21,4)	0	(0,0)	14	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(100,0)
	Kentsel	Okuryazar Değil	66	42,6	21	13,5	68	43,9	155	100,0
		Okuryazar	27	93,1	2	6,9	0	0,0	29	100,0
		İlkokul Mezunu	127	91,4	11	7,9	1	0,7	139	100,0
		Ortaokul Mezunu	33	97,1	0	0,0	1	2,9	34	100,0
		Lise Mezunu ve üzeri	24	96,0	0	0,0	1	4,0	25	100,0
Gaziantep	Kırsal	Okuryazar Değil	75	100,0	0	0,0	0	0,0	75	100,0
		Okuryazar	16	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	16	(100,0)
		İlkokul Mezunu	105	100,0	0	0,0	0	0,0	105	100,0
		Ortaokul Mezunu	6	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)
	Kentsel	Okuryazar Değil	124	96,9	4	3,1	0	0,0	128	100,0
		Okuryazar	42	100,0	0	0,0	0	0,0	42	100,0
		İlkokul Mezunu	224	100,0	0	0,0	0	0,0	224	100,0
		Ortaokul Mezunu	41	100,0	0	0,0	0	0,0	41	100,0
		Lise Mezunu ve üzeri	30	100,0	0	0,0	0	0,0	30	100,0

KADINLARIN TÜRKÇE BİLME DURUMU

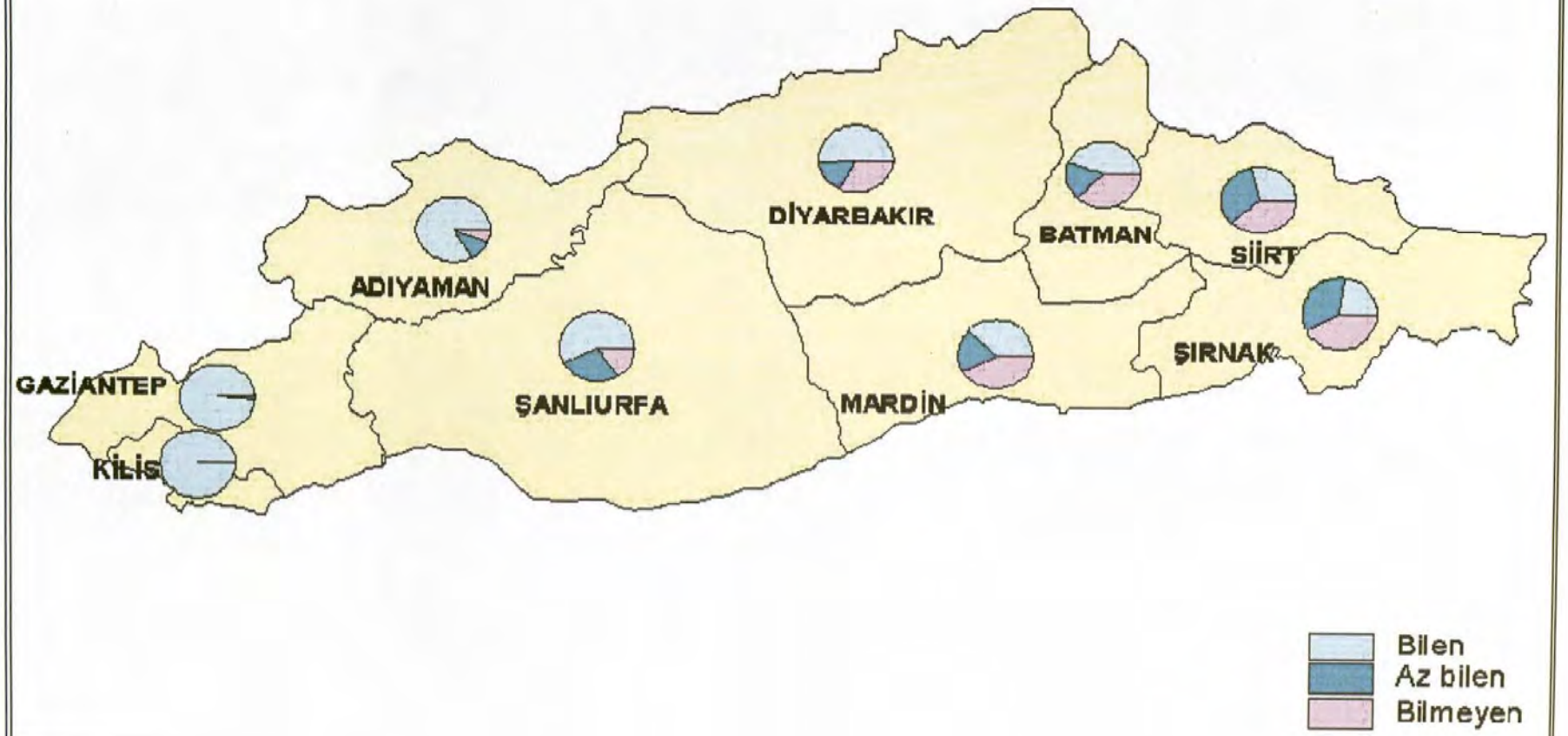

Tablo 90. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Kadınların Türkçe Bilme Durumlarının Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	Türkçe Bilme Durumu							
			Biliyor		Biraz Biliyor		Bilmiyor		Toplam	
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kilis	Kırsal	Okuryazar Değil	-	-	-	-	-	-	-	
		Okuryazar	-	-	-	-	-	-	-	
		İlkokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-	
		Ortaokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-	
		Lise Mezunu ve üzeri	-	-	-	-	-	-	-	
	Kentsel	Okuryazar Değil	4	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)
		Okuryazar	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)
		İlkokul Mezunu	14	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	14	(100,0)
		Ortaokul Mezunu	4	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)
Mardin	Kırsal	Okuryazar Değil	9	10,7	5	6,0	70	83,3	84	100,0
		Okuryazar	6	(33,3)	10	(55,6)	2	(11,1)	18	(100,0)
		İlkokul Mezunu	39	72,2	14	25,9	1	1,9	54	100,0
		Ortaokul Mezunu	5	(83,3)	1	(16,7)	0	(0,0)	6	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)
	Kentsel	Okuryazar Değil	3	4,5	14	20,9	50	74,6	67	100,0
		Okuryazar	6	(60,0)	4	(40,0)	0	(0,0)	10	(100,0)
		İlkokul Mezunu	47	70,1	19	28,4	1	1,5	67	100,0
		Ortaokul Mezunu	6	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	8	(88,9)	0	(0,0)	1	(11,1)	9	(100,0)
Siirt	Kırsal	Okuryazar Değil	1	1,6	13	21,0	48	77,4	62	100,0
		Okuryazar	2	(22,2)	7	(77,8)	0	(0,0)	9	(100,0)
		İlkokul Mezunu	14	37,8	21	56,8	2	5,4	37	100,0
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	3	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)
	Kentsel	Okuryazar Değil	3	14,3	6	28,6	12	57,1	21	100,0
		Okuryazar	6	(85,7)	1	(14,3)	0	(0,0)	7	(100,0)
		İlkokul Mezunu	17	73,9	6	26,1	0	0,0	23	100,0
		Ortaokul Mezunu	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)
Şanlıurfa	Kırsal	Okuryazar Değil	15	11,9	71	56,3	40	31,7	126	100,0
		Okuryazar	12	(63,2)	7	(36,8)	0	(0,0)	19	(100,0)
		İlkokul Mezunu	46	82,1	9	16,1	1	1,8	56	100,0
		Ortaokul Mezunu	5	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	4	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)
	Kentsel	Okuryazar Değil	55	45,1	36	29,5	31	25,4	122	100,0
		Okuryazar	36	94,7	2	5,3	0	0,0	38	100,0
		İlkokul Mezunu	85	100,0	0	0,0	0	0,0	85	100,0
		Ortaokul Mezunu	13	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	13	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(100,0)

Tablo 90. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Kadınların Türkçe Bilme Durumlarının Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	Türkçe Bilme Durumu							
			Biliyor		Biraz Biliyor		Bilmiyor		Toplam	
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Şırnak	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	4	(26,7)	11	(73,3)	15	(100,0)
		Okuryazar	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1	(100,0)
		İlkokul Mezunu	5	(55,6)	3	(33,3)	1	(11,1)	9	(100,0)
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)
	Kentsel	Okuryazar Değil	2	4,2	15	31,3	31	64,6	48	100,0
		Okuryazar	2	(18,2)	9	(81,8)	0	(0,0)	11	(100,0)
		İlkokul Mezunu	11	47,8	12	52,2	0	0,0	23	100,0
		Ortaokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	100,0
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	100,0
GAP	Kırsal	Okuryazar Değil	145	22,6	140	21,8	356	55,6	641	100,0
		Okuryazar	51	49,0	46	44,3	7	6,7	104	100,0
		İlkokul Mezunu	367	76,8	99	20,7	12	2,5	478	100,0
		Ortaokul Mezunu	43	86,0	7	14,0	0	0,0	50	100,0
		Lise Mezunu ve üzeri	25	100,0	0	0,0	0	0,0	25	100,0
	Kentsel	Okuryazar Değil	283	44,4	119	18,7	235	36,9	637	100,0
		Okuryazar	131	85,6	22	14,4	0	0,0	153	100,0
		İlkokul Mezunu	621	91,0	57	8,4	4	0,6	682	100,0
		Ortaokul Mezunu	131	99,2	0	0,0	1	0,8	132	100,0
		Lise Mezunu ve üzeri	96	98,0	0	0,0	2	2,0	98	100,0

Tablo 91. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Erkeklerin Evlerinde Ağırlıklı Olarak Konuştukları Dile, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Evde Ağırlıklı Olarak Konuşulan Dil								
	Yerleşim	Türkçe		Kürtçe		Arapça		Zazaca		Toplam
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	50	35,7	78	55,7	0	0,0	12	8,6	140
	Kentsel	79	69,3	35	30,7	0	0,0	0	0,0	114
	Toplam	**129**	**50,8**	**113**	**44,5**	**0**	**0,0**	**12**	**4,7**	**254**
	Kırsal	5	5,0	79	79,0	16	16,0	0	0,0	100
Batman	Kentsel	9	6,9	120	91,6	2	1,5	0	0,0	131
	Toplam	14	6,1	199	86,1	18	7,8	0	0,0	231
	Kırsal	21	6,9	250	82,5	0	0,0	32	10,6	303
Diyarbakır	Kentsel	72	18,3	309	78,4	10	2,5	3	0,8	394
	Toplam	93	13,3	559	80,2	10	1,4	35	5,0	697
Gaziantep	Kırsal	188	91,3		8,7	0	0,0	0	0,0	206
	Kentsel	442	88,6	56	11,2	1	0,2	0	0,0	499
	Toplam	**630**	**89,4**	**74**	**10,5**	**1**	**0,1**	**0**	**0,0**	**705**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	26	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	26
	Toplam	**26**	**100,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**26**
	Kırsal	1	0,6	74	45,1	89	54,3	0	0,0	164
Mardin	Kentsel	13	8,6	132	86,8	7	4,6	0	0,0	152
	Toplam	14	4,4	206	65,2	96	30,4	0	0,0	316
	Kırsal	1	1,0	84	85,7	13	13,3	0	0,0	98
Siirt	Kentsel	17	26,6	44	68,8	3	4,7	0	0,0	64
	Toplam	18	11,1	128	79,0	16	9,9	0	0,0	162
Şanlıurfa	Kırsal	14	7,3	117	60,9	61	31,8	0	0,0	192
	Kentsel	86	31,4	157	57,3	18	6,6	13	4,7	274
	Toplam	**100**	**21,5**	**274**	**58,8**	**79**	**16,9**	**13**	**2,8**	**466**
	Kırsal	**0**	**0,0**	**30**	**100,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**30**
Şırnak	Kentsel	**2**	**2,4**	**82**	**97,6**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**84**
	Toplam	**2**	**1,8**	**112**	**98,2**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**114**
GAP	Kırsal	**280**	**22,7**	**730**	**59,2**	**179**	**14,5**	**44**	**3,6**	**1233**
	Kentsel	**746**	**42,9**	**935**	**53,8**	**41**	**2,4**	**16**	**0,9**	**1738**
	Toplam	**1026**	**34,5**	**1665**	**56,0**	**220**	**7,4**	**60**	**2,0**	**2971**

Tablo 92. Soru Kağıdı Uygulanan 5+ Yaştaki Kadınların Evlerinde Ağırlıklı Olarak Konuştukl Dile, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Evde Ağırlıklı Olarak Konuşulan Dil								
	Yerleşim	Türkçe		Kürtçe		Arapça		Zazaca		Toplam
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	65	37,4	87	50,0	0	0,0	22	12,6	**174**
	Kentsel	73	58,4	52	41,6	0	0,0	0	0,0	**125**
	Toplam	138	46,1	139	46,5	0	0,0	22	7,4	**299**
	Kırsal	4	3,4	102	87,2	11	9,4	0	0,0	**117**
Batman	Kentsel	7	4,7	140	93,3	3	2,0	0	0,0	**150**
	Toplam	11	4,1	242	90,6	14	5,2	0	0,0	**267**
	Kırsal	14	4,3	270	82,3	0	0,0	44	13,4	**328**
Diyarbakır	Kentsel	67	16,2	332	80,4	6	1,5	7	1,7	**413**
	Toplam	81	10,9	602	81,2	6	0,8	51	6,9	**741**
Gaziantep	Kırsal	196	91,2	17	7,9	0	0,0	2	0,9	**215**
	Kentsel	440	87,6	61	12,2	0	0,0	1	0,2	**502**
	Toplam	636	88,7	78	10,9	0	0,0	3	0,4	**717**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	28	96,6	1	3,4	0	0,0	0	0,0	**29**
	Toplam	28	96,6	1	3,4	0	0,0	0	0,0	**29**
	Kırsal	1	0,6	90	51,4	83	47,4	1	0,6	**175**
Mardin	Kentsel	8	4,7	150	87,4	14	8,1	0	0,0	**172**
	Toplam	9	2,6	240	69,3	97	28,0	1	0,3	**347**
	Kırsal	1	0,8	101	84,9	17	14,3	0	0,0	**119**
Siirt	Kentsel	7	11,7	49	81,7	4	6,7	0	0,0	**60**
	Toplam	8	4,5	150	83,8	21	11,7	0	0,0	**179**
Şanlıurfa	Kırsal	20	8,9	135	60,0	70	31,1	0	0,0	**225**
	Kentsel	93	33,5	147	52,9	21	7,6	17	6,1	**278**
	Toplam	113	22,4	282	56,1	91	18,1	17	3,4	**503**
	Kırsal	0	0,0	28	100,0	0	0,0	0	0,0	**28**
Şırnak	Kentsel	0	0,0	100	99,0	1	1,0	0	0,0	**101**
	Toplam	0	0,0	128	99,2	1	0,8	0	0,0	**129**
GAP	Kırsal	301	21,8	830	60,1	181	13,1	69	5,0	**1381**
	Kentsel	723	39,5	1033	56,4	49	2,7	25	1,4	**1830**
	Toplam	1024	31,9	1863	58,0	230	7,2	94	2,9	**3211**

i. Göç Durumu

Soru kağıdı uygulanan ailelerin %25,4'ü şu an oturdukları yerleşim yerine göç ederek geldiklerini belirtmişlerdir (**Tablo 93**). Halen oturdukları yere göç ile gelmiş olan ailelerin oranı kırsal bölgelerde %9,1 iken kentsel bölgede %35,8'e yükselmektedir. GAP Bölgesi'nde en fazla göç alan il %39,0 ile Şırnak ve %32,1 ile Diyarbakır' dır. Kilis en az göç alan ildir (%13,3). En fazla göç alan kent merkezleri ise Siirt (%65,0) ve Şırnak (%48) kent merkezleridir. Bu illeri Mardin ve Diyarbakır kent merkezleri izlemektedir.

Tablo 93. Soru Kağıdı Uygulanan Ailelerin Halen Oturdukları Yere Göçle Gelme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Ailelerin Halen Oturdukları Yere Göçle Gelme Durumu				
		Göçle Gelen		Göçle Gelmeyen		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	3	5,0	57	95,0	60
	Kentsel	22	42,3	30	57,7	52
	Toplam	25	22,3	87	77,7	112
Batman	Kırsal	8	22,9	27	77,1	35
	Kentsel	15	37,5	25	62,5	40
	Toplam	23	30,7	52	69,3	75
Diyarbakır	Kırsal	12	12,0	88	88,0	100
	Kentsel	70	45,2	85	54,8	155
	Toplam	82	32,1	173	67,9	255
Gaziantep	Kırsal	4	5,3	71	94,7	75
	Kentsel	50	22,4	173	77,6	223
	Toplam	54	18,1	244	81,9	298
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	2	(13,3)	13	(86,7)	15
	Toplam	2	(13,3)	13	(86,7)	15
Mardin	Kırsal	8	14,5	47	85,5	55
	Kentsel	23	46,0	27	54,0	50
	Toplam	31	29,5	74	70,5	105
Siirt	Kırsal	3	8,6	32	91,4	35
	Kentsel	13	(65,0)	7	(35,0)	20
	Toplam	16	29,1	39	69,9	55
Şanlıurfa	Kırsal	1	1,4	68	98,6	69
	Kentsel	39	36,4	68	63,6	107
	Toplam	40	25,0	136	75,0	176
Şırnak	Kırsal	1	(10,0)	9	(90,0)	10
	Kentsel	12	48,0	13	52,0	25
	Toplam	13	39,0	22	61,0	35
GAP	Kırsal	40	9,1	399	90,9	439
	Kentsel	246	35,8	441	64,2	687
	Toplam	286	25,4	840	74,6	1126

Göç nedenleri arasında ekonomik nedenler %53,6 ile ilk sırayı alırken, terör %11,3, kan davası %2,9 düzeyinde görülmektedir (**Tablo 94**). Kentsel ve kırsal bölgeye yapılmış göçlerde ekonomik nedenler ilk sırayı almaktadır (sırasıyla %56,5 ve %35,1).

Tablo 94. Araştırma Sırasında Yaşadığı Yere Göçle Gelmiş Olan Ailelerin Göç Nedenlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Ailelerin Göçle Gelme Nedenleri										
		Tayin		Ekonomik Nedenler		Kan davası		Terör		Diğer Nedenler*		
İller	Yerleşim Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
	Kentsel	3	13,6	12	54,5	1	4,6	0	0,0	6	27,3	22
	Toplam	6	24,0	12	48,0	1	4,0	0	0,0	6	24,0	25
Batman	Kırsal	0	(0,0)	2	(25,0)	0	(0,0)	1	(12,5)	5	(62,5)	8
	Kentsel	1	(6,7)	8	(53,3)	0	(0,0)	4	(26,7)	2	(13,3)	15
	Toplam	1	4,3	10	43,5	0	0,0	5	21,7	7	30,4	23
Diyarbakır	Kırsal	1	(9,1)	6	(54,5)	2	(18,2)	0	(0,0)	2	(18,2)	11
	Kentsel	10	14,5	34	49,3	2	2,9	9	13,0	14	20,3	69
	Toplam	11	13,8	40	50,0	4	5,0	9	11,3	16	20,0	80
Gaziantep	Kırsal	2	(50,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
	Kentsel	7	14,0	37	74,0	0	0,0	0	0,0	6	12,0	50
	Toplam	9	16,7	39	72,2	0	0,0	0	0,0	6	11,1	54
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
	Toplam	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
Mardin	Kırsal	2	(28,6)	1	(14,3)	0	(0,0)	4	(57,1)	0	(0,0)	7
	Kentsel	4	17,4	11	47,8	1	4,3	6	26,1	1	4,3	23
	Toplam	6	20,0	12	40,0	1	3,3	10	33,3	1	3,3	30
Siirt	Kırsal	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
	Kentsel	2	(40,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	5
	Toplam	3	(42,9)	1	(14,3)	0	(0,0)	1	(14,3)	2	(28,6)	7
Şanlıurfa	Kırsal	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	6	15,4	26	66,7	2	5,1	1	2,6	4	10,3	39
	Toplam	6	15,0	27	67,5	2	5,0	1	2,5	4	10,0	40
Şırnak	Kırsal	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	2	(16,7)	5	(41,7)	0	(0,0)	5	(41,7)	0	(0,0)	12
	Toplam	2	(15,4)	6	(46,2)	0	(0,0)	5	(38,5)	0	(0,0)	13
GAP	Kırsal	9	24,3	13	35,1	2	5,4	5	13,5	8	21,6	37
	Kentsel	36	15,2	134	56,5	6	2,5	26	11,0	35	14,8	237
	Toplam	45	16,4	147	53,6	8	2,9	31	11,3	43	15,7	274

* Evlilik, çocukların eğitimi için, büyük şehir olanakları için

AİLE GÖÇ DURUMU

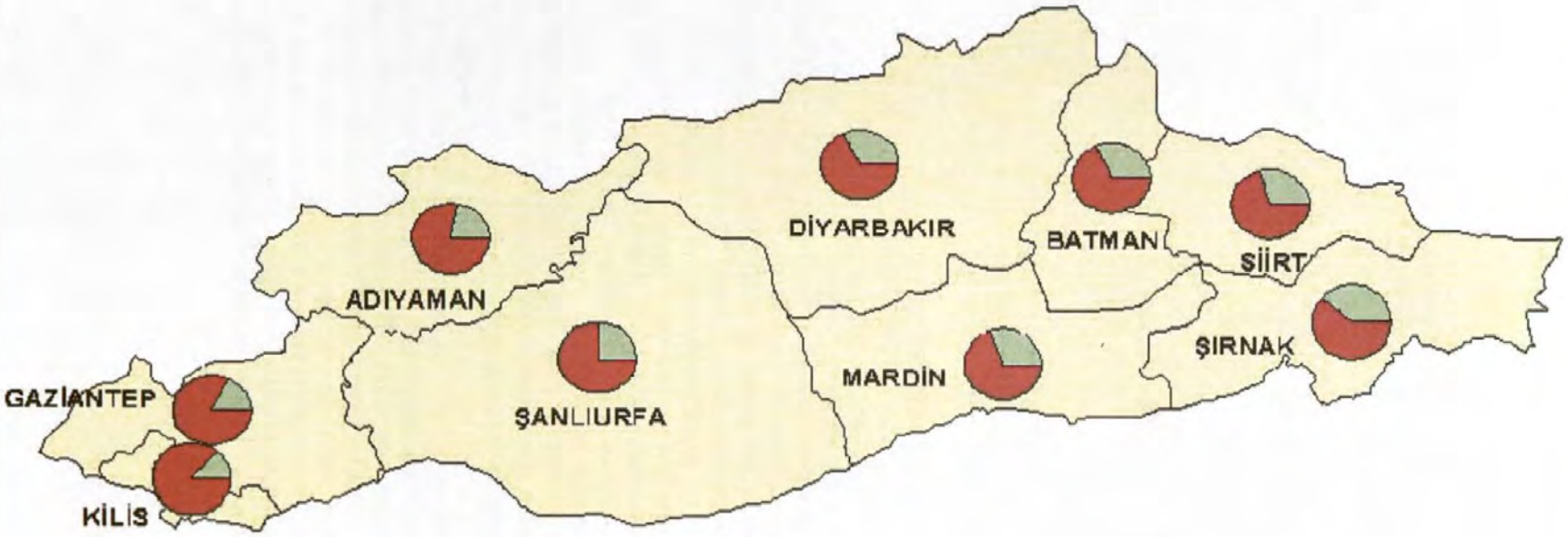

II. Konut Koşulları

Konut insanların yaşamını en fazla geçirdiği mekanlardır. Kişilerin en yakın çevresini oluşturmaktadır. Bu nedenle kişinin yaşadığı konutun koşulları kişilerin sağlığı ile çok yakından ilgilidir. Olumsuz konut koşulları bir yandan hastalık oluşumuna neden olabileceği gibi, diğer yandan tüm ailenin birden hastalanmasına neden olabilir.

Bu nedenle bu araştırma sırasında konut koşulları ile ilgili çok sayıda ayrıntılı bilgi toplanmıştır. İnsan sağlığını çok yakından ilgilendirmesi dolayısı ile konutun içme suyunun durumu bunların başında gelmektedir.

Tablo 95 konutların içme suyunu sağladıkları kaynakları göstermektedir. İçme suyunu şebekeden alan konutların oranı kırsalda %59,0, kentselde %93,3 olmak üzere GAP Bölgesi genelinde %79,9 olarak bulunmuştur. Bu oran Gaziantep ilinde %95,6 iken Siirt ilinde %56,4'e düşmektedir.

GAP Bölgesi'nde konutların %70,2'sinde içme suyu konutun içinde bulunmaktadır (**Tablo 96**). Kentsel bölgelerde %85,3 olan bu oran, kırsal bölgelerde %46,5'e düşmektedir. İllere göre bakıldığında Kilis (%93,3) ve Gaziantep (%84,2) illeri konutun içinde içme suyu olma oranı en yüksek illerdir. Şanlıurfa ilinde bu oran %48,9'dur.

GAP Bölgesi'nde evin mutfağında ve tuvaletinde şebeke suyu bulunma oranları sırasıyla %70,8 ve %62,7 olarak bulunmuştur (**Tablo 97**). Mutfakta ve tuvalette şebekeye suyu bulunma oranı kırsal bölgede azalırken, kentsel bölgede yükselmektedir. İllere göre değerlendirildiğinde Şanlıurfa ilinde bu oranlar oldukça düşük bulunmuştur (sırasıyla %44,3, %45,5).

Su kesintileri 4 ilde (Şırnak, Siirt, Adıyaman ve Mardin) önemli oranda karşımıza çıkmaktadır (**Tablo 98**). Konutların sadece %16,9'unda hiç su kesintisi olmadığı, %32,1'inde sık su kesilmeleri olduğu, sık su kesilmelerinin daha çok GAP Bölgesi kentsel kesiminde olduğu belirlenmiştir (% 37,8).

İçme ve kullanma sularının sağlığa zarar veren, hastalık yapan patojen mikroorganizmaları içermemesi gerekir. Normal koşullarda yerleşim birimlerine patojen mikroorganizmaları içermeyen içme-kullanma suları sağlamak olanaksızdır. Bu nedenle yerleşim birimlerine dağıtım yapılmadan önce su, içinde bulunan mikroorganizmalardan arındırılmalıdır. Bunun için sulara dezenfeksiyon işlemi uygulanır. Yerleşim birimlerinin içme kullanma sularının dezenfeksiyonu için en ucuz, elde edilmesi ve uygulanması en kolay yöntem klor gazı ile klorlamaktır. Küçük yerleşim birimlerinde, örneğin köylerde, içme-kullanma suyu bir depodan dağıtılıyor ve klor gazı kullanma olanağı yok ise, %30 klor içeren kireç kaymağı (kalsiyum hipoklorit) kullanılır. Böyle bir deposu olmayan yerlerde ise bu yöntemle dahi klorlama yapılamaz. Su klorlandığı zaman klorun bir kısmı etkisiz hale gelir, suda serbest kalan klor ise mikropları öldürür. Kontroller sırasında suda yeterince serbest klor saptanamazsa, yerleşim yerinin suları ya klorlanmıyor, ya da eksik klorlanıyor demektir. Bu durum sudaki mikroorganizmaların öldürülemediğini (suyun dezenfekte edilemediğini), dolayısıyla bu suların kirli olduğunu gösterir. Bu da suyla bulaşabilecek tüm hastalıkların geniş toplum gruplarını (büyük bir kent halkı gibi) aynı anda enfekte edebileceğine işaret eder.

Araştırma sırasında, içme suları zaman zaman da olsa gaz klor ya da kireç kaymağı ile dezenfeksiyona tabi tutulabilen yerleşim yerlerinde (suları klorlanabilecek yerler) araştırmaya alınan konutlardan belli bir sistematiğe göre su örnekleri alınmış (**Ek: 11**) ve suda serbest klor düzeyine bakılmıştır. GAP Bölgesi'ndeki araştırılan konutlardan 308 tanesi kentsel bölgede, 200 tanesi kırsal bölgede olmak üzere toplam 508 konuttan alınan su örneğinde serbest klor miktarı ölçülmüştür (**Tablo 99**). Klor ölçümü yapılan suların %25,8'inde (131 örnekte) suda serbest klor tespit edilmiştir (0,1 ppm ve üzeri seviyelerde). Bakılan suların %74,2'sinde serbest klora rastlanmamıştır (0 ppm). Sırasıyla Şırnak, Diyarbakır ve Siirt illeri suda serbest klor saptanma oranı en yüksek olan illerdir.

Tablo 95. Konutların İçme Suyu Kaynaklarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Kullanılan İçme Suyunun Kaynağı															
		Şebeke		Yüzeyel kuyu suyu*		Derin sondaj suyu**		Pınar		Irmak/dere/göl/ Gölet/baraj		Tankerle taşınan su		Şişe/damacana/pet su		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Say	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	45	75,0	0	0,0	0	0,0	15	25,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	60	100,0
	Kentsel	52	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	52	100,0
	Toplam	97	86,6	0	0,0	0	0,0	15	13,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0	112	100,0
Batman	Kırsal	19	54,3	8	22,9	0	0,0	7	20,0	1	2,9	0	0,0	0	0,0	35	100,0
	Kentsel	38	95,0	2	5,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0
	Toplam	57	76,0	10	13,3	0	0,0	7	9,3	1	1,3	0	0,0	0	0,0	75	100,0
Diyarbakır	Kırsal	37	37,0	22	22,0	4	4,0	33	33,0	4	4,0	0	0,0	0	0,0	100	100,0
	Kentsel	12	83,2	2	1,3	7	4,5	0	0,0	0	0,0	13	8,3	1	0,6	155	100,0
	Toplam	16	65,1	24	9,4	11	4,3	33	12,9	4	1,6	13	5,1	1	0,4	255	100,0
Gaziantep	Kırsal	67	89,3	4	5,3	1	1,3	3	4,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	75	100,0
	Kentsel	21	97,8	1	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	0,8	2	0,8	223	100,0
	Toplam	28	95,6	5	1,7	1	0,3	3	1,0	0	0,0	2	0,6	2	0,6	298	100,0
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	13	(86,7	2	(13,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	15	(100,0
	Toplam	13	(86,7	2	(13,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	15	(100,0
Mardin	Kırsal	37	67,3	6	10,9	8	14,5	3	5,5	0	0,0	1	1,8	0	0,0	55	100,0
	Kentsel	48	96,0	1	2,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	2,0	0	0,0	50	100,0
	Toplam	85	81,0	7	6,7	8	7,6	3	2,9	0	0,0	2	1,9	0	0,0	105	100,0
Siirt	Kırsal	13	37,1	5	14,3	0	0,0	17	48,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	35	100,0
	Kentsel	18	(90,0	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(5,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(5,0)	20	(100,0
	Toplam	31	56,4	5	9,1	0	0,0	18	32,7	0	0,0	0	0,0	1	1,8	55	100,0
Şanlıurfa	Kırsal	37	53,6	16	23,2	12	17,4	4	5,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	69	100,0
	Kentsel	10	93,4	1	0,9	2	1,9	0	0,0	0	0,0	3	2,8	1	0,9	107	100,0
	Toplam	13	77,8	17	9,7	14	8,0	4	2,3	0	0,0	3	1,7	1	0,6	176	100,0
Şırnak	Kırsal	4	(40,0	3	(30,0)	1	(10,0)	1	(10,0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	10	(100,0
	Kentsel	25	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	25	100,0
	Toplam	29	82,9	3	8,6	1	2,9	1	2,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	35	100,0
GAP	Kırsal	259	59,0	64	14,7	26	5,9	83	18,9	5	1,2	1	0,3	0	0,0	439	100,0
	Kentsel	641	93,3	9	1,5	9	1,5	1	0,2	0	0,0	19	2,8	5	0,7	687	100,0
	Toplam	900	79,9	73	6,6	35	3,2	84	7,5	5	0,4	20	1,9	5	0,4	112	100,0

*80 metreden daha yüksekten çıkan su ** 80 metreden daha derinden çıkan su

Tablo 96. İçme Suyunun Evdeki Konumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	İçme Suyunun Evdeki Konumu				
		Konutun İçinde		Diğer*		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	40	66,7	20	33,3	60
	Kentsel	52	100,0	0	0,0	52
	Toplam	92	82,1	20	17,9	112
Batman	Kırsal	20	57,1	15	42,9	35
	Kentsel	36	90,0	4	10,0	40
	Toplam	56	74,7	19	25,3	75
Diyarbakır	Kırsal	44	44,0	56	56,0	100
	Kentsel	135	87,1	20	12,9	155
	Toplam	179	70,2	76	29,8	255
Gaziantep	Kırsal	43	57,3	32	42,7	75
	Kentsel	208	93,3	15	6,7	223
	Toplam	251	84,2	47	15,8	298
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	14	(93,3)	1	(6,7)	15
	Toplam	14	(93,3)	1	(6,7)	15
Mardin	Kırsal	20	36,4	35	63,6	55
	Kentsel	36	72,0	14	28,0	50
	Toplam	56	53,3	49	46,7	105
Siirt	Kırsal	16	45,7	19	54,3	35
	Kentsel	19	(95,0)	1	(5,0)	20
	Toplam	35	63,6	20	36,4	55
Şanlıurfa	Kırsal	18	26,1	51	73,9	69
	Kentsel	68	63,6	39	36,4	107
	Toplam	86	48,9	90	51,1	176
Şırnak	Kırsal	3	(30,0)	7	(70,0)	10
	Kentsel	18	72,0	7	28,0	25
	Toplam	21	60,0	14	40,0	35
GAP	Kırsal	204	46,5	235	53,5	439
	Kentsel	586	85,3	101	14,7	687
	Toplam	790	70,2	336	29,8	1126

*Sadece avlu/ bahçede, ev dışında

Tablo 97. Konutların Mutfak ve Tuvaletlerinde Şebeke Suyu Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Şebeke Suyu Olma Durumu				
		Mutfakta Var		Tuvalette Var		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	36	60,0	14	23,3	60
	Kentsel	52	100,0	47	90,4	52
	Toplam	88	78,6	61	54,5	112
Batman	Kırsal	20	57,1	14	40,0	35
	Kentsel	37	92,5	34	85,0	40
	Toplam	57	76,0	48	64,0	75
Diyarbakır	Kırsal	41	41,0	30	30,6	100
	Kentsel	135	87,1	136	87,7	155
	Toplam	176	69,0	166	65,6	255
Gaziantep	Kırsal	56	74,7	34	45,3	75
	Kentsel	206	92,4	205	91,9	223
	Toplam	262	87,9	239	80,2	298
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	13	(86,7)	14	(93,3)	15
	Toplam	13	(86,7)	14	(93,3)	15
Mardin	Kırsal	26	47,3	16	29,1	55
	Kentsel	40	80,0	26	52,0	50
	Toplam	66	62,9	42	40,0	105
Siirt	Kırsal	15	42,9	20	57,1	35
	Kentsel	18	(90,0)	15	(75,0)	20
	Toplam	33	60,0	35	63,6	55
Şanlıurfa	Kırsal	17	24,6	15	21,7	69
	Kentsel	61	57,0	65	60,7	107
	Toplam	78	44,3	80	45,5	176
Şırnak	Kırsal	4	(40,0)	4	(40,0)	10
	Kentsel	20	80,0	17	68,0	25
	Toplam	24	68,6	21	60,0	35
GAP	Kırsal	215	49,0	147	33,5	439
	Kentsel	582	84,7	559	81,4	687
	Toplam	797	70,8	706	62,7	1126

İÇME SUYUNUN ŞEBEKE DURUMU (KENT)

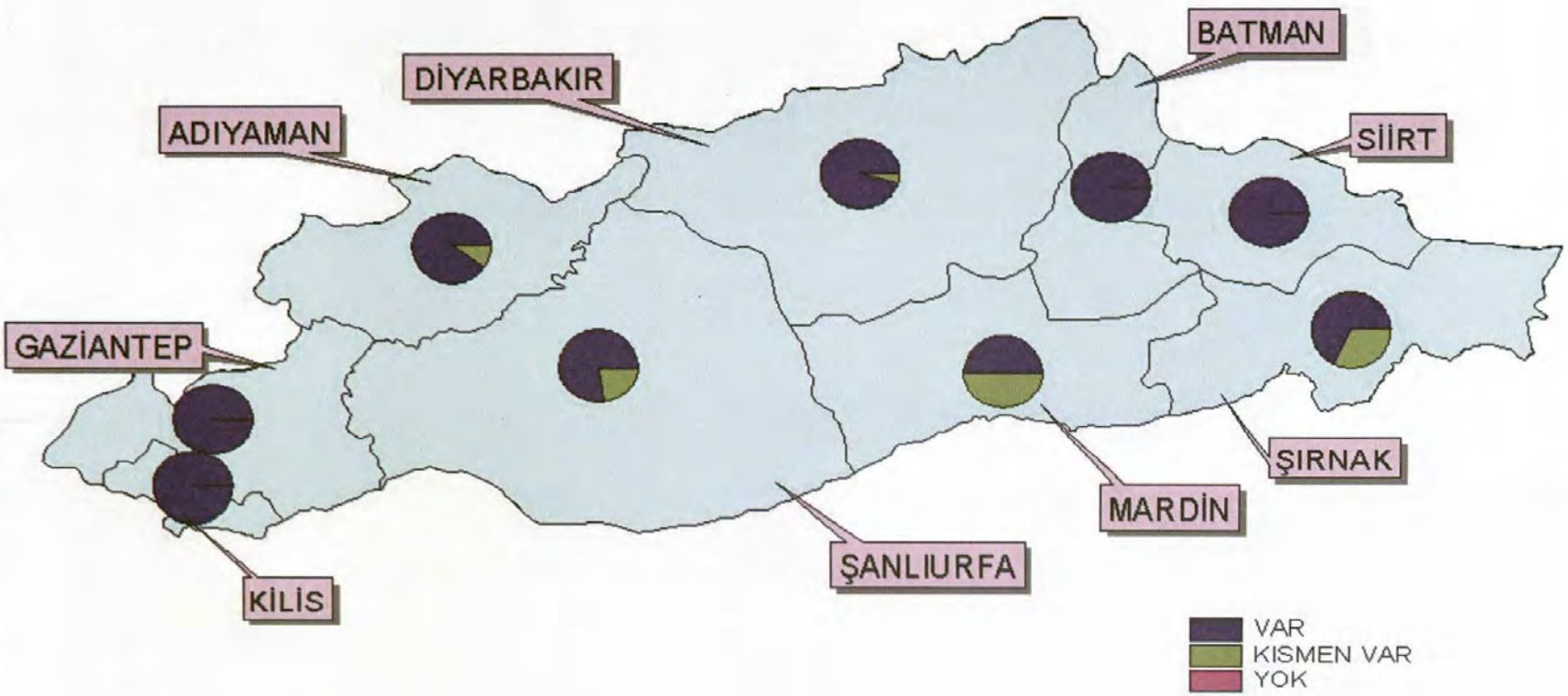

İÇME SUYUNUN ŞEBEKE DURUMU (KIRSAL)

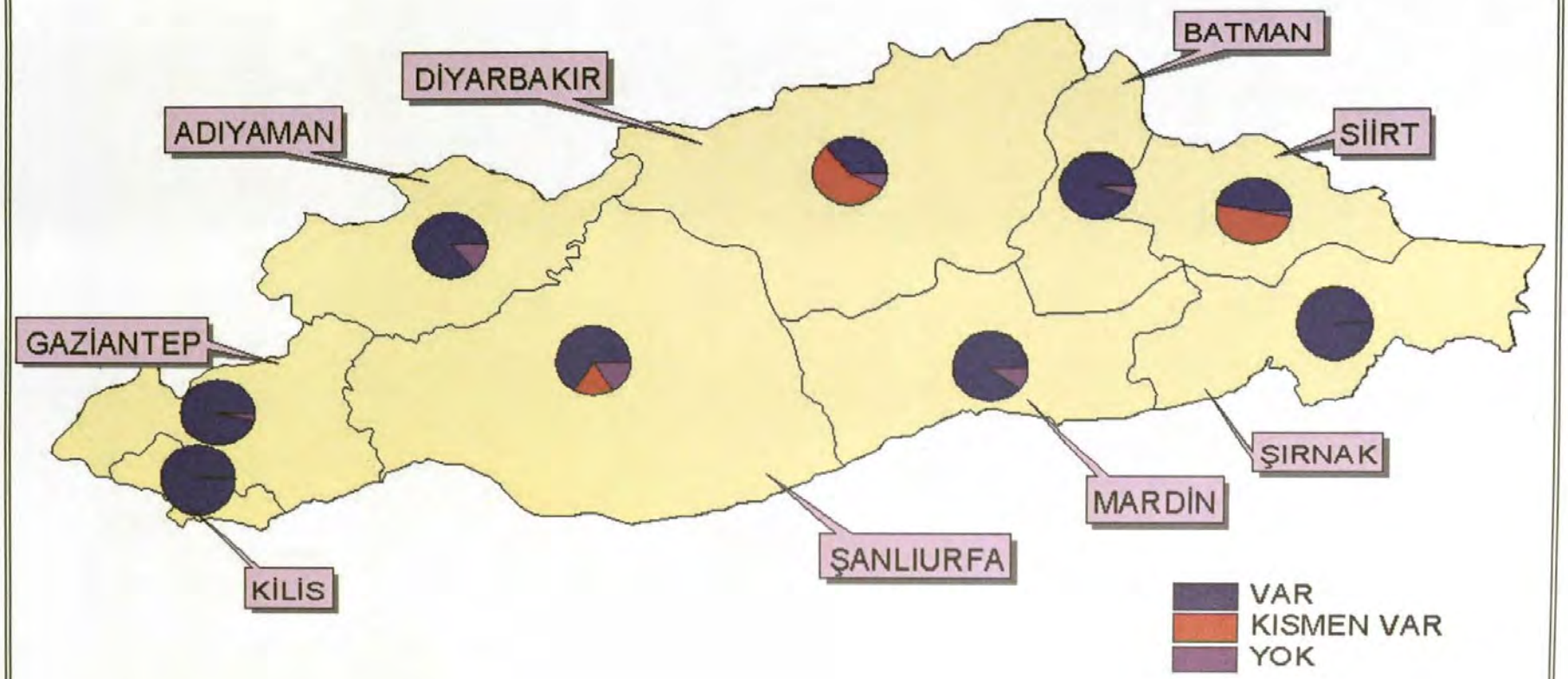

İÇME SUYUNUN EVDEKİ KONUMU

Tablo 98. Şebeke Suyu Bulunan Konutların Şebeke Suyunun Kesilme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Su kesintisi Durumu						
		Ara Sıra Kesiliyor		Sık Kesiliyor		Hiç Kesilmiyor		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	22	48,9	9	20,0	14	31,1	45
	Kentsel	14	26,9	36	69,2	2	3,8	52
	Toplam	36	37,1	45	46,4	16	16,5	97
Batman	Kırsal	10	(50,0)	8	(40,0)	2	(10,0)	20
	Kentsel	27	71,1	10	26,3	1	2,6	38
	Toplam	37	63,8	18	31,0	3	5,2	58
Diyarbakır	Kırsal	21	45,7	9	19,6	16	34,8	46
	Kentsel	54	40,9	67	50,8	11	8,3	132
	Toplam	75	42,1	76	42,7	27	15,2	178
Gaziantep	Kırsal	42	62,7	5	7,5	20	29,9	67
	Kentsel	172	78,9	15	6,9	31	14,2	218
	Toplam	214	75,1	20	7,0	51	17,9	285
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	5	(38,5)	2	(15,4)	6	(46,1)	13
	Toplam	5	(38,5)	2	(15,4)	6	(46,1)	13
Mardin	Kırsal	26	70,3	9	24,3	2	5,4	37
	Kentsel	11	23,9	29	63,0	6	13,0	46
	Toplam	37	44,6	38	45,8	8	9,6	83
Siirt	Kırsal	8	33,3	6	25,0	10	41,7	24
	Kentsel	5	(26,3)	14	(73,7)	0	(0,0)	19
	Toplam	13	30,2	20	46,5	10	23,3	43
Şanlıurfa	Kırsal	11	29,7	4	10,8	22	59,5	37
	Kentsel	40	40,0	47	47,0	13	13,0	100
	Toplam	51	37,2	51	37,2	35	25,6	137
Şırnak	Kırsal	1	(20,0)	4	(80,0)	0	(0,0)	5
	Kentsel	2	8,0	23	92,0	0	0,0	25
	Toplam	3	10,0	27	90,0	0	0,0	30
GAP	Kırsal	141	50,2	54	19,2	86	30,6	281
	Kentsel	330	51,3	243	37,8	70	10,9	643
	Toplam	471	51,0	297	32,1	156	16,9	924

Tablo 99. Araştırma Sırasında Suları Klorlanabilecek Yerlerden Örneğe Çıkan Konutlardan Alınan Suların Serbest Klor Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Serbest Klor				
		Var		Yok		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	0	0,0	33	100,0	33
	Kentsel	2	9,5	19	90,5	21
	Toplam	**2**	**3,8**	**52**	**96,2**	**54**
Batman	Kırsal	2	(15,4)	11	(84,6)	13
	Kentsel	5	(62,5)	3	(37,5)	8
	Toplam	**7**	33,3	**14**	66,7	**21**
Diyarbakır	Kırsal	4	12,9	27	87,1	31
	Kentsel	41	73,2	15	26,8	56
	Toplam	**45**	51,7	**42**	48,3	**87**
Gaziantep	Kırsal	1	2,5	39	97,5	40
	Kentsel	13	14,1	79	85,9	92
	Toplam	**14**	**10,6**	**118**	**89,4**	**132**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	(0,0)	8	(100,0)	8
	Toplam	**0**	**(0,0)**	**8**	**(100,0)**	**8**
Mardin	Kırsal	2	7,7	24	92,3	26
	Kentsel	23	54,8	19	45,2	42
	Toplam	**25**	36,8	**43**	63,2	**68**
Siirt	Kırsal	1	(20,0)	4	(80,0)	5
	Kentsel	9	(60,0)	6	(40,0)	15
	Toplam	**10**	(50,0)	**10**	(50,0)	**20**
Şanlıurfa	Kırsal	0	0,0	52	100,0	52
	Kentsel	17	34,7	32	65,3	49
	Toplam	**17**	**16,8**	**84**	**83,2**	**101**
Şırnak	Kırsal	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	11	(64,7)	6	(35,3)	17
	Toplam	**11**	(64,7)	**6**	(35,3)	**17**
GAP	Kırsal	10	5,0	190	95,0	200
	Kentsel	121	39,2	187	60,7	308
	Toplam	**131**	**25,8**	**377**	**74,2**	**508**

İçme ve kullanma suları toplumun içme ve kullanma (yemek yapma, temizlik v.b) ihtiyaçları için kullandığı hijyenik sulardır. Suyun sağlıklı sayılabilmesi için hastalık etmenlerini ve toksik maddeleri ihtiva etmemesi gerekir. Organik ve mineral maddeler de standart hudutlar içinde bulunmalıdır. Ayrıca su, berrak, renksiz olmalı; kokusu ve tadı kötü olmamalıdır. Kısaca suyun fiziksel, kimyasal ve bakteriyolojik nitelikleri sağlığa uygun olmalıdır. Kirli sular, bazıları öldürücü de olabilen kolera, tifo, paratifo, basilli ve amipli dizanteri, enfeksiyöz hepatit, polio gibi hastalıklara neden olur. Suyun yol açtığı diğer hastalıklar, sudaki bazı kimyasal maddelerin yetersizliği ya da fazlalığı ile ilgilidir. Bu hastalıklara örnek olarak guatr (iyot eksikliği), diş çürüğü (flor yetersizliği), florozis (flor fazlalığı), methemoglobinemi (nitrat fazlalığı) ve kurşun zehirlenmesi (kurşun fazlalığı) sayılabilir. Ülkemizde içme suyu standardı olarak Gıda Maddeleri Tüzüğünde (GMT) belirtilen standartlar uygulanmaktadır. Bu suların taşıması gereken özellikler (bakteriyolojik ve kimyasal özellikler) Gıda Maddeleri Tüzüğü madde 424-428'de anlatılmıştır. Özellikle suyun şebekeden sağlandığı yerleşim yerinde bakteriyolojik ya da kimyasal olarak GMT 'ye uygun olamayan sular hem bulaşıcı hastalıkların, hem de kimyasal madde eksikliği ya da fazlalığına bağlı hastalıkların kitlesel olarak yayılmasına neden olabilir. Diğer bir deyişle salgınlara yol açabilir.

GAP Bölgesi'ndeki araştırılan konutlardan 488'inden (kırsal bölgeden 230, kentsel bölgeden 258) bakteriyolojik su analizi için içme suyu örneği alınmıştır (**Tablo 100**). Bu suların %45.9'unun bakteriyolojik analiz sonucuna göre GMT 'ne uygun olmadığı saptanmıştır. Bakteriyolojik olarak uygun bulunmayan içme sularının oranı kentsel bölgelerde %22,9 iken, kırsal bölgelerde %71,7'ye yükselmektedir. Kilis ve Adıyaman illeri içme suları bakteriyolojik olarak en fazla kirli bulunan illerdir (sırasıyla %62,5 ve %62,3). Bakteriyolojik analiz sonucuna göre içme suları en az kirli bulunan il %33,3 ile Gaziantep'tir.

Suların kimyasal analizinde nitrit ve amonyak bulunması suyun dışkı vb. organik maddelerle kirlendiğini gösterir. Adı geçen bu maddeler organik maddelerin parçalanma ürünleridir.

Araştırılan konutlardan toplam kimyasal su analizi yapılmak üzere 320 içme suyu örneği (kırsal bölgeden 181, kentsel bölgeden 139) toplanmıştır (**Tablo 101**). Bu suların %28,4'ünün analiz sonucuna göre kimyasal olarak GMT'ne uygun olmadığı saptanmıştır. Kimyasal analizi yapılan suların %6,9'unda amonyak, %10,3'ünde nitrit tespit edilmiştir. Kimyasal olarak uygun bulunmayan içme sularının oranı kentsel bölgelerde %33,1 iken, kırsal bölgelerde %24,9'dur. Kilis, Siirt ve Şırnak illeri içme suları kimyasal olarak en fazla kirli bulunan illerdir (sırasıyla %50,0, %43,5 ve %42,9). Kimyasal analiz sonucuna göre içme suları en az kirli bulunan il %8,3 ile Adıyaman'dır.

Tablo 102 de görüldüğü gibi, GAP Bölgesi'nde araştırılan konutlar içerisinde bağımsız mutfak bulunan konutların oranı %76,1 iken, bağımsız tuvalet bulunan konutların oranı %61,8, bağımsız banyosu bulunan konutların oranı ise %71,4'dür. Bu oranlar kırsal bölgelerde önemli azalmalar göstermektedir.

Tablo 103 de görüldüğü gibi, GAP Bölgesi'ndeki konut içinde ya da dışında tuvaleti olan konutların tuvaletlerinin %71,5'i kanalizasyona bağlı bulunmuştur. Kırsal bölgede bu oran %34,9'a düşerken; kentsel bölgelerde 93,9'dır. Kentsel bölgelerde kanalizasyona bağlı konut oranı en düşük olan il %68 ile Şırnak'tır.

Araştırmaya alınan 1126 konutun 1108 inin evin içinde veya dışında bir tuvaleti bulunmaktadır. Evlerin 696 sının evin içinde bağımsız tuvaleti vardır. 18 evde ise tuvalet bulunmamaktadır. GAP Bölgesi'ndeki konut içinde ya da dışında tuvaleti olan konutların yarısının tuvaleti gözlemci tarafından sağlıksız olarak değerlendirilmiştir (**Tablo 104**). Tuvaleti sağlıksız olan konut oranı kırsal bölgelerde %74,8'e yükselmektedir. Bu oranın en yüksek olduğu il Şanlıurfa'dır (%67,7).

Araştırma grubundaki konutların tuvaletlerinde el yıkama yeri ve sabun bulunma durumlarının illere ve yerleşim yerine göre dağılımı Tablo 105 de verilmiştir. Konutların %46,3'ünde el yıkama yeri ve sabun bulunmakta iken, %9,8'inde el yıkama yeri olduğu halde sabun yoktu. %43,9'unda ise her ikisi de bulunmamaktaydı. Her ikisinin de bulunmaması bütün illerde yüksek olup, %56,8 ile Şanlıurfa ilinde en yüksek tespit edilmiştir. Kırsal kesimde bu oran %68,6'ya, Şanlıurfa kırsalında ise %82,7'ye çıkmaktadır.

Tablo 100. Konutlardan Alınan Su Örneklerinin Bakteriyolojik Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne Uygunluk Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Bakteriyolojik Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne Uygunluk Durumu				
		Uygun		Uygun Değil		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	9	27,3	24	72,7	33
	Kentsel	11	(55,0)	9	(45,0)	20
	Toplam	**20**	**37,7**	**33**	**62,3**	**53**
Batman	Kırsal	13	52,0	12	48,0	25
	Kentsel	4	(100,0)	0	(0,0)	4
	Toplam	**17**	**58,6**	**12**	**41,4**	**29**
Diyarbakır	Kırsal	11	29,7	26	70,3	37
	Kentsel	37	77,1	11	22,9	48
	Toplam	**48**	**56,5**	**37**	**43,5**	**85**
Gaziantep	Kırsal	6	15,4	33	84,6	39
	Kentsel	80	88,9	10	11,1	90
	Toplam	**86**	**66,7**	**43**	**33,3**	**129**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	3	(37,5)	5	(62,5)	8
	Toplam	**3**	**(37,5)**	**5**	**(62,5)**	**8**
Mardin	Kırsal	5	21,7	18	78,3	23
	Kentsel	15	(78,9)	4	(21,1)	19
	Toplam	**20**	**47,6**	**22**	**52,4**	**42**
Siirt	Kırsal	8	(47,1)	9	(52,9)	17
	Kentsel	7	(87,5)	1	(12,5)	8
	Toplam	**15**	**60,0**	**10**	**40,0**	**25**
Şanlıurfa	Kırsal	13	25,5	38	74,5	51
	Kentsel	31	66,0	16	34,0	47
	Toplam	**44**	**44,9**	**54**	**55,1**	**98**
Şırnak	Kırsal	0	(0,0)	5	(100,0)	5
	Kentsel	11	(78,6)	3	(21,4)	14
	Toplam	**11**	**(57,9)**	**8**	**(42,1)**	**19**
GAP	Kırsal	65	28,3	165	71,7	230
	Kentsel	199	77,1	59	22,9	258
	Toplam	**264**	**54,1**	**224**	**45,9**	**488**

Tablo 101. Konutlardan Alınan Su Örneklerinin Kimyasal Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne Uygunluk Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Kimyasal Analiz Sonuçlarının Gıda Maddeleri Tüzüğüne Uygunluk Durumu				
		Uygun		Uygun Değil		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	24	96,0	1	4,0	25
	Kentsel	9	(81,8)	2	(18,2)	11
	Toplam	33	91,7	3	8,3	36
Batman	Kırsal	11	(73,3)	4	(26,7)	15
	Kentsel	3	(37,5)	5	(62,5)	8
	Toplam	14	60,9	9	39,1	23
Diyarbakır	Kırsal	16	61,5	10	38,5	26
	Kentsel	3	(10,0)	7	(23,3)	10
	Toplam	19	33,9	17	30,4	36
Gaziantep	Kırsal	16	57,1	12	42,9	28
	Kentsel	37	78,7	10	21,3	47
	Toplam	53	70,7	22	29,3	75
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	3	(50,0)	3	(50,0)	6
	Toplam	3	(50,0)	3	(50,0)	6
Mardin	Kırsal	16	69,6	7	30,4	23
	Kentsel	9	(60,0)	6	(40,0)	15
	Toplam	25	65,8	13	34,2	38
Siirt	Kırsal	12	(70,6)	5	(29,4)	17
	Kentsel	1	(16,7)	5	(83,3)	6
	Toplam	13	56,5	10	43,5	23
Şanlıurfa	Kırsal	40	93,0	3	7,0	43
	Kentsel	21	80,8	5	19,2	26
	Toplam	61	88,4	8	11,6	69
Şırnak	Kırsal	1	(25,0)	3	(75,0)	4
	Kentsel	7	(70,0)	3	(30,0)	10
	Toplam	8	(57,1)	6	(42,9)	14
GAP	Kırsal	136	75,1	45	24,9	181
	Kentsel	93	66,9	46	33,1	139
	Toplam	229	71,6	91	28,4	320

Tablo 102. Konutların Bağımsız Mutfak, Banyo ve Tuvalet Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Konutun İçinde Bağımsız Mutfak Var Sayı	%	Banyo Var Sayı	%	Tuvalet Var Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	52	86,7	39	65,0	11	18,3	60
	Kentsel	51	98,1	50	96,2	41	78,8	52
	Toplam	**103**	**92,0**	**89**	**79,5**	**52**	**46,4**	**112**
Batman	Kırsal	19	54,3	17	48,6	14	40,0	35
	Kentsel	36	90,0	32	80,0	32	80,0	40
	Toplam	55	73,3	49	65,3	46	61,3	75
Diyarbakır	Kırsal	62	62,0	55	55,0	36	36,0	100
	Kentsel	138	89,0	141	91,0	136	87,7	155
	Toplam	200	78,4	196	76,9	172	67,5	255
Gaziantep	Kırsal	51	68,0	46	61,3	29	38,7	75
	Kentsel	186	83,4	195	87,4	200	89,7	223
	Toplam	**237**	**79,5**	**241**	**80,9**	**229**	**76,8**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	11	(73,3)	12	(80,0)	11	(73,3)	15
	Toplam	**11**	**(73,3)**	**12**	**(80,0)**	**11**	**(73,3)**	**15**
Mardin	Kırsal	27	49,1	23	41,8	13	23,6	55
	Kentsel	34	68,0	29	58,0	27	54,0	50
	Toplam	61	58,1	52	49,5	40	38,1	105
Siirt	Kırsal	21	60,0	19	54,3	17	48,6	35
	Kentsel	19	(95,0)	19	(95,0)	20	(100,0)	20
	Toplam	40	72,7	38	69,1	37	67,3	55
Şanlıurfa	Kırsal	41	59,4	28	40,6	16	23,2	69
	Kentsel	83	77,6	75	70,1	74	69,2	107
	Toplam	**124**	**70,5**	**103**	**58,5**	**90**	**51,1**	**176**
Şırnak	Kırsal	4	(40,0)	4	(40,0)	4	(40,0)	10
	Kentsel	22	88,0	20	80,0	15	60,0	25
	Toplam	26	74,3	24	68,6	19	54,3	35
GAP	Kırsal	277	63,1	231	52,6	140	31,9	439
	Kentsel	580	84,4	573	83,4	556	80,9	687
	Toplam	857	76,1	804	71,4	696	61,8	1126

Tablo 103. Konutların Tuvaletin Bağlı Olduğu Yere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Tuvaletin Bağlı Olduğu Yer						
		Kanalizasyon		Kuru Çukur		Diğer*		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	6	10,5	48	84,2	3	5,3	57
	Kentsel	49	94,2	3	5,8	0	0,0	52
	Toplam	55	50,5	51	46,8	3	2,8	109
Batman	Kırsal	15	42,9	7	20,0	13	37,1	35
	Kentsel	40	100,0	0	0,0	0	0,0	40
	Toplam	55	73,3	7	9,3	13	17,3	75
Diyarbakır	Kırsal	31	31,0	50	50,0	19	19,0	100
	Kentsel	150	96,8	2	1,3	3	1,9	155
	Toplam	181	71,0	52	20,4	22	8,6	255
Gaziantep	Kırsal	41	54,7	34	45,3	0	0,0	75
	Kentsel	223	100,0	0	0,0	0	0,0	223
	Toplam	264	88,6	34	11,4	0	0,0	298
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	15	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	15
	Toplam	15	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	15
Mardin	Kırsal	17	30,9	23	41,8	15	27,3	55
	Kentsel	36	72,0	3	6,0	11	22,0	50
	Toplam	53	50,5	26	24,8	26	24,8	105
Siirt	Kırsal	22	62,9	3	8,6	10	28,6	35
	Kentsel	20	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	20
	Toplam	42	76,4	3	5,5	10	18,2	55
Şanlıurfa	Kırsal	9	16,7	45	83,3	0	0,0	54
	Kentsel	95	88,8	12	11,2	0	0,0	107
	Toplam	104	64,6	57	35,4	0	0,0	161
Şırnak	Kırsal	6	(60,0)	4	(40,0)	0	(0,0)	10
	Kentsel	17	68,0	7	28,0	1	4,0	25
	Toplam	23	65,7	11	31,4	1	2,9	35
GAP	Kırsal	147	34,9	214	50,8	60	14,3	421
	Kentsel	645	93,9	27	3,9	15	2,2	687
	Toplam	792	71,5	241	21,8	75	6,8	1108

* Sulu çukur, açık alana boşalıyor

Tablo 104. Konutların Gözlemciye Göre Tuvaletin Sağlığa Uygunluk Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Gözlemciye Göre Tuvalet Sağlığa Uygun Sayı	%	Uygun Değil Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	8	14,0	49	86,0	57
	Kentsel	40	76,9	12	23,1	52
	Toplam	48	44,0	61	56,0	109
Batman	Kırsal	10	28,6	25	71,4	35
	Kentsel	27	67,5	13	32,5	40
	Toplam	37	49,3	38	50,7	75
Diyarbakır	Kırsal	27	27,0	73	73,0	100
	Kentsel	111	71,6	44	28,4	155
	Toplam	138	54,1	117	45,9	255
Gaziantep	Kırsal	16	21,3	59	78,7	75
	Kentsel	164	73,5	59	26,5	223
	Toplam	180	60,0	118	40,0	298
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	13	(86,7)	2	(13,3)	15
	Toplam	13	(86,7)	2	(13,3)	15
Mardin	Kırsal	15	27,3	40	72,7	55
	Kentsel	26	52,0	24	48,0	50
	Toplam	41	39,0	64	61,0	105
Siirt	Kırsal	18	51,4	17	48,6	35
	Kentsel	11	(55,0)	9	(45,0)	20
	Toplam	29	52,7	26	47,3	55
Şanlıurfa	Kırsal	9	16,7	45	83,3	54
	Kentsel	43	40,2	64	59,8	107
	Toplam	52	32,3	109	67,7	161
Şırnak	Kırsal	3	(30,0)	7	(70,0)	10
	Kentsel	13	52,0	12	48,0	25
	Toplam	16	45,7	19	54,3	35
GAP	Kırsal	106	25,2	315	74,8	421
	Kentsel	448	65,2	239	34,8	687
	Toplam	554	50,0	554	50,0	1108

Tablo 105. Konutların Tuvaletlerinde El Yıkama Yeri ve Sabun Bulunma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Konutun Tuvaletinde El Yıkama Yeri ve Sabun Bulunma Durumu						
		El Yıkama Yeri ve Sabun Var		El Yıkama Yeri Var, Sabun Yok		Her İkisi de Yok		
İller	Yerleşim Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	8	13,3	5	8,3	47	78,3	60
	Kentsel	42	80,8	3	5,8	7	13,5	52
	Toplam	50	44,6	8	7,1	54	48,2	112
Batman	Kırsal	10	28,6	6	17,1	19	54,3	35
	Kentsel	21	52,5	12	30,0	7	17,5	40
	Toplam	31	41,3	18	24,0	26	34,7	75
Diyarbakır	Kırsal	20	20,0	12	12,0	68	68,0	100
	Kentsel	99	63,9	23	14,8	33	21,3	155
	Toplam	119	46,7	35	13,7	101	39,6	255
Gaziantep	Kırsal	13	17,3	3	4,0	59	78,7	75
	Kentsel	150	67,3	6	2,7	67	30,0	223
	Toplam	163	54,7	9	3,0	126	42,3	298
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	10	(66,7)	0	(0,0)	5	(33,3)	15
	Toplam	10	(66,7)	0	(0,0)	5	(33,3)	15
Mardin	Kırsal	9	16,4	12	21,8	34	61,8	55
	Kentsel	28	56,0	5	10,0	17	34,0	50
	Toplam	37	35,2	17	16,2	51	48,6	105
Siirt	Kırsal	17	48,6	6	17,1	12	34,3	35
	Kentsel	11	(55,0)	5	(25,0)	4	(20,0)	20
	Toplam	28	50,9	11	20,0	16	29,1	55
Şanlıurfa	Kırsal	11	15,9	1	1,4	57	82,7	69
	Kentsel	58	54,2	6	5,6	43	40,2	107
	Toplam	69	39,2	7	4,0	100	56,8	176
Şırnak	Kırsal	3	(30,0)	2	(20,0)	5	(50,0)	10
	Kentsel	12	48,0	3	12,0	10	40,0	25
	Toplam	15	42,9	5	14,3	15	42,9	35
GAP	**Kırsal**	**91**	**20,7**	**47**	**10,7**	**301**	**68,6**	**439**
	Kentsel	**431**	**62,7**	**63**	**9,2**	**193**	**28,1**	**687**
	Toplam	**522**	**46,3**	**110**	**9,8**	**494**	**43,9**	**1126**

Tablo 106 da görüldüğü gibi, GAP Bölgesi'ndeki araştırılan konutların %40,1'inde hayvan beslenmektedir. Bunların %9,7'sinde hayvan ev içinde beslenmektedir. Ev içinde hayvan besleme oranı kırsal bölgede %13,4'e çıkmaktadır.

Tablo 106. Konutların Hayvan Beslenme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Hayvan Besleme Durumu						
		Evin İçinde		Evin Dışında		Beslemiyor		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	1	1,7	42	70,0	17	28,3	60
	Kentsel	3	5,8	11	21,2	39	75,0	52
	Toplam	4	3,6	53	47,3	56	50,0	112
Batman	Kırsal	11	31,5	15	42,9	9	25,7	35
	Kentsel	1	2,5	12	30,0	27	67,5	40
	Toplam	12	16,0	27	36,0	36	48,0	75
Diyarbakır	Kırsal	19	19,0	58	58,0	23	23,0	100
	Kentsel	9	5,8	8	5,2	138	89,0	155
	Toplam	28	11,0	66	25,9	161	63,1	255
Gaziantep	Kırsal	14	18,7	52	69,3	15	20,0	75
	Kentsel	21	9,3	7	3,4	196	87,9	223
	Toplam	35	11,7	59	19,8	211	70,8	298
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	1	(6,7)	1	(6,7)	13	(86,7)	15
	Toplam	1	(6,7)	1	(6,7)	13	(86,7)	15
Mardin	Kırsal	4	7,3	32	58,2	19	34,5	55
	Kentsel	6	12,0	15	30,0	29	58,0	50
	Toplam	10	9,6	47	44,8	48	45,7	105
Siirt	Kırsal	6	17,1	16	45,7	13	37,1	35
	Kentsel	2	(10,0)	1	(5,0)	17	(85,0)	20
	Toplam	8	14,5	17	30,9	30	54,5	55
Şanlıurfa	Kırsal	1	1,4	49	71,0	19	27,5	69
	Kentsel	3	2,8	13	12,1	92	86,0	107
	Toplam	4	2,3	62	35,2	111	63,1	176
Şırnak	Kırsal	3	(30,0)	3	(30,0)	4	(40,0)	10
	Kentsel	4	16,0	7	28,0	14	56,0	25
	Toplam	7	20,0	10	28,6	18	51,4	35
GAP	Kırsal	59	13,4	267	60,8	119	27,1	439
	Kentsel	50	7,3	75	10,9	565	82,2	687
	Toplam	**109**	**9,7**	**342**	**30,4**	**684**	**60,7**	**1126**

Çevre sağlığı durumunu göstermesi açısından önemli olan konutlarda karasinek ve sivrisinek görülme durumunun illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 107** de verilmiştir. GAP Bölgesi'ndeki araştırılan konutların %72,9'unun karasinekten ve %68,0'ının sivrisineklerden şikayetçi oldukları görülmektedir. Kırsal bölgelerde her iki oran daha da yükselmektedir.

KIRSAL YERLEŞİM ALANLARINDA HAYVAN BESLEME

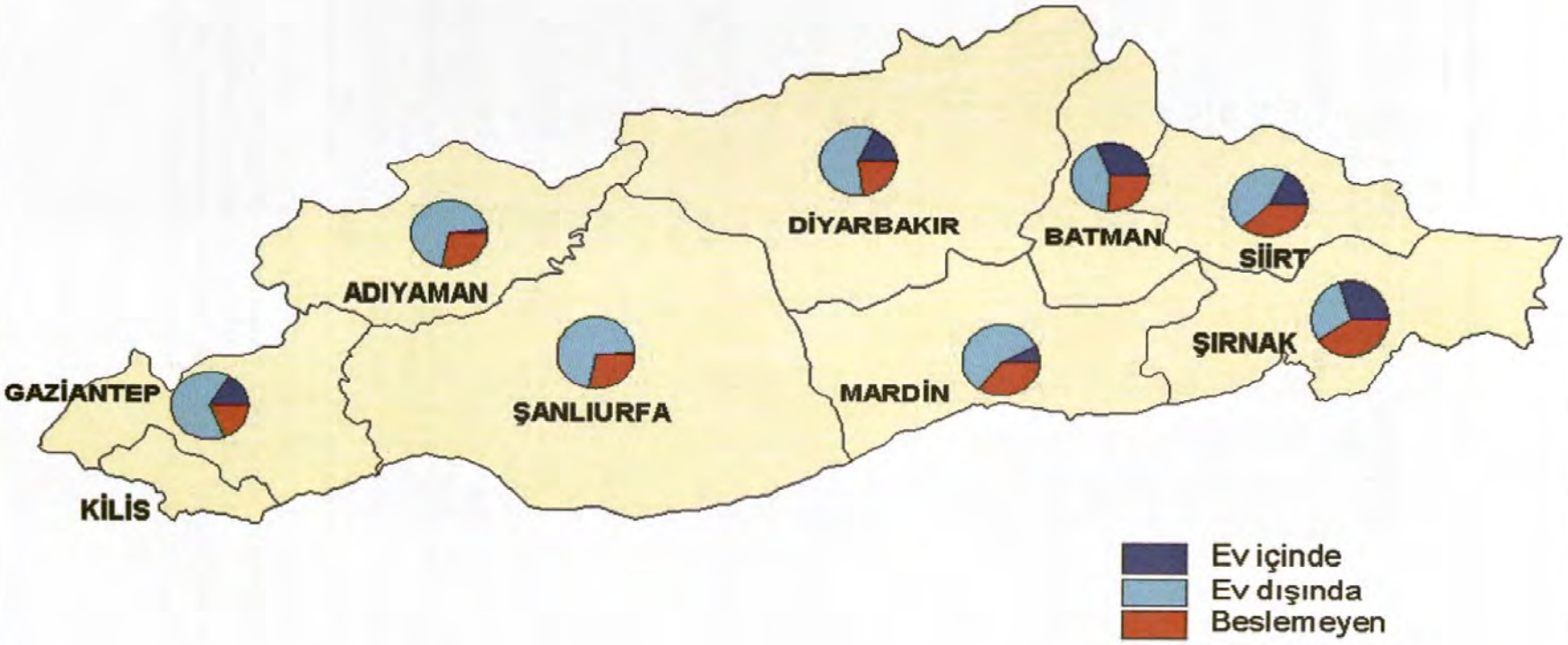

Tablo 107. Konutların Karasinek ve Sivrisinek Görülme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Karasinek ve Sivrisinek Görülme Durumu				
		Sivrisinek Var		Karasinek Var		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	45	75,0	48	80,0	60
	Kentsel	21	40,4	28	53,8	52
	Toplam	**66**	**58,9**	**76**	**67,9**	**112**
Batman	Kırsal	28	80,0	31	88,6	35
	Kentsel	26	65,0	31	77,5	40
	Toplam	54	72,0	62	82,7	75
Diyarbakır	Kırsal	89	89,0	97	97,0	100
	Kentsel	92	59,4	92	59,4	155
	Toplam	181	71,0	189	74,1	255
Gaziantep	Kırsal	69	92,0	69	92,0	75
	Kentsel	115	51,6	110	49,3	223
	Toplam	**184**	**61,7**	**179**	**60,0**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	14	(93,3)	14	(93,3)	15
	Toplam	**14**	**(93,3)**	**14**	**(93,3)**	**15**
Mardin	Kırsal	42	76,4	52	94,5	55
	Kentsel	40	80,0	41	82,0	50
	Toplam	82	78,1	93	88,6	105
Siirt	Kırsal	28	80,0	31	88,6	35
	Kentsel	9	(45,0)	9	(45,0)	20
	Toplam	37	67,3	40	72,7	55
Şanlıurfa	Kırsal	68	98,6	69	100,0	69
	Kentsel	57	53,3	75	70,1	107
	Toplam	**125**	**71,0**	**144**	**81,8**	**176**
Şırnak	Kırsal	5	(50,0)	5	(50,0)	10
	Kentsel	18	72,0	19	76,0	25
	Toplam	23	65,7	24	68,6	35
GAP	Kırsal	374	85,2	402	91,6	439
	Kentsel	392	57,1	419	61,0	687
	Toplam	**766**	**68,0**	**821**	**72,9**	**1126**

Konutların %68,0'ında sivrisinek, %72,9'unda karasinek bulunması, konutların %40'ında (konutun içinde ve dışında) hayvan beslemesi önemli bir etkendir. Çünkü ahırlar hem sivrisineklerin ideal barınakları, hem de hayvan gübreleri karasinekler için iyi bir üreme ortamıdır.

Araştırma sırasında evde artan yemeklerin nasıl saklandığı sorgulanmıştır (**Tablo 108**). Ailelerin %97,6'sı buzdolabında sakladıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran %96 ile %100 arasında değişmektedir.

Tablo 108. Konutların Evde Artan Yemeklerin Saklanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Saklama Yeri: Buzdolabında Sayı	Buzdolabında %	Açıkta Sayı	Açıkta %	Toplam
Adıyaman	Kırsal	58	96,7	2	3,3	60
	Kentsel	51	98,0	1	2,0	52
	Toplam	**108**	**97,3**	**3**	**2,7**	**112**
Batman	Kırsal	33	94,3	2	5,7	35
	Kentsel	39	97,5	1	2,5	40
	Toplam	**72**	**96,0**	**3**	**4,0**	**75**
Diyarbakır	Kırsal	97	97,0	3	3,0	100
	Kentsel	148	95,5	7	4,5	155
	Toplam	**245**	**96,1**	**10**	**3,9**	**255**
Gaziantep	Kırsal	74	98,7	1	1,3	75
	Kentsel	218	97,7	5	2,3	223
	Toplam	**292**	**97,9**	**6**	**2,1**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	15	(100,0	0	(0,0)	15
	Toplam	**15**	**(100,0)**	**0**	**(0,0)**	**15**
Mardin	Kırsal	53	96,4	2	3,6	55
	Kentsel	49	98,0	1	2,0	50
	Toplam	**102**	**97,1**	**3**	**2,9**	**105**
Siirt	Kırsal	35	100,0	0	0,0	35
	Kentsel	20	(100,0)	0	(0,0)	20
	Toplam	**55**	**100,0**	**0**	**0,0**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	68	98,5	1	1,5	69
	Kentsel	106	99,0	1	1,0	107
	Toplam	**174**	**98,8**	**2**	**1,2**	**176**
Şırnak	Kırsal	10	(100,0)	0	(0,0)	10
	Kentsel	25	100,0	0	0,0	25
	Toplam	**35**	**100,0**	**0**	**0,0**	**35**
GAP	Kırsal	428	97,5	11	2,5	439
	Kentsel	671	97,7	16	2,3	687
	Toplam	**1099**	**97,6**	**27**	**2,4**	**1126**

III- Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma

Projede sağlık hizmetlerinden yararlanma konutta yaşayanlar, beş yaş altı çocuklar ve son beş yıl içerisinde doğum yapan kadınlar bazında incelenmiştir. Ancak bu bölümde sadece aile bazında yararlanma durumu ele alınmıştır; çocuklarla ve kadınlarla ilgili veriler çocuk sağlığı ve üreme sağlığı bölümlerinde sunulmuştur. GAP illerinde araştırma grubundaki ailelerin aile reislerinin sosyal güvence durumu **Tablo 109** da verilmiştir. Araştırma grubundaki ailelerin aile reislerinin %42,1'inin hiçbir sosyal güvencesi olmadığı saptanmıştır. Herhangi bir sosyal güvencesi olan aile reislerinin oranı ise %57,9'dur. Dokuz il arasında en fazla sosyal güvenceye sahip il Adıyaman'dır (%75,0). Sosyal güvencesi olmayan ailelerin oranı Mardin ve Şanlıurfa illerinde en yüksektir (%51,4, %50,6).

Konut halkından en son rahatsızlanan kişi için bu rahatsızlığı dolayısı ile nerelere baş vurduğu sorgulanmıştır. **Tablo 110** da görüldüğü gibi, GAP illeri genelinde ilk başvurulan sağlık kuruluşları arasında %32,5 ile devlet hastaneleri ilk sırayı, %21,6 ile özel hekim ve özel hastaneler 2. sırayı, %16,0 ile sağlık ocakları 3. sırayı, %14,3 ile SSK hastaneleri 4. sırayı, %5,5 ile üniversite hastaneleri 5. sırayı almaktadır. Sağlık ocaklarının tercih edilme oranı kırsal bölgelerde %20,9 iken kentsel bölgelerde %12,9'a düşmektedir. Kırsal kesimden ilk başvuru için SSK ve üniversite hastanelerine başvurular kentsel kesime göre önemli ölçüde düşük olmasına karşın, sağlık ocaklarına başvurular önemli ölçüde yüksektir. Devlet hastanesine ve özel hekim ya da hastanelere başvuruda kırsal ve kentsel kesim arasında önemli fark gözlenmemiştir.

Bu tabloda dikkati çeken bir nokta da evde en son hastalanan bireylerin %5,0'ına hiçbir şey yapılmamış olmasıdır.

En son rahatsızlanmada ilk başvuru yeri olarak sağlık ocaklarını tercih etme Adıyaman ilinde en yüksek orandadır (%31,3). Mardin, Şırnak ve Diyarbakır illerinde rahatsızlanma durumunda devlet hastaneleri, Şanlıurfa ilinde özel hekim ve özel hastaneler en fazla tercih edilen ilk başvuru yerleridir.

Sağlık ocaklarında yürütülen Temel Sağlık Hizmetlerinin bir parçası olan Ana-çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinin sunulmasında en önemli görevlerden biri de ev gezileridir. Ev gezilerini Sağlık ocağında veya sağlık evinde görevli ebeler yapar. Ebeler ev gezileri sırasında 15-49 yaş grubu kadınları izler, gebe olanları saptar ve izler, 0-6 yaş grubu çocukları izler; bu izlemler sırasında öykü alır, muayeneler yapar, erken tanı yapar, aşı yapar, öğütler verir ve gerekirse doktora sevk yapar; aile planlaması konusunda eğitim ve uygulamalar yapar; o anda denk gelirse doğumlara da yardım eder. Bu hizmetleri yapabilmek için ebenin her 15-49 yaş grubu kadını yılda 2 kez, her gebeyi en az 6 kez, her 0 yaş grubu çocuğu en az 8 kez, her 1-3 yaş grubu çocuğu 6 ayda bir, her 4-6 yaş grubu çocuğu yılda bir izlemesi gerekir. Bunun için ebenin neredeyse her ay özellikle çocuk bulunan eve ziyarete gelmesi gerekir.

Ebelerin dışında diğer sağlık ocağı personelinin de çeşitli vesilelerle evlere ziyarete gitmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sağlık ocaklarının vermesi gereken sağlık hizmetlerinin durumunu sorgulamak üzere " Evinize hiç sağlık ocağı personeli geldi mi ? " sorusu sorulmuştur. Bu soruya aile reislerinin %43,1'i " hayır " yanıtı vermiştir (**Tablo 111**). Sağlık ocağı personeli tarafından hiç ziyaret edilmeyen konut oranı kentsel bölgelerde %48,0 iken, kırsal bölgede aynı oran %35,3'dür. Sağlık ocağı personelince ev ziyareti hiç yapılmamış konut oranı dokuz il içerisinde %83,2 ile en yüksek olarak Gaziantep ilinde gözlenmiştir.

Sağlık ocağı personeli tarafından ziyaret edilen toplam 641 konutta ziyaret nedenleri sorgulanmıştır. Tablo **112** de görüldüğü gibi, hizmeti alan kişilerin algılamasına göre, konutun sağlık ocağı personelince çok büyük oranda sadece " aşı hizmetleri " nedeni ile ziyaret edildiği saptanmıştır (%97,8). Bunlar da polio eradikasyonu dolayısı ile gerçekleştirilen aşı uygulamalarıdır.

Aşılama hizmeti dışındaki ev ziyaretlerinin, Şanlıurfa ili dışındaki illerde, çok düşük düzeylerde olduğu belirlenmiştir. GAP Bölgesi'nde aşılama hizmeti dışındaki ev ziyaretlerinin nedenleri arasında aile planlaması (%10,9) ve gebe takibi (%7,6) ilk iki sırayı almaktadır.

Tablo 109. Aile Reislerinin Sosyal Güvence Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	N	Yok %	SSK %	Bağ-Kur %	Emekli Sandığı %	Yeşil Kart %	Diğer %	VAR %
Adıyaman	**Kırsal**	60	28,3	5,0	3,3	13,4	50,0	0,0	**71,7**
	Kentsel	52	21,2	30,8	7,7	15,3	25,0	0,0	**78,8**
	Toplam	112	**25,0**	17,0	5,4	14,3	38,4	0,0	**75,0**
Batman	**Kırsal**	35	57,1	11,4	5,7	2,9	22,9	0,0	**42,9**
	Kentsel	40	22,5	35,0	10,0	15,0	17,5	0,0	**77,5**
	Toplam	75	**38,7**	24,0	8,0	9,3	20,0	0,0	**61,3**
Diyarbakır	**Kırsal**	100	53,0	5,0	9,0	14,0	19,0	0,0	**47,0**
	Kentsel	155	31,6	23,2	9,7	18,7	16,1	0,0	**68,4**
	Toplam	255	**40,0**	16,1	9,4	16,9	17,3	0,0	**60,0**
Gaziantep	**Kırsal**	75	56,0	17,3	13,3	5,3	8,0	0,0	**44,0**
	Kentsel	223	38,1	25,6	13,0	14,8	7,6	0,9	**61,9**
	Toplam	298	**42,6**	23,5	13,1	12,4	7,7	0,7	**53,4**
Kilis	**Kırsal**	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	15	(26,7)	(6,7)	(26,7)	(26,7)	(13,3)	(0,0)	**(73,3)**
	Toplam	15	**(26,7)**	(6,7)	(26,7)	(26,7)	(13,3)	(0,0)	**(73,3)**
Mardin	**Kırsal**	55	56,4	5,5	5,5	7,3	25,5	0,0	**43,6**
	Kentsel	50	46,0	14,0	8,0	12,0	20,0	0,0	**54,0**
	Toplam	105	**51,4**	9,5	6,7	9,6	22,9	0,0	**48,6**
Siirt	**Kırsal**	35	45,7	2,9	11,4	5,8	34,3	0,0	**54,3**
	Kentsel	20	(40,0)	(10,0)	(5,0)	(30,0)	(15,0)	(0,0)	**(60,0)**
	Toplam	55	**43,6**	5,5	9,1	14,5	27,3	0,0	**56,4**
Şanlıurfa	**Kırsal**	69	62,3	17,4	5,8	4,3	8,7	1,4	**37,7**
	Kentsel	107	43,0	29,9	2,8	6,5	16,8	0,9	**57,0**
	Toplam	176	**50,6**	25,0	4,0	5,7	13,6	1,2	**49,4**
Şırnak	**Kırsal**	10	(40,0)	(20,0)	(0,0)	(10,0)	(20,0)	(10,0)	**(60,0)**
	Kentsel	25	48,0	8,0	4,0	24,0	16,0	0,0	**52,0**
	Toplam	35	**45,7**	11,4	2,9	20,0	17,1	2,9	**54,3**
GAP	**Kırsal**	439	51,5	9,8	7,7	8,4	22,0	0,5	**48,5**
	Kentsel	687	36,1	24,3	9,5	15,3	14,4	0,4	**63,9**
	Toplam	1126	**42,1**	18,7	8,8	12,6	17,4	0,5	**57,9**

AİLE REİSİNİN SOSYAL GÜVENCE DURUMU (KENT)

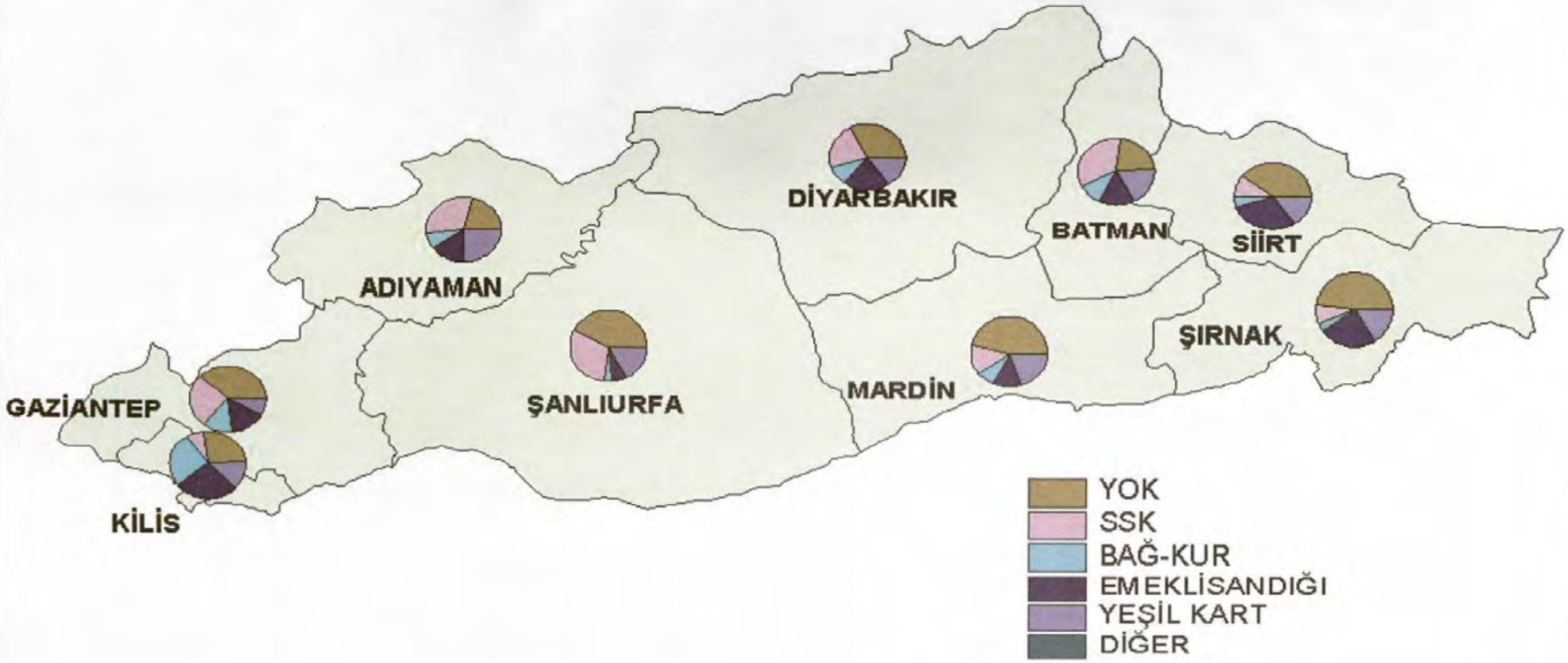

Tablo 110. Ailelerin Konutta En Son Rahatsızlanan Kişinin Tedavisi İçin İlk Olarak Başvurulan Yere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yerinin Tipi	Başvuru Yeri: Devlet Hastanesi	Özel hekim Özel hasta.	Sağlık Ocağı	SSK	Üniversite	Eczane	Ev ilaçları	Kırıkçı, şeyh vs	Diğer	Hiçbirşey yapılmayan	Toplam *
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	20,0	25,0	36,7	1,7	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0	13,3	60
	Kentsel	21,2	23,1	25,0	17,3	3,8	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	52
	Toplam	20,5	24,1	**31,3**	8,9	3,6	0,0	0,0	0,0	0,0	11,6	112
Batman	Kırsal	20,0	13,3	33,3	13,3	10,0	0,0	0,0	0,0	10,0	0,0	30
	Kentsel	40,0	12,5	5,0	25,0	17,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	40
	Toplam	31,4	12,9	17,1	20,0	14,3	0,0	0,0	0,0	4,3	0,0	70
Diyarbakır	Kırsal	47,9	17,7	22,9	3,1	4,2	0,0	0,0	0,0	4,2	0,0	96
	Kentsel	41,7	11,8	11,1	20,1	9,7	0,0	0,0	0,7	4,9	0,0	144
	Toplam	44,2	14,2	15,8	13,3	7,5	0,0	0,0	0,4	4,6	0,0	240
Gaziantep	Kırsal	24,3	29,7	18,9	6,8	5,4	1,4	2,7	0,0	0,0	10,8	74
	Kentsel	25,9	21,3	12,0	24,5	6,0	2,3	1,4	0,0	4,6	1,9	216
	Toplam	25,5	23,4	13,8	20,0	5,9	2,1	1,7	0,0	3,4	4,1	290
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	(33,3)	(20,0)	(20,0)	(6,7)	(0,0)	(6,7)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(13,3)	15
	Toplam	(33,3)	(20,0)	(20,0)	(6,7)	(0,0)	(6,7)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(13,3)	15
Mardin	Kırsal	59,2	14,3	6,3	4,1	0,0	0,0	2,0	0,0	2,0	0,0	49
	Kentsel	43,5	17,4	15,2	13,0	10,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	46
	Toplam	51,6	15,8	16,8	8,4	5,3	0,0	1,1	0,0	1,1	0,0	95
Siirt	Kırsal	42,3	26,9	15,4	0,0	3,8	0,0	0,0	3,8	3,8	3,8	26
	Kentsel	(31,3)	(25,0)	(25,0)	(12,5)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(6,3)	16
	Toplam	38,1	26,2	19,0	4,8	2,4	0,0	0,0	2,4	2,4	4,8	42
Şanlıurfa	Kırsal	24,6	33,3	5,8	8,7	1,4	0,0	1,1	1,4	0,0	23,2	69
	Kentsel	19,8	30,2	7,5	20,8	2,8	0,0	1,9	1,9	7,5	7,5	106
	Toplam	21,7	**31,4**	6,9	16,0	2,3	0,0	1,7	1,7	4,6	13,7	175
Şırnak	Kırsal	(42,9)	(42,9)	(14,3)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	7
	Kentsel	50,0	25,0	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	24
	Toplam	48,4	29,0	22,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	31
GAP	Kırsal	34,5	23,8	20,9	5,1	3,6	0,2	1,0	0,5	2,2	8,0	411
	Kentsel	31,3	20,2	12,9	20,0	6,7	0,9	0,8	0,5	3,8	3,0	659
	Toplam	**32,5**	**21,6**	**16,0**	**14,3**	**5,5**	**0,7**	**0,8**	**0,5**	**3,2**	**5,0**	**1070**

Tablo 111. Konutun Sağlık Ocağı Personeli Tarafından Ziyaret Edilme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Sağlık Ocağı Personeli Konutu				
	Yerleşim	Ziyaret Etti		Ziyaret Etmedi		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	50	83,3	10	16,7	60
	Kentsel	31	59,6	21	40,4	52
	Toplam	**81**	**72,3**	**31**	**27,7**	**112**
Batman	Kırsal	19	54,3	16	45,7	35
	Kentsel	33	82,5	7	17,5	40
	Toplam	**52**	**69,3**	**23**	30,7	**75**
Diyarbakır	Kırsal	77	77,0	23	23,0	100
	Kentsel	95	61,3	60	38,7	155
	Toplam	**172**	**67,5**	**83**	32,5	**255**
Gaziantep	Kırsal	9	12,0	66	88,0	75
	Kentsel	41	18,4	182	81,6	223
	Toplam	**50**	**16,8**	**248**	**83,2**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	5	(33,3)	10	(66,7)	15
	Toplam	**5**	**(33,3)**	**10**	**(66,7)**	**15**
Mardin	Kırsal	41	74,5	14	25,5	55
	Kentsel	39	78,0	11	22,0	50
	Toplam	**80**	**76,2**	**25**	23,8	**105**
Siirt	Kırsal	28	80,0	7	20,0	35
	Kentsel	16	(80,0)	4	(20,0)	20
	Toplam	**44**	**80,0**	**11**	18,2	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	51	73,9	18	26,1	69
	Kentsel	78	72,9	29	27,1	107
	Toplam	**129**	**73,3**	**47**	**26,7**	**176**
Şırnak	Kırsal	9	(90,0)	1	(10,0)	10
	Kentsel	19	76,0	6	24,0	25
	Toplam	**28**	**80,0**	**7**	**20,0**	**35**
GAP	Kırsal	284	64,7	155	35,3	439
	Kentsel	357	52,0	330	48,0	687
	Toplam	**641**	**56,9**	**485**	**43,1**	**1126**

KİŞİLERİN İLK TEDAVİ İÇİN BAŞVURDUKLARI YER (KENT)

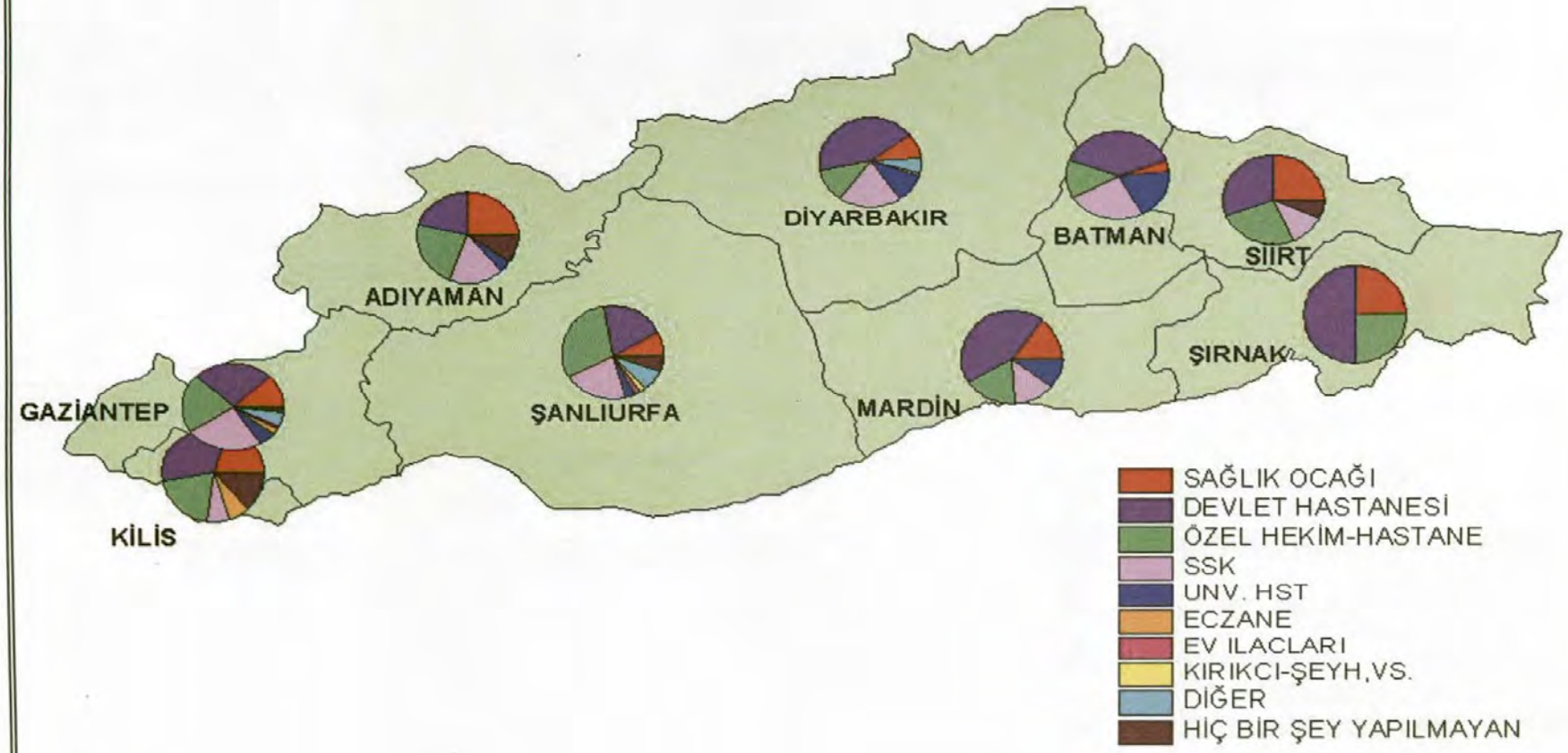

KİŞİLERİN İLK TEDAVİ İÇİN BAŞVURDUKLARI YER (KIRSAL)

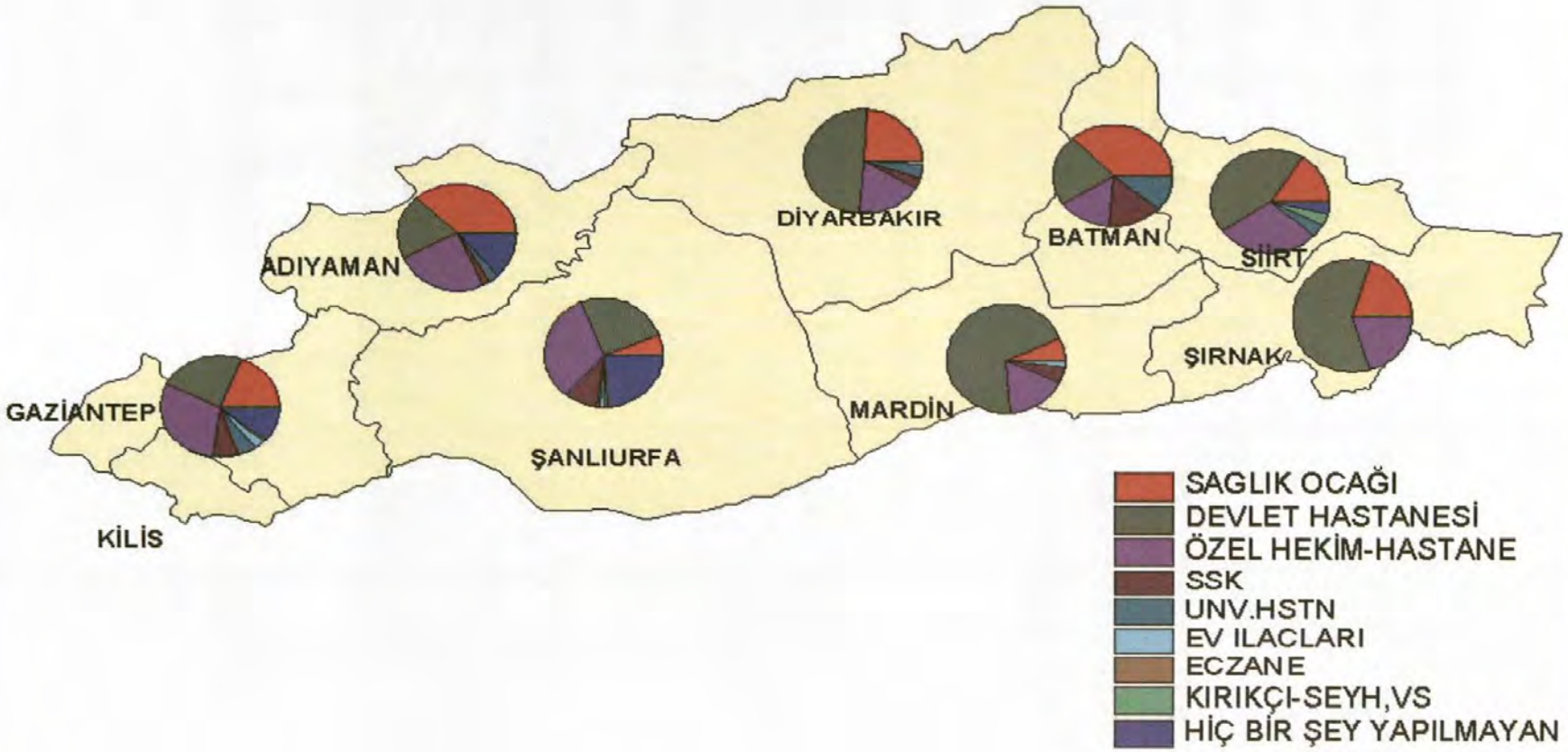

Tablo 112. Sağlık Ocağı Personeli Tarafından Konutta Edilen Ziyaret Ailelerin Ziyaret Nedenlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı * (Hizmeti Alanların Algılaması)

		Sağlık Ocağı Personelinin Ziyaret Nedeni														
	Yerleşim	Aşı İçin		Gebe Takibi		Aile Planlaması		Sağlık Eğitimi		Nüfus Tespiti (ETF)		Doğum		Çevre Sağlığı Hizmetleri		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	N
Adıyaman	Kırsal	50	100,0	3	6,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	50
	Kentsel	31	100,0	6	19,3	0	0,0	0	0,0	3	9,7	0	0,0	0	0,0	31
	Toplam	81	100,0	9	11,1	0	0,0	0	0,0	3	3,7	0	0,0	0	0,0	81
Batman	Kırsal	19	100,0)	0	(0,0)	3	(15,8)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	19
	Kentsel	33	100,0	1	3,0	6	18,2	0	0,0	1	3,0	0	0,0	0	0,0	33
	Toplam	52	100,0	1	1,9	9	17,3	0	0,0	1	1,9	0	0,0	0	0,0	52
Diyarbakır	Kırsal	74	96,1	1	1,3	0	0,0	0	0,0	1	1,3	0	0,0	0	0,0	77
	Kentsel	93	97,9	4	4,2	23	24,2	1	1,1	1	1,1	1	1,1	1	1,1	95
	Toplam	167	97,1	5	2,9	23	13,4	1	0,6	2	1,2	1	0,6	1	0,6	172
Gaziantep	Kırsal	9	100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	9
	Kentsel	34	82,9	2	4,9	1	2,4	3	7,3	3	7,3	0	0,0	0	0,0	41
	Toplam	43	86,0	2	4,0	1	2,0	3	6,0	3	6,0	0	0,0	0	0,0	50
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	5	100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
	Toplam	5	100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
Mardin	Kırsal	41	100,0	0	0,0	4	9,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	41
	Kentsel	39	100,0	0	0,0	4	10,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	39
	Toplam	80	100,0	0	0,0	8	10,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	80
Siirt	Kırsal	28	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	28
	Kentsel	16	100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	16
		44	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	44
Şanlıurfa	Kırsal	51	100,0	16	31,4	15	29,4	16	31,4	15	29,4	13	25,5	1	1,9	51
	Kentsel	77	98,7	16	20,5	13	16,7	13	16,7	23	29,5	9	11,5	3	3,8	78
	Toplam	128	99,2	32	24,8	28	21,7	29	22,5	38	29,5	22	17,1	4	3,1	129
Sırnak	Kırsal	7	(77,8)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(22,2)	0	(0,0)	0	(0,0)	9
	Kentsel	19	100,0)	0	(0,0)	1	(5,3)	1	(5,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	19
	Toplam	26	92,9	0	0,0	1	3,6	1	3,6	2	7,1	0	0,0	0	0,0	28
	Kırsal	279	98,2	20	7,0	22	7,7	16	5,6	18	6,3	13	4,6	1	0,4	284
GAP	Kentsel	348	97,5	29	8,1	48	13,4	18	5,0	31	8,7	10	2,8	4	1,1	357
	Toplam	627	97,8	49	7,6	70	10,9	34	5,3	49	7,6	23	3,6	5	0,8	641

* Aşı için yapılan ziyaretler polio eradikasyonu kampanyası içindir

Ailelerin sağlık ocağı hizmetlerinden memnun olup olmadıkları sorgulanmıştır. GAP Bölgesi'nde tüm ailelerin %17,9'u sağlık ocaklarına hiç gitmediklerini bildirmişlerdir (**Tablo 113**). Kırsal bölgede bu oran %15,0 iken kentsel bölgelerde %19,8'e yükselmektedir. Sağlık ocağını hiç kullanmayan ailelerin oranı Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde oldukça yüksektir (sırasıyla %24,5 %24,3). GAP Bölgesi'nde sağlık ocağını kullanan 924 aileden 320'si (%34,6) (tüm ailelerin % 28,4'ü) sağlık ocağında verilen hizmetlerden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. **Tablo 114** de görüldüğü gibi, hizmetten memnun olmama nedenleri arasında gösterilen ilgiyi yetersiz bulma (%64,7) en fazla şikayet edilen konudur.

Tablo 113. Ailelerin Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Memnuniyet Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Memnuniyet Durumu						
	Yerleşim	Memnun		Memnun Değil		Hiç Gitmemiş		Toplam
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	30	50,0	20	33,3	10	16,7	60
	Kentsel	29	55,8	16	30,8	7	13,5	52
	Toplam	**59**	**52,7**	**36**	**32,1**	**17**	**15,2**	**112**
Batman	Kırsal	12	34,3	18	51,4	5	14,3	35
	Kentsel	15	37,5	16	40,0	9	22,5	40
	Toplam	**27**	**36,0**	**34**	**45,3**	**14**	**18,7**	**75**
Diyarbakır	Kırsal	63	63,0	35	35,0	2	2,0	100
	Kentsel	66	42,6	63	40,6	26	16,8	155
	Toplam	**129**	**50,6**	**98**	**38,4**	**28**	**11,0**	**255**
Gaziantep	Kırsal	33	44,0	17	22,7	25	33,3	75
	Kentsel	154	69,1	21	9,4	48	21,5	223
	Toplam	**187**	**62,8**	**38**	**12,7**	**73**	**24,5**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	9	(60,0)	3	(20,0)	3	(20,0)	15
	Toplam	**9**	**(60,0)**	**3**	**(20,0)**	**3**	**(20,0)**	**15**
Mardin	Kırsal	27	49,1	23	41,8	5	9,1	55
	Kentsel	27	54,0	14	28,0	9	18,0	50
	Toplam	**54**	**51,4**	**37**	**35,2**	**14**	**13,3**	**105**
Siirt	Kırsal	21	60,0	8	22,9	6	17,1	35
	Kentsel	9	(45,0)	8	(40,0)	3	(15,0)	20
	Toplam	**30**	**54,5**	**16**	**29,1**	**9**	**16,4**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	39	56,5	18	26,1	12	17,4	69
	Kentsel	59	55,1	17	15,9	31	29,0	107
	Toplam	**98**	**55,7**	**35**	**20,0**	**43**	**24,3**	**176**
Şırnak	Kırsal	3	(30,0)	6	(60,0)	1	(10,0)	10
	Kentsel	8	32,0	17	68,0	0	0,0	25
	Toplam	**11**	**31,4**	**23**	**65,7**	**1**	**2,9**	**35**
GAP	Kırsal	228	51,9	145	33,0	66	15,0	439
	Kentsel	376	54,7	175	25,5	136	19,8	687
	Toplam	**604**	**53,6**	**320**	**28,4**	**202**	**17,9**	**1126**

Tablo 114. Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Memnun Olmayan Ailelerin Memnun Kalmama Nedenlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Memnun Kalmama Nedeni																		Toplam	
		İlgi Yetersizliği		İyi Davranılmıyor		İyi Bakılmıyor		Personel eksik		Hiç birsey yapılmıyor		Yanlış Teşhis		Mesaiye uyulmuyor		Bekletiliyoruz		Uzak			
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	14	(70,0)	2	(10,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	20	(100,0)
	Kentsel	11	(68,8)	1	(6,3)	2	(12,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(6,2)	1	(6,2)	0	(0,0)	16	(100,0)
	Toplam	25	69,4	3	8,3	2	5,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5	13,9	1	2,8	0	0,0	36	100,0
Batman	Kırsal	12	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	18	(100,0)
	Kentsel	16	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	16	(100,0)
	Toplam	28	82,4	0	0,0	0	0,0	6	17,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	34	100,0
Diyarbakır	Kırsal	17	48,6	0	0,0	7	20,0	8	22,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	5,7	1	2,9	35	100,0
	Kentsel	38	60,3	2	3,2	6	9,5	9	14,3	0	0,0	7	11,1	0	0,0	0	0,0	1	1,6	63	100,0
	Toplam	55	56,1	2	2,0	13	13,3	17	17,3	0	0,0	7	7,1	0	0,0	2	2,0	2	2,0	98	100,0
Gaziantep	Kırsal	2	(11,8)	1	(5,9)	3	(17,6)	9	(52,9)	1	(5,9)	1	(5,9)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	17	(100,0)
	Kentsel	15	71,4	6	28,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	21	100,0
	Toplam	17	44,7	7	18,4	3	7,9	9	23,7	1	2,6	1	2,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	38	100,0
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)
	Toplam	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)
Mardin	Kırsal	19	82,6	1	4,3	0	0,0	2	8,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	4,3	23	100,0
	Kentsel	9	(64,3)	0	(0,0)	1	(7,1)	3	(21,4)	0	(0,0)	1	(7,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	14	(100,0)
	Toplam	28	75,7	1	2,7	1	2,7	5	13,5	0	0,0	1	2,7	0	0,0	0	0,0	1	2,7	37	100,0
Siirt	Kırsal	4	(50,0)	0	(0,0)	1	(12,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(12,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(25,0)	8	(100,0)
	Kentsel	8	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	8	(100,0)
	Toplam	12	(75,0)	0	(0,0)	1	(6,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(6,2)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(12,5)	16	(100,0)
Şanlıurfa	Kırsal	10	(55,6)	2	(11,1)	0	(0,0)	5	(27,8)	1	(5,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	18	(100,0)
	Kentsel	15	(88,2)	2	(11,8)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	17	(100,0)
	Toplam	25	71,4	4	11,4	0	0,0	5	14,3	1	2,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	35	100,0
Şırnak	Kırsal	4	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	6	(100,0)
	Kentsel	12	(70,6)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(26,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	17	(100,0)
	Toplam	16	69,6	0	0,0	0	0,0	6	26,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	4,3	23	100,0
GAP	Kırsal	82	56,6	6	4,1	11	7,6	31	21,4	2	1,4	2	1,4	4	2,8	2	1,4	5	3,4	145	100,0
	Kentsel	125	71,4	11	6,3	9	5,1	19	10,9	0	0,0	8	4,6	1	0,6	1	0,6	1	0,6	175	100,0
	Toplam	**207**	**64,7**	**17**	**5,3**	**20**	**6,3**	**50**	**15,6**	**2**	**0,6**	**10**	**3,1**	**5**	**1,6**	**3**	**0,9**	**6**	**1,9**	**320**	**100,0**

Hane halkı geneli için aile reisine sorulan sağlık ocağı hizmetlerinden memnuniyetle ilg sorularla elde edilen verilerin özellikle kadınlara bireysel olarak sorulan Türkçe bilme v.b. gi sorulardan elde edilen verilerle çaprazlanması en az 162 gözlü tablolar elde edilmesine yol açac için mantıklı bulunmamıştır. Ayrıca aile reisinin (ya da yanıtlayıcının) algılamasının bireyle nitelikleri ile karşılaştırılabilir yanı olmadığı açıktır. Dolayısı ile her ne kadar sağlık hizmetlerind memnuniyet durumu Türkçe bilip-bilmeme ile teorik olarak ilişkilendirilebilirse de açık uçlu ol memnun kalmama nedenine ilişkin soruya verilen yanıtlarda bunun da belirtilmesi beklenirdi. Oy bir kişi dahi "dil sorunu yüzünden anlaşamama" yı ya da "anlaşamama" yı memnuniyetsizlik nede olarak belirtmemiştir. Türkçe bilmeme ya da az bilme olsa olsa sağlık ocağına gitmeme nede olabilir. Araştırmaya katılan ailelerin %17,9'unun sağlık ocağına hiç gitmediği anlaşılmaktad Sağlık ocağına hiç gitmeyen bir kişinin de sağlık ocağının vermiş olduğu hizmeti değerlendirm olanağı yoktur.

Sağlık ocağında verilen hizmette dil bilmeme hizmetten yararlanmayı olumsuz etkileyebil ama, eğer ilgi yeterli olursa, hizmetten yararlananların, Türkçe bilmese bile, verilen hizmette memnun kalması olasıdır. Dil sorunu yüzünden anlaşamamayı ilgisizlik olarak belirtmesi için de bi neden yoktur. Çünkü soru açık uçludur. Ayrıca her ne kadar 5+ yaştaki kadınlar arasında Türkçe bilmeme oranı yüksek olsa da erkekler arasında bu oran %5,1'dir ve bu grup büyük olasılıkl ilköğretim çağında olmayan 5-6 yaş grubu erkekleri kapsamaktadır. Bu yüzden, özellikle bölgede kadınların yanlarında eşleri ya da Türkçe bilen bir yakınları olmadan sağlık kuruluşlarına gitme olasılıkları da zayıftır. Bunun dışında bölge illerindeki sağlık kuruluşlarında – özellikle sağlık ocaklarında – çalışan personelin büyük çoğunluğu da yerel halktan bireylerdir. Dolayısıyla kadınlar tek başlarına da başvursalar hizmetten yararlanmada dil yüzünden sorun çıkacağı düşünülmemektedir.

IV. Üreme Sağlığı

Üreme sağlığı, yalnızca üreme sistemi ve işlevlerinde herhangi bir hastalık ya da zayıflık değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan bütünüyle iyi olma durumudur. Dolayısıyla bu tanım, insanların tatmin edici ve güvenilir bir yaşam sürdürebilmeleri ve üreme yeteneği ve bu konuda karar verme, sıklığını belirleme özgürlüğüne sahip olmaları anlamına gelir. Bu özgürlük erkeklerin ve kadınların doğurganlıklarını düzenlemek için gereken güvenli, etkili, bütçelerine uygun, ulaşılabilir yöntemler hakkında bilgi alma ve aynı zamanda gebelik bakımı ve doğum hizmetlerine ulaşma hakkını içerir. Üreme sağlığı hizmetlerinin de sadece üreme ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara ilişkin danışmanlık sunulması değil, aynı zamanda yaşamın ve bireysel ilişkilerin zenginleştirilmesi demek olan cinsel sağlığı da içermesi gerektiği vurgulanır (18-21). Bu konuda bu araştırmada toplanan veriler bölümler halinde sunulmuştur.

a. Doğurganlığa İlişkin Veriler

Soru kağıdı uygulanan evlenmiş kadınların ilk evlilik yaşı ortalaması 17,42 ± 3,21 ve ilk gebelik yaşı ortalaması 18,44 ± 3,26 olarak bulunmuştur (**Tablo 115**). İlk evlilik yaşı ortalaması en düşük il Siirt (15,63), ilk gebelik yaşı ortalaması en düşük il ise Batman'dır (17,10). İlk evlilik ve ilk gebelik yaşı ortalamalarının en yüksek olduğu il Kilis'tir.

Tablo 116 ve **Şekil 3** de görüldüğü üzere, 20-39 yaşın grubundaki evlenmiş kadınların Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'da ilk evlenme yaşı ortalamalarının 40+ yaştakilerden yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Araştırma grubunda gebelik geçirmiş kadınların şu ana kadar geçirdikleri toplam gebelik sayısı ortalaması 6,43, canlı doğum sayısı ortalaması 5,47, yaşayan çocuk sayısı ortalaması 4,71 olarak bulunmuştur (**Tablo 117**). Kırsal bölgelerde gebelik ortalaması daha yüksektir (7,41 gebelik). Toplam gebelik sayısı ortalamasının en yüksek olduğu iller Batman (7,09) ve Mardin (7,01) illeridir. Toplam gebelik sayısının GAP Bölgesi'nde ortalama 6-7 arası olduğu anlaşılmaktadır. Bu da GAP Bölgesi'nde doğurganlığın yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 115. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerlerine Göre İlk Evlilik Ve İlk Gebelik Yaşı Ortalamaları

İller	Yerleşim Yeri	İlk Evlenme Yaşı Aritmetik ortalama±SD	İlk Gebelik Yaşı Aritmetik ortalama±SD
Adıyaman	Kırsal	17,33 ± 3,34	18,28 ± 3,23
	Kentsel	17,93 ± 2,99	18,65 ± 2,80
	Toplam	**17,60 ± 3,19**	**18,45 ± 3,04**
Batman	Kırsal	16,15 ± 2,82	16,91 ± 2,57
	Kentsel	15,96 ± 3,05	17,24 ± 2,89
	Toplam	**16,04 ± 2,94**	**17,10 ± 2,75**
Diyarbakır	Kırsal	16,89 ± 2,91	18,02 ± 3,23
	Kentsel	17,55 ± 3,43	18,68 ± 3,69
	Toplam	**17,29 ± 3,24**	**18,41 ± 3,52**
Gaziantep	Kırsal	17,85 ± 3,17	18,30 ± 2,29
	Kentsel	17,93 ± 2,59	19,11 ± 3,16
	Toplam	**17,91 ± 2,75**	**18,90 ± 2,98**
Kilis	Kırsal	-	-
	Kentsel	19,25 ± 3,51	20,13 ± 3,74
	Toplam	**19,25 ± 3,51**	**20,13 ± 3,74**
Mardin	Kırsal	16,24 ± 3,68	17,61 ± 2,43
	Kentsel	17,48 ± 4,48	18,41 ± 4,24
	Toplam	**16,85 ± 4,12**	**18,03 ± 3,49**
Siirt	Kırsal	15,05 ± 2,72	16,95 ± 2,43
	Kentsel	16,73 ± 2,53	19,65 ± 4,52
	Toplam	**15,63 ± 2,76**	**17,89 ± 3,52**
Şanlıurfa	Kırsal	18,13 ± 2,98	18,46 ± 2,90
	Kentsel	18,18 ± 3,46	18,92 ± 3,39
	Toplam	**18,15 ± 3,26**	**18,73 ± 3,20**
Şırnak	Kırsal	16,00 ± 2,54	17,15 ± 2,91
	Kentsel	16,51 ± 3,98	17,75 ± 3,45
	Toplam	**16,37 ± 3,62**	**17,58 ± 3,28**
GAP	Kırsal	17,03 ± 3,21	17,94 ± 2,84
	Kentsel	17,64 ± 3,28	18,76 ± 3,46
	Toplam	**17,42 ± 3,21**	**18,44 ± 3,26**

Tablo 116. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların İllere ve Yaş Gruplarına Göre İlk Evlilik Yaşı Ortalamaları

Yaş	İller									
Grupları	Adıyaman	Batman	Diyarbakır	Gaziantep	Kilis	Mardin	Şanlıurfa	Siirt	Şırnak	GAP
<19	17,5	17,5	15,9	16,6	17,0	14,6	16,1	14,7	14,3	**17,0**
20-24	18,1	17,8	18,4	18,2	19,0	16,9	18,2	16,5	18,2	**18,2**
25-29	19,6	18,0	18,4	18,8	20,0	18,2	18,8	14,0	16,2	**18,4**
30-34	18,7	16,7	16,9	18,7	-	16,8	19,4	16,4	16,3	**17,6**
35-39	18,6	16,6	17,6	18,3	16,7	16,9	18,4	16,4	17,0	**17,4**
40-44	16,2	13,7	17,2	17,9	-	15,7	18,3	14,6	16,0	**16,4**
45-49	16,6	14,3	16,6	16,5	17,7	20,6	17,2	14,8	15,5	**16,7**
50-54	16,2	13,8	16,8	17,0	28,0	18,5	17,2	13,0	12,5	**17,3**
55-59	15,8	14,0	15,1	18,4	-	16,9	19,1	-	16,0	**16,1**
60-64	16,0	15,0	15,7	16,9	-	15,4	16,5	17,0	14,0	**15,8**
65+	15,9	13,4	16,3	17,9	22,0	15,9	17,4	13,0	14,0	**15,9**

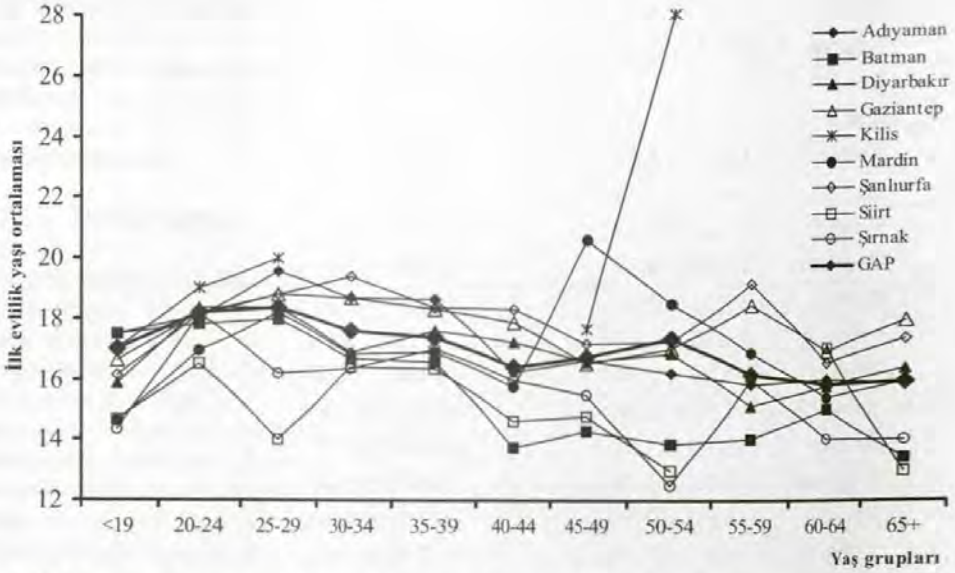

Şekil 3. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların İllere Göre İlk Evlilik Yaşı Ortalamaları

Doğurganlık özellikleri yaş gruplarına göre de hesaplanmıştır (**Tablo 118, 119, 120, 121, 122**). Buna göre 15-49 yaş grubunda gebelik geçirmiş kadınların toplam gebelik sayısı ortalaması 5,51, canlı doğum sayısı ortalaması 4,64, yaşayan çocuk sayısı ortalaması 4,16; 15-24 yaş grubunda aynı veriler sırasıyla 2,15, 1,67 ve 1,60; 25-34 yaş grubunda 4,45, 3,74 ve 3,47; 35-44 yaş grubunda 7,47, 6,27, 5,64; 45-49 yaş grubunda 9,20, 8,04, 6,56 olarak belirlenmiştir. Genelde bu değerler kırsal kesimlerde daha yüksektir. 45-49 yaş grubu kadınlarda toplam gebelik sayısı ortalaması en yüksek olan il 11,29 gebelik ile Şanlıurfa'dır.

Soru kağıdı uygulanan 15-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınların canlı doğum sayısı ortalaması genel olarak kırsal bölgelerde (5,38) kentsel bölgelere göre (4,21) yüksek bulunmuştur. En yüksek canlı doğum sayısı ortalamasına sahip olan il Batman'dır (5,57).

Soru kağıdı uygulanan 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınlarda toplam canlı doğum sayısı ortalaması kentsel bölgelerde 7,23 iken, kırsal bölgelerde 9,0'a yükselmektedir. 45-49 yaş grubu

gebelik geçirmiş kadınlarda toplam canlı doğum sayısı ortalaması en yüksek olan il Şanlıurfa'dır (9.79).

Toplam canlı doğum sayısı ortalaması tüm yaşlarda kırsal bölgelerde kentsel bölgelerden fazladır.

Soru kağıdı uygulanan gebelik geçirmiş kadınların ölen çocuk sayısı ortalaması 0,81 olarak bulunmuştur. Ölen çocuk sayısı ortalaması kırsal bölgelerde yüksek bulunmuştur (1,03). Ölen çocuk sayısı ortalamasının en yüksek olduğu il Mardin'dir (0,95).

Soru kağıdı uygulanan 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınlarda ölen çocuk sayısı ortalaması 1,49'dur. Bu sayı kentsel bölgelerde 1,47 iken kırsal bölgede 1,52'ye yükselmektedir. 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınlarda toplam ölen çocuk sayısı ortalaması en yüksek olan il 2,50 ile Siirt'tir.

15-24 yaş grubunda toplam ölen çocuk sayısı ortalaması 0,09, 25-34 yaş grubunda 0,27, 35-44 yaş grubunda 0,70 olarak belirlenmiştir. Tüm yaşlarda kırsal bölgelerde bu sayı kentsel bölgelerden fazladır.

Soru kağıdı uygulanan gebelik geçirmiş kadınların yaşayan çocuk sayısı ortalaması kırsal bölgelerde (5,47) kentsel bölgelere (4,21) göre yüksek bulunmuştur. Yaşayan çocuk sayısı ortalamasının en yüksek olduğu il Batman'dır (5,56).

Soru kağıdı uygulanan 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınlarda toplam yaşayan çocuk sayısı ortalaması kentsel bölgelerde 5,8 iken, kırsal bölgede 7,48'e yükselmektedir. 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınlarda yaşayan çocuk sayısı ortalaması en yüksek olan il Batman'dır (8,33). Toplam yaşayan çocuk sayısı ortalaması tüm yaşlarda kırsal bölgelerde kentsel bölgelerden fazladır. 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınlarda yaşayan kız çocuk sayısı ortalaması 3,15, yaşayan erkek çocuk sayısı ortalaması ise 3,42 olarak bulunmuştur.

Soru kağıdı uygulanan gebelik geçirmiş kadınların toplam düşük sayısı ortalaması 0,76 olarak bulunmuştur. Toplam düşük sayısı ortalaması kırsal bölgelerde 0,73 iken kentsel bölgelerde 0,78 bulunmuştur. Toplam düşük sayısı ortalamasının en yüksek olduğu il Gaziantep'tir (0,90).

Soru kağıdı uygulanan 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınlarda toplam düşük sayısı ortalaması 0,98'dir. Kırsal bölgelerde bu ortalama 0,90 iken, kentsel bölgelerde 1,05'e yükselmektedir. 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınlarda toplam düşük sayısı ortalaması en yüksek olan il Gaziantep'tir (1,58 düşük).

15-24 yaş grubunda toplam düşük sayısı ortalaması 0,26, 25-34 yaş grubunda 0,53, 35-44 yaş grubunda 0,99 olarak belirlenmiştir. Tüm yaşlarda kentsel bölgelerde bu sayı kırsal bölgelerden fazladır.

45-49 yaş grubu kadınlarda tamamlanmış gebelik sayısının 9, tamamlanmış doğum sayısının 8, yaşayan çocuk sayısının 6-7 arasında olduğu saptanmıştır. Bu durum her 9-10 gebeliğin 2-3 ölü doğum ya da düşükle sonuçlandığını ve 8 canlı doğumdan sonra 1 veya 2 çocuğun kaybedildiğini göstermektedir. Bu durum çocuk sağlığı açısından doğum öncesi bakım, doğum, çocuk izleme ve aile planlaması hizmetlerinin önemini ortaya koymaktadır.

Soru kağıdı uygulanan gebelik geçirmiş kadınların ölü doğum sayılarının illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 123** de verilmiştir. Evli kadınların %5,9'unun 1 kez, %1,6'sının 2 veya daha fazla ölü doğum yaptığı belirlenmiştir. Bir kez ölü doğum yapanların oranı Gaziantep'te en yüksek olup oran %7,8'dir. İki veya daha fazla ölü doğum yapanlar ise Şırnak ilinde yüksektir ve %4,4 düzeyindedir, aynı ilin kentselinde bu oran %6,3'e yükselmektedir.

Soru kağıdı uygulanan gebelik geçirmiş kadınların istemsiz düşük sayılarının illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 124** de verilmiştir. Gebelik geçirmiş kadınların %18,9'unun 1 kez, %15,0'inin 2 veya daha fazla istemsiz düşük yaptığı belirlenmiştir. İstemsiz düşük yapan kadın oranları Kırsal bölgelerde Kentsel bölgelere göre biraz daha yüksek bulunmuştur. Bir kez istemsiz düşük yapanların oranı Gaziantep'te en yüksek olup oran %22,4'dür. İki veya daha fazla istemsiz düşük yapanlar Mardin ilinde yüksektir ve %20,0 oranındadır. İstemsiz düşük oranının en yüksek olduğu iller Mardin ve Şanlıurfa'dır.

Tablo 117. Soru Kağıdı Uygulanan Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri

İller	Yerleşim Yeri	Doğurganlık Özellikleri						
		Toplam Gebelik Sayısı	Canlı Doğum Sayısı	Ölen Çocuk Sayısı	Toplam Düşük Sayısı	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Yaşayan Kız Çocuk Sayısı	Yaşayan Erkek Çocuk Sayısı
		Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD
Adıyaman	Kırsal	7,54±4,00	6,43±3,65	1,05±1,65	0,85±1,11	5,36±2,80	2,64±1,89	2,73±1,81
	Kentsel	5,71±3,91	4,91±3,40	0,69±1,16	0,80±1,91	4,22±2,88	2,18±1,92	2,03±1,59
	Toplam	6,76±4,05	5,79±3,61	0,90±1,47	0,83±1,50	4,88±2,88	2,45±1,91	2,44±1,75
Batman	Kırsal	8,06±4,43	7,36±4,31	1,11±1,56	0,58±0,94	6,25±3,50	2,86±2,07	3,39±2,06
	Kentsel	6,43±3,83	5,88±3,52	0,81±1,21	0,46±0,85	5,08±3,14	2,44±1,86	2,63±1,85
	Toplam	7,09±4,14	6,49±3,95	0,93±1,36	0,51±0,88	5,56±3,32	2,61±1,95	2,94±1,96
Diyarbakır	Kırsal	7,34±4,28	6,62±3,89	1,07±1,54	0,60±0,98	5,54±3,13	2,60±2,08	2,93±1,88
	Kentsel	5,91±3,63	5,01±3,19	0,82±1,49	0,71±1,33	4,20±2,50	2,21±1,84	1,99±1,59
	Toplam	6,49±397	5,67±3,58	0,92±1,51	0,67±1,20	4,75±2,84	2,37±1,95	2,38±1,78
Gaziantep	Kırsal	7,29±3,90	6,30±3,47	1,23±1,84	0,85±1,18	5,06±2,63	2,48±1,75	2,58±1,53
	Kentsel	5,20±3,02	4,14±2,48	0,51±1,06	0,92±1,35	3,66±2,06	1,71±1,32	1,95±1,47
	Toplam	5,73±3,39	4,69±2,92	0,70±1,34	0,90±1,31	4,02±2,30	1,91±1,48	2,11±1,51
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	3,94±2,52	2,94±1,77	0,19±0,40	0,88±1,31	2,75±1,61	1,38±1,41	1,38±0,96
	Toplam	3,94±2,52	2,94±1,77	0,19±0,40	0,88±1,31	2,75±1,61	1,38±1,41	1,38±0,96
Mardin	Kırsal	7,47±3,64	6,52±3,46	1,13±1,23	0,82±1,37	5,38±2,77	2,58±1,89	2,80±1,60
	Kentsel	6,55±3,80	5,57±3,43	0,77±1,25	0,90±1,54	4,80±2,71	2,37±1,90	2,43±1,61
	Toplam	7,01±3,73	6,04±3,46	0,95±1,25	0,86±1,45	5,09±2,75	2,48±1,89	2,62±1,61
Siirt	Kırsal	6,77±3,72	6,17±3,59	0,83±1,18	0,43±0,78	5,34±2,82	2,57±1,50	2,77±1,88
	Kentsel	5,70±3,03	4,80±2,98	0,75±1,48	0,45±1,05	4,05±2,48	2,00±1,38	2,05±1,70
	Toplam	6,38±3,49	5,67±3,42	0,80±1,28	0,44±0,88	4,87±2,75	2,36±1,47	2,51±1,83
Şanlıurfa	Kırsal	7,64±4,66	6,45±4,15	0,76±1,41	0,80±1,33	5,79±3,57	2,92±2,06	2,91±2,05
	Kentsel	6,38±3,80	5,09±3,61	0,72±1,22	0,77±1,11	4,67±2,75	2,32±1,79	2,35±1,66
	Toplam	6,89±4,08	5,64±3,88	0,73±1,30	0,78±1,20	5,12±3,14	2,56±1,96	2,58±1,84
Şırnak	Kırsal	6,31±5,17	5,69±4,55	0,77±10,1	0,62±0,96	4,92±3,84	2,38±1,94	2,54±2,63
	Kentsel	6,78±3,57	6,03±2,98	0,69±1,12	0,41±0,71	5,34±2,71	3,09±1,92	2,25±1,59
	Toplam	6,64±4,04	5,93±3,45	0,71±1,08	0,47±0,79	5,22±3,04	2,89±1,93	2,33±1,92
GAP	Kırsal	7,41±4,10	6,49±3,79	1,03±1,53	0,73±1,14	5,47±3,06	2,65±1,94	2,83±1,85
	Kentsel	5,80±3,51	4,82±3,12	0,67±1,22	0,78±1,32	4,21±2,55	2,10±1,70	2,12±1,59
	Toplam	6,43±3,83	5,47±3,49	0,81±1,36	0,76±1,25	4,71±2,83	2,31±1,82	2,40±1,73

Tablo 118. Soru Kağıdı Uygulanan 15-49 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri

İller	Yerleşim Yeri	Doğurganlık Özellikleri						
		Toplam Gebelik Sayısı	Canlı Doğum Sayısı	Ölen Çocuk Sayısı	Toplam Düşük Sayısı	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Yaşayan Kız Çocuk Sayısı	Yaşayan Erkek Çocuk Sayısı
		Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD
Adıyaman	Kırsal	5,96±3,22	5,00±2,96	0,53±0,90	0,75±1,00	4,45±2,54	2,06±1,53	2,41±1,61
	Kentsel	5,11±3,78	4,28±2,96	0,46±0,81	0,80±2,04	3,83±2,59	1,96±1,67	1,87±1,50
	Toplam	5,56±3,50	4,66±2,96	0,49±0,86	0,77±1,57	4,15±2,57	2,01±1,59	2,15±1,58
Batman	Kırsal	6,96±4,30	6,25±4,13	0,57±0,96	0,61±0,96	5,68±3,51	2,57±2,13	3,11±2,11
	Kentsel	5,58±3,49	5,12±3,31	0,48±0,74	0,36±0,73	4,64±2,99	2,24±1,78	2,40±1,80
	Toplam	6,13±3,86	5,57±3,67	0,51±0,83	0,46±0,83	5,06±3,22	2,37±1,92	2,69±1,95
Diyarbakır	Kırsal	6,38±4,14	5,73±3,82	0,77±1,46	0,53±0,87	4,94±3,19	2,22±1,98	2,72±1,90
	Kentsel	5,21±3,22	4,45±2,95	0,60±1,21	0,54±0,98	3,87±2,38	2,05±1,72	1,81±1,49
	Toplam	5,66±3,64	4,94±3,36	0,66±1,31	0,54±0,94	4,28±2,76	2,12±1,82	2,16±1,71
Gaziantep	Kırsal	5,47±3,55	4,57±3,07	0,62±1,39	0,72±0,99	3,94±2,45	1,94±1,60	2,00±1,34
	Kentsel	4,44±2,62	3,52±2,07	0,30±0,77	0,79±1,15	3,23±1,75	1,53±1,19	1,70±1,32
	Toplam	4,66±2,86	3,74±2,35	0,37±0,94	0,78±1,12	3,38±1,94	1,62±1,29	1,76±1,33
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	3,57±2,41	2,71±1,77	0,14±0,36	0,71±1,07	2,57±1,60	1,21±1,31	1,36±1,01
	Toplam	3,57±2,41	2,71±1,77	0,14±0,36	0,71±1,07	2,57±1,60	1,21±1,31	1,36±1,01
Mardin	Kırsal	6,57±3,28	5,64±3,07	0,74±0,90	0,79±1,37	4,89±2,73	2,38±1,97	2,51±1,52
	Kentsel	5,72±3,18	4,66±2,64	0,47±1,04	0,98±1,66	4,19±2,27	2,02±1,71	2,17±1,43
	Toplam	6,15±3,24	5,15±2,89	0,61±0,98	0,88±1,52	4,54±2,52	2,20±1,85	2,34±1,48
Siirt	Kırsal	6,42±3,74	5,87±3,67	0,71±1,16	0,35±0,75	5,16±2,93	2,45±1,50	2,71±1,92
	Kentsel	5,70±3,03	4,80±2,98	0,75±1,48	0,45±1,05	4,05±2,48	2,00±1,38	2,05±1,70
	Toplam	6,14±3,46	5,45±3,43	0,73±1,28	0,39±0,87	4,73±2,79	2,27±1,46	2,45±1,85
Şanlıurfa	Kırsal	6,10±3,80	5,16±3,64	0,31±0,75	0,66±1,22	4,83±3,42	2,48±2,07	2,41±1,87
	Kentsel	5,61±3,57	4,37±3,20	0,49±0,99	0,75±1,10	4,14±2,61	2,01±1,67	2,14±1,58
	Toplam	5,79±3,65	4,66±3,38	0,42±0,91	0,72±1,15	4,39±2,94	2,18±1,83	2,24±1,69
Şırnak	Kırsal	5,67±4,83	5,08±4,17	0,58±0,79	0,58±1,00	4,50±3,68	2,08±1,68	2,42±2,71
	Kentsel	6,30±3,54	5,67±3,05	0,67±1,11	0,33±0,62	5,00±2,76	3,00±2,04	2,00±1,49
	Toplam	6,10±3,93	5,49±3,39	0,64±1,01	0,41±0,75	4,85±3,03	2,72±1,96	2,13±1,92
GAP	Kırsal	6,19±3,76	5,38±3,51	0,61±1,13	0,63±1,04	4,76±3,02	2,26±1,84	2,51±1,80
	Kentsel	5,11±3,19	4,21±2,78	0,46±0,97	0,69±1,21	3,81±2,35	1,90±1,58	1,90±1,48
	Toplam	5,51±3,45	4,64±3,12	0,51±1,04	0,67±1,15	4,16±2,65	2,03±1,69	2,13±1,63

Tablo 119. Soru Kağıdı Uygulanan 15-24 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri

		Doğurganlık Özellikleri						
İller	Yerleşim Yeri	Toplam Gebelik Sayısı Aritmetik Ortalama ±SD	Canlı Doğum Sayısı Aritmetik Ortalama ±SD	Ölen Çocuk Sayısı Aritmetik Ortalama ±SD	Toplam Düşük Sayısı Aritmetik Ortalama ±SD	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı Aritmetik Ortalama ±SD	Yaşayan Kız Çocuk Sayısı Aritmetik Ortalama ±SD	Yaşayan Erkek Çocuk Sayısı Aritmetik Ortalama ±SD
Adıyaman	Kırsal	2,50±0,84	1,83±0,75	0,00±0,00	0,50±0,55	1,83±0,75	1,17±0,98	0,67±0,52
	Kentsel	2,00±0,63	1,67±0,52	0,00±0,00	0,33±0,52	1,67±0,52	0,67±0,82	1,00±0,63
	Toplam	2,25±0,75	1,75±0,62	0,00±0,00	0,42±0,51	1,75±0,62	0,92±0,90	0,83±0,58
Batman	Kırsal	2,00±1,22	1,60±1,14	0,00±0,00	0,20±,45	1,60±1,14	0,80±0,84	0,80±0,84
	Kentsel	2,73±2,05	2,00±1,49	0,10±0,32	0,50±1,08	1,90±1,37	00,80±0,79	1,10±1,10
	Toplam	2,50±1,83	1,87±1,36	0,70±0,26	0,40±0,91	1,80±1,26	0,80±0,77	1,00±1,00
Diyarbakır	Kırsal	1,68±1,42	1,44±1,38	0,17±0,38	0,05±0,24	1,28±1,23	0,33±0,49	0,94±1,21
	Kentsel	2,04±1,30	1,74±1,29	0,13±0,46	0,17±0,49	1,61±1,12	1,04±0,88	0,57±,84
	Toplam	1,88±1,35	1,61±1,32	0,15±0,42	0,12±0,40	1,46±1,16	0,73±0,81	0,73±1,03
Gaziantep	Kırsal	1,67±1,23	1,00±0,85	0,00±0,00	0,25±0,62	1,00±0,85	0,42±0,67	0,58±0,67
	Kentsel	1,76±0,82	1,39±0,86	0,52±0,23	0,16±0,37	1,34±0,85	0,82±0,69	0,53±0,56
	Toplam	1,74±0,92	1,30±0,86	0,40±0,20	0,18±0,44	1,26±0,85	0,72±0,70	0,54±0,58
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	1,00±0,00	0,67±0,58	0,00±0,00	0,00±0,00	0,67±0,58	0,33±0,58	0,33±0,58
	Toplam	1,00±0,00	0,67±0,58	0,00±0,00	0,00±0,00	0,67±0,58	0,33±0,58	0,33±0,58
Mardin	Kırsal	2,90±1,37	2,50±1,18	0,20±0,42	0,30±0,67	2,30±1,06	1,10±0,88	1,20±0,79
	Kentsel	3,86±1,86	2,00±1,00	0,14±0,38	1,29±1,70	1,86±1,07	0,71±0,76	1,14±0,90
	Toplam	3,29±1,61	2,29±1,10	0,18±0,39	0,71±1,26	2,12±1,05	0,94±0,83	1,18±0,81
Siirt	Kırsal	1,71±0,76	1,57±,79	0,00±0,00	0,14±,38	1,57±0,79	0,71±0,76	0,86±0,90
	Kentsel	2,25±0,96	1,50±1,29	0,00±0,00	0,00±0,00	1,50±1,29	0,75±0,96	0,75±0,50
	Toplam	1,91±0,83	1,55±,93	0,00±0,00	0,0±0,30	1,55±0,93	0,73±0,79	0,82±0,75
Şanlıurfa	Kırsal	1,91±1,14	1,36±1,21	0,9±0,30	0,18±0,60	1,36±0,92	0,64±0,67	0,73±0,79
	Kentsel	2,81±1,33	2,00±1,51	0,13±0,34	0,44±0,73	2,13±1,36	0,94±0,93	1,19±1,11
	Toplam	2,44±1,31	1,74±1,40	0,11±0,32	0,33±0,68	1,81±1,24	0,81±0,83	1,00±1,00
Şırnak	Kırsal	2,57±1,81	2,43±1,62	0,29±0,49	0,14±0,38	2,14±1,46	1,57±1,72	0,57±0,53
	Kentsel	2,50±0,58	2,50±0,58	0,25±0,50	0,00±0,00	2,25±0,50	1,25±0,96	1,00±0,82
	Toplam	2,55±1,44	2,45±1,29	0,27±0,47	0,90±,030	2,18±1,17	1,45±1,44	0,73±0,65
GAP	Kırsal	2,04±1,31	1,64±1,23	0,10±0,30	0,20±0,49	1,55±1,10	0,74±0,90	0,82±0,86
	Kentsel	2,23±1,34	1,68±1,14	0,08±0,31	0,30±0,72	1,63±1,07	0,86±0,79	0,77±0,83
	Toplam	2,15±1,33	1,67±1,18	0,09±0,31	0,26±0,64	1,60±1,08	0,81±0,84	0,79±0,84

Tablo 120. Soru Kağıdı Uygulanan 25-34 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri

İller	Yerleşim Yeri	Doğurganlık Özellikleri						
		Toplam Gebelik Sayısı	Canlı Doğum Sayısı	Ölen Çocuk Sayısı	Toplam Düşük Sayısı	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Yaşayan Kız Çocuk Sayısı	Yaşayan Erkek Çocuk Sayısı
		Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD
Adıyaman	Kırsal	4,24±1,68	3,41±1,73	0,12±0,33	0,47±0,87	3,24±1,75	1,41±1,23	1,88±1,17
	Kentsel	2,94±1,70	2,61±1,29	0,22±0,43	0,33±0,97	2,39±1,09	1,17±0,99	1,22±0,88
	Toplam	3,57±1,79	3,00±1,55	0,17±0,38	0,40±0,91	2,80±1,49	1,29±1,10	1,54±1,07
Batman	Kırsal	4,75±2,25	3,88±1,96	0,13±0,35	0,75±0,89	3,75±2,05	1,38±1,06	2,38±1,60
	Kentsel	4,64±1,82	4,21±1,85	0,14±0,36	0,21±0,43	4,07±1,77	1,93±1,44	2,14±0,95
	Toplam	4,68±1,94	4,09±1,85	0,14±0,35	0,41±0,67	3,95±1,84	1,73±1,32	2,23±1,19
Diyarbakır	Kırsal	4,45±2,54	4,00±2,51	0,23±0,69	0,27±0,55	3,77±2,11	1,64±1,33	2,14±1,73
	Kentsel	4,27±1,83	3,63±1,66	,027±0,54	0,40±0,84	3,35±1,51	1,81±1,14	1,54±1,03
	Toplam	4,33±2,06	3,74±1,95	0,26±0,58	0,36±0,76	3,49±1,72	1,76±1,20	1,73±1,31
Gaziantep	Kırsal	4,84±1,74	4,16±1,38	0,26±0,45	0,63±0,68	3,89±1,29	1,95±1,22	1,95±1,13
	Kentsel	3,94±1,87	3,33±1,69	0,19±0,42	0,54±0,76	3,16±1,49	1,62±1,33	1,54±1,08
	Toplam	4,11±1,87	3,48±1,67	0,20±0,43	0,56±0,75	3,30±1,47	1,68±1,31	1,62±1,09
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	2,20±0,84	1,80±0,84	0,00±0,00	0,20±0,45	1,80±0,84	0,60±0,89	1,20±0,45
	Toplam	2,20±0,84	1,80±0,84	0,00±0,00	0,20±0,45	1,80±0,84	0,60±0,89	1,20±0,45
Mardin	Kırsal	6,06±2,01	5,33±1,97	1,00±0,97	0,44±0,62	4,33±1,64	2,06±1,26	2,28±1,27
	Kentsel	5,04±2,27	4,17±1,74	0,21±0,51	0,79±1,93	3,96±1,76	1,92±1,53	2,04±1,55
	Toplam	5,48±2,20	4,67±1,91	0,55±0,83	0,64±1,51	4,12±1,70	1,98±1,41	2,14±1,42
Siirt	Kırsal	5,82±1,66	5,09±1,70	0,27±0,47	0,45±0,82	4,82±1,47	2,73±1,35	2,09±1,14
	Kentsel	5,67±1,53	3,67±1,15	0,33±0,58	1,33±2,31	3,33±,58	1,67±,58	1,67±0,58
	Toplam	5,79±1,58	4,79±1,67	0,29±0,47	0,64±1,22	4,50±1,45	2,50±1,29	2,00±1,04
Şanlıurfa	Kırsal	4,91±2,62	3,68±2,12	0,18±0,39	0,82±1,53	3,41±2,06	1,86±1,28	1,73±1,20
	Kentsel	4,27±1,92	3,37±1,62	0,24±0,49	0,71±1,19	3,12±1,50	1,34±1,13	1,80±1,17
	Toplam	4,49±2,19	3,48±1,80	0,22±0,46	0,75±1,31	3,22±1,71	1,52±1,20	1,78±1,17
Şırnak	Kırsal	3,00±0,00	3,00±0,00	0,00±0,00	0,00±0,00	3,00±0,00	1,00±0,00	2,00±0,00
	Kentsel	5,92±3,50	5,25±2,49	0,92±1,56	0,33±0,65	4,33±1,67	2,42±1,08	1,92±1,16
	Toplam	5,69±3,45	5,08±2,47	0,85±1,52	0,31±0,63	4,23±1,64	2,31±1,11	1,92±1,12
GAP	Kırsal	4,95±2,19	4,17±2,02	0,32±0,64	0,53±0,92	3,82±1,81	1,82±1,29	2,04±1,32
	Kentsel	4,21±2,07	3,54±1,77	0,25±0,58	0,52±1,04	3,30±1,57	1,64±1,27	1,66±1,12
	Toplam	4,45±2,14	3,74±1,87	0,27±0,60	0,53±1,00	3,47±1,66	1,70±1,27	1,78±1,20

Tablo 121. Soru Kağıdı Uygulanan 35-44 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri

İller	Yerleşim Yeri	Doğurganlık Özellikleri						
		Toplam Gebelik Sayısı	Canlı Doğum Sayısı	Ölen Çocuk Sayısı	Toplam Düşük Sayısı	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Yaşayan Kız Çocuk Sayısı	Yaşayan Erkek Çocuk Sayısı
		Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD
Adıyaman	Kırsal	7,16±2,91	6,11±2,79	1,00±1,05	0,89±1,05	5,11±2,35	2,63±1,67	2,47±1,22
	Kentsel	7,36±4,47	5,71±3,12	0,36±0,74	1,64±3,41	5,36±3,13	2,79±1,85	2,57±1,87
	Toplam	7,24±3,59	5,94±2,89	0,73±0,98	1,21±2,34	5,21±2,67	2,70±1,72	2,52±1,50
Batman	Kırsal	8,80±3,19	8,20±2,74	0,80±0,92	0,60±1,26	7,40±2,50	3,90±1,91	3,50±1,43
	Kentsel	8,21±3,42	7,64±3,00	1,14±0,86	0,43±0,76	6,50±2,88	3,36±1,74	3,14±1,92
	Toplam	8,46±3,27	7,88±2,85	1,00±0,88	,050±0,98	6,88±2,71	3,58±1,79	3,29±1,71
Diyarbakır	Kırsal	9,50±2,13	8,40±2,22	1,00±1,17	0,97±,96	7,33±2,12	3,47±1,91	3,87±1,36
	Kentsel	6,90±3,16	5,84±3,03	0,84±1,45	0,82±1,18	5,00±2,40	2,53±1,86	2,47±1,71
	Toplam	7,89±3,08	6,81±3,01	0,90±1,35	0,87±1,10	5,89±2,55	2,89±1,92	3,00±1,72
Gaziantep	Kırsal	6,71±3,07	5,50±2,38	0,93±1,86	0,93±1,07	4,57±1,70	2,07±1,33	2,50±1,09
	Kentsel	6,03±2,53	4,59±1,98	0,49±0,95	1,27±1,44	4,12±1,63	1,76±1,18	2,36±1,35
	Toplam	6,16±2,64	4,77±2,07	0,58±1,18	1,21±1,37	4,21±1,64	1,82±1,21	2,38±1,30
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	6,00±1,00	4,33±0,58	0,00±0,00	1,67±1,15	4,33±0,58	2,67±1,53	1,67±1,15
	Toplam	6,00±1,00	4,33±0,58	0,00±0,00	1,67±1,15	4,33±0,58	2,67±1,53	1,67±1,15
Mardin	Kırsal	9,36±2,84	7,71±3,17	0,71±0,73	1,64±2,10	7,00±2,83	3,50±2,53	3,50±1,34
	Kentsel	7,47±4,09	6,40±3,00	0,73±1,16	1,20±1,21	5,67±2,50	2,80±2,01	2,87±1,19
	Toplam	8,38±3,61	7,03±3,10	0,72±0,96	1,41±1,68	6,31±2,70	3,14±2,26	3,17±1,28
Siirt	Kırsal	9,13±2,95	8,25±3,06	1,00±1,41	0,63±1,06	7,25±2,25	3,13±0,99	4,13±1,81
	Kentsel	6,40±2,88	5,60±2,63	0,50±0,71	0,50±0,85	5,10±2,64	2,40±1,58	2,70±1,95
	Toplam	7,61±3,15	6,78±3,06	0,72±1,07	0,56±0,92	6,06±2,65	2,72±1,36	3,33±1,97
Şanlıurfa	Kırsal	8,60±2,87	7,65±2,76	0,45±0,83	0,75±1,16	7,20±2,75	3,60±2,21	3,60±1,76
	Kentsel	7,16±3,27	5,38±3,45	0,47±0,80	0,78±1,01	5,56±2,65	2,78±1,54	2,78±1,68
	Toplam	7,71±3,18	6,25±3,37	0,46±0,80	0,77±1,06	6,19±2,78	3,10±1,85	3,10±1,74
Şırnak	Kırsal	13,00±2,83	12,00±1,41	1,50±,71	1,00±1,41	10,50±,71	4,00±1,41	6,50±0,71
	Kentsel	8,29±3,40	7,29±3,50	0,57±,53	0,57±,79	6,71±3,25	4,43±2,30	2,29±1,80
	Toplam	9,33±3,74	8,33±3,71	0,78±,67	0,67±,87	7,56±3,28	4,33±2,06	3,22±2,44
GAP	Kırsal	8,54±2,93	7,49±2,84	0,84±1,15	0,91±1,22	6,63±2,58	3,21±1,94	3,43±1,56
	Kentsel	6,85±3,21	5,56±2,90	0,61±1,06	0,99±1,47	5,07±2,46	2,50±1,72	2,57±1,61
	Toplam	7,47±3,21	6,27±3,02	0,69±1,10	0,96±1,38	5,64±2,61	2,76±1,83	2,88±1,64

Tablo 122. Soru Kağıdı Uygulanan 45-49 Yaş Grubu Gebelik Geçirmiş Kadınların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Doğurganlık Özellikleri

İller	Yerleşim Yeri	Doğurganlık Özellikleri						
		Toplam Gebelik Sayısı	Canlı Doğum Sayısı	Ölen Çocuk Sayısı	Toplam Düşük Sayısı	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Yaşayan Kız Çocuk Sayısı	Yaşayan Erkek Çocuk Sayısı
		Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD	Aritmetik Ortalama ±SD
Adıyaman	**Kırsal**	9,00±3,24	7,78±2,54	0,67±1,12	1,11±1,27	7,11±2,03	2,97±1,41	4,44±1,59
	Kentsel	8,38±2,20	7,50±2,20	1,50±1,07	0,75±0,71	6,00±1,60	3,25±1,58	2,75±1,49
	Toplam	8,71±2,73	7,65±2,32	1,06±1,14	0,94±1,03	6,59±1,87	2,94±1,48	3,65±1,73
Batman	**Kırsal**	11,8±3,63	10,8±4,09	1,40±1,52	0,80±0,84	9,40±2,70	3,60±2,70	5,80±1,79
	Kentsel	7,50±4,51	7,25±4,11	0,25±0,50	0,25±0,50	7,00±4,08	3,00±2,31	4,00±2,94
	Toplam	9,89±4,40	9,22±4,27	0,89±1,27	0,56±0,73	8,33±3,39	3,33±240	5,00±2,40
Diyarbakır	**Kırsal**	9,82±4,00	8,91±3,75	2,18±2,86	0,64±1,21	6,73±2,94	3,09±2,02	3,64±1,86
	Kentsel	9,88±3,04	9,00±2,39	2,50±1,93	0,50±0,76	6,75±2,71	3,75±3,15	3,00±1,07
	Toplam	9,84±3,53	8,95±3,17	2,32±2,45	0,58±1,02	6,74±2,77	3,37±2,50	3,37±1,57
Gaziantep	**Kırsal**	10,50±2,83	9,25±2,12	1,88±2,10	1,25±1,58	7,38±2,20	4,00±1,51	3,38±1,06
	Kentsel	7,28±2,37	5,39±1,82	0,78±1,52	1,72±1,56	4,61±1,38	1,83±0,79	2,78±1,40
	Toplam	8,27±2,89	6,58±2,61	1,12±1,75	1,58±1,55	5,46±2,08	2,50±1,45	2,96±1,31
Kilis	**Kırsal**	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	6,00±1,73	4,67±0,58	0,67±0,58	1,33±1,53	4,00±0,00	1,67±1,15	2,33±1,15
	Toplam	6,00±1,73	4,67±0,58	0,67±0,58	1,33±1,53	4,00±0,00	1,67±1,15	2,33±1,15
Mardin	**Kırsal**	9,20±3,27	7,60±3,71	1,40±1,14	1,40±1,67	6,20±3,27	3,20±2,28	3,00±1,58
	Kentsel	8,33±1,15	7,67±1,15	2,67±2,08	0,67±1,15	5,00±1,00	2,33±0,58	2,67±0,58
	Toplam	8,88±2,59	7,63±2,88	1,88±1,55	1,13±1,46	5,75±2,60	2,88±1,81	2,88±1,25
Siirt	**Kırsal**	10,00±3,39	9,80±3,42	2,20±1,30	0,00±0,0	7,60±3,21	3,20±1,64	4,40±1,67
	Kentsel	8,00±3,46	7,67±3,21	3,00±3,00	0,00±0,0	4,67±2,08	2,67±0,58	2,00±2,00
	Toplam	9,25±3,33	9,00±3,30	2,50±1,93	0,00±0,0	6,50±3,07	3,00±1,31	3,50±2,07
Şanlıurfa	**Kırsal**	10,60±3,78	10,00±3,67	0,80±1,79	0,60±0,89	9,20±3,27	4,80±1,92	4,40±1,95
	Kentsel	11,67±4,03	9,67±3,16	2,22±1,99	1,56±1,42	7,44±2,30	4,44±1,74	3,00±2,12
	Toplam	11,29±3,83	9,79±3,21	1,71±1,98	1,21±1,31	8,07±2,70	4,57±1,74	3,50±2,10
Şırnak	**Kırsal**	10,50±0,71	8,50±0,71	1,00±1,41	2,00±1,41	7,50±2,12	2,50±0,71	5,00±2,83
	Kentsel	7,75±2,87	7,25±3,10	0,50±0,58	0,25±0,50	6,75±3,40	4,00±2,94	2,75±2,22
	Toplam	8,67±2,66	7,67±2,50	0,67±0,82	0,83±1,17	7,00±2,83	3,50±2,43	3,50±2,43
GAP	**Kırsal**	10,04±3,29	9,00±3,18	1,52±1,90	0,90±1,23	7,48±2,72	3,38±1,86	4,10±1,75
	Kentsel	8,50±3,19	7,23±2,84	1,47±1,74	1,05±1,28	5,80±2,33	2,95±1,96	2,85±1,61
	Toplam	9,20±3,31	8,04±3,11	1,49±1,81	0,98±1,26	6,56±2,64	3,15±1,92	3,42±1,78

Tablo 123. Soru Kağıdı Uygulanan Gebelik Geçirmiş Kadınların Ölü Doğum Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Ölü Doğum Sayısı						
	Yerleşim	0		1		2+		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	70	93,2	4	5,4	1	1,4	75
	Kentsel	53	96,4	2	3,6	0	0,0	55
	Toplam	**123**	**94,6**	**6**	**4,7**	**1**	**0,8**	**130**
Batman	Kırsal	33	91,7	3	8,3	0	0,0	36
	Kentsel	49	94,2	3	5,8	0	0,0	52
	Toplam	**82**	**93,2**	**6**	**6,8**	**0**	**0,0**	**88**
Diyarbakır	Kırsal	99	93,4	5	4,7	2	1,9	106
	Kentsel	143	93,5	7	4,6	3	2,0	153
	Toplam	**242**	**93,4**	**12**	**4,6**	**5**	**1,9**	**259**
Gaziantep	Kırsal	81	91,0	6	6,7	2	2,2	89
	Kentsel	232	90,9	21	9,0	2	0,1	255
	Toplam	**313**	**91,0**	**27**	**7,8**	**4**	**1,2**	**344**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	15	(93,7)	1	(6,3)	0	(0,0)	16
	Toplam	**15**	**(93,7)**	**1**	**(6,3)**	**0**	**(0,0)**	**16**
Mardin	Kırsal	58	96,7	2	3,3	0	0,0	60
	Kentsel	58	96,7	2	3,3	0	0,0	60
	Toplam	**116**	**96,7**	**4**	**3,3**	**0**	**0,0**	**120**
Siirt	Kırsal	33	94,3	2	5,7	0	0,0	35
	Kentsel	18	(90,0)	1	(5,0)	1	(5,0)	20
	Toplam	**51**	**92,7**	**3**	**5,5**	**1**	**1,8**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	74	90,2	7	8,5	1	1,2	82
	Kentsel	109	90,0	6	5,0	6	5,0	121
	Toplam	**183**	**90,1**	**13**	**6,4**	**7**	**3,4**	**203**
Şırnak	Kırsal	13	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	13
	Kentsel	28	87,5	2	6,3	2	6,3	32
	Toplam	**41**	**91,1**	**2**	**4,4**	**2**	**4,4**	**45**
GAP	Kırsal	461	92,9	29	5,8	6	1,2	496
	Kentsel	705	92,3	45	5,9	14	1,8	764
	Toplam	**1166**	**92,5**	**74**	**5,9**	**20**	**1,6**	**1260**

Tablo 124. Soru Kağıdı Uygulanan Gebelik Geçirmiş Kadınların İstemsiz Düşük Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		İstemsiz Düşük Sayısı						
	Yerleşim	0		1		2+		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	50	66,7	14	18,7	11	14,7	75
	Kentsel	43	78,2	8	14,5	4	7,3	55
	Toplam	93	71,5	22	16,9	15	11,5	130
Batman	Kırsal	23	63,9	7	19,4	6	16,7	36
	Kentsel	39	75,0	5	9,6	8	15,4	52
	Toplam	62	70,5	12	13,6	14	15,9	88
Diyarbakır	Kırsal	71	67,0	21	19,8	14	13,2	106
	Kentsel	109	71,2	25	16,3	19	12,4	153
	Toplam	**180**	**69,5**	**46**	**17,8**	**33**	**12,7**	**259**
Gaziantep	Kırsal	55	61,8	17	19,1	17	19,1	89
	Kentsel	160	62,7	60	23,5	35	13,8	255
	Toplam	**215**	**62,5**	**77**	**22,4**	**52**	**15,1**	**344**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	13	(81,3)	1	(6,3)	2	(12,4)	16
	Toplam	**13**	**(81,3)**	**1**	**(6,3)**	**2**	**(12,4)**	**16**
Mardin	Kırsal	36	60,0	14	23,3	10	16,7	60
	Kentsel	36	60,0	10	16,7	14	23,3	60
	Toplam	**72**	**60,0**	**24**	**20,0**	**24**	**20,0**	**120**
Siirt	Kırsal	26	74,3	5	14,3	4	11,4	35
	Kentsel	16	(80,0)	1	(5,0)	3	(15,0)	20
	Toplam	**42**	**76,4**	**6**	**10,9**	**7**	**12,7**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	50	61,0	16	19,5	16	19,5	82
	Kentsel	72	59,5	26	21,5	23	19,0	121
	Toplam	**122**	**60,1**	**42**	**20,7**	**39**	**19,2**	**203**
Şırnak	Kırsal	9	(69,2)	3	(23,1)	1	(7,7)	13
	Kentsel	24	75,0	5	15,6	3	9,4	32
	Toplam	**33**	**73,3**	**8**	**17,8**	**4**	**8,9**	**45**
GAP	Kırsal	320	64,5	97	19,6	79	15,9	496
	Kentsel	512	67,0	141	18,5	111	14,5	764
	Toplam	**832**	**66,0**	**238**	**18,9**	**190**	**15,0**	**1260**

Soru kağıdı uygulanan gebelik geçirmiş kadınların istemli düşük sayılarının illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 125** de verilmiştir. Gebelik geçirmiş kadınların %5,5'inin 1 kez, %3,6'sının 2 veya daha fazla istemli düşük yaptığı belirlenmiştir. İstemli düşük yapan kadın oranları kentsel bölgelerde kırsal bölgelere göre biraz daha yüksek bulunmuştur. İstemli düşük oranının en yüksek olduğu iller Kilis, Adıyaman ve Gaziantep illeridir. Bir kez istemli düşük yapanların oranı Kilis'te en yüksek olup oran %18,8'dir. İki veya daha fazla istemli düşük yapanlar ise Adıyaman ilinde yüksektir ve %8,5 oranındadır.

Tablo 125. Soru Kağıdı Uygulanan Gebelik Geçirmiş Kadınların İstemli Düşük Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		İstemli Düşük sayısı						
	Yerleşim	0		1		2+		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	59	78,7	11	14,7	5	6,7	75
	Kentsel	46	83,6	3	5,5	6	10,9	55
	Toplam	**105**	**80,8**	**14**	**10,8**	**11**	**8,5**	**130**
Batman	Kırsal	36	100,0	0	0,0	0	0,0	36
	Kentsel	51	98,1	1	1,9	0	0,0	52
	Toplam	**87**	**98,9**	**1**	**1,1**	**0**	**0,0**	**88**
Diyarbakır	Kırsal	102	96,2	2	1,9	2	1,9	106
	Kentsel	141	92,2	8	5,2	4	2,6	153
	Toplam	**243**	**93,8**	**10**	**3,9**	**6**	**2,3**	**259**
Gaziantep	Kırsal	80	89,9	5	5,6	4	4,5	89
	Kentsel	211	82,7	23	9,0	21	8,3	255
	Toplam	**291**	**84,6**	**28**	**8,1**	**25**	**7,3**	**344**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	12	(75,0)	3	(18,8)	1	(6,2)	16
	Toplam	**12**	**(75,0)**	**3**	**(18,8)**	**1**	**(6,2)**	**16**
Mardin	Kırsal	59	98,3	0	0,0	1	1,7	60
	Kentsel	59	98,3	1	1,7	0	0,0	60
	Toplam	**118**	**98,3**	**1**	**0,8**	**1**	**0,8**	**120**
Siirt	Kırsal	34	97,1	1	2,9	0	0,0	35
	Kentsel	20	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	20
	Toplam	**54**	**98,2**	**1**	**1,8**	**0**	**0,0**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	80	97,6	2	2,4	0	0,0	82
	Kentsel	113	93,5	8	6,5	0	0,0	121
	Toplam	**193**	**95,1**	**10**	**4,9**	**0**	**0,0**	**203**
Şırnak	Kırsal	12	(92,3)	0	(0,0)	1	(7,7)	13
	Kentsel	31	96,9	1	3,1	0	0,0	32
	Toplam	**43**	**95,6**	**1**	**2,2**	**1**	**2,2**	**45**
GAP	Kırsal	462	93,1	21	4,2	13	2,6	496
	Kentsel	684	89,5	48	6,3	32	4,2	764
	Toplam	**1146**	**91,0**	**69**	**5,5**	**45**	**3,6**	**1260**

b. Doğum Öncesi Bakım, Doğuma Yardım ve Doğum Sonu Bakım

Annenin gebelik döneminde sağlıklı bir gebelik geçirmesini sağlamak, riskli gebelikleri belirlemek ve sevk etmek, tetanoz aşılarını yapmak; doğumun mutlaka bir sağlık personeli yardımıyla ya da sağlık kuruluşunda yapılmasını sağlamak ve doğumdan sonra da kadının sağlığının izlenmesi üreme sağlığının önemli konuları arasındadır. Bu nedenle araştırma sırasında uygulanan soru kağıtları aracılığıyla bu konularda da veri toplanmıştır.

Son 5 yıl içinde doğum yapan kadınların son gebelikleri sırasında sağlık ocağı personeli tarafından izlenme durumları araştırılmıştır. **Tablo 126** da görüldüğü üzere, bu kadınların %6,0'ının ebe/hemşire, %1,9'unun doktor tarafından izlendiği, ancak %92,2'sinin herhangi bir sağlık personeli tarafından izlenmediği belirlenmiştir. Sağlık ocağı personeli tarafından izlenme oranı en yüksek bulunan il Adıyaman'dır (%16,4). Gebe izleme oranı en düşük olan il ise Batman'dır (%1,9).

Tablo 127 de görüldüğü üzere, son 5 yıl içinde doğum yapan kadınların %78,1'ine son gebelikleri sırasında tetanoz aşısı yapılmadığı saptanmıştır. GAP Bölgesi'nde son 5 yılda doğum kadınların %8,6'sına son gebelikleri sırasında 1 kez, %13,3'üne 2 kez tetanoz aşısı yapılmıştır. Gebelere tetanoz aşısı yapılma oranının (en az bir kez) en yüksek olduğu il Kilis (%75,0), en düşük olduğu il Şırnak (%3,0) olarak bulunmuştur.

GAP Bölgesi'nde son 5 yıl içinde doğum yapan kadınların son doğumlarının %1,0'ı evde kendi kendine, %35,8'i evde ara ebesi yardımıyla, %6,3'ü evde sağlık personeli yardımıyla, %50,9'u sağlık kuruluşunda yapılmıştır (**Tablo 128**). Evde kendi kendine ve evde ara ebesi ile yapılan doğumlar kırsal bölgelerde artış gösterirken, sağlık personeli ile yapılan doğumlar kentsel bölgelerde artmaktadır. Evde kendi kendine doğum sıklığı %2,9 ile en yüksek Siirt ilinde bulunmuştur. Evde ara ebesi yardımıyla doğum yapanların oranının en yüksek olduğu il %66,7 ile Şırnak'tır. Bu ili %54,3 ile Siirt izlemektedir. Sağlık kuruluşunda doğum yapanların oranının en yüksek bulunduğu iller ise Kilis (%88,9) ve Gaziantep'tir (%78,8). Evde ara ebesi yardımıyla doğum yapma oranının yüksekliği gebelerin bu orandan daha yüksek oranlarının doğum öncesi bakım için sağlık personeli ile karşılaşmadığına da işaret eder.

Bölgede hem kırsal hem kentsel kesimde son 5 yılda doğum yapan kadınların toplam gebelik sayıları azaldıkça sağlık kuruluşlarında doğum yapma oranının arttığı, ara ebesi yardımıyla doğum yapma oranının azaldığı; aynı eğilimin toplam canlı doğum sayısı ve toplam yaşayan çocuk sayısı için de geçerli olduğu belirlenmiştir (**Tablo 129, 130 ve 131**). Bu tabloların gözlerinde çok küçük rakamlar söz konusu olduğu için iller düzeyinde bu konuda bir yorum yapılamamıştır.

Bölgede hem kırsal hem kentsel kesimde son 5 yılda doğum yapan kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe sağlık kuruluşlarında doğum yapma oranının arttığı ve ara ebesi yardımıyla doğum yapma oranının azaldığı saptanmıştır (**Tablo 132**). Bu tablonun da gözlerinde çok küçük rakamlar söz konusu olduğu için iller düzeyinde değerlendirme yapılamamıştır.

Bölgede bütün illerde hem kırsal hem de kentsel kesimde son 5 yılda doğum yapan kadınların Türkçe bilme düzeyleri arttıkça sağlık kuruluşlarında doğum yapma oranının arttığı, ara ebesi ile doğum yapma oranının azaldığı belirlenmiştir (**Tablo 133**).

Son 5 yıl içinde doğum yapmış kadınların son gebelikleri sonrasında (lohusalık döneminde) bağlı oldukları sağlık ocağı personeli tarafından izlenme durumları incelendiğinde; %6,6'sının bu dönemde sağlık ocağı personelince izlendiği, %93,4'ünün sağlık ocağı personeli tarafından izlenmediği belirlenmiştir (**Tablo 134**). Kırsal bölgelerde izleme oranı %5,5, kentsel bölgelerde ise %7,2 olarak bulunmuştur. İzlenme oranı en yüksek bulunan iller Adıyaman (%13,3) ve Siirt (%11,4); en düşük olan iller ise Kilis (%0,0) ve Şanlıurfa'dır (%1,8).

Tablo 126. Son 5 yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Gebelikleri Sırasında Herhangi Bir Sağlık Ocağı Personeli Tarafından İzlenme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Muayene Eden Sağlık Ocağı Personeli						
		Ebe/Hemşire		Doktor		Hiçbiri		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	3	8,8	0	0,0	31	91,2	34
	Kentsel	7	25,9	0	0,0	20	74,1	27
	Toplam	**10**	**16,4**	**0**	**0,0**	**51**	**83,6**	**61**
Batman	Kırsal	0	0,0	1	4,8	20	95,2	21
	Kentsel	0	0,0	0	0,0	32	100,0	32
	Toplam	**0**	**0,0**	**1**	**1,9**	**52**	**98,1**	**53**
Diyarbakır	Kırsal	1	1,8	1	1,8	55	96,5	57
	Kentsel	8	8,7	1	1,1	83	90,2	92
	Toplam	**9**	**6,0**	**2**	**1,3**	**138**	**92,6**	**149**
Gaziantep	Kırsal	4	11,8	0	0,0	30	88,2	34
	Kentsel	8	6,3	1	0,7	120	93,0	129
	Toplam	**12**	**7,4**	**1**	**0,6**	**150**	**92,0**	**163**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	1	(11,1)	0	(0,0)	8	(88,9)	9
	Toplam	**1**	**(11,1)**	**0**	**(0,0)**	**8**	**(88,9)**	**9**
Mardin	Kırsal	2	5,9	1	2,9	31	91,2	34
	Kentsel	1	2,5	0	0,0	39	97,5	40
	Toplam	**3**	**4,1**	**1**	**1,4**	**70**	**94,6**	**74**
Siirt	Kırsal	2	8,3	0	0,0	22	91,7	24
	Kentsel	0	(0,0)	2	(18,2)	9	(81,8)	11
	Toplam	**2**	**5,7**	**2**	**5,7**	**31**	**88,6**	**35**
Şanlıurfa	Kırsal	1	2,3	1	2,3	41	95,3	43
	Kentsel	1	1,4	5	7,2	63	91,3	69
	Toplam	**2**	**1,8**	**6**	**5,4**	**104**	**92,9**	**112**
Şırnak	Kırsal	1	(10,0)	0	(0,0)	9	(90,0)	10
	Kentsel	1	4,3	0	0,0	22	95,7	23
	Toplam	**2**	**6,1**	**0**	**0,0**	**31**	**93,9**	**33**
GAP	Kırsal	14	5,4	4	1,6	239	93,0	257
	Kentsel	27	6,3	9	2,1	396	91,7	432
	Toplam	**41**	**6,0**	**13**	**1,9**	**635**	**92,2**	**689**

DOĞUM SONRASI BAKIM DURUMU

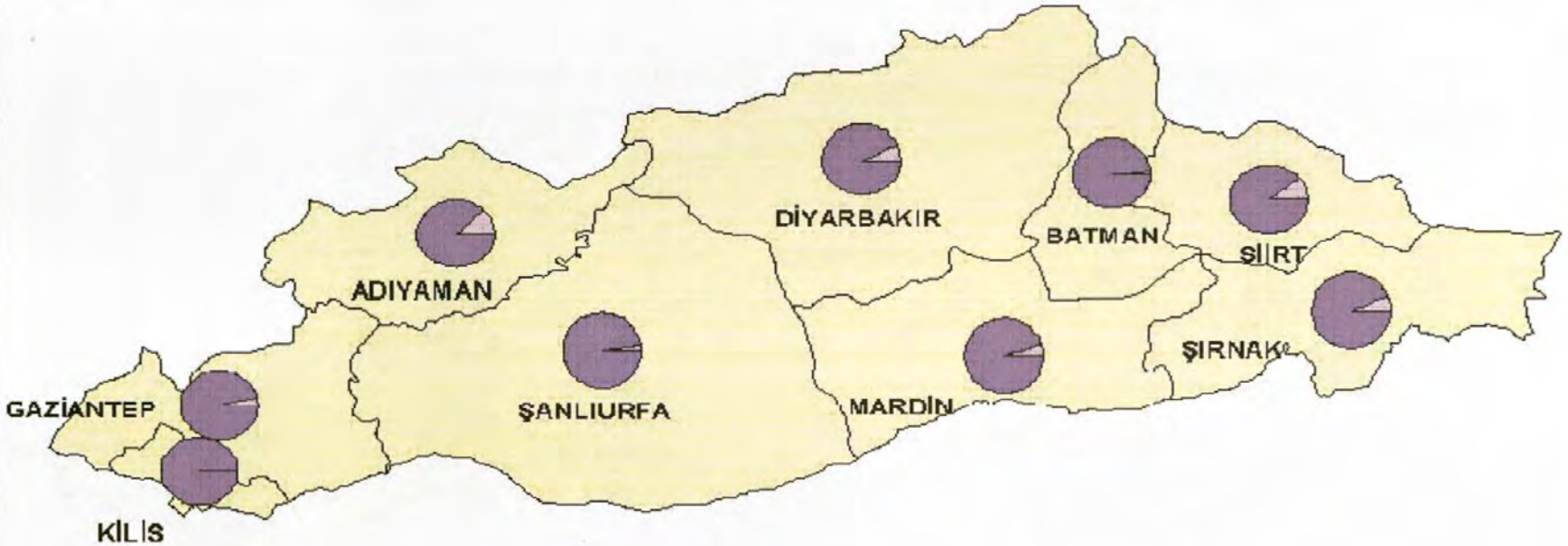

KADINLARIN SON GEBELİKLERİ SIRASINDA HERHANGİ BİR SAĞLIK OCAĞI PERSONELİ TARAFINDAN İZLENME DURUMU

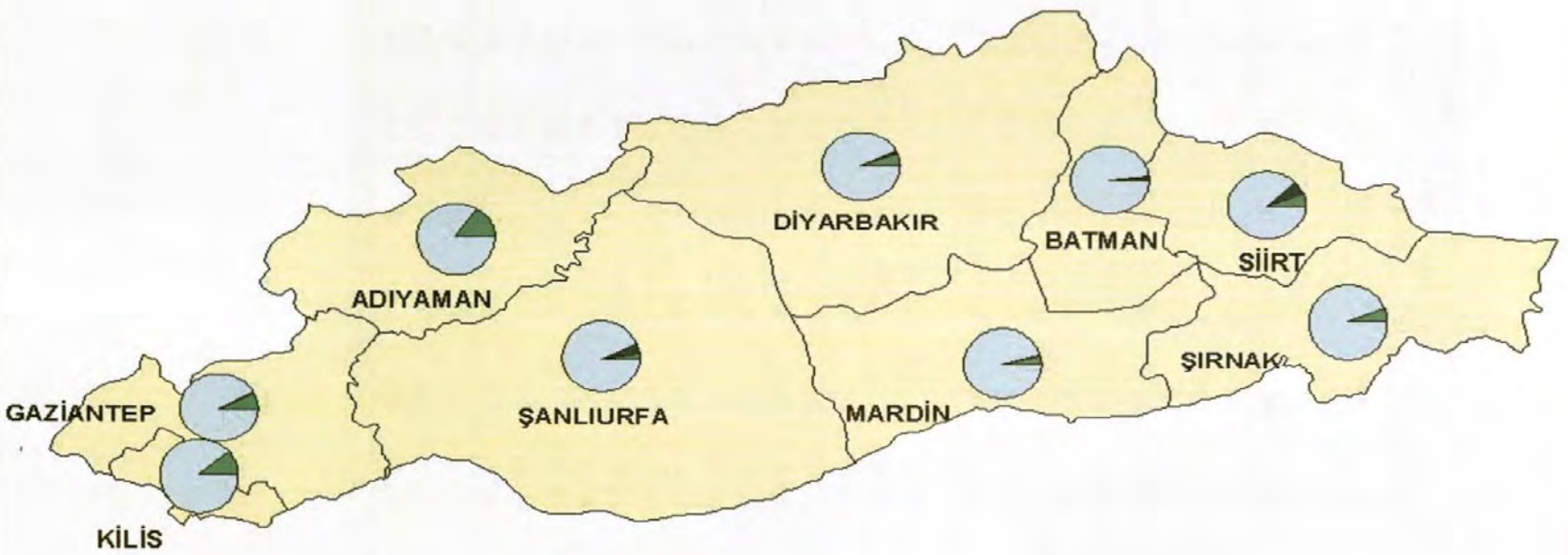

Tablo 127. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Gebelikleri Sırasında Tetanoz Aşısı Yapılma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Tetanoz Aşısı Yapılma Durumu						
	Yerleşim	1 Kez		2+ Kez		Hiç Yapılmamış		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam*
Adıyaman	Kırsal	2	6,2	7	21,9	23	71,9	32
	Kentsel	3	12,0	15	60,0	7	28,0	25
	Toplam	**5**	**8,7**	**22**	**38,5**	**30**	**52,6**	**57**
Batman	Kırsal	3	14,3	1	4,8	17	81,0	21
	Kentsel	2	6,3	3	9,4	27	84,4	32
	Toplam	**5**	**9,4**	**4**	**7,5**	**44**	**83,0**	**53**
Diyarbakır	Kırsal	1	1,8	1	1,8	55	96,5	57
	Kentsel	7	7,6	11	12,0	74	80,4	92
	Toplam	**8**	**5,4**	**12**	**8,1**	**129**	**86,6**	**149**
Gaziantep	Kırsal	7	20,6	4	11,8	23	67,6	34
	Kentsel	20	16,5	27	22,3	74	61,2	121
	Toplam	**27**	**17,4**	**31**	**20,0**	**97**	**62,6**	**155**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	2	(25,0)	4	(50,0)	2	(25,0)	8
	Toplam	**2**	**(25,0)**	**4**	**(50,0)**	**2**	**(25,0)**	**8**
Mardin	Kırsal	1	2,9	3	8,8	30	88,2	34
	Kentsel	1	2,5	1	2,5	38	95,0	40
	Toplam	**2**	**2,7**	**4**	**5,4**	**68**	**91,9**	**74**
Siirt	Kırsal	1	4,2	0	0,0	23	95,8	24
	Kentsel	1	(9,1)	3	(27,3)	7	(63,6)	11
	Toplam	**2**	**5,7**	**3**	**8,6**	**30**	**85,7**	**35**
Şanlıurfa	Kırsal	1	2,3	2	4,7	40	93,0	43
	Kentsel	6	8,8	7	10,3	55	80,9	68
	Toplam	**7**	**6,3**	**9**	**8,1**	**95**	**85,6**	**111**
Şırnak	Kırsal	0	(0,0)	1	(10,0)	9	(90,0)	10
	Kentsel	0	0,0	0	0,0	23	100,0	23
	Toplam	**0**	**0,0**	**1**	**3,0**	**32**	**97,0**	**33**
GAP	Kırsal	16	6,3	19	7,5	220	86,3	255
	Kentsel	42	10,0	71	16,9	307	73,1	420
	Toplam	**58**	**8,6**	**90**	**13,3**	**527**	**78,1**	**675**

* 14 kadın evde olmadığı için ve yanıtlayıcı bilmediği için tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 128. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		Toplam*
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	0	0,0	7	21,2	0	0,0	9	27,2	17	51,5	33
	Kentsel	0	0,0	3	11,5	2	7,6	0	0,0	21	80,9	26
	Toplam	0	0,0	10	16,9	2	3,3	9	15,2	38	64,4	59
Batman	Kırsal	0	0,0	13	61,9	2	9,5	0	0,0	6	28,6	21
	Kentsel	0	0,0	16	48,5	4	12,1	7	21,2	6	18,2	33
	Toplam	**0**	**0,0**	**29**	**53,7**	**6**	**11,1**	**7**	**13,0**	**12**	**22,2**	**54**
Diyarbakır	Kırsal	0	0,0	36	65,5	2	3,6	0	0,0	17	30,9	55
	Kentsel	2	2,2	38	41,8	5	5,5	1	1,1	45	49,5	91
	Toplam	**2**	**1,4**	**74**	**50,7**	**7**	**4,8**	**1**	**0,7**	**62**	**42,5**	**146**
Gaziantep	Kırsal	1	3,0	2	6,1	2	6,1	1	3,0	27	81,8	33
	Kentsel	0	0,0	12	9,7	13	10,6	2	1,7	96	78,0	123
	Toplam	1	0,6	14	8,9	15	9,7	3	2,0	123	78,8	156
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(11,1)	0	(0,0)	8	(88,9)	9
	Toplam	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(11,1)	0	(0,0)	8	(88,9)	9
Mardin	Kırsal	0	0,0	15	42,9	2	5,7	8	22,9	10	28,6	35
	Kentsel	0	0,0	14	35,9	3	7,7	7	17,9	15	38,5	39
	Toplam	**0**	**0,0**	**29**	**39,2**	**5**	**6,8**	**15**	**20,3**	**25**	**33,8**	**74**
Siirt	Kırsal	0	0,0	14	58,3	0	0,0	0	0,0	10	41,7	24
	Kentsel	1	(9,1)	5	(45,5)	3	(27,3)	0	(0,0)	2	(18,2)	11
	Toplam	**1**	**2,9**	**19**	**54,3**	**3**	**8,6**	**0**	**0,0**	**12**	**34,3**	**35**
Şanlıurfa	Kırsal	3	7,0	17	39,5	1	2,3	1	2,3	21	48,9	43
	Kentsel	0	0,0	29	42,0	2	1,9	4	5,8	34	49,3	69
	Toplam	3	2,7	46	41,1	3	2,7	5	4,5	55	49,1	112
Şırnak	Kırsal	0	(0,0)	7	(70,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
	Kentsel	0	0,0	15	65,2	1	4,3	0	0,0	7	30,4	23
	Toplam	**0**	**0,0**	**22**	**66,7**	**1**	**3,0**	**0**	**0,0**	**10**	**30,3**	**33**
GAP	Kırsal	4	1,6	111	43,7	9	3,5	19	7,5	111	43,7	254
	Kentsel	3	0,7	132	31,1	34	8,0	21	5,0	234	55,2	424
	Toplam	**7**	**1,0**	**243**	**35,8**	**43**	**6,3**	**40**	**5,9**	**345**	**50,9**	**678**

* 11 kadın evde olmadığı için ve yanıtlayıcı bilmediği için tabloya dahil edilmemiştir.

KADINLARIN DOĞUMDA YARDIM ALDIKLARI KİŞİLER

Tablo 129. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Gebelik Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Toplam Gebelik Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(14,3)	6	(85,7)	7
		4	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		5	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	2	(40,0)	5
		6-9	0	(0,0)	4	(36,4)	0	(0,0)	4	(36,4)	3	(27,3)	11
		10+	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	3
		Toplam	0	0,0	7	21,2	0	0,0	9	27,3	17	51,5	33
	Kentsel	1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	10	(100,0)	10
		3	0	(0,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	3	(60,0)	5
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		10+	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		Toplam	0	0,0	3	11,5	2	7,7	0	0,0	21	80,8	26
Batman	Kırsal	1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		2	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		3	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		5	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		6-9	0	(0,0)	5	(83,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	6
		10+	0	(0,0)	3	(50,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		Toplam	0	0,0	13	61,9	2	9,5	0	0,0	6	28,6	21
	Kentsel	1	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	1	(33,3)	1	(33,3)	3
		2	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		3	0	(0,0)	2	(50,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		4	0	(0,0)	4	(80,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
		5	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	3
		6-9	0	(0,0)	4	(44,4)	0	(0,0)	4	(44,4)	1	(11,1)	9
		10+	0	(0,0)	2	(33,3)	1	(16,7)	1	(16,7)	2	(33,3)	6
		Toplam	0	0,0	16	48,5	4	12,1	7	21,2	6	18,2	33

Tablo 129. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Gebelik Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Toplam Gebelik Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Siirt	Kırsal	1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		2	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		3	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		5	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		6-9	0	(0,0)	7	(70,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
		10+	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		Toplam	0	0,0	14	58,3	0	0,0	0	0,0	10	41,7	24
	Kentsel	1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		2	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		3	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		4	0	(0,0)	1	(33,3)	1	(33,3)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		6-9	0	(0,0)	1	(33,3)	1	(33,3)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Toplam	1	(9,1)	5	(45,5)	3	(27,3)	0	(0,0)	2	(18,2)	11
Şanlıurfa	Kırsal	1	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(80,0)	5
		2	1	(20,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(60,0)	5
		3	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(12,5)	1	(50,0)	2
		4	0	(0,0)	2	(25,0)	1	(12,5)	0	(0,0)	4	(50,0)	8
		5	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		6-9	0	(0,0)	7	(63,6)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(36,4)	11
		10+	2	(22,2)	3	(33,3)	0	(0,0)	1	(2,3)	4	(44,4)	9
		Toplam	3	7,0	17	39,5	1	2,3	0	0,0	21	48,8	43
	Kentsel	1	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	4
		2	0	(0,0)	4	(50,0)	0	(0,0)	1	(6,3)	3	(37,5)	8
		3	0	(0,0)	4	(25,0)	1	(6,3)	1	(14,3)	10	(62,5)	16
		4	0	(0,0)	3	(42,9)	0	(0,0)	1	(10,0)	3	(42,9)	7
		5	0	(0,0)	4	(40,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(50,0)	10
		6-9	0	(0,0)	11	(61,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	7	(38,9)	18
		10+	0	(0,0)	3	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(50,0)	6
		Toplam	0	0,0	29	42,0	2	2,9	4	5,8	34	49,3	69

Tablo 129. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Gebelik Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Toplam Gebelik Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Şırnak	Kırsal	1	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		2	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		3	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		5	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		10+	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Toplam	0	(0,0)	7	(70,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
	Kentsel	1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		2	0	(0,0)	4	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	4
		4	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		5	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		6-9	0	(0,0)	4	(80,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		10+	0	(0,0)	4	(80,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		Toplam	0	0,0	15	65,2	1	4,3	0	0,0	7	30,4	23
GAP	Kırsal	1			5	18,5					22	81,5	27
		2	1	3,3	9	30,0	1	3,3	1	3,3	18	60,1	30
		3			15	50,0			2	6,7	13	43,3	30
		4			6	27,3	2	9,0	2	9,0	12	54,7	22
		5			10	45,4			3	13,6	9	4,0	22
		6-9	1	1,3	43	55,8	3	3,9	7	9,1	23	29,9	77
		10+	2	4,3	23	50,0	3	6,5	4	8,7	14	30,5	46
		Toplam	4	1,6	111	43,7	9	3,5	19	7,5	111	43,7	254
	Kentsel	1			1	2,4	3	7,3	1	2,4	36	87,9	41
		2	1	1,6	17	27,4	5	8,1	1	1,6	38	61,3	62
		3			18	21,9	8	9,8	3	3,7	53	64,7	82
		4			17	35,4	7	14,6	1	2,1	23	47,9	48
		5	1	1,8	20	35,7	3	5,4	4	7,1	28	50,0	56
		6-9			37	40,2	5	5,4	8	8,7	42	45,7	92
		10+	1	2,3	22	51,2	2	4,6	3	7,0	15	34,9	43
		Toplam	3	0,7	132	31,1	33	7,8	21	5,0	235	55,4	424

Tablo 130. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Canlı Doğum Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Canlı Doğum Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)	5
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)	5
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	2	(66,7)	3
		4	0	(0,0)	3	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	5
		5	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	1	(25,0)	4
		6-9	0	(0,0)	2	(25,0)	0	(0,0)	4	(50,0)	2	(25,0)	8
		10+	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	3
		Toplam	0	0,0	7	21,2	0	0,0	9	27,3	17	51,5	33
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	10	(100,0)	10
		3	0	(0,0)	1	(25,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	4
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	4
		10+	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Toplam	0	0,0	3	11,5	2	7,7	0	0,0	21	80,8	26
Batman	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		2	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		3	0	(0,0)	3	(60,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		5	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		6-9	0	(0,0)	5	(71,4)	1	(14,3)	0	(0,0)	1	(14,3)	7
		10+	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	4
		Toplam	0	0,0	13	61,9	2	9,5	0	0,0	6	28,6	21
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		2	0	(0,0)	3	(50,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		3	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	4
		4	0	(0,0)	3	(75,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		5	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	2
		6-9	0	(0,0)	4	(50,0)	0	(0,0)	3	(37,5)	1	(12,5)	8
		10+	0	(0,0)	2	(33,3)	1	(16,7)	1	(16,7)	3	(33,3)	6
		Toplam	0	0,0	16	48,5	4	12,1	6	18,2	7	21,2	33

Tablo 130. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Canlı Doğum Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Canlı Doğum Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Diyarbakır	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	3	(27,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	8	(72,7)	11
		2	0	(0,0)	4	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		3	0	(0,0)	4	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		4	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		5	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		6-9	0	(0,0)	13	(86,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(13,3)	15
		10+	0	(0,0)	6	(54,5)	2	(18,2)	0	(0,0)	3	(27,3)	11
		Toplam	0	0,0	36	65,5	2	3,6	0	0,0	17	30,9	55
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	2	(12,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	14	(87,5)	16
		2	0	(0,0)	5	(33,3)	1	(6,7)	0	(0,0)	9	(60,09	15
		3	0	(0,0)	3	(23,1)	2	(15,4)	0	(0,0)	8	(61,5)	13
		4	0	(0,0)	7	(70,0)	0	(0,0)	1	(10,0)	2	(20,0)	10
		5	1	(8,3)	6	(50,0)	1	(8,3)	0	(0,0)	4	(33,3)	12
		6-9	1	(5,6)	10	(55,6)	1	(5,6)	0	(0,0)	6	(33,3)	18
		10+	0	(0,0)	5	(71,4)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(28,6)	7
		Toplam	2	2,2	38	41,8	5	5,5	1	1,1	45	49,5	91
Gaziantep	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	1	(14,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(8,7)	7
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		4	0	(0,0)	1	(14,3)	0	(0,0)	1	(14,3)	5	(71,4)	7
		5	1	(16,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(83,3)	6
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	5	(83,3)	6
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Toplam	1	3,0	2	6,1	2	6,1	1	3,0	27	81,8	33
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		1	0	0,0	0	0,0	3	12,0	0	0,0	22	88,0	25
		2	0	0,0	1	4,8	3	14,3	0	0,0	17	81,0	21
		3	0	0,0	4	13,3	1	3,3	0	0,0	25	83,4	30
		4	0	(0,0)	1	(7,7)	4	(30,8)	0	(0,0)	8	(61,5)	13
		5	0	(0,0)	2	(11,8)	2	(11,8)	1	(5,9)	12	(70,6)	17
		6-9	0	(0,0)	3	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	12	(80,0)	15
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Toplam	0	0,0	11	8,9	13	10,6	2	1,6	97	78,9	123

Tablo 130. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Canlı Doğum Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Canlı Doğum Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kilis	Kırsal	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		6-9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		10+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Toplam	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(11,1)	0	(0,0)	8	(88,9)	9
Mardin	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		2	0	(0,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	2	(33,3)	3	(50,0)	6
		3	0	(0,0)	4	(80,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		4	0	(0,0)	1	(14,3)	1	(14,3)	2	(28,6)	3	(42,9)	7
		5	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		6-9	0	(0,0)	5	(50,0)	1	(10,0)	2	(20,0)	2	(20,0)	10
		10+	0	(0,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	1	(20,0)	5
		Toplam	0	0,0	15	42,9	2	5,7	8	22,9	10	28,6	35
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		2	0	(0,0)	1	(11,1)	1	(11,1)	3	(33,3)	4	(44,4)	9
		3	0	(0,0)	5	(83,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	6
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)	5
		5	0	(0,0)	5	(83,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	6
		6-9	0	(0,0)	3	(27,3)	1	(9,1)	4	(36,4)	3	(27,3)	11
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		Toplam	0	0,0	14	35,9	2	5,1	7	17,9	16	41,1	39

Tablo 130. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Canlı Doğum Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Canlı Doğum Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Siirt	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		2	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		3	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		5	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		6-9	0	(0,0)	6	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(25,0)	8
		10+	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		Toplam	0	0,0	14	58,3	0	0,0	0	0,0	10	41,7	24
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		2	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		3	0	(0,0)	2	(50,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		5	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Toplam	1	(9,1)	5	(45,5)	3	(27,3)	0	(0,0)	2	(18,2)	11
Şanlıurfa	Kırsal	0	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		2	1	(14,3)	2	(28,6)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(57,1)	7
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	1	(16,7)	4	(66,7)	6
		4	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		5	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		6-9	1	(9,1)	6	(54,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(36,4)	11
		10+	1	(16,7)	3	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		Toplam	3	7,0	17	39,5	1	2,3	1	2,3	21	48,8	43
	Kentsel	0	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		1	0	(0,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	3	(60,0)	5
		2	0	(0,0)	5	(45,5)	0	(0,0)	1	(9,1)	5	(45,5)	11
		3	0	(0,0)	7	(35,0)	1	(5,0)	1	(5,0)	11	(55,0)	20
		4	0	(0,0)	3	(42,9)	0	(0,0)	1	(14,3)	3	(42,9)	7
		5	0	(0,0)	2	(18,2)	0	(0,0)	1	(9,1)	8	(72,7)	11
		6-9	0	(0,0)	7	(77,8)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(22,2)	9
		10+	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	4
		Toplam	0	0,0	29	42,0	2	2,9	4	5,8	34	49,3	69

Tablo 130. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Canlı Doğum Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Canlı Doğum Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Şırnak	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		2	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		3	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		4	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		5	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		10+	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Toplam	0	(0,0)	7	(70,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		2	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	4
		4	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		5	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		6-9	0	(0,0)	4	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		10+	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Toplam	0	0,0	15	65,2	1	4,3	0	0,0	7	30,4	23
GAP	Kırsal	0	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		1	0	0,0	6	16,2	0	0,0	0	0,0	31	83,8	37
		2	1	3,2	10	32,4	1	3,2	2	6,4	17	54,8	31
		3	0	0,0	15	45,5	2	6,1	2	6,1	14	42,3	33
		4	0	0,0	12	42,9	1	3,6	3	10,6	12	42,9	28
		5	1	4,3	12	52,2	0	0,0	2	8,7	8	34,8	23
		6-9	1	1,5	37	57,0	3	4,6	6	9,2	18	27,7	65
		10+	1	2,2	28	62,2	2	4,4	4	8,9	10	22,3	45
		Toplam	4	1,6	111	43,7	9	3,5	19	7,5	111	43,7	254
	Kentsel	0	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		1	1	1,8	4	7,1	5	9,0	0	0,0	46	82,1	56
		2	0	0,0	20	24,7	7	8,6	4	5,0	50	61,7	81
		3	0	0,0	25	28,7	7	8,0	2	2,3	53	61,0	87
		4	0	0,0	16	35,6	5	11,1	2	4,4	22	48,9	45
		5	1	2,0	19	36,5	3	5,8	3	5,8	27	51,9	52
		6-9	1	1,4	31	43,0	4	5,6	7	9,7	29	40,3	72
		10+	0	0,0	15	55,6	2	7,4	2	7,4	8	29,6	27
		Toplam	3	0,7	132	31,1	33	7,8	20	4,7	236	55,7	424

Tablo 131 Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Yaşayan Çocuk Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(100,0)	6
		2	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(80,0)	5
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	3	(75,0)	4
		4	0	(0,0)	3	(60,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	5
		5	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	2	(50,0)	4
		6-9	0	(0,0)	2	(22,2)	0	(0,0)	6	(66,7)	1	(11,1)	9
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Toplam	0	0,0	7	21,2	0	0,0	9	27,3	17	51,5	33
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(10,0)	0	(0,0)	9	(90,0)	10
		3	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		10+	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Toplam	0	0,0	3	11,5	2	7,7	0	0,0	21	80,8	26
Batman	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		2	0	(0,0)	1	(33,3)	1	(33,3)	0	(0,0)	1	(33,3)	3
		3	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		5	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		6-9	0	(0,0)	6	(60,0)	1	(10,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
		10+	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Toplam	0	0,0	13	61,9	2	9,5	0	0,0	6	28,6	21
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		2	0	(0,0)	3	(50,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		3	0	(0,0)	4	(80,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	5
		4	0	(0,0)	3	(75,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		5	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	4
		6-9	0	(0,0)	2	(22,3)	1	(11,1)	3	(33,3)	3	(33,3)	9
		10+	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Toplam	0	0,0	17	51,5	4	12,1	6	18,2	6	18,2	33

Tablo 131. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Yaşayan Çocuk Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Diyarbakır	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		1	0	(0,0)	4	(36,4)	0	(0,0)	0	(0,0)	7	(63,6)	11
		2	0	(0,0)	3	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	5
		3	0	(0,0)	5	(71,4)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(28,6)	7
		4	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		5	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		6-9	0	(0,0)	15	(78,9)	1	(5,3)	0	(0,0)	3	(15,8)	19
		10+	0	(0,0)	3	(50,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		Toplam	0	0,0	36	65,5	2	3,6	0	0,0	17	30,9	55
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	3	(17,6)	0	(0,0)	0	(0,0)	14	(82,4)	17
		2	0	(0,0)	8	(42,1)	1	(5,3)	0	(0,0)	10	(52,6)	19
		3	0	(0,0)	3	(23,1)	2	(15,4)	1	(7,7)	7	(53,8)	13
		4	0	(0,0)	6	(54,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(45,5)	11
		5	2	(15,4)	6	(46,2)	1	(7,7)	0	(0,0)	4	(30,8)	13
		6-9	0	(0,0)	11	(68,8)	1	(6,3)	0	(0,0)	4	(25,0)	16
		10+	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		Toplam	2	2,2	38	41,8	5	5,5	1	1,1	45	49,5	91
Gaziantep	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	1	(14,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(85,7)	7
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	4	(80,0)	5
		4	1	(14,3)	1	(14,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(71,4)	7
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	7	(100,0)	7
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	4
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Toplam	1	3,0	2	6,1	2	6,1	1	3,0	27	81,8	33
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		1	0	0,0	0	0,0	3	13,0	0	0,0	20	87,0	23
		2	0	0,0	2	8,3	3	12,5	0	0,0	19	79,2	24
		3	0	0,0	3	9,4	3	9,4	0	0,0	26	81,2	32
		4	0	(0,0)	2	(11,8)	2	(11,8)	0	(0,0)	14	(76,5)	18
		5	0	(0,0)	1	(7,1)	2	(14,3)	1	(7,1)	10	(71,4)	14
		6-9	0	(0,0)	3	(30,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	7	(70,0)	10
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Toplam	0	0,0	11	8,9	13	10,6	2	1,6	97	78,9	123

Tablo 131. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Yaşayan Çocuk Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kilis	Kırsal	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		6-9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		10+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		2	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Toplam	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(11,1)	0	(0,0)	8	(88,9)	9
Mardin	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		2	0	(0,0)	2	(28,6)	0	(0,0)	2	(28,6)	3	(42,9)	7
		3	0	(0,0)	3	(37,5)	1	(12,5)	2	(25,0)	2	(25,0)	8
		4	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	4
		5	0	(0,0)	4	(80,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
		6-9	0	(0,0)	3	(42,9)	0	(0,0)	3	(42,9)	1	(14,3)	7
		10+	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	1	(25,0)	4
		Toplam	0	0,0	15	42,9	2	5,7	8	22,9	10	28,6	35
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		2	0	(0,0)	1	(12,5)	1	(12,5)	2	(25,0)	4	(50,0)	8
		3	0	(0,0)	6	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(33,3)	9
		4	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		5	0	(0,0)	3	(60,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		6-9	0	(0,0)	3	(27,3)	0	(0,0)	4	(36,4)	4	(36,4)	11
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		Toplam	0	0,0	14	35,9	2	5,1	7	17,9	16	41,1	39

Tablo 131. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Yaşayan Çocuk Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Siirt	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		2	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		3	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		5	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		6-9	0	(0,0)	7	(70,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
		10+	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Toplam	0	0,0	14	58,3	0	0,0	0	0,0	10	41,7	24
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	1	(50,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		2	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		3	0	(0,0)	2	(50,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		4	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		10+	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Toplam	1	(9,1)	5	(45,5)	3	(27,3)	0	(0,0)	2	(18,2)	11
Şanlıurfa	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		1	0	(0,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(83,3)	6
		2	1	(12,5)	2	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(62,5)	8
		3	0	(0,0)	1	(16,7)	1	(16,7)	1	(16,7)	3	(50,0)	6
		4	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		5	0	(0,0)	4	(80,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		6-9	2	(18,2)	4	(36,4)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(45,5)	11
		10+	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		Toplam	3	7,0	17	39,5	1	2,3	1	2,3	21	48,8	43
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		1	0	(0,0)	1	(25,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	4
		2	0	(0,0)	7	(53,8)	0	(0,0)	1	(7,7)	5	(38,5)	13
		3	0	0,0	7	31,8	1	4,5	2	9,1	12	54,5	22
		4	0	(0,0)	3	(37,5)	0	(0,0)	1	(12,5)	4	(50,0)	8
		5	0	(0,0)	3	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(66,7)	9
		6-9	0	(0,0)	6	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(40,0)	10
		10+	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Toplam	0	0,0	29	42,0	2	2,9	4	5,8	34	49,3	69

Tablo 131. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımı İle Yaptıklarına, Toplam Yaşayan Çocuk Sayılarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Toplam Yaşayan Çocuk Sayısı	Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde Kendi Kendine		Evde Ara Ebesi Yardımı İle		Evde Sağlık Personeli Yardımı İle		Evde Diğer Kişilerin Yardımı İle		Sağlık Kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Şırnak	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		2	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		3	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		4	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		5	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		6-9	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		10+	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Toplam	0	(0,0)	7	(70,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		1	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		2	0	(0,0)	3	(60,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		3	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		4	0	(0,0)	4	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(33,3)	6
		5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		6-9	0	(0,0)	6	(85,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(14,3)	7
		10+	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Toplam	0	0,0	15	65,2	1	4,3	0	0,0	7	30,4	23
GAP	Kırsal	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		1	0	0,0	8	20,5	0	0,0	0	0,0	31	79,5	39
		2	1	2,9	11	31,4	2	5,7	2	5,7	19	54,3	35
		3	0	0,0	17	43,6	2	5,1	5	12,8	15	38,5	39
		4	1	4,3	10	43,5	0	0,0	1	4,3	11	47,9	23
		5	0	0,0	16	57,1	1	3,6	1	3,6	10	35,7	28
		6-9	2	2,9	37	52,9	3	4,3	9	12,8	19	27,1	70
		10+	0	(0,0)	12	(66,7)	1	(5,6)	1	(5,6)	4	(22,1)	18
		Toplam	4	1,6	111	43,7	9	3,5	19	7,5	111	43,7	254
	Kentsel	0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		1	1	1,7	6	10,2	5	8,5	1	1,7	46	77,9	59
		2	0	0,0	25	28,1	9	10,1	3	3,4	52	58,4	89
		3	0	0,0	26	28,6	7	7,7	4	4,4	54	59,3	91
		4	0	0,0	20	36,4	4	7,3	1	1,8	30	54,5	55
		5	2	4,1	15	30,6	4	8,2	3	6,1	25	51,0	49
		6-9	0	0,0	32	47,8	4	6,0	7	10,4	24	35,8	67
		10+	0	(0,0)	8	(72,7)	0	(0,0)	1	(9,1)	2	(18,2)	11
		Toplam	3	0,7	132	31,1	33	7,8	20	4,7	236	55,7	424

Tablo 132. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımıyla Yaptıklarına, Eğitim Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	Son Doğuma Yardım Eden Kişi										
			Evde kendi kendine		Evde ara ebesi yardımıyla		Evde sağlık personeli yardımıyla		Evde diğer kişilerin yardımıyla		Sağlık kuruluşunda		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	5	(27,8)	0	(0,0)	7	(38,9)	6	(33,3)	18
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	2	(15,4)	0	(0,0)	2	(15,4)	9	(69,2)	13
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	3	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(50,0)	6
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(20,0)	0	(0,0)	8	(80,0)	10
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(100,0)	4
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)	5
Batman	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	10	(62,5)	1	(6,3)	0	(0,0)	5	(31,3)	16
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	2	(50,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	0,0	12	52,2	3	13,0	6	26,1	2	8,7	23
		Okuryazar	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	2	(28,6)	0	(0,0)	1	(14,3)	4	(57,1)	7
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
Diyarbakır	Kırsal	Okuryazar Değil	0	0,0	30	71,4	2	4,8	0	0,0	10	23,8	42
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	6	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(40,0)	10
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	2	3,5	33	57,9	2	3,5	0	0,0	20	35,1	57
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		İlkokul Mezunu	0	0,0	5	21,7	2	8,7	1	4,3	15	65,2	23
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(100,0)	6
Gaziantep	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	1	(9,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	10	(91,0)	11
		Okuryazar	1	(20,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(60,0)	5
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(11,8)	1	(5,9)	14	(82,3)	17
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	0,0	9	27,3	1	3,0	2	6,1	21	63,7	33
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	16	(100,0)	16
		İlkokul Mezunu	0	0,0	3	5,2	12	20,7	0	0,0	43	74,1	58
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	7	(100,0)	7
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	9	(100,0)	9

Tablo 132. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan KadınlarınSon Doğumlarını Kimin Yardımıyla Yaptıklarına, Eğitim Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	Son Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde kendi kendine		Evde ara ebesi yardımıyla		Evde sağlık personeli yardımıyla		Evde diğer kişilerin yardımıyla		Sağlık kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kilis	Kırsal	Okuryazar Değil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Okuryazar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		İlkokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Ortaokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Lise Mezunu ve üzeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	0	(0,0)	5	(83,3)	6
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	2
Mardin	Kırsal	Okuryazar Değil	0	0,0	11	42,3	2	7,7	7	26,9	6	23,1	26
		Okuryazar	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	3	(37,5)	0	(0,0)	1	(12,5)	4	(50,0)	8
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	0,0	8	32,0	1	4,0	7	28,0	9	36,0	25
		Okuryazar	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	5	(50,0)	1	(10,0)	0	(0,0)	4	(40,0)	10
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
Siirt	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	11	(61,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	7	(38,9)	18
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	3	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(50,0)	6
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	3	(60,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		İlkokul Mezunu	1	(20,0)	2	(40,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Şanlıurfa	Kırsal	Okuryazar Değil	2	5,9	15	44,1	1	2,9	1	2,9	15	44,1	34
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		İlkokul Mezunu	1	(14,3)	2	(28,6)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(57,1)	7
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	0,0	21	48,8	1	2,3	2	4,7	19	44,2	43
		Okuryazar	0	(0,0)	4	(33,3)	1	(8,3)	1	(8,3)	6	(50,0)	12
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	3	(25,0)	0	(0,0)	1	(8,3)	8	(66,7)	12
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1

Tablo 132. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan KadınlarınSon Doğumlarını Kimin Yardımıyla Yaptıklarına, Eğitim Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	Son Doğuma Yardım Eden Kişi										
			Evde kendi kendine		Evde ara ebesi yardımıyla		Evde sağlık personeli yardımıyla		Evde diğer kişilerin yardımıyla		Sağlık kuruluşunda		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Şırnak	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	6	(85,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(14,3)	7
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	12	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(25,0)	16
		Okuryazar	0	(0,0)	3	(60,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
GAP	Kırsal	Okuryazar Değil	2	2,8	89	51,7	6	3,5	15	8,7	60	34,9	172
		Okuryazar	1	(12,5)	2	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(62,5)	8
		İlkokul Mezunu	1	1,4	19	27,1	3	4,3	6	8,6	41	58,6	70
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
	Kentsel	Okuryazar Değil	2	1,0	101	48,6	10	4,8	17	8,2	78	37,5	208
		Okuryazar	0	0,0	9	23,1	3	7,7	1	2,6	26	66,7	39
		İlkokul Mezunu	1	0,8	20	15,1	19	14,4	3	2,3	89	67,4	132
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	2	(10,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	17	(89,5)	19
		Lise Mezunu ve üzeri	0	0,0	0	0,0	2	7,7	0	0,0	24	92,3	26

Tablo 133. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımıyla Yaptıklarına, Türkçe Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Türkçe Bilme Durumu	Son Doğuma Yardım Eden Kişi										Toplam
			Evde kendi kendine		Evde ara ebesi yardımıyla		Evde sağlık personeli yardımıyla		Evde diğer kişilerin yardımıyla		Sağlık kuruluşunda		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	Biliyor	0	0,0	4	17,4	0	0,0	4	17,4	15	65,2	23
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	2	(28,6)	0	(0,0)	4	(57,1)	1	(14,3)	7
		Bilmiyor	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	1	(33,3)	1	(33,3)	3
	Kentsel	Biliyor	0	0,0	1	4,2	2	8,3	0	0,0	21	51,5	24
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Bilmiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Batman	Kırsal	Biliyor	0	(0,0)	3	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	5
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	1	(50,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Bilmiyor	0	(0,0)	9	(64,3)	1	(7,1)	0	(0,0)	4	(28,6)	14
	Kentsel	Biliyor	0	(0,0)	8	(61,5)	1	(7,7)	1	(7,7)	3	(23,1)	13
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	2	(40,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	5
		Bilmiyor	0	(0,0)	6	(40,0)	2	(13,3)	5	(33,3)	2	(13,3)	15
Diyarbakır	Kırsal	Biliyor	0	(0,0)	5	(38,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	8	(61,5)	13
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	5	(62,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(37,5)	8
		Bilmiyor	0	0,0	26	76,5	2	5,9	0	0,0	6	17,6	34
	Kentsel	Biliyor	0	0,0	8	16,7	5	10,4	1	2,1	34	70,8	48
		Biraz Biliyor	1	(12,5)	5	(62,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(25,0)	8
		Bilmiyor	1	2,9	25	71,4	0	0,0	0	0,0	9	25,7	35
Gaziantep	Kırsal	Biliyor	1	3,0	2	6,1	2	6,1	1	3,0	27	81,8	33
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Bilmiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Biliyor	0	0,0	12	9,8	13	10,6	1	0,9	96	78,7	122
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Bilmiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Kilis	Kırsal	Biliyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Biraz Biliyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Bilmiyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	Biliyor	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(11,1)	0	(0,0)	8	(88,9)	9
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Bilmiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Mardin	Kırsal	Biliyor	0	(0,0)	4	(36,4)	0	(0,0)	1	(9,1)	6	(54,5)	11
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	3
		Bilmiyor	0	0,0	9	42,9	2	9,5	6	28,6	4	19,0	21
	Kentsel	Biliyor	0	(0,0)	5	(38,5)	2	(15,4)	0	(0,0)	6	(46,2)	13
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	3	(37,5)	0	(0,0)	1	(12,5)	4	(50,0)	8
		Bilmiyor	0	(0,0)	6	(33,3)	1	(5,6)	6	(33,3)	5	(27,8)	18

Tablo 133. Son 5 Yıl İçinde Doğum Yapan Kadınların Son Doğumlarını Kimin Yardımıyla Yaptıklarına, Türkçe Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Türkçe Bilme Durumu	Son Doğuma Yardım Eden Kişi										
			Evde kendi kendine		Evde ara ebesi yardımıyla		Evde sağlık personeli yardımıyla		Evde diğer kişilerin yardımıyla		Sağlık kuruluşunda		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Siirt	Kırsal	Biliyor	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	4
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(80,0)	5
		Bilmiyor	0	(0,0)	11	(73,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(26,7)	15
	Kentsel	Biliyor	1	(25,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	4
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	2	(66,7)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Bilmiyor	0	(0,0)	3	(75,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
Şanlıurfa	Kırsal	Biliyor	0	(0,0)	1	(9,1)	1	(9,1)	0	(0,0)	9	(81,8)	11
		Biraz Biliyor	1	(5,9)	9	(52,9)	0	(0,0)	1	(5,9)	6	(35,3)	17
		Bilmiyor	2	(13,3)	7	(46,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(40,0)	15
	Kentsel	Biliyor	0	0,0	18	39,1	2	4,3	2	4,3	24	52,2	46
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	7	(43,8)	0	(0,0)	2	(12,5)	7	(43,8)	16
		Bilmiyor	0	(0,0)	4	(57,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(42,9)	7
Şırnak	Kırsal	Biliyor	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	3	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	5
		Bilmiyor	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
	Kentsel	Biliyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		Biraz Biliyor	0	(0,0)	6	(66,7)	1	(11,1)	0	(0,0)	2	(22,2)	9
		Bilmiyor	0	(0,0)	9	(81,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(18,2)	11
GAP	Kırsal	Biliyor	1	1,0	22	21,8	3	3,0	6	6,0	69	68,2	101
		Biraz Biliyor	1	2,1	23	48,9	1	2,1	6	14,6	16	34,0	47
		Bilmiyor	2	1,9	66	62,3	5	4,7	7	6,6	26	24,5	106
	Kentsel	Biliyor	1	0,4	52	18,4	27	9,6	5	1,8	197	69,8	282
		Biraz Biliyor	1	1,9	27	51,9	3	5,8	5	9,6	16	30,8	52
		Bilmiyor	1	1,1	53	58,9	4	4,4	11	12,2	21	23,3	90

Tablo 134. Son Beş Yıl İçinde Doğum Yapmış Kadınların Doğum Sonrası Bakım Alma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Doğum Sonrası Bakım: Alan Sayı	Alan %	Almayan Sayı	Almayan %	Toplam*
Adıyaman	Kırsal	2	6,0	31	94,0	33
	Kentsel	6	22,2	21	77,8	27
	Toplam	**8**	**13,3**	**52**	**86,7**	**60**
Batman	Kırsal	1	4,8	20	95,2	21
	Kentsel	0	0,0	32	100,0	32
	Toplam	**1**	**1,9**	**52**	**98,1**	**53**
Diyarbakır	Kırsal	2	3,5	55	96,5	57
	Kentsel	9	9,8	83	90,2	92
	Toplam	**11**	**7,4**	**138**	**92,6**	**149**
Gaziantep	Kırsal	2	6,0	31	94,0	33
	Kentsel	3	2,4	120	97,6	123
	Toplam	**5**	**3,2**	**151**	**96,8**	**156**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	(0,0)	9	(100,0)	9
	Toplam	**0**	**(0,0)**	**9**	**(100,0)**	**9**
Mardin	Kırsal	3	8,8	31	91,2	34
	Kentsel	1	2,5	39	97,5	40
	Toplam	**4**	**5,4**	**70**	**94,6**	**74**
Siirt	Kırsal	2	8,3	22	91,7	24
	Kentsel	2	(18,2)	9	(81,8)	11
	Toplam	**4**	**11,4**	**31**	**88,6**	**35**
Şanlıurfa	Kırsal	1	2,3	42	97,7	43
	Kentsel	1	1,4	69	98,6	70
	Toplam	**2**	**1,8**	**111**	**98,2**	**113**
Şırnak	Kırsal	1	(10,0)	9	(90,0)	10
	Kentsel	1	4,3	22	95,7	23
	Toplam	**2**	**6,1**	**31**	**93,9**	**33**
GAP	Kırsal	14	5,5	241	94,5	255
	Kentsel	23	5,4	404	94,6	427
	Toplam	**37**	**5,4**	**645**	**94,6**	**682**

* 7 kadın evde olmadığı için ve yanıtlayıcı bilmediği için tabloya dahil edilmemiştir.

Doğum sonrası bakım hizmeti de ev ziyaretlerinin bir parçasıdır. Doğum öncesi bakım yetersiz olduğuna göre, gebe kadınların Tetanoza karşı %78,1 gibi yüksek düzeyde aşılanmamış olması normaldir. GAP Bölgesi genelinde doğumların %35,8'i ara ebesi tarafından, %51'e yakını da bir sağlık kuruluşunda doğumlarını yaptırmış olup, sağlık ocağı personelinin bilgisi dışındadır.

Gebe izleme bu derece düşük olursa, doğuma yardım ve doğum sonrası bakım hizmetlerinin de çok düşük olması beklenmelidir. Çünkü sağlık ocağı sağlık personeli izlemediği gebenin doğumundan habersiz olduğu gibi doğum sonrası bakımı da yerine getiremez.

c. Aile Planlaması

Aile planlaması konusundaki bilgi, tutum, davranış ve kullanılan yöntemi öğrenme v edinme şekli-yeri de üreme sağlığının önemli konuları arasındadır. Bu nedenle araştırma sırasınd bu konularda erkeklere ve kadınlara uygulanan soru kağıtları aracılığıyla veriler toplanmıştır.

1°) Aile planlaması Konusunda Bilgi

Tablo 135 de görüldüğü gibi, soru kağıdı uygulanan ve araştırma sırasında evde olan 15 yaş v üzeri erkeklerin %53,7'si herhangi bir gebeliği önleyici yöntemi bildiğini, %46,3'ü herhangi bi gebelikten korunma yöntemi bilmediğini belirtmiştir. Herhangi bir gebeliği önleyici yöntem bilmeyen erkeklerin oranı kırsal bölgelerde (%55,9), kentsel bölgelere göre (%37,2) daha yüksektir. Herhangi bir gebeliği önleyici yöntemi bilen erkeklerin oranının en yüksek olduğu il Gaziantep (%78,4), en düşük olduğu il Kilis'tir (%19,2).

Tablo 136 da görüldüğü üzere, soru kağıdı uygulanan ve araştırma sırasında evde olan 15 yaş ve üzeri kadınların %70,8'i herhangi bir gebeliği önleyici yöntemi bildiğini, %29,2'si herhangi bir gebelikten korunma yöntemi bilmediğini söylemiştir. Herhangi bir gebeliği önleyici yöntemi bilmeyen kadınların oranı kırsal bölgelerde (%35,9), kentsel bölgelere göre (%24,4) daha yüksektir. Herhangi bir gebeliği önleyici yöntem bilen kadınların oranının en yüksek olduğu il Adıyaman (%87,0), en düşük olduğu il Şanlıurfa'dır (%46,0).

Kadınların %70,8'inin herhangi bir yöntemi duymuş olmasına karşın, erkeklerin %53,7'sinin duymuş olması, aile planlaması hizmetlerinin ve bu yöndeki eğitim çalışmalarının daha çok kadınlara yönelik olmasından ileri gelebilir. Bu konuda daha başarılı olunması için erkeklere yönelik aile planlaması çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekecektir.

Soru kağıdı uygulanan ve araştırma sırasında evde olan 15 yaş ve üzeri kadınların herhangi bir gebeliği önleyici yöntemi duyma durumlarının Türkçe bilme durumuna ve illere göre dağılımı **Tablo 137** de verilmiştir. GAP genelinde Türkçe bilenlerde gebeliği önleyici yöntemleri duyma oranı %80,8, biraz bilenlerde %57,6, bilmeyenlerde %50,3'dür. Türkçe bilenlerden gebeliği önleyici yöntemleri duymuş olanlar oranı Adıyaman' da ve Şırnak'ta en yüksektir (sırasıyla %90,9 ve %89,5).

Araştırma sırasında bölgedeki 15+ yaş grubundaki erkeklerin ve kadınların eğitim durumlarına göre gebeliği önleyici yöntemleri duyma durumları **Tablo 138 ve 139** da verilmiştir. Bu tablolara göre tüm illerde hem kırsal hem kentsel kesimde hem erkekler hem kadınlar arasında eğitim düzeyi yükseldikçe gebeliği önleyici yöntemleri duyma oranı yükselmektedir.

Tablo 140 dan da görülebileceği gibi, bölgedeki bütün illerde herhangi bir yöntemi duymuş olan 15+ yaş grubundaki erkekler arasında en çok bilinen gebelikten korunma yöntemleri hem kırsal hem kentsel kesimde yaklaşık %92'lik bir oranla oral kontraseptifler (hap), yaklaşık %79'luk bir oranla da rahim içi araçlar (RİA) dır. En az bilinenler ise diyafram/köpük/jel (kırsalda %3,5, kentselde %9,9), norplant (kırsalda %7,1, kentselde %14,1) ve takvim yöntemi (kırsalda %16,9, kentselde %19,2)'dir.

Aynı yaş grubundaki kadınlar arasında da hem kırsalda hem kentselde en çok bilinen iki yöntem de aynıdır (**Tablo 141**). Yalnız bunların bilinme oranları daha yüksektir (oral kontraseptifler kırsalda %94,6, kentselde 95,8; RİA kırsalda %92,3, kentselde %95,6). En az bilinen yöntemler de erkeklerdeki gibi sıralanmaktadır.

Etkin olmayan bir yöntem olan geri çekme yöntemini bilmeyenlerin oranı erkekler arasında yaklaşık %60, kadınlar arasında yaklaşık %55'dir.

Tablo 135. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntemi Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Gebeliği Önleyici Yöntemleri Bilme Durumu				
	Yerleşim	Biliyor		Bilmiyor		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	13	31,0	29	69,0	42
	Kentsel	16	61,5	10	38,5	26
	Toplam	**29**	**42,6**	**39**	**57,4**	**68**
Batman	Kırsal	9	(56,3)	7	(43,8)	16
	Kentsel	7	(63,6)	4	(36,4)	11
	Toplam	**16**	**59,3**	**11**	**40,7**	**27**
Diyarbakır	Kırsal	28	37,3	47	62,7	75
	Kentsel	44	60,3	29	39,7	73
	Toplam	**72**	**48,6**	**76**	**51,4**	**148**
Gaziantep	Kırsal	37	61,7	23	38,3	60
	Kentsel	68	91,9	6	8,1	74
	Toplam	**105**	**78,4**	**29**	**21,6**	**134**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	5	19,2	21	80,8	26
	Toplam	**5**	**19,2**	**21**	**80,8**	**26**
Mardin	Kırsal	20	62,5	12	37,5	32
	Kentsel	21	67,7	10	32,3	31
	Toplam	**41**	**65,1**	**22**	**34,9**	**63**
Siirt	Kırsal	11	40,7	16	59,3	27
	Kentsel	7	(100,0)	0	(0,0)	7
	Toplam	**18**	**52,9**	**16**	**47,1**	**34**
Şanlıurfa	Kırsal	19	30,6	43	69,4	62
	Kentsel	32	45,7	38	54,3	70
	Toplam	**51**	**38,6**	**81**	**61,4**	**132**
Şırnak	Kırsal	5	(62,5)	3	(37,5)	8
	Kentsel	13	61,9	8	38,1	21
	Toplam	**18**	**62,1**	**11**	**37,9**	**29**
GAP	Kırsal	142	44,1	180	55,9	322
	Kentsel	213	62,8	126	37,2	339
	Toplam	**355**	**53,7**	**306**	**46,3**	**661**

Tablo 136. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntemi Bilme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Gebeliği Önleyici Yöntemleri Bilme Durumu				
		Biliyor		Bilmiyor		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	83	85,5	14	14,5	97
	Kentsel	64	88,9	8	11,1	72
	Toplam	**147**	**87,0**	**22**	**13,0**	**169**
Batman	Kırsal	34	64,2	19	35,8	53
	Kentsel	38	65,5	20	34,5	58
	Toplam	**72**	**64,9**	**39**	**35,1**	**111**
Diyarbakır	Kırsal	125	73,1	46	26,9	171
	Kentsel	192	82,8	40	17,2	232
	Toplam	**317**	**78,7**	**86**	**21,3**	**403**
Gaziantep	Kırsal	95	65,9	49	34,1	144
	Kentsel	270	84,1	51	15,9	321
	Toplam	**365**	**78,5**	**100**	**21,5**	**465**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	15	(78,9)	4	(21,1)	19
	Toplam	**15**	**(78,9)**	**4**	**(21,1)**	**19**
Mardin	Kırsal	48	62,3	29	37,7	77
	Kentsel	55	73,3	20	26,7	75
	Toplam	**103**	**67,8**	**49**	**32,2**	**152**
Siirt	Kırsal	30	60,0	20	40,0	50
	Kentsel	20	62,5	12	37,5	32
	Toplam	**50**	**61,0**	**32**	**39,0**	**82**
Şanlıurfa	Kırsal	35	30,7	79	69,3	114
	Kentsel	95	56,2	74	43,8	169
	Toplam	**130**	**46,0**	**153**	**54,0**	**283**
Şırnak	Kırsal	15	(78,9)	4	(21,1)	19
	Kentsel	30	56,6	23	43,4	53
	Toplam	**45**	**62,5**	**27**	**37,5**	**72**
GAP	Kırsal	465	64,1	260	35,9	725
	Kentsel	779	75,6	252	24,4	1031
	Toplam	**1244**	**70,8**	**512**	**29,2**	**1756**

Tablo 137. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntemi Duyma Durumlarına, Türkçe Bilme Durumuna ve İllere Göre Dağılımı

		Gebeliği Önleyici Yöntemleri Duyma Durumu				
		Duymuş		Duymamış		
İller	Türkçe'yi Bilme Durumu	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Biliyor	120	90,9	12	9,1	132
	Biraz	20	87,0	3	13,0	23
	Bilmiyor	7	(50,0)	7	(50,0)	14
Batman	Biliyor	35	81,4	8	18,6	43
	Biraz	9	(52,9)	8	(47,1)	17
	Bilmiyor	28	54,9	23	45,1	51
Diyarbakır	Biliyor	178	87,3	26	12,7	204
	Biraz	47	72,3	18	27,7	65
	Bilmiyor	92	68,7	42	31,3	134
Gaziantep	Biliyor	365	79,2	96	20,8	461
	Biraz	0	(0,0)	4	(100,0)	4
	Bilmiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Kilis	Biliyor	15	(78,9)	4	(21,1)	19
	Biraz	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Bilmiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Mardin	Biliyor	53	86,9	8	13,1	61
	Biraz	13	56,5	10	43,5	23
	Bilmiyor	37	54,4	31	45,6	68
Siirt	Biliyor	21	84,0	4	16,0	25
	Biraz	17	(85,0)	3	(15,0)	20
	Bilmiyor	12	32,4	25	67,6	37
Şanlıurfa	Biliyor	104	65,0	56	35,0	160
	Biraz	21	28,0	54	72,0	75
	Bilmiyor	5	10,4	43	89,6	48
Şırnak	Biliyor	17	(89,5)	2	(10,5)	19
	Biraz	17	73,9	6	26,1	23
	Bilmiyor	11	36,7	19	63,3	30
GAP	Biliyor	908	80,8	216	19,2	1124
	Biraz	144	57,6	106	42,4	250
	Bilmiyor	192	50,3	190	49,7	382

Tablo 138. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Duyma Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY'leri Duyma Durumu				Toplam
			Duydum		Duymadım		
			Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	5	(100,0)	5
		Okuryazar	0	(0,0)	6	(100,0)	6
		İlkokul Mezunu	7	30,4	16	69,6	23
		Ortaokul Mezunu	4	(66,7)	2	(33,3)	6
		Lise Mezunu ve üzeri	2	(100,0)	0	(0,0)	2
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		Okuryazar	2	(66,7)	1	(33,3)	3
		İlkokul Mezunu	4	(66,7)	2	(33,3)	6
		Ortaokul Mezunu	4	(57,1)	3	(42,9)	7
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(75,0)	2	(25,0)	8
Batman	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		Okuryazar	2	(50,0)	2	(50,0)	4
		İlkokul Mezunu	6	(75,0)	2	(25,0)	8
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	2	(50,0)	2	(50,0)	4
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		Ortaokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(100,0)	0	(0,0)	3
Diyarbakır	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	15	(100,0)	15
		Okuryazar	4	(30,8)	9	(69,2)	13
		İlkokul Mezunu	14	50,0	14	50,0	28
		Ortaokul Mezunu	4	(40,0)	6	(60,0)	10
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(66,7)	3	(33,3)	9
	Kentsel	Okuryazar Değil	4	(30,8)	9	(69,2)	13
		Okuryazar	2	(40,0)	3	(60,0)	5
		İlkokul Mezunu	12	(60,0)	8	(40,0)	20
		Ortaokul Mezunu	12	(63,1)	7	(36,8)	19
		Lise Mezunu ve üzeri	14	(87,5)	2	(12,5)	16
Gaziantep	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	6	(100,0)	6
		Okuryazar	6	(42,9)	8	(57,1)	14
		İlkokul Mezunu	21	72,4	8	27,6	29
		Ortaokul Mezunu	5	(100,0)	0	(0,0)	5
		Lise Mezunu ve üzeri	5	(83,3)	1	(16,7)	6
	Kentsel	Okuryazar Değil	3	(60,0)	2	(40,0)	5
		Okuryazar	3	(60,0)	2	(40,0)	5
		İlkokul Mezunu	36	67,9	17	32,1	53
		Ortaokul Mezunu	12	(85,7)	2	(14,3)	14
		Lise Mezunu ve üzeri	14	77,8	4	22,2	18

Tablo138. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Duyma Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY'leri Duyma Durumu				
			Duydum		Duymadım		
			Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Kilis	Kırsal	Okuryazar Değil	-	-	-	-	-
		Okuryazar	-	-	-	-	-
		İlkokul Mezunu	-	-	-	-	-
		Ortaokul Mezunu	-	-	-	-	-
		Lise Mezunu ve üzeri	-	-	-	-	-
	Kentsel	Okuryazar Değil	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	1
Mardin	Kırsal	Okuryazar Değil	2	(50,0)	2	(50,0)	4
		Okuryazar	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	11	(84,6)	2	(15,4)	13
		Ortaokul Mezunu	2	(50,0)	2	(50,0)	4
		Lise Mezunu ve üzeri	4	(66,7)	2	(33,3)	6
	Kentsel	Okuryazar Değil	4	(44,4)	5	(55,6)	9
		Okuryazar	0	(0,0)	2	(100,0)	2
		İlkokul Mezunu	6	(66,7)	3	(33,3)	9
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	10	(100,0)	0	(0,0)	10
Siirt	Kırsal	Okuryazar Değil	3	(30,0)	7	(70,0)	10
		Okuryazar	3	(33,3)	6	(66,7)	9
		İlkokul Mezunu	2	(50,0)	2	(50,0)	4
		Ortaokul Mezunu	1	(50,0)	1	(50,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	2	(100,0)	0	(0,0)	2
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Okuryazar	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		İlkokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	2	(100,0)	0	(0,0)	2
Şanlıurfa	Kırsal	Okuryazar Değil	1	(7,1)	13	(92,9)	14
		Okuryazar	1	(33,3)	2	(66,7)	3
		İlkokul Mezunu	10	31,3	22	68,8	32
		Ortaokul Mezunu	4	(44,4)	5	(55,6)	9
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(75,0)	1	(25,0)	4
	Kentsel	Okuryazar Değil	5	(26,3)	14	(73,7)	19
		Okuryazar	3	(50,0)	3	(50,0)	6
		İlkokul Mezunu	13	59,1	9	40,9	22
		Ortaokul Mezunu	5	(31,3)	11	(68,8)	16
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(85,7)	1	(14,3)	7

Tablo 138. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Duyma Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY'leri Duyma Durumu				
			Duydum		Duymadım		
			Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Şırnak	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Okuryazar	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		İlkokul Mezunu	3	(75,0)	1	(25,0)	4
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	2	(50,0)	2	(50,0)	4
		Okuryazar	1	(33,3)	2	(66,7)	3
		İlkokul Mezunu	6	(66,7)	3	(33,3)	9
		Ortaokul Mezunu	1	(50,0)	1	(50,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(100,0)	0	(0,0)	3
GAP	Kırsal	Okuryazar Değil	6	10,5	51	89,5	57
		Okuryazar	17	33,3	34	66,7	51
		İlkokul Mezunu	74	52,5	67	47,5	141
		Ortaokul Mezunu	21	56,7	16	43,3	37
		Lise Mezunu ve üzeri	24	77,4	7	22,6	31
	Kentsel	Okuryazar Değil	21	36,8	36	63,2	57
		Okuryazar	13	50,0	13	50,0	26
		İlkokul Mezunu	81	64,8	44	35,2	125
		Ortaokul Mezunu	39	61,9	24	38,1	63
		Lise Mezunu ve üzeri	59	86,8	9	13,2	68

Tablo 139. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Duyma Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY'leri Duyma Durumu				
			Duydum		Duymadım		
			Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	Okuryazar Değil	31	77,5	9	22,5	40
		Okuryazar	6	(100,0)	0	(0,0)	6
		İlkokul Mezunu	36	87,8	5	12,2	41
		Ortaokul Mezunu	6	(100,0)	0	(0,0)	6
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(75,0)	1	(25,0)	4
	Kentsel	Okuryazar Değil	18	75,0	6	25,0	24
		Okuryazar	3	(100,0)	0	(0,0)	3
		İlkokul Mezunu	20	95,2	1	4,8	21
		Ortaokul Mezunu	14	(93,3)	1	(6,7)	15
		Lise Mezunu ve üzeri	8	(100,0)	0	(0,0)	8
Batman	Kırsal	Okuryazar Değil	21	61,8	13	38,2	34
		Okuryazar	0	(0,0)	3	(100,0)	3
		İlkokul Mezunu	6	(75,0)	2	(25,0)	8
		Ortaokul Mezunu	3	(66,7)	1	(33,3)	4
		Lise Mezunu ve üzeri	4	(100,0)	0	(0,0)	4
	Kentsel	Okuryazar Değil	19	55,9	15	44,1	34
		Okuryazar	3	(60,0)	2	(40,0)	5
		İlkokul Mezunu	8	(72,7)	3	(27,3)	11
		Ortaokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(100,0)	0	(0,0)	6
Diyarbakır	Kırsal	Okuryazar Değil	72	69,2	32	30,8	104
		Okuryazar	12	(70,6)	5	(29,4)	17
		İlkokul Mezunu	29	78,4	8	21,6	37
		Ortaokul Mezunu	6	(85,7)	1	(14,3)	7
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(100,0)	0	(0,0)	6
	Kentsel	Okuryazar Değil	91	79,1	24	20,9	115
		Okuryazar	13	(72,2)	5	(27,8)	18
		İlkokul Mezunu	53	88,3	7	11,7	60
		Ortaokul Mezunu	16	(84,2)	3	(15,8)	19
		Lise Mezunu ve üzeri	19	(95,0)	1	(5,0)	20
Gaziantep	Kırsal	Okuryazar Değil	30	49,1	31	50,9	61
		Okuryazar	10	(83,3)	2	(16,7)	12
		İlkokul Mezunu	49	76,6	15	23,4	64
		Ortaokul Mezunu	3	(75,0)	1	(25,0)	4
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(100,0)	0	(0,0)	3
	Kentsel	Okuryazar Değil	77	69,4	34	30,6	111
		Okuryazar	30	90,9	3	9,1	33
		İlkokul Mezunu	117	90,7	12	9,3	129
		Ortaokul Mezunu	18	(90,0)	2	(10,0)	20
		Lise Mezunu ve üzeri	28	100,0	0	0,0	28

Tablo 139. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Duyma Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY'leri Duyma Durumu				
			Duydum		Duymadım		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	
Kilis	Kırsal	Okuryazar Değil	-	-	-	-	-
		Okuryazar	-	-	-	-	-
		İlkokul Mezunu	-	-	-	-	-
		Ortaokul Mezunu	-	-	-	-	-
		Lise Mezunu ve üzeri	-	-	-	-	-
	Kentsel	Okuryazar Değil	2	(66,7)	1	(33,3)	3
		Okuryazar	1	(50,0)	1	(50,0)	2
		İlkokul Mezunu	8	(88,9)	1	(11,1)	9
		Ortaokul Mezunu	2	(66,7)	1	(33,3)	3
		Lise Mezunu ve üzeri	2	(100,0)	0	(0,0)	2
Mardin	Kırsal	Okuryazar Değil	27	58,7	19	41,3	46
		Okuryazar	6	(54,5)	5	(45,5)	11
		İlkokul Mezunu	12	(70,6)	5	(29,4)	17
		Ortaokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	25	58,1	18	41,9	43
		Okuryazar	3	(60,0)	2	(40,0)	5
		İlkokul Mezunu	16	(100,0)	0	(0,0)	16
		Ortaokul Mezunu	4	(100,0)	0	(0,0)	4
		Lise Mezunu ve üzeri	7	(100,0)	0	(0,0)	7
Siirt	Kırsal	Okuryazar Değil	18	47,4	20	52,6	38
		Okuryazar	4	(100,0)	0	(0,0)	4
		İlkokul Mezunu	8	(100,0)	0	(0,0)	8
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	7	(50,0)	7	(50,0)	14
		Okuryazar	2	(66,7)	1	(33,3)	3
		İlkokul Mezunu	9	(69,2)	4	(30,8)	13
		Ortaokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Şanlıurfa	Kırsal	Okuryazar Değil	15	20,3	59	79,7	74
		Okuryazar	1	(14,3)	6	(85,7)	7
		İlkokul Mezunu	17	58,6	12	41,4	29
		Ortaokul Mezunu	1	(50,0)	1	(50,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(50,0)	1	(50,0)	2
	Kentsel	Okuryazar Değil	39	43,3	51	56,7	90
		Okuryazar	18	69,2	8	30,8	26
		İlkokul Mezunu	27	69,2	12	30,8	39
		Ortaokul Mezunu	4	(80,0)	1	(20,0)	5
		Lise Mezunu ve üzeri	5	(83,3)	1	(16,7)	6

Tablo 139. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Duyma Durumlarına, Yerleşim Yerinin Tipine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY'leri Duyma Durumu				
			Duydum		Duymadım		
			Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Şırnak	Kırsal	Okuryazar Değil	8	(66,7)	4	(33,3)	12
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	6	(100,0)	0	(0,0)	6
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	13	39,4	20	60,6	33
		Okuryazar	5	(83,3)	1	(16,7)	6
		İlkokul Mezunu	4	(66,7)	2	(33,3)	6
		Ortaokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	6	(100,0)	0	(0,0)	6
GAP	Kırsal	Okuryazar Değil	222	54,3	187	45,7	409
		Okuryazar	39	65,0	21	35,0	60
		İlkokul Mezunu	163	77,6	47	22,4	210
		Ortaokul Mezunu	22	84,6	4	15,4	26
		Lise Mezunu ve üzeri	18	(90,0)	2	(10,0)	20
	Kentsel	Okuryazar Değil	291	62,3	176	37,7	467
		Okuryazar	78	77,2	23	22,8	101
		İlkokul Mezunu	262	86,2	42	13,8	304
		Ortaokul Mezunu	64	88,9	8	11,1	72
		Lise Mezunu ve üzeri	81	97,6	2	2,4	83

Tablo 140. Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntemi (GÖY) Duymuş Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Bildikleri Gebeliği Önleyici Yöntemlere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Yöntemi Bilme Durumu	N	Gebeliği Önleyici Yöntemler																			
				RİA		Hap		Kondom		İğne		Norplant		Tüp Ligasyonu		Vazektomi		Diyafram, Köpük,Jel		Geri Çekme		Takvim Yöntemi	
				Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	Bilmiyor	13	2	(15,4)	2	(15,4)	3	(23,1)	9	(69,2)	11	(84,6)	9	(69,2)	10	(76,9)	13	(100,0)	9	(69,2)	8	(61,5)
		Biliyor	13	5	(38,5)	6	(46,2)	7	(53,8)	0	(0,0)	1	(7,7)	1	(7,7)	1	(7,7)	0	(0,0)	1	(7,7)	2	(15,4)
		İrdeleyerek Bildi	13	6	(46,2)	5	(38,5)	3	(23,1)	4	(30,7)	1	(7,7)	3	(23,1)	2	(15,4)	0	(0,0)	3	(23,1)	3	(23,1)
	Kentsel	Bilmiyor	16	4	(25,0)	2	(12,5)	5	(31,3)	7	(43,7)	14	(87,5)	8	(50,0)	12	(75,0)	14	(87,5)	10	(62,5)	12	(75,0)
		Biliyor	16	3	(18,8)	8	(50,0)	5	(31,3)	3	(18,8)	1	(6,3)	4	(25,0)	3	(18,8)	0	(0,0)	3	(18,8)	1	(6,3)
		İrdeleyerek Bildi	16	9	(56,3)	6	(37,5)	6	(37,5)	6	(37,5)	1	(6,3)	4	(25,0)	1	(6,3)	2	(12,5)	3	(18,8)	3	(18,8)
Batman	Kırsal	Bilmiyor	9	4	(44,4)	0	(0,0)	3	(33,3)	4	(44,4)	9	(100,0)	6	(66,7)	7	(77,8)	8	(88,9)	5	(55,6)	8	(88,9)
		Biliyor	9	5	(55,6)	9	(100,0)	6	(66,7)	5	(55,6)	0	(0,0)	2	(12,5)	1	(11,1)	1	(11,1)	4	(44,4)	0	(0,0)
		İrdeleyerek Bildi	9	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(11,1)	1	(11,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(11,1)
	Kentsel	Bilmiyor	7	2	(28,6)	1	(14,3)	3	(42,9)	0	(0,0)	5	(71,4)	2	(28,6)	4	(57,1)	5	(71,4)	3	(42,9)	4	(57,1)
		Biliyor	7	4	(57,1)	6	(85,7)	4	(57,1)	6	(85,7)	2	(28,6)	5	(71,4)	3	(42,9)	2	(28,6)	4	(57,1)	3	(42,9)
		İrdeleyerek Bildi	7	1	(14,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(14,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)
Diyarbakır	Kırsal	Bilmiyor	28	5	17,9	4	14,3	9	32,1	13	46,4	28	100,0	19	67,9	22	78,6	28	100,0	19	67,9	22	78,6
		Biliyor	28	20	71,4	24	85,7	15	53,6	12	42,9	1	3,6	9	32,1	6	21,4	1	3,6	9	32,1	5	17,9
		İrdeleyerek Bildi	28	4	14,3	1	3,6	5	17,9	4	14,3	0	0,0	1	3,6	1	3,6	0	0,0	1	3,6	2	7,1
	Kentsel	Bilmiyor	44	12	27,3	2	4,5	20	45,5	19	43,2	41	93,2	38	86,4	38	86,4	39	88,6	32	72,7	33	75,0
		Biliyor	44	23	52,3	33	75,0	18	40,9	11	25,0	1	2,3	2	4,5	2	4,5	2	4,5	7	15,9	9	20,5
		İrdeleyerek Bildi	44	9	20,5	9	20,5	6	13,6	14	31,8	2	4,5	4	9,0	4	9,0	3	6,8	5	11,4	2	4,5
Gaziantep	Kırsal	Bilmiyor	37	3	8,1	4	10,8	9	24,3	14	37,8	34	91,9	13	35,1	17	45,9	36	97,3	6	16,2	33	89,2
		Biliyor	37	26	70,3	29	78,4	21	56,8	9	24,3	0	0,0	4	10,8	3	8,1	0	0,0	19	51,4	1	2,7
		İrdeleyerek Bildi	37	8	21,6	4	10,8	7	18,9	14	37,8	3	8,1	20	54,0	17	45,9	1	2,7	12	32,4	3	8,1
	Kentsel	Bilmiyor	68	5	7,4	4	5,9	10	14,7	30	44,1	56	82,4	32	47,0	38	55,9	63	92,6	32	47,0	56	82,4
		Biliyor	68	47	69,1	45	66,2	48	70,6	13	19,1	1	1,5	6	8,8	3	4,4	0	0,0	13	19,1	0	0,0
		İrdeleyerek Bildi	68	16	23,5	19	27,9	10	14,7	25	36,8	11	16,2	30	44,1	27	39,7	5	7,4	23	33,8	11	16,2
Kilis	Kırsal	Bilmiyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Biliyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		İrdeleyerek Bildi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	Bilmiyor	5	0	(0,0)	3	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)	3	(60,0)	3	(60,0)	4	(80,0)	0	(0,0)	5	(100,0)
		Biliyor	5	3	(60,0)	2	(40,0)	1	(20,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	0	(0,0)
		İrdeleyerek Bildi	5	2	(40,0)	2	(40,0)	4	(80,0)	3	(60,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	2	(40,0)	1	(20,0)	3	(60,0)	0	(0,0)

ERKEKLERİN GEBELİĞİ ÖNLEYİCİ YÖNTEM BİLME DURUMU

Tablo 140. Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntemi (GÖY) Duymuş Olan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Bildikleri Gebeliği Önleyici Yöntemlere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Yöntemi Bilme Durumu	N	Gebeliği Önleyici Yöntemler																			
				RİA		Hap		Kondom		İğne		Norplant		Tüp Ligasyonu		Vazektomi		Diyafram, Köpük,Jel		Geri Çekme		Takvim Yöntemi	
				Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Mardin	Kırsal	Bilmiyor	20	8	(40,0)	0	(0,0)	10	(50,0)	8	(40,0)	19	(95,0)	16	(80,0)	17	(85,0)	19	(95,0)	18	(90,0)	19	(95,0)
		Biliyor	20	10	(50,0)	19	(95,0)	9	(45,0)	10	(50,0)	1	(5,0)	3	(15,0)	2	(10,0)	1	(5,0)	2	(10,0)	1	(5,0)
		İrdeleyerek Bildi	20	2	(10,0)	1	(5,0)	1	(5,0)	2	(10,0)	0	(0,0)	1	(5,0)	1	(5,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)
	Kentsel	Bilmiyor	21	5	23,8	4	19,0	9	42,9	10	47,6	17	80,9	12	57,1	13	61,9	18	85,7	14	66,7	17	80,9
		Biliyor	21	16	76,2	17	80,9	12	57,1	10	47,6	4	19,0	9	42,9	6	28,6	2	9,5	6	28,6	2	9,5
		İrdeleyerek Bildi	21	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	4,8	0	0,0	0	0,0	2	9,5	1	4,8	1	4,8	2	9,5
Siirt	Kırsal	Bilmiyor	11	1	(9,0)	1	(9,0)	3	(27,3)	4	(36,4)	10	(90,9)	4	(36,4)	6	(54,5)	9	(81,8)	4	(36,4)	6	(54,5)
		Biliyor	11	3	(27,3)	7	(63,6)	3	(27,3)	1	(9,0)	0	(0,0)	1	(9,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(9,0)
		İrdeleyerek Bildi	11	6	(54,5)	2	(18,2)	4	(36,4)	5	(45,5)	0	(0,0)	5	(45,5)	4	(36,4)	1	(9,0)	6	(54,5)	3	(27,3)
	Kentsel	Bilmiyor	7	1	(14,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(57,1)	6	(85,7)	1	(14,3)	3	(42,9)	7	(100,0)	4	(57,1)	7	(100,0)
		Biliyor	7	5	(71,4)	7	(100,0)	7	(100,0)	2	(28,6)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)
		İrdeleyerek Bildi	7	1	(14,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(14,3)	1	(14,3)	6	(85,7)	4	(57,1)	0	(0,0)	3	(42,9)	0	(0,0)
Şanlıurfa	Kırsal	Bilmiyor	19	7	(36,8)	0	(0,0)	9	(47,4)	4	(21,1)	16	(84,2)	14	(73,7)	14	(73,7)	19	(100,0)	17	(89,5)	17	(9,5)
		Biliyor	19	4	(21,1)	13	(68,4)	6	(31,6)	7	(36,8)	1	(5,3)	2	(10,5)	2	(10,5)	0	(0,0)	1	(5,3)	0	(0,0)
		İrdeleyerek Bildi	19	8	(42,1)	6	(31,6)	4	(21,0)	8	(42,1)	2	(10,5)	3	(15,8)	3	(15,8)	0	(0,0)	1	(5,3)	2	(10,5)
	Kentsel	Bilmiyor	32	11	34,4	2	6,3	13	40,6	13	40,6	28	87,5	20	62,5	26	81,3	30	93,8	24	75,0	28	87,5
		Biliyor	32	9	28,1	10	31,3	10	31,3	4	12,5	1	3,1	3	9,4	1	3,1	0	0,0	0	0,0	1	3,1
		İrdeleyerek Bildi	32	12	37,5	20	62,5	9	28,1	14	43,8	3	9,4	9	28,1	5	15,6	2	6,3	8	25,0	3	9,4
Şırnak	Kırsal	Bilmiyor	5	1	(20,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	3	(60,0)	5	(100,0)	3	(60,0)	4	(80,0)	5	(100,0)	5	(100,0)	5	(100,0)
		Biliyor	5	4	(80,0)	4	(80,0)	5	(100,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)
		İrdeleyerek Bildi	5	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)
	Kentsel	Bilmiyor	13	5	(38,5)	2	(15,4)	4	(30,8)	4	(30,8)	11	(84,6)	5	(38,5)	8	(61,5)	12	(92,3)	6	(46,2)	10	(76,9)
		Biliyor	13	7	(53,8)	10	(76,9)	9	(69,2)	9	(69,2)	2	(15,4)	8	(61,5)	4	(30,8)	1	(7,8)	6	(46,2)	2	(15,4)
		İrdeleyerek Bildi	13	1	(7,8)	1	(7,8)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(7,8)	0	(0,0)	1	(7,8)	1	(7,8)
GAP	Kırsal	Bilmiyor	142	31	21,8	12	8,5	46	32,4	59	41,5	132	92,9	84	59,2	97	68,3	137	96,5	83	58,5	118	83,1
		Biliyor	142	77	54,2	111	78,2	72	50,7	46	32,4	4	2,8	24	16,9	16	11,3	3	2,1	36	25,4	10	7,0
		İrdeleyerek Bildi	142	34	23,9	19	13,4	24	16,9	37	26,0	6	4,2	34	23,9	29	20,4	2	1,4	23	16,2	14	9,9
	Kentsel	Bilmiyor	213	45	21,1	17	7,9	64	30,0	87	40,8	183	85,9	121	56,8	145	68,1	192	90,1	125	58,7	172	80,8
		Biliyor	213	117	54,9	139	65,3	114	53,5	60	28,2	12	5,6	38	17,8	22	10,3	7	3,3	41	19,2	18	8,5
		İrdeleyerek Bildi	213	51	23,9	57	26,8	35	16,4	65	30,5	18	8,5	54	25,4	46	21,6	14	6,6	47	22,0	22	10,3

Tablo 141. Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntemi (GÖY) Duymuş Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Bildikleri Gebeliği Önleyici Yöntemlere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Yöntemi Bilme Durumu	N	Gebeliği Önleyici Yöntemler																			
				RİA		Hap		Kondom		İğne		Norplant		Tüp Ligasyonu		Vazektomi		Diyafram, Köpük,Jel		Geri Çekme		Takvim Yöntemi	
				Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	Bilmiyor	83	3	36,	8	9,6	31	37,3	36	43,4	80	96,4	57	68,7	72	86,7	78	94,0	56	67,5	78	94,0
		Biliyor	83	67	80,7	60	72,3	24	28,9	27	32,5	0	0,0	4	4,8	2	2,4	2	2,4	11	13,2	2	2,4
		İrdeleyerek Bildi	83	12	14,5	14	16,9	27	32,5	19	22,9	2	2,4	21	25,3	8	9,6	2	2,4	15	18,1	2	2,4
	Kentsel	Bilmiyor	64	3	4,7	3	4,7	18	28,1	13	20,3	58	90,6	21	32,8	47	73,4	62	96,9	31	48,4	49	76,6
		Biliyor	64	54	84,4	51	79,7	36	56,3	29	45,3	2	3,1	9	14,1	1	1,6	2	3,1	18	28,1	3	4,7
		İrdeleyerek Bildi	64	7	10,9	10	15,6	10	15,6	22	34,4	3	4,7	34	53,1	16	25,0	0	0,0	15	23,4	12	18,8
Batman	Kırsal	Bilmiyor	34	2	5,9	0	0,0	7	20,6	5	14,7	33	97,0	14	41,2	24	70,6	32	94,1	17	50,0	33	97,0
		Biliyor	34	28	82,4	33	97,0	25	73,5	28	82,4	1	2,9	20	58,8	10	29,4	2	5,9	17	50,0	1	2,9
		İrdeleyerek Bildi	34	4	11,8	1	2,9	2	5,9	1	2,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Kentsel	Bilmiyor	38	3	7,9	3	7,9	7	18,4	7	18,4	36	94,7	18	47,4	21	55,3	36	94,7	18	47,4	34	89,5
		Biliyor	38	21	55,3	25	65,8	20	52,6	20	52,6	1	2,6	15	39,5	15	39,5	1	2,6	15	39,5	2	5,3
		İrdeleyerek Bildi	38	14	36,8	10	26,3	10	26,3	10	26,3	0	0,0	4	10,5	1	2,6	0	0,0	4	10,5	1	2,6
Diyarbakır	Kırsal	Bilmiyor	125	11	8,8	4	3,2	55	44,0	16	12,8	123	98,4	57	45,6	73	58,4	122	97,6	60	48,0	120	96,0
		Biliyor	125	100	80,0	105	84,0	67	53,6	99	79,2	1	0,8	66	52,8	52	41,6	3	2,4	64	51,2	6	4,8
		İrdeleyerek Bildi	125	15	12,0	17	13,6	4	3,2	11	8,8	2	1,6	3	2,4	1	0,8	1	0,8	2	1,6	0	0,0
	Kentsel	Bilmiyor	192	16	8,3	8	4,2	70	36,5	28	14,6	178	92,7	96	50,0	120	62,5	175	91,1	110	57,3	172	89,6
		Biliyor	192	162	84,4	172	89,6	110	57,3	138	71,9	11	5,7	87	45,3	68	35,4	16	8,3	79	41,1	19	9,9
		İrdeleyerek Bildi	192	19	9,9	17	8,9	16	8,3	30	15,6	7	3,6	13	6,8	8	4,2	5	2,6	7	3,6	5	2,6
Gaziantep	Kırsal	Bilmiyor	95	2	2,1	8	8,4	37	38,9	21	22,1	91	95,8	18	18,9	83	87,4	94	98,9	63	66,3	94	98,9
		Biliyor	95	79	83,2	60	63,2	32	33,7	32	33,7	2	2,1	11	11,6	1	1,1	1	1,1	12	12,6	0	0,0
		İrdeleyerek Bildi	95	15	15,8	28	29,5	27	28,4	43	45,3	3	3,2	67	70,5	12	12,6	1	1,1	21	22,1	2	2,1
	Kentsel	Bilmiyor	270	4	1,5	10	3,7	51	18,9	42	15,6	247	91,5	58	21,5	195	72,2	247	91,5	122	45,2	221	81,9
		Biliyor	270	229	84,8	205	75,9	159	58,9	109	40,4	4	1,5	35	12,9	6	2,2	15	5,6	48	17,8	3	1,1
		İrdeleyerek Bildi	270	37	13,7	55	20,4	60	22,2	119	44,1	19	7,0	177	65,6	69	25,6	8	2,9	100	37,0	46	17,0
Kilis	Kırsal	Bilmiyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Biliyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		İrdeleyerek Bildi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	Bilmiyor	15	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(13,3)	2	(13,3)	15	(100,0)	1	(6,7)	10	(66,7)	13	(86,7)	6	(40,0)	13	(86,7)
		Biliyor	15	13	(86,7)	15	(100,0)	9	(60,0)	6	(40,0)	0	(0,0)	2	(13,3)	0	(0,0)	1	(6,7)	2	(13,0)	0	(0,0)
		İrdeleyerek Bildi	15	2	(13,0)	0	(0,0)	4	(26,7)	7	(46,7)	0	(0,0)	12	(80,0)	5	(33,3)	1	(6,7)	7	(46,7)	2	(13,3)

KADINLARIN GEBELİĞİ ÖNLEYİCİ YÖNTEM BİLME DURUMU

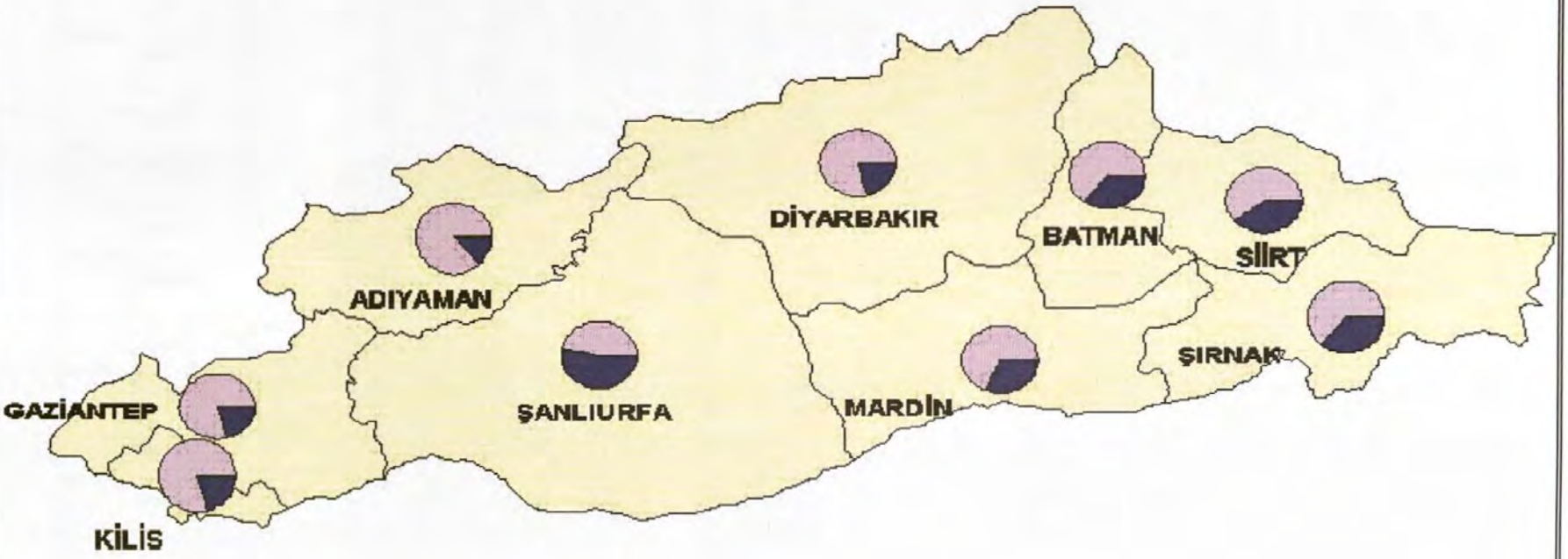

Tablo 141. Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntemi (GÖY) Duymuş Olan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Bildikleri Gebeliği Önleyici Yöntemlere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Yöntemi Bilme Durumu	N	Gebeliği Önleyici Yöntemler																			
				RİA		Hap		Kondom		İğne		Norplant		Tüp Ligasyonu		Vazektomi		Diyafram, Köpük,Jel		Geri Çekme		Takvim Yöntemi	
				Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Mardin	Kırsal	Bilmiyor	48	9	18,8	2	4,2	16	33,3	7	14,6	45	93,8	11	22,9	21	43,8	47	97,9	20	41,7	47	97,9
		Biliyor	48	38	79,2	43	89,6	30	62,5	37	77,1	2	4,2	34	70,8	26	54,2	0	0,0	27	56,3	1	2,1
		İrdeleyerek Bildi	48	1	2,1	3	6,3	2	4,2	4	8,3	1	2,1	3	6,3	1	2,1	1	2,1	0	0,0	0	0,0
	Kentsel	Bilmiyor	55	3	5,5	1	1,8	13	23,6	5	9,1	56	101,8	21	38,2	23	41,8	53	96,4	22	40,0	53	96,4
		Biliyor	55	47	85,5	45	81,8	39	70,9	39	70,9	0	0,0	35	63,6	33	60,0	3	5,5	34	61,8	3	5,5
		İrdeleyerek Bildi	55	6	10,9	10	18,2	4	7,3	12	21,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Siirt	Kırsal	Bilmiyor	30	2	6,7	2	6,7	13	43,3	3	10,0	30	100,0	12	40,0	21	70,0	30	100,0	13	43,3	29	96,7
		Biliyor	30	26	86,7	27	90,0	16	53,3	25	83,3	0	0,0	17	56,7	8	26,7	0	0,0	16	53,3	0	0,0
		İrdeleyerek Bildi	30	2	6,7	1	3,3	1	3,3	2	6,7	0	0,0	1	3,3	1	3,3	0	0,0	1	3,3	1	3,3
	Kentsel	Bilmiyor	20	1	(5,0)	1	(5,0)	4	(20,0)	1	(5,0)	18	(90,0)	11	(55,0)	13	(65,0)	18	(90,0)	12	(60,0)	19	(95,0)
		Biliyor	20	13	(65,0)	14	(70,0)	12	(60,0)	11	(55,0)	1	(5,0)	5	(25,0)	5	(25,0)	1	(5,0)	6	(30,0)	0	(0,0)
		İrdeleyerek Bildi	20	6	(30,0)	5	(25,0)	4	(20,0)	8	(40,0)	1	(5,0)	4	(20,0)	2	(10,0)	1	(5,0)	2	(10,0)	1	(5,0)
Şanlıurfa	Kırsal	Bilmiyor	35	5	14,3	0	0,0	13	37,1	5	14,3	31	88,6	18	51,4	30	85,7	30	85,7	24	68,6	32	91,4
		Biliyor	35	21	60,0	25	71,4	9	25,7	21	60,0	1	2,9	0	0,0	1	2,9	1	2,9	3	8,6	0	0,0
		İrdeleyerek Bildi	35	9	25,7	10	28,6	9	25,7	9	25,7	0	0,0	14	40,0	1	2,9	1	2,9	5	14,3	0	0,0
	Kentsel	Bilmiyor	95	3	3,2	7	7,4	27	28,4	26	27,4	92	96,8	47	49,5	81	85,3	88	92,6	72	75,8	87	91,6
		Biliyor	95	70	73,7	76	80,0	44	46,3	44	46,3	0	0,0	8	8,4	2	2,1	4	4,2	12	12,6	3	3,2
		İrdeleyerek Bildi	95	24	25,3	14	14,7	24	25,3	26	27,4	2	2,1	40	42,1	13	13,7	4	4,2	12	12,6	5	5,3
Şırnak	Kırsal	Bilmiyor	15	2	(13,3)	1	(6,7)	6	(40,0)	6	(40,0)	14	(93,3)	9	(60,0)	13	(86,7)	15	(100,0)	6	(40,0)	15	(100,0)
		Biliyor	15	10	(66,7)	13	(86,7)	9	(60,0)	7	(46,7)	1	(6,7)	6	(40,0)	2	(13,3)	0	(0,0)	8	(53,3)	0	(0,0)
		İrdeleyerek Bildi	15	3	(20,0)	1	(6,7)	0	(0,0)	2	(13,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(6,7)	0	(0,0)
	Kentsel	Bilmiyor	30	1	3,3	0	0,0	10	33,3	6	20,0	26	86,7	17	56,7	21	70,0	26	86,7	16	53,3	26	86,7
		Biliyor	30	23	76,7	24	80,0	17	56,7	22	73,3	3	10,0	12	40,0	8	26,7	3	10,0	13	43,3	3	10,0
		İrdeleyerek Bildi	30	6	20,0	6	20,0	3	10,0	2	6,7	1	3,3	1	3,3	1	3,3	1	3,3	1	3,3	1	3,3
GAP	Kırsal	Bilmiyor	465	36	7,7	25	5,4	178	38,3	99	21,3	447	96,1	196	42,2	337	72,5	448	96,3	259	55,7	448	96,3
		Biliyor	465	369	79,4	366	78,7	212	45,6	276	59,4	8	1,7	158	34,0	102	21,9	9	1,9	158	34,0	10	2,2
		İrdeleyerek Bildi	465	61	13,1	75	16,1	72	15,5	91	19,6	8	1,7	109	23,4	24	5,2	6	1,3	45	9,7	5	1,1
	Kentsel	Bilmiyor	779	34	4,4	33	4,2	202	25,9	130	16,7	726	93,2	290	37,2	531	68,2	718	92,2	409	52,5	674	86,5
		Biliyor	779	632	81,1	627	80,5	446	57,3	418	53,7	22	2,8	208	26,7	138	17,7	46	5,9	227	29,1	36	4,6
		İrdeleyerek Bildi	779	121	15,5	127	16,3	135	17,3	236	30,3	33	4,2	285	36,6	115	14,8	20	2,6	148	19,0	73	9,4

2°) Aile Planlaması Konusunda Tutum

Soru kağıdı uygulanan ve araştırma sırasında evde olan kadınların son gebeliklerinin istenme durumları incelendiğinde; son gebeliklerin %56,9'unu her iki eşin de istediği, %11,0'ını sadece erkeğin istediği, %2,0'ını ise sadece kadının istediği görülmektedir (**Tablo 142**). Her iki eş tarafından da istenmeyen son gebeliklerin oranı %30,1 (kentsel bölgede %32,1, kırsal bölgede ise %26,9) olarak saptanmıştır. Bu oranın en yüksek olduğu iller Batman (%54,1), Siirt (%39,3) ve Diyarbakır'dır (%39,0). Tablo incelendiğinde kadın tarafından istenmeyen son gebeliğin %41'e ulaştığı anlaşılmaktadır.

Tablo 142. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Bulunan Kadınların Son Gebeliklerinin İstenme Durumlarının İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Son Gebeliği İsteme Durumu								
	Yerleşim	Her İkisi İstiyordu		Erkek İstiyordu		Kadın İstiyordu		Her İkisi İstemiyordu		Toplam
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	32	58,2	7	12,7	5	9,1	11	20,0	55
	Kentsel	25	53,2	12	25,5	1	2,1	9	19,1	47
	Toplam	57	55,9	19	18,6	6	5,9	20	19,6	102
Batman	Kırsal	6	20,7	3	10,3	0	0,0	20	69,0	29
	Kentsel	22	48,9	2	4,4	1	2,2	20	44,4	45
	Toplam	28	37,8	5	6,8	1	1,4	40	54,1	74
Diyarbakır	Kırsal	31	31,0	25	25,0	2	2,0	42	42,0	100
	Kentsel	67	45,9	22	15,1	3	2,1	54	37,0	146
	Toplam	98	39,8	47	19,1	5	2,0	96	39,0	246
Gaziantep	Kırsal	68	76,4	8	9,0	0	0,0	13	14,6	89
	Kentsel	119	46,7	21	8,2	9	3,5	106	41,6	255
	Toplam	187	54,4	29	8,4	9	2,6	119	34,6	344
Kilis	Kırsal	-		-		-		-		-
	Kentsel	14	(87,5)	1	(6,3)	1	(6,3)	0	(0,0)	16
	Toplam	14	(87,5)	1	(6,3)	1	(6,3)	0	(0,0)	16
Mardin	Kırsal	25	54,3	7	15,2	0	0,0	14	30,4	46
	Kentsel	36	66,7	3	5,6	1	1,9	14	25,9	54
	Toplam	61	61,0	10	10,0	1	1,0	28	28,0	100
Siirt	Kırsal	18	50,0	4	11,1	0	0,0	14	38,9	36
	Kentsel	10	(50,0)	2	(10,0)	0	(0,0)	8	(40,0)	20
	Toplam	28	50,0	6	10,7	0	0,0	22	39,3	56
Şanlıurfa	Kırsal	73	97,3	0	0,0	0	0,0	2	2,7	75
	Kentsel	97	85,8	3	2,7	0	0,0	13	11,5	113
	Toplam	170	90,4	3	1,6	0	0,0	15	8,0	188
	Kırsal	7	(53,8)	3	(23,1)	0	(0,0)	3	(23,1)	13
Şırnak	Kentsel	16	50,0	6	18,8	0	0,0	10	31,3	32
	Toplam	23	51,1	9	20,0	0	0,0	13	28,9	45
GAP*	Kırsal	260	58,7	57	12,9	7	1,6	119	26,9	443
	Kentsel	406	55,8	72	9,9	16	2,2	234	32,1	728
	Toplam	666	56,9	129	11,0	23	2,0	353	30,1	1171

Son gebeliğin istenme durumu açısından 30 dan küçük ve 30+ yaş grupları arasında farklılık gözlenmiştir (**Tablo 143**). Yaşı 30 un altında olan kadınlarda kadın tarafından istenmeyen son gebelik oranı % 31,5 iken 30 yaş ve üzerindekilerde % 46 ya çıkmaktadır.

Soru kağıdı uygulanan 15-49 yaş arası ve gebelik geçirmiş kadınların yaşayan çocuk sayılarına göre başka çocuk isteme durumları incelendiğinde (**Tablo 144**); 0-1 sayıda çocuğu olanların %83,7'si ileride çocuk isterken, kadının sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça çocuk isteyen oranı azalmaktadır: 3 tane çocuğu olanlarda %30,3'e, 4 ve daha fazla çocuğu olan kadınların ise %8,3'e düşmektedir. Gebelik geçirmiş 15-49 yaş kadınların yaklaşık %70'i başka çocuk istememektedir. Bu oran kırsal ve kentsel bölgelere göre farklılık göstermemektedir. Başka çocuk istemeyen kadınların oranı Siirt (%77,3) ve Diyarbakır (%76,2) illerinde en yüksek olarak bulunmuştur. Buna karşın aynı oranlar Şanlıurfa ve Şırnak'ta %54 dolayındadır. Diğer illerde ise %70'in üzerinde bulunmuştur. Bu durumun Şanlıurfa ve Şırnak'ın diğer illere göre toplum yapısı olarak kırsal özelliğini korumuş olmasından (güçlü feodal ilişkilerin sürmesinden) ileri gelmekte olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamındaki konutlarda yaşayan 15 + yaştaki kadınlara ve erkeklere "sizce bir ailenin ideal çocuk sayısı ne olmalıdır?" diye sorulmuş, hem kadınlarda hem erkeklerde ideal çocuk sayısı ortancası 3 olarak bulunmuştur (**Tablo 145**). Bu sayı hem kadınlarda hem erkeklerde kırsal bölgelerde (4) kentsel bölgelerden (3) yüksektir. İdeal çocuk sayısı kadınlarda 0 ile 15, erkeklerde 0 ile 20 arasında değişmektedir.

Tablo 143. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Bulunan Kadınların Son Gebeliklerinin İstenme Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grubu	Son Gebeliği İsteme Durumu: Her İkisi İstiyordu Sayı	%	Erkek İstiyordu Sayı	%	Kadın İstiyordu Sayı	%	Her İkisi İstemiyordu Sayı	%	Toplam Sayı
Adıyaman	Kırsal	< 30	10	(66,7)	3	(20,0)	1	(6,7)	1	(6,7)	15
		30+	22	55,0	4	10,0	4	10,0	10	25,0	40
	Kentsel	< 30	9	(52,9)	5	(29,4)	0	(0,0)	3	(17,6)	17
		30+	16	53,3	7	23,3	1	3,3	6	20,0	30
	Toplam	< 30	19	59,4	8	25,0	1	3,1	4	12,5	32
		30+	38	54,3	11	15,7	5	7,1	16	22,9	70
Batman	Kırsal	< 30	6	60,0	1	(10,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
		30+	1	5,0	2	(10,0)	0	(0,0)	17	(85,0)	20
	Kentsel	< 30	13	68,4	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(31,6)	19
		30+	9	33,3	2	7,4	1	3,7	15	55,6	27
	Toplam	< 30	19	65,5	1	3,4	0	0,0	9	31,0	29
		30+	10	21,3	4	8,5	1	2,1	32	68,1	47
Diyarbakır	Kırsal	< 30	20	66,7	5	16,7	0	0,0	5	16,7	30
		30+	13	17,8	21	28,8	2	2,7	37	50,7	73
	Kentsel	< 30	31	64,6	8	16,7	1	2,1	8	16,7	48
		30+	38	38,0	14	14,0	2	2,0	46	46,0	100
	Toplam	< 30	51	65,4	13	16,7	1	1,3	13	16,7	78
		30+	51	29,5	35	20,2	4	2,3	83	48,0	173
Gaziantep	Kırsal	< 30	16	66,7	3	12,5	0	0,0	5	20,8	24
		30+	52	80,0	5	7,7	0	0,0	8	12,3	65
	Kentsel	< 30	40	48,8	5	6,1	5	6,1	32	39,0	82
		30+	79	45,7	16	9,2	4	2,3	74	42,8	173
	Toplam	< 30	56	52,8	8	7,5	5	4,7	37	34,9	106
		30+	131	55,0	21	8,8	4	1,7	82	34,5	238
Kilis	Kırsal	< 30									
		30+									
	Kentsel	< 30	8	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	8
		30+	6	(75,0)	1	(12,5)	1	(12,5)	0	(0,0)	8
	Toplam	< 30	8	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	8
		30+	6	(75,0)	1	(12,5)	1	(12,5)	0	(0,0)	8

Tablo 143. Soru Kağıdı Uygulanan ve Araştırma Sırasında Evde Bulunan Kadınların Son Gebeliklerinin İstenme Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Yaş Grubu	Son gebeliği İsteme Durumu: Her İkisi İstiyordu Sayı	%	Erkek İstiyordu Sayı	%	Kadın İstiyordu Sayı	%	Her İkisi İstemiyordu Sayı	%	Toplam Sayı
Mardin	Kırsal	< 30	12	(66,7)	2	(11,1)	0	(0,0)	4	(22,2)	18
		30+	13	46,4	5	17,9	0	0,0	10	35,7	28
	Kentsel	< 30	15	(75,0)	0	(0,0)	1	(5,0)	4	(20,0)	20
		30+	21	61,8	3	8,8	0	0,0	10	29,4	34
	Toplam	< 30	27	71,1	2	5,3	1	2,6	8	21,1	38
		30+	34	54,8	8	12,9	0	0,0	20	32,3	62
Siirt	Kırsal	< 30	5	(45,5)	1	(9,1)	0	(0,0)	5	(45,5)	11
		30+	13	52,0	3	12,0	0	0,0	9	36,0	25
	Kentsel	< 30	2	(50,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		30+	8	(50,0)	1	(6,3)	0	(0,0)	7	(43,8)	16
	Toplam	< 30	7	(46,7)	2	(13,3)	0	(0,0)	6	(40,0)	15
		30+	21	51,2	4	9,8	0	0,0	16	39,0	41
Şanlıurfa	Kırsal	< 30	27	96,4	0	0,0	0	0,0	1	3,6	28
		30+	46	97,9	0	0,0	0	0,0	1	2,1	47
	Kentsel	< 30	36	87,8	1	2,4	0	0,0	4	9,8	41
		30+	61	84,7	2	2,8	0	0,0	9	12,5	72
	Toplam	< 30	63	91,3	1	1,4	0	0,0	5	7,2	69
		30+	107	89,9	2	1,7	0	0,0	10	8,4	119
Şırnak	Kırsal	< 30	6	(75,0)	1	(12,5)	0	(0,0)	1	(12,5)	8
		30+	1	(20,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	5
	Kentsel	< 30	8	(61,5)	3	(23,1)	0	(0,0)	2	(15,4)	13
		30+	8	(42,1)	3	(15,8)	0	(0,0)	8	(42,1)	19
	Toplam	< 30	14	66,7	4	19,0	0	0,0	3	14,3	21
		30+	9	37,5	5	20,8	0	0,0	10	41,7	24
GAP	Kırsal	< 30	102	70,8	16	11,1	1	0,7	25	17,4	144
		30+	161	53,1	42	13,9	6	2,0	94	31,0	303
	Kentsel	< 30	162	64,3	23	9,1	7	2,8	60	23,8	252
		30+	246	51,4	49	10,2	9	1,9	175	36,5	479
	Toplam	< 30	264	66,7	39	9,8	8	2,0	85	21,5	396
		30+	407	52,0	91	11,6	15	1,9	269	34,4	782

Tablo 144. Soru Kağıdı Uygulanan 15-49 Yaş Arası ve Gebelik Geçirmiş Kadınların Başka Çocuk İsteme Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Yaşayan Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Başka Çocuk İsteme Durumu	Çocuk Sayısı 0-1 Sayı	0-1 %	2 Sayı	2 %	3 Sayı	3 %	4 ve + Sayı	4 ve + %	Toplam Sayı	Toplam %
Adıyaman	Kırsal	İlerde İstiyor	6	(100,0)	2	(50,0)	2	(50,0)	1	(2,4)	11	(20,0)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	0,0	2	50,0	2	50,0	40	97,6	44	80,0
		TOPLAM	6	100,0	4	100,0	4	100,0	41	100,0	55	100,0
	Kentsel	İlerde İstiyor	5	(83,3)	3	(23,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	8	(17,4)
		Başka Çocuk İstemiyor	1	16,7	10	76,9	4	100,0	23	100,0	38	82,6
		TOPLAM	6	100,0	13	100,0	4	100,0	23	100,0	46	100,0
	Toplam	İlerde İstiyor	11	(91,7)	5	(29,4)	2	(25,0)	1	(1,6)	19	(18,8)
		Başka Çocuk İstemiyor	1	8,3	12	70,6	6	75,0	63	98,4	82	81,2
		TOPLAM	12	100,0	17	100,0	8	100,0	64	100,0	101	100,0
Batman	Kırsal	İlerde İstiyor	3	(100,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(24,0)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	5	(100,0)	14	(100,0)	19	(76,0)
		TOPLAM	3	100,0	3	100,0	5	100,0	14	100,0	25	100,0
	Kentsel	İlerde İstiyor	4	(100,0)	5	(83,3)	1	(16,7)	0	(0,0)	10	(27,0)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	0,0	1	16,7	5	83,3	21	100,0	27	73,0
		TOPLAM	4	100,0	6	100,0	6	100,0	21	100,0	37	100,0
	Toplam	İlerde İstiyor	7	(100,0)	8	(88,9)	1	(9,1)	0	(0,0)	16	(25,8)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	0,0	1	11,1	10	90,9	35	100,0	46	74,2
		TOPLAM	7	100,0	9	100,0	11	100,0	35	100,0	62	100,0
Diyarbakır	Kırsal	İlerde İstiyor	11	(78,6)	1	(20,0)	1	(16,7)	1	(1,9)	14	(17,9)
		Başka Çocuk İstemiyor	3	21,4	4	80,0	5	83,3	52	98,1	64	82,1
		Toplam	14	100,0	5	100,0	6	100,0	53	100,0	78	100,0
	Kentsel	İlerde İstiyor	14	73,7	8	47,1	2	11,8	5	8,5	29	25,9
		Başka Çocuk İstemiyor	5	26,3	9	52,9	15	88,2	54	91,5	83	74,1
		Toplam	19	100,0	17	100,0	17	100,0	59	100,0	112	100,0
	Toplam	İlerde İstiyor	25	75,8	9	40,9	3	13,0	6	5,4	43	22,6
		Başka Çocuk İstemiyor	8	24,2	13	59,1	20	87,0	106	94,6	147	77,4
		TOPLAM	33	100,0	22	100,0	23	100,0	112	100,0	190	100,0
Gaziantep	Kırsal	İlerde İstiyor	8	(88,9)	1	(25,0)	1	(11,1)	0	(0,0)	10	(11,5)
		Başka Çocuk İstemiyor	1	11,1	3	75,0	8	88,9	65	100,0	77	88,5
		TOPLAM	9	100,0	4	100,0	9	100,0	65	100,0	87	100,0
	Kentsel	İlerde İstiyor	21	61,8	16	41,0	7	12,3	2	1,7	46	18,5
		Başka Çocuk İstemiyor	13	38,2	23	59,0	50	87,7	116	98,3	202	81,5
		TOPLAM	34	100,0	39	100,0	57	100,0	118	100,0	248	100,0
	Toplam	İlerde İstiyor	29	67,4	17	39,5	8	12,1	2	1,1	56	16,7
		Başka Çocuk İstemiyor	14	32,6	26	60,5	58	87,9	181	98,9	279	83,3
		TOPLAM	43	100,0	43	100,0	66	100,0	183	100,0	335	100,0
Kilis	Kırsal	İlerde İstiyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Başka Çocuk İstemiyor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		TOPLAM	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	İlerde İstiyor	5	(100,0)	1	(50)	1	(50,0)	0	(0,0)	7	(43,8)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	(0,0)	1	(50)	1	(50,0)	7	(100,0)	9	(56,3)
		TOPLAM	5	(100,0)	2	(100,0)	2	(100,0)	7	(100,0)	16	(100,0)
	Toplam	İlerde İstiyor	5	(100,0)	1	(50)	1	(50,0)	0	(0,0)	7	(43,8)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	(0,0)	1	(50)	1	(50,0)	7	(100,0)	9	(56,3)
		TOPLAM	5	(100,0)	2	(100,0)	2	(100,0)	7	(100,0)	16	(100,0)

Tablo 144. Soru Kağıdı Uygulanan 15-49 Yaş Arası ve Gebelik Geçirmiş Kadınların BaşkaÇocuk İsteme Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Yaşayan Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı(Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Başka Çocuk İsteme Durumu	Çocuk Sayısı 0-1 Sayı	%	2 Sayı	%	3 Sayı	%	4 ve + Sayı	%	Toplam Sayı	%
Mardin	Kırsal	İlerde İstiyor	1	(100,0)	3	(42,9)	4	(44,4)	5	(20,8)	13	(31,7)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	0,0	4	57,1	5	55,6	19	79,2	28	68,3
		TOPLAM	1	100,0	7	100,0	9	100,0	24	100,0	41	100,0
	Kentsel	İlerde İstiyor	3	(100,0)	2	(28,6)	4	(50,0)	2	(8,0)	11	(25,6)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	0,0	5	71,4	4	50,0	23	92,0	32	74,4
		TOPLAM	3	100,0	7	100,0	8	100,0	25	100,0	43	100,0
	Toplam	İlerde İstiyor	4	100,0	5	35,7	8	47,1	7	14,3	24	28,6
		Başka Çocuk İstemiyor	0	0,0	9	64,3	9	52,9	42	85,7	60	71,4
		TOPLAM	4	100,0	14	100,0	17	100,0	49	100,0	84	100,0
Siirt	Kırsal	İlerde İstiyor	2	(100,0)	1	(100,0)	1	(33,3)	3	(15,8)	7	(28,0)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	16	(84,2)	18	(72,0)
		TOPLAM	2	100,0	1	100,0	3	100,0	19	100,0	25	100,0
	Kentsel	İlerde İstiyor	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	2	(11,1)
		Başka Çocuk İstemiyor	1	(50,0)	1	(100,0)	4	(80,0)	10	(100,0)	16	(88,9)
		TOPLAM	2	(100,0)	1	(100,0)	5	(100,0)	10	(100,0)	18	(100,0)
	Toplam	İlerde İstiyor	3	(75,0)	1	(50,0)	2	(25,0)	3	(10,3)	9	(20,9)
		Başka Çocuk İstemiyor	1	25,0	1	50,0	6	75,0	26	89,7	34	79,1
		TOPLAM	4	100,0	2	100,0	8	100,0	29	100,0	43	100,0
Şanlıurfa	Kırsal	İlerde İstiyor	6	(75,0)	6	(66,7)	4	(57,1)	4	(8,3)	20	(27,8)
		Başka Çocuk İstemiyor	2	25,0	3	33,3	3	42,9	44	91,7	52	72,2
		TOPLAM	8	100,0	9	100,0	7	100,0	48	100,0	72	100,0
	Kentsel	İlerde İstiyor	7	100,0	6	40	12	52,2	9	14,8	34	32,1
		Başka Çocuk İstemiyor	0	0,0	9	60	11	47,8	52	85,2	72	67,9
		TOPLAM	7	100,0	15	100,0	23	100,0	61	100,0	106	100,0
	Toplam	İlerde İstiyor	13	86,7	12	50	16	53,3	13	11,9	54	30,3
		Başka Çocuk İstemiyor	2	13,3	12	50	14	46,7	96	88,1	124	69,7
		TOPLAM	15	100,0	24	100,0	30	100,0	109	100,0	178	100,0
Şırnak	Kırsal	İlerde İstiyor	3	(100,0)	2	(100,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	6	(60,0)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	3	(100,0)	4	(40,0)
		TOPLAM	3	(100,09	2	(100,09	2	(100,0)	3	(100,0)	10	(100,0)
	Kentsel	İlerde İstiyor	1	(100,0)	4	(80,0)	2	(100,0)	2	(13,3)	9	(39,1)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	13	(86,7)	14	(60,9)
		TOPLAM	1	100,0	5	100,0	2	100,0	15	100,0	23	100,0
	Toplam	İlerde İstiyor	4	(100,0)	6	(85,7)	3	(75,0)	2	(11,1)	15	(45,5)
		Başka Çocuk İstemiyor	0	(0,0)	1	(14,3)	1	(25,0)	16	(88,9)	18	(54,5)
		TOPLAM	4	100,0	7	100,0	4	100,0	18	100,0	33	100,0
GAP	Kırsal	İlerde İstiyor	40	87,0	19	54,3	14	31,1	14	5,2	87	22,1
		Başka Çocuk İstemiyor	6	13,0	16	45,7	31	68,9	253	94,8	306	77,9
		TOPLAM	46	100,0	35	100,0	45	100,0	267	100,0	393	100,0
	Kentsel	İlerde İstiyor	61	75,3	45	42,9	30	24,2	20	5.9	156	24,0
		Başka Çocuk İstemiyor	20	24,7	60	57,1	94	75,8	319	94,1	493	76,0
		TOPLAM	81	100,0	105	100,0	124	100,0	339	100,0	649	100,0
	Toplam	İlerde İstiyor	101	79,5	64	45,7	44	26,0	34	5,6	243	23,3
		Başka Çocuk İstemiyor	26	20,5	76	54,3	125	74,0	572	94,4	799	76,7
		TOPLAM	127	100,0	140	100,0	169	100,0	606	100,0	1042	100,0

Tablo 145. Soru Kağıdı Uygulanan 15 + Yaştaki Kadınların ve Erkeklerin İllere ve Yerleşim Yerine Göre İdeal Çocuk Sayısı Ortancaları

İller	Yerleşim Yeri	İdeal Çocuk Sayısı KADIN Ortanca (Min-Max)	İdeal Çocuk Sayısı ERKEK Ortanca (Min-Max)
Adıyaman	Kırsal	4 (1-10)	3 (2-20)
	Kentsel	3 (1-10)	3 (1-5)
	Toplam	4 (1-10)	3 (1-20)
Batman	Kırsal	4 (1-12)	4 (2-8)
	Kentsel	3,5 (1-6)	4 (1-6)
	Toplam	4 (1-12)	4 (1-8)
Diyarbakır	Kırsal	4 (1-12)	4 (1-12)
	Kentsel	3 (0-12)	3 (1-12)
	Toplam	3 (0-12)	3 (1-12)
Gaziantep	Kırsal	3 (1-12)	3 (1-15)
	Kentsel	3 (1-10)	3 (0-15)
	Toplam	3 (1-12)	3 (0-15)
Kilis	Kırsal	-	-
	Kentsel	2 (0-4)	3 (2-4)
	Toplam	2 (0-4)	3 (2-4)
Mardin	Kırsal	4 (0-10)	4 (2-10)
	Kentsel	4 (0-8)	3 (1-7)
	Toplam	4 (0-10)	3 (1-10)
Siirt	Kırsal	4 (0-15)	4 (2-10)
	Kentsel	3 (1-5)	2 (2-4)
	Toplam	3 (0-15)	4 (2-10)
Şanlıurfa	Kırsal	4 (1-9)	4 (1-10)
	Kentsel	3 (1-10)	3 (2-20)
	Toplam	4 (1-10)	4 (1-20)
Şırnak	Kırsal	3,5 (2-4)	4 (3-6)
	Kentsel	4 (0-10)	4 (1-10)
	Toplam	4 (0-10)	4 (1-10)
GAP	Kırsal	4 (0-15)	4 (0-20)
	Kentsel	3 (0-12)	3 (0-20)
	Toplam	3 (0-15)	3 (0-20)

3°) Aile Planlaması Konusunda Davranış

Soru kağıdı uygulanan kadınların herhangi bir gebeliği önleyici yöntem kullanma durumlarına, illere ve yerleşim yerine göre dağılımı incelendiğinde (**Tablo 146**); %54,5'inin hiçbir zaman yöntem kullanmadığı, %14,6'sının sadece geçmişte kullandığı, %30,9'unun halen kullandığı belirlenmiştir. Kırsal bölgelerde genel olarak hiç yöntem kullanmayanların oranın yüksek olduğu dikkat çekmektedir (%68,3). Hiç yöntem kullanmayanların oranı Şırnak (%83,3) ve Siirt (%70,3) illerine yüksektir. Halen bir gebeliği önleyici yöntem kullananların oranının en yüksek olduğu il Kilis'tir (% 43,8).

Ayrıca Şanlıurfa ve Adıyaman' da sağlık personelinin ev ziyaret oranları yüksek olmasına rağmen, halen herhangi bir yöntem kullanma oranları Gaziantep ve Kilis'ten daha düşüktür.

AP yöntemi kullanan kadınların oranının Şırnak'ta (%12,5) ve Siirt'te (%21,9) düşük olması aşiret yapısının egemen olmasına bağlanabilir. Bu yapıda kadın karar verme yetkisinde olmadığından sunulan hizmetten yararlanamıyor, eğitim düzeyi de düşük olduğundan hizmetten nasıl yararlanabileceğini bilmiyor olabilir.

Tablo 146. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Gebeliği Önleyici Yöntem Kullanımı						
		Hiç		Halen		Sadece Geçmişte		
	Yerleşim	Kullanmamış		Kullanıyor		Kullanmış		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	42	68,8	14	23,0	5	8,2	61
	Kentsel	17	31,5	23	42,6	14	25,9	54
	Toplam	**59**	**51,3**	**37**	**32,1**	**19**	**16,5**	**115**
Batman	Kırsal	24	68,6	6	17,1	5	14,3	35
	Kentsel	28	59,6	15	31,9	4	8,5	47
	Toplam	**52**	**63,4**	**21**	**25,6**	**9**	**11,0**	**82**
Diyarbakır	Kırsal	68	59,6	27	23,7	19	16,7	114
	Kentsel	79	48,5	57	35,0	27	16,6	163
	Toplam	**147**	**53,1**	**84**	**30,3**	**46**	**16,6**	**277**
Gaziantep	Kırsal	55	57,8	19	20,0	21	22,2	95
	Kentsel	84	31,6	119	44,7	63	23,7	266
	Toplam	**139**	**38,5**	**138**	**38,2**	**84**	**23,3**	**361**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	6	(37,5)	7	(43,8)	3	(18,7)	16
	Toplam	**6**	**(37,5)**	**7**	**(43,8)**	**3**	**(18,7)**	**16**
Mardin	Kırsal	40	70,2	15	26,3	2	3,5	57
	Kentsel	30	50,8	24	40,7	5	8,5	59
	Toplam	**70**	**60,3**	**39**	**33,6**	**7**	**6,0**	**116**
Siirt	Kırsal	32	76,2	7	16,7	3	7,1	42
	Kentsel	13	59,1	7	31,8	2	9,1	22
	Toplam	**45**	**70,3**	**14**	**21,9**	**5**	**7,8**	**64**
Şanlıurfa	Kırsal	69	88,5	7	9,0	2	2,6	78
	Kentsel	68	57,6	41	34,7	9	7,6	118
	Toplam	**137**	**69,9**	**48**	**24,5**	**11**	**5,6**	**196**
Şırnak	Kırsal	9	(64,3)	4	(28,6)	1	(7,1)	14
	Kentsel	31	91,2	2	5,9	1	2,9	34
	Toplam	**40**	**83,3**	**6**	**12,5**	**2**	**4,2**	**48**
GAP	Kırsal	339	68,3	99	20,0	58	11,7	496
	Kentsel	356	45,7	295	37,9	128	16,4	779
	Toplam	**695**	**54,5**	**394**	**30,9**	**186**	**14,6**	**1275**

Soru kağıdı uygulanan evlenmiş kadınların herhangi bir gebeliği önleyici yöntem kullanma durumlarına, Türkçe bilme durumuna ve illere göre dağılımı **Tablo 147** de verilmiştir. GAP genelinde Türkçe bilenlerin %42,0 ının, biraz bilenlerin %19,4 ünün, bilmeyenlerin ise sadece %14,5 inin halen herhangi bir gebeliği önleyici yöntem kullandığı belirlenmiştir. Yine, Türkçe bilenlerin %39,0 ı, biraz bilenlerin %72,6 sı, bilmeyenlerin ise %76,5 i hiçbir zaman gebeliği önleyici yöntem kullanmamıştır.

Tablo 147. Soru Kağıdı Uygulanan Evlenmiş Kadınların Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yönt Kullanma Durumlarına, Türkçe Bilme Durumuna ve İllere Göre Dağılımı

		Gebeliği Önleyici Yöntem Kullanımı						
		Hiç Kullanmamış		Halen Kullanıyor		Sadece Geçmişte Kullanmış		
İller	Türkçe Bilme Durumu	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Biliyor	27	35,5	35	46,1	14	18,4	76
	Biraz Biliyor	18	78,3	2	8,7	3	13,0	23
	Bilmiyor	14	87,5	0	0,0	2	12,5	16
Batman	Biliyor	10	50,0	7	35,0	3	15,0	20
	Biraz Biliyor	6	50,0	3	25,0	3	25,0	12
	Bilmiyor	36	72,0	11	22,0	3	6,0	50
Diyarbakır	Biliyor	42	36,2	52	44,8	22	19,0	116
	Biraz Biliyor	17	56,7	9	30,0	4	13,3	30
	Bilmiyor	88	67,2	23	17,6	20	15,3	131
Gaziantep	Biliyor	136	38,0	138	38,5	84	23,5	358
	Biraz Biliyor	3	100,0	0	0,0	0	0,0	3
	Bilmiyor	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
Kilis	Biliyor	6	37,5	7	43,8	3	18,8	16
	Biraz Biliyor	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
	Bilmiyor	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
Mardin	Biliyor	7	25,0	20	71,4	1	3,6	28
	Biraz Biliyor	5	41,7	6	50,0	1	8,3	12
	Bilmiyor	58	76,3	13	17,1	5	6,6	76
Siirt	Biliyor	7	43,8	6	37,5	3	18,8	16
	Biraz Biliyor	11	61,1	5	27,8	2	11,1	18
	Bilmiyor	27	90,0	3	10,0	0	0,0	30
Şanlıurfa	Biliyor	44	47,8	40	43,5	8	8,7	92
	Biraz Biliyor	53	86,9	7	11,5	1	1,6	61
	Bilmiyor	40	93,0	1	2,3	2	4,7	43
Şırnak	Biliyor	5	71,4	1	14,3	1	14,3	7
	Biraz Biliyor	14	87,5	2	12,5	0	0,0	16
	Bilmiyor	21	84,0	3	12,0	1	4,0	25
GAP	Biliyor	284	39,0	306	42,0	139	19,0	729
	Biraz Biliyor	127	72,6	34	19,4	14	8,0	175
	Bilmiyor	284	76,5	54	14,5	33	9,0	371

Tablo 148 de görüldüğü üzere, bölgede 15+ yaş grubundaki evlenmiş kadınlar arasında gebeliği önleyici yöntemleri hiç kullanmamış olma oranları kentsel kesimde okur-yazar olmakla yaklaşık %18 (%62,4'den %44,0'a), ilkokul mezunu olmakla yaklaşık %20 (%44,0'dan %24,7'ye), ortaokul mezunu olmakla da yaklaşık %18 azalmakta ve %7,1'e düzeyine inmektedir. Kırsal kesimde benzer düşüş %13 (%74,1'den %61,5'e), %12 (%61,5'den %49,5'e) ve %25 şeklinde sıralanarak ortaokul mezunu olanlarda %25'lere inmektedir. Kırsal kesimde ilkokul mezunu ile ortaokul mezunu arasında %25'lik fark eğitimin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu önem halen herhangi bir gebelikten korunma yöntemi kullanmakta olanların oranının kırsal kesimde

ilkokul mezunları arasında %32,6 iken, ortaokul mezunları arasında %50'ye; kentsel kesimde %54 iken, %64'e çıkması ile de görülmektedir. Ayrıca okur-yazar olmayanlar arasında halen herhangi bir yöntem kullanma oranı kırsal kesimde %16 iken, okur-yazar olanlar arasında %31'e; kentsel kesimde ise %24 iken, %36'ya çıkmaktadır.

Bu tabloda da il bazında rakamlar küçük olduğu için illere ilişkin yorum yapılamamıştır.

Tablo 148. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Evlenmiş Kadınların Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanma Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY Kullanma Durumu						
			Hiç kullanmamış		Halen kullanıyor		Sadece geçmişte kullanmış		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	Okuryazar Değil	29	76,3	8	21,1	1	2,6	38
		Okuryazar	4	(80,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	5
		İlkokul Mezunu	9	(50,0)	5	(27,8)	4	(22,2)	18
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	14	56,0	3	12,0	8	32,0	25
		Okuryazar	1	(33,3)	1	(33,3)	1	(33,3)	3
		İlkokul Mezunu	1	(6,7)	11	(73,3)	3	(20,0)	15
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	3	(60,0)	2	(40,0)	5
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(16,7)	5	(83,3)	0	(0,0)	6
Batman	Kırsal	Okuryazar Değil	22	73,3	6	20,0	2	6,7	30
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	1	(25,0)	1	(25,0)	2	(50,0)	4
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	20	62,5	11	34,4	1	3,1	32
		Okuryazar	2	(66,7)	1	(33,3)	0	(0,0)	3
		İlkokul Mezunu	3	(42,9)	3	(42,9)	1	(14,2)	7
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	2	(66,7)	0	(0,0)	1	(33,7)	3
Diyarbakır	Kırsal	Okuryazar Değil	56	62,2	17	18,9	17	18,9	90
		Okuryazar	2	(50,0)	1	(25,0)	1	(25,0)	4
		İlkokul Mezunu	10	(62,5)	6	(37,5)	0	(0,0)	16
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(50,0)	1	(50,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	63	60,0	27	25,7	15	14,3	105
		Okuryazar	3	(33,3)	4	(44,4)	2	(22,2)	9
		İlkokul Mezunu	11	32,4	14	41,2	9	26,5	34
		Ortaokul Mezunu	1	(25,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	4
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(30,0)	4	(40,0)	3	(30,0)	10
Gaziantep	Kırsal	Okuryazar Değil	40	70,2	5	8,8	12	21,1	57
		Okuryazar	2	(25,0)	5	(62,5)	1	(12,5)	8
		İlkokul Mezunu	13	43,3	9	30,0	8	26,7	30
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	55	51,9	28	26,4	23	21,7	106
		Okuryazar	9	29,0	13	42,0	9	29,0	31
		İlkokul Mezunu	18	17,8	58	57,4	25	24,8	101
		Ortaokul Mezunu	1	(9,1)	7	(63,6)	3	(27,3)	11
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(5,9)	13	(76,5)	3	(17,6)	17
Kilis	Kırsal	Okuryazar Değil	-	-	-	-	-	-	-
		Okuryazar	-	-	-	-	-	-	-
		İlkokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-
		Ortaokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-
		Lise Mezunu ve üzeri	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	Okuryazar Değil	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Okuryazar	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
		İlkokul Mezunu	2	(28,6)	4	(57,1)	1	(14,3)	7
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(50,0)	1	(50,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	2

Tablo 148. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Evlenmiş Kadınların Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanma Durumlarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY Kullanma Durumu						
			Hiç kullanmamış		Halen kullanıyor		Sadece geçmişte kullanmış		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Mardin	Kırsal	Okuryazar Değil	32	69,6	12	26,1	2	4,3	46
		Okuryazar	2	(66,7)	1	(33,3)	0	(0,0)	3
		İlkokul Mezunu	2	(28,6)	5	(71,4)	0	(0,0)	7
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	27	69,3	8	20,5	4	10,2	39
		Okuryazar	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	2
		İlkokul Mezunu	3	(30,0)	6	(60,0)	1	(10,0)	10
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(16,7)	5	(83,3)	0	(0,0)	6
Siirt	Kırsal	Okuryazar Değil	28	84,8	4	12,2	1	3,0	33
		Okuryazar	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		İlkokul Mezunu	4	(57,1)	1	(14,3)	2	(28,6)	7
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	10	(83,3)	2	(16,7)	0	(0,0)	12
		Okuryazar	1	(50,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	2
		İlkokul Mezunu	2	(28,6)	3	(42,8)	2	(28,6)	7
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Şanlıurfa	Kırsal	Okuryazar Değil	58	92,1	4	6,3	1	1,6	63
		Okuryazar	4	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		İlkokul Mezunu	7	(70,0)	2	(20,0)	1	(10,0)	10
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	49	(63,6)	23	(29,9)	5	(6,5)	77
		Okuryazar	10	(58,8)	5	(29,4)	2	(11,8)	17
		İlkokul Mezunu	9	(45,0)	10	(50,0)	1	(5,0)	20
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(50,0)	1	(50,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Şırnak	Kırsal	Okuryazar Değil	7	(70,0)	2	(20,0)	1	(10,0)	10
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	1	(33,3)	2	(66,7)	0	(0,0)	3
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	23	95,8	1	4,2	0	0,0	24
		Okuryazar	6	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6
		İlkokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	2
GAP	Kırsal	Okuryazar Değil	272	74,1	58	15,8	37	10,1	367
		Okuryazar	16	61,5	8	30,8	2	7,7	26
		İlkokul Mezunu	47	49,5	31	32,6	17	17,9	95
		Ortaokul Mezunu	1	(25,0)	2	(50,0)	1	(25,0)	4
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	2	(66,7)	1	(33,3)	3
	Kentsel	Okuryazar Değil	264	62,4	103	24,3	56	13,2	423
		Okuryazar	33	44,0	27	36,0	15	20,0	75
		İlkokul Mezunu	50	24,7	109	54,0	43	21,3	202
		Ortaokul Mezunu	2	7,1	18	64,3	8	28,6	28
		Lise Mezunu ve üzeri	9	19,6	29	63,0	8	17,4	46

KADINLARIN GEBELİĞİ ÖNLEYİCİ YÖNTEM KULLANMA DURUMU

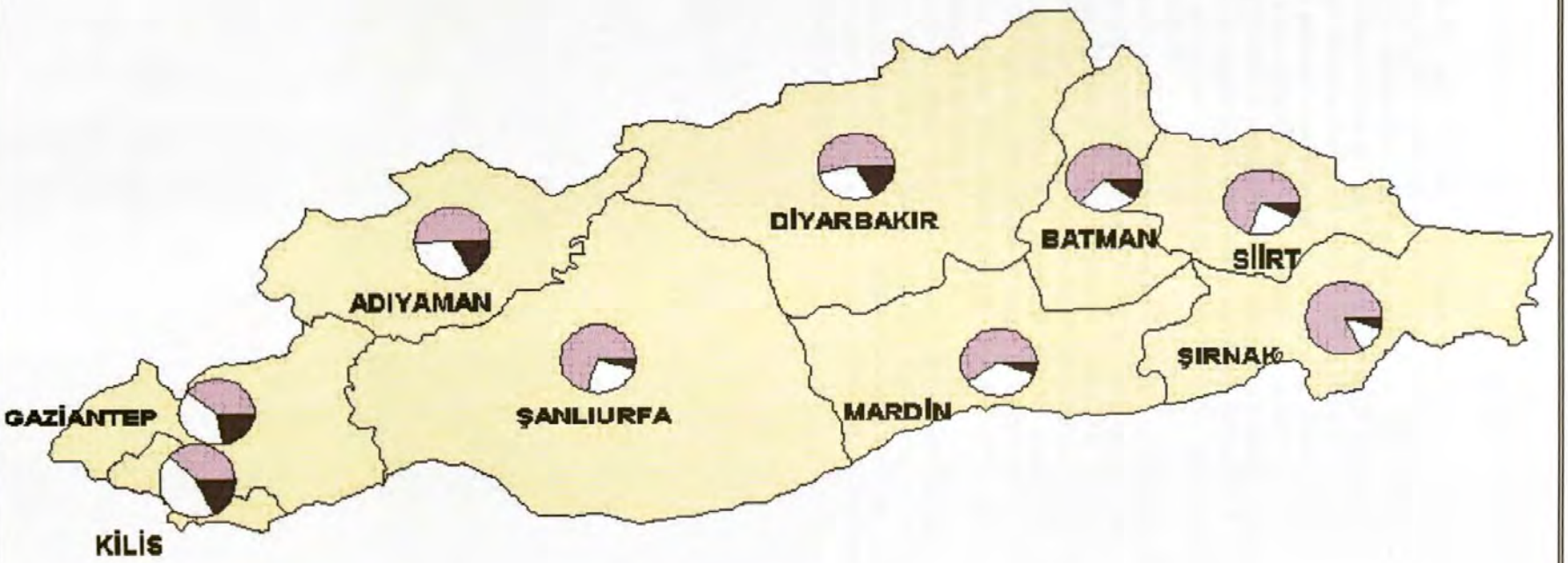

Hiç kullanmamış
Halen kullanıyor
Geçmişte kullanmış

Halen herhangi bir gebeliği önleyici yöntem kullanan kadınların kullandıkları yöntemler incelendiğinde, kullanılan yöntemler sıklık sırasına göre şöyle belirlenmiştir (**Tablo 149**); RİA (%32,5), geri çekme (%26,4), kondom (%19,3), tüp ligasyonu (%9,6), hap (%8,9), iğne (%2,8), takvim yöntemi (%0,2), diyafram, köpük, jel (%0,2). Geri çekmenin RİA'nın ardından ikinci sıraya düşmesi geri çekmenin bölge halkı tarafından pek bilinmemesini ve bu bölgedeki aile planlaması çalışmalarının belirli bir yol aldığını göstermektedir. Ancak Şırnak, Adıyaman ve Batman'da geri çekme halen en fazla tercih edilen gebeliği önleyici yöntemdir. En sık kullanılan etkin yöntem olan RİA' nın en çok kullanıldığı il Gaziantep (%44,3), en sık kullanılan etkin olmayan yöntem olan geri çekmenin en çok kullanıldığı il Şırnak'tır (%100,0). Etkin yöntemler arasında RİA ve kondom'dan sonra tüp ligasyonu' nun 3. sırayı alması dikkat çekicidir. Mardin ili tüp ligasyonu kullanan kadın oranı en yüksek olan ildir (%17,9).

Halen gebeliği herhangi bir önleyici yöntem kullanan kadınların dağılımında RİA kullanan kadınların sayısı yüksek çıkmıştır. (%32,5) Bu durum RİA bir kez uygulandıktan sonra, kullanıcının özel bir uğraş vermesine gerek olmayan kullanımı kolay bir yöntem olmasından kaynaklanmaktadır. Kadınlar hapı her gün yatmadan önce içmek zorundadır. Unutulduğunda, düzenli kullanılmadığında etkinliği azalmaktadır. Kondoma gelince; bunu sağlık ocaklarından sağlamak kadına düşmektedir (erkeğin AP yöntemi kullanmada hiçbir çabası yoktur). Erkek sağlanmış olan kondomu her zaman kullanmadığı gibi kondom kullanmayı kabul etmeyebilir. Sonuçta kadın yine gebe kalmaya mahkumdur.

Tablo 150 de görüldüğü gibi, halen herhangi bir gebeliği önleyici yöntem kullanan kadınların %73,1'i etkin, %26,9'u etkin olmayan yöntemler kullanıyordu. Etkin olmayan yöntem kullanımı kırsal bölgelerde %36,4 iken, kentsel bölgelerde %23,7'dir. Etkin yöntem kullanımı Siirt' te %92,9, Şanlıurfa'da (%79,2), etkin olmayan yöntem kullanımı Şırnak'ta (%100,0), Adıyaman'da (%34,2) ve Batman'da (%33,3) en yüksek oranlardadır.

Tablo 149. Halen Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemin Çeşidine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	N	Gebeliği Önleyici Yöntem: RİA %	Hap %	Kondom %	İğne %	Tüp Ligasyonu %	Geri Çekme %	Takvim %	Diyafram, köpük,jel %
Adıyaman	Kırsal	14	(26,7)	(0,0)	(13,4)	(6,7)	(6,7)	(46,7)	(0,0)	(0,0)
	Kentsel	23	26,1	4,3	34,8	0,0	8,7	26,1	0,0	0,0
	Toplam	37	26,3	2,6	26,3	2,6	7,9	34,2	0,0	0,0
Batman	Kırsal	6	(16,7)	(33,3)	(33,3)	(0,0)	(16,7)	(0,0)	(0,0)	(0,0)
	Kentsel	15	(13,3)	(6,7)	(20,0)	(0,0)	(13,3)	(46,7)	(0,0)	(0,0)
	Toplam	21	14,3	14,3	23,8	0,0	14,3	33,3	0,0	0,0
Diyarbakır	Kırsal	27	18,5	11,1	7,4	0,0	14,8	48,1	0,0	0,0
	Kentsel	57	29,8	17,5	28,1	1,8	8,8	14,0	0,0	0,0
	Toplam	84	26,2	15,5	21,4	1,2	10,7	25,0	0,0	0,0
Gaziantep	Kırsal	19	(52,6)	(5,3)	(5,3)	(5,3)	(5,3)	(26,3)	(0,0)	(0,0)
	Kentsel	119	42,9	6,7	16,9	1,7	6,7	23,5	0,8	0,8
	Toplam	138	44,3	7,2	15,2	2,2	6,5	23,2	0,7	0,7
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	7	(42,8)	(28,6)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(28,6)	(0,0)	(0,0)
	Toplam	7	(42,8)	(28,6)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(28,6)	(0,0)	(0,0)
Mardin	Kırsal	15	(20,0)	(0,0)	(6,7)	(13,3)	(20,0)	(40,0)	(0,0)	(0,0)
	Kentsel	24	37,5	8,3	12,5	0,0	16,7	25,0	0,0	0,0
	Toplam	39	30,8	5,1	10,3	5,1	17,9	30,8	0,0	0,0
Siirt	Kırsal	7	(14,3)	(42,9)	(14,3)	(0,0)	(28,6)	(0,0)	(0,0)	(0,0)
	Kentsel	7	(14,3)	(14,3)	(42,9)	(14,3)	(0,0)	(14,3)	(0,0)	(0,0)
	Toplam	14	(14,3)	(28,6)	(28,6)	(7,1)	(14,3)	(7,1)	(0,0)	(0,0)
Şanlıurfa	Kırsal	7	(42,9)	(0,0)	(14,3)	(14,3)	(0,0)	(28,6)	(0,0)	(0,0)
	Kentsel	41	29,3	2,4	31,7	4,9	12,2	19,5	0,0	0,0
	Toplam	48	31,3	2,1	29,2	6,3	10,3	20,8	0,0	0,0
Şırnak	Kırsal	4	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)
	Kentsel	2	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)
	Toplam	6	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)
GAP	Kırsal	99	27,3	9,1	10,1	5,0	12,1	36,4	0,0	0,0
	Kentsel	295	34,2	8,8	22,4	2,0	8,8	23,0	0,3	0,3
	Toplam	394	32,5	8,9	19,3	2,8	9,6	26,4	0,2	0,2

Tablo 150. Halen Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemin Etkinlik Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Kullanılan Gebeliği Önleyici Yöntemin Etkinlik Durumu				
	Yerleşim	Etkin		Etkin Değil		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	8	(57,2)	6	(42,8)	14
	Kentsel	17	74,0	6	26,0	23
	Toplam	**25**	**67,5**	**12**	**32,5**	**37**
Batman	Kırsal	6	(100,0)	0	(0,0)	6
	Kentsel	8	(53,3)	7	(46,7)	15
	Toplam	**14**	**66,7**	**7**	**33,3**	**21**
Diyarbakır	Kırsal	14	51,9	13	48,1	27
	Kentsel	49	86,0	8	14,0	57
	Toplam	**63**	**75,0**	**21**	**25,0**	**84**
Gaziantep	Kırsal	14	(73,7)	5	(26,3)	19
	Kentsel	89	74,8	30	25,2	119
	Toplam	**103**	**74,6**	**35**	**25,4**	**138**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	5	(71,4)	2	(28,6)	7
	Toplam	**5**	**(71,4)**	**2**	**(28,6)**	**7**
Mardin	Kırsal	9	(60,0)	6	(40,0)	15
	Kentsel	18	75,0	6	25,0	24
	Toplam	**27**	**69,2**	**12**	**30,8**	**39**
Siirt	Kırsal	7	(100,0)	0	(0,0)	7
	Kentsel	6	(85,7)	1	(14,3)	7
	Toplam	**13**	**(92,9)**	**1**	**(7,1)**	**14**
Şanlıurfa	Kırsal	5	(71,5)	2	(28,5)	7
	Kentsel	33	80,5	8	19,5	41
	Toplam	**38**	**79,2**	**10**	**20,8**	**48**
Şırnak	Kırsal	0	(0,0)	4	(100,0)	4
	Kentsel	0	(0,0)	2	(100,0)	2
	Toplam	**0**	**(0,0)**	**6**	**(100,0)**	**6**
GAP	Kırsal	63	63,6	36	36,4	99
	Kentsel	225	76,3	70	23,7	295
	Toplam	**288**	**73,1**	**106**	**26,9**	**394**

4°) Kullanılan Aile Planlaması Yöntemlerinin Öğrenilme Şekli (Kaynağı)

Halen herhangi bir gebeliği önleyici yöntem kullanan kadınların kullandıkların yöntemi kimden öğrendikleri incelendiğinde (**Tablo 151**); %46,7'si sağlık personelinden, %36,0'ı akraba/ arkadaştan, %0,8'i TV/Gazete/Radyodan, %16,8'i eşinden öğrendiklerini belirtmişlerdir. Sağlık personelinden öğrenenlerin en yüksek olduğu il Siirt olarak belirlenmiştir (%64,3).

15 yaş ve üzeri kadınların halen kullandıkları yöntemi öğrendikleri kişi açısından eğitim düzeylerine göre belirli bir eğilim saptanamamıştır (**Tablo 152**).

Tablo 151. Halen Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemi Kimden Öğrendiklerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Gebeliği Önleyici Yöntemin Öğrenildiği Kişi								
İller	Yerleşim Yeri	N	Akraba/ arkadaş Sayı	%	TV/Gazete/ Radyo Sayı	%	Eş Sayı	%	Sağlık Personeli Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	**14**	8	(57,1)	0	(0,0)	1	(7,1)	6	(42,8
	Kentsel	**23**	11	47,8	0	0,0	0	0,0	13	56,5
	Toplam	**37**	**19**	**51,4**	**0**	**0,0**	**1**	**2,7**	**19**	**51,4**
Batman	Kırsal	**6**	1	(16,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(100,0
	Kentsel	**15**	4	(26,7)	0	(0,0)	8	(53,3)	3	(20,0
	Toplam	**21**	**5**	**23,8**	**0**	**0,0**	**8**	**38,1**	**9**	**42,9**
Diyarbakır	Kırsal	**27**	16	59,3	0	0,0	4	14,8	7	25,9
	Kentsel	**57**	27	47,4	0	0,0	1	1,8	29	50,9
	Toplam	**84**	**43**	**51,2**	**0**	**0,0**	**5**	**6,0**	**36**	**42,9**
Gaziantep	Kırsal	**19**	7	(36,8)	0	(0,0)	1	(5,3)	12	(63,2
	Kentsel	**119**	42	35,3	2	1,7	22	18,5	53	44,5
	Toplam	**138**	**49**	**35,5**	**2**	**1,4**	**23**	**16,6**	**65**	**47,1**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	**7**	3	(42,8)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(57,2
	Toplam	**7**	**3**	**(42,8)**	**0**	**(0,0)**	**0**	**(0,0)**	**4**	**(57,2**
Mardin	Kırsal	**15**	4	(26,7)	0	(0,0)	6	(40,0)	4	(26,7
	Kentsel	**24**	4	16,7	0	0,0	7	29,2	11	45,8
	Toplam	**39**	**8**	**20,5**	**0**	**0,0**	**13**	**33,3**	**15**	**38,5**
Siirt	Kırsal	**7**	1	(14,3)	0	(0,0)	2	(28,6)	4	(57,1
	Kentsel	**7**	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(28,6)	5	(71,4
	Toplam	**14**	**1**	**(7,1)**	**0**	**(0,0)**	**4**	**(28,6)**	**9**	**(64,3**
Şanlıurfa	Kırsal	**7**	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(28,5)	5	(71,5
	Kentsel	**41**	11	26,8	1	2,4	7	17,0	22	53,6
	Toplam	**48**	**11**	**22,9**	**1**	**2,0**	**9**	**18,7**	**27**	**56,2**
Şırnak	Kırsal	**4**	2	(50,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0
	Kentsel	**2**	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0
	Toplam	**6**	**3**	**(50,0)**	**0**	**(0,0)**	**3**	**(50,0)**	**0**	**(0,0**
GAP	Kırsal	**99**	39	39,4	0	0,0	18	18,2	44	44,4
	Kentsel	**295**	103	34,9	3	1,0	48	16,3	140	47,5
	Toplam	**394**	**142**	**36,0**	**3**	**0,8**	**66**	**16,8**	**184**	**46,7**

Tablo 152. Halen Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanan Kadınların Halen Kullandıkları Yöntemi Kimden Öğrendiklerine/Duyduklarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

			GÖY'ün Öğrenildiği/Duyulduğu Kişi														
İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	Akraba/ Arkadaş		TV, gazete, radyo		Eşim		Sağlık personeli		Doktor		Sağlık Ocağı		Ebe/Hemşire		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	Okuryazar Değil	4	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(12,5)	0	(0,0)	3	(37,5)	8
		Okuryazar	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	2	(40,0)	0	(0,0)	1	20,0	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	5
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		İlkokul Mezunu	4	(36,4)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(27,3)	0	(0,0)	4	(36,4)	11
		Ortaokul Mezunu	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	3
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
Batman	Kırsal	Okuryazar Değil	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	5
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	2	(18,2)	0	(0,0)	6	(54,5)	0	(0,0)	2	(18,2)	1	(9,1)	0	(0,0)	11
		Okuryazar	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Diyarbakır	Kırsal	Okuryazar Değil	11	(61,1)	0	(0,0)	3	(16,7)	2	(11,1)	2	(11,1)	0	(0,0)	0	(0,0)	18
		Okuryazar	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		İlkokul Mezunu	3	(60,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	12	(40,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(6,7)	9	(30,0)	4	(13,3)	3	(10,0)	30
		Okuryazar	2	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	4
		İlkokul Mezunu	8	(53,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(13,3)	1	(6,7)	4	(26,7)	15
		Ortaokul Mezunu	2	(66,7)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Lise Mezunu ve üzeri	3	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	5
Gaziantep	Kırsal	Okuryazar Değil	2	(40,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		Okuryazar	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	5
		İlkokul Mezunu	3	(33,3)	0	(0,0)	1	(11,1)	0	(0,0)	2	22,2)	0	(0,0)	2	(33,3)	9
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	9	32,1	0	0,0	4	14,3	0	0,0	8	28,6	0	0,0	7	25,0	28
		Okuryazar	8	(61,5)	0	(0,0)	2	(15,4)	0	(0,0)	2	(15,4)	0	(0,0)	1	(7,7)	13
		İlkokul Mezunu	17	29,3	2	3,4	13	22,4	0	0,0	14	24,1	0	0,0	12	20,7	58
		Ortaokul Mezunu	4	(57,1)	0	(0,0)	1	(14,3)	0	(0,0)	2	(28,6)	0	(0,0)	0	(0,0)	7
		Lise Mezunu ve üzeri	4	(30,8)	0	(0,0)	2	(15,4)	0	(0,0)	5	(38,5)	0	(0,0)	2	(15,4)	13

Not: Batman, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Şırnak illerinden eldeedilen verilerde GÖY'ün öğrenildiği/duyulduğu kişi açık uçlu olarak sorulduğu halde sağlık personeli ve sağlık ocağı cevapları alınmış ve bu cevapların hangi sağlık personelini ifade ettiği net olarak anlaşılamadığı için tabloda aynen verilmiştir.

Tablo 152. Halen Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanan Kadınların Halen Kullandıkları Yöntemi Kimden Öğrendiklerine/Duyduklarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY'ün Öğrenildiği/Duyulduğu Kişi														
			Akraba/ Arkadaş		TV, gazete, radyo		Eşim		Sağlık personeli		Doktor		Sağlık Ocağı		Ebe/Hemşire		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Kilis	Kırsal	Okuryazar Değil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Okuryazar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		İlkokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Ortaokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Lise Mezunu ve üzeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	4
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
Mardin	Kırsal	Okuryazar Değil	2	(22,2)	0	(0,0)	5	(55,6)	0	(0,0)	1	(11,1)	1	(11,1)	0	(0,0)	9
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	4
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	1	(11,2)	0	(0,0)	4	(44,4)	0	(0,0)	4	(44,4)	0	(0,0)	0	(0,0)	9
		Okuryazar	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		İlkokul Mezunu	1	(16,7)	0	(0,0)	3	(50,0)	0	(0,0)	1	(16,7)	1	(16,6)	0	(0,0)	6
		Ortaokul Mezunu	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	4
Siirt	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(40,0)	1	(20,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	2
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	1	(33,3)	1	(33,4)	0	(0,0)	3
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Şanlıurfa	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	4
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	7	30,4	0	0,0	2	8,7	0	0,0	8	34,8	0	0,0	6	26,1	23
		Okuryazar	1	(20,0)	0	(0,0)	3	(60,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(20,0)	5
		İlkokul Mezunu	1	(10,0)	1	(10,0)	2	(20,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	0	(0,0)	3	(30,0)	10
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2

Not: Batman, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Şırnak illerinden elde edilen verilerde GÖY'ün öğrenildiği/duyulduğu kişi açık uçlu olarak sorulduğu halde sağlık personeli ve sağlık ocağı cevabı alınmış ve bu cevapların hangi sağlık personelini ifade ettiği net olarak anlaşılamadığı için tabloda aynen verilmiştir.

Tablo 152. Halen Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanan Kadınların Halen Kullandıkları Yöntemi Kimden Öğrendiklerine/Duyduklarına, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Eğitim Düzeyi	GÖY'ün Öğrenildiği/Duyulduğu Kişi														
			Akraba/Arkadaş		TV, gazete, radyo		Eşim		Sağlık personeli		Doktor		Sağlık Ocağı		Ebe/Hemşire		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Şırnak	Kırsal	Okuryazar Değil	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	1
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
GAP	Kırsal	Okuryazar Değil	21	37,5	0	0,0	12	21,4	3	5,4	11	19,6	3	5,4	6	10,7	56
		Okuryazar	3	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(44,4)	0	(0,0)	2	(22,2)	9
		İlkokul Mezunu	9	30,0	0	0,0	9	30,0	0	0,0	3	10,0	3	10,0	5	16,7	30
		Ortaokul Mezunu	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Lise Mezunu ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	2
	Kentsel	Okuryazar Değil	33	30,8	0	0,0	17	15,9	2	1,9	33	30,8	6	5,6	16	15,0	107
		Okuryazar	13	48,1	0	0,0	5	18,5	0	0,0	3	11,1	1	3,7	5	18,5	27
		İlkokul Mezunu	32	29,1	3	2,7	22	20,0	0	0,0	26	23,6	3	2,7	24	21,8	110
		Ortaokul Mezunu	9	(50,0)	0	(0,0)	2	(11,1)	0	(0,0)	3	(16,7)	1	(5,6)	3	(16,7)	18
		Lise Mezunu ve üzeri	13	41,9	0	0,0	2	6,5	0	0,0	12	38,7	2	6,5	2	6,5	31

Not: Batman, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Şırnak illerinden elde edilen verilerde GÖY'ün öğrenildiği/duyulduğu kişi açık uçlu olarak sorulduğu halde sağlık personeli ve sağlık ocağı cevapları alınmış ve bu cevapların hangi sağlık personelini ifade ettiği net olarak anlaşılamadığı için tabloda aynen verilmiştir.

5°) Kullanılan Aile Planlaması Yöntemlerinin Edinilme Şekli (Kaynağı)

Halen herhangi bir gebeliği önleyici yöntem kullanan kadınların kullandıkların yöntemi temin ettikleri yerin %54,1 ile en sık sağlık ocağı olduğu saptanmıştır (**Tablo 153**). Bunu sırasıyla %13,6 ile AÇS klinikleri ve %8,6 ile eczaneler izlemektedir. Kırsal bölgelerde sağlık ocaklarından temin (%66,1) kentsel bölgelerden (%50,9) daha fazladır.

Bölgede halen herhangi bir gebeliği önleyici yöntem kullanan kadınların eğitim düzeyleri arttıkça, kullandıkları gebeliği önleyici yöntemi, hem kırsal hem kentsel kesimde, sağlık ocaklarından ve eczaneden temin etme oranları artmakta ve AÇS kliniği/Doğumevi' nden temin etme oranı azalmaktadır (**Tablo 154**). Bu tabloda da rakamlar çok küçük olduğu için il bazında yorum yapılamamıştır.

Bu verilerden sağlık ocaklarının içinde bulunduğu bütün olumsuz koşullara karşın etkin aile planlaması hizmetlerini öğretmiş oldukları ve sağladıkları anlaşılmaktadır. Bu durumda toplum sağlığını korumada Temel Sağlık Hizmetlerinin yürütülmesi, sürdürülmesi için altyapı bulunmaktadır. Yapılacak iş sağlık ocaklarının sayısının arttırılması, sağlık ocaklarının konumlarının düzeltilmesidir.

Tablo 149, 150, 151, 152, 153 ve 154 deki veriler birbiriyle uyuşmakta, sağlık ocaklarının Temel Sağlık Hizmetlerindeki önemli işlevini göstermektedir.

Tablo 153. Halen Gebeliği Önleyici Herhangi Bir Yöntem Kullanan Kadınların Kullandıkların Yöntemi Temin Ettikleri Yere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

		Kullanılan Yöntemin Temin Edildiği Yer									
İller	Yerleşim Yeri	Devlet Hastanesi %	Doğum Evi %	AÇS %	Sağlık Ocağı %	SSK %	Özel Hastane %	Özel Poliklinik %	Özel Hekim %	Eczane %	Toplam Sayı
Adıyaman	Kırsal	(12,5)	(0,0)	(0,0)	(62,5)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(25,0)	8
	Kentsel	(11,7)	(0,0)	(5,8)	(47,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(11,7)	(23,5)	17
	Toplam	12,0	0,0	4,0	52,0	0,0	0,0	0,0	8,0	24,0	25
Batman	Kırsal	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(80,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	5
	Kentsel	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	6
	Toplam	(0,0)	(0,0)	(9,1)	(90,9)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	11
Diyarbakır	Kırsal	(16,7)	(0,0)	(8,3)	(75,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	12
	Kentsel	11,7	17,6	21,6	49,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	51
	Toplam	11,7	14,3	19,0	54,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	63
Gaziantep	Kırsal	(7,1)	(0,0)	(0,0)	(85,7)	(0,0)	(0,0)	(7,1)	(0,0)	(0,0)	14
	Kentsel	2,3	0,0	3,5	45,3	10,5	5,8	4,6	10,5	17,5	86
	Toplam	3,0	0,0	3,0	51,0	9,0	5,0	5,0	9,0	15,0	100
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	(20,0)	(0,0)	(0,0)	(60,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(20,0)	(0,0)	5
	Toplam	(20,0)	(0,0)	(0,0)	(60,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(20,0)	(0,0)	5
Mardin	Kırsal	(0,0)	(0,0)	(75,0)	(25,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	8
	Kentsel	(17,6)	(0,0)	(41,2)	(41,7)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	17
	Toplam	12,8	0,0	52,0	36,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25
Siirt	Kırsal	(14,3)	(0,0)	(28,6)	(57,2)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	7
	Kentsel	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(100,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	6
	Toplam	(7,7)	(0,0)	(15,4)	(77,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	13
Şanlıurfa	Kırsal	(0,0)	(0,0)	(40,0)	(60,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	5
	Kentsel	3,1	6,2	12,5	56,2	3,1	6,2	3,1	0,0	9,3	32
	Toplam	2,7	5,4	16,2	56,7	2,7	5,4	2,7	0,0	8,1	37
Şırnak	Kırsal	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	0
	Kentsel	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	0
	Toplam	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	0
GAP	Kırsal	8,5	0,0	20,3	66,1	0,0	0,0	1,7	0,0	3,4	59
	Kentsel	6,8	5,0	11,8	50,9	4,5	3,1	2,3	5,4	10,0	220
	Toplam	7,1	3,9	13,6	54,1	3,6	2,5	2,1	4,3	8,6	279

*Geri çekme,takvim yöntemi gibi yöntemler hariç

Tablo 154. Halen Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemi Temin Ettikleri Yere, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	GÖY'ün Temin Edildiği Yer																				
		Eğitim Düzeyi	Devlet Hastanesi		AÇS Kliniği/Doğumevi		Sağlık Ocağı		Sağlık Evi		SSK Hastanesi/ Dispanseri		Özel Hastane		Özel Poliklinik		Özel Doktor Muayenesi		Eczane		Doktor		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	Okuryazar Değil	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mez. Ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	1	(11,1)	1	(11,1)	3	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(11,1)	3	(33,3)	0	(0,0)	9
		Ortaokulmezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Lise Mez. Ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	1	(25,0)	4
Batman	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	1	(25,0)	1	(25,0)	2	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Ortaokul mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez. Ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez. Ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Diyarbakır	Kırsal	Okuryazar Değil	1	(16,7)	0	(0,0)	3	(50,0)	2	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6
		Okuryazar	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	1	(33,3)	1	(33,3)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Ortaokul mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez. Ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	1	3,7	11	40,7	5	18,5	10	37,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	27
		Okuryazar	0	(0,0)	3	(75,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		İlkokul Mezunu	2	(16,7)	4	(33,3)	6	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	12
		Ortaokul mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mez. Ve üzeri	1	(33,3)	0	(0,0)	1	(33,3)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
Gaziantep	Kırsal	Okuryazar Değil	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3	(75,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(25,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	4
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6
		Ortaokul mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez. Ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	1	4,8	1	4,8	10	47,6	0	0,0	2	9,5	3	14,3	0	0,0	1	4,8	3	14,3	0	0,0	21
		Okuryazar	1	(10,0)	0	(0,0)	5	(50,0)	0	(0,0)	1	(10,0)	0	(0,0)	2	(20,0)	0	(0,0)	1	(10,0)	0	(0,0)	10
		İlkokul Mezunu	0	0,0	2	5,4	18	48,6	0	0,0	6	16,2	2	5,4	0	0,0	3	8,1	5	13,5	1	2,7	37
		Ortaokul mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(28,6)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(14,3)	0	(0,0)	4	(57,1)	0	(0,0)	7
		Lise Mez. ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(36,4)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(9,1)	4	(36,4)	2	(18,1)	0	(0,0)	11

Tablo 154. Halen Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemi Temin Ettikleri Yere, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	GÖY'ün Temin Edildiği Yer																				
		Eğitim Düzeyi	Devlet Hastanesi		AÇS Kliniği/Doğumevi		Sağlık Ocağı		Sağlık Evi		SSK Hastanesi/ Dispanseri		Özel Hastane		Özel Poliklinik		Özel Doktor Muayenesi		Eczane		Doktor		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kilis	Kırsal	Okuryazar Değil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Okuryazar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		İlkokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Ortaokul Mezunu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Lise Mez. ve üzeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mez. ve üzeri	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
Mardin	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	4	(66,7)	2	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6
		Okuryazar	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez. ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	1	(16,7)	4	(66,7)	1	(16,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	6
		Okuryazar	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	1	(33,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mez. ve üzeri	2	(40,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	1	(20,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
Siirt	Kırsal	Okuryazar Değil	1	(20,0)	2	(40,0)	2	(40,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	5
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez. ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mez. ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
Şanlıurfa	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	3
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez.ve üzeri	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
	Kentsel	Okuryazar Değil	1	(5,3)	5	(26,3)	8	(42,1)	0	(0,0)	1	(5,3)	2	(10,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(10,5)	0	(0,0)	19
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(66,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(33,3)	0	(0,0)	3
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	1	(14,3)	5	(71,4)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(14,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	7
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mez. ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	2	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2

Tablo 154. Halen Herhangi Bir Gebeliği Önleyici Yöntem (GÖY) Kullanan Kadınların Kullandıkları Yöntemi Temin Ettikleri Yere, İllere, Yerleşim Yerine ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	GÖY'ün Temin Edildiği Yer																				
		Eğitim Düzeyi	Devlet Hastanesi		AÇS Kliniği/Doğumevi		Sağlık Ocağı		Sağlık Evi		SSK Hastanesi/ Dispanseri		Özel Hastane		Özel Polikliniik		Özel Doktor Muayenesi		Eczane		Doktor		Toplam
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Şırnak	Kırsal	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez. ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
	Kentsel	Okuryazar Değil	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Okuryazar	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
		Lise Mez. ve üzeri	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0
GAP	Kırsal	Okuryazar Değil	4	12,1	8	24,2	16	48,5	4	12,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	3,0	0	0,0	33
		Okuryazar	1	(12,5)	1	(12,5)	3	(37,5)	1	(12,5)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(12,5)	0	(0,0)	1	(12,5)	0	(0,0)	8
		İlkokul Mezunu	0	(0,0)	2	(12,5)	11	(68,8)	3	(18,7)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	16
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(100,0)	0	(0,0)	1
		Lise Mez.ve üzeri	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	1	(50,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	2
	Kentsel	Okuryazar Değil	5	6,3	21	26,2	26	32,5	14	17,5	3	3,8	5	6,2	0	0,0	1	1,2	5	6,2	0	0,0	80
		Okuryazar	1	4,8	5	23,8	9	42,8	1	4,8	1	4,8	0	0,0	2	9,5	0	0,0	2	9,5	0	0,0	21
		İlkokul Mezunu	3	4,0	8	10,7	39	52,0	2	2,7	6	8,0	2	2,7	1	1,3	5	6,7	8	10,7	1	1,3	75
		Ortaokul Mezunu	0	(0,0)	0	(0,0)	9	(64,3)	0	(0,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	1	(7,1)	0	(0,0)	4	(28,6)	0	(0,0)	14
		Lise Mez. ve üzeri	4	14,3	3	10,7	10	35,7	2	7,1	0	0,0	0	0,0	1	3,6	4	14,3	3	10,7	1	3,6	28

V. Çocuk Sağlığı

Araştırma sırasında 1058 adet 0-59 aylık çocuğa soru kağıdı uygulanmıştır. Bu çocukların yaş gruplarına, cinsiyete, illere ve yerleşim yerine göre dağılımı **Tablo 155** de verilmiştir. 0-59 aylık çocukların %22,9'u 0-11 aylık, %16,9'u 12-23 aylık, %18,0'ı 24-35 aylık, %20,7'si 36-47 aylık, %21,6'sı 48-59 aylıktır.

Görüldüğü gibi 0-11 aylık kız çocuklarının dağılımı kırsal kesimde, aynı yaş grubundaki erkek çocuklarınkinden belirgin olarak düşük bulunmuştur. Kentsellerde 0-11 aylık kız çocuklarının sayıları ile erkeklerinki birbirine yakındır. Bir yaşından sonra kırsal kesimde de kız çocuklarının dağılımı erkek çocuk sayısı düzeyinde hatta daha fazla çıkmıştır. Bu durum bölgede kırsal kesimde doğum sonrasında ailelerin kız çocuklarını hemen benimsemediklerine, (çocuktan saymazlar) bu nedenle varlığını yadsıyarak nüfus kayıtlarını çok geç yaptırdıklarına, bu süreç içinde de ailelere çocuk sayıları sorulduğunda kız çocuklarını gizleyerek yanıt verdiklerine bağlanabilir.

Soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocukların herhangi bir zamanda sağlık ocağı ebelerince izlenme durumları incelendiğinde (**Tablo 156**); GAP Bölgesi'nde çocukların %95,2'sinin hiç izlenmediği tespit edilmiştir. Kırsal bölgelerde bu oran %97,2'ye yükselmektedir. Bir veya daha fazla izlenen çocuk oranı GAP Bölgesi'nde %4,8 olarak bulunmuştur. Çocukların izlenme durumunun (bir veya daha fazla sayıda) en yüksek olduğu bölge Diyarbakır kentsel bölgesidir (%12,1). Kentsel bölgeler arasında çocuk izlenme oranın en düşük olduğu yer Şanlıurfa kentselidir (%2,6). Adıyaman, Şırnak, Batman kırsal bölgelerindeki çocukların tamamının hiç izlenmediği görülmektedir.

0-59 aylık çocuk izleme durumunun geneline bakıldığında kırsal ve kentsel kesim arasında oran olarak önemli farklılıklar görülmemektedir. Adıyaman, Şırnak ve Batman kırsal kesiminde sağlık ocaklarında hekim olmaması ya da yardımcı sağlık personelinin yeterli sayıda olmaması önemli bir etkendir. Bunun dışında sağlık ocaklarının gereç yetersizliği, taşıt aracının olmayışı, gerekli denetimin yapılmaması hizmet sunumunda aksamalara yol açıyor olabilir.

Tablo 155. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Yaş Gruplarına, Cinsiyete, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Cinsiyet	Yaş Grubu (ay) 0-11 ay Sayı	%	12-23 ay Sayı	%	24-35 ay Sayı	%	36-47 ay Sayı	%	48-59 ay Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	Erkek	7	25,0	4	14,3	2	7,1	7	25,0	8	28,6	28
		Kız	4	16,7	3	12,5	6	25,0	3	12,5	8	33,3	24
	Kentsel	Erkek	7	38,9	2	11,1	2	11,1	3	16,7	4	22,2	18
		Kız	5	31,3	1	6,3	3	18,8	5	31,3	2	12,5	16
	Toplam	Erkek	14	30,4	6	13,0	4	8,7	10	21,7	12	26,1	46
		Kız	9	22,5	4	10,0	9	22,5	8	20,0	10	25,0	40
Batman	Kırsal	Erkek	3	33,3	2	22,2	0	0,0	2	22,2	2	22,2	9
		Kız	2	22,2	1	11,1	1	11,1	2	22,2	3	33,3	9
	Kentsel	Erkek	5	23,8	4	19,0	5	23,8	5	23,8	2	9,5	21
		Kız	5	22,7	5	22,7	3	13,6	4	18,2	5	22,7	22
	Toplam	Erkek	8	26,7	6	20,0	5	16,7	7	23,3	4	13,3	30
		Kız	7	22,6	6	19,4	4	12,9	6	19,4	8	25,8	31
Diyarbakır	Kırsal	Erkek	18	30,5	11	18,6	11	18,6	10	16,9	9	15,3	59
		Kız	4	11,8	5	14,7	5	14,7	11	32,4	9	26,5	34
	Kentsel	Erkek	6	10,7	12	21,4	11	19,6	9	16,1	18	32,1	56
		Kız	13	19,1	13	19,1	11	16,2	17	25,0	14	20,6	68
	Toplam	Erkek	24	20,9	23	20,0	22	19,1	19	16,5	27	23,5	115
		Kız	17	16,7	18	17,6	16	15,7	28	27,5	23	22,5	102
Gaziantep	Kırsal	Erkek	8	34,8	5	21,7	6	26,1	2	8,7	2	8,7	23
		Kız	7	25,0	7	25,0	5	17,9	2	7,1	7	25,0	28
	Kentsel	Erkek	18	23,4	18	23,4	14	18,2	14	18,2	13	16,9	77
		Kız	21	24,1	20	23,0	14	16,1	14	16,1	18	20,7	87
	Toplam	Erkek	26	26,0	23	23,0	20	20,0	16	16,0	15	15,0	100
		Kız	28	24,3	27	23,5	19	16,5	16	13,9	25	21,7	115
Kilis	Kırsal	Erkek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Kız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	Erkek	2	28,6	1	14,3	3	42,9	1	14,3	0	0,0	7
		Kız	0	0,0	2	66,7	0	0,0	0	0,0	1	33,3	3
	Toplam	Erkek	2	28,6	1	14,3	3	42,9	1	14,3	0	0,0	7
		Kız	0	0,0	2	66,7	0	0,0	0	0,0	1	33,3	3

Tablo 155. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Yaş Gruplarına, Cinsiyete, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (Devamı)

İller	Yerleşim Yeri	Cinsiyet	Yaş Grubu (ay) 0-11 ay Sayı	%	12-23 ay Sayı	%	24-35 ay Sayı	%	36-47 ay Sayı	%	48-59 ay Sayı	%	Toplam
Mardin	Kırsal	Erkek	11	32,4	3	8,8	8	23,5	7	20,6	5	14,7	34
		Kız	4	16,0	6	24,0	3	12,0	7	28,0	5	20,0	25
	Kentsel	Erkek	9	23,7	3	7,9	8	21,1	9	23,7	9	23,7	38
		Kız	7	25,9	4	14,8	7	25,9	5	18,5	4	14,8	27
	Toplam	Erkek	20	27,8	6	8,3	16	22,2	16	22,2	14	19,4	72
		Kız	11	21,2	10	19,2	10	19,2	12	23,1	9	17,3	52
Siirt	Kırsal	Erkek	2	8,7	5	21,7	5	21,7	5	21,7	6	26,1	23
		Kız	5	25,0	3	15,0	4	20,0	4	20,0	4	20,0	20
	Kentsel	Erkek	1	14,3	1	14,3	2	28,6	1	14,3	2	28,6	7
		Kız	1	11,1	2	22,2	3	33,3	2	22,2	1	11,1	9
	Toplam	Erkek	3	10,0	6	20,0	7	23,3	6	20,0	8	26,7	30
		Kız	6	20,7	5	17,2	7	24,1	6	20,7	5	17,2	29
Şanlıurfa	Kırsal	Erkek	12	27,3	3	6,8	6	13,6	11	25,0	12	27,3	44
		Kız	5	12,2	7	17,1	10	24,4	12	29,3	7	17,1	41
	Kentsel	Erkek	13	19,7	8	12,1	9	13,6	16	24,2	20	30,3	66
		Kız	12	23,5	9	17,6	8	15,7	9	17,6	13	25,5	51
	Toplam	Erkek	25	22,9	10	9,2	15	13,8	27	24,8	32	29,4	109
		Kız	17	18,5	16	17,4	18	19,6	21	22,8	20	21,7	92
Şırnak	Kırsal	Erkek	6	30,0	2	10,0	5	25,0	5	25,0	2	10,0	20
		Kız	4	44,4	0	0,0	1	11,1	2	22,2	2	22,2	9
	Kentsel	Erkek	8	28,6	6	21,4	6	21,4	3	10,7	5	17,9	28
		Kız	7	25,9	1	3,7	3	11,1	10	37,0	6	22,2	27
	Toplam	Erkek	14	29,2	8	16,7	11	22,9	8	16,7	7	14,6	48
		Kız	11	30,6	1	2,8	4	11,1	12	33,3	8	22,2	36
GAP	Kırsal	Erkek	67	27,9	35	14,6	43	17,9	49	20,4	46	19,2	240
		Kız	35	18,4	32	16,8	35	18,4	43	22,6	45	23,7	190
	Kentsel	Erkek	69	21,7	55	17,3	60	18,9	61	19,2	73	23,0	318
		Kız	71	22,9	57	18,4	52	16,8	66	21,3	64	20,6	310
	Toplam	Erkek	136	24,4	90	16,1	103	18,5	110	19,7	119	21,3	558
		Kız	106	21,2	89	17,8	87	17,4	109	21,8	109	21,8	500
		Toplam	242	22,9	179	16,9	190	18,0	219	20,7	228	21,6	1058

Tablo 156. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Herhangi Bir Zamanda Ebe Tarafından İzlenme Durumlarının İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Ebe İzlem Durumu				
	Yerleşim	Hiç İzlememiş		1+ İzlem		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	52	100,0	0	0,0	52
	Kentsel	31	91,2	3	8,8	34
	Toplam	**83**	**96,5**	**3**	**3,5**	**86**
Batman	Kırsal	29	100,0	0	0,0	29
	Kentsel	51	92,7	4	7,3	55
	Toplam	**80**	95,2	**4**	4,8	**84**
Diyarbakır	Kırsal	91	97,8	2	2,2	93
	Kentsel	109	87,9	15	12,1	124
	Toplam	**200**	92,2	**17**	7,8	**217**
Gaziantep	Kırsal	49	96,1	2	3,9	51
	Kentsel	158	96,3	6	3,7	164
	Toplam	**207**	**96,3**	**8**	**3,7**	**215**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	9	(90,0)	1	(10,0)	10
	Toplam	**9**	**(90,0)**	**1**	**(10,0)**	**10**
Mardin	Kırsal	56	94,9	3	5,1	59
	Kentsel	61	93,8	4	6,2	65
	Toplam	**117**	94,4	**7**	5,6	**124**
Siirt	Kırsal	39	90,7	4	9,3	43
	Kentsel	15	(93,8)	1	(6,3)	16
	Toplam	**54**	91,5	**5**	8,5	**59**
Şanlıurfa	Kırsal	84	98,8	1	1,2	85
	Kentsel	114	97,4	3	2,6	117
	Toplam	**198**	**98,0**	**4**	**2,0**	**202**
Şırnak	Kırsal	18	(100,0)	0	(0,0)	18
	Kentsel	41	95,3	2	4,7	43
	Toplam	**59**	96,7	**2**	3,3	**61**
GAP	Kırsal	418	97,2	12	2,8	430
	Kentsel	589	93,8	39	6,2	628
	Toplam	**1007**	**95,2**	**51**	**4,8**	**1058**

Soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocukların özürlülük durumlarının illere ve yerleşim yerine göre dağılımı incelendiğinde (**Tablo 157**); %0,9'unun doğumsal, %0,5'inin sonradan olmak üzere toplamda %1,4'ünün özrü olduğu görülmektedir. Bu değerler toplumda çocuklar arasında beklenen dağılımdan çok küçüktür (beklenen bu yaş grubunda toplam olarak %10 civarında).

Araştırma sırasında çocuklar muayene edilmeden yalnızca özürlü çocuğu olup olmadığı sorulmuş, alınan yanıta göre çocuklarda özürlülük durumu saptanmaya çalışılmıştır. Bu oranın düşük olmasında başlıca etken bu olabilir. Bunda ailelerin özürlü çocuklarının özürlü olduklarını bilmemesinin ya da söylemek istememesinin de rolü olabilir. Örneğin, görme, duyma, zihinsel geriliği aileler bilmezler veya ayırt edemezler.

(0-59) AYLIK ÇOCUKLARIN EBE TARAFINDAN İZLENME DURUMU

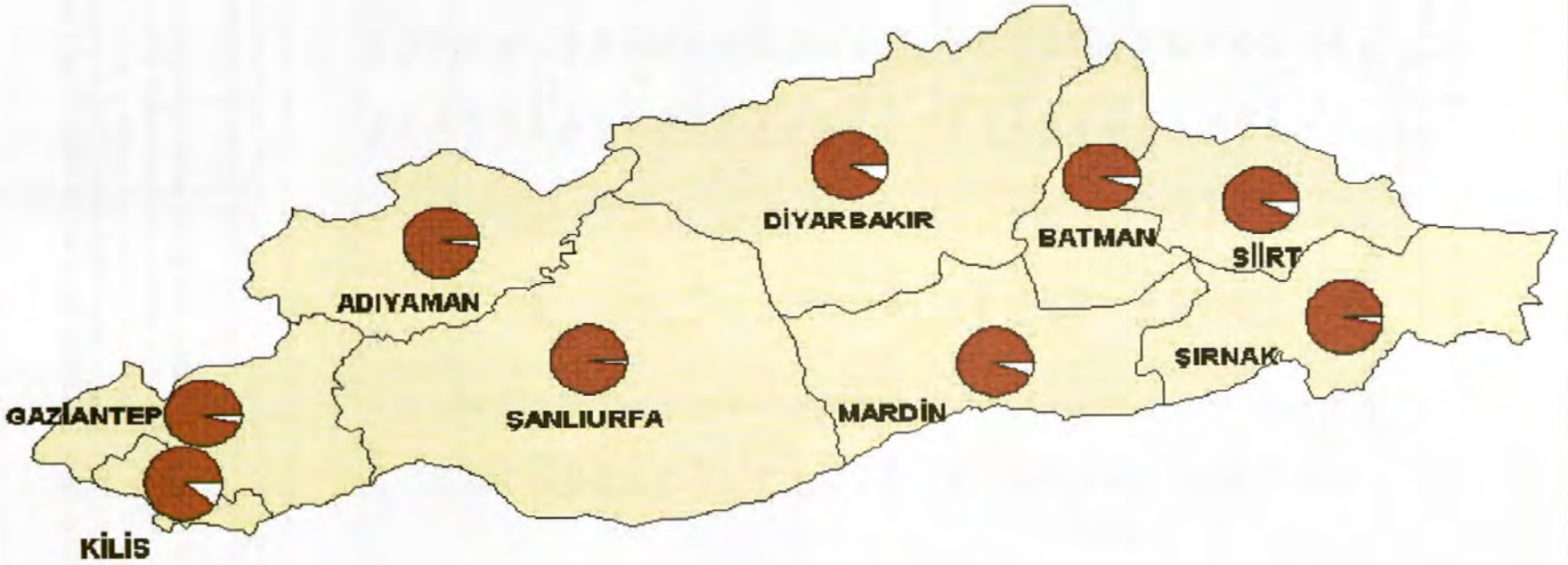

Tablo 157. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Özürlülük Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Özürlülük Durumu						
	Yerleşim	Yok		Doğumsal		Sonradan		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	51	98,1	0	0,0	1	1,9	52
	Kentsel	34	100,0	0	0,0	0	0,0	34
	Toplam	**85**	**98,8**	**0**	**0,0**	**1**	**1,2**	**86**
Batman	Kırsal	28	96,6	0	0,0	1	3,4	29
	Kentsel	54	98,2	0	0,0	1	1,8	55
	Toplam	**82**	**97,6**	**0**	**0,0**	**2**	**2,4**	**84**
Diyarbakır	Kırsal	92	98,9	1	1,1	0	0,0	93
	Kentsel	122	98,4	1	0,8	1	0,8	124
	Toplam	**214**	**98,6**	**2**	**0,9**	**1**	**0,5**	**217**
Gaziantep	Kırsal	51	100,0	0	0,0	0	0,0	51
	Kentsel	164	100,0	0	0,0	0	0,0	164
	Toplam	**215**	**100,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**215**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	9	(90,0)	1	(10,0)	0	(0,0)	10
	Toplam	**9**	**(90,0)**	**1**	**(10,0)**	**0**	**(0,0)**	**10**
Mardin	Kırsal	57	96,6	1	1,7	1	1,7	59
	Kentsel	63	96,9	2	3,1	0	0,0	65
	Toplam	**120**	**96,8**	**3**	**2,4**	**1**	**0,8**	**124**
Siirt	Kırsal	42	97,7	1	2,3	0	0,0	43
	Kentsel	16	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	16
	Toplam	**58**	**98,3**	**1**	**1,7**	**0**	**0,0**	**59**
Şanlıurfa	Kırsal	84	98,8	1	1,2	0	0,0	85
	Kentsel	115	98,3	2	1,7	0	0,0	117
	Toplam	**199**	**98,5**	**3**	**1,5**	**0**	**0,0**	**202**
Şırnak	Kırsal	18	(100,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	18
	Kentsel	43	100,0	0	0,0	0	0,0	43
	Toplam	**61**	**100,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**61**
GAP	Kırsal	423	98,4	4	0,9	3	0,7	430
	Kentsel	620	98,7	6	1,0	2	0,3	628
	Toplam	**1043**	**98,6**	**10**	**0,9**	**5**	**0,5**	**1058**

Çocukların doğar doğmaz hemen anne sütü almaları çocuk sağlığı açısından çok önemlidir. Toplumdaki yanlış algılama ve gelenek doğar doğmaz çocuğa çok değerli besin maddesi olan anne sütü (özellikle ilk ağız sütü) verilmez. Bu anneler tarafından terk edilmesi gereken yanlış bir gelenektir.

Öte yandan çocuklar doğdukları andan itibaren 4-6. aya kadar başka hiçbir besin maddesine gereksinim duymadan anne sütü ile beslenebilir. Çocukların bu süre içinde gelişmesinde anne sütü yeterlidir. Aslında çocuğun sindirim sistemi de anne sütü dışında başka bir besin maddesini almak için fizyolojik olarak gelişmiş değildir. Altıncı aydan itibaren çocuğun gelişmesinde anne sütü yeterli gelmediğinden, bunu diğer besinlerle takviye etmek gerekir. İşte çocuğun anne sütü dışında

dışardan aldığı bu besin maddesine ek gıda denir. Eğer anne sütü doğumdan hemen sonra yeterli gelmiyor veya hiç gelmiyorsa o zaman çocuğa erken ek gıda verilebilir. Normalde çocuğa 4. ayından itibaren ek gıdaya geçmek gerekir.

Bu yüzden 0-59 aylık çocuklara ilişkin olarak annelerine bu konularda da soru sorulmuştur.

Soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocukların anne sütü emzirilmeye başlama zamanı **Tablo 158** de verilmiştir. 0-59 aylık çocukların %1,9'unun doğumdan sonra hiç emzirilmediği, %35,0'ının ilk bir saat içinde, %31,9'unun 2-24 saat içinde, %31,2'sinin 24 saatten sonra emzirilmeye başlandığı belirlenmiştir. Çocuk sağlığı açısından önemli olan ilk bir saat içinde emzirme oranının en yüksek olduğu il Adıyaman'dır (%68,6). Mardin, Siirt ve Batman illerinde ilk bir saat içinde emzirme oranları %10'unun altındadır. Hiç emzirilmeyen çocuk oranı Kilis ve Batman illerinde yüksek bulunmuştur (sırasıyla %10,0 ve %8,8).

Soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocuklara doğumdan sonra ilk verilen gıda incelendiğinde (**Tablo 159**); çocukların %56,4'üne ilk olarak anne sütü, %34,7'sine şekerli su, %9,0'ına diğer gıdaların verildiği görülmektedir. İlk olarak anne sütü vermenin en yüksek oranda olduğu il Şanlıurfa'dır (%78,2). Doğumdan sonra ilk gıda olarak bebeğe şekerli su verilme Şırnak'ta %73,3, Mardin'de %64,2 gibi oldukça yüksek oranlarda bulunmuştur.

Tablodan da anlaşılacağı gibi anneler doğumdan hemen sonra anne sütünü vermemekle birlikte ilk verdikleri besinin anne sütü olduğu görülmektedir (%56,4). Bundan sonra doğumda bebeğe ilk verilen besin türü olarak şekerli su gelmektedir (%34,7). Bu uygulama, toplumda çocuğa doğar doğmaz anne sütünün verilmeyişinde önemli bir yer tutar. Bu durum toplumda yeni doğan çocukların beslenmesinde yanlış bilgilenmenin sonucudur.

Tablo 160 da görüldüğü gibi, soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocukların ek gıdaya başlama zamanı ortalaması 6,44 ± 4,14 ay olarak bulunmuştur. Ek gıdaya en erken Kilis'te (5,07 ± 2,43), en geç Şanlıurfa'da (8,22 ± 5,67) başlanmaktadır.

Ek gıdanın ne anlama geldiği annelere halk sağlığı uzmanı ve saha ekibindeki yüksek hemşire tarafından açıklanmıştır.

Araştırma kapsamındaki konutlarda yaşayan 0-59 aylık çocuklara ilk verilen ek gıda çeşidi incelendiğinde (**Tablo 161**); en sık verilen ek gıdanın inek sütü olduğu görülmektedir (%28,4). Daha sonra sırasıyla hazır mama (%17,7), çay- bisküvi (%14,5) ve sebze çorbaları (%13,5) gelmektedir.

Çocuklara verilen ilk ek gıda olarak kırsal bölgelerde inek sütü ve yoğurt verilmesi, buna karşın kentsel bölgelerde ise hazır mama verilmesi artmaktadır.

Tablodan da anlaşılacağı gibi süt ve yoğurt ek gıda listesi içinde birinci sırayı almaktadır (%41,6). Süt ve süt ürünlerinin, anneler tarafından tercih edilen bir ek gıda olduğunu anlaşılmaktadır.

Araştırma sırasında soru kağıdı uygulanan ve boy ve ağırlıkları ölçülen 0-59 aylık çocukların malnütrisyon durumu **Tablo 162-163** de ve **Şekil 4-6** da verilmiştir. Yaşa göre boy değerlendirmesine bakıldığında (**Tablo 162, Şekil 4**); 0-59 aylık çocukların %35,6'sının yaşlarına göre kısa (bodur-stunted), %16,9'unun ise ciddi olarak kısa boylu olduğu saptanmıştır. Bodurluğun genel olarak kırsal kesimde daha fazla olduğu görülmektedir. Bodurluk sırasıyla Diyarbakır ilinde %46,0, Şanlıurfa ilinde %45,0, Mardin ilinde %42,7, Adıyaman ilinde %32,4, Siirt ilinde %31,6, Şırnak ilinde %27,3, Batman ilinde %25,4, Gaziantep ilinde %24,1 ve Kilis ilinde %12,5 olarak belirlenmiştir. Ciddi olarak kısa boyluluğun en yaygın olduğu il %24,5 ile Diyarbakır'dır.

Yaşa göre ağırlık değerlendirmesine bakıldığında (**Tablo 162, Şekil 5**); 0-59 aylık çocukların %15,1'inin düşük kilolu (kavruk-underweight) olduğu saptanmıştır. Düşük kiloluluğun genel olarak kırsal kesimde daha fazla olduğu görülmektedir. Düşük kiloluluğun en yaygın olduğu iller Şırnak (%21,2) ve Şanlıurfa (%21,1)'dır.

Boya göre ağırlık değerlendirmesine bakıldığında (**Tablo 163, Şekil 6**); 0-59 aylık çocukların %4,4'ünün zayıf (wasted) olduğu saptanmıştır. Zayıflığın en yaygın olduğu iller Kilis (%12,5) ve Şırnak (% 12,1)' tır.

Tablolardan görüldüğü gibi çocuklarda beslenme yetersizliği bazı illerde %50' ye yaklaşmaktadır.

Tablo 158. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Doğumdan Sonra İlk Emzirilme Zamanlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Doğumdan Sonra İlk Olarak Emzirilme Zamanı								
		Hiç Emzirmemiş		Bir Saat İçinde		2-24 Saat İçinde		25+ Saat İçinde		Toplam*
İller	Yerleşim Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	0	0,0	35	67,3	11	21,1	6	11,5	52
	Kentsel	0	0,0	24	70,6	1	2,9	9	26,4	34
	Toplam	0	0,0	59	68,6	12	13,9	15	17,4	86
Batman	Kırsal	2	7,1	3	10,7	10	35,7	13	46,4	28
	Kentsel	5	9,6	2	3,8	30	57,7	15	28,8	52
	Toplam	7	8,8	5	6,3	40	50,0	28	35,0	80
Diyarbakır	Kırsal	1	1,1	7	7,9	43	48,3	38	42,7	89
	Kentsel	0	0,0	24	19,8	68	56,2	29	24,0	121
	Toplam	1	0,5	31	14,8	111	52,9	67	31,9	210
Gaziantep	Kırsal	1	2,0	33	64,7	10	19,6	7	13,7	51
	Kentsel	0	0,0	94	58,0	24	14,8	44	27,2	162
	Toplam	1	0,5	127	59,6	34	16,0	51	23,9	213
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	1	(10,0)	6	(60,0)	2	(20,0)	1	(10,0)	10
	Toplam	1	(10,0)	6	(60,0)	2	(20,0)	1	(10,0)	10
Mardin	Kırsal	1	1,9	4	7,4	16	29,6	33	61,1	54
	Kentsel	0	0,0	3	4,7	14	21,9	47	73,4	64
	Toplam	1	0,8	7	5,9	30	25,4	80	67,8	118
Siirt	Kırsal	1	2,4	3	7,1	20	47,6	18	42,9	42
	Kentsel	0	(0,0)	0	(0,0)	4	(26,7)	11	(73,3)	15
	Toplam	1	1,8	3	5,3	24	42,1	29	50,9	57
Şanlıurfa	Kırsal	4	4,6	53	61,6	16	18,6	13	15,1	86
	Kentsel	1	0,9	50	43,4	25	21,6	39	33,9	115
	Toplam	5	2,5	103	51,2	41	20,4	52	25,8	201
Şırnak	Kırsal	0	(0,0)	8	(44,4)	10	(55,6)	0	(0,0)	18
	Kentsel	3	7,1	13	31,0	26	61,9	0	0,0	42
	Toplam	3	5,0	21	35,0	36	60,0	0	0,0	60
GAP	Kırsal	10	2,4	146	34,8	136	32,4	128	30,5	420
	Kentsel	10	1,6	216	35,1	194	31,5	195	31,7	615
	Toplam	20	1,9	362	35,0	330	31,9	323	31,2	1035

*23 çocuğa ilişkin (yanıtlayıcı bilmediği için) yanıt alınamamıştır.

Tablo 159. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Doğumdan Sonra İlk Verilen Gıda Çeşidine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Doğumdan Sonra İlk Verilen Gıda						
	Yerleşim	Anne Sütü		Şekerli Su		Diğer*		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam**
Adıyaman	Kırsal	35	67,3	15	28,8	2	3,8	52
	Kentsel	30	88,2	2	5,9	2	5,9	34
	Toplam	**65**	**75,6**	**17**	**19,8**	**4**	**4,7**	**86**
Batman	Kırsal	13	44,8	7	24,1	9	31,0	29
	Kentsel	38	70,4	12	22,2	4	7,4	54
	Toplam	**51**	**61,4**	**19**	**22,9**	**13**	**15,7**	**83**
Diyarbakır	Kırsal	40	44,9	42	47,2	7	7,9	89
	Kentsel	53	45,7	57	49,1	6	5,2	116
	Toplam	93	45,4	99	48,3	13	6,3	205
Gaziantep	Kırsal	38	74,5	10	19,6	3	5,9	51
	Kentsel	100	61,0	49	29,8	15	9,2	164
	Toplam	**138**	**64,2**	**59**	**27,4**	**18**	**8,4**	**215**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	7	(70,0)	2	(20,0)	1	(10,0)	10
	Toplam	**7**	**(70,0)**	**2**	**(20,0)**	**1**	**(10,0)**	**10**
Mardin	Kırsal	18	32,1	31	55,4	7	12,5	56
	Kentsel	14	21,9	46	71,9	4	6,3	64
	Toplam	**32**	**26,7**	**77**	**64,2**	**11**	**9,2**	**120**
Siirt	Kırsal	25	59,5	7	16,7	10	23,8	42
	Kentsel	2	(13,3)	12	(80,0)	1	(6,7)	15
	Toplam	**27**	**47,4**	**19**	**33,3**	**11**	**19,3**	**57**
Şanlıurfa	Kırsal	61	71,8	12	14,1	12	14,1	85
	Kentsel	97	82,9	12	10,3	8	6,8	117
	Toplam	**158**	**78,2**	**24**	**11,9**	**20**	**9,9**	**202**
Şırnak	Kırsal	3	(16,7)	14	(77,8)	1	(5,6)	18
	Kentsel	11	26,2	30	71,4	1	2,4	42
	Toplam	**14**	**23,3**	**44**	**73,3**	**2**	**3,3**	**60**
GAP	Kırsal	233	55,2	138	32,7	51	12,1	422
	Kentsel	352	57,1	222	36,0	42	6,8	616
	Toplam	**585**	**56,4**	**360**	**34,7**	**93**	**9,0**	**1038**

* su, pekmez, yağ

** 20 çocuğa ilişkin (yanıtlayıcı bilmediği için) yanıt alınamamıştır.

İLK EMZİRME ZAMANI

DOĞUMDAN SONRA İLK VERİLEN GIDA

Tablo 160. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların İllere ve Yerleşim Yerine Göre Ek Gıdaya Başlama Zamanı Ortalamaları

İller	Yerleşim Yeri	Ek Gıdaya Başlama Zamanı Aritmetik Ortalama ±SD
Adıyaman	**Kırsal**	5,61 ± 3,32
	Kentsel	5,27 ± 3,98
	Toplam	5,47 ± 3,58
Batman	**Kırsal**	4,96 ± 5,37
	Kentsel	5,32 ± 3,80
	Toplam	5,19 ± 4,38
Diyarbakır	**Kırsal**	6,15 ± 3,05
	Kentsel	5,39 ± 3,22
	Toplam	6,02 ± 3,09
Gaziantep	**Kırsal**	4,63 ± 2,87
	Kentsel	5,34 ± 3,63
	Toplam	5,18 ± 3,49
Kilis	**Kırsal**	-
	Kentsel	5,07 ± 2,43
	Toplam	5,07 ± 2,43
Mardin	**Kırsal**	5,25 ± 4,49
	Kentsel	5,81 ± 4,43
	Toplam	5,55 ± 4,49
Siirt	**Kırsal**	6,71 ± 3,93
	Kentsel	5,73 ± 2,46
	Toplam	6,46 ± 3,61
Şanlıurfa	**Kırsal**	8,71 ± 5,55
	Kentsel	7,87 ± 5,76
	Toplam	8,22 ± 5,67
Şırnak	**Kırsal**	4,94 ± 2,90
	Kentsel	6,39 ± 4,53
	Toplam	5,95 ± 4,13
GAP	**Kırsal**	6,82 ± 4,12
	Kentsel	6,19 ± 4,14
	Toplam	6,44 ± 4,14

Tablo 161. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların İlk Verilen Ek Gıda Çeşidine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		İlk Verilen Ek Gıda Çeşidi							
	Yerleşim	İnek Sütü	Meyve Suyu	Yoğurt	Sebze Çorbaları	Çay, bisküvi	Hazır Mama	Diğer*	Toplam
İller	Yeri	%	%	%	%	%	%	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	42,5	2,1	6,3	10,6	12,7	19,1	6,3	47
	Kentsel	16,1	3,2	6,4	16,1	22,5	29,0	6,4	31
	Toplam	32,1	2,6	6,4	12,8	16,6	23,1	6,4	78
Batman	Kırsal	22,7	4,5	18,2	18,2	4,5	27,3	4,5	22
	Kentsel	6,1	2,0	20,4	22,4	16,3	24,5	8,2	49
	Toplam	11,3	2,8	19,7	21,1	12,7	25,4	7,0	71
Diyarbakır	Kırsal	28,4	3,7	16,0	14,8	25,9	7,4	3,7	81
	Kentsel	23,5	5,2	6,1	19,1	14,8	23,5	7,8	115
	Toplam	25,5	4,6	10,2	17,3	19,4	16,8	6,1	196
Gaziantep	Kırsal	53,4	9,3	6,9	9,3	11,6	6,9	2,3	43
	Kentsel	22,5	9,3	6,0	11,3	17,9	16,5	16,5	151
	Toplam	29,4	9,3	6,2	10,8	16,5	14,4	13,4	194
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	(0,0)	(30,0)	(20,0)	(0,0)	(20,0)	(20,0)	(10,0)	10
	Toplam	(0,0)	(30,0)	(20,0)	(0,0)	(20,0)	(20,0)	(10,0)	10
Mardin	Kırsal	26,7	2,2	28,9	17,8	8,9	8,9	6,7	45
	Kentsel	18,5	5,6	5,6	11,1	20,4	33,3	5,6	54
	Toplam	22,2	4,0	16,2	14,1	15,2	22,2	6,1	99
Siirt	Kırsal	28,9	2,6	10,5	23,7	21,1	10,5	2,6	38
	Kentsel	(7,1)	(7,1)	(21,4)	(28,6)	(14,3)	(21,4)	(0,0)	14
	Toplam	23,1	3,8	13,5	25,0	19,2	13,5	1,9	52
Şanlıurfa	Kırsal	48,0	0,0	22,6	5,3	8,0	9,3	6,6	75
	Kentsel	34,6	2,8	15,3	7,6	5,7	22,1	11,5	104
	Toplam	40,2	1,6	18,4	6,7	6,7	16,7	9,4	179
Şırnak	Kırsal	(62,5)	(0,0)	(25,0)	(6,3)	(6,3)	(0,0)	(0,0)	16
	Kentsel	23,7	0,0	26,3	15,8	7,9	18,4	7,9	38
	Toplam	35,2	0,0	25,9	13,0	7,4	13,0	5,6	54
GAP	Kırsal	38,1	3,0	16,7	12,8	14,2	10,6	4,6	367
	Kentsel	22,1	5,7	10,1	13,9	14,7	22,3	10,4	566
	Toplam	28,4	4,6	13,2	13,5	14,5	17,7	8,1	933

* Yumurta, pirinç, pirinç unu + süt+su ile evde hazırlanan mama, kavrulmuş un + süt+su ile evde hazırlanan mama, inek sütü + bisküvi

Tablo 162. Araştırmaya Sırasında Muayene Edilen 0-59 Aylık Çocukların Yaşa Göre Boy ve Yaşa Göre Ağırlık Açısından Malnütrisyon Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

			Yaşa Göre Boy				Yaşa Göre Ağırlık			
			-3 SD'nin altındaki		-2 SD'nin altındaki**		-3 SD'nin altındaki		-2 SD'nin altındaki**	
İller	Yerleşim yeri	n***	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	42	7	16,7	18	42,9	2	4,8	4	9,5
	Kentsel	32	1	3,1	6	18,8	0	0,0	2	6,3
	Toplam	74	8	10,8	24	32,4	2	2,7	6	8,1
Batman	Kırsal	19	6	31,6	9	47,4	1	5,3	3	15,8
	Kentsel	44	3	6,8	7	15,9	0	0,0	0	0,0
	Toplam	63	9	14,3	16	25,4	1	1,6	3	4,8
Diyarbakır	Kırsal	72	18	25,0	29	40,3	3	4,2	12	16,7
	Kentsel	67	16	23,9	35	52,2	4	6,0	8	11,9
	Toplam	139	34	24,5	64	46,0	7	5,0	20	14,4
Gaziantep	Kırsal	43	4	9,3	9	20,9	2	4,7	12	27,9
	Kentsel	148	19	12,8	37	25,0	3	2,0	23	15,5
	Toplam	191	23	12,0	46	24,1	5	2,6	35	18,3
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	8	0	0,0	1	12,5	0	0,0	1	12,5
	Toplam	8	0	0,0	1	12,5	0	0,0	1	12,5
Mardin	Kırsal	32	9	28,1	17	53,1	0	0,0	4	12,5
	Kentsel	43	7	16,3	15	34,9	2	4,7	4	9,3
	Toplam	75	16	21,3	32	42,7	2	2,7	8	10,7
Siirt	Kırsal	32	3	9,4	11	34,4	2	6,3	6	18,8
	Kentsel	6	0	0,0	1	16,	0	0,0	0	0,0
	Toplam	38	3	7,9	12	31,6	2	5,3	6	15,8
Şanlıurfa	Kırsal	70	17	24,3	33	47,1	6	8,6	13	18,6
	Kentsel	110	21	19,1	48	43,6	4	3,6	25	22,7
	Toplam	180	38	21,1	81	45,0	10	5,6	38	21,1
Şırnak	Kırsal	5	1	20,0	2	40,0	0	0,0	0	0,0
	Kentsel	28	3	10,7	7	25,0	2	7,1	7	25,0
	Toplam	33	4	12,1	9	27,3	2	6,1	7	21,2
	Kırsal	315	65	20,6	128	40,6	16	5,1	54	17,1
GAP*	Kentsel	486	70	14,4	157	32,3	15	3,1	70	14,4
	Toplam	801	135	16,9	285	35,6	31	3,9	124	15,1

*Bu rakamlar araştırma tarihinden önceki 0-59 aylık dönem içinde doğanlar içindir. Her endeks, NCHS/CDC/WHO uluslar arası referans grubunun ortanca değerinden standart sapma (SD) birimleri sayısı olarak ifade edilmiştir. Referans grubunun ortanca değerinden standart sapma z-skorları eksi iki veya eksi üç (-2SD veya –3SD) olan çocuklar yetersiz beslenmiş olarak sınıflandırılmıştır.

** -3SD'nin altında olan çocukları da içermektedir.

***Evde olmadığı için boyu ve kilosu ölçülemeyen çocuklar değerlendirme dışı bırakılmıştır.

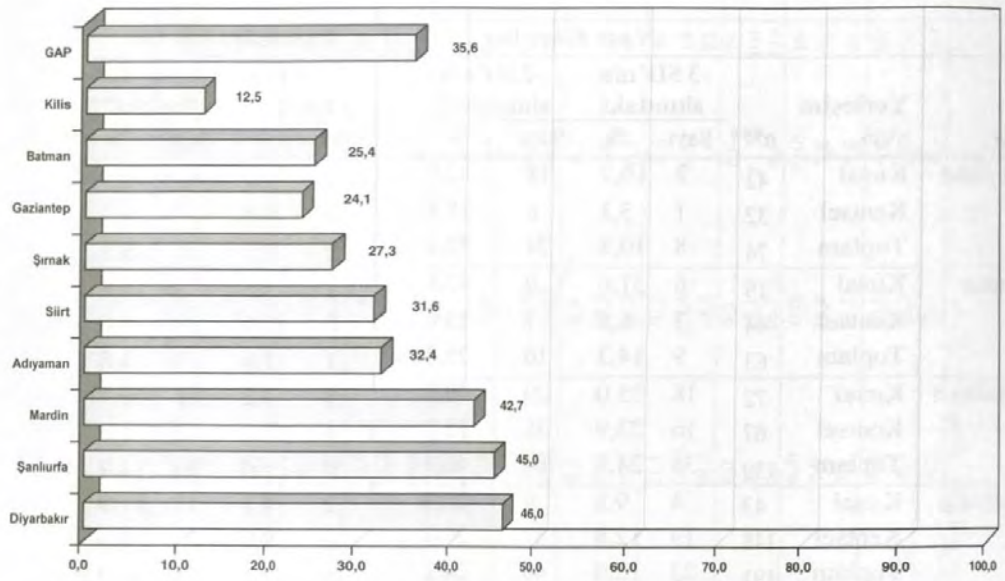

Şekil 4. İllere Göre GAP Bölgesi'ndeki Çocuklarda Yaşa Göre Boy Değeri -2SD'nin Altında Olanların Yüzdesi

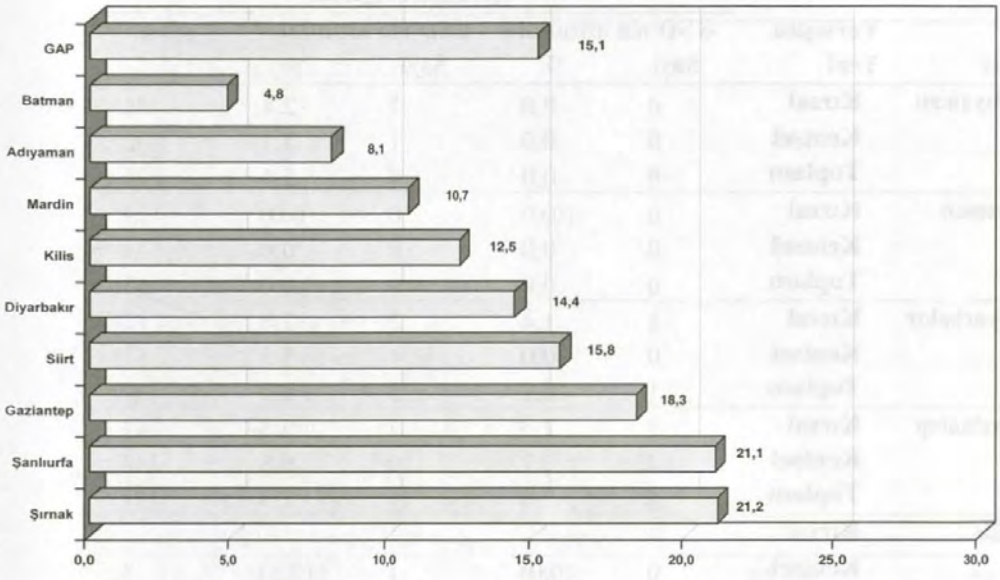

Şekil 5. İllere Göre GAP Bölgesi'ndeki Çocuklarda Yaşa Göre Ağırlık Değeri -2SD'nin Altında Olanların Yüzdesi

Tablo 163. Araştırma Sırasında Muayene Edilen 0-59 Aylık Çocukların Boya Göre Ağırlık Açısından Malnütrisyon Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

		Boya Göre Ağırlık				
	Yerleşim	-3 SD'nin altındaki		-2 SD'nin altındaki**		Toplam***
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	0	0,0	1	2,4	42
	Kentsel	0	0,0	1	3,1	32
	Toplam	0	0,0	4	5,4	74
Batman	Kırsal	0	(0,0)	0	(0,0)	19
	Kentsel	0	0,0	0	0,0	44
	Toplam	0	0,0	0	0,0	63
Diyarbakır	Kırsal	1	1,4	2	2,8	72
	Kentsel	0	0,0	1	1,5	67
	Toplam	1	0,7	3	2,2	139
Gaziantep	Kırsal	1	2,3	4	9,3	43
	Kentsel	4	2,7	10	6,8	148
	Toplam	5	2,6	14	7,3	191
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	(0,0)	1	(12,5)	8
	Toplam	0	(0,0)	1	(12,5)	8
Mardin	Kırsal	0	0,0	0	0,0	32
	Kentsel	0	0,0	1	2,3	43
	Toplam	0	0,0	1	1,3	75
Siirt	Kırsal	2	6,3	3	9,4	32
	Kentsel	0	(0,0)	0	(0,0)	6
	Toplam	2	5,3	3	7,9	38
Şanlıurfa	Kırsal	0	0,0	2	2,9	70
	Kentsel	1	0,9	5	4,5	110
	Toplam	1	0,6	7	3,9	180
Şırnak	Kırsal	0	(0,0)	0	(0,0)	5
	Kentsel	0	0,0	4	14,3	28
	Toplam	0	0,0	4	12,1	33
	Kırsal	4	1,3	12	3,8	315
GAP	Kentsel	5	1,0	23	4,7	486
	Toplam	**9**	**1,1**	**35**	**4,4**	**801**

*Bu rakamlar araştırma tarihinden önceki 0-59 aylık dönem içinde doğanlar içindir. Her endeks, NCHS/CDC/WHO uluslar arası referans grubunun ortanca değerinden standart sapma (SD) birimleri sayısı olarak ifade edilmiştir. Referans grubunun ortanca değerinden standart sapma z-skorları eksi iki veya eksi üç (-2SD veya -3SD) olan çocuklar yetersiz beslenmiş olarak sınıflandırılmıştır.

** -3SD'nin altında olan çocukları da içermektedir.

***Evde olmadığı için boyu ve kilosu ölçülemeyen çocuklar değerlendirme dışı bırakılmıştır.

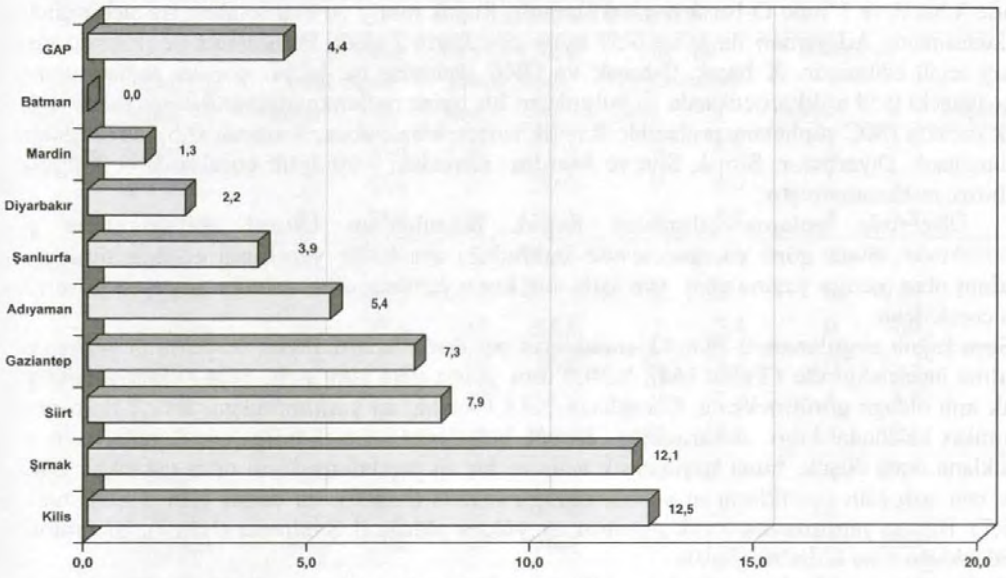

Şekil 6. İllere Göre GAP Bölgesi'ndeki Çocuklarda Boya Göre Ağırlık Değeri -2SD'nin Altında Olanların Yüzdesi

Yapılan fizik muayenelerinde Gaziantep ilindeki 0-59 aylık çocukların 2 tanesinde DKÇ şüphesi, 1'inde kraniotabes ve 4'ünde O-bacak tespit edilmiştir. Raşitik rosary ve X bacağa ise hiçbir çocukta rastlanmamıştır. Şanlıurfa ilindeki 0-59 aylık çocukların 1 tanesinde DKÇ şüphesi, 1'inde X bacak ve 1'inde O-bacak tespit edilmiştir. Raşitik rosary ve kraniotabese ise hiçbir çocukta rastlanmamıştır. Adıyaman ilinde ise 0-59 aylık çocukların 2'sinde kraniotabes ve 2'sinde raşitik rosary tespit edilmiştir. X bacak, O-bacak ve DKÇ şüphesine ise hiçbir çocukta rastlanmamıştır. Kilis ilindeki 0-59 aylık çocuklarda bu bulguların hiç birine rastlanamamıştır.Batman ilinde 1 0-59 aylık çocukta DKÇ şüphesine rastlanıldı. Raşitik rosary, kraniotabes, X bacak, O bacak bulgularına rastlanılmadı. Diyarbakır, Şırnak, Siirt ve Mardin illerindeki 0-59 aylık çocuklarda bu bulguların hiç birine rastlanamamıştır.

Ülkemizde aşılama çalışmaları Sağlık Bakanlığı'nın Ulusal aşı takvimine göre yapılmaktadır. Buna göre çocuğun içinde bulunduğu aya kadar yapılması gereken tüm aşıları yapılmış olan çocuğa yaşına göre tam aşılı, bir kısmı yapılmış olan çocuğa da yaşına göre eksik aşılı çocuk denir.

Soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocukların aşı durumlarının illere ve yerleşim yerine göre dağılımı incelendiğinde (**Tablo 164**); %30,0'ının yaşına göre tam aşılı, %34,7'sinin yaşına göre eksik aşılı olduğu görülmektedir. Çocukların %18,1'ine hiç aşı yapılmamıştır, %17,2'sinin ise aşı durumları hakkında bilgi alınamamıştır. Kırsal bölgelerde kentsel bölgelerle kıyasla, tam aşılı çocukların oranı düşük, buna karşın eksik aşılı ve hiç aşı yapılmamışların oranı yüksektir .Yaşına göre tam aşılı olan çocukların en yüksek olduğu il Kilis (%60,0), en düşük olan il ise Şırnak'tır (%6,7). Hiç aşı yapılmamış çocuk oranının en yüksek olduğu il Şanlıurfa (%28,1), bu oranın en düşük olduğu il ise Kilis'tir (%0,0).

0-59 aylık çocuklarda aşı ile önlenebilir hastalıklar (kızamık, çocuk felci, difteri, boğmaca, tetanoz, hepatit B, verem) önemli yer tutar. Bu nedenle 0-59 aylık çocuklarda tam aşılı oranını %80'in (Kızamık için %90'ın) üzerine çıkarmak gerekir ki, çocuklar bu ölümcül ve sakat bırakan hastalıklardan korunsun. Tablodan da görüldüğü gibi tam aşılı çocuk oranı %30 olup bu durum, çocuk sağlığı hizmetleri içinde aşılama hizmetlerinin iyi yürümediğini göstermektedir. Temel sağlık hizmetlerinin yürütülmesi için alt yapı (sağlık ocağı) bulunduğuna göre, sağlık ocaklarının aşı, ekipman, taşıt aracı yönünden destekleme ve denetleme, sorunu çözmede yeterli olacaktır.

12-23 aylık çocukların aşılama yüzdeleri incelendiğinde BCG %76,7, DBT+Polio III %62, Kızamık %62,7, Hepatit III %44 olarak bulunmuştur (**Tablo 165**).

0-59 aylık çocukların aşı kartları olup olmadığı da sorulmuştur. Çocukların %36,2'sinin aşı kartı olduğu, %22,5'ine aşı kartı verildiği halde kaybedildiği ve %55,1'ine ise aşı kartının hiç verilmediği belirlenmiştir. Aşı kartı olan 0-59 aylık çocuk oranı sırasıyla Gaziantep ilinde %80,5, Kilis ilinde %80,0, Batman ilinde %48,1, Mardin ilinde %35,5, Diyarbakır ilinde %29.8, Adıyaman ilinde %24,4, Şırnak ilinde %23,3, Şanlıurfa ilinde %17,6, Siirt ilinde %1,8'dir.

0-59 aylık çocuklarda aşıyla korunabilir hastalıklardan olan kızamık geçirme durumu **Tablo 166** da verilmiştir. Anne ifadelerine göre çocukların %12,8'i kızamık geçirmiştir. Kızamık geçiren çocuk oranının en yüksek olduğu iller Adıyaman (%24,4) ve Şırnak (%18,3)' tır. Kızamık aşısı yapılmış 12-23 aylık çocuk oranı %62,7 olarak bulunmuştur. Bu oranın en yüksek olduğu iller Kilis (%100,0), Şırnak (%87,5), Gaziantep (%82,2) ve Adıyaman (%80,0) illeridir.

Kızamık hastalığına karşı aşılama, önemli aşılama hizmetlerindendir. **Tablo 164** de görüldüğü gibi tüm aşılar açısından tam aşılı 0-59 aylık çocuk oranı %30 bulunmuştur. Kızamık aşısı yapılan 12-23 aylık çocuk oranı ise %62,7'dir. Bu yetersiz aşılama nedeni ile bölgede hala kızamık olguları (ortalama %12,8) görülmektedir. Aşılama düzeyini %90'ın üzerine çıkaracak bir program gerçekleştirmek suretiyle kızamık olgularının ortadan kaldırılması olasıdır.

Tablo 164. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Aşılanma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

İller	Yerleşim Yeri	Aşılanma Durumu								
		Yaşına Göre Tam Aşılı		Yaşına Göre Eksik Aşılı		Hiç Aşı Yapılmamış		Bilmiyor		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam**
Adıyaman	Kırsal	7	14,9	34	72,3	4	8,5	2	4,3	47
	Kentsel	15	46,9	16	50,0	0	0,0	1	3,1	32
	Toplam	**22**	**27,8**	**50**	**63,3**	**4**	**5,1**	**3**	**3,8**	**79**
Batman	Kırsal	3	(30,0)	7	(70,0)	0	(0,0)	0	(0,0)	10
	Kentsel	7	(41,2)	8	(47,1)	2	(11,8)	0	(0,0)	17
	Toplam	**10**	**37,0**	**15**	**55,6**	**2**	**7,4**	**0**	**0,0**	27
Diyarbakır	Kırsal	5	12,2	16	39,0	10	24,4	10	24,4	41
	Kentsel	12	23,1	27	51,9	9	17,3	4	7,7	52
	Toplam	**17**	**18,3**	**43**	**46,2**	**19**	**20,4**	**14**	**15,1**	93
Gaziantep	Kırsal	22	43,1	7	13,7	8	15,7	14	27,5	51
	Kentsel	92	56,1	28	17,0	25	15,2	19	11,7	164
	Toplam	**114**	**53,0**	**35**	**16,4**	**33**	**15,3**	**33**	**15,3**	**215**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	6	(60,0)	3	(30,0)	0	(0,0)	1	(10,0)	10
	Toplam	**6**	**(60,0)**	**3**	**(30,0)**	**0**	**(0,0)**	**1**	**(10,0)**	10
Mardin	Kırsal	3	9,7	9	29,0	4	12,9	15	48,4	31
	Kentsel	3	9,1	11	33,3	7	21,2	12	36,4	33
	Toplam	**6**	**9,4**	**20**	**31,3**	**11**	**17,2**	**27**	**42,2**	64
Siirt	Kırsal	1	(6,7)	10	(66,7)	2	(13,3)	2	(13,3)	15
	Kentsel	2	(22,2)	4	(44,4)	2	(22,2)	1	(11,1)	9
	Toplam	**3**	**12,5**	**14**	**58,3**	**4**	**16,7**	**3**	**12,5**	24
Şanlıurfa	Kırsal	5	6,2	26	32,1	28	34,6	22	27,2	81
	Kentsel	35	31,5	40	36,0	26	23,4	10	9,0	111
	Toplam	**40**	**20,8**	**66**	**34,4**	**54**	**28,1**	**32**	**16,7**	**192**
Şırnak	Kırsal	1	(14,3)	2	(28,6)	2	(28,6)	2	(28,6)	7
	Kentsel	1	4,3	7	30,4	4	17,4	11	47,8	23
	Toplam	**2**	**6,7**	**9**	**30,0**	**6**	**20,0**	**13**	**43,3**	30
GAP	Kırsal	47	16,6	111	39,2	58	20,5	67	23,7	283
	Kentsel	173	38,3	144	32,0	75	16,6	59	13,1	451
	Toplam	**220**	**30,0**	**255**	**34,7**	**133**	**18,1**	**126**	**17,2**	**734**

* Batman, Diyarbakır, Mardin, Siirt ve Şırnak illerinde 0-23 aylık çocukların aşı durumu değerlendirmeye alınmıştır.
**Şanlıurfa ilinde 10, Adıyaman ilinde 7, Diyarbakır'da 13, Batman'da 17, Siirt' te 3, Şırnak'da 1 olmak üzere toplam 51 çocuk aşı çağında olmadığı için (0-2 aylık) tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 165. Araştırma Grubundaki 12-23 Aylık Çocukların Aşılanma Yüzdelerinin İllere ve Yerleşim Yerinin Tipine Göre Dağılımı

			Aşılanma Yüzdeleri									
İller	Yerleşim Yeri	N	BCG %	BCG Skar %	DBT+ Poliol %	DBT+ PolioII %	DBT+ PolioIII %	DBT+ PolioRapel %	Kızamık %	Hepatit B I %	Hepatit B II %	Hepatit B III %
Adıyaman	Kırsal	7	71,4	57,1	85,7	85,7	57,1	42,9	71,4	0,0	0,0	0,0
	Kentsel	3	100,0	66,7	100,0	100,0	100,0	66,7	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam	10	80,0	60,0	90,0	90,0	70,0	50,0	80,0	30,0	30,0	30,0
Batman	Kırsal	2	100,0	100,0	50,0	50,0	50,0	0,0	50,0	50,0	50,0	50,0
	Kentsel	5	60,0	60,0	80,0	40,0	20,0	20,0	40,0	40,0	20,0	20,0
	Toplam	7	71,4	71,4	71,4	42,9	28,6	14,3	42,9	42,9	28,6	28,6
Diyarbakır	Kırsal	11	63,6	63,6	54,5	36,4	27,3	18,2	27,3	45,5	36,4	27,3
	Kentsel	23	65,2	52,2	65,2	60,9	52,2	21,3	47,8	43,5	30,4	26,1
	Toplam	34	64,7	55,9	61,8	52,9	44,1	20,6	41,2	44,1	32,4	26,5
Gaziantep	Kırsal	9	100,0	100,0	88,9	88,9	88,9	66,7	88,9	88,9	88,9	77,8
	Kentsel	36	97,2	91,7	94,4	94,4	83,3	30,6	80,6	77,8	77,8	72,2
	Toplam	45	97,8	93,3	93,3	93,3	84,4	37,8	82,2	80,0	80,0	73,3
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	33,3	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam	3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	33,3	100,0	100,0	100,0	100,0
Mardin	Kırsal	4	75,0	75,0	75,0	75,0	75,0	50,0	75,0	25,0	25,0	25,0
	Kentsel	5	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	40,0	60,0	40,0	40,0	20,0
	Toplam	9	66,7	66,7	66,7	66,7	66,7	44,4	66,7	33,3	33,3	22,2
Siirt	Kırsal	7	57,1	57,1	100,0	71,4	57,1	14,3	71,4	57,1	42,9	28,6
	Kentsel	3	66,7	66,7	66,7	66,7	66,7	33,3	66,7	66,7	66,7	66,7
	Toplam	10	60,0	60,0	90,0	70,0	60,0	20,0	70,0	60,0	50,0	40,0
Şanlıurfa	Kırsal	8	37,5	37,5	50,0	37,5	25,0	0,0	12,5	12,5	12,5	12,5
	Kentsel	16	75,0	62,5	68,8	68,8	56,3	12,5	50,0	62,5	50,0	37,5
	Toplam	24	62,5	54,2	62,5	58,3	45,8	8,3	37,5	45,8	37,5	29,2
Şırnak	Kırsal	2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	50,0	100,0	50,0	50,0	50,0
	Kentsel	6	66,7	66,7	83,3	83,3	50,0	16,7	83,3	50,0	50,0	16,7
	Toplam	8	75,0	75,0	87,5	87,5	62,5	25,0	87,5	50,0	50,0	25,0
GAP	Kırsal	50	70,0	68,0	74,0	64,0	54,0	30,0	56,0	42,0	38,0	32,0
	Kentsel	100	80,0	72,0	80,0	77,0	66,0	26,0	66,0	63,0	57,0	49,0
	Toplam	150	76,7	70,7	78,0	72,7	62,0	34,0	62,7	56,7	51,3	44,0

AŞI DURUMU

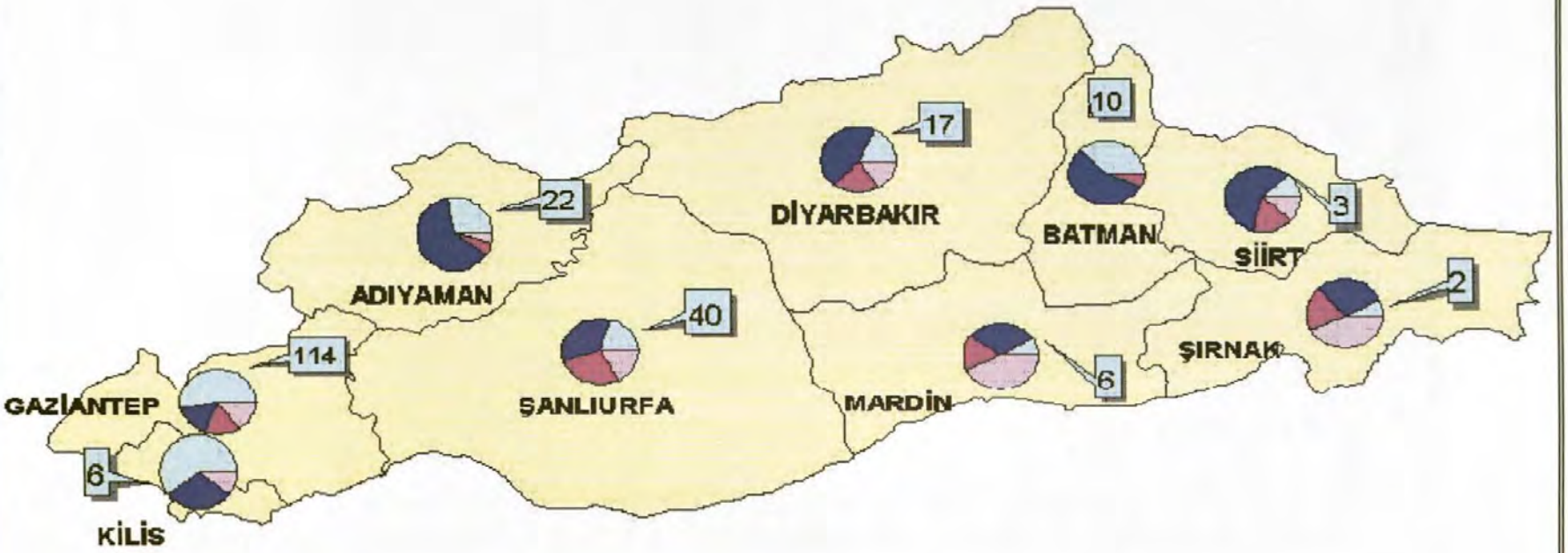
N
22
ADIYAMAN
17
DİYARBAKIR
10
BATMAN
3
SİİRT
2
ŞIRNAK
40
ŞANLIURFA
114
GAZİANTEP
6
KİLİS
6
MARDİN
Yaşa göre tam
Yaşa göre eksik
Hiç olmamiş
Bilinmiyor

Tablo 166. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocuklarda Kızamık Geçirme Durumunun İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yerinin Tipi	Kızamık					
		Geçirmiş		Geçirmemiş		Toplam*	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	17	32,7	35	67,3	52	100,0
	Kentsel	4	11,7	30	88,3	34	100,0
	Toplam	21	24,4	65	75,6	86	100,0
Batman	Kırsal	1	3,4	28	96,6	29	100,0
	Kentsel	9	17,0	44	83,0	53	100,0
	Toplam	10	12,2	72	87,8	82	100,0
Diyarbakır	Kırsal	5	5,6	84	94,4	89	100,0
	Kentsel	7	5,7	116	94,3	123	100,0
	Toplam	12	5,7	200	94,3	212	100,0
Gaziantep	Kırsal	11	21,6	40	78,4	51	100,0
	Kentsel	25	15,2	139	84,8	164	100,0
	Toplam	36	16,7	179	83,3	215	100,0
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	0,0	10	100,0	10	100,0
	Toplam	0	0,0	10	100,0	10	100,0
Mardin	Kırsal	2	3,4	57	96,6	59	100,0
	Kentsel	11	16,9	54	83,1	65	100,0
	Toplam	13	10,5	111	89,5	124	100,0
Siirt	Kırsal	2	4,7	41	95,3	43	100,0
	Kentsel	1	6,7	14	93,3	15	100,0
	Toplam	3	5,2	55	94,8	58	100,0
Şanlıurfa	Kırsal	6	7,0	79	93,0	85	100,0
	Kentsel	22	18,8	95	81,2	117	100,0
	Toplam	28	13,8	174	86,2	202	100,0
Şırnak	Kırsal	3	16,7	15	83,3	18	100,0
	Kentsel	8	19,0	34	81,0	42	100,0
	Toplam	11	18,3	49	81,7	60	100,0
GAP**	Kırsal	47	11,0	379	89,0	426	100,0
	Kentsel	87	14,0	536	86,0	623	100,0
	Toplam	134	12,8	915	87,2	1049	100,0

* Kızamık aşısı yapılıp yapılmadığı bilinmeyen çocuklar aşısız olarak kabul edilmiştir.

Akut solunum yolu enfeksiyonları (ASYE) ve ishalli hastalıklar bütün gelişmekte ol ülkelerde çocuklarda en sık görülen ve en sık öldüren hastalıktır. Dünya Sağlık Örgütü ve UNICE altta yatan neden olarak çevre koşullarının yer aldığı bu hastalıklarda hiç değilse ölümle önleyebilmek için dünya çapında programlar başlatmıştır. ASYE ile savaş programına gö ASYE'yi saptayabilmek için ilk soru " Çocuğun öksürüğü var mı? " sorusudur. Araştırmalarda i ilk soru " Son 1 ayda öksürüklü hastalığı oldu mu? " dur. Bu araştırmada da bu soru bu çocukları annelerine sorulmuştur. İshalli hastalıklarla savaş programında da ilk soru " Çocuğun ishali var mı " sorusudur. Araştırmalarda da ilk soru " Son 15 gün içinde ishali oldu mu? " dur. Bu soru da b araştırmada bu çocukların annelerine sorulmuştur.

Tablo 167 de soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocuklarda son bir ayda öksürük bulunm durumu verilmiştir. Bu çocukların %27,5'inin son bir ayda öksürük geçirdiği belirtilmiştir. Son bi ayda öksürüklü hastalık yakınmasının kırsal bölgelerde kentsel bölgelerden az görüldüğü dikka çekmektedir. 0-59 aylık çocuklarda son bir ayda öksürüklü hastalık geçirme sıklığı dokuz i içerisinde en yüksek olarak Gaziantep ilinde (%42,8) ve en düşük olarak Şanlıurfa ilinde (%16,3 saptanmıştır. Son bir ayda öksürük yakınması sıklığı Gaziantep ve Şanlıurfa illerinin kentse kesiminde kırsal kesime göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 168 de soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocuklarda son 15 gün içinde ishal bulunm durumu verilmiştir. Bu çocukların %29,5'inin son 15 günde ishal geçirdiği belirtilmiştir. Son 15 gün içinde ishalli hastalık bulunma sıklığı dokuz il içerisinde en yüksek olarak Siirt ilinde (%74,6 ve en düşük olarak Adıyaman ilinde (%9,3) saptanmıştır. Son 15 gün içinde ishal sıklığı ise Şanlıurfa kentsel kesiminde kırsala göre anlamlı derece yüksektir.

Öksürük ve ishal çocuklarda görülen en önemli sağlık sorunlarından olup, tamamen sağlıksız çevre koşullarına bağlıdır. Öksürük soğuk havalarda ve kışın görülür. Sağlıksız, ısınamayan konutlar, geniş aile yapısı, bir odada yaşama, solunum yolu hastalıklarının önemli nedenidir .

İshal; konutlarda sağlıklı, yeterli içme suyu olmayışı,böyle suların içilmesi, bu sağlıksız sularla yıkanan meyve ve sebzelerin tüketilmesi ile çocuklarda daha çok havaların ısınmasıyla görülen bir barsak hastalığıdır. Konutlardan alınan su örneklerinin bakteriyolojik analizlerinin %45.9'unun kirli olduğu, %74'ünün dezenfekte edilmemiş olduğu yaz ishallerinin yaygınlığını doğrulamaktadır.

Tablo 167. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Son Bir Ayda Öksürüklü Hastalık Geçirme Durumunun İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Son Bir Ayda Öksürüklü Hastalık Durumu				
	Yerleşim	Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	9	17,3	43	82,7	52
	Kentsel	10	29,4	24	70,6	34
	Toplam	**19**	**22,1**	**67**	**77,9**	**86**
Batman	Kırsal	5	17,2	24	82,8	29
	Kentsel	25	45,5	30	54,5	55
	Toplam	**30**	**35,7**	**54**	**64,3**	**84**
Diyarbakır	Kırsal	21	22,6	72	77,4	93
	Kentsel	29	23,4	95	76,6	124
	Toplam	**50**	**23,0**	**167**	**77,0**	**217**
Gaziantep	Kırsal	10	19,6	41	80,4	51
	Kentsel	82	50,0	82	50,0	164
	Toplam	**92**	**42,8**	**123**	**57,2**	**215**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	3	(30,0)	7	(70,0)	10
	Toplam	**3**	**(30,0)**	**7**	**(70,0)**	**10**
Mardin	Kırsal	19	32,2	40	67,8	59
	Kentsel	17	26,2	48	73,8	65
	Toplam	**36**	**29,0**	**88**	**71,0**	**124**
Siirt	Kırsal	10	23,3	33	76,7	43
	Kentsel	5	(31,3)	11	(68,7)	16
	Toplam	**15**	**25,4**	**44**	**74,6**	**59**
Şanlıurfa	Kırsal	6	7,1	79	92,9	85
	Kentsel	27	23,1	90	76,9	117
	Toplam	**33**	**16,3**	**169**	**83,7**	**202**
Şırnak	Kırsal	3	(16,7)	15	(83,3)	18
	Kentsel	10	23,3	33	76,7	43
	Toplam	**13**	**21,3**	**48**	**78,7**	**61**
GAP	Kırsal	83	19,3	347	80,7	430
	Kentsel	208	33,1	420	66,9	628
	Toplam	**291**	**27,5**	**767**	**72,5**	**1058**

Tablo 168. Soru Kağıdı Uygulanan 0-59 Aylık Çocukların Son 15 Gün İçerisinde İshal Yakalanma Durumunun İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Son 15 gün içinde İshal Bulunma Durumu				
	Yerleşim	Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	4	7,7	48	92,3	52
	Kentsel	4	11,8	30	88,2	34
	Toplam	**8**	**9,3**	**78**	**90,7**	**86**
Batman	Kırsal	10	34,5	19	65,5	29
	Kentsel	11	20,0	44	80,0	55
	Toplam	**21**	**25,0**	**63**	**75,0**	**84**
Diyarbakır	Kırsal	36	38,7	57	61,3	93
	Kentsel	43	34,7	81	65,3	124
	Toplam	**79**	**36,4**	**138**	**63,6**	**217**
Gaziantep	Kırsal	10	19,6	41	80,4	51
	Kentsel	53	32,3	111	67,7	164
	Toplam	**63**	**29,3**	**152**	**70,7**	**215**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	1	(10,0)	9	(90,0)	10
	Toplam	**1**	**(10,0)**	**9**	**(90,0)**	**10**
Mardin	Kırsal	16	27,1	43	72,9	59
	Kentsel	12	18,5	53	81,5	65
	Toplam	**28**	**22,6**	**96**	**77,4**	**124**
Siirt	Kırsal	32	74,4	11	25,6	43
	Kentsel	12	(75,0)	4	(25,0)	16
	Toplam	**44**	**74,6**	**15**	**25,4**	**59**
Şanlıurfa	Kırsal	3	3,5	82	96,5	85
	Kentsel	26	22,2	91	77,8	117
	Toplam	**29**	**14,4**	**173**	**85,6**	**202**
Şırnak	Kırsal	14	(77,8)	4	(22,2)	18
	Kentsel	25	58,1	18	41,9	43
	Toplam	**39**	**63,9**	**22**	**36,1**	**61**
GAP	Kırsal	125	29,1	305	70,9	430
	Kentsel	187	29,8	441	70,2	628
	Toplam	**312**	**29,5**	**746**	**70,5**	**1058**

VI. Sigara Kullanımı

Sigara kullanımı günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde sağlığı etkileyen önemli bir yanlış alışkanlıktır. Sadece sigara içen kişilerin değil, sigara içilen ortamda bulunan herkesin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Sigara dumanı içindeki çok çeşitli etkenler akciğer kanserinin doğrudan nedeni olduğu gibi, kronik obstruktif akciğer hastalıklarının ve astımın oluşumunda ve seyrinde olumsuz etkilere sahiptir. Öte yandan evde sigara içilmesi çocuklarda ASYE'ye sık yakalanma nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle araştırma sırasında hem evde sürekli sigara içilip içilmediği hem de 15+ yaştaki herkese sigara içip içmediği sorulmuştur.

(0-59) AYLIK ÇOÇUKLARDA ÖKSÜRÜKLÜ HASTALIK DURUMU

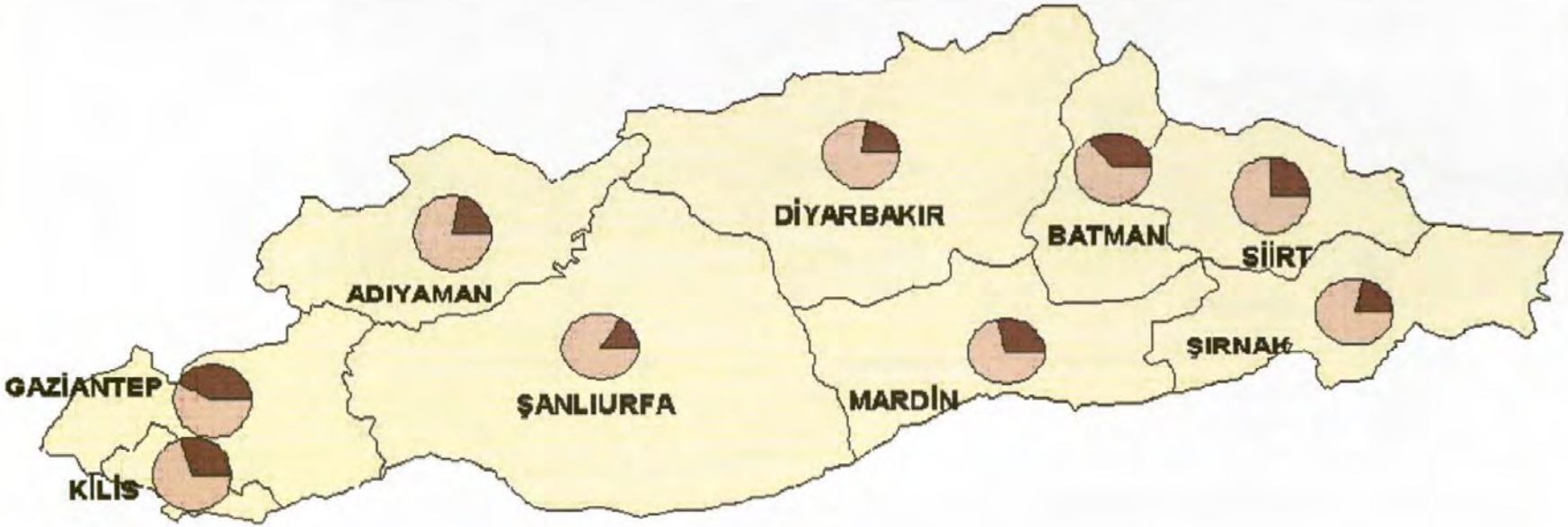

İSHAL DURUMU

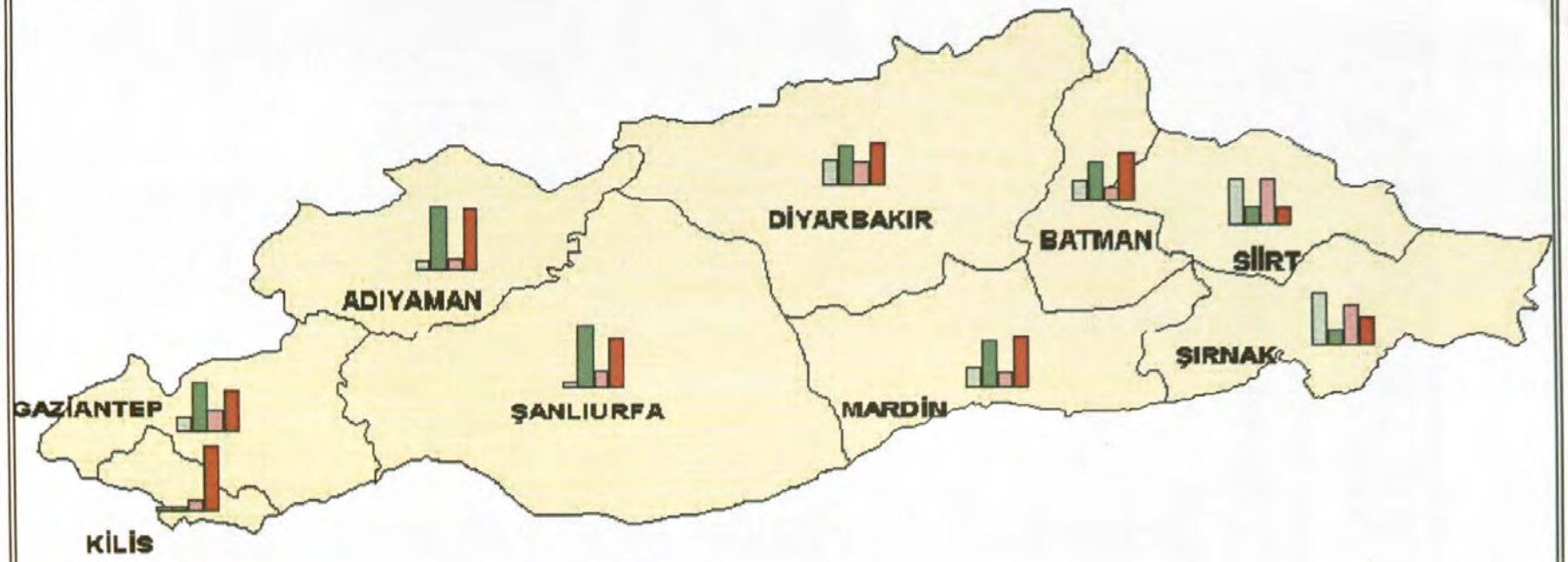

Kırsal var
Kırsal yok
Kent var
Kent yok

Konutta sigara içilmesi diğer aile bireylerini de etkilemesi bakımından önemlidir. GAP Bölgesi' nde araştırma kapsamına giren konutların yaklaşık 2/3 ünde (%70,1'inde) sürekli sigara içilmektedir (**Tablo 169**). Bu oran kentsel bölgede %71,6, kırsal bölgede %67,7'dır. Konutta sürekli sigara içilme oranı en yüksek il Diyarbakır (%78,4), en düşük il ise Siirt'tir (%61,8).

Tablo 169. Konutların Sürekli Sigara İçilme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Evde Sürekli Sigara İçilme Durumu				
	Yerleşim	İçiliyor		İçilmiyor		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	37	61,7	22	36,7	60
	Kentsel	34	65,4	18	34,6	52
	Toplam	**71**	**63,4**	**40**	**35,7**	**112**
Batman	Kırsal	20	57,1	15	42,9	35
	Kentsel	35	87,5	5	12,5	40
	Toplam	**55**	**73,3**	**20**	**26,7**	**75**
Diyarbakır	Kırsal	70	70,0	30	30,0	100
	Kentsel	130	83,9	25	16,1	155
	Toplam	**200**	**78,4**	**55**	**21,6**	**255**
Gaziantep	Kırsal	55	73,3	20	26,7	75
	Kentsel	140	62,8	83	37,2	223
	Toplam	**195**	**65,4**	**103**	**34,6**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	11	(73,3)	4	(26,7)	15
	Toplam	**11**	**(73,3)**	**4**	**(26,7)**	**15**
Mardin	Kırsal	37	67,3	18	32,7	55
	Kentsel	34	68,0	16	32,0	50
	Toplam	**71**	**67,6**	**34**	**32,4**	**105**
Siirt	Kırsal	20	57,1	15	42,9	35
	Kentsel	14	(70,0)	6	(30,0)	20
	Toplam	**34**	**61,8**	**21**	**38,2**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	50	72,5	19	27,5	69
	Kentsel	77	72,0	30	28,0	107
	Toplam	**127**	**72,2**	**49**	**27,8**	**176**
Şırnak	Kırsal	8	(80,0)	2	(20,0)	10
	Kentsel	17	68,0	8	32,0	25
	Toplam	**25**	**71,4**	**10**	**28,6**	**35**
GAP	Kırsal	297	67,7	141	32,1	439
	Kentsel	492	71,6	195	28,4	687
	Toplam	**789**	70,1	**336**	29,8	1126

Soru kağıdı uygulanan 15 yaş ve üzeri erkeklerin sigara içme durumları incelendiğinde (**Tablo 170**); erkeklerin %41,3'ünün hiç sigara içmediği, %49,6'sının halen içtiği, %9,1'inin de sigarayı bıraktığı görülmektedir. Kentsel bölgelerde genel olarak daha fazla sigara içildiği dikkati çekmektedir. Halen sigara içen erkek oranının en düşük olduğu il Siirt (%39,0), en yüksek olduğu il Kilis'tir (%72,2).

Tablo 170. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Sigara İçme Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Sigara İçme Durumu						
		Hiç İçmemiş		Bırakmış		Halen İçiyor		Toplam
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	37	46,3	5	6,3	38	47,5	80
	Kentsel	38	49,4	6	7,8	33	42,9	77
	Toplam	75	47,8	11	7,0	71	45,2	157
Batman	Kırsal	36	56,3	6	9,4	22	34,4	64
	Kentsel	25	32,5	3	3,9	49	63,6	77
	Toplam	61	43,3	9	6,4	71	50,4	141
Diyarbakır	Kırsal	71	40,3	16	9,1	89	50,6	176
	Kentsel	100	37,0	20	7,4	150	55,6	270
	Toplam	171	38,3	36	8,1	239	53,6	446
Gaziantep	Kırsal	54	37,0	27	18,5	65	44,5	146
	Kentsel	127	36,8	25	7,2	193	55,9	345
	Toplam	181	36,9	52	10,6	258	52,5	491
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	4	(22,2)	1	(5,6)	13	(72,2)	18
	Toplam	4	(22,2)	1	(5,6)	13	(72,2)	18
Mardin	Kırsal	57	58,2	5	5,1	36	36,7	98
	Kentsel	39	44,8	8	9,2	40	46,0	87
	Toplam	96	51,9	13	7,0	76	41,1	185
Siirt	Kırsal	29	48,3	6	10,0	25	41,7	60
	Kentsel	23	57,5	3	7,5	14	35,0	40
	Toplam	52	52,0	9	9,0	39	39,0	100
Şanlıurfa	Kırsal	56	45,2	17	13,7	51	41,1	124
	Kentsel	60	35,5	18	10,7	91	53,8	169
	Toplam	116	39,6	35	11,9	142	48,5	293
Şırnak	Kırsal	8	38,1	3	14,3	10	47,6	21
	Kentsel	23	42,6	4	7,4	27	50,0	54
	Toplam	31	41,3	7	9,3	37	49,3	75
GAP	Kırsal	348	45,3	85	11,1	336	43,7	769
	Kentsel	439	38,6	88	7,7	610	53,6	1137
	Toplam	787	41,3	173	9,1	946	49,6	1906

* Toplam 35 kişi yanıt alınamadığı/evde olmadığı için tabloya dahil edilmemiştir.

Soru kağıdı uygulanan erkeklerin yerleşim yerlerine, yaş gruplarına göre sigara içme durumları **Tablo 171** de verilmiştir. Halen sigara içenler en yüksek 35-39 yaş grubunda (%67,3), en düşük 15-19 yaş grubunda (%28,7) bulunmuştur.

Soru kağıdı uygulanan 15 yaş ve üzeri kadınların sigara içme durumları incelendiğinde (**Tablo 172**); kadınların %86,0'ının hiç sigara içmediği, %11,9'unun halen içtiği, %2,1'inin sigarayı bıraktığı görülmektedir. Sigara içen kadın oranının kentsel bölgelerde kırsal bölgelere göre oldukça yüksek olduğu dikkati çekmektedir (sırasıyla %16,6 ve %5,8). Halen sigara içen kadın oranının en yüksek olduğu il Diyarbakır (%15,3), bu oranının en düşük olduğu il Kilis'tir (%4,8).

Tablo 171. Soru Kağıdı Uygulanan Erkeklerin Sigara İçme Durumlarına, Yaş Gruplarına ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Sigara İçme Durumu							
		Hiç İçmemiş		Bırakmış		Halen İçiyor		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
15-19	Kırsal	124	77,5	2	1,3	34	21,3	160	100,0
	Kentsel	154	63,9	6	2,5	81	33,6	241	100,0
	Toplam	278	69,3	8	2,0	115	28,7	401	100,0
20-24	Kırsal	56	49,6	5	4,4	52	46,0	113	100,0
	Kentsel	59	38,3	5	3,2	90	58,4	154	100,0
	Toplam	115	43,1	10	3,7	142	53,2	267	100,0
25-29	Kırsal	32	36,4	8	9,1	48	54,5	88	100,0
	Kentsel	49	35,0	7	5,0	84	60,0	140	100,0
	Toplam	81	35,5	15	6,6	132	57,9	228	100,0
30-34	Kırsal	18	31,6	5	8,8	34	59,6	57	100,0
	Kentsel	38	31,9	8	6,7	73	61,3	119	100,0
	Toplam	56	31,8	13	7,4	107	60,8	176	100,0
35-39	Kırsal	23	29,1	10	12,7	46	58,2	79	100,0
	Kentsel	25	20,8	7	5,8	88	73,3	120	100,0
	Toplam	48	24,1	17	8,5	134	67,3	199	100,0
40-44	Kırsal	11	26,2	10	23,8	21	50,0	42	100,0
	Kentsel	29	29,0	10	10,0	61	61,0	100	100,0
	Toplam	40	28,2	20	14,1	82	57,7	142	100,0
45-49	Kırsal	18	40,0	6	13,3	21	46,7	45	100,0
	Kentsel	16	21,9	8	11,0	49	67,1	73	100,0
	Toplam	34	28,8	14	11,9	70	59,3	118	100,0
50-54	Kırsal	8	17,0	12	25,5	27	57,4	47	100,0
	Kentsel	27	39,7	13	19,1	28	41,2	68	100,0
	Toplam	35	30,4	25	21,7	55	47,8	115	100,0
55-59	Kırsal	10	26,3	9	23,7	19	50,0	38	100,0
	Kentsel	19	46,3	7	17,1	15	36,6	41	100,0
	Toplam	29	36,7	16	20,3	34	43,0	79	100,0
60-64	Kırsal	14	36,8	8	21,1	16	42,1	38	100,0
	Kentsel	5	17,9	4	14,3	19	67,9	28	100,0
	Toplam	19	28,8	12	18,2	35	53,0	66	100,0
65+	Kırsal	34	54,8	10	16,1	18	29,0	62	100,0
	Kentsel	18	34,0	13	24,5	22	41,5	53	100,0
	Toplam	52	45,2	23	20,0	40	34,8	115	100,0
GAP	Kırsal	348	45,3	85	11,1	336	43,7	769	100,0
Toplam	Kentsel	439	38,6	88	7,7	610	53,6	1137	100,0
	Toplam	787	41,3	173	9,1	946	49,6	1906	100,0

* Toplam 35 kişi yanıt alınamadığı/evde olmadığı için tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 172. Soru Kağıdı Uygulanan 15 Yaş ve Üzeri Kadınların Sigara İçme Durumlarına, İllere Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Sigara İçme Durumu						
		Hiç İçmemiş		Bırakmış		Halen İçiyor		Toplam
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	119	93,0	2	1,6	7	5,5	128
	Kentsel	70	81,4	3	3,5	13	15,1	86
	Toplam	189	88,3	5	2,3	20	9,3	214
Batman	Kırsal	76	90,5	2	2,4	6	7,1	84
	Kentsel	71	77,2	1	1,1	20	21,7	92
	Toplam	147	83,5	3	1,7	26	14,8	176
Diyarbakır	Kırsal	202	91,0	5	2,3	15	6,8	222
	Kentsel	203	74,1	10	3,6	61	22,3	274
	Toplam	405	81,7	15	3,0	76	15,3	496
Gaziantep	Kırsal	164	96,5	4	2,4	2	1,2	170
	Kentsel	289	83,0	11	3,2	48	13,8	348
	Toplam	453	87,5	15	2,9	50	9,7	518
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	20	95,2	0	0,0	1	4,8	21
	Toplam	20	95,2	0	0,0	1	4,8	21
Mardin	Kırsal	100	91,7	0	0,0	9	8,3	109
	Kentsel	77	74,0	4	3,8	23	22,1	104
	Toplam	177	83,1	4	1,9	32	15,0	213
Siirt	Kırsal	60	90,9	0	0,0	6	9,1	66
	Kentsel	38	97,4	0	0,0	1	2,6	39
	Toplam	98	93,3	0	0,0	7	6,7	105
Şanlıurfa	Kırsal	139	95,2	0	0,0	7	4,8	146
	Kentsel	160	82,9	3	1,6	30	15,5	193
	Toplam	299	88,2	3	0,9	37	10,9	339
Şırnak	Kırsal	19	86,4	0	0,0	3	13,6	22
	Kentsel	56	90,3	1	1,6	5	8,1	62
	Toplam	75	89,3	1	1,2	8	9,5	84
GAP	Kırsal	879	92,8	13	1,4	55	5,8	947
	Kentsel	984	80,7	33	2,7	202	16,6	1219
	Toplam	1863	86,0	46	2,1	257	11,9	2166

* Toplam 40 kişi yanıt alınamadığı/evde olmadığı için tabloya dahil edilmemiştir.

Soru kağıdı uygulanan kadınların yerleşim yerlerine, yaş gruplarına göre sigara içme durumları **Tablo 173** de verilmiştir. Halen sigara içenler en yüksek 30-34 yaş grubunda (%17,7), en düşük 60-64 yaş grubunda (%5,4) bulunmuştur.

Tablo 173. Soru Kağıdı Uygulanan Kadınların Sigara İçme Durumlarına, Yaş Gruplarına ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Sigara İçme Durumu							
		Hiç İçmemiş		Bırakmış		Halen İçiyor		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
15-19	Kırsal	229	95,4	1	0,4	10	4,2	240	100,0
	Kentsel	225	88,2	1	0,4	29	11,4	255	100,0
	Toplam	454	91,7	2	0,4	39	7,9	495	100,0
20-24	Kırsal	156	88,1	5	2,8	16	9,0	177	100,0
	Kentsel	142	74,3	3	1,6	46	24,1	191	100,0
	Toplam	298	81,0	8	2,2	62	16,8	368	100,0
25-29	Kırsal	94	93,1	1	1,0	6	5,9	101	100,0
	Kentsel	141	79,7	3	1,7	33	18,6	177	100,0
	Toplam	235	84,5	4	1,4	39	14,0	278	100,0
30-34	Kırsal	53	85,5	2	3,2	7	11,3	62	100,0
	Kentsel	87	77,0	2	1,8	24	21,2	113	100,0
	Toplam	140	80,0	4	2,3	31	17,7	175	100,0
35-39	Kırsal	74	93,7	1	1,3	4	5,1	79	100,0
	Kentsel	105	74,5	12	8,5	24	17,0	141	100,0
	Toplam	179	81,4	13	5,9	28	12,7	220	100,0
40-44	Kırsal	49	89,1	2	3,6	4	7,3	55	100,0
	Kentsel	62	75,6	4	4,9	16	19,5	82	100,0
	Toplam	111	81,0	6	4,4	20	14,6	137	100,0
45-49	Kırsal	61	95,3	1	1,6	2	3,1	64	100,0
	Kentsel	62	87,3	0	0,0	9	12,7	71	100,0
	Toplam	123	91,1	1	0,7	11	8,1	135	100,0
50-54	Kırsal	50	98,0	0	0,0	1	2,0	51	100,0
	Kentsel	49	87,5	1	1,8	6	10,7	56	100,0
	Toplam	99	92,5	1	0,9	7	6,5	107	100,0
55-59	Kırsal	27	90,0	0	0,0	3	10,0	30	100,0
	Kentsel	28	71,8	4	10,3	7	17,9	39	100,0
	Toplam	55	79,7	4	5,8	10	14,5	69	100,0
60-64	Kırsal	42	97,7	0	0,0	1	2,3	43	100,0
	Kentsel	27	87,1	1	3,2	3	9,7	31	100,0
	Toplam	69	93,2	1	1,4	4	5,4	74	100,0
65+	Kırsal	44	97,8	0	0,0	1	2,2	45	100,0
	Kentsel	56	88,9	2	3,2	5	7,9	63	100,0
	Toplam	100	92,6	2	1,9	6	5,6	108	100,0
GAP Toplam	Kırsal	879	92,8	13	1,4	55	5,8	947	100,0
	Kentsel	984	80,7	33	2,7	202	16,6	1219	100,0
	Toplam	1863	86,0	46	2,1	257	11,9	2166	100,0

*Toplam 40 kişi yanıt alınamadığı/evde olmadığı için tabloya dahil edilmemiştir.

VII. Kronik Hastalıklar

Kronik hastalıklar tüm dünyada yetişkinlerde en çok görülen ve en çok öldüren hastalıklar arasındadır. Ancak, bunlara tanı konulması için öncelikle her bireyin iyi bir fizik muayeneden geçirilmesi ve her şeyden önemlisi ayrıntılı laboratuar analizleri gerekmektedir. Projenin kısıtlılıkları nedeni ile araştırmamızda bu konuda 5+ yaş grubundaki herkese sorulan herhangi bir özrü olup olmadığı ve tanısı konulmuş herhangi bir hastalığı olup olmadığı şeklindeki açık uçlu sorularla bilgi edinilmesi yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla bu konudaki oranların gerçek durumun çok altında çıkması beklenen bir şeydir.

Bunların dışında konutta bulunan her kişide tüberküloz semptomları sorgulamış ve şüpheli kişilerden direkt ARB aranması için balgam örneği alınmıştır.

Soru kağıdı uygulanan 5 yaş üzeri erkeklerin özürlülük durumları incelendiğinde (**Tablo 174**); GAP Bölgesi'nde %1,6'sı doğumsal, %3,8'i sonradan olmak üzere erkeklerin toplam %5,4 ünde özür olduğu görülmüştür. Özürlülük durumunun kırsal ve kentsel dağılımı benzerlik göstermektedir. Dokuz il arasında doğumsal özürlülük oranı Batman'da, sonradan olma özürlülük oranı ise Diyarbakır ilinde en yüksektir (sırasıyla %2,6 ve %6,0).

5+ yaş grubu erkeklerde özürlülük sıklığının çocuklardakinin (**Tablo 157**) yaklaşık 4 katına ulaşması, 5 yaşını geçtikten sonra (ya da yaş ilerledikçe) özürlülüğün daha fark edilir, ya da daha saklanamaz hale gelmesine bağlı olabilir.

Soru kağıdı uygulanan 5 yaş üzeri kadınların özürlülük durumları incelendiğinde (**Tablo 175**); GAP Bölgesi'nde %1,4'ü doğumsal, %2,1'i sonradan olmak üzere kadınların %3,5'inde özür olduğu saptanmıştır. Özürlülük durumunun kırsal ve kentsel dağılımı benzerlik göstermektedir. Dokuz il arasında kadınlar arasında doğumsal özürlülük oranı en yüksek olan il Diyarbakır (%2,0), sonradan olma özürlülük oranı en yüksek il ise Batman'dır (%3,4). Doğumsal ve sonradan olma özürlülüğün erkeklerde daha fazla olduğu belirlenmiştir.

5+ yaş grubu kadınlarda özürlülük sıklığının çocuklardakinin (**Tablo 157**) 2,5 katı kadar olması yine 5 yaşını geçtikten sonra (ya da yaş ilerledikçe) özürlülüğün daha fark edilir ya da daha saklanamaz hale gelmesine bağlı olabilir. Öte yandan bu gruptaki özürlülük sıklığının erkeklerdekinden az olması kadınlarda özürlülüğün fark edilme olasılığının daha az olmasına ya da özürlü kadınların özürlü olduklarının daha kolay saklanmasına bağlı olabilir.

Soru kağıdı uygulanan 5 yaş ve üzeri erkeklerde kendi bildirimlerine (yanıtlayıcıya) göre %1,4 oranında hipertansiyon, %0,8 oranında diyabet ve %0,2 oranında guatr olduğu belirlenmiştir (**Tablo 176**). Kendi bildirimlerine göre diyabet ve hipertansiyonlu erkek sıklığı kentsel bölgelerde kırsal bölgelere göre daha yüksek bulunmuştur. Guatr dağılımı ise farklılık göstermemektedir. Kendi bildirimlerine göre hipertansiyonun en fazla görüldüğü il Şırnak (%2,6), diyabetin en fazla saptandığı iller Şırnak ve Gaziantep (%0,9) ve guatrın en fazla saptandığı il Mardin ve Siirt (%0,6) illeridir. Kendi bildirimlerine göre hipertansiyonlu erkek sıklığı 40 ve üzeri yaşta kırsal bölgelerde %18,9, kentsel bölgelerde %16,5, GAP genelinde %17,5 olarak bulunmuştur.

Soru kağıdı uygulanan 5 yaş ve üzeri kadınlarda kendi bildirimlerine ve yanıtlayıcıya göre %5,4 oranında hipertansiyon, %2,0 oranında diyabet ve %1,5 oranında guatr olduğu belirlenmiştir (**Tablo 177**). Kendi bildirimlerine göre diyabet ve hipertansiyonlu kadın sıklığı kentsel bölgelerde kırsal bölgelere göre daha yüksek bulunmuştur. Guatr dağılımı ise kırsal bölgelerde biraz daha yüksektir. Kendi bildirimlerine göre hipertansiyonun en fazla görüldüğü il Adıyaman (%6,3), diyabetin en fazla saptandığı il Kilis (%3,4) ve guatrın en fazla saptandığı il Batman'dır (%2,6). Kendi bildirimlerine göre hipertansiyonlu kadın sıklığı 40 ve üzeri yaşta kırsal bölgelerde %22,4, kentsel bölgelerde %26,1, GAP genelinde %24,4 olarak bulunmuştur.

Bu üç kronik hastalığın sıklığı beklenenden düşük olmasına karşın, kadınlarda erkeklere göre diyabetin 2,5 kat, guatrın 7,5 kat ve hipertansiyonun 4 kat yüksek olması bu konulardaki araştırma bulgularına uygun düşmektedir.

Araştırma sırasında gidilen konutlardaki kişilerde tüberküloz taraması için tüberküloz semptomları sorgulanmış ve şüpheli kişilerden balgam örnekleri alınmıştır. Alınan balgam örneklerinde (toplam 91 örnek) direkt ARB bakılmış ancak hiçbirinde tüberküloz saptanamamıştır (%0,0).

Tablo 174. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş Üzeri Erkeklerin Özürlülük Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Özürlülük Durumu						
	Yerleşim	Yok		Doğumsal		Sonradan		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	131	93,6	2	1,4	7	5,0	140
	Kentsel	110	96,5	2	1,8	2	1,8	114
	Toplam	**241**	**94,9**	**4**	**1,6**	**9**	**3,5**	**254**
Batman	Kırsal	94	94,0	4	4,0	2	2,0	100
	Kentsel	124	94,7	2	1,5	5	3,8	131
	Toplam	**218**	**94,4**	**6**	**2,6**	**7**	**3,0**	**231**
Diyarbakır	Kırsal	280	92,4	5	1,7	18	5,9	303
	Kentsel	363	92,1	7	1,8	24	6,1	394
	Toplam	**643**	**92,3**	**12**	**1,7**	**42**	**6,0**	**697**
Gaziantep	Kırsal	196	95,1	3	1,5	7	3,4	206
	Kentsel	465	93,2	13	2,6	21	4,2	499
	Toplam	**661**	**93,6**	**16**	**2,2**	**28**	**4,0**	**705**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	25	96,1	0	0,0	1	3,9	26
	Toplam	**25**	**96,1**	**0**	**0,0**	**1**	**3,9**	**26**
Mardin	Kırsal	158	96,3	0	0,0	6	3,7	164
	Kentsel	149	98,0	1	0,7	2	1,3	152
	Toplam	**307**	**97,2**	**1**	**0,3**	**8**	**2,5**	**316**
Siirt	Kırsal	93	94,9	3	3,1	2	2,0	98
	Kentsel	62	96,9	0	0,0	2	3,1	64
	Toplam	**155**	**95,7**	**3**	**1,9**	**4**	**2,5**	**162**
Şanlıurfa	Kırsal	188	97,9	1	0,5	3	1,6	192
	Kentsel	264	96,4	3	1,1	7	2,6	274
	Toplam	**452**	**97,0**	**4**	**0,9**	**10**	**2,1**	**466**
Şırnak	Kırsal	28	93,3	0	0,0	2	6,7	30
	Kentsel	80	95,2	2	2,4	2	2,4	84
	Toplam	**108**	**94,7**	**2**	**1,8**	**4**	**3,5**	**114**
GAP	Kırsal	1168	94,7	18	1,5	47	3,8	1233
	Kentsel	1642	94,4	30	1,7	66	3,8	1738
	Toplam	**2810**	**94,6**	**48**	**1,6**	**113**	**3,8**	**2971**

Tablo 175. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş Üzeri Kadınların Özürlülük Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Özürlülük Durumu						
	Yerleşim	Yok		Doğumsal		Sonradan		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	167	96,0	1	0,6	6	3,4	174
	Kentsel	121	96,8	2	1,6	2	1,6	125
	Toplam	**288**	**96,3**	**3**	**1,0**	**8**	**2,7**	**299**
Batman	Kırsal	112	95,7	2	1,7	3	2,6	117
	Kentsel	142	94,7	2	1,3	6	4,0	150
	Toplam	**254**	**95,1**	**4**	**1,5**	**9**	**3,4**	**267**
Diyarbakır	Kırsal	308	93,9	5	1,5	15	4,6	328
	Kentsel	398	96,4	10	2,4	5	1,2	413
	Toplam	**706**	**95,3**	**15**	**2,0**	**20**	**2,7**	**741**
Gaziantep	Kırsal	208	96,7	4	1,9	3	1,4	215
	Kentsel	486	96,8	6	1,2	10	2,0	502
	Toplam	**694**	**96,8**	**10**	**1,3**	**13**	**1,8**	**717**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	29	100,0	0	0,0	0	0,0	29
	Toplam	**29**	**100,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**29**
Mardin	Kırsal	166	94,9	4	2,3	5	2,9	175
	Kentsel	168	97,7	2	1,2	2	1,2	172
	Toplam	**334**	**96,3**	**6**	**1,7**	**7**	**2,0**	**347**
Siirt	Kırsal	115	96,6	0	0,0	4	3,4	119
	Kentsel	60	100,0	0	0,0			60
	Toplam	**175**	**97,8**	**0**	**0,0**	**4**	**2,2**	**179**
Şanlıurfa	Kırsal	219	97,3	4	1,8	2	0,9	225
	Kentsel	272	97,8	2	0,7	4	1,4	278
	Toplam	**491**	**97,6**	**6**	**1,2**	**6**	**1,2**	**503**
Şırnak	Kırsal	28	100,0	0	0,0	0	0,0	28
	Kentsel	99	98,0	0	0,0	2	2,0	101
	Toplam	**127**	**98,4**	**0**	**0,0**	**2**	**1,6**	**129**
GAP	Kırsal	1323	95,8	20	1,4	38	2,8	1381
	Kentsel	1775	97,0	24	1,3	31	1,7	1830
	Toplam	**3098**	**96,5**	**44**	**1,4**	**69**	**2,1**	**3211**

ERKEKLERDE ÖZÜRLÜLÜK DURUMU

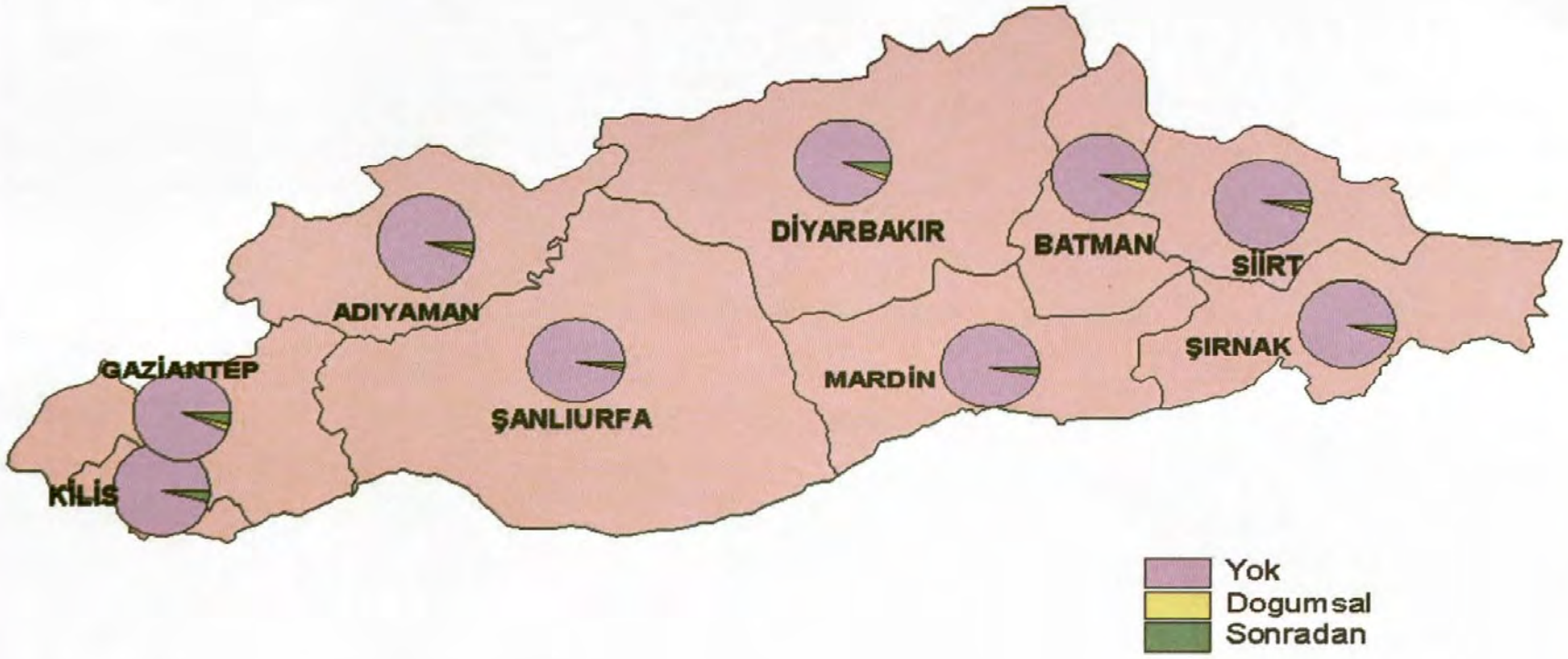

KADINLARDA ÖZÜRLÜLÜK DURUMU

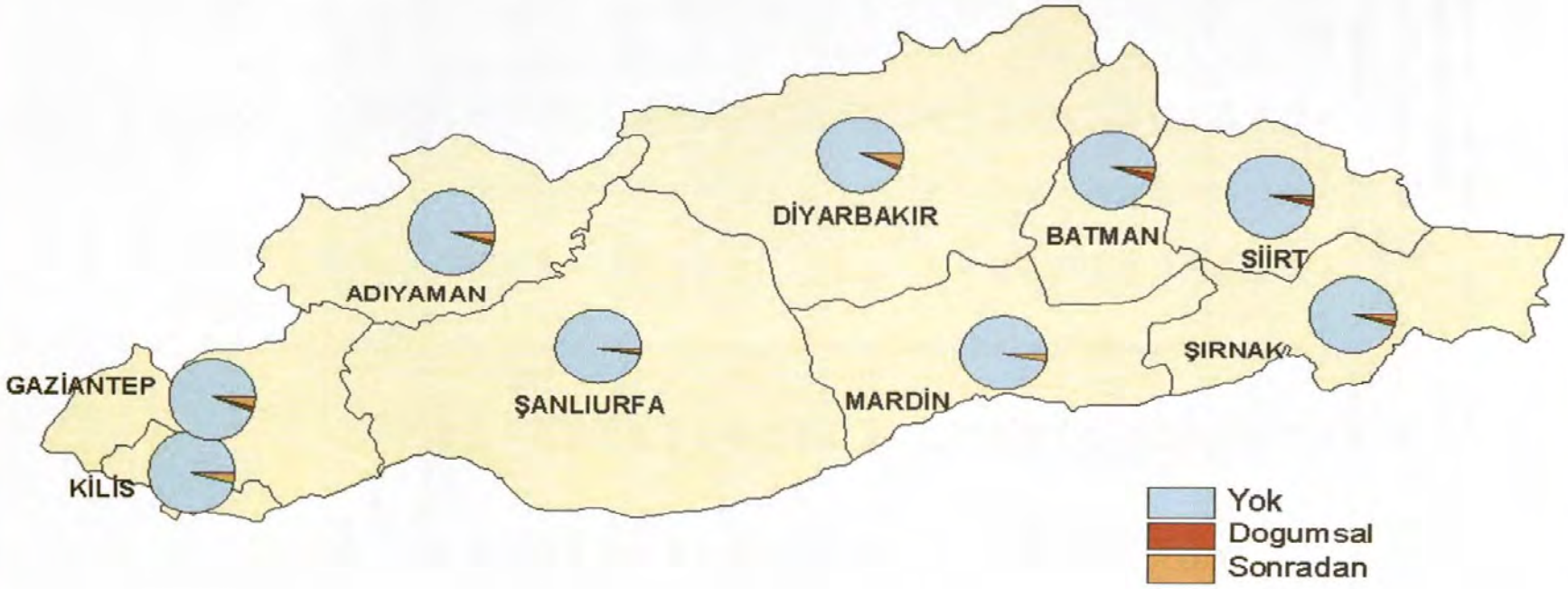

Tablo 176. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Erkeklerin Bazı Kronik Hastalıkların Görülme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Hastalıklar						
	Yerleşim	Diyabet		Guatr		Hipertansiyon		Toplam
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	1	0,7	0	0,0	3	2,1	140
	Kentsel	1	0,8	0	0,0	1	0,8	114
	Toplam	**2**	**0,8**	**0**	**0,0**	**4**	**1,6**	**254**
Batman	Kırsal	1	1,0	0	0,0	1	1,0	100
	Kentsel	0	0,0	0	0,0	2	1,5	131
	Toplam	**1**	**0,4**	**0**	**0,0**	**3**	**1,3**	**231**
Diyarbakır	Kırsal	2	0,7	1	0,3	3	1,0	303
	Kentsel	3	0,8	0	0,0	14	3,6	394
	Toplam	**5**	**0,7**	**1**	**0,1**	**17**	**2,4**	**697**
Gaziantep	Kırsal	2	0,9	0	0,0	4	1,9	206
	Kentsel	5	1,0	0	0,0	7	1,4	499
	Toplam	**7**	**0,9**	**0**	**0,0**	**11**	**1,5**	**705**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	0,0	0	0,0	0	0,0	26
	Toplam	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**0**	**0,0**	**26**
Mardin	Kırsal	0	0,0	1	0,6	1	0,6	164
	Kentsel	1	0,7	1	0,7	1	0,7	152
	Toplam	**1**	**0,3**	**2**	**0,6**	**2**	**0,6**	**316**
Siirt	Kırsal	1	1,0	0	0,0	0	0,0	98
	Kentsel	1	1,6	1	1,6	1	1,6	64
	Toplam	**2**	**1,2**	**1**	**0,6**	**1**	**0,6**	**162**
Şanlıurfa	Kırsal	1	0,5	1	0,5	1	0,5	192
	Kentsel	3	1,1	1	0,4	0	0,0	274
	Toplam	**4**	**0,8**	**2**	**0,4**	**1**	**0,2**	**466**
Şırnak	Kırsal	0	0,0	0	0,0	1	3,3	30
	Kentsel	1	1,2	0	0,0	2	2,4	84
	Toplam	**1**	**0,9**	**0**	**0,0**	**3**	**2,6**	**114**
GAP	Kırsal	8	0,6	3	0,2	14	1,1	1233
	Kentsel	15	0,9	3	0,2	28	1,6	1738
	Toplam	**23**	**0,8**	**6**	**0,2**	**42**	**1,4**	**2971**

Tablo 177. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Kadınların Bazı Kronik Hastalıkların Görülme Durumuna İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Hastalıklar						Toplam
		Diyabet		Guatr		Hipertansiyon		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Adıyaman	Kırsal	1	0,6	4	2,3	8	4,6	174
	Kentsel	4	3,2	1	0,8	11	8,8	125
	Toplam	**5**	**1,6**	**5**	**1,6**	**19**	**6,3**	**299**
Batman	Kırsal	3	2,6	2	1,7	7	6,0	117
	Kentsel	2	1,3	1	0,7	7	4,7	150
	Toplam	**5**	**1,9**	**3**	**1,1**	**14**	**5,2**	**267**
Diyarbakır	Kırsal	3	0,9	8	2,4	19	5,8	328
	Kentsel	7	1,7	9	2,2	26	6,3	413
	Toplam	**10**	**1,3**	**17**	**2,3**	**45**	**6,1**	**741**
Gaziantep	Kırsal	7	3,3	1	0,5	12	5,6	215
	Kentsel	15	3,0	7	1,4	27	5,4	502
	Toplam	**22**	**3,1**	**8**	**1,1**	**39**	**5,5**	**717**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	1	3,4	0	0,0	1	3,4	29
	Toplam	**1**	**3,4**	**0**	**0,0**	**1**	**3,4**	**29**
Mardin	Kırsal	4	2,3	4	2,3	14	8,0	175
	Kentsel	6	3,5	5	2,9	7	4,1	172
	Toplam	**10**	**2,9**	**9**	**2,6**	**21**	**6,1**	**347**
Siirt	Kırsal	1	0,8	2	1,7	4	3,4	119
	Kentsel	2	3,3	2	3,3	4	6,7	60
	Toplam	**3**	**1,7**	**4**	**2,2**	**8**	**4,5**	**179**
Şanlıurfa	Kırsal	0	0,0	0	0,0	7	3,1	225
	Kentsel	5	1,8	1	0,4	15	5,4	278
	Toplam	**5**	**1,0**	**1**	**0,2**	**22**	**4,4**	**503**
Şırnak	Kırsal	0	0,0	1	3,6	0	0,0	28
	Kentsel	2	2,0	0	0,0	5	5,0	101
	Toplam	**2**	**1,6**	**1**	**0,8**	**5**	**3,9**	**129**
GAP	Kırsal	19	1,4	22	1,6	71	5,1	1381
	Kentsel	44	2,4	26	1,4	103	5,6	1830
	Toplam	**63**	**2,0**	**48**	**1,5**	**174**	**5,4**	**3211**

ERKEKLERDE KRONİK HASTALIKLARIN DURUMU

Diyabet
Guatr
Hipertansiyon

KADINLARDA KRONİK HASTALIKLARIN DURUMU

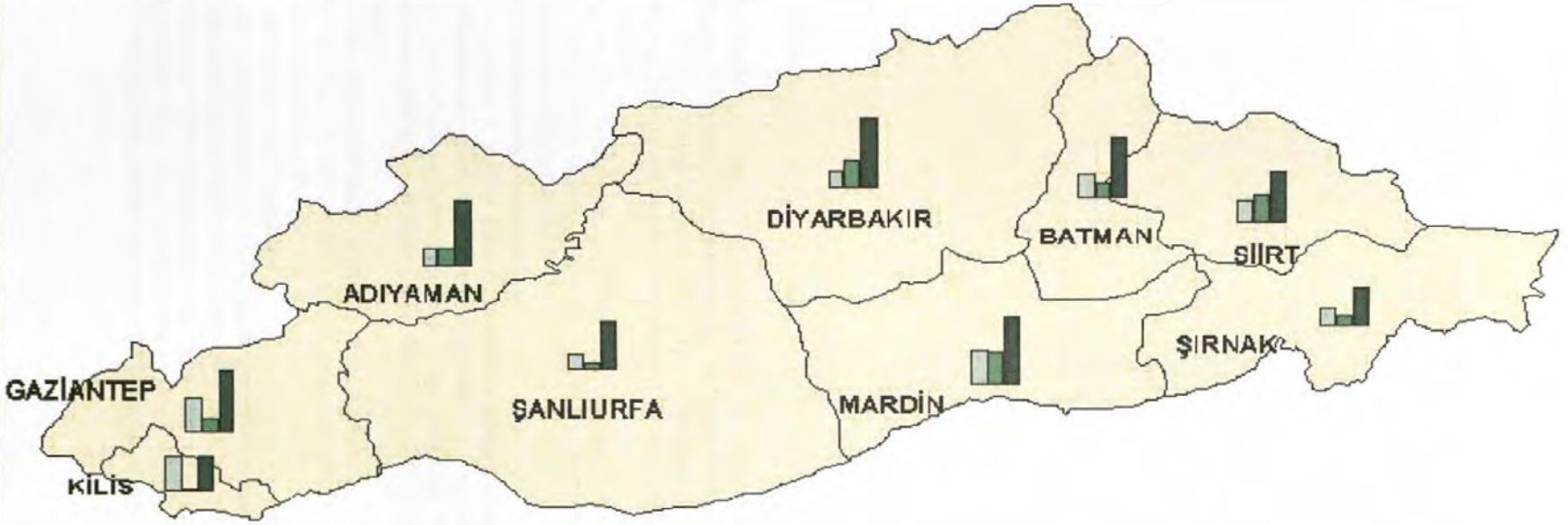

VIII. Bulaşıcı Hastalıklar

Su kıtlığı bulunan ya da suların sağlıklı ve temiz olmadığı bölgelerde su ve besinlerle bulaşan hastalıkların endemik olduğu açıktır. Bunlar zaman zaman salgınlar da yapabilir. Katı atık yönetiminin uygun olmadığı ve bataklık ve durgun suların yaygın olduğu yerlerde vektörlerle bulaşan hastalıklar için aynı durum söz konusudur.

GAP Bölgesi'nde GAP başlamadan önce büyük bir su kıtlığı olduğu, GAP kapsamında yapılan barajlar ve sulama kanalları ile ise gerek durgun suların yaygınlaşması, gerekse su kıtlığı olan yerleşim yerlerine su verilmesi söz konusu olmuştur. Ancak, yerleşim yerlerine verilen sular sağlıklı ve temiz duruma getirilmezse ve durgun suların ve kanalların vektör üretme ortamı haline gelmesi önlenemezse su ve vektör kaynaklı hastalıkların bölgede artacağı açıktır.

Benzer şekilde bölgedeki ekonomik faaliyetlerin artması, bölgedeki yerleşim yerlerinin hem hızla büyümesine, hem de ekonomik faaliyetlerin artmasına bağlı olarak hızla artacak olan katı atıkların da daha ciddi yönetilmesine gereksinim vardır. Bu yapılmazsa da vektörlerle bulaşan hastalıklar hızla artacaktır.

Bunların dışında bölgede yaygın olan çiğ köfte ve çiğ süt tüketimi gibi alışkanlıkların düzeltilmesi yoluna gidilmezse bazı paraziter hastalıkların ve zoonozların sıklığının azaltılması söz konusu olamayacaktır.

Bütün bu nedenlerle araştırma sırasında bireylere bazı bulaşıcı hastalıkları hem geçirip geçirmediklerine ilişkin öyküleri sorulmuş, hem de kuşkulu görülen bireylere muayeneler yapılmıştır. Bazı hastalıklarda (sıtma gibi) hem öykü alınmış, hem de herkese laboratuar muayenesi yapılmıştır. Bunların dışında verebilen herkesten alınan gaita örneklerinde bakteriyolojik ve parazitolojik muayeneler yapılmıştır.

Sonuçlar üç bölüm halinde sunulmuştur.

a- Vektörlerle Bulaşan Hastalıklar

Tablo 178 de soru kağıdı uygulanan 5 yaş ve üzeri erkeklerin ve kadınların geçirilmiş şark çıbanı skatrisi olma durumlarına göre dağılımı verilmiştir. 5 yaş ve üzeri nüfusun %1,2'sinde şark çıbanı skatrisi saptanmıştır. Bu oran erkekler arasında %1,0, kadınların arasında %1,5'tur. Geçirilmiş şark çıbanı skatrisi erkeklerde en fazla Kilis ilinde (%3,8), kadınlarda en fazla Gaziantep ilinde (%4,0) saptanmıştır.

Soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocuklarda geçirilmiş şark çıbanı skatrisi olma durumu incelendiğinde; 1058 çocuktan 5'inin (%0,5) şark çıbanı skatrisi olduğu saptanmıştır. Bu olgular Batman (3), Gaziantep (1) ve Şanlıurfa (1) illerindendir.

Araştırma sırasında aktif şark çıbanı olana rastlanmamıştır.

Tablo 179 da soru kağıdı uygulanan 5 yaş ve üzeri erkeklerin ve kadınların geçirilmiş trahom hastalığı öyküsü bulunma durumlarına göre dağılımları verilmiştir. 5 yaş ve üzeri nüfusun %1,6'sında geçirilmiş trahom öyküsü saptanmıştır. Bu oran bölge genelinde her iki cinste de aynıdır. Geçirilmiş trahom öyküsü erkeklerde en fazla Şırnak ilinde (%4,4), kadınlarda en fazla Mardin ilinde (%3,2) saptanmıştır.

Soru kağıdı uygulanan 0-59 aylık çocuklarda geçirilmiş trahom hastalığı öyküsü bulunma durumu incelendiğinde; 1058 çocuktan 3'ünün (%0,3) trahom geçirmiş olduğu saptanmıştır. Bu olguları Batman (2) ve Şanlıurfa (1) illerindendir.

Araştırma sırasında aktif trahom olana rastlanmamıştır.

Soru kağıdı uygulanan 5 yaş ve üzeri erkeklerin ve kadınların geçirilmiş sıtma hastalığı öyküsü bulunma durumlarına göre dağılımları **Tablo 180** de verilmiştir. 5 yaş ve üzeri nüfusun %6,9'unda geçirilmiş sıtma öyküsü saptanmıştır. Kırsal bölgede bu oran %11,0'a yükselmektedir. 5 yaş ve üzeri erkeklerin %6,6 sı, kadınların %7,1 i geçirilmiş sıtma öyküsü vermişlerdir. Bu olgular, erkeklerde %12,8, kadınlarda %17,9 ile en yüksek Diyarbakır ilinde saptanmıştır.

Soru kağıdı uygulanan toplam 1058 çocuktan 15'inin (%1,4) geçirilmiş sıtma öyküsü olduğu saptanmıştır. Bu öyküye sahip çocuklar Diyarbakır (5), Batman (4), Şanlıurfa (3), Gaziantep (2) ve Siirt (1) illerindendir.

Araştırma sırasında gidilen konutlardaki kişilerden sıtma taraması için kan örnekleri (kalın damla ve yayma) alınmıştır. Alınan toplam 3342 kan örneğinin hiçbirinde sıtma protozoonu saptanamamıştır (%0,0).

Şark çıbanındaki azalma, bölgede ensektisitlerin kullanımı sonucu şark çıbanı parazitinin (Leishmania donovani) taşıyıcısı (vektör) tatarcık sineğinin (phlebotomus) azalmış olmasına bağlıdır. Sıtmadaki artış ise, 50'li ve 60'lı yıllarda Akdeniz Bölgesi'nde özellikle Çukurova'da güneydoğuda sıtma parazitinin (plasmodium) taşıyıcısı (vektörü) sivrisineklere karşı yoğun insektisit kullanılması ile savaşım yapılmıştır. Fakat sivrisinekler kullanılan bu ensektisitlere karşı direnç kazanmaya başlamışlar, daha sonra kullanılan ensektisitlerden etkilenmez olmuşlardır. Yeni kullanılan her ensektisite karşı yeni direnç oluşturmuştur. Sonuçta ensektisit mücadelesi çok pahalı gelmeye başlamıştır. Sivri sineklere karşı mücadelenin gevşetildiği 90'lı yıllarda, GAP Bölgesi'nde sıtma yeniden patlak vermiştir.

Tablo 178. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Erkek ve Kadınların Geçirilmiş Şark Çıbanı Skatrisi Bulunma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Erkek			Kadın			Toplam		
		Şark Çıbanı Skatrisi Var			Şark Çıbanı Skatrisi Var			Şark Çıbanı Skatrisi Var		
İller	Yerleşim Yeri	Sayı	%	n	Sayı	%	n	Sayı	%	n
Adıyaman	Kırsal	0	0,0	140	0	0,0	174	0	0,0	314
	Kentsel	0	0,0	114	0	0,0	125	0	0,0	239
	Toplam	**0**	**0,0**	**254**	**0**	**0,0**	**299**	**0**	**0,0**	**553**
Batman	Kırsal	0	0,0	100	0	0,0	117	0	0,0	217
	Kentsel	2	1,5	131	3	2,0	150	5	1,8	281
	Toplam	**2**	**0,9**	**231**	**3**	**1,1**	**267**	**5**	**1,0**	**498**
Diyarbakır	Kırsal	0	0,0	303	1	0,3	328	0	0,0	631
	Kentsel	1	0,3	394	3	0,7	413	4	0,5	807
	Toplam	**1**	**0,1**	**697**	**4**	**0,5**	**741**	**5**	**0,4**	**1438**
Gaziantep	Kırsal	2	1,0	206	3	1,4	215	5	1,2	421
	Kentsel	5	1,0	499	26	5,2	502	31	3,1	1001
	Toplam	**7**	**1,0**	**705**	**29**	**4,0**	**717**	**36**	**2,5**	**1422**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	1	3,8	26	0	0,0	29	1	1,8	55
	Toplam	**1**	**3,8**	**26**	**0**	**0,0**	**29**	**1**	**1,8**	**55**
Mardin	Kırsal	3	1,8	164	5	2,9	175	8	2,4	339
	Kentsel	0	0,0	152	1	0,6	172	1	0,3	324
	Toplam	**3**	**0,9**	**316**	**6**	**1,7**	**347**	**9**	**1,4**	**663**
Siirt	Kırsal	0	0,0	98	2	1,7	119	2	0,9	217
	Kentsel	0	0,0	64	0	0,0	60	0	0,0	124
	Toplam	**0**	**0,0**	**162**	**2**	**1,1**	**179**	**2**	**0,6**	**341**
Şanlıurfa	Kırsal	1	0,5	192	1	0,4	225	2	0,5	417
	Kentsel	15	5,5	274	2	0,7	278	17	3,1	552
	Toplam	**16**	**3,4**	**466**	**3**	**0,6**	**503**	**19**	**2,0**	**969**
Şırnak	Kırsal	0	0,0	30	0	0,0	28	0	0,0	58
	Kentsel	0	0,0	84	0	0,0	101	0	0,0	185
	Toplam	**0**	**0,0**	**114**	**0**	**0,0**	**129**	**0**	**0,0**	**243**
GAP	Kırsal	6	0,5	1233	12	0,9	1381	18	0,7	2614
	Kentsel	24	1,4	1738	35	1,9	1830	59	1,6	3568
	Toplam	**30**	**1,0**	**2971**	**47**	**1,5**	**3211**	**77**	**1,2**	**6182**

Tablo 179. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Erkek ve Kadınların Geçirilmiş Trahom Öyküsü Bulunma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Erkek			Kadın			Toplam		
		Geçirilmiş Trahom Öyküsü Var			Geçirilmiş Trahom Öyküsü Var			Geçirilmiş Trahom Öyküsü Var		
İller	Yerleşim Yeri	Sayı	%	n	Sayı	%	n	Sayı	%	n
Adıyaman	Kırsal	1	0,7	140	0	0,0	174	1	0,3	314
	Kentsel	0	0,0	114	2	1,6	125	2	0,8	239
	Toplam	**1**	**0,4**	**254**	**2**	**0,7**	**299**	**3**	**0,5**	**553**
Batman	Kırsal	0	0,0	100	2	1,7	117	2	0,9	217
	Kentsel	1	0,8	131	1	0,7	150	2	0,7	281
	Toplam	**1**	**0,4**	**231**	**3**	**1,1**	**267**	**4**	**0,8**	**498**
Diyarbakır	Kırsal	7	2,3	303	6	1,8	328	13	2,1	631
	Kentsel	10	2,5	394	14	3,4	413	24	3,0	807
	Toplam	**17**	**2,4**	**697**	**20**	**2,7**	**741**	**37**	**2,6**	**1438**
Gaziantep	Kırsal	1	0,5	206	3	1,4	215	4	0,9	421
	Kentsel	6	1,2	499	5	1,0	502	11	1,1	1001
	Toplam	**7**	**1,0**	**705**	**8**	**1,1**	**717**	**15**	**1,0**	**1422**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	0,0	26	0	0,0	29	0	0,0	55
	Toplam	**0**	**0,0**	**26**	**0**	**0,0**	**29**	**0**	**0,0**	**55**
Mardin	Kırsal	4	2,4	164	9	5,1	175	13	3,8	339
	Kentsel	3	2,0	152	2	1,2	172	5	1,5	324
	Toplam	**7**	**2,2**	**316**	**11**	**3,2**	**347**	**18**	**2,7**	**663**
Siirt	Kırsal	0	0,0	98	2	1,7	119	2	0,9	217
	Kentsel	0	0,0	64	0	0,0	60	0	0,0	124
	Toplam	**0**	**0,0**	**162**	**2**	**1,1**	**179**	**2**	**0,6**	**341**
Şanlıurfa	Kırsal	2	1,0	192	0	0,0	225	2	0,5	417
	Kentsel	7	2,6	274	1	0,4	278	8	1,4	552
	Toplam	**9**	**1,9**	**466**	**1**	**0,2**	**503**	**10**	**1,0**	**969**
Şırnak	Kırsal	0	0,0	30	1	3,6	28	1	1,7	58
	Kentsel	5	6,0	84	3	3,0	101	8	4,3	185
	Toplam	**5**	**4,4**	**114**	**4**	**3,1**	**129**	**9**	**3,7**	**243**
GAP	Kırsal	15	1,2	1233	23	1,7	1381	38	1,5	2614
	Kentsel	32	1,8	1738	28	1,5	1830	60	1,7	3568
	Toplam	**47**	**1,6**	**2971**	**51**	**1,6**	**3211**	**98**	**1,6**	**6182**

ŞARK ÇIBANI DURUMU

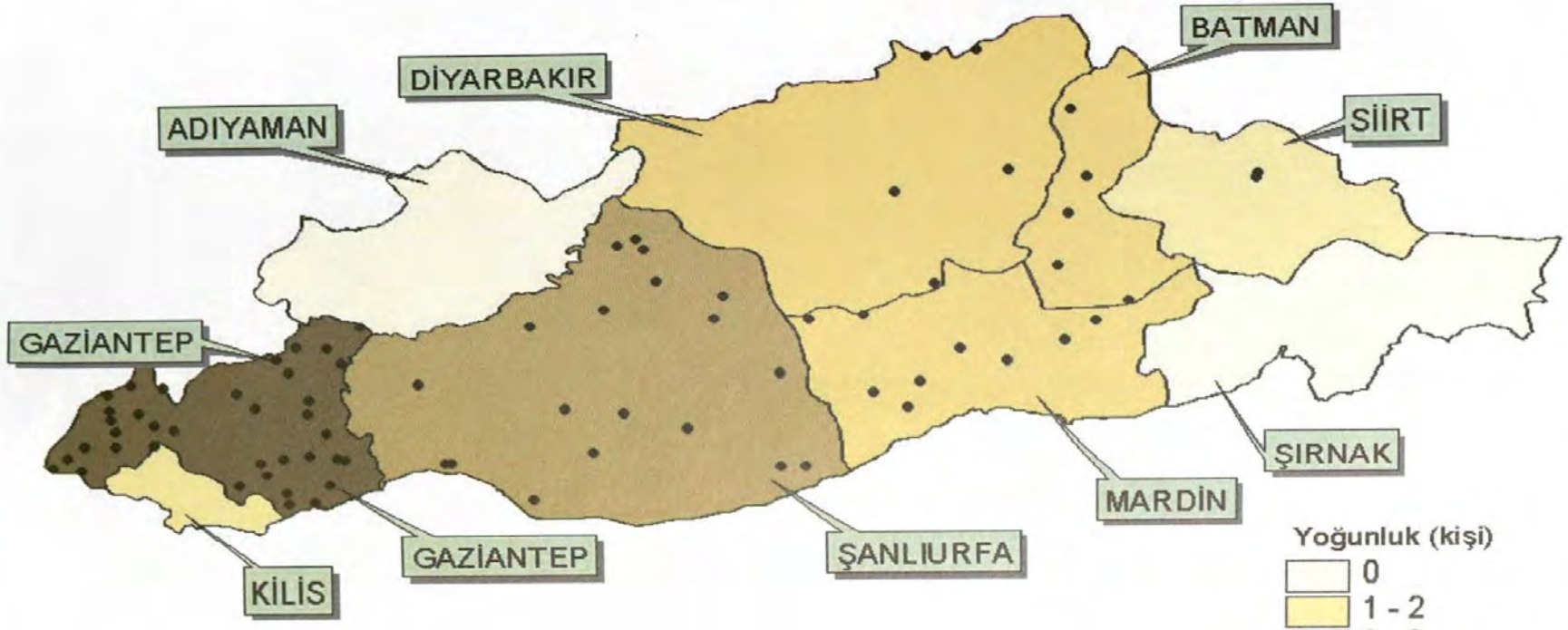

TRAHOM DURUMU

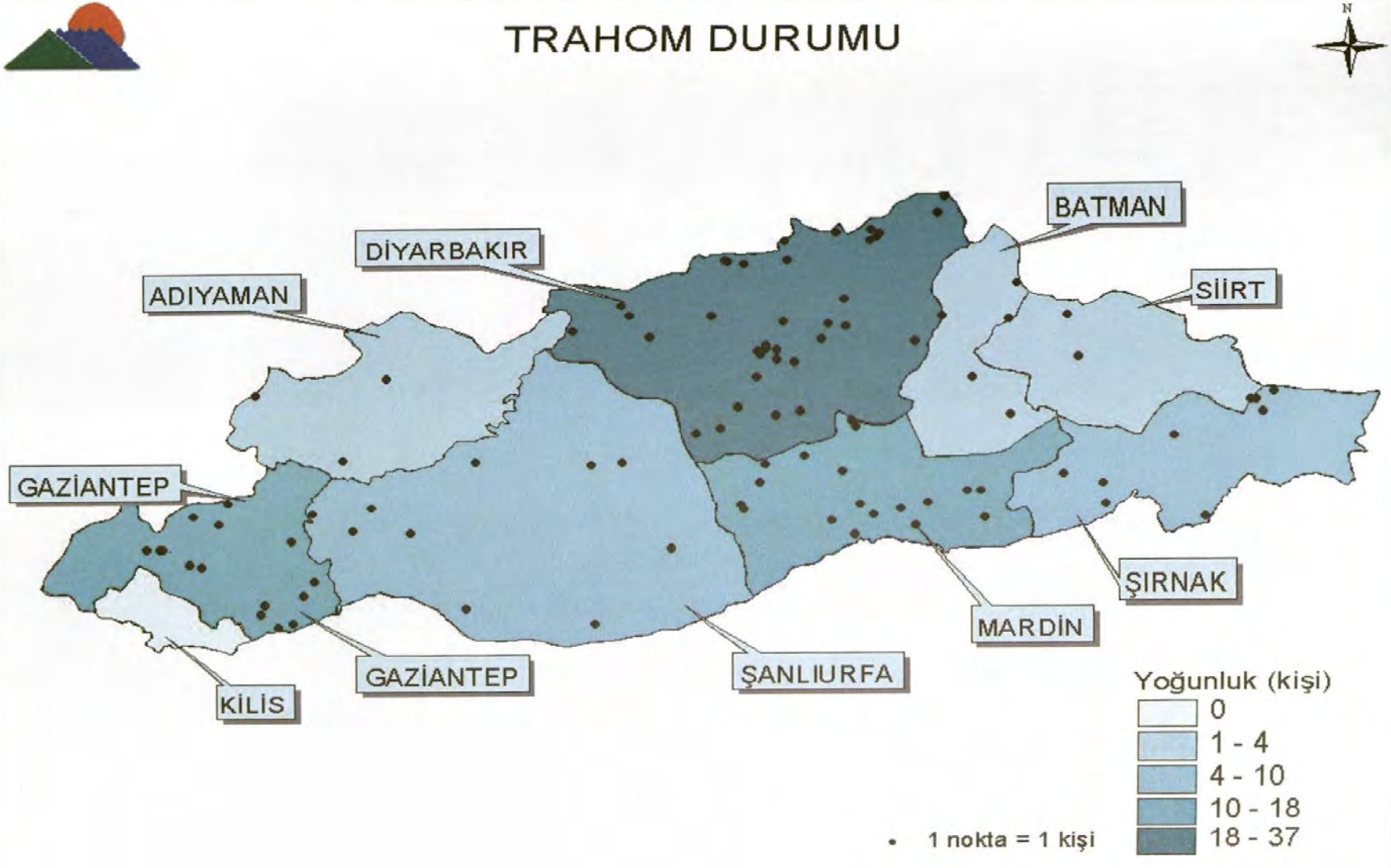

Tablo 180. Soru Kağıdı Uygulanan 5 Yaş ve Üzeri Erkek ve Kadınların Geçirilmiş Sıtma Öyküsü Bulunma Durumlarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Erkek			Kadın			Toplam		
		Geçirilmiş Sıtma Öyküsü Var			Geçirilmiş Sıtma Öyküsü Var			Geçirilmiş Sıtma Öyküsü Var		
İller	Yerleşim Yeri	Sayı	%	n	Sayı	%	n	Sayı	%	n
Adıyaman	Kırsal	6	4,3	140	0	0,0	174	6	1,9	314
	Kentsel	1	0,9	114	4	3,2	125	5	2,1	239
	Toplam	**7**	**2,8**	**254**	**4**	**1,3**	**299**	**11**	**2,0**	**553**
Batman	Kırsal	15	15,0	100	13	11,1	117	28	12,9	217
	Kentsel	8	6,1	131	9	6,0	150	17	6,0	281
	Toplam	**23**	**10,0**	**231**	**22**	**8,2**	**267**	**45**	**9,0**	**498**
Diyarbakır	Kırsal	75	24,8	303	114	34,8	328	189	29,9	631
	Kentsel	14	3,6	394	19	4,6	413	33	4,1	807
	Toplam	**89**	**12,8**	**697**	**133**	**17,9**	**741**	**222**	**15,4**	**1438**
Gaziantep	Kırsal	5	2,4	206	3	1,4	215	8	1,9	421
	Kentsel	8	1,6	499	19	3,8	502	27	2,7	1001
	Toplam	**13**	**1,8**	**705**	**22**	**3,1**	**717**	**35**	**2,5**	**1422**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	0,0	26	0	0,0	29	0	0,0	55
	Toplam	**0**	**0,0**	**26**	**0**	**0,0**	**29**	**0**	**0,0**	**55**
Mardin	Kırsal	9	5,5	164	8	4,6	175	17	5,0	339
	Kentsel	8	5,3	152	7	4,1	172	15	4,6	324
	Toplam	**17**	**5,4**	**316**	**15**	**4,3**	**347**	**32**	**4,8**	**663**
Siirt	Kırsal	6	6,1	98	10	8,4	119	16	7,4	217
	Kentsel	1	1,6	64	5	8,3	60	6	4,8	124
	Toplam	**7**	**4,3**	**162**	**15**	**8,4**	**179**	**22**	**6,4**	**341**
Şanlıurfa	Kırsal	10	5,2	192	2	0,9	225	12	2,9	417
	Kentsel	16	5,8	274	6	2,2	278	22	4,0	552
	Toplam	**26**	**5,6**	**466**	**8**	**1,6**	**503**	**34**	**3,5**	**969**
Şırnak	Kırsal	6	20,0	30	6	21,4	28	12	20,7	58
	Kentsel	8	9,5	84	4	4,0	101	12	6,5	185
	Toplam	**14**	**12,3**	**114**	**10**	**7,8**	**129**	**24**	**9,9**	**243**
GAP	Kırsal	132	10,7	1233	156	11,3	1381	288	11,0	2614
	Kentsel	64	3,7	1738	73	4,0	1830	137	3,8	3568
	Toplam	**196**	**6,6**	**2971**	**229**	**7,1**	**3211**	**425**	**6,9**	**6182**

b- Su ve Besinlerle Bulaşan Enfeksiyon Hastalıkları

Su tüm canlıların yapısında en önemli maddedir. İnsan vücudunun %70'i sudur. Besinler ise canlılar için yapıtaşı olan, enerji veren ve bu iki işlevin yerine gelmesi için aracılık eden elementleri içerir. Ancak, bu iki maddenin kimyasal ya da fiziksel yapısı bozulur ve kirlenirse insan için en önemli sağlık tehdidini oluşturur. Bu nedenle bu çalışmada su ve besinlerle geçen hastalıkların sıklığı da incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya alınan konutlardaki bireylerden (1669 erkek, 1986 kadın, 702 0-59 aylık çocuk) toplanan toplam 4357 gaita örneği Salmonella-Shigella (SS) bakteri üretme ortamına (besi yerine) ekilmiştir. **Tablo 181** de görüldüğü gibi ekim yapılan bakteri üretme ortamlarının %5,9'unda üreme görülmüştür. Salmonella-Shigella bakteri üretme ortamında üreme en fazla Kilis (%23,3) ve Gaziantep (%15,0) illerinde gözlenmiştir.

Salmonella-Shigella bakteri üretme ortamında üremenin pozitif olması insan dışkısında gram (-) bakterilerin var olduğunu gösterir. Ancak, bu tek başına o bireyin hasta olduğunu göstermez. Bunu gösterebilmek için ileri analizlere gerek vardır. Gaziantep ve Kilis illeri hariç (malzeme temin edilemediğinden) diğer illerde Salmonella-Shigella bakteri üretme ortamında üreme olan gaitalarda tip tayini yapılabilmiştir. Şanlıurfa kentselinde 2; Batman kentselinde 1; Siirt kırsalında 3; Şırnak kırsalında 1, kentselinde 1 olmak üzere toplam 8 kişide Salmonella Typhi saptanmıştır. Batman kırsalında 1; Siirt kentselinde 1, kırsalında 1; Şırnak kentselinde 1 kişide olmak üzere toplam 4 gaitada Shigella üremiştir. Siirt kırsalında 1 kişide Yersinia üremiştir.

SITMA DURUMU

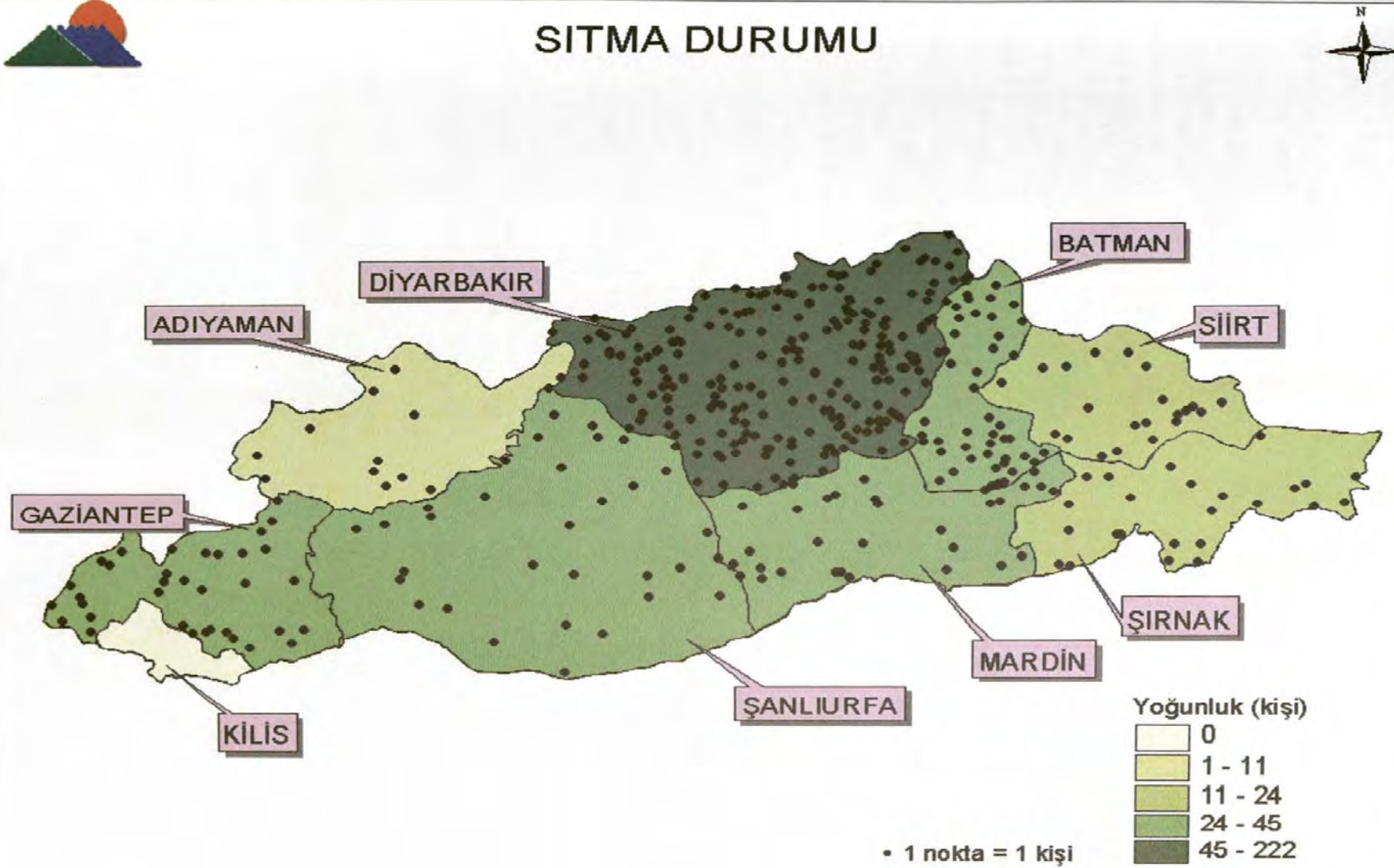

Tablo 181. Araştırma Grubundaki Kişilerden Alınan Gaita Örneklerinin Salmonella-Shigella Besiyerinde Üreme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Ekilen Gaita	Salmonella-Shigella Besiyerinde Üreme Pozitif Olan Sayı	%
Adıyaman	Kırsal	267	13	(4,9)
	Kentsel	200	7	(3,5)
	Toplam	467	20	(4,3)
Batman	Kırsal	132	1	(0,8)
	Kentsel	193	1	(0,5)
	Toplam	325	2	(0,6)
Diyarbakır	Kırsal	451	0	(0,0)
	Kentsel	518	0	(0,0)
	Toplam	969	0	(0,0)
Gaziantep	Kırsal	244	27	11,1
	Kentsel	816	132	16,2
	Toplam	1060	159	15,0
Kilis	Kırsal	-	-	-
	Kentsel	30	7	(23,3)
	Toplam	30	7	(23,3)
Mardin	Kırsal	183	0	(0,0)
	Kentsel	252	0	(0,0)
	Toplam	435	0	(0,0)
Siirt	Kırsal	150	4	(2,7)
	Kentsel	58	2	(3,4)
	Toplam	208	6	(2,9)
Şanlıurfa	Kırsal	314	29	9,2
	Kentsel	431	31	7,2
	Toplam	745	60	8,1
Şırnak	Kırsal	40	1	(2,5)
	Kentsel	78	2	(2,6)
	Toplam	118	3	(2,5)
GAP	Kırsal	1781	75	4,2
	Kentsel	2576	182	7,1
	Toplam	4357	257	5,9

Ekilen gaita sayısının az olduğu Kilis dışarıda tutulursa, alınan gaita örneklerinden SS besi yerine yapılan ekimlerde, yoğunluklu olarak Gaziantep olmak üzere, Şanlıurfa ve Adıyaman' üremenin pozitif olduğu görülmektedir. Üremenin en çok olduğu Gaziantep ilinde GAP kapsamında sadece Kargamış ilçesinde küçük bir alanın sulanmakta olması (**Şekil 7**), araştırma bulgularına göre Gaziantep'te toplam tarım alanının %12,17'si (**Tablo 210**) gibi diğer illere göre çok küçük bir oranında sulu tarım yapılıyor olması; buna karşın sulu tarım alanının %26'dan fazla olduğu Adıyaman ve Şanlıurfa'da SS besi yerinde üremenin diğer illere göre yüksek olmasına karşın Gaziantep' ten çok düşük oranda gerçekleşmesi araştırma yöntemindeki (transport besiyeri olmaması v.b. konulardaki) kısıtlılıklar yanı sıra, bu etkenlerin yayılmasından sadece sulamanın yaygınlığının sorumlu olmadığını gösteriyor olabilir.

Gaziantep' e benzer biçimde Kilis' te de sulu tarım yapılan alan %13,18 iken SS besi yerinde üreme %23,3'tür.

c- Su ve Besinlerle Bulaşan Paraziter Hastalıklar

Araştırma sırasında soru kağıdı uygulanan kişilerde kanlı idrar yapma yakınmasının olup olmadığı sorgulanmış ve şüpheli kişilerden idrar örnekleri alınmıştır. Alınan toplam 21 idrar örneğinde mikroskopide şistozomaya bakılmış, ancak hiçbirinde şistozoma saptanamamıştır (% 0,0).

İnsanlarda gaitada parazit görülme sıklıkları ve görülen parazit türlerinin sıklıkları yaşa ve cinsiyete göre değişmektedir. Bu nedenle bu konudaki veriler 5 yaş altı çocuklarda ve 5+ yaştaki erkeklerde ve kadınlarda ayrı ayrı tablolaştırılmıştır. Nitekim bu çalışmada en çok görülen parazit sıralamaları bu gruplarda farklılık göstermekte ve çocuklarda daha az parazit görülmektedir.

Araştırma sırasında, araştırma kapsamındaki 1674 erkekten parazit bakmak için gaita örneği alınmıştır. **Tablo 182** de görüldüğü gibi, bu örneklerin %41,8'inde en az bir parazit saptanmıştır. Kırsal alanda alınan gaita örneklerinin %44,5'inde, kentsel bölgede ise %39,6'sında en az bir parazit bulunmuştur. Erkeklerden alınan gaita örneklerinde en yüksek parazit saptanan il Batman'dır (%55,5). Mardin %50,6 le ikinci sırayı almaktadır. En düşük parazit oranı Kilis'te saptanmıştır (%11,1).

Erkeklerden alınan gaita örneklerinde bulunan parazitlerin dağılımı incelendiğinde; en sık görülen parazitler; Entamoeba coli (%13,8), Giardia intestinalis (%12,2), Trichirus trichura (%4,9), Hymenolepis nana (%4,5), Ascaris lumbricoides (%4,1)'dir. Kırsal bölgelerde en sık rastlanan parazit Entamoeba coli (%17,3), kentsel bölgelerde ise Giardia intestinalis (%13,2)'tir. Gaita örneklerinde bulunan parazitlerin dağılımı illere göre de önemli değişiklikler göstermektedir. En sık saptanan parazit, Gaziantep ilinde T. trichura iken, Şanlıurfa'da A. lumbricoides, Siirt, Şırnak ve Adıyaman'da E. coli, Diyarbakır, Mardin, Batman ve Kilis'te G. intestinalis olarak saptanmıştır.

Sulu tarım alanlarının en yüksek olduğu Adıyaman ve Şanlıurfa'da erkeklerde paraziter hastalık görülme sıklığı %30 ve %40 civarındadır, ve Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Şırnak illerinden düşük, Kilis ilinden yüksektir.

Adıyaman'da en çok görülen parazit E. coli, Şanlıurfa'da ise A. Lumbricoides'tir.

Bu durum tarım alanlarının sulanması ile paraziter hastalıkların yaygınlığı arasında doğrudan bir ilişki olmadığı görüşünü desteklemektedir. Çünkü yukarda adı geçen barsak parazitlerinin varlığı sulu tarım alanlarının genişliği ile ilişkili olmayıp, içme-kullanma sularının, çiğ yenen taze sebzelerin dışkı kökenli atıklarla bulaşması (kontamine olması)(örneğin: sebzelerin kanalizasyon suları ile sulanması, kırsal alanda sebze yetiştiriciliğinde insan dışkısının gübre olarak kullanılması, çiğ olarak tüketilen taze sebzelerin yine bulaşlı içme-kullanma suyu ile temizlenmesi vb.), kişisel hijyen kurallarına uyulmaması gibi çevresel koşullarla ilgilidir.

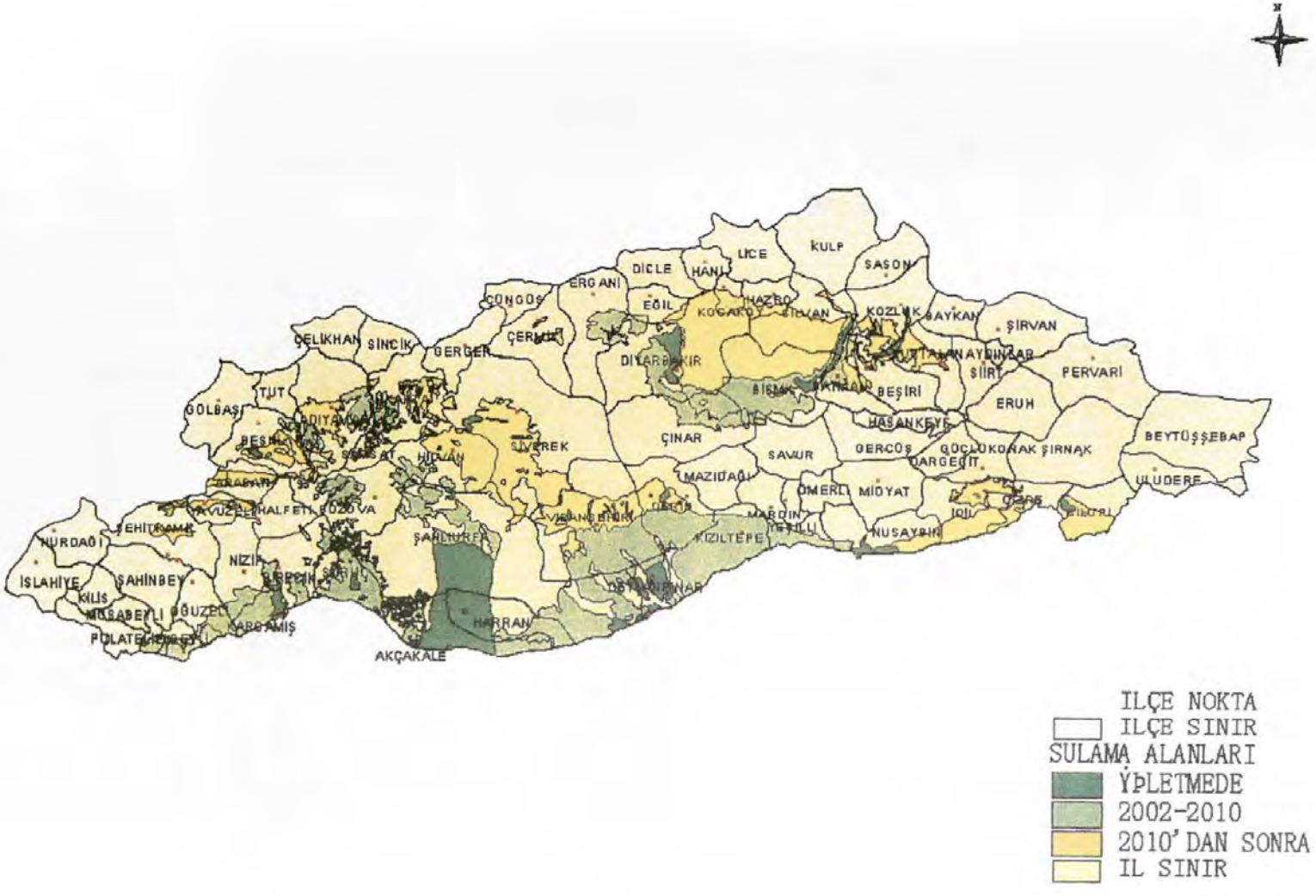

Şekil 7. GAP Bölgesi' nde Sulama Durumu

Tablo 182. Araştırma Kapsamındaki Erkeklerin Araştırma Sırasında Gaitasında Bulunan Parazitlerin Türlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

		Bulunan Parazit											
		Parazit Yok		T.Trichura	E.Coli	G.İnt.	A. lumb.	İ. Büt.	H. Nana	E. Hist.	B. Hom.	Diğer**	İncelenen Örnek
İller	Yerleşim Yeri	Sayı	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	Sayısı
Adıyaman	Kırsal	62	**62,0**	1,0	32,0	7,0	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	100
	Kentsel	63	**78,7**	0,0	15,0	5,0	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	80
	Toplam	125	**69,4**	0,6	24,4	6,1	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	180
Batman	Kırsal	22	**40,7**	1,9	16,7	13,0	1,9	0,0	5,6	16,7	3,7	7,4	54
	Kentsel	35	**47,3**	0,0	8,1	21,6	0,0	1,4	17,6	1,4	2,7	5,4	74
	Toplam	57	**44,5**	0,8	11,7	18,0	0,8	0,8	12,5	7,8	3,1	6,3	128
Diyarbakır	Kırsal	101	**59,8**	1,2	11,2	10,1	3,0	3,6	1,8	4,7	5,9	4,1	169
	Kentsel	121	**57,9**	1,9	12,0	16,3	1,9	1,4	3,3	5,7	4,3	2,4	209
	Toplam	212	**56,1**	1,6	11,6	13,5	2,4	2,4	2,6	5,3	5,0	3,2	378
Gaziantep	Kırsal	47	**48,4**	17,5	18,5	13,4	5,1	1,0	2,1	5,1	0,0	2,1	97
	Kentsel	195	**61,5**	16,0	9,5	10,4	1,8	1,2	5,0	2,5	0,0	0,9	317
	Toplam	242	**58,4**	16,4	11,6	11,1	2,6	1,2	4,3	3,1	0,0	1,2	414
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	8	**(88,9)**	(0,0)	(0,0)	(11,1)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	9
	Toplam	8	**(88,9)**	(0,0)	(0,0)	(11,1)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	9
Mardin	Kırsal	33	**47,8**	2,9	8,7	15,9	8,7	1,4	2,9	10,1	13,0	0,0	69
	Kentsel	46	**50,5**	1,1	16,5	14,3	2,2	5,5	3,3	9,9	1,1	1,1	91
	Toplam	79	**49,4**	1,9	13,1	15,0	5,0	3,8	3,1	10,0	6,3	0,6	160
Siirt	Kırsal	30	**63,8**	0,0	17,0	8,5	0,0	2,1	12,8	8,5	0,0	0,0	47
	Kentsel	19	**67,9**	0,0	10,7	7,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	28
	Toplam	49	**65,3**	0,0	14,7	8,0	0,0	1,3	8,0	5,3	0,0	0,0	75
Şanlıurfa	Kırsal	67	**56,3**	1,7	18,5	10,9	13,4	1,7	7,6	0,0	0,8	0,0	119
	Kentsel	105	**61,7**	0,6	8,8	13,5	14,1	0,6	3,5	0,0	0,0	1,2	170
	Toplam	172	**59,5**	1,0	12,8	12,4	13,8	1,0	5,2	0,0	0,3	0,6	289
Şırnak	Kırsal	9	**(69,2)**	(0,0)	(15,4)	(0,0)	(0,0)	(7,7)	(0,0)	(0,0)	(7,7)	(0,0)	13
	Kentsel	12	**42,9**	0,0	35,7	25,0	0,0	3,6	7,1	0,0	3,6	0,0	28
	Toplam	21	**51,2**	0,0	29,3	17,1	0,0	4,9	4,9	0,0	4,9	0,0	41
GAP	Kırsal	371	**55,5**	3,7	17,3	10,8	4,9	1,8	4,0	4,9	3,4	1,9	668
	Kentsel	604	**60,4**	5,7	11,5	13,2	3,6	1,5	4,8	3,0	1,3	1,5	1006
	Toplam	975	**58,2**	4,9	13,8	12,2	4,1	1,6	4,5	3,8	2,1	1,7	1674

Not: Gaitada Tenia Saginata'ya bakılmış, ancak özel metot uygulanmadığ ı için toplam 3 kişide saptanabilmiştir ve diğer sütununun içinde belirtilmiştir.

*Gaita örneği alınabilenleri kapsar

**C. Mesnilii, T. Saginata, E. vermicularis

ERKEKLERDE PARAZİT DURUMU

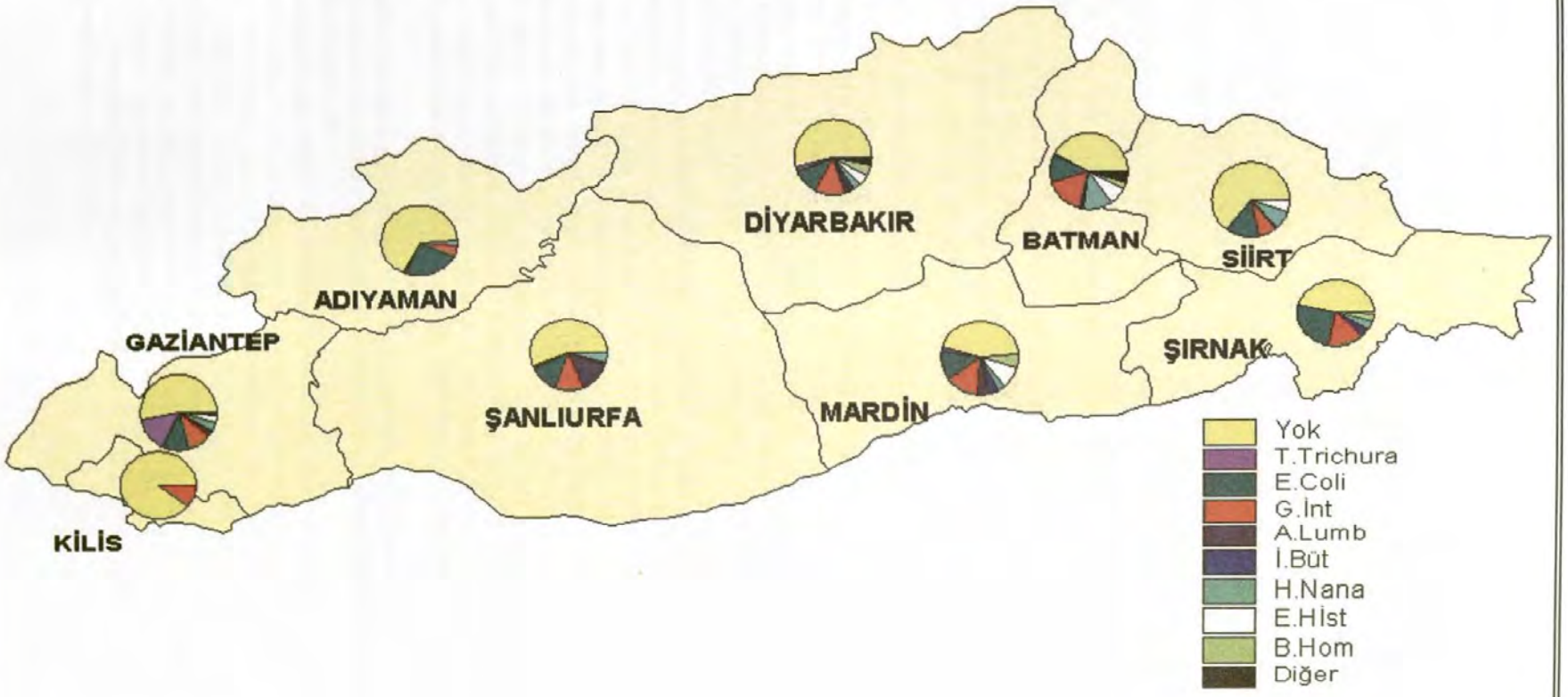

Araştırma sırasında, araştırma kapsamındaki 2093 kadından parazit bakmak için gaita örneği alınmıştır. **Tablo 183** den görülebileceği gibi, bu örneklerin % 44,3'ünde gaitada en az bir parazit saptanmıştır. Kırsal alanda alınana gaita örneklerinin %46,4'ünde, kentsel bölgede ise %42,8'inde parazit saptanmıştır. Kadınlardan alınan gaita örneklerinde en yüksek oranda parazit saptanan il %52,1 ile Şırnak'tır, bunu %51,7 ile Şanlıurfa izlemektedir. Gaitada parazit saptanma oranı en düşük il Adıyaman (%28,1)'dır.

Kadınlardan alınan gaita örneklerinde bulunan parazitlerin dağılımı incelendiğinde; en sık görülen parazitler; Entamoeba coli (%12,3), Giardia intestinalis (%11,3), Ascaris lumbricoides (%6,4), Trichrus trichura (%5,2), Entamoeba histolytica (%3,6), Hymenolepis nana (%3,2)'dır. Kırsal bölgelerde en sık rastlanan parazit E. coli (%16,9), kentsel bölgelerde ise G. intestinalis (%11,4)'dir.

Kadınlardan alınan gaita örneklerinde bulunan parazitlerin dağılımı illere göre de önemli değişiklikler göstermektedir. En sık saptanan parazit Gaziantep ilinde T. trichura iken, Şanlıurfa'da A. lumbricoides'dir. Kilis, Batman, Siirt, Şırnak ve Adıyaman'da Entamoeba coli, Diyarbakır ve Mardin'de G. intestinalis olarak saptanmıştır.

Sulu tarım alanlarının en yüksek olduğu Adıyaman'da kadınlarda gaitada parazit saptanma oranı en düşük, Şanlıurfa'da ise 2. sıradadır. Buna karşın sulu tarım alanlarının bu iki ilin yarısına yakın olduğu illerde daha yüksek oranda gaitada parazit saptanmıştır.

Kadınlar arasında Adıyaman' da en çok görülen parazit E. coli, Şanlıurfa' da A. lumbricoides' tir.

Bu durum da tarım alanlarının sulanması ile paraziter hastalıkların sıklığı arasında doğrudan bir ilişki olmadığı görüşünü desteklemektedir.

Araştırma sırasında araştırma kapsamındaki 0-59 aylık 703 çocuktan parazit bakmak için gaita örneği alınmıştır. Bu örneklerin %32,2'sinde gaitada en az bir parazit saptanmıştır (**Tablo 184**). Kırsal alanda toplanan gaita örneklerinde parazit saptanma oranı %37,2, kentsel alanda ise %28,7'dir. 0-59 aylık çocuklardan alınan gaita örneklerinde parazit saptanma oranı en yüksek olan il Diyarbakır'dır (%46,2). Şanlıurfa (%38,3) ikinci sırayı almaktadır. Gaita örneklerinde en düşük parazit saptanma oranı Kilis ilindedir (%0,0).

0-59 aylık çocuklardan alınan gaita örneklerinde bulunan parazitlerin dağılımı incelendiğinde; en sık görülen parazitler; G. intestinalis (%19,5), E. coli (%5,3), H. nana (%4,3), B. hominis (%2,0), A. lumbricoides (%1,8), T.trichura (%1,1)'dır. Hem kırsal bölgelerde hem de kentsel bölgelerde 0-59 aylık çocuklarda en sık rastlanan parazit G. intestinalis'dir (sırasıyla %20,8, %18,5).

0-59 aylık çocuklardan alınan gaita örneklerinde bulunan parazitlerin dağılımı illere göre de önemli değişiklikler göstermektedir. En sık saptanan parazit Gaziantep, Şanlıurfa, Batman, Şırnak, Diyarbakır ve Mardin'de G. intestinalis, Adıyaman'da Entamoeba coli, Siirt'te H. nana'dır.

Sulu tarım alanlarının en yüksek olduğu Adıyaman'da çocuklarda gaitada parazit sıklığı %16 gibi Kilis ilinden sonra 2. en düşük değerdedir. Şanlıurfa ili ise 2. en yüksek sıklığı göstermektedir. Sulu tarım alanlarının Adıyaman'ınkinin yarısı kadar olduğu illerde parazit görülme sıklığı bu ilinkinin çok üstündedir.

Çocuklar arasında Adıyaman' da en sık görülen parazit E. coli, Şanlıurfa'da G. İntestinalis'tir.

Bu durum da tarım alanlarının sulanması ile paraziter hastalıkların sıklığı arasında doğrudan bir ilişki olmadığı görüşünü desteklemektedir.

Araştırma sırasında araştırma kapsamındaki 4470 kişiden gaita örneği alınmıştır. **Tablo 185** de görüldüğü gibi, bu örneklerin %41,4'ünde gaitada en az bir parazit saptanmıştır. Kırsal bölgeden alınan gaita örneklerinin %44,2'sinde, kentsel bölgeden alınanların ise %39,5'inde parazit saptanmıştır. Alınan gaita örneklerinde en çok parazit saptanan il, %48,3 ile Batman' dır. Şırnak %47,5 ile ikinci sırayı almaktadır. Gaita örneklerinde en az parazit saptanan il, Kilis (%16,7)'dir.

Alınan tüm gaita örneklerinde saptanan parazitlerin dağılımı incelendiğinde; en sık görülen parazitler; G. intestinalis (%18,), Entamoeba coli (%11,8), A. lumbricoides (%4,8), T.trichura (%4,5), H. nana (%3,9) dır. Kırsal bölgelerde en sık rastlanan parazit Entamoeba coli (%15,4), Kentsel bölgelerde ise G. İntestinalis (%21,9)'dir.

Alınan gaita örneklerinde bulunan parazitlerin dağılımı illere göre de önemli değişiklikler göstermektedir. En sık saptanan parazit Gaziantep ilinde T.trichura, Batman, Mardin, Diyarbakır ve Şırnak illerinde G. intestinalis, Siirt, Kilis ve Adıyaman'da Entamoeba coli, Şanlıurfa'da A. lumbricoides olarak saptanmıştır.

Sulu tarım alanlarının en yüksek olduğu Adıyaman ve Şanlıurfa'da tüm araştırma örneği içinde saptanan parazit sıklıkları %27 ve %45 civarındadır. Adıyaman'daki sıklık Kilis dışındaki tüm illerden düşük, Şanlıurfa'daki sıklık ise Batman, Gaziantep ve Şırnak'tan düşüktür.

Tüm örnekte Adıyaman'da en sık rastlanan parazit Entamoeba coli, Şanlıurfa'da A. Lumbricoides'tir.

Bu durum tarım alanlarının sulanması ile paraziter hastalıkların sıklığı arasında doğrudan bir ilişki olmadığı görüşünü desteklemektedir.

Tenia saginata ve Enterobius vermicularis dışkı örneklerinde, özel yöntem kullanılamadığı için saptanamamıştır. T. Saginata çiğ köfte yeme alışkanlığının bulunduğu GAP Bölgesi'nde insanlarda %5-8 dolayında bulunmaktadır.

SALMONELLA - SHIGELLA ÜREME DURUMU

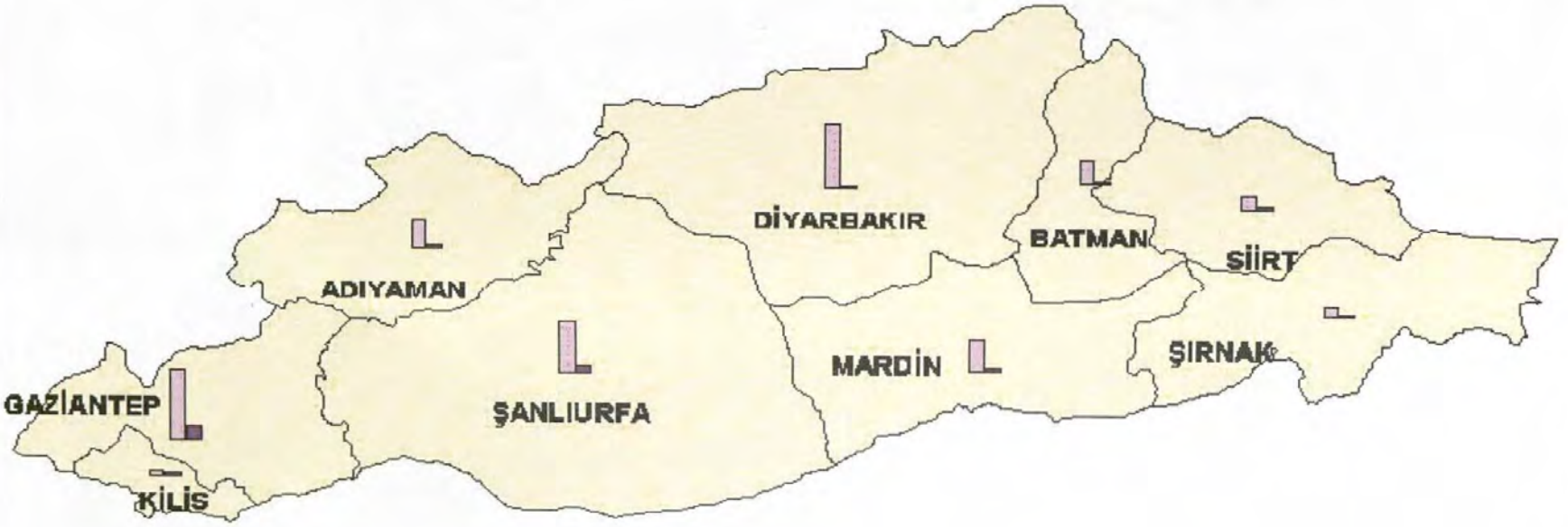

Tablo 183. Araştırma Kapsamındaki Kadınların Araştırma Sırasında Gaitasında Bulunan Parazitlerin Türlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

İller	Yerleşim Yeri	Parazit Yok		Bulunan Parazit									İncelenen Örnek Sayısı
		Sayı	%	T.Trichura %	E. Coli %	G. İnt. %	A. Lumb. %	İ. Büt. %	H. Nana %	E. Hist. %	B. Hom. %	Diğer** %	
Adıyaman	Kırsal	88	**68,7**	0,0	19,5	9,3	0,0	0,0	1,5	0,0	0,0	0,8	128
	Kentsel	76	**76,0**	0,0	14,0	7,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	1,0	100
	Toplam	164	**71,9**	0,0	17,1	8,3	0,0	0,0	0,8	0,8	0,0	0,9	228
Batman	Kırsal	31	**52,5**	0,0	23,7	8,5	3,4	0,0	5,1	5,1	0,0	6,8	59
	Kentsel	47	**54,7**	0,0	10,5	17,4	1,2	1,2	8,1	8,1	4,7	3,5	86
	Toplam	78	**53,8**	0,0	15,9	13,8	2,1	0,7	6,9	6,9	2,8	4,8	145
Diyarbakır	Kırsal	109	**54,5**	1,0	11,0	17,5	1,5	5,0	3,0	4,5	8,5	1,5	200
	Kentsel	143	**65,6**	2,3	7,3	9,6	1,8	2,8	1,8	4,1	6,4	5,0	218
	Toplam	252	**60,3**	1,7	9,1	13,4	1,7	3,8	2,4	4,3	7,4	3,6	418
Gaziantep	Kırsal	55	**38,4**	16,0	19,5	6,9	10,4	2,0	3,4	1,4	0,0	1,4	143
	Kentsel	225	**52,1**	17,1	9,0	8,8	5,3	1,2	3,2	1,3	0,2	1,6	432
	Toplam	280	**48,7**	16,8	11,6	8,3	6,6	1,4	3,3	1,4	0,2	1,5	575
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	12	**(70,6)**	(0,0)	(23,5)	(5,9)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	17
	Toplam	12	**(70,6)**	(0,0)	(23,5)	(5,9)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	17
Mardin	Kırsal	51	**60,0**	1,2	16,5	11,8	5,9	1,2	3,5	7,1	1,2	0,0	85
	Kentsel	65	**55,6**	0,0	8,5	19,7	2,6	0,0	8,5	11,1	1,7	1,7	117
	Toplam	116	**57,4**	0,5	11,9	16,3	4,0	0,5	6,4	9,4	1,5	1,0	202
Siirt	Kırsal	45	**60,0**	0,0	12,0	10,7	4,0	0,0	8,0	10,7	1,3	0,0	75
	Kentsel	22	**88,0**	0,0	4,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,0	4,0	0,0	25
	Toplam	67	**67,0**	0,0	10,0	8,0	3,0	0,0	6,0	9,0	2,0	0,0	100
Şanlıurfa	Kırsal	77	**46,6**	0,6	18,7	10,3	20,6	0,0	1,2	0,0	1,2	0,6	165
	Kentsel	97	**49,7**	2,0	4,6	13,3	21,5	0,0	2,0	3,5	1,0	2,0	195
	Toplam	174	**48,3**	1,3	11,1	11,9	21,1	0,0	1,6	1,9	1,1	1,4	360
Şırnak	Kırsal	11	**(68,8)**	(0,0)	(25,0)	(6,3)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	16
	Kentsel	12	**37,5**	0,0	28,1	25,0	0,0	9,4	6,3	9,4	3,1	0,0	32
	Toplam	23	**47,9**	0,0	27,1	18,8	0,0	0,0	4,2	6,3	2,1	0,0	48
GAP	Kırsal	467	**53,6**	3,1	16,9	11,2	7,1	1,6	3,0	3,2	2,4	1,4	871
	Kentsel	699	**57,2**	6,8	9,0	11,4	6,0	1,2	3,3	3,9	2,0	2,3	1222
	Toplam	1166	**55,7**	5,2	12,3	11,3	6,4	1,4	3,2	3,6	2,2	1,9	2093

Not: Gaitada Tenia Saginata'ya bakılmış, ancak özel metot uygulanmadığı için toplam 12 kişide saptanabilmiştir ve diğer sütununun içinde belirtilmiştir.

*Gaita örneği alınabilenleri kapsar

**C. Mesnilii, T. Saginata, E. vermicularis

Tablo 184. Araştırma Kapsamındaki 0-59 Aylık Çocukların Araştırma Sırasında Gaitasında Bulunan Parazit Türlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

İller	Yerleşim Yeri	Parazit Yok		Bulunan Parazit									İncelenen Örnek Sayısı
		Sayı	%	T.Trichura %	E. Coli %	G. İnt. %	A. Lumb. %	İ. Büt. %	H. Nana %	E. Hist. %	B. Hom. %	Diğer** %	
Adıyaman	Kırsal	35	**81,4**	0,0	9,3	4,6	0,0	0,0	4,6	0,0	0,0	0,0	43
	Kentsel	22	**88,0**	0,0	4,0	8,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25
	Toplam	57	**83,8**	0,0	7,4	5,9	0,0	0,0	2,9	0,0	0,0	0,0	68
Batman	Kırsal	12	**63,2**	5,3	5,3	26,3	0,0	0,0	10,5	0,0	0,0	5,3	19
	Kentsel	21	**63,6**	0,0	6,1	30,3	0,0	0,0	3,0	3,0	0,0	0,0	33
	Toplam	33	**63,5**	1,9	5,8	28,8	0,0	0,0	5,8	1,9	0,0	1,9	52
Diyarbakır	Kırsal	42	**51,2**	0,0	3,7	30,5	1,2	6,1	7,3	2,4	4,9	3,7	82
	Kentsel	51	**56,0**	0,0	5,5	30,8	2,2	0,0	3,3	4,4	4,4	0,0	91
	Toplam	93	**53,8**	0,0	4,6	30,6	1,7	2,9	5,2	3,5	4,6	1,7	173
Gaziantep	Kırsal	14	**60,9**	4,3	4,3	30,4	0,0	0,0	4,3	4,3	0,0	0,0	23
	Kentsel	88	**77,2**	2,6	3,5	14,9	0,0	0,0	2,6	0,8	0,0	1,7	114
	Toplam	102	**74,4**	2,9	3,6	17,5	0,0	0,0	2,9	1,4	0,0	1,4	137
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	10	**(100,0)**	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	10
	Toplam	10	**(100,0)**	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	10
Mardin	Kırsal	25	**86,2**	0,0	0,0	10,3	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4	0,0	29
	Kentsel	36	**81,8**	2,3	2,3	11,4	0,0	0,0	0,0	2,3	2,3	0,0	44
	Toplam	61	**83,6**	1,4	1,4	11,0	0,0	0,0	0,0	1,4	2,7	0,0	73
Siirt	Kırsal	20	**71,4**	0,0	7,1	7,1	3,6	0,0	10,7	3,6	0,0	0,0	28
	Kentsel	4	**(80,0)**	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(20,0)	(0,0)	5
	Toplam	24	**72,7**	0,0	6,1	6,1	3,0	0,0	9,1	3,0	3,0	0,0	33
Şanlıurfa	Kırsal	28	**52,8**	0,0	15,1	20,7	9,4	0,0	9,4	0,0	0,0	0,0	53
	Kentsel	51	**68,0**	2,7	5,3	13,3	5,3	0,0	5,3	0,0	2,7	0,0	75
	Toplam	79	**61,7**	1,6	9,4	16,4	7,0	0,0	7,0	0,0	1,6	0,0	128
Şırnak	Kırsal	5	**(45,5)**	(0,0)	(0,0)	(45,5)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(9,1)	(0,0)	11
	Kentsel	13	**(72,2)**	(0,0)	(5,6)	(27,8)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	(0,0)	18
	Toplam	18	**62,1**	0,0	3,4	34,5	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4	0,0	29
GAP	Kırsal	181	**62,8**	0,7	6,6	20,8	2,4	1,7	6,6	1,4	2,1	1,4	288
	Kentsel	296	**71,3**	1,4	4,3	18,5	1,4	0,0	2,6	1,7	2,0	0,5	415
	Toplam	477	**67,8**	1,1	5,3	19,5	1,8	0,7	4,3	1,6	2,0	0,8	703

Not: Gaitada Tenia Saginata'ya bakılmış, ancak özel metot uygulanmadığı için çocuklardan hiçbirisinde saptanamamıştır.

*Gaita örneği alınabilenleri kapsar

**C. Mesnilii, T. Saginata, E. vermicularis

KADINLARDA PARAZİT DURUMU

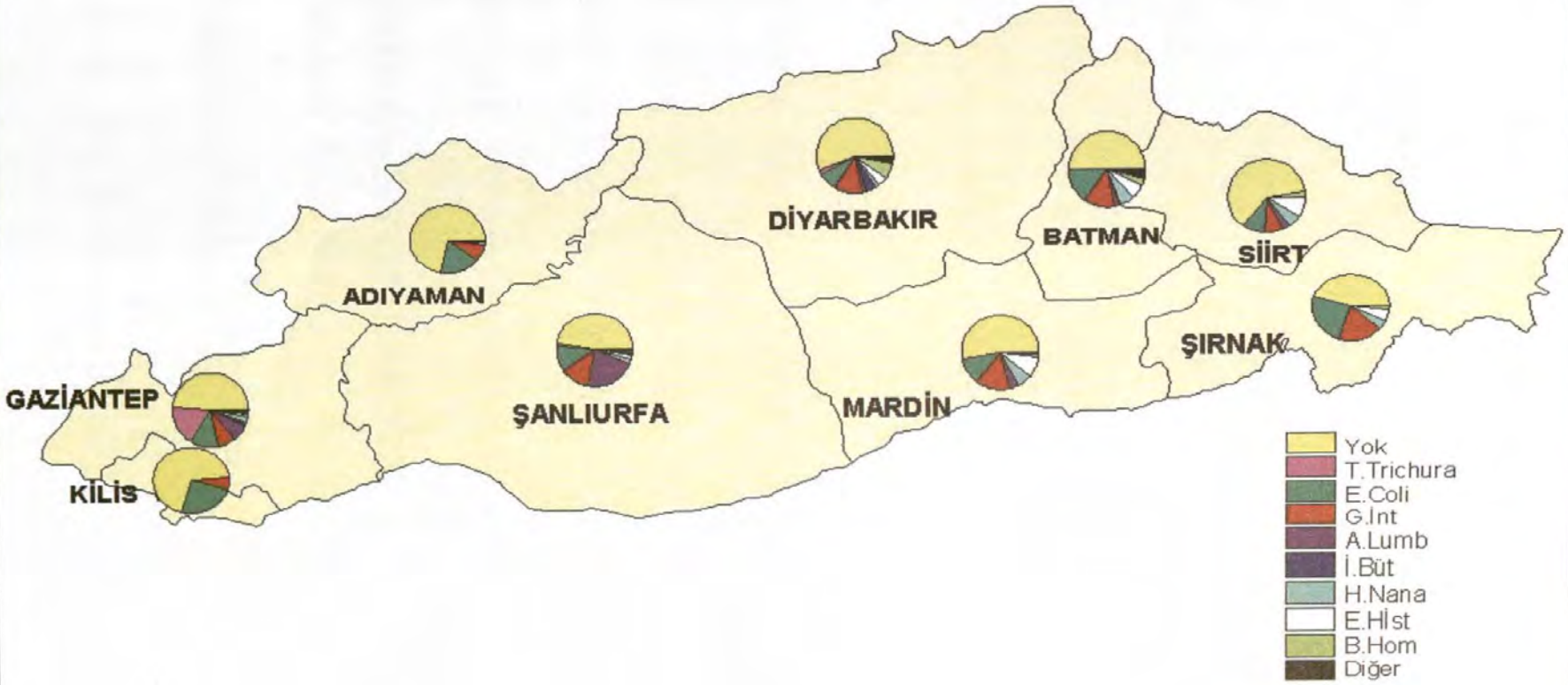

Tablo 185. Araştırma Kapsamındaki Tüm Bireylerin Araştırma Sırasında Gaitasında Bulunan Parazit Türlerine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı*

İller	Yerleşim Yeri	Bulunan Parazit											
		Parazit Yok		T.Trichura	E. Coli	G. İnt.	A. Lumb.	İ. Büt.	H. Nana	E. Hist.	B. Hom.	Diğer**	İncelenen Örnek Sayısı
		Sayı	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Adıyaman	Kırsal	185	**68,2**	0,4	22,5	7,7	0,0	0,0	2,2	0,0	0,0	0,4	271
	Kentsel	161	**78,5**	0,0	13,1	6,3	0,0	0,0	0,4	0,9	0,0	0,5	205
	Toplam	346	**72,6**	0,2	18,4	7,1	0,0	0,0	1,4	0,4	0,0	0,4	476
Batman	Kırsal	65	**49,2**	1,5	18,2	12,9	2,3	0,0	6,1	9,1	1,5	6,8	132
	Kentsel	103	**53,4**	0,0	8,8	21,2	0,5	1,0	10,9	4,7	3,1	3,6	193
	Toplam	168	**51,7**	0,6	12,6	17,8	1,2	0,6	8,9	6,5	2,5	4,9	325
Diyarbakır	Kırsal	252	**55,9**	0,9	9,8	17,1	2,0	4,7	3,3	4,2	6,9	3,1	451
	Kentsel	315	**60,8**	1,7	8,9	16,0	1,9	1,7	2,7	4,8	5,2	3,1	518
	Toplam	567	**58,5**	1,3	9,3	16,5	2,0	3,1	3,0	4,5	6,0	3,1	969
Gaziantep	Kırsal	116	**44,1**	15,5	17,8	11,4	7,6	1,5	3,0	3,0	0,0	1,5	263
	Kentsel	508	**58,9**	14,8	8,5	10,1	3,4	1,0	3,8	1,7	0,1	1,4	863
	Toplam	624	**55,4**	15,0	10,6	10,5	4,4	1,1	3,6	2,0	0,08	1,4	1126
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	30	**83,3**	0,0	11,1	5,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	36
	Toplam	30	**83,3**	0,0	11,1	5,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	36
Mardin	Kırsal	109	**59,6**	1,6	10,9	13,1	6,0	1,1	2,7	7,1	6,0	0,5	183
	Kentsel	147	**58,3**	0,8	10,3	16,3	2,0	2,0	5,2	9,1	1,6	1,6	252
	Toplam	256	**58,9**	1,1	10,6	14,9	3,7	1,6	4,1	8,3	3,4	1,1	435
Siirt	Kırsal	95	**63,3**	0,0	12,7	9,3	2,7	0,7	10,0	8,7	0,7	0,0	150
	Kentsel	45	**77,6**	0,0	6,9	3,4	0,0	0,0	0,0	1,7	3,4	0,0	58
	Toplam	140	**67,3**	0,0	11,1	7,7	1,9	0,5	7,2	6,7	1,4	0,0	208
Şanlıurfa	Kırsal	172	**51,0**	0,9	18,1	12,1	16,3	0,5	4,7	0,0	0,8	0,2	337
	Kentsel	253	**57,5**	1,5	6,3	13,4	15,9	0,2	3,1	1,5	0,9	1,4	440
	Toplam	425	**54,6**	1,2	11,4	12,8	16,0	0,3	3,8	0,9	0,9	0,9	777
Şırnak	Kırsal	25	**62,5**	0,0	15,0	15,0	0,0	2,5	0,0	0,0	5,0	0,0	40
	Kentsel	37	**47,4**	0,0	25,6	25,6	0,0	5,1	5,1	3,8	2,6	0,0	78
	Toplam	62	**52,5**	0,0	22,0	22,0	0,0	4,2	3,4	2,5	3,4	0,0	118
GAP	Kırsal	1019	**55,8**	2,9	15,4	12,6	5,6	1,7	4,0	3,5	2,7	1,6	1827
	Kentsel	1599	**60,5**	5,5	9,2	21,9	4,3	1,1	3,8	3,2	1,7	1,7	2643
	Toplam	2618	**58,6**	4,5	11,8	18,1	4,8	1,4	3,9	3,3	2,1	1,7	4470

Not: Gaitada Tenia Saginata'ya bakılmış, ancak özel metot uygulanmadığı için toplam 15 kişide saptanabilmiştir ve diğer süt ununun içinde belirtilmiştir.
*Gaita örneği alınabilenleri kapsar
**C. Mesnilii, T. Saginata, E. Vermicularis

d- Bulaşıcı Hastalıkların Yayılmasında Etkili Bazı Alışkanlıklar

Tablo 186 ve Tablo 187 de görüldüğü gibi, gerek çiğ köfte gerekse, çiğ süt ürünleri tüke alışkanlığının tüm illerde de oldukça yüksek oranlarda olduğu göze çarpmaktadır. Çiğ köfte ye alışkanlığının en düşük olduğu il Batman (%16,0), en yüksek olduğu il Adıyaman (%92,9) olar bulunmuştur. Çiğ süt tüketme alışkanlığının en düşük olduğu il Siirt (%18,2), en yüksek olduğ Gaziantep (%81,5) olarak belirlenmiştir.

Tablo 186. Araştırma Kapsamındaki Konutlarda Yaşayan Ailelerin Çiğ Köfte Ye Alışkanlıklarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Ailede Çiğ Köfte Yeme Alışkanlığı				
	Yerleşim	Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	58	96,7	2	3,3	60
	Kentsel	46	88,5	6	11,5	52
	Toplam	**104**	**92,9**	**8**	**7,1**	**112**
Batman	Kırsal	1	2,9	34	97,1	35
	Kentsel	11	27,5	29	72,5	40
	Toplam	**12**	**16,0**	**63**	**84,0**	**75**
Diyarbakır	Kırsal	32	32,0	68	68,0	100
	Kentsel	89	57,4	66	42,6	155
	Toplam	**121**	**47,5**	**134**	**52,5**	**255**
Gaziantep	Kırsal	74	98,7	1	1,3	75
	Kentsel	189	84,7	34	15,3	223
	Toplam	**263**	**88,2**	**35**	**11,8**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	13	(86,7)	2	(13,3)	15
	Toplam	**13**	**(86,7)**	**2**	**(13,3)**	**15**
Mardin	Kırsal	18	32,7	37	67,3	55
	Kentsel	15	30,0	35	70,0	50
	Toplam	**33**	**31,4**	**72**	**68,6**	**105**
Siirt	Kırsal	11	31,4	24	68,6	35
	Kentsel	12	(60,0)	8	(40,0)	20
	Toplam	**23**	**41,8**	**32**	**58,2**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	57	82,6	12	17,4	69
	Kentsel	93	86,9	14	13,1	107
	Toplam	**150**	**85,2**	**26**	**14,8**	**176**
Şırnak	Kırsal	1	(10,0)	9	(90,0)	10
	Kentsel	5	20,0	20	80,0	25
	Toplam	**6**	**17,1**	**29**	**82,9**	**35**
GAP	Kırsal	252	57,4	187	42,6	439
	Kentsel	473	68,9	214	31,1	687
	Toplam	**725**	**64,4**	**401**	**35,6**	**1126**

PARAZİT DURUMU

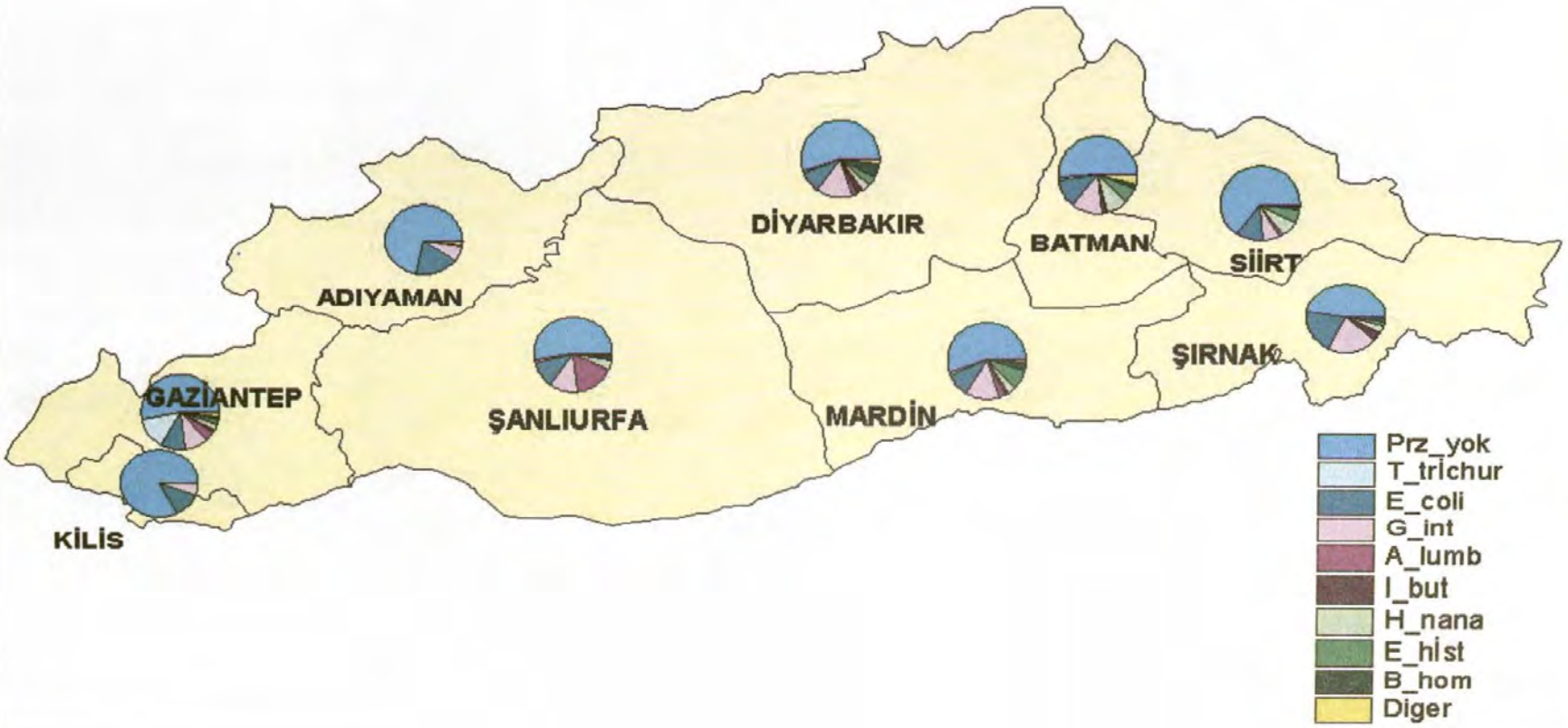

ÇİĞ KÖFTE YEME ALIŞKANLIĞI

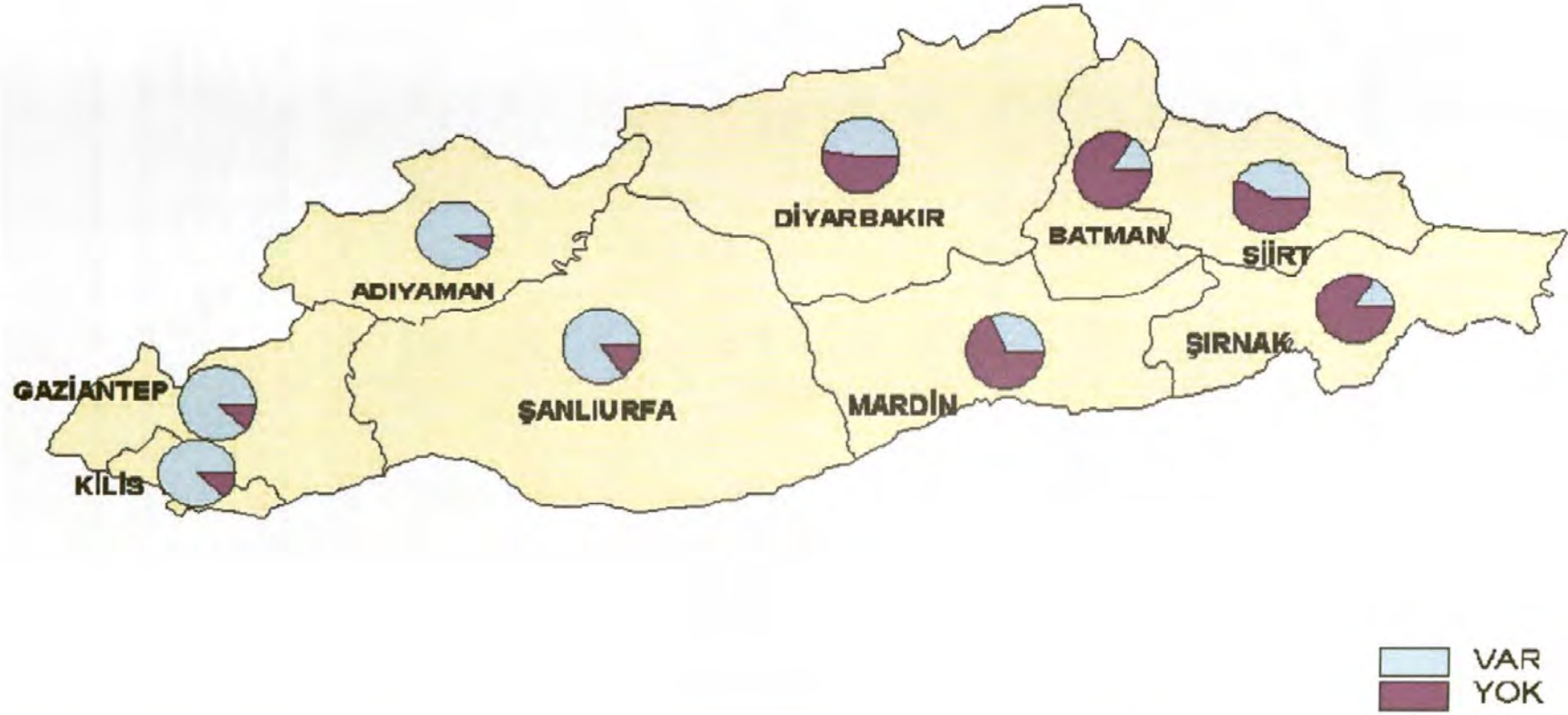

Tablo 187. Araştırma Kapsamındaki Konutlarda Yaşayan Ailelerin Çiğ Süt Ürünleri Tüketme Alışkanlıklarına, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Ailede Çiğ Süt Ürünü Tüketme Alışkanlığı				
	Yerleşim	Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	45	75,0	15	25,0	60
	Kentsel	40	76,9	12	23,1	52
	Toplam	**85**	**75,9**	**27**	**24,1**	**112**
Batman	Kırsal	19	54,3	16	45,7	35
	Kentsel	27	67,5	13	32,5	40
	Toplam	**46**	**61,3**	**29**	**38,7**	**75**
Diyarbakır	Kırsal	75	75,0	25	25,0	100
	Kentsel	106	68,4	49	31,6	155
	Toplam	**181**	**71,0**	**74**	**29,0**	**255**
Gaziantep	Kırsal	67	89,3	8	10,7	75
	Kentsel	176	78,9	47	21,1	223
	Toplam	**243**	**81,5**	**55**	**18,5**	**298**
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	9	(60,0)	6	(40,0)	15
	Toplam	**9**	**(60,0)**	**6**	**(40,0)**	**15**
Mardin	Kırsal	40	72,7	15	27,3	55
	Kentsel	25	50,0	25	50,0	50
	Toplam	**65**	**61,9**	**40**	**38,1**	**105**
Siirt	Kırsal	9	25,7	26	74,3	35
	Kentsel	1	(5,0)	19	(95,0)	20
	Toplam	**10**	**18,2**	**45**	**81,8**	**55**
Şanlıurfa	Kırsal	62	89,9	7	10,1	69
	Kentsel	77	72,0	30	28,0	107
	Toplam	**139**	**79,0**	**37**	**21,0**	**176**
Şırnak	Kırsal	6	(60,0)	4	(40,0)	10
	Kentsel	10	40,0	15	60,0	25
	Toplam	**16**	**45,7**	**19**	**54,3**	**35**
GAP	Kırsal	323	73,6	116	26,4	439
	Kentsel	471	68,6	216	31,4	687
	Toplam	**794**	**70,5**	**332**	**29,5**	**1126**

Çiğ köfte yeme alışkanlığı GAP Bölgesi'nde çok yaygın olan bir gelenek olmakla birlikte, Şırnak, Mardin ve Diyarbakır'da diğer illere göre düşük çıkması, çiğ köfte yeme alışkanlığının bu üç ilde diğer illere göre yaygın olmadığı izlenimi vermektedir. Bu dağılım örneklemdeki tesadüfi duruma bağlı olabilir. Çiğ köfte, bölgenin batısındaki iller dışında genellikle sığır etinden yapılır. Sığır etinde insan barsaklarında halkalı solucan denilen Taenia saginatanın kistleri (sistiserkus selluloza) bulunabilir. Böyle sığır etinden yapılan çiğ köfteyi yiyenlerin barsaklarında olgun şekli olan Taenia saginata gelişir.

Çiğ süt ve çiğ sütten yapılmış taze peynir tüketenlerde bir zoonoz olan Brucelloz (Malta humması) ve tüberküloz gelişebilir.

IX. Fizik Çevreye İlişkin Veriler

Bilindiği gibi insan çevresini, çevre de insanı etkiler. Çevrenin insan üzerine en önemli etkilerinden biri insanın sağlığı üzerine olandır. İnsan da çevreyi kendi sağlığı üzerine olumlu ya da olumsuz etki yapacak biçimde değiştirebilir.

İnsan sağlığı üzerine etkili çevre üç bölümde incelenir: Sosyal çevre, fizik çevre ve biyolojik çevre. Bu üç grup çevrenin kendi aralarında karşılıklı etkileri ve insan sağlığına doğrudan etkileri olmakla birlikte genel eğilim sosyal çevrenin fizik çevreyi, fizik çevrenin biyolojik çevreyi, onun da insan sağlığını etkilediği şeklindedir.

Bu üç grup çevreden insanlar tarafından en kolay değiştirilebilecek olanı fizik çevredir. Sosyal çevre değiştirilebilir, ancak bunun için her bireyin eğitilmesi gerekir. biyolojik çevre değiştirilebilir, ancak bunun için her canlı türü ile tek tek uğraşılması, bazı ilaçlar v.b. nin bulunması gerekir. Oysa, fizik çevre – bir su şebekesi, bir kanalizasyon sistemi gibi – birkaç kişinin kararı ve finansmanı ile bütün bir büyük kenti birçok sağlık tehdidinden köklü biçimde kurtaracak şekilde değiştirilebilir.

İşte bu nedenle bölgede örneğe çıkan tüm yerleşim yerleri bazı fizik çevre koşullarını ve olumsuz koşullara karşı alınan önlemleri belirlemek için her ildeki çevre mühendisi ya da çevre sağlığı teknisyenlerince kayıtlardan ya da kayıtlar yetersizse araştırma ekibiyle birlikte bizzat gidilip görülerek saptananlarla doldurulan çevre soru kağıdı formları değerlendirilerek sistematik olarak sunulmuştur.

Bu değerlendirme için her ildeki çevre mühendisi ya da çevre sağlığı teknisyeninin örneğe çıkan yerleşim yerlerine ilişkin hazırladığı çevre anketlerinden elde edilen verilerin yüzdeleri o yerleşim yerindeki (toplam 120'den 115'indeki) konut sayısı ile çarpılmış ve bunlar toplanarak çevre verilerinin etkilenen konut bazında değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

a- İçme ve Kullanma Suları

İçme ve kullanma suları pek çok bulaşıcı hastalığı büyük kitlelere aynı anda yayabilme kapasitesine sahiptir. Bu yüzden patlayıcı tipte salgınlar yol açarlar. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre insanlara her yerde sağlıklı ve temiz su sağlanabilirse bulaşıcı hastalık salgınlarının (acısının) %80'i önlenebilir. Polio dışında suyla bulaşabilen hastalıklara karşı etkili bir aşı da yoktur. Suyla geçebilen hastalıklar arasında bulaşıcı olmayan pek çok hastalık da vardır. Bu nedenlerle yerleşim yerlerine sağlıklı ve temiz su sağlanması ve bunun sürekliliği en önemli halk sağlığı müdahalelerindendir.

Örneğe çıkan yerleşim yerlerindeki konutların o yerleşim yerine içme ve kullanma suyunun sağlandığı kaynaklara göre dağılımı **Tablo 188** de verilmiştir. Buralardaki konutların %29,4'ünün içme ve kullanma suyunu yer altı su kaynaklarından, %27,8'inin barajlardan, %38,6'sının karışık kaynaklardan sağlandığı yerleşim yerlerinde olduğu görülmektedir. Suyun barajlardan sağlandığı tek kentsel bölge Gaziantep'tir. Araştırma sırasında Dicle Barajı'ndan gelen suyun henüz Diyarbakır kentine dağıtımı yapılmamış olduğundan, araştırma verileri arasında içme suyunu barajdan sağlayan kentsel bölge olarak geçmemektedir. Bölgedeki barajlara en yakın durumda olan Şanlıurfa ve Adıyaman'ın kentsel bölgelerinin bu olanaktan hiç yararlanamaması ilgi çekicidir.

Örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların sadece %43,4'ünün içme ve kullanma sularının, yeterli olduğu yerlerde olduğu belirlenmiştir (**Tablo 189**). Konutların %55,3'ünün içme suları yetersiz olan yerleşim yerlerinde olduğu saptanmıştır. Kırsal bölgelerde bu oran %37,0 iken, kentsel bölgelerde %56,0'dır .

ÇİĞ SÜT ÜRÜNÜ TÜKETME ALIŞKANLIĞI

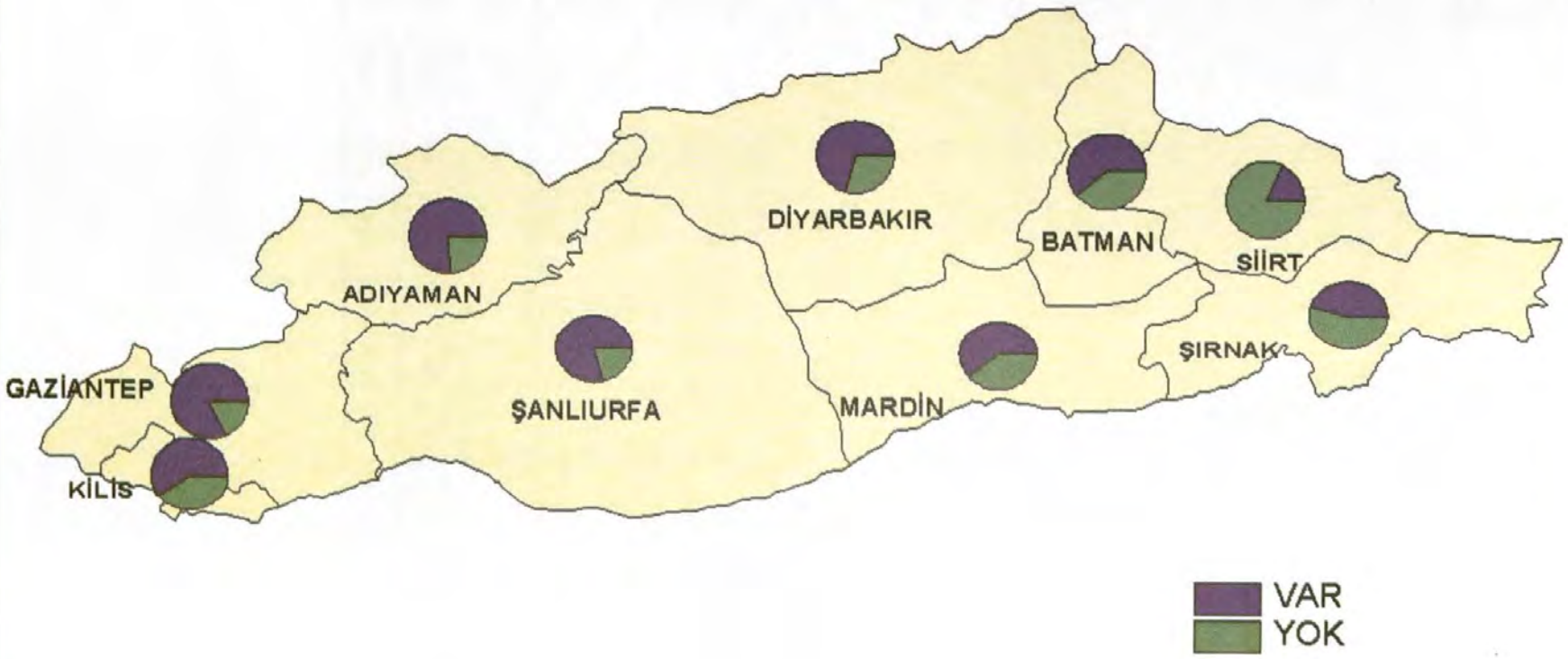

Tablo 188. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerine İçme ve Kullanma Suyunun Sağlandığı Kaynaklara, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	İçme ve Kullanma Suyunun Kaynağı								
		Yer altı		Memba-Pınar		Baraj		Karışık		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	2236	76,2	0	0,0	185	6,3	514	17,5	2935
	Kentsel	46545	77,9	13220	22,1	0	0,0	0	0,0	59765
	Toplam	48781	77,8	13220	21,1	185	0,3	514	0,8	62700
Batman	Kırsal	218	6,1	183	5,1	0	0,0	3191	88,8	3592
	Kentsel	43301	91,4	0	0,0	0	0,0	4091	0,8	47392
	Toplam	43519	85,3	183	0,4	0	0,0	7282	14,3	50984
Diyarbakır	Kırsal	2053	29,5	738	10,6	0	0,0	4177	59,9	6968
	Kentsel	31233	17,3	0	0,0	0	0,0	148829	82,7	180062
	Toplam	33286	17,8	738	0,4	0	0,0	153006	81,8	187030
Gaziantep	Kırsal	3303	40,1	4924	59,9	0	0,0	0	0,0	8227
	Kentsel	0	0,0	0	0,0	238938	90,1	26158	9,9	265096
	Toplam	3303	1,2	4924	1,8	238938	87,4	26158	9,6	273323
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	19079
Mardin	Kırsal	5615	55,6	1810	17,9	0	0,0	2668	26,4	10093
	Kentsel	35338	61,0	12900	22,3	0	0,0	9652	16,7	57890
	Toplam	39953	59,6	14710	22,0	0	0,0	12320	18,4	66983
Siirt	Kırsal	39	2,3	41	2,4	0	0,0	1621	95,3	1701
	Kentsel	4030	18,1	0	0,0	0	0,0	18226	81,9	22256
	Toplam	4069	17,0	41	0,2	0	0,0	19847	82,8	23957
Şanlıurfa	Kırsal	4677	98,4	0	0,0	0	0,0	77	1,6	4754
	Kentsel	28883	20,5	0	0,0	0	0,0	112136	79,5	141019
	Toplam	33560	23,0	0	0,0	0	0,0	112213	77,0	145773
Şırnak	Kırsal	245	8,9	2513	91,1	0	0,0	0	0,0	2758
	Kentsel	26691	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	26691
	Toplam	26936	91,5	2513	8,5	0	0,0	0	0,0	29449
GAP	Kırsal	**18386**	**44,8**	**10209**	**24,9**	**185**	**0,5**	**12248**	**29,9**	**41028**
	Kentsel	**234100**	**28,6**	**26120**	**3,2**	**238938**	**29,2**	**319092**	**39,0**	**818250**
	Toplam	**252486**	**29,4**	**36329**	**4,2**	**239123**	**27,8**	**331340**	**38,6**	**859278**

Tablo 189. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde İçme ve Kullanma Sularının Yeterlilik Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	İçme ve Kullanma Suyunun Yeterlilik Durumu								Toplam
		İçme ve Kull. Suyu Yeterli		İçme Suyu Yetersiz		Kullanma Suyu yetersiz		İçme ve Kull. Suyu Yetersiz		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Adıyaman	Kırsal	1857	63,3	957	32,6	121	4,1	0	0,0	2935
	Kentsel	9542	16,0	44264	74,1	5959	10,0	0	0,0	59765
	Toplam	11399	18,2	45221	72,1	6080	9,7	0	0,0	62700
Batman	Kırsal	1854	51,6	1738	48,4	0	0,0	0	0,0	3592
	Kentsel	43301	91,4	4091	8,6	0	0,0	0	0,0	47392
	Toplam	45155	88,6	5829	11,4	0	0,0	0	0,0	50984
Diyarbakır	Kırsal	2068	29,7	1184	17,0	0	0,0	3716	53,3	6968
	Kentsel	0	0,0	162235	90,1	0	0,0	17827	9,9	180062
	Toplam	2068	1,1	163419	87,4	0	0,0	21543	11,5	187030
Gaziantep	Kırsal	8074	98,1	0	0,0	0	0,0	153	1,9	8227
	Kentsel	265096	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	265096
	Toplam	273170	99,9	0	0,0	0	0,0	153	0,1	273323
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	0,0	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Toplam	0	0,0	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
Mardin	Kırsal	6534	64,7	55	0,5	697	6,9	2807	27,8	10093
	Kentsel	9652	17,0	47238	83,0	0	0,0	0	0,0	56890
	Toplam	16186	24,2	47293	70,6	697	1,0	2807	4,2	66983
Siirt	Kırsal	130	7,6	677	39,8	894	52,6	0	0,0	1701
	Kentsel	0	0,0	0	0,0	4030	18,1	18226	81,9	22256
	Toplam	130	0,5	677	2,8	4924	20,6	18226	76,1	23957
Şanlıurfa	Kırsal	855	18,0	0	0,0	0	0,0	3899	82,0	4754
	Kentsel	9788	6,9	99857	70,8	0	0,0	31374	22,2	141019
	Toplam	10643	7,3	99857	68,5	0	0,0	35273	24,2	145773
Şırnak	Kırsal	2758	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2758
	Kentsel	11248	42,1	15443	57,9	0	0,0	0	0,0	26691
	Toplam	14006	47,6	15443	52,4	0	0,0	0	0,0	29449
GAP	**Kırsal**	**24130**	**58,8**	**4611**	**11,2**	**1712**	**4,2**	**10575**	**25,8**	**41027**
	Kentsel	**348627**	**42,6**	**392207**	**47,9**	**9989**	**1,2**	**67427**	**8,2**	**818250**
	Toplam	**372757**	**43,4**	**396818**	**46,2**	**11701**	**1,4**	**78002**	**9,1**	**859278**

Örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların o yerleşim yerine içme suyu şebekesinden su sağlanma durumuna göre dağılımı incelendiğinde (**Tablo 190**); %81,1'inin içme suyu şebekesinden su sağlanan, %10,5'inin de bu yolla kısmen su sağlanan yerleşim yerlerinde olduğu anlaşılmıştır. Batman, Gaziantep, Siirt, Kilis illerinin kentsel bölgelerinde konutların %100'ü şebeke suyundan yararlanmaktadır.

Tablo 190. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerine İçme Suyu Şebekesinden Su Sağlanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		İçme Suyu İçin Şebeke						
	Yerleşim	Var		Kısmen Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	2535	86,4	0	0,0	400	13,6	2935
Adıyaman	Kentsel	53806	90,0	5959	10,0	0	0,0	59765
	Toplam	56341	89,9	5959	9,5	400	0,6	62700
	Kırsal	3390	94,4	0	0,0	202	5,6	3592
Batman	Kentsel	47392	100,0	0	0,0	0	0,0	47392
	Toplam	50782	99,6	0	0,0	202	0,4	50984
	Kırsal	2481	35,6	3921	56,3	566	8,1	6968
Diyarbakır	Kentsel	170549	94,7	9513	5,3	0	0,0	180062
	Toplam	173030	92,5	13434	7,2	566	0,3	187030
	Kırsal	8008	97,3	0	0,0	219	2,7	8227
Gaziantep	Kentsel	265096	100,0	0	0,0	0	0,0	265096
	Toplam	273104	99,9	0	0,0	219	0,1	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Kırsal	8951	88,7	0	0,0	1142	11,3	10093
Mardin	Kentsel	28531	50,2	28359	49,8	0	0,0	56890
	Toplam	37482	56,0	28359	42,3	1142	1,7	66983
	Kırsal	807	47,4	855	50,3	39	2,3	1701
Siirt	Kentsel	22256	100,0	0	0,0	0	0,0	22256
	Toplam	23063	96,3	855	3,6	39	0,2	23957
	Kırsal	3115	65,5	837	17,6	802	16,9	4754
Şanlıurfa	Kentsel	108269	76,8	32750	23,2	0	0,0	141019
	Toplam	111384	76,4	33587	23,0	802	0,6	145773
	Kırsal	2758	100,0	0	0,0	0	0,0	2758
Şırnak	Kentsel	18245	68,4	8446	31,6	0	0,0	26691
	Toplam	21003	71,3	8446	28,7	0	0,0	29449
	Kırsal	**32045**	**78,1**	**5613**	**13,7**	**3370**	**8,2**	**41027**
GAP	**Kentsel**	**733223**	**89,6**	**85027**	**10,4**	**0**	**0,0**	**818250**
	Toplam	**765268**	**89,1**	**90640**	**10,5**	**3370**	**0,4**	**859278**

Örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki içme suyu kaynağının bulunduğu yerlerdeki faaliyetler incelendiğinde (**Tablo 191**); konutların %95,5'inin yakın çevresinde tarım alanları, %37,5'inin yanında hayvancılık faaliyetleri, %26,0'ının yanında endüstri kuruluşları, %41,4'ünün ise yanında çarpık yerleşim bulunan kaynaklardan gelen içme sularının kullanıldığı yerleşim yerlerinde olduğu belirlenmiştir. Gereken önlemler alınmazsa ve dikkat edilmezse bu tür faaliyetler su kaynaklarını kirletebilir ve önemli sağlık sorunları oluşturabilir. Bu nedenle su kaynakları için kaynak koruma önlemleri alınmalıdır.

Tablo 191. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerdeki Konutların O Yerleşim Yerindeki İçme Suyu Kaynağının Bulunduğu Bölgedeki Faaliyetlere, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		İçme Suyu Kaynağının Bulunduğu Yerdeki Kirletici Faaliyetler										
	Yerleşim	Tarım		Hayvancılık		Endüstri		Çarpık Yerleşim		Kirletici Faaliyet Olmayan		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	2935	100,0	68	2,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2935
Adıyaman	Kentsel	59765	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	59765
	Toplam	62700	100,0	68	0,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	62700
	Kırsal	1921	53,5	1802	50,2	147	4,1	147	4,1	71	1,9	3592
Batman	Kentsel	43301	91,4	43301	91,4	43301	91,4	43301	91,4	4091	8,6	47392
	Toplam	45222	88,7	45103	88,5	43448	85,2	43448	85,2	4162	8,2	50984
	Kırsal	5914	84,9	6454	92,6	161	2,3	161	2,3	234	3,4	6968
Diyarbakır	Kentsel	180062	100,0	180062	100,0	148829	82,7	148829	82,7	0	0,0	180062
	Toplam	185976	99,4	186516	99,7	148990	79,7	148990	79,7	234	0,1	187030
	Kırsal	8095	98,4	5963	72,58	0	0,0	2132	25,9	0	0,0	8227
Gaziantep	Kentsel	257203	97,0	0	0,0	0	0,0	7893	3,0	0	0,0	265096
	Toplam	265298	97,1	5963	2,2	0	0,0	10025	3,7	0	0,0	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Kırsal	8338	82,6	5333	52,8	697	6,9	697	6,9	0	0,0	10093
Mardin	Kentsel	56890	100,0	31779	55,9	18879	33,2	18879	33,2	0	0,0	56890
	Toplam	65228	97,4	37112	55,4	19576	29,2	19576	29,2	0	0,0	66983
	Kırsal	894	52,6	1024	60,1	0	0,0	0	0,0	677	39,8	1701
Siirt	Kentsel	22256	100,0	22256	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	22256
	Toplam	23150	96,6	23280	97,2	0	0,0	0	0,0	677	2,8	23957
	Kırsal	4353	91,6	77	1,6	77	1,6	3418	71,9	0	0,0	4754
Şanlıurfa	Kentsel	125534	89,0	0	0,0	0	0,0	119575	84,8	0	0,0	141019
	Toplam	129887	89,1	77	0,05	77	0,05	122993	84,4	0	0,0	145773
	Kırsal	2758	100,0	2758	100,0	2513	91,1	2513	91,1	0	0,0	2758
Şırnak	Kentsel	21067	78,9	21067	78,9	8446	31,6	8446	31,6	0	0,0	26691
	Toplam	23825	80,9	23825	80,9	10959	37,2	10959	37,2	0	0,0	29449
	Kırsal	**35208**	**85,8**	**23479**	**57,2**	**3595**	**8,8**	**9068**	**22,1**	**982**	**2,4**	**41028**
GAP	**Kentsel**	**785157**	**96,0**	**298465**	**36,5**	**219455**	**26,8**	**346923**	**42,4**	**4091**	**0,5**	**818250**
	Toplam	**820365**	**95,5**	**321944**	**37,5**	**223050**	**26,0**	**355991**	**41,4**	**5073**	**0,6**	**859278**

Tablo 192 den de görüldüğü gibi, örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların %93,7'si içme suyunun kaynağında kaynak koruma önlemleri olan yerlerde, %6,3'ü ise kaynak koruma önlemleri olmayan yerleşim yerlerinde bulunmaktadır. Kaynak koruma önlemi olmayan yerlerdeki sulardan yararlanan konut oranı Adıyaman, Şırnak kırsalında %97,5 ve %91,1, Diyarbakır kırsalında %49,8 bulunmuştur. Bu oran Adıyaman kentselde %28,1 ve Mardin kentselde %22,7'dir.

Tablo 192. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Yararlandıkları İçme Suyunun Kaynağında Kaynak Koruma Önlemleri Alınma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		İçme Suyunda Kaynak Koruma Önlemleri				
	Yerleşim	Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	72	2,5	2863	97,5	2935
Adıyaman	Kentsel	42962	71,9	16803	28,1	59765
	Toplam	43034	68,6	19666	31,4	62700
	Kırsal	3319	92,4	273	7,6	3592
Batman	Kentsel	47392	100,0	0	0,0	47392
	Toplam	50711	99,5	273	0,5	50984
	Kırsal	3497	50,2	3471	49,8	6968
Diyarbakır	Kentsel	166656	92,6	13406	7,4	180062
	Toplam	170153	91,0	16877	9,0	187030
	Kırsal	7877	95,7	350	4,3	8227
Gaziantep	Kentsel	265096	100,0	0	0,0	265096
	Toplam	272973	99,9	350	0,1	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	19079
	Kırsal	9899	98,1	194	1,9	10093
Mardin	Kentsel	43990	77,3	12900	22,7	56890
	Toplam	53889	80,5	13094	19,5	66983
	Kırsal	1621	95,3	80	4,7	1701
Siirt	Kentsel	22256	100,0	0	0,0	22256
	Toplam	23877	99,7	80	0,3	23957
	Kırsal	3674	77,3	1080	22,7	4754
Şanlıurfa	Kentsel	141019	100,0	0	0,0	141019
	Toplam	144693	99,3	1080	0,7	145773
	Kırsal	245	8,9	2513	91,1	2758
Şırnak	Kentsel	26691	100,0	0	0,0	26691
	Toplam	26936	91,5	2513	8,5	29449
	Kırsal	**30204**	**73,6**	**10824**	**26,4**	**41028**
GAP	**Kentsel**	**775141**	**94,7**	**43109**	**5,3**	**818250**
	Toplam	**805345**	**93,7**	**53933**	**6,3**	**859278**

İçme sularının dağıtımdan önce dezenfeksiyonu gereklidir. Kaynak koruma önlemleri tam olarak alınmadığında içme suyunun kirlenme riski artmaktadır. Bu nedenle içme sularının klorlanması ve düzenli olarak kontrolü daha da önem kazanmaktadır. Örneğimize çıkan yerleşim yerlerindeki konutların %93,1'i içme suları klorlanmakta olan yerleşim yerlerindedir (**Tablo 193**). Ancak, özellikle bölgenin doğusundaki illerin kırsal kesiminde bu oranın %2 düzeylerine düştüğü yerler vardır. Ayrıca, Şırnak kentselinde bu oran %60'a kadar inmektedir.

Tablo 193. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerinde Konutların O Yerleşim Yerindeki İçme Suyunun Klorlanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		İçme Sularının Klorlanması						
		Yapılıyor		Yapılmıyor		Zaman Zaman Yapılıyor		
İller	Yerleşim Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	1762	60,0	200	6,8	973	33,2	2935
	Kentsel	53806	90,0	0	0,0	5959	10,0	59765
	Toplam	55568	88,6	200	0,3	6932	11,1	62700
Batman	Kırsal	3136	87,3	456	12,7	0	0,0	3592
	Kentsel	43301	91,4	0	0,0	4091	8,6	47392
	Toplam	46437	91,1	456	0,9	4091	8,0	50984
Diyarbakır	Kırsal	161	2,3	2388	34,3	4419	63,4	6968
	Kentsel	162235	90,1	0	0,0	17827	9,9	180062
	Toplam	162396	86,8	2388	1,3	22246	11,9	187030
Gaziantep	Kırsal	7514	91,3	411	5,0	302	3,7	8227
	Kentsel	265096	100,0	0	0,0	0	0,0	265096
	Toplam	272610	99,7	411	0,2	302	0,1	273323
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
Mardin	Kırsal	3647	36,1	1281	12,7	5165	51,2	10093
	Kentsel	56890	100,0	0	0,0	0	0,0	56890
	Toplam	60537	90,4	1281	1,9	5165	7,7	66983
Siirt	Kırsal	677	39,8	1024	100,0	0	0,0	1701
	Kentsel	22256	100,0	0	0,0	0	0,0	22256
	Toplam	22933	95,7	1024	4,3	0	0,0	23957
Şanlıurfa	Kırsal	2983	62,7	1771	37,3	0	0,0	4754
	Kentsel	141019	100,0	0	0,0	0	0,0	141019
	Toplam	144002	98,8	1771	1,2	0	0,0	145773
Şırnak	Kırsal	0	0,0	2513	91,1	245	8,9	2758
	Kentsel	16056	60,2	2189	82,0	8446	31,6	26691
	Toplam	16056	54,5	4702	16,0	8691	29,5	29449
GAP	**Kırsal**	**19880**	**48,5**	**10044**	**24,5**	**11104**	**27,1**	**41028**
	Kentsel	**779738**	**95,3**	**2189**	**0,2**	**36323**	**4,4**	**818250**
	Toplam	**799618**	**93,1**	**12233**	**1,4**	**47427**	**5,5**	**859278**

İçme sularının belirli aralıklarla laboratuar kontrollerinin de yapılması gereklidir. **Tablo 194** de görüldüğü gibi, örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların %89,0'unun, içme suları analiz edilen yerleşim yerlerinde olduğu belirlenmiştir. Ancak, bu oran Gaziantep, Diyarbakır, Adıyaman, Siirt, Şanlıurfa kırsallarında çok düşmekte ve Gaziantep kırsalda %0,0'a inmektedir. Şırnak kentselde de düşüktür.

İÇME SUYU KLORLAMA DURUMU

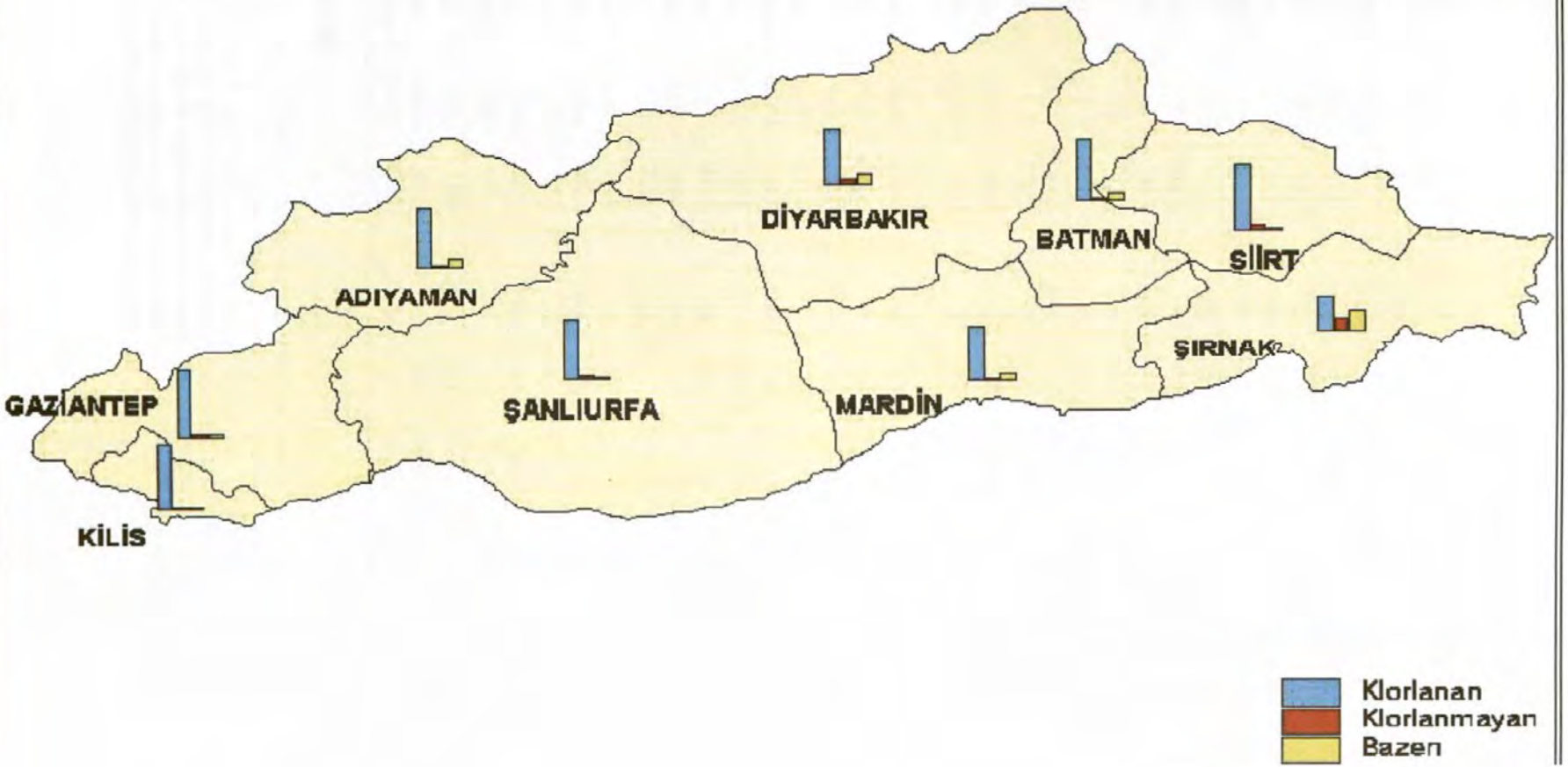

Tablo 194. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerindeki İçme Suyunun Analiz Edilme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		İçme Suyunun Analiz Durumu						
	Yerleşim	Yapılıyor		Yapılmıyor		Nadiren Yapılıyor		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	460	15,7	1709	58,2	766	26,1	2935
Adıyaman	Kentsel	50223	84,0	9542	16,0	0	0,0	59765
	Toplam	50683	80,8	11251	17,9	766	1,2	62700
	Kırsal	3136	87,3	456	12,7	0	0,0	3592
Batman	Kentsel	47392	100,0	0	0,0	0	0,0	47392
	Toplam	50528	99,1	456	0,9	0	0,0	50984
	Kırsal	260	3,7	846	12,1	5862	84,1	6968
Diyarbakır	Kentsel	157143	87,3	0	0,0	22919	12,7	180062
	Toplam	157403	84,2	846	0,4	28781	15,4	187030
	Kırsal	0	0,0	0	0,0	8227	100,0	8227
Gaziantep	Kentsel	238938	90,1	0	0,0	26158	9,9	265096
	Toplam	238938	87,4	0	0,0	34385	12,6	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Kırsal	6489	64,3	3604	35,7	0	0,0	10093
Mardin	Kentsel	56890	100,0	0	0,0	0	0,0	56890
	Toplam	63379	94,6	3604	5,4	0	0,0	66983
	Kırsal	677	39,8	1024	60,2	0	0,0	1701
Siirt	Kentsel	22256	100,0	0	0,0	0	0,0	22256
	Toplam	22933	95,7	1024	4,3	0	0,0	23957
	Kırsal	2406	50,6	2348	49,4	0	0,0	4754
Şanlıurfa	Kentsel	141019	100,0	0	0,0	0	0,0	141019
	Toplam	143425	98,4	2348	1,6	0	0,0	145773
	Kırsal	2513	91,1	0	0,0	245	8,9	2758
Şırnak	Kentsel	16056	60,2	2189	8,2	8446	31,6	26691
	Toplam	18569	63,1	2189	7,4	8691	29,5	29449
	Kırsal	15941	38,9	9987	24,3	15100	36,8	41028
GAP	Kentsel	748996	91,5	11731	1,4	57523	7,0	818250
	Toplam	764937	89,0	21718	2,5	72623	8,5	859278

b. Hava Kirliliği

Hava kirliliği insan ve diğer canlıların sağlığını etkileyen önemli bir etkendir. Akut hava kirliliğinin kronik obstrüktif akciğer hastalığı olanlarda, astımlılarda ve kalp-damar hastalığı olanlarda klinik tabloyu ağırlaştırdığı; kronik hava kirliliğinin ise aynı sigara gibi kansere de yol açabileceği bilinmektedir. GAP nedeni ile bölgede gelecekte artacak olan ekonomik faaliyetler, trafik ve kentsel alanlara yoğun yerleşim; bölgede bugün olmasa da gelecekte hava kirliliği sorunu olabileceğini akla getirmektedir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında bölgede hava kirliliğinin olup olmadığı ve nerelerde olduğu ve trafik durumu kabaca değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya alınan 9 ilden sadece Gaziantep, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinin kentselinde hava kirliliği ölçümleri yapılmaktadır. **Tablo 195** den örneğe çıkan kentsel yerleşim birimlerindeki konutların %29,4'ünün (Batman' da %91,4'ünün, Diyarbakır'da %82,7'sinin, Adıyaman'da %74,1'inin) kış aylarında belirgin hava kirliliği görülen yerleşim yerlerinde olduğu görülmektedir. İlginç olan Gaziantep ve Şanlıurfa'da böyle bir durum olmadığı halde ölçümlerin yapılıyor olmasına karşın, Adıyaman ve Batman'da hava kirliliği olduğu halde ölçüm yapılamıyor olmasıdır. Ancak 2000 yılı kış sezonunda GAP Bölgesi'ndeki 9 ilde hava kirliliği nedeniyle kalorifer, soba vb ısınma araçlarının yakılmasında herhangi bir zaman kısıtlamasına gidilmemiştir. GAP Bölgesi'ndeki 9 ilden hiçbirinde sanayi kuruluşlarından kaynaklanan hava kirliliği olduğu belirtilmemiştir.

Tablo 195. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Kış Sezonunda Belirgin Hava Kirliliği Görülme Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Kış Sezonunda Belirgin Hava Kirliliği				
	Yerleşim	**Var**		**Yok**		
İller	**Yeri**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Toplam**
	Kırsal	0	0,0	2935	100,0	2935
Adıyaman	Kentsel	44264	74,1	15501	25,9	59765
	Toplam	44264	70,6	18436	29,4	62700
	Kırsal	0	0,0	3445	100,0	3445
Batman	Kentsel	43301	91,4	4091	8,6	47392
	Toplam	43301	85,2	7536	14,8	50837
	Kırsal	0	0,0	6968	100,0	6968
Diyarbakır	Kentsel	148829	82,7	31233	17,3	180062
	Toplam	148829	79,6	38201	20,4	187030
	Kırsal	0	0,0	8227	100,0	8227
Gaziantep	Kentsel	0	0,0	265096	100,0	265096
	Toplam	0	0,0	273323	100,0	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	0	0,0	19079	100,0	19079
	Toplam	0	0,0	19079	100,0	19079
	Kırsal	0	0,0	10093	100,0	10093
Mardin	Kentsel	0	0,0	43990	100,0	43990
	Toplam	0	0,0	54083	100,0	54083
	Kırsal	0	0,0	1701	100,0	1701
Siirt	Kentsel	0	0,0	22256	100,0	22256
	Toplam	0	0,0	23957	100,0	23957
	Kırsal	0	0,0	4754	100,0	4754
Şanlıurfa	Kentsel	0	0,0	141019	100,0	141019
	Toplam	0	0,0	145773	100,0	145773
	Kırsal	0	0,0	2758	100,0	2758
Şırnak	Kentsel	0	0,0	26691	100,0	26691
	Toplam	0	0,0	29449	100,0	29449
	Kırsal	**0**	0,0	**40881**	100,0	**40881**
GAP	**Kentsel**	**236394**	**29,4**	**568956**	**70,6**	**805350**
	Toplam	**236394**	**28,0**	**609837**	**72,0**	**846231**

YERLEŞİM ALANLARINDA HAVA KİRLİLİĞİ

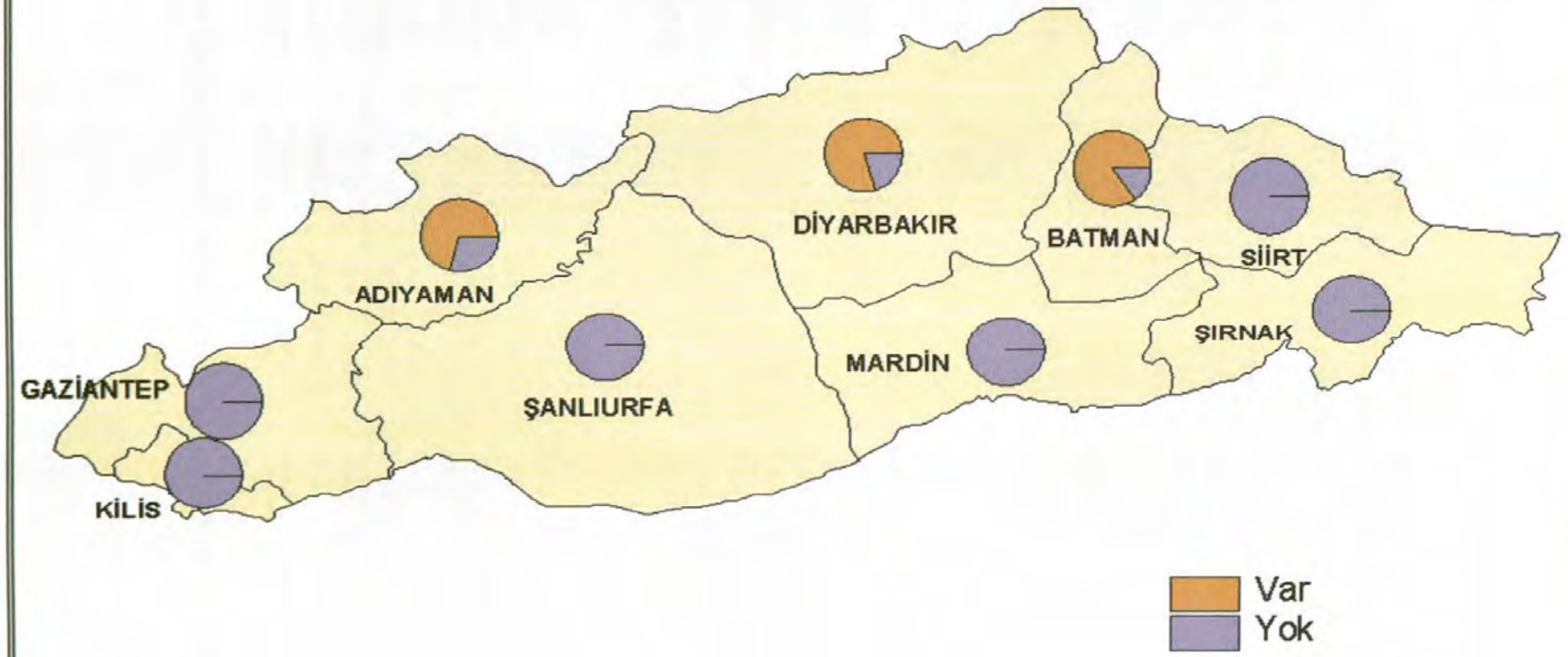

Örneğe çıkan yerleşim yerlerindeki konutların %43,6'sının (kırsalda %0,0'ının, kentselde %45,8'inin) trafiğin yoğun olduğu yerlerde olduğu saptanmıştır (**Tablo 196**).

Tablo 196. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Trafik Yoğunluğu Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Trafik Yoğunluğu				
	Yerleşim	Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	0	0,0	2935	100,0	2935
Adıyaman	Kentsel	50223	84,0	9542	16,0	59765
	Toplam	50223	80,1	12477	19,9	62700
	Kırsal	0	0,0	3592	100,0	3592
Batman	Kentsel	0	0,0	47392	100,0	47392
	Toplam	0	0,0	50984	100,0	50984
	Kırsal	0	0,0	6968	100,0	6968
Diyarbakır	Kentsel	162235	90,1	17827	9,9	180062
	Toplam	162235	86,7	24795	13,3	187030
	Kırsal	0	0,0	8227	100,0	8227
Gaziantep	Kentsel	0	0,0	265096	100,0	265096
	Toplam	0	0,0	273323	100,0	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	0	0,0	19079	100,0	19079
	Toplam	0	0,0	19079	100,0	19079
	Kırsal	0	0,0	10093	100,0	10093
Mardin	Kentsel	56890	100,0	0	0,0	56890
	Toplam	56890	84,9	10093	15,1	66983
	Kırsal	0	0,0	1701	100,0	1701
Siirt	Kentsel	22256	100,0	0	0,0	22256
	Toplam	22256	92,9	1701	7,1	23957
	Kırsal	0	0,0	4754	100,0	4754
Şanlıurfa	Kentsel	82996	58,9	58023	41,1	141019
	Toplam	82996	56,9	62777	43,1	145773
	Kırsal	0	0,0	2758	100,0	2758
Şırnak	Kentsel	0	0,0	26691	100,0	26691
	Toplam	0	0,0	29449	100,0	29449
	Kırsal	**0**	0,0	**41028**	100,0	**41028**
GAP	**Kentsel**	**374600**	**45,8**	**443650**	**54,2**	**818250**
	Toplam	**374600**	**43,6**	**484678**	**56,4**	**859278**

Konutların trafiğin yoğun olduğu yerlerde olması aynı zamanda gürültü kirliliği açısından da önemlidir.

c. Toprak Kirliliği

Çeşitli fiziksel, kimyasal ve biyolojik etkenlerle kirletilen topraklar buralarda yetişen ve insanlar için gıda maddesi kaynağı olan bitkilerin yetişmesini engelleme yanında bu besinlerin kirlenmesine ya da yapısının insanlar için toksik hale gelmesine yol açabilir. Toprak kirliliğinin önlenmesi hem tarım alanlarının korunması hem de buralarda yetişen bitki ve hayvanlardan elde edilen gıdaların sağlıklı ve temiz olabilmesi için zorunludur. Bu nedenle araştırmada toprak kirliliği durumu da incelenmiştir.

Tablo 197 de örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların, o yerleşim yerinde toprak kirliliği yapan kaynakların bulunma durumuna göre dağılımı verilmiştir. Bu konutların %83,2'sinin (kırsalda %34,7'sinin, kentselde %85,6'sının) atık su ile, %47,9'unun (kırsalda %27,8'inin, kentselde %49,0'ının) katı atıklarla, %47,6'sının (kırsalda %19,3'ünün, kentselde %49,1'inin) çarpık yerleşimle, %5,3'ünün ise sanayi, bilinçsiz ekim ve ilaçlama, aşırı sulama aracılığıyla toprağın kirletildiği yerlerde olduğu görülmektedir. Katı atık ve çarpık yerleşimle kirlenmenin olmadığı yer Gaziantep ve Şırnak il geneli, atık su ile kirlenmenin olmadığı yer Siirt il genelidir.

TRAFİK YOĞUNLUĞU

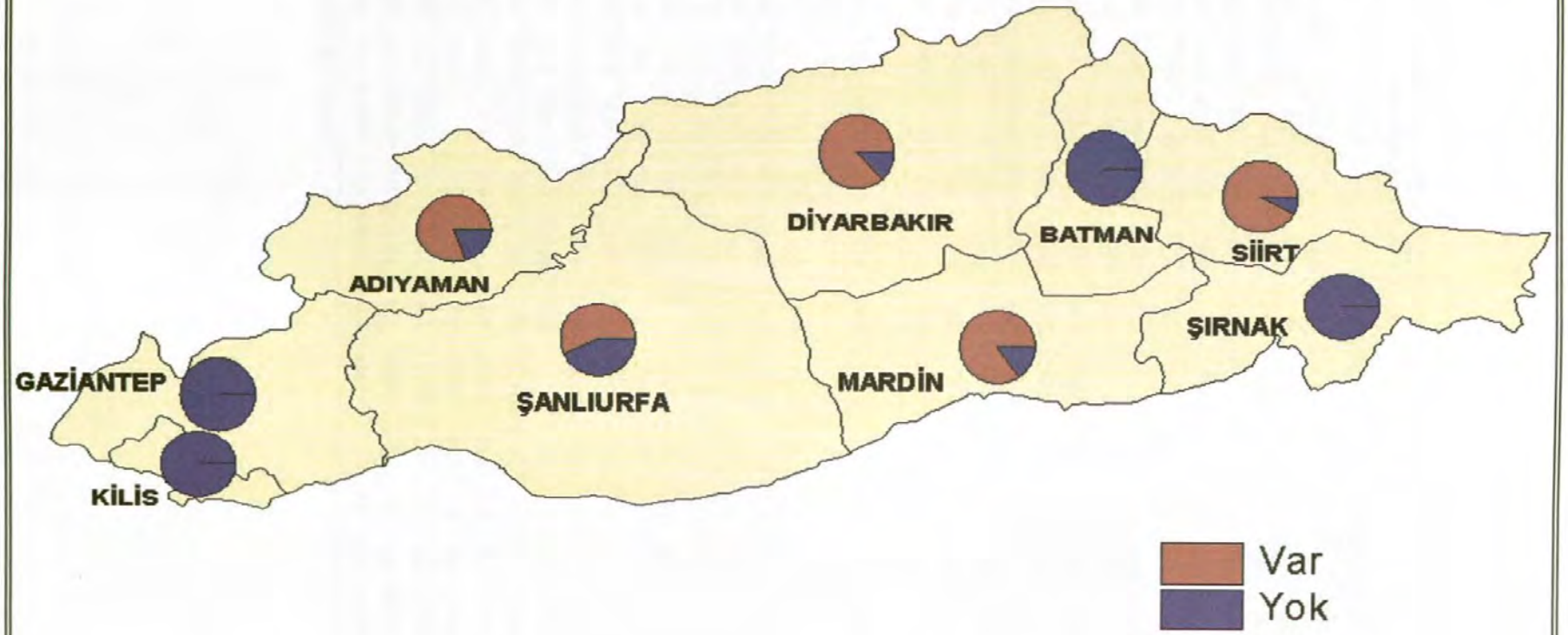

Tablo 197. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Toprak Kirliliği Yapan Kaynakların Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Toprak Kirliliği Yapan Kaynaklar										
İller	Yerleşim Yeri	Atık Su		Katı Atık		Çarpık Yerleşim		Diğer*		Toprak Kirliliği Yapan Kaynak Olmayan		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	1230	41,9	2349	80,0	1230	41,9	0	0,0	0	0,0	2935
	Kentsel	37003	61,9	37003	61,9	5959	10,0	0	0,0	0	0,0	59765
	Toplam	38233	61,0	39352	62,8	7189	11,5	0	0,0	0	0,0	62700
Batman	Kırsal	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3592
	Kentsel	47392	100,0	43301	91,4	43301	91,4	0	0,0	0	0,0	47392
	Toplam	47392	93,0	43301	84,9	43301	84,9	0	0,0	0	0,0	50984
Diyarbakır	Kırsal	4953	71,1	4201	60,3	4201	60,3	114	1,6	234	3,4	6968
	Kentsel	158342	87,9	158342	87,9	158342	87,9	21720	12,1	0	0,0	180062
	Toplam	163295	87,3	162543	86,9	162543	86,9	21834	11,7	234	0,1	187030
Gaziantep	Kırsal	66	0,8	0	0,0	0	0,0	57	0,7	0	0,0	8227
	Kentsel	257203	97,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	265096
	Toplam	257269	94,1	0	0,0	0	0,0	57	0,02	0	0,0	273323
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0,0	-
	Kentsel	19079	100,0	19079	100,0	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	19079	100,0	19079	100,0	0	0,0	0	0,0	19079
Mardin	Kırsal	811	8,0	742	7,4	0	0,0	2139	21,2	0	0,0	10093
	Kentsel	47238	83,0	15459	27,2	15459	27,2	0	0,0	0	0,0	56890
	Toplam	48049	71,7	16201	24,2	15459	23,1	2139	3,2	0	0,0	66983
Siirt	Kırsal	0	0,0	41	2,4	0	0,0	89	5,2	0	0,0	1701
	Kentsel	0	0,0	0	0,0	18226	81,9	4030	18,1	0	0,0	22256
	Toplam	0	0,0	41	0,2	18226	76,1	4119	17,2	0	0,0	23957
Şanlıurfa	Kırsal	4655	97,9	4078	85,8	2483	52,2	0	0,0	0	0,0	4754
	Kentsel	127364	90,3	127364	90,3	141019	100,0	0	0,0	0	0,0	141019
	Toplam	132019	90,6	131442	90,2	143502	98,4	0	0,0	0	0,0	145773
Şırnak	Kırsal	2513	91,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2758
	Kentsel	6997	26,2	0	0,0	0	0,0	17505	65,6	0	0,0	26691
	Toplam	9510	32,3	0	0,0	0	0,0	17505	59,4	0	0,0	29449
GAP	**Kırsal**	**14228**	34,7	**11411**	27,8	**7914**	19,3	**2399**	5,8	**234**	**0,6**	**41028**
	Kentsel	**700618**	85,6	**400548**	49,0	**401385**	49,1	**43255**	5,3	**0**	**0,0**	**818250**
	Toplam	**714846**	83,2	**411959**	47,9	**409299**	47,6	**45654**	5,3	**234**	**0,03**	**859278**

* Sanayi, bilinçsiz ekim ve ilaçlama, aşırı sulama

d. Atıklar

Sıvı, katı ve tıbbi atıklar çevredeki her tür amaçla kullanılan suları, toprakları ve hatta havayı kirletebilir. Dolayısıyla içilen sular, yenilen yemekler ve solunan hava insanlar için zararlı olan biyolojik, kimyasal, hatta fiziksel etkenler içerir hale gelir. Bu yüzden her tür atığın sağlıklı bir biçimde toplanması, taşınması ve zararsız duruma getirilmesi gerekir.

Araştırmada örneğe çıkan yerleşim yerlerinde her üç tür atığın durumu ve bunlara ilişkin alınan önlemlerin durumu incelenmeye çalışılmıştır.

1°) Atık Sular ve Kanalizasyon

Evsel atık suların her yerleşim yerinde var olduğu açıktır. Önemli olan bunların toplanma ve zararsız duruma getirilme şeklidir. **Tablo 198** de, GAP Bölgesi'nde, örneğe çıkan yerleşim yerlerindeki konutların o yerleşim yerindeki kanalizasyonun konutları kapsama düzeyine göre dağılımı verilmiştir. Burada "**kanalizasyonun konutları kapsama düzeyi**" deyimi, çevre mühendislerinin değerlendirmelerine göre, her yerleşim yerinde konutların yüzde kaçının tuvaletinin o yerleşim yerinde var olan kanalizasyona bağlı olduğunu anlatmaktadır. Bu düzeyler, eldeki dağılıma göre en uygun bulunan 4 sınıfta toplanarak değerlendirilmiştir: %0, %1-69, %70-95 ve %96-100.

Bu tabloya göre, örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların %41,3'ünün kanalizasyonun kapsama düzeyinin %96-100 arasında olduğu yerleşim yerlerinde, %47,0'ının kapsama düzeyinin %70-95 arasında olduğu yerleşim yerlerinde, %9,3'ünün ise kapsama düzeyinin %1-69 arasında olduğu yerleşim yerlerinde olduğu saptanmıştır. Ancak, bazı yerleşim yerlerinde kanalizasyonun kapsama düzeyinin %70'den çok olduğu konut oranları çok düşük düzeylerdedir (Mardin kentselde %0,0, kırsalda %51,9, Diyarbakır kırsalda %45,6, Batman kırsalda %48,8).

Endüstri kaynaklı atık su çevreyi kirletici önemli bir etmendir. Örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların %60,5'inin bulunduğu yerleşim yerinde endüstri kaynaklı atık su vardır (**Tablo 199**). Bu oran Kilis'te %100'e, Gaziantep kentselde %97'ye, Batman kentselde %91,4'e Mardin kentselde %83,0'a ve Diyarbakır kentselde %82,7'ye çıkmaktadır.

Tablo 198. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerindeki Kanalizasyonun Konutları Kapsama Düzeyine, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Kanalizasyonun Konutları Kapsama Düzeyi								
	Yerleşim	%0		%1-69		%70-95		%96-100		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	1245	42,4	0	0,0	1690	57,6	0	0,0	2935
Adıyaman	Kentsel	0	0,0	7261	12,1	52504	87,9	0	0,0	59765
	Toplam	1245	2,0	7261	11,6	54194	86,4	0	0,0	62700
	Kırsal	202	5,7	1600	45,4	1719	48,8	0	0,0	3521
Batman	Kentsel	0	0,0	0	0,0	4091	8,6	43301	91,4	47392
	Toplam	202	0,4	1600	3,1	5810	11,4	43301	85,0	50913
	Kırsal	914	13,1	2874	41,2	2748	39,4	432	6,2	6968
Diyarbakır	Kentsel	0	0,0	0	0,0	180062	100,0	0	0,0	180062
	Toplam	914	0,5	2874	1,5	182810	97,7	432	0,2	187030
	Kırsal	691	8,4	0	0,0	2646	32,2	4890	59,4	8227
Gaziantep	Kentsel	0	0,0	0	0,0	0	0,0	265096	100,0	265096
	Toplam	691	0,3	0	0,0	2646	1,0	269986	98,8	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	0	0,0	0	0,0	19079	100,0	0	0,0	19079
	Toplam	0	0,0	0	0,0	19079	100,0	0	0,0	19079
	Kırsal	2668	29,0	1755	19,1	3692	40,1	1087	11,8	9202
Mardin	Kentsel	9652	17,0	47238	83,0	0	0,0	0	0,0	56890
	Toplam	12230	18,5	48993	74,1	3692	5,6	1087	1,6	66092
	Kırsal	983	57,8	41	2,4	0	0,0	677	39,8	1701
Siirt	Kentsel	0	0,0	0	0,0	18226	81,9	4030	18,1	22256
	Toplam	983	4,1	41	0,2	18226	76,1	4707	19,6	23957
	Kırsal	1731	36,4	0	0,0	2406	50,6	617	13,0	4754
Şanlıurfa	Kentsel	0	0,0	16861	12,0	98885	70,1	25273	17,9	141019
	Toplam	1731	1,2	16861	11,6	101291	69,5	25890	17,8	145773
	Kırsal	2513	91,1	0	0,0	0	0,0	245	8,9	2758
Şırnak	Kentsel	0	0,0	2189	8,2	15443	57,9	9059	33,9	26691
	Toplam	2513	8,5	2189	7,4	15443	52,4	9304	31,6	29449
	Kırsal	**10947**	27,3	**6270**	15,6	**14901**	37,2	**7948**	19,8	**40066**
GAP	**Kentsel**	**9652**	1,2	**73549**	9,0	**388290**	47,5	**346759**	42,4	**818250**
	Toplam	**20599**	2,4	**79819**	9,3	**403191**	47,0	**354707**	41,3	**858316**

Tablo 199. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Endüstri Kaynaklı Atık Su Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Endüstriyel Kaynaklı Atık Su				
		Var		Yok		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	0	0,0	2935	100,0	2935
	Kentsel	0	0,0	59765	100,0	59765
	Toplam	0	0,0	62700	100,0	62700
Batman	Kırsal	0	0,0	3592	100,0	3592
	Kentsel	43301	91,4	4091	8,6	47392
	Toplam	43301	84,9	7683	15,1	50984
Diyarbakır	Kırsal	63	0,9	6905	99,1	6968
	Kentsel	148829	82,7	31233	17,3	180062
	Toplam	148892	79,6	38138	20,4	187030
Gaziantep	Kırsal	0	0,0	8227	100,0	8227
	Kentsel	257203	97,0	7893	3,0	265096
	Toplam	257203	94,1	16120	5,9	273323
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	19079
Mardin	Kırsal	0	0,0	10093	100,0	10093
	Kentsel	47238	83,0	9652	17,0	56890
	Toplam	47238	70,5	19745	29,5	66983
Siirt	Kırsal	0	0,0	1701	100,0	1701
	Kentsel	4030	18,1	18226	81,9	22256
	Toplam	4030	16,8	19927	83,2	23957
Şanlıurfa	Kırsal	0	0,0	4754	100,0	4754
	Kentsel	0	0,0	141019	100,0	141019
	Toplam	0	0,0	145773	100,0	145773
Şırnak	Kırsal	0	0,0	2758	100,0	2758
	Kentsel	0	0,0	26691	100,0	26691
	Toplam	0	0,0	29449	100,0	29449
GAP	**Kırsal**	**63**	0,2	**40965**	99,8	**41028**
	Kentsel	**519680**	63,5	**298570**	36,5	**818250**
	Toplam	**519743**	60,5	**339535**	39,5	**859278**

KANALİZASYON SİSTEMİNDEN YARARLANMA

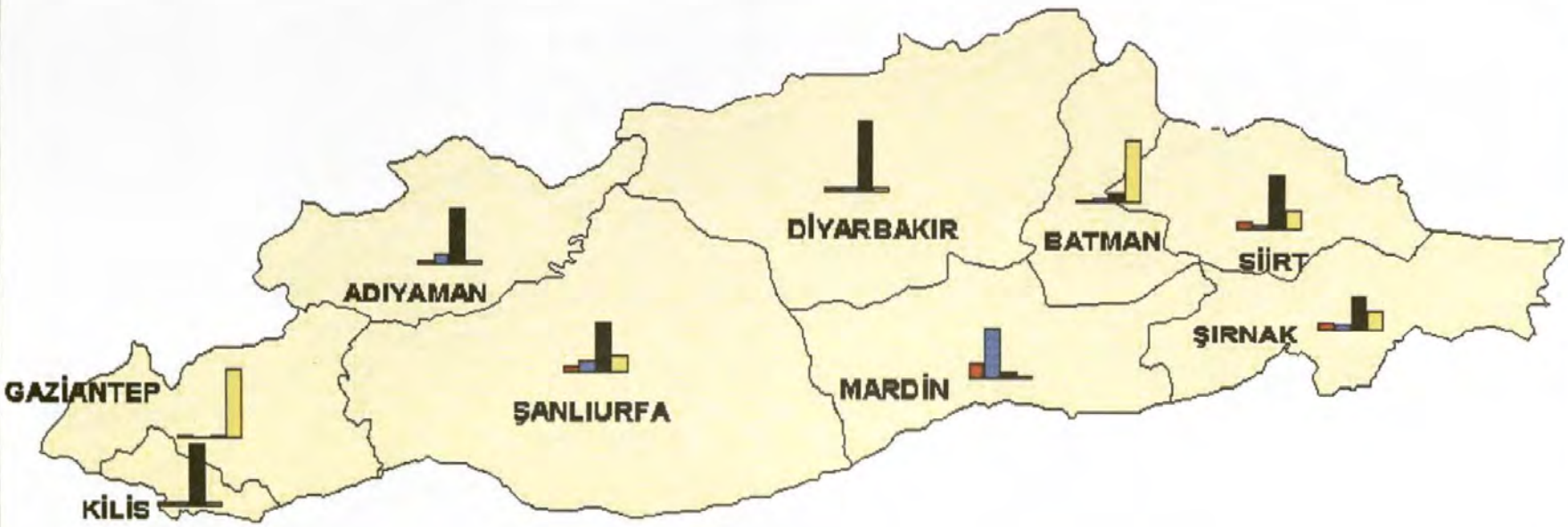

ENDÜSTRİYEL KAYNAKLI ATIKSU BİRİKTİRME

2°) Katı Atıklar

Evsel katı atıkların da her evde olduğu açıktır. Önemli olan bunların toplanıp toplanmadığı, toplama şekli, taşınma şekli ve zararsız duruma getirilme şeklidir. **Tablo 200** de görüldüğü gibi, örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların %99,2'sinin (kırsalda %88,1'inin) katı atıkların toplandığı yerleşim yerlerinde olduğu saptanmıştır.

Tablo 200. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atık Toplanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Katı Atıkların Toplanma Durumu				
	Yerleşim	Toplanıyor		Toplanmıyor		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	2201	75,0	734	25,0	2935
Adıyaman	Kentsel	59765	100,0	0	0,0	59765
	Toplam	61966	98,8	734	1,2	62700
	Kırsal	3136	87,3	456	12,7	3592
Batman	Kentsel	47392	100,0	0	0,0	47392
	Toplam	50528	99,1	456	0,9	50984
	Kırsal	5616	80,6	1352	19,4	6968
Diyarbakır	Kentsel	180062	100,0	0	0,0	180062
	Toplam	185678	99,3	1352	0,7	187030
	Kırsal	7384	89,8	843	10,2	8227
Gaziantep	Kentsel	265096	100,0	0	0,0	265096
	Toplam	272480	99,7	843	0,3	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	19079
	Kırsal	9899	98,1	194	1,9	10093
Mardin	Kentsel	56890	100,0	0	0,0	56890
	Toplam	66789	99,7	194	0,3	66983
	Kırsal	1532	90,1	169	9,9	1701
Siirt	Kentsel	22256	100,0	0	0,0	22256
	Toplam	23788	99,3	169	0,7	23957
	Kırsal	3601	75,7	1153	24,3	4754
Şanlıurfa	Kentsel	141019	100,0	0	0,0	141019
	Toplam	144620	99,2	1153	0,8	145773
	Kırsal	2758	100,0	0	0,0	2758
Şırnak	Kentsel	24502	91,8	2189	8,2	26691
	Toplam	27260	92,6	2189	7,4	29449
	Kırsal	**36127**	88,1	**4901**	11,9	**41028**
GAP	**Kentsel**	**816061**	99,7	**2189**	0,3	**818250**
	Toplam	**852188**	99,2	**7090**	0,8	**859278**

Katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim yerlerinde katı atıkların biriktirilme şekli incelendiğinde (**Tablo 201**); ağzı kapaklı çöp bidonlarında katı atık biriktirilen yerleşim yerlerindeki konutların oranının %53'de kaldığı görülmektedir. Bu orana karışık biriktirme yapılan yerlerdeki konut oranını (%34,3) da eklersek %87,3'e çıkmaktadır. Katı atıkların açıkta biriktirildiği konut oranı ise %12,7'dir.

Tablo 201. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atıkların Biriktirilme Şekline, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Katı Atıkların Biriktirilme Şekli								
	Yerleşim	Kapaklı Bidon		Açık Bidon		Açıkta		Karışık		Toplam
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
	Kırsal	0	0,0	511	23,2	460	20,9	1230	55,9	2201
Adıyaman	Kentsel	37003	61,9	5959	10,0	0	0,0	16803	28,1	59765
	Toplam	37003	59,7	6470	10,4	460	0,7	18033	29,1	61966
	Kırsal	0	0,0	3136	100,0	0	0,0	0	0,0	3136
Batman	Kentsel	4091	8,6	43301	91,4	0	0,0	0	0,0	47392
	Toplam	4091	8,1	46437	91,9	0	0,0	0	0,0	50528
	Kırsal	0	0,0	234	4,2	967	17,2	4415	78,6	5616
Diyarbakır	Kentsel	0	0,0	0	0,0	0	0,0	180062	100,0	180062
	Toplam	0	0,0	234	0,1	967	0,5	184477	99,4	185678
	Kırsal	6891	93,3	493	6,7	0	0,0	0	0,0	7384
Gaziantep	Kentsel	265096	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	265096
	Toplam	271987	99,8	493	0,2	0	0,0	0	0,0	272480
	Kırsal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	0	0,0	0	0,0	0	0,0	19079	100,0	19079
	Toplam	0	0,0	0	0,0	0	0,0	19079	100,0	19079
	Kırsal	2836	28,6	5234	52,9	1829	18,5	0	0,0	9899
Mardin	Kentsel	9652	17,0	12900	22,7	15459	27,2	18879	33,2	56890
	Toplam	12488	18,7	18134	27,2	17288	25,9	18879	28,3	66789
	Kırsal	677	44,2	0	0,0	855	55,8	0	0,0	1532
Siirt	Kentsel	22256	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	22256
	Toplam	22933	96,4	0	0,0	855	3,6	0	0,0	23788
	Kırsal	2406	66,8	617	17,1	578	16,1	0	0,0	3601
Şanlıurfa	Kentsel	98481	69,8	0	0,0	0	0,0	42538	30,2	141019
	Toplam	100887	69,8	617	0,4	578	0,4	42538	29,4	144620
	Kırsal	2513	91,1	0	0,0	245	8,9	0	0,0	2758
Şırnak	Kentsel	0	0,0	8446	34,5	6997	28,6	9059	37,0	24502
	Toplam	2513	9,2	8446	31,0	7242	26,6	9059	33,2	27260
	Kırsal	**15323**	42,4	**10225**	28,3	**4934**	13,7	**5645**	15,6	**36127**
GAP	**Kentsel**	**436579**	53,5	**70606**	8,7	**22456**	2,8	**286420**	35,1	**816061**
	Toplam	**451902**	53,0	**80831**	9,5	**27390**	3,2	**292065**	34,3	**852188**

KATI ATIK BİRİKTİRME ŞEKLİ

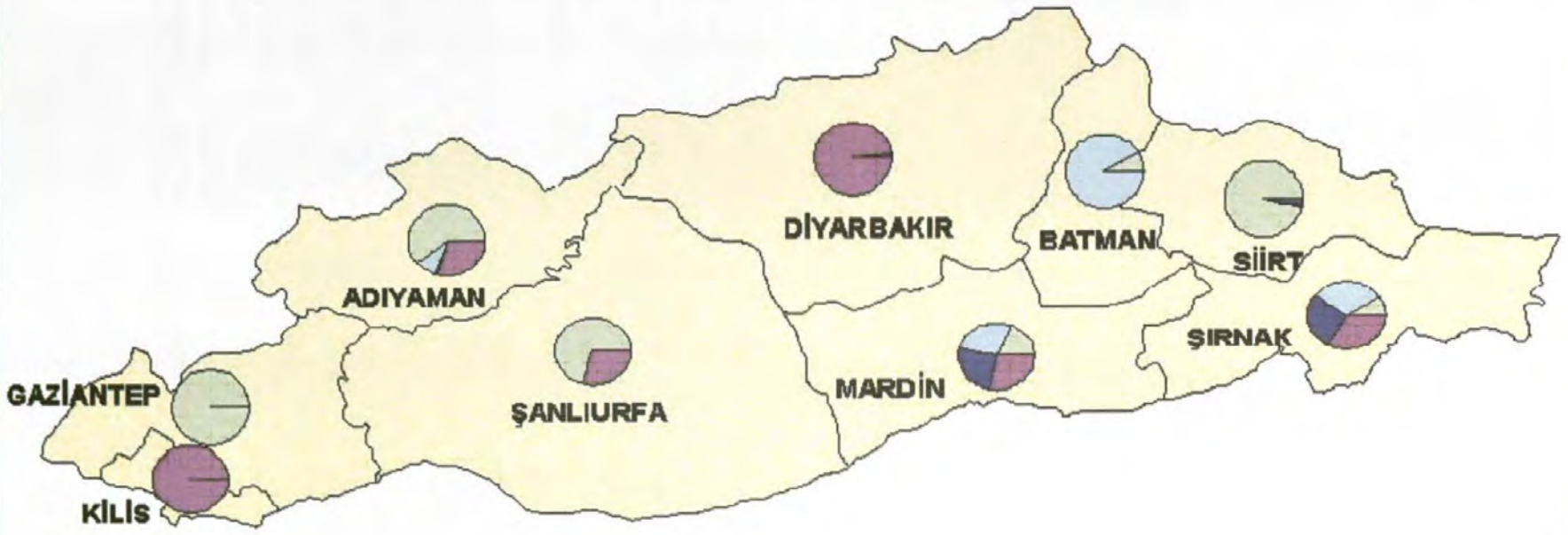

Kapakli bidon
Açık bidon
Açıkta
Karışik

Örneğe çıkan ve katı atıkları toplanan yerleşim yerlerindeki konutların %39,0'unun (kırsalda %87,2'sinin, kentselde %37,0'ının) evsel, tıbbi ve endüstriyel nitelikli katı atıkların karışık bir şekilde toplandığı yerlerde olduğu belirlenmiştir (**Tablo 202**).

Tablo 202. Katı Atıkların Toplandığı Yerleşim Birimlerindeki Konutların Evsel, Tıbbi ve Endüstriyel Nitelikli Katı Atıkların Toplanma Şekline, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

İller	Yerleşim Yeri	Katı Atıkların Toplanma Şekli				
		Karışık Olarak		Ayrı Olarak		
		Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	2201	100,0	0	0,0	2201
	Kentsel	16803	28,1	42962	71,9	59765
	Toplam	19004	30,7	42962	69,3	61966
Batman	Kırsal	0	0,0	1600	100,0	1600
	Kentsel	4091	8,6	43301	91,4	47392
	Toplam	4091	8,4	44901	91,6	48992
Diyarbakır	Kırsal	5049	93,8	333	6,2	5382
	Kentsel	180062	100,0	0	0,0	180062
	Toplam	185111	99,8	333	0,2	185444
Gaziantep	Kırsal	5178	70,1	2206	29,9	7384
	Kentsel	18265	6,9	246831	93,1	265096
	Toplam	23443	8,6	249037	91,4	272480
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	19079
Mardin	Kırsal	9899	100,0	0	0,0	9899
	Kentsel	28359	49,8	28531	50,2	56890
	Toplam	38258	57,3	28531	42,7	66789
Siirt	Kırsal	1532	100,0	0	0,0	1532
	Kentsel	0	0,0	22256	100,0	22256
	Toplam	1532	6,4	22256	93,6	23788
Şanlıurfa	Kırsal	3601	100,0	0	0,0	3601
	Kentsel	10645	7,5	130374	92,5	141019
	Toplam	14246	9,9	130374	90,1	144620
Şırnak	Kırsal	2513	91,1	245	8,9	2758
	Kentsel	24502	100,0	0	0,0	24502
	Toplam	27015	99,1	245	0,9	27260
GAP	**Kırsal**	**29973**	87,2	**4384**	12,8	**34357**
	Kentsel	**301806**	37,0	**514255**	63,0	**816061**
	Toplam	**331779**	39,0	**518639**	61,0	**850418**

Örneğe çıkan yerleşim yerlerinden katı atık toplama işlemi yapılanlardaki konutların %36,1'inin (kırsalda %32,7'sinin, kentselde %36,3'ünün) yeterli katı atık toplama aracı bulunan yerlerde olduğu belirlenmiştir (**Tablo 203**).

Tablo 203. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerindeki Katı Atık Toplama Araçlarının Yeterlilik Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Katı Atık Toplama Aracı				
	Yerleşim	Yeterli		Yetersiz		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	0	0,0	2201	100,0	2201
Adıyaman	Kentsel	0	0,0	59765	100,0	59765
	Toplam	0	0,0	61966	100,0	61966
	Kırsal	3136	100,0	0	0,0	3136
Batman	Kentsel	43301	91,4	4091	8,6	47392
	Toplam	46437	91,9	4091	8,1	50528
	Kırsal	1066	19,0	4550	81,0	5616
Diyarbakır	Kentsel	0	0,0	180062	100,0	180062
	Toplam	1066	0,6	184612	99,4	185678
	Kırsal	0	0,0	7384	100,0	7384
Gaziantep	Kentsel	238938	90,1	26158	9,9	265096
	Toplam	238938	87,7	33542	12,3	272480
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	0	0,0	19097	100,0	19097
	Toplam	0	0,0	19097	100,0	19097
	Kırsal	4176	42,2	5723	57,8	9899
Mardin	Kentsel	9652	17,0	47238	83,0	56890
	Toplam	13828	20,7	52961	79,3	66789
	Kırsal	677	44,2	855	55,8	1532
Siirt	Kentsel	4030	18,1	18226	81,9	22256
	Toplam	4707	19,8	19081	80,2	23788
	Kırsal	0	0,0	3601	100,0	3601
Şanlıurfa	Kentsel	0	0,0	141019	100,0	141019
	Toplam	0	0,0	114620	100,0	114620
	Kırsal	2758	100,0	0	0,0	2758
Şırnak	Kentsel	0	0,0	24502	100,0	24502
	Toplam	2758	10,1	24502	89,9	27260
	Kırsal	**11813**	32,7	**24332**	67,3	**36145**
GAP	**Kentsel**	**295921**	36,3	**520158**	63,7	**816079**
	Toplam	**307734**	36,1	**544490**	63,9	**852224**

Tablo 204 de görüldüğü gibi, örneğe çıkan ve katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim birimlerindeki konutların %23,2'sinin (kırsalda %52,7'sinin, kentselde %21,9'unun) katı atık depolama alanı bulunmayan yerlerde olduğu saptanmıştır.

Tablo 204. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atık Toplama Alanı Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Katı Atık Depolama Alanı				
	Yerleşim	Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	1230	55,9	971	44,1	2201
Adıyaman	Kentsel	50223	84,0	9542	16,0	59765
	Toplam	51453	83,0	10513	17,0	61966
	Kırsal	3136	100,0	0	0,0	3136
Batman	Kentsel	47392	100,0	0	0,0	47392
	Toplam	50528	100,0	0	0,0	50528
	Kırsal	569	10,1	5047	89,9	5616
Diyarbakır	Kentsel	157143	87,3	22919	12,7	180062
	Toplam	157712	84,9	27966	15,1	185678
	Kırsal	4759	64,5	2625	35,5	7384
Gaziantep	Kentsel	265096	100,0	0	0,0	265096
	Toplam	269855	99,0	2625	1,0	272480
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	19079
	Kırsal	6705	67,7	3194	32,3	9899
Mardin	Kentsel	31779	55,9	25111	44,1	56890
	Toplam	38484	57,6	28305	42,4	66789
	Kırsal	677	44,2	855	55,8	1532
Siirt	Kentsel	22256	100,0	0	0,0	22256
	Toplam	22933	96,4	855	3,6	23788
	Kırsal	0	0,0	3601	100,0	3601
Şanlıurfa	Kentsel	29140	20,7	111879	79,3	141019
	Toplam	29140	20,1	115480	79,9	144620
	Kırsal	0	0,0	2758	100,0	2758
Şırnak	Kentsel	15443	63,0	9059	37,0	24502
	Toplam	15443	56,7	11817	43,3	27260
	Kırsal	**17076**	47,3	**19051**	52,7	**36127**
GAP	**Kentsel**	**637551**	78,1	**178510**	21,9	**816061**
	Toplam	**654627**	76,8	**197561**	23,2	**852188**

Katı atık depolama sahası olan yerleşim birimlerindeki konutların %41,6'sının (kırsalda %48,6'sının, kentselde %41,4'ünün) düzenli katı atık depolaması yapılmayan yerlerde olduğu belirlenmiştir (**Tablo 205**).

Tablo 205. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atık Depolama İşlemlerinin Düzenli Yapılma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Katı Atık Depolama İşlemi				
	Yerleşim	Düzenli		Düzenli değil		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	0	0,0	1230	100,0	1230
Adıyaman	Kentsel	42962	85,5	7261	14,5	50223
	Toplam	42962	83,5	8491	16,5	51453
	Kırsal	1600	51,0	1536	49,0	3136
Batman	Kentsel	43301	91,4	4091	8,6	47392
	Toplam	44901	88,9	5627	11,1	50528
	Kırsal	408	71,7	161	28,3	569
Diyarbakır	Kentsel	0	0,0	157143	100,0	157143
	Toplam	408	0,3	157304	99,7	157712
	Kırsal	2206	46,4	2553	53,6	4759
Gaziantep	Kentsel	238938	90,1	26158	9,9	265096
	Toplam	241144	89,4	28711	10,6	269855
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	0	0,0	19079	100,0	19079
	Toplam	0	0,0	19079	100,0	19079
	Kırsal	4566	68,1	2139	31,9	6705
Mardin	Kentsel	31779	100,0	0	0,0	31779
	Toplam	36345	94,4	2139	5,6	38484
	Kırsal	0	0,0	677	100,0	677
Siirt	Kentsel	4030	18,1	18226	81,9	22256
	Toplam	4030	17,6	18903	82,4	22933
	Kırsal	0	0,0	0	0,0	0
Şanlıurfa	Kentsel	13655	46,9	15485	53,1	29140
	Toplam	13655	46,9	15485	53,1	29140
	Kırsal	0	0,0	0	0,0	0
Şırnak	Kentsel	0	0,0	17632	100,0	17632
	Toplam	0	0,0	17632	100,0	17632
	Kırsal	**8780**	51,4	**8296**	48,6	**17076**
GAP	**Kentsel**	**374665**	58,6	**265075**	41,4	**639740**
	Toplam	**383445**	58,4	**273371**	41,6	**656816**

Tablo 206 da görüldüğü gibi, katı atık depolama alanı olan yerleşim birimlerindeki konutların %21,8'inin (kırsalda %71,2'sinin, kentselde %20,5'inin) katı atık depolama alanlarının ilaçlanmadığı yerlerde olduğu saptanmıştır.

Tablo 206. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Katı Atık Depolama Alanlarının İlaçlanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Katı Atık Depolama Alanlarında İlaçlama				
	Yerleşim	Yapılıyor		Yapılmıyor		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	0	0,0	1230	100,0	1230
Adıyaman	Kentsel	5959	11,9	44264	88,1	50223
	Toplam	5959	11,6	45494	88,4	51453
	Kırsal	1536	49,0	1600	51,0	3136
Batman	Kentsel	43301	91,4	4091	8,6	47392
	Toplam	44837	88,7	5691	11,3	50528
	Kırsal	161	28,3	408	71,7	569
Diyarbakır	Kentsel	148829	94,7	8314	5,3	157143
	Toplam	148990	94,5	8722	5,5	157712
	Kırsal	0	0,0	4759	100,0	4759
Gaziantep	Kentsel	238938	90,1	26158	9,9	265096
	Toplam	238938	88,5	30917	11,5	269855
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	19079
	Kırsal	3226	48,1	3479	51,9	6705
Mardin	Kentsel	18879	59,4	12900	40,6	31779
	Toplam	22105	57,4	16379	42,6	38484
	Kırsal	0	0,0	677	100,0	677
Siirt	Kentsel	18226	81,9	4030	18,1	22256
	Toplam	18226	79,5	4707	20,5	22933
	Kırsal	0	0,0	0	0,0	0
Şanlıurfa	Kentsel	15485	53,1	13655	46,9	29140
	Toplam	15485	53,1	13655	46,9	29140
	Kırsal	0	0,0	0	0,0	0
Şırnak	Kentsel	0	0,0	17632	100,0	17632
	Toplam	0	0,0	17632	100,0	17632
	Kırsal	**4923**	28,8	**12153**	71,2	**17076**
GAP	**Kentsel**	**508696**	79,5	**131044**	20,5	**639740**
	Toplam	**513619**	78,2	**143397**	21,8	**656816**

3°) Tıbbi atıklar

Sağlık kuruluşlarının tıbbi atıklarının ayrı biriktirilmesi, ayrı taşınması ve yakılması gerekmektedir. Aksi halde çeşitli toksik etkiler ve bulaşıcı hastalık salgınlarına yol açabilir. Bu nedenle bunların nasıl toplandığı da incelenmiştir. **Tablo 207** de görüldüğü gibi, örneğe çıkan ve katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim yerlerindeki konutların %96,8'inin (kırsalda %67,3'ünün, kentselde %97,8'inin) tıbbi atıkların ayrı toplandığı yerlerde olduğu belirlenmiştir. Bu atıkların miktarı 1 kg ile 5000 kg arasında değişmektedir.

Tablo 207. Katı Atıkları Toplanan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Tıbbi Atıkların Ayrı Toplanma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Tıbbi Atıklar				
	Yerleşim	Ayrı Toplanmıyor		Ayrı Toplanıyor		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
Adıyaman	Kırsal	72	3,3	2129	96,7	2201
	Kentsel	0	0,0	59765	100,0	59765
	Toplam	72	0,1	61894	99,9	61966
Batman	Kırsal	0	0,0	1600	100,0	1600
	Kentsel	0	0,0	4091	100,0	4091
	Toplam	0	0,0	5691	100,0	5691
Diyarbakır	Kırsal	234	4,2	5382	95,8	5616
	Kentsel	0	0,0	180062	100,0	180062
	Toplam	234	0,1	185444	99,9	185678
Gaziantep	Kırsal	7384	100,0	0	0,0	7384
	Kentsel	0	0,0	246831	100,0	246831
	Toplam	7384	2,9	246831	97,1	254215
Kilis	Kırsal	-	-	-	-	-
	Kentsel	0	0,0	19079	100,0	19079
	Toplam	0	0,0	19079	100,0	19079
Mardin	Kırsal	0	0,0	2881	100,0	2881
	Kentsel	0	0,0	18879	100,0	18879
	Toplam	0	0,0	21760	100,0	21760
Siirt	Kırsal	0	0,0	0	0,0	0
	Kentsel	0	0,0	4030	100,0	4030
	Toplam	0	0,0	4030	100,0	4030
Şanlıurfa	Kırsal	0	0,0	3601	100,0	3601
	Kentsel	15485	11,0	125534	89,0	141019
	Toplam	15485	10,7	129135	89,3	144620
Şırnak	Kırsal	0	0,0	245	100,0	245
	Kentsel	0	0,0	17505	100,0	17505
	Toplam	0	0,0	17750	100,0	17750
GAP	**Kırsal**	**7690**	32,7	**15838**	67,3	**23528**
	Kentsel	**15485**	2,2	**675776**	97,8	**691261**
	Toplam	**23175**	3,2	**691614**	96,8	**714789**

e. Gürültü Kirliliği

Gürültü kirliliği hem psikolojik (uykusuzluk v.b. etkileri nedeniyle) sorunlara hem de işitme sorunlarına yol açabilen bir etkendir. Bu nedenle bölgede gürültü kirliliği durumu da belirlenmeye çalışılmıştır. **Tablo 208** de görüldüğü gibi, örneğe çıkan yerleşim birimlerindeki konutların %80,4'ünün (kırsalda %0,1'inin, kentselde %84,4'ünün) gürültü kirliliği olan yerde olduğu belirlenmiştir. Gürültü kirliliklerinin tamamının trafik gürültüsü kaynaklı olduğu saptanmıştır.

Tablo 208. Örneğe Çıkan Yerleşim Birimlerindeki Konutların O Yerleşim Yerinde Gürültü Kirliliği Bulunma Durumuna, İllere ve Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Gürültü Kirliliği				
	Yerleşim	Var		Yok		
İller	Yeri	Sayı	%	Sayı	%	Toplam
	Kırsal	0	0,0	2935	100,0	2935
Adıyaman	Kentsel	37003	61,9	22762	38,1	59765
	Toplam	37003	59,0	25697	41,0	62700
	Kırsal	0	0,0	3592	100,0	3592
Batman	Kentsel	43301	91,4	4091	8,6	47392
	Toplam	43301	84,9	7683	15,1	50984
	Kırsal	46	0,6	6922	99,3	6968
Diyarbakır	Kentsel	162235	90,1	17827	9,9	180062
	Toplam	162281	86,8	24749	13,2	187030
	Kırsal	0	0,0	8227	100,0	8227
Gaziantep	Kentsel	238938	90,1	26158	9,9	265096
	Toplam	238938	87,4	34385	12,6	273323
	Kırsal	-	-	-	-	-
Kilis	Kentsel	19079	100,0	0	0,0	19079
	Toplam	19079	100,0	0	0,0	19079
	Kırsal	0	0,0	10093	100,0	10093
Mardin	Kentsel	41431	72,8	15459	27,2	56890
	Toplam	41431	61,9	25552	38,1	66983
	Kırsal	0	0,0	1701	100,0	1701
Siirt	Kentsel	18226	81,9	4030	18,1	22256
	Toplam	18226	76,1	5731	23,9	23957
	Kırsal	0	0,0	4754	100,0	4754
Şanlıurfa	Kentsel	121924	86,5	19095	13,5	141019
	Toplam	121924	83,6	23849	16,4	145773
	Kırsal	0	0,0	2758	100,0	2758
Şırnak	Kentsel	8446	31,6	18245	68,4	26691
	Toplam	8446	28,7	21003	71,3	29449
	Kırsal	**46**	**0,1**	**40982**	**99,9**	**41028**
GAP	**Kentsel**	**690583**	**84,4**	**127667**	**15,6**	**818250**
	Toplam	**690629**	**80,4**	**168649**	**19,6**	**859278**

X. GAP Bölgesi'nde Tarım ve Hayvancılık Durumu

Tarım ve hayvancılık bölge halkının ana geçim kaynağıdır. GAP'ın tam olarak devreye girmesi ile sulu tarım olanakları artacağından (bugün 658,659 hektar alan sulanabilirken, proje bittiğinde 1,7 milyon hektardan fazlası sulanabilecek) tarımda verimliliğin büyük ölçüde artacağı ve endüstri bitkilerinin tarım içinde ağırlık kazanacağı dolayısıyla bunun sanayiyi de geliştireceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle araştırmada bölgedeki tarım ve hayvancılığın bugünkü durumu da incelenmeye çalışılmıştır.

Her ildeki ziraat mühendisleri ve veterinerler tarafından toplanan veriler arasındaki bazı tutarsızlıklar nedeniyle bölgedeki tarım il müdürlüklerinin ellerinde bulunan en son çalışma raporları istenmiş ve bu çalışma raporunun bulunduğu illerde bunlar esas alınmıştır. Ancak bazı illere ilişkin bazı konularda bu tablolara konulabilecek veri bulunamamıştır.

Tablo 209 da GAP Bölgesi illerinde toplam ekilebilir ve ekili arazi alanları ile bu alanlarda yetiştirilen ürünlerin deseni verilmiştir. GAP Bölgesi'nde ekime elverişli toplam arazi 3.578.875 hektar olup, bu arazinin %87,1'inin tarıma açıldığı anlaşılmaktadır. Kilis'te ekilebilir tarıma elverişli arazinin tamamı, Şanlıurfa'da %99,0'ı, Gaziantep'te %98,9'u, Adıyaman'da %98,5'i ekilmektedir. Şırnak ilinde ekilebilir tarım alanının ancak %36,5'inin tarıma açıldığı görülmektedir.

Ürün desenine gelince tahıllar, endüstri bitkileri ve baklagillere ayrılan tarım alanları ilk üç sırayı almaktadır. GAP Bölgesi'nde tahıl ekili arazi 1.862.754 hektar, endüstri bitkileri ekili arazi 377.048 hektar ve baklagiller ekili arazi 352.592 hektardır. Tahılların en çok ekildiği il Şanlıurfa olup (656.550 hektar), bunu Diyarbakır (424.942 hektar) izlemektedir.

GAP Bölgesi illerinde GAP projesinin hayata geçmesi ile sulu tarımda artış olmuş, projeye başlandığından beri 203.080 hektar alan sulu tarıma açılmıştır ve artmaya devam etmektedir. **Tablo 210** da, il tarım müdürlüklerinden alınan veriler bazında illere göre toplam tarım alanları içerisinde sulu tarım alanlarının dağılımı verilmiştir. GAP Bölgesi'ndeki toplam tarım alanlarının %17,30'unda (604.763 hektar) sulu tarım yapılmaktadır. Sulu tarım alanının en fazla olduğu il 285.703 hektar ile Şanlıurfa'dır (Harran Ovası'nın sulu tarıma açılması bunda en büyük etkendir). Toplam tarım alanları içerisinde sulu tarım alanlarının oranı en yüksek olan iller Şanlıurfa (%23,75) ve Mardin (% 18,00) 'dir. Sulu tarım alanı oranı en düşük il ise Diyarbakır (%11,13) dır.

Tablo 211 de, il tarım müdürlüklerinden alınan verilere göre tarım makinelerinin illere göre dağılımı verilmiştir. GAP Bölgesi'nde toplam traktör sayısı 45.727, toplam tarım alanı ise 3.525.668 hektardır. Tarımda makineleşmenin bir göstergesi olan traktör başına düşen ekili arazi alanı 83,18 hektar olarak saptanmıştır. Bu ortalama Adıyaman'da 32,7 hektar, Kilis'te 42,9 hektar, Gaziantep'te 48,2 hektar iken; Şırnak' ta 131,4 hektar, Mardin'de 114,4 hektar olarak bulunmuştur. Bu durum tarımda en ileri düzeyde makineleşmenin Adıyaman ilinde olduğunu göstermektedir. Adıyaman hem tarımda mekanizasyonda hem de sulu tarıma geçişte önemli bir yol kat etmiştir.

Kullanılan ve ekili alan başına düşen yapay gübre ve pestisit miktarına gelince (**Tablo 212**); illerin tamamında hektar başına kullanılan yapay gübre miktarı 0,13 ile 0,25 ton arasında değişmektedir. Bölgede kullanılan yapay gübre miktarı 513.460 tondur. Hektar başına gübre kullanımı en fazla Batman, Diyarbakır ve Mardin illerindedir (sırasıyla 0,25 ton, 0,22 ton ve 0,20 ton).

Aynı tabloya göre, GAP Bölgesi'nde 2000 yılında kullanılan toplam pestisit miktarı 3.269.850 kg'dır. Hektar başına kullanılan pestisit miktarı Mardin (2,79 kg), Kilis (2,57 kg), ve Gaziantep (2,0 kg) illerinde en yüksektir. Hektar başına pestisit kullanımı en düşük il Adıyaman (0,63 kg) ve Diyarbakır (0,63 kg) illeridir.

GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

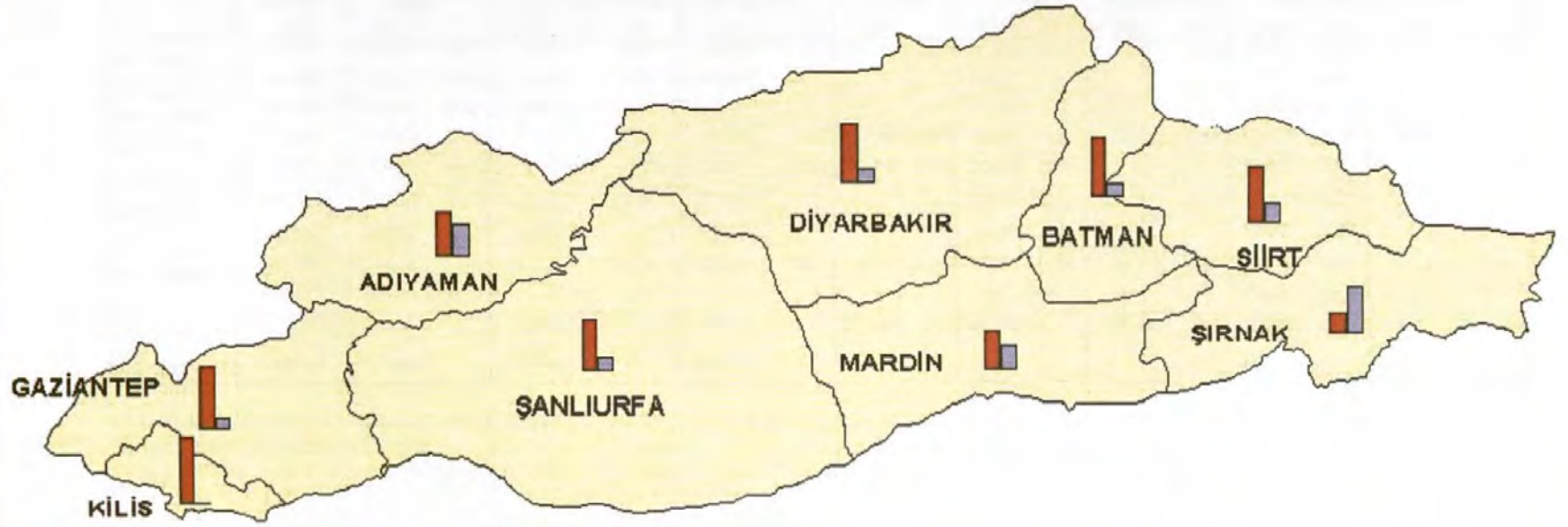

Var
Yok

Tablo 209. GAP Bölgesi'nde Toplam Ekilebilir ve Ekilen Tarım Alanı ve Ekili Arazilerde Ürün Deseni

İLLER	EKİLEBİLİR ARAZI	EKİLİ ARAZİ														NADAS	
		TAHIL		BAKLAGİLLER		ENDÜSTRİ BİTKİLERİ		MEYVE		SEBZE		DİĞERLERİ*		TOPLAM			
	(Ha)	(Ha)	%	(Ha)	%	(Ha)	%	(Ha)	%	(Ha)	%	(Ha)	%	(Ha)	%	(Ha)	%
ADIYAMAN[1]	296.989	198.497	66,83	15.060	5,07	32.960	11,09	37.164	12,51	5.163	1,73	3.840	1,29	292684	98,55	5030	1.96
BATMAN[2]	113.700	75.187	66,13	1.500	1,32	18.156[6]	-	-	-	5.032[6]	-	-	-	99.875	87,84	-	0.00
DİYARBAKIR[2]	791.470	424.942	53,69	142.678	18,03	69.360	8,76	-	-	29.547[6]	-	-	-	666.527	84,21	-	0.00
GAZİANTEP[3]	382.077	159.856	41,84	29.203	7,64	20.735	5,43	156.228	40,89	8.123	2,13	3.932	1,03	378.077	98,95	4000	1.05
KİLİS[2]	90.013	30.844	34,27	14.600	16,22	475	0,53	31.559	35,06	12.535	13,93	-	-	90.013	100,00	-	0.00
MARDİN[4]	387.279	210.164	54,27	4.869	1,26	29.583[6]	-	-	-	8.557[6]	-	-	-	253.173	65,37	-	0.00
SİİRT[2]	57.735	39.714[6]	-	6.544[6]	-	4.329[6]	-	-	-	2.020[6]	-	-	-	52.607	91,11	-	
ŞANLIURFA[2]	1.202.925	656.550	54,57	134.588	11,18	179300	14,90	96.544	8,02	19.699	1,63	104.244	8,66	1.190.925	99,00	87.148	7,24
ŞIRNAK[2]	256.687	67.000	26,10	3.550	1,38	22.150[6]	-	-	-	946[6]	-	-	-	93.646	36,48	-	0.00
GAP TOPLAM	**3.578.875**	**1.862.754**	-	**352.592**	-	**377.048**	-	**321.495**	-	**91.622**	-	**112.016**	-	**3.117.527**	87,1	-	-
GAP TOPLAM[5]	**3.100.000**	**1.758.403**		**528.261**		**360.017**				**90.129**							

[1] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adıyaman İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Adıyaman 2001
[2] İl Tarım Müdürlüğü 2000 yılı kayıtları
[3] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Gaziantep İl Müdürlüğü Gaziantep İli İstatistiki Bilgiler, Gaziantep 2000
[4] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Mardin İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Mardin 2001
[5] Bir web sitesine göre seçilmiş bazı ürünler toplam olarak (örneğin tahıllar için: buğday, arpa, mısır, darı, pirinç, çavdar) 1998 de (kaynak no: 17)

Tablo 210. Tarım Alanlarının Sulanma Durumunun İllere Göre Dağılımı

İLLER	KURU TARIM ALANI (hektar)	%	SULU TARIM ALANI (hektar)	%	TOPLAM TARIM ALANI (hektar)	%
ADIYAMAN[1]	243.896	82,12	53093	17,88	296.989	100
BATMAN[2]	98.128	79,01	21018	16,92	124.190	100
DİYARBAKIR[2]	703.369	88,87	88100	11,13	791.470	100
GAZİANTEP[3]	335.571	87,83	46506	12,17	382.077	100
KİLİS[2]	78.153	86,82	11860	13,18	90.013	100
MARDİN[4]	317.552	82,00	69726	18,00	387.278	100
SİİRT[2]	50.912	88,18	6823	11,82	57.735	100
ŞANLIURFA[2]	917.222	76,25	285.703	23,75	1.202.925	100
ŞIRNAK[2]	141.192	86,55	21934	13,45	163.127	100
TOPLAM	2.835.083	81,10	604763	17,30	3.495.804	100

[1] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adıyaman İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Adıyaman 2001
[2] İl Tarım Müdürlüğü 2000 yılı kayıtları
[3] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Gaziantep İl Müdürlüğü Gaziantep İli İstatistiki Bilgiler, Gaziantep 2000
[4] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Mardin İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Mardin 2001

Tablo 211. Tarım Makineleri ve Traktör Başına Düşen Ekili Arazinin İllere Göre Dağılımı

İLLER	TRAKTÖR	TRAKTÖR PULLUĞU	RÖMORK	KULTİVATÖR	TRAKTÖR BAŞINA DÜŞEN EKİLEBİLİR ARAZİ (hektar)	TOPLAM TARIM ALANI (Hektar)
ADIYAMAN[1]	9.083	8.536	7.944	7.303	32.70	296.989
BATMAN[2]	1.511	1.650	1.483	732	82.13	124.100
DİYARBAKIR[2]	8.069	9.407	7.920	7.623	98.09	791.470
GAZİANTEP[3]	7.922	5.814	7.469	6.392	48.23	382.077
KİLİS[2]	2.098	3.115		1.000	42.90	90.013
MARDİN[4]	3.370	4.380	3.359	2.060	114.39	385.478
SİİRT[2]	842	874	757	310	102.01	85.893
ŞANLIURFA[2]	12.433	11.201	10.662	8.896	96.75	1.202.925
ŞIRNAK[2]	1.241	959	891	570	131.45	163.127
TOPLAM	45.727	45.936	40.485	34.576	83.18	3.525.668

[1] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adıyaman İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Adıyaman 2001
[2] İl Tarım Müdürlüğü 2000 yılı kayıtları
[3] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Gaziantep İl Müdürlüğü Gaziantep İli İstatistiki Bilgiler, Gaziantep 2000
[4] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Mardin İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Mardin 2001

Tablo 213 de 2000 yılında bölgedeki hayvan varlığının illere göre dağılımı verilmiştir. Tek tırnaklı, küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayısı en yüksek olan iller Şanlıurfa ve Diyarbakır'dır. Kanatlı hayvan varlığı da en fazla olan iller Şanlıurfa ve Diyarbakır'dır. Arı kovanı sayısı en fazla olan iller ise Adıyaman ve Diyarbakır'dır.

GAP Bölgesi'ndeki 9 ilde 5.290.293 küçükbaş, 616.028 büyükbaş hayvan vardır. Toplam büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı açısından Şanlıurfa (1.823.213 hayvan) ve Diyarbakır (1.311.393 hayvan) illeri ilk iki sırayı almaktadır. En az hayvan sayısına sahip iller Kilis (137.914 hayvan) ve Şırnak (267.692 hayvan)'tır.

Tablo 212. Kullanılan ve Ekili Alan Başına Düşen Kimyasal Gübre ve Pestisit Miktarının İllere Göre Dağılımı

İLLER	TOPLAM EKİLİ ARAZİ (HEKTAR)	KULLANILAN KİMYASAL GÜBRE (TON)	HEKTAR BAŞINA KİMYASAL GÜBRE (TON)	KULLANILAN PESTİSİT (Kg/Lt)	HEKTAR BAŞINA KULLANILAN PESTİSİT (Kg/Lt)
ADIYAMAN[1]	292.684	53.566	0.18	184.415	0.63
BATMAN[2]	76.687	19.000	0.25	149.050	1.94
DİYARBAKIR[2]	636.980	136.743	0.22	406.930	0.63
GAZİANTEP[3]	378.077	67.419	0.18	755.906	2.00
KİLİS[2]	90.013	913	0.13	231.706	2.57
MARDİN[4]	215.033	44.525	0.20	601.784	2.79
SİİRT[2]	52.607	9.152	0.17	96.441	1.83
ŞANLIURFA[2]	1.190.925	182.142	0.15	843.618	0.71
ŞIRNAK[2]	70.550	veri yok	-	Veri yok	-
TOPLAM	**3.003.556**	513.460	-	3.269.850	-

[1] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adıyaman İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Adıyaman 2001
[2] İl Tarım Müdürlüğü 2000 yılı kayıtları
[3] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Gaziantep İl Müdürlüğü Gaziantep İli İstatistiki Bilgiler, Gaziantep 2000
[4] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Mardin İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Mardin 2001

Tablo 213. Mevcut Hayvan Sayısının İllere Göre Dağılımı

İLLER	NÜFUS (*)	KÜÇÜKBAŞ HAYVAN SAYISI	BÜYÜKBAŞ HAYVAN SAYISI	TEK TIRNAKLI HAYVAN SAYISI	KANATLI HAYVAN SAYISI	ARI KOVANI SAYISI
ADIYAMAN[1]	678.999	262.020	51.463	14.218	241.500	35.040
BATMAN[2]	400.380	321.558	24.193	4.002	192.550	12.194
DİYARBAKIR[2]	1.282.678	1.060.210	251.183	24.301	1.162.920	30.630
GAZİANTEP[3]	1.127.686	533.888	42.399	10.740	736.150	16.209
KİLİS[2]	109.908	134.050	3.864	2.907	87.062	0
MARDİN[4]	646.826	739.419	55.333	17.673	617.550	8.471
SİİRT[2]	262.371	314.600	21.236	3.099	275.470	17.810
ŞANLIURFA[2]	1.303.589	1.683.918	139.295	25.382	1.289.931	8822
ŞIRNAK[2]	316.536	240.630	27.062	3.744	50.750	veriyok
TOPLAM	6.128.973	5.290.293	616.028	106.066	4.653.883	129.176

(*) Kaynak no 3
[1] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adıyaman İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Adıyaman 2001
[2] İl Tarım Müdürlüğü 2000 yılı kayıtları
[3] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Gaziantep İl Müdürlüğü Gaziantep İli İstatistiki Bilgiler, Gaziantep 2000
[4] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Mardin İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Mardin 2001

Tablo 214 de bölgedeki 2000 yılında üretilen hayvansal ürünlerin miktarının illere göre dağılımı verilmiştir. Bölgede toplam et üretimi 32.686 tondur. En fazla üretim 13.933 ton ile Gaziantep ilindedir. Süt üretimi en fazla olan il Şanlıurfa'dır. Yumurta üretimi ise Şanlıurfa ve Gaziantep illerinde yüksektir. Bal üretiminde ilk iki sırayı Adıyaman ve Diyarbakır illeri almaktadır.

Tablo 214. GAP Bölgesi'ndeki Hayvansal Ürün Miktarının İllere Göre Dağılımı

İLLER	NÜFUS (*)	YILLIK ÜRETİM				
		YUMURTA (Milyon/Yıl)	SÜT (Ton/Yıl)	ET (Ton/Yıl)	BALIK (Ton/Yıl)	BAL (Kg/Yıl)
ADIYAMAN[3]	678.999	49.33	35.907	3628	Veri yok	402.000
BATMAN[2]	400.380	16.42	26800.00	5120.00	Veri yok	76.102.00
DİYARBAKIR[2]	1.282.678	65.35	Veri yok	Veri yok	Veri yok	273.790.00
GAZİANTEP[3]	1.127.686	72.44	Veri yok	13933.90	80.26	179.728.00
KİLİS[2]	109.908	0.024	9000.00	561.00	-	-
MARDİN[4]	646.826	39.00	45105.00	3000.80	Veri yok	70.000.00
SİİRT[2]	262.371	4.89	Veri yok	3345.00	Veri yok	119.250.00
ŞANLIURFA[2]	1.303.589	113.18	186.712	3097.6	70.00	61.604.00
ŞIRNAK[2]	316.536	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok
Toplam	6.128.973	360.634	81127.619	32686.3	150.26	1182.474

(*) Kaynak no 3

[1] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adıyaman İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Adıyaman 2001
[2] İl Tarım Müdürlüğü 2000 yılı kayıtları
[3] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Gaziantep İl Müdürlüğü Gaziantep İli İstatistiki Bilgiler, Gaziantep 2000
[4] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Mardin İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Mardin 2001

Tablo 215 de görüldüğü gibi, GAP Bölgesi'nde 2000 yılında toplam hayvan sayısı 5.906.321 olup, bölgedeki toplam veteriner hekim sayısı 146 dır. Veteriner hekim sayısı en fazla olan iller Şanlıurfa ve Diyarbakır'dır. Veteriner hekim başına düşen hayvan sayısı GAP Bölgesi genelinde 39.510 dur. Bu sayı Mardin ilinde 72.250 ye yükselmektedir. Avrupa Birliği standardına göre bir veterinere 10.000 büyük ve küçük baş hayvan düşmesi gerektiği düşünürse bölgede daha 400 veterinere gereksinim olduğu görülmektedir. Ancak bu rakam yüksek verimli kültür hayvancılığı için geçerlidir.

Tablo 215. Veteriner Hekim ve Veteriner Sağlık Teknisyeni Sayıları ile Veteriner Hekim Başına Düşen Hayvan Sayısının İllere Göre Dağılımı

İLLER	TOPLAM BÜYÜK VE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN SAYISI	VETERİNER HEKİM SAYISI	VETERİNER HEKİME DÜŞEN HAYVAN SAYISI	VETERİNER SAĞLIK TEKNİSYENİ SAYISI	VETERİNER SAĞLIK TEKNİSYENİNE DÜŞEN HAYVAN SAYISI
ADIYAMAN[1]	313.483	17	18.440	20	15.674
BATMAN[2]	345.751	10	34.575	8	43.218
DİYARBAKIR[2]	1.311.393	51	25.714	26	50.438
GAZİANTEP[3]	576.287	12	48.023	18	32.016
KİLİS	137.914	?	?	?	?
MARDİN[4]	794.752	11	72.250	9	88.306
SİİRT[2]	335.836	6	55.973	11	30.531
ŞANLIURFA[2]	1.823.213	31	58.814	23	79.270
ŞIRNAK[2]	267.692	8	33.461	10	26.769
TOPLAM	5.906.321	146	39.510[5]	125	46.147[5]

[1] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Adıyaman İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Adıyaman 2001
[2] İl Tarım Müdürlüğü 2000 yılı kayıtları
[3] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Gaziantep İl Müdürlüğü Gaziantep İli İstatistiki Bilgiler, Gaziantep 2000
[4] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Mardin İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Mardin 2001
[5] T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Şanlıurfa İl Tarım Müdürlüğü 2000 yılı kayıtları
[5] Kilis ili ortalamaya alınmamıştır.

Zoonozlar, doğal yollarla omurgalı hayvanlardan insanlara, insanlardan da hayvanlara geçen hastalık ve enfeksiyonlardır. Zoonozlar, önemli sağlık sorunlarına neden olurlar. Bazılarında yalnızca kişinin ve hayvanın hastalanması değil örneğin; Brusselloziste anneden bebeğe hastalık bulaşması söz konusu olabilmektedir. Zoonozlar, sadece insanlarda çok sayıda hastalık ve ölümlerin nedeni olarak düşünülmemelidir. Hayvanların sağlığını ve hayvansal ürünleri de olumsuz yönde etkilerler.

Yetiştiricilerin ellerinde bulunan büyük ve küçükbaş hayvanların ne kadarının hangi hayvan hastalıklarına yakalandığı **Tablo 216** da görülmektedir. Özellikle halk sağlığı açısından önemli olan bazı zoonozlara (bruselloz, tüberküloz v.b.) rastlanmadığı dikkati çekmiştir.

Tablo 216. GAP Bölgesi İllerinde 2001 Yılında Laboratuvarlarda Tanı Konan Zoonotik Hastalıklar*

İLLER	KUDUZ	ŞARBON	KİST HİDATİK	BRUSELLA
ADIYAMAN	2			4
BATMAN				
DİYARBAKIR	4		1	2
GAZİANTEP	3			
KİLİS	1			1
MARDİN	3			2
SİİRT				
ŞANLIURFA	7			1
ŞIRNAK	3			2
TOPLAM	23		1	12

* Veriler, Diyarbakır Veteriner İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüğü, Elazığ ve Adana Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü Müdürlüklerinden faks ile alınmıştır.

8.TARTIŞMA

A. BAŞARIM

GAP Bölgesi'ndeki illerde halkın sağlık durumunu, bunları etkileyen ve sulu tarıma geçilmesi nedeniyle ilerde etkileyebilecek etkenleri ve çözüm yollarını belirlemeyi ve bir eylem planı geliştirmeyi amaçlayan bu çalışmada 6900 kişilik, 1150 konutu kapsayan bir örnek seçilerek önceden hazırlanan soru kağıtları uygulanmış, fizik ve laboratuar muayeneleri yapılmış, kayıtlar ve istatistik veriler gözden geçirilmiştir. DİE'den tüm GAP kırsalı için öngörülen konut örneği sayısı 438, kentseli için öngörülen konut örneği sayısı 712'dir (toplam 1150 konut). Ancak her küme 5 konutu içerdiğinden kentsel bölgede 142 kümede toplam 710 konut, kırsal bölgede 88 kümede toplam 440 konut olmak üzere toplam 1150 konut DİE tarafından örneğe alınmıştır. Bu konutların 1126 sına (%97,9) ulaşılabilmesine karşın bu konutlarda önceden hesaplanan 6900 kişiden daha fazla (7609) kişinin yaşadığı belirlenmiş ve bunlardan 7240'ına soru kağıdı uygulanmıştır. Örneğe çıkan konutlara ulaşım oranı kırsal bölgede %99,8, kırsal bölgede %99,8 dir. Dolayısıyla projede hedeflenen konutlara ulaşım oranı çok yüksek (%97,9) olduğu gibi birey olarak hedeflenenin üzerine (340 fazla kişi) %104,93'e çıkılmıştır. Bunda her konutta ortalama yaşayan kişi sayısının 6 olduğu varsayılarak örneğe çıkacak konut sayısının 6900/6=1150 olarak hesaplanması etkili olmuştur. Gerçekte 1990 yılı sayımına ilişkin her il için yayınlanan Ekonomik ve Sosyal Göstergeler isimli DİE yayınlarına göre GAP toplamı için ortalama hane halkı büyüklüğü 6,8'dir ve 9 ilden sadece Adıyaman'da 6,0, Gaziantep'te 5,91'dir (5-13). Diğer illerde bu ortalama 6 dan büyüktür. Bu hesaplama da tüm evlere erişmenin mümkün olamaması olasılığına karşı yeterince büyük bir örnek seçebilmek için bilerek böyle yapılmıştır. Ayrıca soru kağıdı uygulanan bireylerden %44,3 ünün kadın olmasına karşılık %41,0 nın erkek olması, erkeklere soru kağıdı uygulamakta da önemli bir sorunla karşılaşılmadığına işaret etmektedir.

Ulaşılabilen tüm konutlara öncelikle hane ve hane halkı için soru kağıdı uygulanmıştır. Ayrıca, bu konutlarda yaşayan 3211'i 5 yaş ve üzeri kadın, 2971'i 5 yaş ve üzeri erkek, 1058'i 0-59 aylık çocuk olmak üzere toplam 7240 kişiye soru kağıdı uygulanmıştır. Soru kağıdı uygulanan bireylerin 3044'ü kırsal bölgelerden, 4196'sı kentsel bölgelerdendir.

Örneğe çıkan ve ulaşılabilen konutlarda yaşayan kişilerin %95,1 ine soru kağıdı uygulanmıştır. Kırsal bölgelerde bu oran %93,9 iken kentsel bölgelerde %96,1 dir. Soru kağıdı uygulama oranının en yüksek olduğu il %98,8 ile Gaziantep'tir. Bu oranın en düşük olduğu il ise Şırnak'tır (%89,4).

Soru kağıdı uygulanan bireylerin kırsal ve kentsel dağılımları (kırsal %42, kentsel %58) ile nüfus sayımına göre nüfusun kırsal ve kentsel dağılımları (kırsal %40,6, kentsel %59,4) birbirine çok yakındır ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

Dışkı örneği alınabilen 4470 kişide parazitolojik, 4357 kişide bakteriyolojik analiz yapılmıştır. Yayma ve kalın damla alınan 3342 kişide plazmodyum, balgam örneği alınan 91 kişide direkt ARB yöntemi ile tüberküloz basili ve idrar örneği alınan 21 kişide şistozoma aranmıştır.

Suyu klorlanabilecek yerlerdeki 508 konutta suda bakiye klor durumuna, konutlardan alınan 488 su örneğinde bakteriyolojik kirliliğe, 320 su örneğinde kimyasal kirliliğe bakılmıştır. Örneğe çıkan konutların bulunduğu 120 yerleşim yerindeki 859.278 konutun o yerleşim yerlerindeki çeşitli çevre koşullarına göre dağılımı da belirlenmiştir.

Çevre mühendisleri ve çevre sağlığı teknisyenleri örneğe çıkan tüm yerleşim yerlerine ilişkin kayıtlardan ya da kendi gözlemleri ile ilgili verileri toplamıştır.

Ziraat mühendisleri ve veterinerler de tarım ve hayvancılıkla ilgili örneğe çıkan tüm yerleşim yerlerine ilişkin kayıtlardan ya da kendi gözlemleri ile veri toplamışlardır. Bölgedeki

tarım alanları, sulama durumu, ürün deseni ve hayvancılığın durumu da belirlenmiştir. Ancak bunlar il bazında değerlendirilebilmiştir.

Ayrıca kayıtlara dayanarak tüm illerden il müdürlüklerinden sağlıkla ilgili veriler, meteorolojik veriler; GAP Master Plan taslağından ve il müdürlüklerinden tarım ve hayvancılıkla ilgili veriler derlenmiştir.

B. DEMOGRAFİK VERİLER

I-Hanehalkı Büyüklüğü

Bölgede konutlarda yaşayan birey sayısı ortancası kırsalda 7, kentselde 6 ve toplamda da 6 dır. DİE nin 1990 verilerine göre ortalama hane halkı büyüklüğü GAP Bölgesi için 6,8, Türkiye geneli için 5,05 tir (5-13). TNSA-1998'e göre ise ortalama hanehalkı büyüklüğü Türkiye kırsalında 4,9, kentselinde 4,0 ve Türkiye genelinde 4,3 tür (22). Bu durum bölgede yüksek olan ortalama hanehalkı büyüklüğünün devam ettiğini göstermektedir. Konutta yaşayan birey sayısı ortancasının en yüksek olduğu yerler Siirt ve Şırnak kırsalı (8) ve Şırnak kentseli (9) dir.

II-Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus

Bölgede erkeklerde ortanca yaş 16, kadınlarda 18, genelde 17 olarak belirlenmiştir. TNSA 1998'e göre Türkiye geneli için ortanca yaş 24,3 tür (22). DİE yayınlarında ise ortanca yaş 1990'da GAP genelinde erkeklerde 15,78, kadınlarda 16,71, toplamda 21,61; Türkiye genelinde erkeklerde 21,88, kadınlarda 22,55, toplamda 22,21 olarak verilmiştir (5-13). Bölgede ortanca yaşlar DİE –1990 dan daha yüksek ve TNSA –1998 den daha düşüktür.

1990 yılı DİE verileri ile çakıştırılarak çizilmiş olan bölge nüfus piramidinde araştırmadan elde edilen verilerde 0-4 ve 10-14 yaş gruplarında kadınlara ait çubukların, DİE ninkilere benzer biçimde, erkeklere ait çubuklardan kısa olduğu dikkati çekmektedir (14). Benzer durum TNSA-1998 deki Türkiye geneli için çizilmiş piramitte de 0-4 yaş grubunda görülmektedir. Bunun nedeni geleneksel nedenlerle bu yaş gruplarındaki kız çocukların eksik bildirimi ya da aslında bu yaş grubunda olan kız çocukların yaşlarının yüksek gösterilmesi olabilir. 0-4 yaş grubundaki kadın yüzdesindeki düşüklük özellikle Diyarbakır ve Batman kırsalı ile Adıyaman, Mardin, Siirt ve Şanlıurfa' da; 10-14 yaş grubundaki ise Adıyaman, Siirt ve Şanlıurfa'da belirgindir.

15-19 yaş grubundaki kadın oranının (özellikle Adıyaman ve Batman'da) yüksek olmasının bir nedeni de bu yaş grubundaki erkeklerin başka illerde okumaya ya da çalışmaya gittiğine işaret edebilir. 20-24 yaş grubundaki kadınların oranının tüm illerde yüksek olması bu yaş grubundaki erkeklerin askerlik çağında olmasına ve başka illerde okuma ya da çalışmaya gitmiş olmasına bağlanabilir. Bu yaş grubunda benzer durum TNSA-1998 de Türkiye geneli için çizilmiş nüfus piramidinde de izlenmektedir (22).

Hem erkeklerde hem kadınlarda 35-39 yaş grubundaki, bir önceki yaş grubuna göre fazlalık, 30-34 yaş grubundaki bireylerin (özellikle kadınların) yaşlarının yuvarlanarak yüksek gösterilmesinden kaynaklanabilir. Böyle kabul edilirse, 25-29, 30-34 ve 35-39 yaş gruplarındaki erkeklerde görülen hafif azalma bu yaş gruplarındaki erkeklerin başka yerlerde çalışıyor olmasına bağlanabilir.

Nüfus piramidinin genelinde dikkati çeken bir özellik de 0-4, 5-9, 10-14 yaş gruplarındaki birey oranlarının her iki cinste 1990 a göre daha az; ileri yaşlardakilerin ise 1990'a göre daha çok bulunmasıdır. Bu da, her şeye rağmen, bölgedeki ailelerin çocuk sayısını sınırlama çabası içinde olduklarını göstermektedir.

Soru kağıdı uygulanan erkeklerin %44,9'unun, kadınların %40,5'inin 15 yaşın altında olduğu saptanmıştır. TNSA-1998'de ise bu oran, Türkiye genelinde erkeklerde %32,9, kadınlarda %30,1 olarak belirlenmiştir (22). DİE yayınlarında GAP Bölgesi genelinde 0-9

yaş grubunun oranı %32,70, 10-19 yaş grubunun oranı %25,78 olarak verilmiştir (5-13). Bunlar toplandığında %58,48 etmektedir. Türkiye geneli için aynı oran %45,97'dir. Araştırmada soru kağıdı uygulanan grupta 0-19 yaş grubu erkeklerde %56,9, kadınlarda 54,3'tür ve DİE'nin 1990 yılı için verdiği orandan düşüktür. 15 yaşın altındakiler TNSA-1998 dekinden daha yüksektir.

Soru kağıdı uygulanan erkeklerin %51,8'inin, kadınların %56,5'inin 15-64 yaş grubunda olduğu belirlenmiştir. TNSA-1998'de ise aynı oranlar sırasıyla %61,4 ve %63,8 bulunmuştur (22). DİE yayınlarında 1990 yılında GAP toplamı için 20-59 yaş grubu %36,96, Türkiye geneli için %46,82 olarak verilmiştir (5-13). Araştırmada soru kağıdı uygulanan grupta 20-59 yaş grubu erkeklerde %37,9, kadınlarda %40,7'dir ve ve DİE'nin 1990 yılı için verdiği orandan daha yüksektir. 15-64 yaştakiler TNSA –1998 dekinden daha düşüktür.

Soru kağıdı uygulanan erkeklerde 65+ yaş grubu %3,3, kadınlarda %3,0'dır. TNSA-1998'de ise aynı oranlar sırasıyla %5,7 ve %6,1'dir (22). DİE yayınlarında 1990 yılında GAP toplamı için 60+ yaş grubu 4,48, Türkiye geneli için %7,14'dür (5-13). Araştırmada soru kağıdı uygulanan grupta 60+ yaş grubu erkeklerde %5,2, kadınlarda %5'tir ve DİE'nin 1990 yılı için verdiği orandan daha yüksektir. 65+ yaştakiler TNSA-1998 dekinden daha düşüktür.

Bölgede yaşa göre bağımlılık oranı %84,69 bulunmuştur. TNSA-1998 'de ise bu oran %59,7 olarak belirlenmiştir (22). DİE yayınlarında 1990 yılında aynı oran, GAP toplamında %99,32, Türkiye genelinde %64,68'dir ve DİE'nin 1990 yılı için verdiği orandan daha düşüktür. TNSA-1998 dekinden ise daha yüksektir. 2000 yılı sayımına ait yayınlanmamış kesin sonuçlarına göre GAP Bölgesi'ndeki illerde aynı oran %71,1 ile %99,1 arasında değişmektedir (23).

Bu veriler birlikte düşünüldüğünde erkeklerde ve kadınlarda bölgede yaş yapısının 1990'a göre değiştiği, küçük yaştakilerin oranının ve bağımlılık oranının azaldığı, ileri yaştakilerin oranının arttığı; ancak henüz Türkiye geneli düzeyine gelemediği göze çarpmaktadır.

Bölgede 15-49 yaş grubu kadın %49,6 iken, TNSA-98 e göre Türkiye geneli için aynı oran %53,6 olarak belirlenmiştir (22). DİE yayınlarında aynı yaş grubunun oranı GAP toplamında %44,17, Türkiye Geneli'nde %50,59'dur (5-13). Bu oran bölgede DİE'nin 1990 yılı için verdiği orandan ve TNSA-1998'deki orandan düşüktür.

Bütün bu oranlar nüfus piramidi ile birlikte düşünüldüğünde ailelerin son 10-15 yılda çocuk sayısını sınırlama çabası içine girmeye başlamasına karşın, bu çabaların henüz yeterince etkin olmadığı sonucuna varılabilir.

III- Doğurganlık, Ölümlülük ve Nüfus Artışı

Araştırmada sırasında saptanan kaba doğum ve genel doğurganlık hızlarının TNSA-1998'de Türkiye geneli için saptananlardan hayli yüksek olduğu dikkati çekmektedir (22). Bu hızlar bölge için sırasıyla ‰ 34,66 (Brass Tekniğine göre ‰35,9) ve ‰ 142,0; TNSA-1998'de Türkiye geneli için sırasıyla ‰ 23,4 ve ‰ 94,0'dır. kaba doğum hızının Siirt ve Şırnak dışında kentsel kesimde kırsaldan daha yüksek olduğu, genel doğurganlık hızının ise Diyarbakır, Siirt ve Şırnak dışında kentsel kesimde kırsaldan daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum, Bölge' de kentsel kesimin kırsaldan hızlı göç almasına ve gelenlerin kırsal yaşam biçimini sürdürüyor olmasına bağlanabilir. DİE'nin bir yayınına göre 1989 yılında Türkiye'de Kaba doğum hızı ‰ 27,69'dur ve bölgedekinden düşüktür (14).

Bölgede nüfusun yıllık doğal artış hızının ‰ 31 gibi yüksek düzeyde olması da dikkati çekmektedir. 2000 yılına ait geçici nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de yıllık nüfus artış hızı ‰ 18,34 tür (4). Aynı hızın GAP Bölgesi geneli için ‰ 24,7, Kilis'te ‰ – 12,7, Siirt'te ‰ 8,4 olduğu; diğer illerde Türkiye genelinin üzerinde olduğu belirlenmiştir. En

yüksek olduğu iller Şanlıurfa (‰ 36,10) ve Şırnak (‰ 30,10) tır. Bir kongrede sunulan bir konferansa göre 2000 sayımının yayınlanmamış kesin sonuçlarında bu hızlarda ‰ 0,1 - ‰ 0,2 lik oynamalar olduğu belirlenmiştir (23). Araştırma verilerine göre ise en yüksek yıllık doğal artış hızı ‰ 50,15'le Şırnak'ta, en düşük ise ‰ 22,47 ile Diyarbakır'dadır. İller bazındaki bu farklılık araştırma verilerinin sadece doğal artışı ele alması, göçlerle olan artışı saptamanın mümkün olmamasıdır. DİE verileri göçleri de dikkate aldığı için Kilis'te azalma ve bazı illerde az artış saptanması doğaldır. Bu görüşü araştırma verilerine göre en çok göç alan illerin Şırnak, Diyarbakır, Batman illeri olması desteklemektedir.

Brass Tekniğine göre yapılan değerlendirmede bölgede yıllık nüfus artış hızının, kaba doğum hızının, kaba ölüm hızının, bebek ölüm hızının, toplam doğurganlık hızının 1990 dan 2000 e azaldığı ve doğuşta beklenen yaşam süresinin hafif arttığı görülmektedir. Ancak bu azalmalar ve artış Türkiye genelindeki azalmalar ve artışa göre çok az olmuştur. Örneğin bebek ölüm hızı Türkiye genelinde ‰ 67 den ‰ 39 a inmişken, GAP genelinde ‰ 76 dan ‰ 60 a inebilmiştir. 2000 sayımının yayınlanmamış kesin sonuçlarına göre bu kez GAP Bölgesi'nde ‰ 50 civarındadır (23). Adıyaman, Batman, Siirt ve Mardin illerinde yıllık nüfus artış hızı artmıştır. Kaba doğum hızı Şırnak, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Mardin'de bölge genelinden yüksektir. Kaba ölüm hızı Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak'ta bölge genelinden bariz şekilde yüksektir. Bebek ölüm hızı Mardin, Batman ve Şırnak'ta aynı şekilde bölge genelinden yüksektir. Doğuşta beklenen yaşam süresinin en düşük olduğu iller, bölge geneline yakın olmakla birlikte, Mardin, Batman ve Şırnak'tır.

IV. Aile Yapısı

Bölgede geniş aile tipinin doğuya doğru gidildikçe yükseldiği ve Şırnak'ta %54'e çıktığı belirlenmiştir. 1973 de yapılan bir çalışmaya göre Türkiye genelinde geniş aile oranı %28'dir (24). Geniş ailelerin içinde bulundukları kültürel ortamın geleneksel uygulamaların sürdürülmesine neden olduğu ve doğurganlığı artırıcı bir öğe olduğu bilinen bir gerçektir. Bu açıdan bölgede Şırnak, Mardin, Siirt ve Batman illeri önde gelmektedir.

V. Eğitim Durumu

Bölgede 7+ yaştaki erkekler arasında okur-yazar + eğitimli oranı %89,3, aynı durum, kadınlar arasında %57,4 olarak belirlenmiştir. Bu değerlerin de doğuya doğru gidildikçe azaldığı ve Siirt'te erkeklerde %82,1'e; Şırnak'ta kadınlarda %45,7'ye; Şanlıurfa'da kadınlarda %47,7'ye indiği görülmektedir. TNSA-1998'de aynı oranlar erkekler arasında Doğu Anadolu'da %76,6, Güney Anadolu'da %90,9 dur. Kadınlarda ise, Doğu Anadolu'da %53,6, Güney Anadolu'da %74,8 dir (22). Dolayısıyla, bu oranlar TNSA-1998 ile tutarlıdır. DİE yayınlarına göre, 1990 yılında okur-yazar + eğitimli olanların oranı GAP genelinde erkeklerde %75,56, kadınlarda %44,8, toplamda 60,45; Türkiye genelinde erkeklerde %88,82, kadınlarda %71,99, toplamda %80,5 olduğu belirlenmiştir (5-13). Bu oranlar 2000 yılı sayımında erkeklerde %85,8, kadınlarda % 60,2 olarak saptanmıştır ki, araştırmadan elde edilenlere çok yakındır (23). Bu kaynaklara göre de bölgenin doğusuna doğru gidildikçe okur-yazar+eğitimli oranları azalmakta, hem erkeklerde hem kadınlarda en düşük düzeye Şırnak'ta inmektedir (erkeklerde %58,43, kadınlarda %20,51). Bu durum bölgede 1990 yılına göre eğitim düzeyinin yükseldiğine, ancak özellikle kadınlarda okur-yazar + eğitimli olma oranının Türkiye genelinin oldukça altında kaldığına işaret etmektedir.

Bölgede 8 yıllık zorunlu temel eğitim döneminde bile özellikle kadınlar arasında okullaşma oranının düşük; okul çağında olduğu halde okur-yazar olmayan ve 12-14 yaş grubuna gelince okulu terk edenlerin oranının yüksek olduğu dikkati çekmektedir. 12-14 yaş grubundaki erkeklerin yaklaşık %83'ü, kadınların yaklaşık %54'ü herhangi bir okula devam etmekte ya da ortaokul mezunudur. Bu okullaşma oranları, GAP İdaresi' nin 2000 Yılı Faaliyet Raporu'nda verdiği 1998-1999 öğretim yılına ait ilköğretimde okullaşma oranları ile

tutarlıdır (25). TNSA-1998 de Türkiye genelinde 11-15 yaş grubunda olup, herhangi bir okula devam eden oranı erkeklerde %73,6, kadınlarda %55,0 olarak belirlenmiştir (22). Araştırmamıza göre bölgede 15-19 yaş grubundakilerden herhangi bir okula devam eden ya da lise mezunu olan oranı erkeklerde yaklaşık %50, kadınlarda yaklaşık %20'dir. Bu durum bölgedeki temel sorunun eğitim sorunu olduğuna işaret etmektedir.

DİE'nin bir kaynağına göre 1998-1999 öğretim yılında Türkiye'de ilköğretimde okullaşma oranları erkeklerde %91,98, kadınlarda %76,97, toplamda %84,74; orta öğrenimde erkeklerde %59,17, kadınlarda %45,72, toplamda %52,67; yüksek öğretimde ise erkeklerde %25,11 kadınlarda %17,37, toplamda %21,33'tür (14).

. DİE'nin diğer bazı yayınlarına göre 1995-1996 öğretim yılında GAP Bölgesi'nde ilkokullarda okullaşma oranı erkeklerde %76,4, kadınlarda %64,9; ortaokullarda okullaşma oranı erkeklerde %37,4, kadınlarda %18,1; lisede okullaşma oranı erkeklerde %26,2, kadınlarda %11,2; yüksekokullarda okullaşma oranı erkeklerde %5,5, kadınlarda %2,1'dir (5-13).

Bu durumda bölgede araştırma sırasında okullaşma oranının önceki yıllara göre artmakla birlikte Türkiye genelindeki okullaşma oranlarının çok altında kaldığı söylenebilir. Bunun dışında 5. sınıftan sonra ilköğretimi terk etme oranının erkeklerde Şanlıurfa'da (%25), kadınlarda Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Şırnak kırsalında (sırasıyla %31, %35, %37 ve %50) ve Şanlıurfa, Mardin ve Şırnak kentselinde (sırasıyla %30, %31 ve %50) çok yüksek olması bu konuda bu illerde önemli bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Bu illerde özellikle kadınlarda ortaöğretime devam oranlarının da çok düşük olduğu görülmektedir.

VI. Medeni Durum

Araştırma sırasında, soru kağıdı uygulanan 15+ yaştaki erkeklerin %34,9'unun, kadınların %32,6'sının hiç evlenmemiş oldukları belirlenmiştir. TNSA 1998'de bu oran 15-49 yaş grubu kadınlar arasında %27,7'dir (22). İncelenen yaş grubu farklı olduğu için yorum yapılamamıştır. DİE'nin yayınlarına göre, GAP Bölgesi'nde 12+ yaştaki erkeklerin %44,77'si, kadınların %34,58'i; Türkiye Geneli'nde ise erkeklerin %38,98'i, kadınların %29,99'u hiç evlenmemiştir (5-13). Bu durum bölgede ekonomik ve geleneksel nedenlerin (başlık parası v.b. gibi) evlenmeleri engellediğini akla getirmektedir.

VII. Akraba Evliliği Durumu

Bölgedeki halen evli kadınların %29,1'inin eşleri ile 1. derecede, %13,7'sinin 2. derecede akraba oldukları ve 1. derecede akrabalığın %38,4 ile Şanlıurfa ilinde, 2. derecede akrabalığın %16,7 ile Diyarbakır'da en yüksek olduğu dikkati çekmiştir. Genelde eşi ile akraba olan halen evli kadınların %42,8 olduğu ve Şanlıurfa ilinde bunun %53,2 ile en yüksek olduğu gözlenmiştir. Sivas-Ulaş' ta yürütülen bir projenin sonuç raporuna göre tamamı kırsal olan Ulaş Eğitim Araştırma Bölgesi'nde akraba evliliği %25 olarak saptanmıştır (26). 1994'de Gaziantep kent merkezinde yapılan bir doktora tezine göre de %24,9'u 1., %4,9'u 2. derece olmak üzere %29,8'lik bir akraba evliliği oranı saptanmıştır (27). Diyarbakır Doğumevi Hastanesinde 764 doğum yapan kadın üzerinde yapılan bir uzmanlık tezi çalışmasında, kadınların %30.76'sının eşi ile birinci dereceden akraba, %13.22'sinin 2.ci dereceden akraba olduğu saptanmıştır. Bu veriler bile, seçilmiş kişiler üzerinde yapılmış olmasına karşın, bölgede akraba evliliklerinin dağılımını yansıtmaktadır (28). TNSA-1988' in Doğu Anadolu için saptadığı oran ise %30,8'dir (29). Bölgenin özellikle Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinde akraba evliliği sıklığının Doğu Anadolu' dan bile yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum, bölgenin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı özelliklerinin akraba evliliklerinin yüksek olmasına neden olduğunu düşündürmektedir. Bu oranların yaş gruplarına göre önemli bir değişiklik göstermemesi de bu düşünceyi desteklemektedir.

VIII. Meslek Durumu

Bölgede 15+ yaştaki erkekler arasında %22,4 gibi yaygın bir işsizlik olduğu, öğrencilerin tablodan çıkarılması durumunda bunun %25'leri geçeceği dikkati çekmiştir. Bölgedeki aile reislerinin %42'sinin hiçbir sosyal güvencesi olmaması bölgede ekonomik durumun daha da kötüye gidebileceğini düşündürmektedir. En yaygın yapılan işlerin kalifiye işçilik ve aile tarımında ücretsiz çalışma olduğu belirlenmiştir. Bölgedeki kadınların %92,5'i ev hanımı olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum, bölgede 15+ yaştaki kadınların ekonomik anlamda üretim dışında kaldığını, diğer bir deyişle kadınlar arasında yüksek boyutta işsizlik olduğunu göstermektedir..

Ayrıca bu yaş grubunda erkeklerin %11,4'ü öğrenci iken kadınların %3,3'ü öğrencidir. Bu da kadınlar arasında daha önce sözünü ettiğimiz gibi önemli boyutta bir eğitime devam etmeme sorunu olduğunu göstermektedir. TNSA-1998 de 15-49 yaş grubu kadınların Doğu Anadolu'da %68,3'ünün, Türkiye genelinde %64,6'sının araştırma tarihinde herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiştir (22). DİE'nin bir kaynağına göre 1998 yılında 15+ yaş grubunda Türkiye genelinde tüm nüfusta işsizlik oranı %6,4, eksik istihdam ise yaklaşık %2,5'dir (30). Bu durumda araştırma sırasında bölgede işsizlik oranının çok yüksek olduğu söylenebilir.

IX. Türkçe Bilme ve Kullanma Durumu

Bölgede 5+ yaştaki erkeklerin %15'inin, kadınların %38'inin Türkçe bilmediği (hiç bilmeyen+biraz bilen) belirlenmiştir. Bu durum bölgede özellikle kadınlara sağlık hizmeti götürülmesini engelleyici bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu göstergeler bölgenin doğusuna doğru gidildikçe artmaktadır. Şırnak'ta kadınlarda %77,5'e çıkmıştır. Kadınlar arasında okula devam etmeme ya da okur-yazar olmama oranının yüksek olduğu yerlerde Türkçe bilme oranının düşük olduğu dikkati çekmektedir. Bölgede Gaziantep ve Kilis illeri dışındaki illerde okur-yazar olmayan kadınların neredeyse tamamının Türkçe'yi ya hiç bilmemesi ya da az bilmesi bu görüşü desteklemektedir. Erkekler arasında Türkçe'yi hiç bilmeyen %5'lik grubun 5-6 yaş grubu çocuklar olabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan, 1993'de yayınlanan bir çalışmada, Diyarbakır merkez sağlık ocaklarındaki hekimlerin yarıdan fazlasının hasta ile iletişim kurarken üçüncü bir kişiye gereksinim duydukları belirlenmiştir ve bu durumun dil sorununun hizmetten yararlanmayı nasıl etkileyebileceğini gösterdiği belirtilmiştir (31). Buna paralel biçimde, bir sosyal antropolog Diyarbakır'da yaptığı bir çalışmada dil güçlüğü ile ilgili olarak aşağıdaki saptamayı yapmıştır; "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kırsal kesimlerinde ,özellikle kadınlar arasında Türkçe bilen oranı çok düşüktür. Sağlık ocağı hastalarının çoğunluğu çocuk olduğu ve anneleri tarafından hekime getirildiği dikkate alınırsa, doktor-hasta etkileşiminin ne denli güç olduğu açıktır. Dil bilmeyen hastalar Türkçe bilen bir komşu, akraba veya tanıdıkla hekime gelir. Bununla beraber tek gelen hastalar, Türkçe bilen ocak personelinden-hizmetli veya ebe- yararlanabilir. Hasta yakını ile de gelse, ocaktaki bir kimseden yararlansa da, şikayetler 3 üncü bir kişi tarafından hekime aktarılır. Sağlık ocaklarında yöre dilini bilen hekimler de vardır. Onlar hastaları ile aynı dilde anlaşırlar. Ancak dil bilmeyen hekimler, hastaları ile anlaşmanın sınırlılığı içinde vakaları değerlendiremediklerini ifade etmektedirler, çevirmen kullanarak anlaşmaya varmanın etkiyi çok azalttığını, iletişim zincirini kırdığını dile getirmektedirler" (32).

Ancak neredeyse tüm erkeklerin Türkçe bilmesi ve bölgedeki sağlık personelinin de çoğunlukla yerel halktan olması, bazı sağlık hizmetleri dışında, Türkçe bilmemenin hizmetten yararlanma üzerine önemli etkisi olamayacağını düşündürmektedir.

Bölgede 5+ yaştaki erkeklerin evde ağırlıklı olarak konuştukları dil %56 ile Kürtçe'dir. Aynı yaş grubundaki kadınlarda bu oran %58 dir. Kürtçe konuşanların sıklığı bölgenin doğusuna doğru gidildikçe artmakta ve Şırnak'ta erkeklerde %98,2'ye, kadınlarda

%99,2 ye çıkmaktadır. Sadece Gaziantep, Kilis ve Adıyaman'da evde ağırlıklı olarak konuşulan dil Türkçe'dir.

X. Göç Durumu

Bölgedeki ailelerin %25,4'ü halen oturdukları yere göçle geldiklerini ve başlıca göç nedenlerinin %53,6 ile ekonomik nedenler olduğunu belirtmişlerdir. DİE yayınlarına göre kişi bazında 1985-1990 arasında GAP Bölgesi'nde içe göç hızı %4,9, Türkiye genelinde %8,0 olarak verilmiştir (5-13). Ancak bu değerlendirmede bölge içindeki yerleşim yerleri arasındaki göçler hesaba katılmadığı için bu çalışmadaki verilerle karşılaştırılabilir değildir. İller bazında da il içi göçler hesaba katılmadığı için aynı durum söz konusudur. Öte yandan DİE'nin aynı kaynaklarına göre gerçekte bölge genelinde ve bölgedeki illerde dışa göç içe göçten fazladır. Buna karşın araştırma bulgularına göre, bölgedeki Siirt, Şırnak, Mardin ve Diyarbakır kent merkezlerinin göçler için cazibe merkezi durumunda olduğu söylenebilir.

Teröre bağlı göçle gelen ailelerin kentlerde yüksek bulunması beklenebilirdi. Bu durum;

a. Teröre bağlı göç eden ailelerin bölgede kalmayıp bölge dışına çıkmış olmalarına,
b. Teröre bağlı göç eden ailelerin bu geliş nedenlerini saklamalarına bağlanabilir.

C- KONUT KOŞULLARI

I. İçme ve Kullanma Suları

İllerdeki çevre mühendisleri ya da çevre sağlığı teknisyenleri tarafından örneğe çıkan yerleşim yerlerine ilişkin değerlendirmelerde; bu yerleşim yerlerindeki konutların %29,4' ünün içme-kullanma sularının yer altı sularından, %27,8'inin (tümü Gaziantep kentsele ait) barajlardan, %38,6' sının karışık olarak sağlandığı belirlenmiştir. Konutların %56,6'sının içme-kullanma sularının, %55,3'nün (Kilis ve Diyarbakır kentselde %100'ünün) içme sularının yetersiz olduğu görülmüştür. Bazı illerde (Mardin, Şırnak, Şanlıurfa il genelinde ve Diyarbakır ve Siirt kırsalında) şebekeden su sağlama olanağının %50'lere kadar indiği; %95,5'nin yakın çevresinde tarımsal faaliyet, %37,5'inin yakın çevresinde hayvancılık, %26,0'ının yakın çevresinde endüstriyel faaliyet, %41,4'ünün yakın çevresinde çarpık yerleşim olan su kaynaklarından gelen suların kullanıldığı belirlenmiştir. Bazı illerde (Adıyaman geneli ve Şırnak, Diyarbakır ve Şanlıurfa kırsalı) konutların yüksek bir oranı kaynak koruma önlemlerinin olmadığı kaynaklardan gelen suları kullanmaktadır. Özellikle bölgenin doğusundaki kırsal kesimlerde ve Şırnak genelinde klorlanma oranı düşük sulardan yararlanılması, özellikle kırsal kesimlerde ve Şırnak genelinde sadece düşük bir oranının analiz edilmekte olan sulardan yararlanması, bölgedeki yerleşim yerlerinde varolan su kıtlığı yanında, varolan sulardan da sağlıklı biçimde yararlanma için yeterince gayret gösterilmediğine işaret etmektedir.

Hane ve Hane Halkı Soru kağıtlarından elde edilen verilere göre, bölgede içme-kullanma suyunu şebekeden sağlayan konutların oranı kırsal kesimde %60,0, kentsel kesimde %93,3, toplamda %79,9'dur. Çevre verilerine göre bu oranlar sırasıyla %78,1, %89,6 ve %89,1'dir. TNSA-1998'e göre ise Türkiye'de konutların içme sularının kırsalda %34'ü, kentselde %66,7'si, toplamda %56,3'ü şebekeden sağlanmaktadır (22). Araştırmanın verileri TNSA-98 verilerinden daha yüksektir. Bu veriler aslında su ile bulaşan hastalıkların bölgede kolayca kontrol altına alınabileceğine işaret etmektedir. Bu görüşümüzü, konutların %70'inde içme sularının konutun içinde yer alması da desteklemektedir. Bu konuda en çok zorlanacak kesim sırasıyla Diyarbakır, Siirt ve Şırnak'ın kırsalıdır. Çevre verilerine göre bu zorlanacak kesim içinde Mardin, Şırnak, Şanlıurfa geneli ve Diyarbakır ve Siirt kırsalı yer almaktadır. Buna karşın, tüm illerde kırsal alanda içme suyu bulunmayan konutların yüzdesinin yüksek olması (%53.5), hijyenik koşulların sağlanmasını engellediğinden, potansiyel olarak kırsal

alanda sağlık sorunlarının, en başta ağız yoluyla (fekal-oral yolla) bulaşan hastalıkların her an ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

UNICEF'in bir yayınında Türkiye genelinde 1990-1998'de kırsalda nüfusun %25'inin, kentselde %66'sının ve toplamda %49'unun sağlıklı içme suyuna ulaşabildiği belirtilmektedir (33).

Bölgedeki suyu klorlanabilecek yerlerdeki konutların sularının %74,2'sinde klor bulunmamıştır. Bu değerin kentselde %61, kırsalda %95 olması, yerel yönetimlerin konutlara sağlıklı su sağlamada ne kadar yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Aynı görüş bakteriyolojik ve kimyasal su analizlerinin sonuçlarıyla da desteklenmektedir. Bakteriyolojik olarak suların %45,9'u (kırsalda %71,7'si, kentselde %22.9'u) içilebilir nitelikte değildir. Diğer bir deyişle, suya dışkı kökenli mikroorganizmalar karışmıştır (su, bulaşlı-kirli-dır). Bu durum bölgede su kaynaklı bulaşıcı hastalıkların her an potansiyel olarak salgın yapma olasılığının sürekli olarak bulunduğunu göstermektedir. Analiz edilen içme sularının kimyasal nitelik açısından da %28.4'ünün içmeye uygun bulunmaması yukarıda belirtilen görüşü desteklemektedir. Bu değerlerden UNICEF' in Türkiye geneli için verdiği değerlerin çok altındaki bir kesime sağlıklı su sağlanabildiği söylenebilir.

Sağlık Müdürlüklerinden alınan, suların bakteriyolojik analiz sonuçlarına göre, ortalama kirlilik düzeyinin %28,7 olduğu görülür. Bu araştırmada ise kentsel bölgeden alınan su örneklerinde, bakteriyolojik kirlilik düzeyinin %22,9 olduğu göz önüne alınırsa, kentsel kesimde suların bakteriyolojik niteliklerinde benzerlik görülmektedir. Araştırma sırasında alınan su örneklerinin toplam olarak %45,9'unun GMT'ye uygun olmaması, kırsal bölgeden alınan içme suyu örneklerini de kapsamasından ileri gelmektedir.

Bölge' de mutfağında şebeke suyu bulunan konut %70,8, tuvaletinde şebeke suyu bulunan ise %62,7'dir. Bu değerler de suyla bulaşan hastalıklarla savaş için iyi bir olanak bulunduğunu göstermektedir. Bu açıdan da Diyarbakır, Siirt ve Şırnak kırsalında sorun vardır. Konutun tuvaletinde el yıkama yeri ve sabun bulunmama oranının özellikle kırsal kesimde ve Şanlıurfa'da yüksek olması, bu konuda bölgede eğitim eksikliği olduğuna işarettir Ancak konutların sadece %16,9'unda şebeke suyunda kesilme olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu bölgede yerleşim birimlerine yeterli ve sürekli içme suyu sağlanması konusunda sorun olduğunu göstermektedir.

II. Mutfak, Banyo ve Tuvalet Durumu

Bölge' de konutların %76'sında bağımsız mutfak, %61,8'inde bağımsız tuvalet, %71,4'ünde bağımsız banyo olması da sağlıklı yaşam açısından olumlu göstergelerdir. Ancak bu veriler kırsal kesimlerde ve özellikle Mardin ve Şırnak kırsalında önemli ölçüde azalmaktadır. Sağlıklı konut ve halkın sağlığı açısından bütün konutlarda bağımsız mutfak, bağımsız banyo ve bağımsız tuvaletin bulunması gerekir. Bu nedenle özellikle kırsal bölgede konut yapımında, konutlara bağımsız mutfak, banyo ve tuvaletin konulması alışkanlıklarının kazandırılması gerekmektedir.

Bölgedeki konutların tuvaletlerinin %50'sinin sağlıksız olması, kırsal kesimde bunun %75'e çıkması, bağımsız tuvalet varlığına ilişkin görece yüksek oranının sağlıklı yaşam için olumlu olabilecek etkisini ortadan kaldırmaktadır. Konutların tuvaletlerinin kırsal kesimde %28,1'inde el yıkama yeri ve sabun olmaması da bu görüşü desteklemektedir. Bu oran Şanlıurfa kırsalında %82,7'ye, kentselinde %40,0'a çıkmaktadır.

Bölge' de konutların tuvaletlerinin %71,5'inin kanalizasyona bağlı olması da olumlu bir gösterge gibi durmasına karşın, kırsal bölgelerde bu değerler çok aşağılara düşerken, bazı kent merkezlerinde (Şırnak, Mardin, Şanlıurfa) %68,0-88,6 arasında olması belediye hizmetlerinde yetersizliğe işaret etmekte ve suyla bulaşan hastalıkların yayılması için uygun zemin oluşturmaktadır. Çevre verilerine göre, kanalizasyonun, konutların %70'inden fazlasını kapsama oranı Mardin genelinde ve Diyarbakır ve Batman kırsalında çok düşüktür. Bu oran

bölge genelinde %88,3 (kentselde %89,9, kırsalda %57,0) olarak belirlenmiştir. TNSA-1998'de ise, Türkiye geneli için tuvaleti kanalizasyona bağlı konut oranı kentselde %89,2, kırsalda %24,7 ve toplamda %68,7 olarak saptanmıştır (22). Bu da araştırmamızdaki bulguların Türkiye genelinden düşük ve gerçekçi olduğunu gösterir.

III. Evde Hayvan Besleme Durumu

GAP Bölgesi kentsel kesiminde dahi konutların %17,8'inde hayvan besleniyor olması (kırsalda %72,9), zoonozlar açısından da bölgenin önemli risk taşıdığına işaret etmektedir. Sağlık Müdürlüklerinden sağlanan verilerde, bölgede her yıl 6-7 bin kişide bruselloz hastalığı belirlenmesi ve bu sayıların Türkiye genelinde görülen olguların yaklaşık yarısını oluşturması da bu görüşü desteklemektedir (14). DİE'nin bazı kaynaklarına göre bölgede beslenen hayvan sayısı Türkiye genelinde beslenenin küçükbaşlarda yaklaşık 2/5'sini, büyükbaşlarda 3/5'ünü, kanatlılarda 1/5'ini oluşturmaktadır (5-13). Hayvan beslemek için kullanılan ahırlar hem sivrisinekler için ideal barınak, hem de içerisindeki hayvan gübreleri karasinekler için ideal üreme ortamıdır.

IV. Vektör Durumu

Bölge' deki konutlarda yüksek düzeyde sivrisinek (%68) ve karasinek (%72,9) görülüyor olması, bölgenin vektörlerle bulaşan hastalıklar açısından önemli risk taşıdığına işaret etmektedir. Çevre verilerine göre, bölgedeki örneğe çıkan yerleşim yerlerinde katı atıkların toplandığı yerlerdeki konut oranı %99,2 olmasına karşın, katı atık toplanan yerlerdeki konutların sadece %53,0'ının katı atıklarını kapaklı bidonlarda biriktirdiği, %39,0'ında çeşitli tipte katı atıkların birlikte toplandığı, %63,9'unda yeterli katı atık toplama aracının olmadığı, %23,2'sinde katı atık depolama alanının olmadığı belirlenmiştir. Yine katı atık depolama alanı olan yerleşim yerlerindeki konutların %41,6'sında katı atık depolanmasının düzenli yapılmadığı, %21,8'inin katı atık depolanma alanlarının ilaçlanmadığı yerlerde olduğu belirlenmiştir. Tüm bunlar bölgedeki yerleşim yerlerinde vektör üremesini engelleyecek önlemlerin ciddiye alınmadığını göstermektedir. Konutlarda yaşayanların 2/3'sinden çoğunun karasinekten yakınması da bu durumu desteklemektedir.

Sağlık Müdürlüklerinin verilerine göre, 1997,1998 ve 1999 yıllarında bölgede görülen sıtma olgularının Türkiye genelindekilerin 4/5'ünü oluşturması, sivrisineklerle bulaşan hastalıklar açısından riskin boyutunu ortaya koymaktadır (14). Benzer şekilde karasineklerin önemli aracılardan biri olduğu trahom hastalığı olguları Bölge' de Türkiye genelindekinin ½'i ile ¼'ini oluşturmaktadır (14). Bu da karasineklerle yayılabilen hastalıklar açısından bölgedeki riskin boyutunu göstermektedir.

Bölgedeki katı atıkların toplandığı yerleşim yerlerindeki konutların %96,8'inin tıbbi atıkların ayrıca toplanamadığı yerlerde olduğu dikkati çekmektedir. Bunlar uygun olarak yok edilmezse, çevre ve halk sağlığı için önemli bir tehlikedir.

Bölgede araştırmaya alınan yerleşim yerlerindeki konutların %83,2'sinin toprağın atık sularla, %47,9'unun katı atıklarla, %47,6'sının çarpık yerleşimle, %5,3'ünün sanayi aracılığı ile kirletilmekte olan yerlerde olması, bulaşıcı hastalıkların sık görülmesine neden olduğu gibi daha önce sözünü ettiğimiz atık su, katı atık yönetimlerinin ciddiye alınmadığı görüşünü destekleyici bulgulardır.

Bu iki durum da başka etkileri yanı sıra vektör üremesine ya da buralarda üreyen mikroorganizmaların vektörlerle insanların yiyecek ve içeceklerine bulaşmasına yol açabilir.

V. Yemek Saklama Durumu

Ailelerin %97,6'sının yemeklerini buzdolabında saklıyor olması, sağlık açısından olumludur. Ancak bunların ne zaman buzdolabına konduğu ve hangi ısı derecesinde saklandığı da önemlidir. Bu konunun ayrı bir çalışmayla incelenmesinde yarar vardır.

D-SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANMA

I. Sosyal Güvence

Bölgedeki aile reislerinin %57,9 unun herhangi bir sosyal güvencesi olduğu saptanmıştır. Bölge' deki aile reislerinin %42,1'inin sosyal güvenceden yoksun olması sağlık hizmetlerinden yararlanmayı engelleyen önemli bir etken olabilir. Bu oranın Mardin ve Şanlıurfa'da %50'yi geçmesi, bu illerde bu engellenmeyi daha dramatik duruma getirebilir. 1992'de Türkiye çapında birlikte yürütülen bir çalışmada Güneydoğu Anadolu'da bireylerin %73,1'inin, Türkiye genelinde %52,2'sinin sağlık güvencesi olmadığı belirlenmiştir (34). Bu fark, 2001 yılında bölgenin bu konuda 1992'dekinden daha iyi durumda olmasından (özellikle yeşil kartlı sayısındaki artıştan) ya da bu çalışmada sadece aile reisinin sosyal güvence durumunun sorulmasından kaynaklanabilir. Yeşil kartın bölgede oldukça yaygınlaştığı (%17,2) ve sosyal güvence kurumları arasında SSK'nın ardından (%18,7) ikinci sırayı aldığı görülmektedir.

DİE'nin bir yayınına göre, 1999 yılında SSK, Bağkur, Emekli Sandığı ve diğer sosyal güvenlik kuruluşlarına bağlı nüfusun oranı %93 tür (14). Geriye %7'lik bir grup kalmakla birlikte, yeşil kartlı nüfusun da %10,5 olduğu belirtilmiştir. İller bazında ya da GAP Bölgesi için bu oranları bulmak mümkün olamamıştır. Yalnız 1994 yılında Gaziantep kent merkezinde yapılan bir çalışmada sosyal güvencesi olmayanların oranı %47,9 olarak belirlenmiştir (27). ve bu oran verilerimize yakındır.

II. Sağlık Kuruluşlarına Başvuru

Bölgede hastalananların ilk başvuru yerlerinin başında devlet hastanelerinin, 2. sırada özel hekimlerin/ özel hastanelerin, 3. sırada sağlık ocaklarının, 4. sırada SSK hastanelerinin ve 5. sırada üniversite hastanelerinin gelmesi, 1. basamağın gerekli ölçüde kullanılmadığına işaret etmektedir. Sağlık ocağı kullanımı Şanlıurfa'da en düşüktür (%6,9). Bu ilde devlet hastanesinden yararlanma da oldukça düşüktür (%21,7). 1992 de yapılan çalışmada Güneydoğu Anadolu'da ilk başvurulan sağlık kuruluşlarının devlet hastaneleri (%30,8), sağlık ocakları (%26,9), özel hekim (%25, 4) ve SSK hastaneleri (%9,5) şeklinde sıralandığı ve Türkiye genelinde kırsal alanlarda halkın %32,1'inin sağlık ocağını ilk başvuru yeri olarak tercih ettiği belirlenmiştir (34). Aradan geçen 10 yıla yakın sürede ilk 4 sırada yer alan kuruluşların aynı olmasına karşın sağlık ocaklarının 2. sıradan 3. sıraya inmesi ve hem sağlık ocağı hem özel hekim/özel hastane tercihlerinin azalması dikkati çekmektedir. Bu durum, bölgede iki yeni üniversite hastanesinin açılmasına (üniversite hastanelerine başvuru oranı %5,2), SSK hastanelerine başvuruların artmasına (%13,6) ve sağlık ocaklarının etkin hizmet vermemesine bağlanabilir. Öte yandan sağlık ocaklarının Adıyaman ili genelinde en çok başvurulan yer olması, bölgenin kırsal kesimlerinde buralara başvuruların daha yüksek olması buralara yakın yerlerde başka seçeneklerin az olmasından kaynaklanabilir. Örneğin sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Adıyaman'da üniversite, SSK hastanesi ve özel hastane yoktur.

Gaziantep il merkezinde 1994 yılında yapılan bir çalışmada sağlık ocağı tercihi %40,3 ve hastane tercihi %33,3 olarak saptandığı ve çalışmamızda aynı ilde bu oranların %12 ve %56 olduğu dikkate alınırsa geçen süre içerisinde sağlık ocağı kullanımının giderek azaldığı görülmektedir (35). Sağlık ocakları kullanımı Antalya il merkezinde %24.3, Kayseri'de %42.9, Sivas İl merkezinde %35.1 olarak bulunmuştur (36,37,38). Çalışmamızda elde edilen %16 oranı halkın sağlık ocağı tarafından verilen hizmetlerden yararlanamadığını, bölgede sağlık ocağı tarafından verilen hizmetlerin kalitesinde problem olduğunu göstermektedir.

Evde en son hastalanan bireylerin %5,0'ının hiçbir yere ya da kimseye götürülmemiş olması ve bu oranın kentsel kesimde %3,0, kırsal kesimde %8,0 olması hastanelerin genelde

kırsal bölgeye uzaklığı yanında, kırsal bölgede sosyal güvencenin daha düşük oranlarda olmasına bağlanabilir.

Ailenin sosyal güvence durumunun başvurulan sağlık kuruluşunun seçimine etkili olduğu saptanmıştır. Sosyal güvencesi olan ve olmayan ailelerin en çok devlet hastanelerini (SSK lılarda SSK hastaneleri) tercih ettikleri görülmektedir. Ancak Emekli Sandığına bağlı ailelerin üniversite hastanelerini, Yeşil Kartlıların ise sağlık ocaklarına başvuruları gruplara göre daha yüksektir.

Diğer bir dikkati çeken bulgu ise sosyal güvencesi olan ailelerin %15.9 oranında özel hekim-özel hastaneye gitmiş olmalarıdır. Bağ-Kur'luların ise özel hekim-özel hastane tercihleri diğer gruplara göre daha yüksek oranlardadır (%27,7). Halbuki sosyal güvenceye sahip olanların sağlık sorunlarını özel yerlerde çözüm aramamaları beklenmektedir. Bu oranlar sosyal güvencesi olan kişilerin bile sağlık sorunlarına çözüm aramada prim ya da para ödedikleri sistemin dışına çıkmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Özel hekim-özel hastane tercihi en az bulunan grup Emekli Sandığı'na bağlı olanlardır (%6,8). Daha çok ekonomik gücü olmayanlara verilen Yeşil Kartlı ailelerin %22,9 oranında özel hastane ve özel hekimlere gitmeleri de dikkat çekici bir bulgudur.

SSK güvencesinde olanların %65 i SSK hastanelerine başvururken %35 i başvuru yeri olarak SSK dışı kuruluşları tercih etmektedir. SSK'lı ailelerde sağlık ocaklarından yararlanma sadece %2,4 oranındadır. Bunun ana nedeni sağlık ocağında verilen ilaçların SSK tarafından karşılanamamasıdır. Yapılacak düzenlemelerle SSK'lıların sağlık ocaklarından yararlanmasını sağlamak hastanelerde yığılmayı önleyecek ve hasta başına tedavi maliyetini azaltacak akılcı bir çözümdür. Ancak son zamanlarda uygulamaya sokulan SSK'lılara devlet hastanelerinden yararlanma getirilmesi sadece hastanelerin yükünü dengeletecek fakat tedavi hizmetleri ağırlıklı zihniyetten kurtulamamış uygulamalara bir örnektir.

Sosyal güvence sağlayan kurumlardan yararlananların sağlık kuruluşu tercihleri değişiklik göstermektedir. Ancak sosyal güvencesi olanların birinci basamak sağlık hizmeti veren kuruluşlardan daha düşük oranlarda yararlanıyor olması (yaklaşık %14) dikkati çekmektedir. Bu düşük kullanım oranı ve daha maliyetli olan hastane hizmetlerinin tercihi sağlık hizmeti sunan sosyal güvenlik sistemlerinin maliyetini oldukça arttırdığı tahmin edilmektedir.

III. Sağlık Ocağı Hizmetlerinden Yararlanma

GAP Bölgesi'ndeki illerde konutun, herhangi bir sağlık ocağı personeli tarafından ziyareti Gaziantep ve Kilis illeri dışında %67,5 ile %80 arasında değişirken, Gaziantep il genelinde ve Kilis kentselinde bu oran sırasıyla %16,8 ve %33,3 olarak belirlenmiştir. Bölgede bu ziyaretlerin başlıca nedeni Polio eradikasyon kampanyasıdır (%97,8).

Yanıtlayıcıların %7,6'sı gebe izlemesi için, %10,9'u aile planlaması için, %5,3'ü eğitim için, %7,6'sı nüfus tespiti için, %3,6'sı doğum için, %0,8'i çevre sağlığı hizmetleri için evine sağlık ocağı personeli geldiğini belirtmiştir. Sağlık Bakanlığı'nın bir yayınına göre, 2000 yılında bebek başına ortalama izlem sayısı Güneydoğu Anadolu'da 1,05, Türkiye'de 3,24; gebe başına ortalama izlem sayısı Güneydoğu Anadolu'da 0,43, Türkiye'de 1,68'dir (39) Bu ortalamalar da, bölgede gebe ve çocuk izlemlerinin ne kadar düşük olduğunu teyit etmektedir.

Sağlık Müdürlüklerinin verilerine göre, bölgede sağlık evlerinden %71,7'sinin, sağlık ocaklarından %13,4'ünün kapalı olması - ki, Türkiye genelinde köy sağlık evlerinin %66'sı, tüm sağlık ocaklarının ise %12 si kapalıdır (39); - sağlık evi ebesi başına 5093, sağlık ocağı hekimi başına 6279 ve sağlık ocağı hemşiresi başına 7654 kişi düşüyor olması – ki, bu personel başına nüfuslar Türkiye genelinin 2-3 katıdır (39) - bu yetersizliği bir ölçüde açıklasa da, tamamıyla açıklayamaz. Dolayısıyla bölgede sağlık ocakları gezici hizmet

yapmamaktadır denilebilir. Sağlık ocaklarının gereğince çalıştırılamaması, yetersizliğin en önemli nedenlerinden biridir.

İl Sağlık Müdürlüklerinin verilerine göre, bölgedeki sağlık personeline hizmet içi eğitimlerin ve halka yönelik eğitimlerin yoğun olarak yapıldığı saptanmış bulunmakla birlikte, baştan beri sözü edilen sağlık hizmetlerine ve sağlık durumuna ilişkin bulgular, bu eğitimlerin bireylerin davranışlarına yansımamış olduğu kanaatine varılmıştır.

Bölgedeki ailelerin %17,9'unun sağlık ocağına hiç gitmemiş olması, bu oranın Gaziantep ve Şanlıurfa' da %24' ün üzerine çıkması bölgede sağlık ocağı hizmetlerinin etkin olmadığını göstermektedir. Bu bulgu sağlık ocağı hizmetlerinden memnun olmayanlar (%28,4) ile birlikte düşünüldüğünde, etkinliğin daha da düştüğü görülmektedir. Sağlık ocağına başvuranlar arasında memnuniyetsizlik oranı %34,6 dır. Bölgedeki ailelerin sağlık ocağı hizmetlerinden memnuniyetsizlik nedenleri arasında ilgi yetersizliği ve iyi davranılmama (%70) ilk sırayı almaktadır. Teşhise güvenmemenin %3 gibi oldukça düşük oranlarda olması halkın tercih etmemesinde asıl sorunun sağlık ocaklarının işletiminden kaynakladığını düşündürmektedir. Sağlık ocaklarının işletiminde toplumun gereksinimlerine cevap verebilen ve kullanıcı tarafından benimsenecek bir yapılanmaya gidilmelidir. 1992 de yapılan ve tüm sağlık kuruluşlarını kapsayan çalışmada, doktor tarafından verilen bilgiden memnun olmama oranı Güneydoğu Anadolu'da %42,7; Türkiye genelinde sağlık ocaklarında %41,6, sağlık evlerinde (ebe tarafından) %37,5 olarak saptanmıştır (34). Her ne kadar GAP Bölgesi Halk Sağlığı Projesi sırasında, sadece verilen bilgi konusunda değil, genel memnuniyet durumu sorulmuşsa da, sağlık hizmetlerinden memnuniyetsizlik süregelmektedir.

Sağlık ocağı hizmetlerinden dil sorunu nedeniyle memnuniyetsizlik oranının yüksek olabileceği akla gelmekteyse de, memnun olup olmama, sağlık hizmeti verenler tarafından gösterilen ilginin düzeyine çok yakından bağlıdır. Gerçi, aile planlaması hizmetleri gibi bazı hizmetler, uygulama yanında, danışmanlık hizmetlerini de kapsamakta olup, doğrudan kadınlara yönelik olarak uygulanmaktadır. Bu yüzden aynı dilden konuşmak önemlidir. Buna karşın, bölgede erkeklerin neredeyse tamamının Türkçe biliyor olması, kadınların yanlarında eşleri ya da yakınları olmadan tek başlarına sağlık ocağına gitme olasılığının zayıf olması ve bölgedeki sağlık personelinin çoğunluğunun da yerel halktan bireyler olması nedeniyle ve sorunun da açık uçlu olarak sorulması yüzünden böyle bir sorunun olamayacağı, olsa da açık uçlu soruyla saptanabileceği değerlendirilmiştir.

E.ÜREME SAĞLIĞI

I.Doğurganlık

GAP Bölgesi'nde, soru kağıdı uygulanan evlenmiş kadınlarda saptanan 17,42'lik ilk evlenme yaşı ortalaması, TNSA 1998'deki 20-49 yaş grubu için ilk evlenme yaşı ortalaması olan 19,7 ile uyumlu gözükmektedir (22). Aynı grupta saptanan 18,44'lik ilk gebelik yaşı ortalaması da, TNSA 1998'de Doğu Anadolu'da ilk doğumda 20-49 yaş grubu için anne yaşı ortancası olan 20,2 ile uyumlu gözükmektedir. Çalışmamızda, 19 yaşından büyük yaş gruplarında ilk evlilik yaşı ortalamalarının yaş gençleştikçe Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'da (ki bunlar bölgenin büyük kentsel kesim olan illeridir) yavaş yavaş yükselmeye başlaması ve bu oranın 40+ yaş grubundakilerden belirgin biçimde yüksek olması dikkati çekmektedir. Bunda özellikle kentleşme etkili olabilir. 19 yaşından küçüklerin ilk evlilik yaşı ortalamasının küçük olmasının nedeni, bunların zaten erken evlilik yapmış olmalarıdır. Öte yandan DİE kaynaklarına göre 1996 yılında bölgede kadınların ilk evlilik yaşı ortalaması 23,1 yıl, Türkiye genelinde ise 21,9 yıldır (5-13). Bu farklılıklar incelenen grubun farklı olmasından kaynaklanabilir.

Bölgede evli ve gebelik geçirmiş 45-49 yaş grubu kadınların toplam gebelik sayısı ortalamasının 9,20, toplam canlı doğum sayısı ortalamasının 8,04, toplam yaşayan çocuk sayısı ortalamasının ise 6,56 olduğu ve bu ortalamaların Şanlıurfa'da 11,29, 9,79 ve 8,07 ye çıktığı belirlenmiştir. Buna yakın durumdaki iller sırasıyla Batman, Diyarbakır ve Siirt'tir. TNSA-1998'e göre, 40-49 yaş grubu kadınların ortalama canlı doğum sayısı Doğu Anadolu'da 7,0, Güney Anadolu'da 4,46 ve Türkiye genelinde 4,22'dir (22). Aynı kaynağa göre Türkiye genelinde 45-49 yaş grubundaki halen evli kadınların ortalama canlı doğum sayısı 4,64, ortalama yaşayan çocuk sayısı 3,89; tüm kadınların ortalama canlı doğum sayısı 4,54, ortalama yaşayan çocuk sayısı 3,80'dir. Bu durum, bölgede doğurganlığın Türkiye genelindekinin yaklaşık 2 katı olduğunu, Şanlıurfa, Batman, Diyarbakır ve Siirt'te 2 katını da geçtiğini göstermektedir. Güncel olarak, sorunun en yüksek olduğu iller 25-34 yaş grubunda ve gebelik geçirmiş kadınların toplam gebelik sayısı ortalamasına ve canlı doğum sayısı ortalamasına göre Siirt, Şırnak ve Mardin'dir. Buna karşın yaşayan çocuk sayısı ortalaması incelendiğinde; bölgede canlı doğan çocukların %18,5'inin kaybedilmiş olması nedeniyle ortalama yaşayan çocuk sayısının Türkiye genelinin 1,67 katı olduğu dikkati çekmektedir.

Araştırma sırasında, bölgede evlilik geçirmiş her kadının yaklaşık 0,76 adet çocuğunu düşükle ve 0,81 canlı doğan çocuğunu da ölümle kaybettiği saptanmıştır. Bu kayıplar 45-49 yaşında evlilik geçirmiş kadınlar arasında sırasıyla 1 ve 1,5'dir. TNSA-1998'de evlenmiş kadınların düşük ortalaması (kendiliğinden+isteyerek) 0,8 olarak verilmiştir ki, bu araştırmamızda saptanana çok yakındır (22).

Ayrıca 45-49 yaş grubunda ve evlilik geçirmiş kadınlar arasında ölen çocuk sayısı ortalaması Siirt'te 2,5'e, Diyarbakır'da 2,32'ye kadar yükselmektedir.

Bölge' de, gebelik geçirmiş kadınların %7,5'inin 1 ya da daha çok kez ölü doğum yapması, TNSA-1998'de verilen değerden yüksektir (22). Aynı şekilde, bu kadınların %34'ünün 1 ya da daha çok istemsiz düşük yaptığı sonucu da, TNSA-1998 verilerinden daha yüksektir (22). Gaziantep kent merkezinde yapılan bir doktora tezine göre de bu oran %35,3 tür (27). Öte yandan, 1 ya da daha çok kez istemli düşük yapan kadın oranı (%9,0), TNSA-1998'de verilenden çok düşüktür (%26,7) (22). Bunda geleneksel nedenlerle istemli düşüklerin istemsiz olarak gösterilmesi (istemsiz düşük yüzdesi de, TNSA-1998 verilerinden yüksektir) bölgede kadınların kendi gebeliklerine ilişkin karar verici durumda olmamaları etkili olabilir. Doğurganlığın ve doğumla sonuçlanan istenmeyen gebeliklerin oranının yüksek olması da istemli düşüklerin az olmasına neden olabilir. Tüm bunlar geleneksel toplumsal yapının varlığı ve hizmet açığının istenmeyen gebeliklere engel olamaması yanında, bu gebeliklerin sonlandırılamamasını akla getirmektedir.

II. Doğum Öncesi ve Sonrası Bakım, Doğuma Yardım

TNSA 1998'e göre, doğum öncesi bakım almayan kadınlar Doğu Anadolu'da %60,6, Güney Anadolu'da %25,4; Doğu Anadolu'da hiç tetanoz aşısı yapılmayan %73,1, Güney Anadolu'da %31,3'tür (22). Gaziantep kent merkezinde yapılan bir çalışmaya göre kadınların %44,8 i son gebeliğinde en az 1 kez hekim, %39,6'sı ebe kontrolünden geçmiş ve %37,7'sine tetanoz aşısı yapılmıştır (27). Araştırma sırasında, bölgede doğum öncesi bakım hizmetinden yararlanmama oranının yüksekliği (%92,21), iller arasında pek farklı çıkmamış ve TNSA 1998'deki Doğu Anadolu verisinden çok yüksek bulunmuştur. Tetanoz aşısı yapılmama oranı bölgenin batısındaki illerde daha düşük olmakla birlikte, TNSA 1998'deki Güney Anadolu verisinden yine de yaklaşık iki kat yüksektir (%78,1).

Sağlık Bakanlığı'nın bir yayınına göre gebe başına ortalama izlem sayısı Güneydoğu Anadolu'da 0,43, Türkiye genelinde ise 1,68 dir (39). Oysa Sağlık Bakanlığı'nın programına göre her gebenin doğum öncesi en az 6 kez izlenmesi gerekir. Bu izlemler Türkiye geneli için çok yetersiz olduğu gibi GAP Bölgesi'nde Türkiye genelindekinden de çok düşüktür.

Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre 2000 yılında gebelere 2 kez tetanoz aşısı yapılma oranı %4,7'dir. Diyarbakır Doğumevi Hastanesinde doğum yapan kadınlar üzerinde yapılan bir çalışmada, gebelikleri sırasında 2 kez tetanoz aşısı olanlar %9.82'dir (28). Araştırmada bu oran daha yüksek (%13,3) bulunmuştur.

Yine sağlık müdürlüklerinin verilerine göre bölgede sağlık evlerinin %71,7'sinin, sağlık ocaklarının %13,4'ünün kapalı olması, sağlık evi ebesi başına 5093, sağlık ocağı hekimi başına 6279 ve sağlık ocağı hemşiresi başına 7654 kişi düşüyor olması bu yetersizliği bütünüyle açıklayamaz.

Son 5 yıl içinde doğum yapan kadınların son doğumlarını Gaziantep, Kilis, Adıyaman illerinde çok yüksek sıklıkta sağlık kuruluşunda, ya da sağlık personeli yardımıyla yaptığı, buna karşın bölgenin doğusundaki illerde doğuma yardım eden bireyin esas olarak ara ebesi olduğu dikkati çekmektedir (Şırnak %66,7, Siirt %54,3, Batman %53,7, Diyarbakır %50,7). Bu durum, hem bu sayılan illerde halkın eğitim düzeyinin daha düşük olmasına, hem de sağlık hizmetlerinden daha az yararlanmalarına bağlanabilir. TNSA 1998'de, ara ebesinin yardımıyla yapılan doğumların Doğu Anadolu'da yüksek (%25,7) bulunmasına karşın, son 5 yıldaki tüm doğumların incelenmesini kapsadığından araştırmamızda bulunan değerlerden daha düşük çıkmış olabilir (%35,8) (22). TNSA-1998'de Türkiye genelinde ara ebesi yardımıyla doğum yapan kadın oranı %10,4'tür. Gaziantep kent merkezini kapsayan bir çalışmada da doğum yapan kadınların %65,2'sinin sağlık kuruluşunda, %95,2'sinin sağlık personeli yardımıyla doğum yaptığı saptanmıştır (27).

Bölge' de son 5 yıl içinde doğum yapan kadınların %50,9'unun son doğumlarını sağlık kuruluşunda yapmış olması olumlu bir gelişmedir. Ancak, TNSA-1998'deki Türkiye geneline ilişkin orandan (%72,5) düşüktür (22). TNSA-1998'de Doğu Anadolu için bu oran %44,4'tür.

Bu konudaki olumlu gelişmelerden biri de; hem kırsal hem de kentsel kesimde toplam gebelik, toplam canlı doğum ve toplam yaşayan çocuk sayısı azaldıkça (diğer bir deyişle kadının yaşı gençleştikçe), sağlık kuruluşlarında doğum yapma oranının artması ve ara ebesi yardımıyla doğum yapma oranının azalmasıdır. Benzer ilişki eğitim ve Türkçe bilme düzeylerinin artması ile görülmektedir.

Son 5 yıl içinde doğum yapmış kadınların son gebeliklerinde ancak %5,4'ünün doğum sonrası bakım alması, bölgede bu konunun hiç önemsenmediğine işaret etmektedir.

III. Aile Planlaması

a-Bilgi

Bu araştırmada, Bölge' deki 15+ yaştaki erkeklerin %53,7'sinin, kadınların ise %70,8'inin gebeliği önleyici herhangi bir yöntemi duymuş olmaları, TNSA 1998'deki Türkiye geneli için saptanan oranların çok altında kalmaktadır (22). Ancak, Gaziantep kırsalında yürütülen bir toplum deneyi çalışmasında 1996 yılında (deney öncesi) gebeliği önleyici herhangi bir yöntem duymuş olma hızının 15-49 yaştaki evli kadınlar arasında %44'lere, bu kadınların kocaları arasında ise %50'lere kadar indiği belirlenmiştir (40). Öte yandan, kadınlar arasında Türkçe biliyor olmanın herhangi bir yöntem duyma hızına büyük etkisi olduğu ve bazı illerde bu hızı %90'lara çıkardığı görülmüştür. Bölge genelinde bu oran Türkçe bilenlerde yaklaşık %81, bilmeyenlerde yaklaşık %50'dir. Ancak bu bulgu, eğitimli olanların Türkçe bilmesinden kaynaklanabilir. Çünkü tüm illerde, hem kırsal hem kentsel kesimde erkeklerde ve kadınlarda eğitim düzeyi yükseldikçe, yöntem duyma oranı da yükselmektedir.

Bölgede hem erkeklerin hem kadınların en çok bildiği yöntemler sırasıyla; oral kontraseptifler ve rahim içi araçlardır. Ancak bunların oranları sadece herhangi bir yöntemi duydum diyenlere göre alınmıştır. Yine de sıralama açısından bir şey değişmez. Herhangi bir

yöntemi duymuş tüm kadınlar arasında bilinen ilk 5 yöntem sıralaması hap, RİA, iğne, kondom, tüp ligasyonu; erkekler arasında hap, RİA, kondom, iğne, geri çekme vardır. TNSA-1998'de ise, tüm kadınlar arasında en çok bilinen yöntem sıralaması RİA, hap, kondom, tüp ligasyonu ve geri çekme; kocalar arasında hap, RİA, kondom, geri çekme ve tüp ligasyonu vardır (22).

Araştırmada dikkati çeken bir nokta da geri çekme yöntemini herhangi bir yöntem duymuş olan erkeklerin yaklaşık %40'ının, kadınların ise yaklaşık %45'inin duymuş olmasıdır. Tüm erkekler ve kadınlar bazında hesaplandığında bu oranlar erkeklerde kırsalda %18,3'e, kentselde %25,9'a; kadınlarda kırsalda %28,0'a, kentselde %36,4'e inmektedir. Bu oranlar TNSA-1998'dekilerin yarısından da azdır (22). Bunun nedeni konusunda bir yorum yapılamamakla birlikte gebelikten korunmada etkili yöntemlerinin yaygınlaştırılması açısından önemli bir engelin Türkiye geneline göre daha az olduğu söylenebilir.

b- Tutum

Bölgede son 5 yılda meydana gelen son gebeliklerin %43,1'inin ya erkek, ya kadın, ya da her ikisi tarafından istenmeden; %11'inin kadınlar ve %30,1'inin her iki eş istemedikleri halde olması aile planlaması hizmetlerinde önemli bir açık bulunduğuna işaret etmektedir. Yaşı 30 un altında olan kadınlarda kadın tarafından istenmeyen son gebelik oranı %31,5 iken 30 yaş ve üzerindekilerde %46 ya çıkmaktadır.

TNSA-1998'de Türkiye genelinde son 5 yıldaki doğumların %18,8'inin istenmeden, %11,2'sinin istenenden erken olduğu ve istemeden gebe kalma olayının yaş büyüdükçe arttığı belirlenmiştir (22). Türkiye geneline göre, bölgede kadın tarafından istenmeyen gebelik sıklığının yüksek olması, aile planlaması hizmetlerindeki yetersizlik yanında istenmeyen gebeliklerin sonlandırılmasında da bir hizmet açığı olduğunu gösterebilir. Bu durum, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik nedenlerden de kaynaklanabilir. Bu çözümsüzlük nedeni ile bölgede yaşla bir değişme olmaması da normaldir.

Kadının istemediği son gebelik oranının yaklaşık olarak Batman'da %61'e, Diyarbakır'da %58'e, Siirt ve Şırnak'ta %50 ye ulaşması bu illerde aile planlaması ve istenmeyen gebeliğin sonlandırılması konusunda açığın büyüklüğünü vurgulamaktadır. Gaziantep kırsalında 1996 da yapılan çalışmada halen evli kadınların %30 ila %48'inin son gebeliklerinde istemeden gebe kaldıkları belirlenmiştir (40). Bu kadınların %50-60'ı artık başka çocuk istemediklerini belirtmişlerdir.

Bölgede, 2 yaşayan çocuğu bulunan kadınların %49,7'sinin, 3 yaşayan çocuğu bulunanların %70'i, 4 ve daha çok çocuğu bulunanların %92,4'ünün başka çocuk istememeleri, çocuk sayısını sınırlama isteğinin yaygınlığını ortaya çıkarmaktadır. Bu değerler, 2 ve 3 çocuklu kadınlar arasında, TNSA-1998'deki Doğu Anadolu'ya ve Güney Anadolu'ya ilişkin oranlardan düşük olmakla birlikte, 4 ve daha çok çocuklu kadınlarda TNSA 1998'in bu bölgelerdeki oranlarından yüksektir. (TNSA-1998'de başka çocuk istemeyen ve tüpleri bağlı grubu birlikte alınmıştır) (22). Gaziantep kırsalında yapılan bir çalışmada başka çocuk istemeyen kadınların oranı %50-60 (40), Gaziantep il genelinde yapılan bir başka çalışmada ise bu oran %47 olarak bulunmuştur (41). GAP genelinde kadınların %73.2 nin başka çocuk istemediği saptanmıştır ve bahsedilen çalışmalardaki oranların da üstündedir.

15 ve üzeri yaştaki kadınların ve erkeklerin ideal çocuk sayısı ortancası (3), TNSA 1998'deki Doğu Anadolu'ya ilişkin değerlerle (kadınlarda ortalama 3,1, erkeklerde 4,0) uyumludur (22). Ancak, bu değerler Türkiye genelinden yüksektir. Buna karşın, gebelik geçirmiş kadınların gebelik sayılarının ortalamasının 6,43'e, canlı doğum sayısı ortalamasının 5,47'ye, yaşayan çocuk sayısı ortalamalarının ise 4,71'e ulaşması bölgede hem erkeklerin hem kadınların idealindeki çocuk sayısından fazlasına ulaşıldığını ve dolayısıyla aile planlaması hizmetlerinde açık olduğunu vurgulamaktadır. Bu görüşü, 4 ve daha çok çocuğu

olup da başka çocuk istemeyen kadın oranının yaklaşık %92 olması ve 45-49 yaş grubu gebelik geçirmiş kadınların ortalama 9,20 kez gebe kalmaları, 8,04 kez canlı doğum yapmaları ve 6,56 yaşayan çocuklarının olması da desteklemektedir. TNSA-1998'de Türkiye genelinde bu yaş grubundaki halen evli kadınların canlı doğum ortalaması 4,64, yaşayan çocuk sayısı ortalaması ise 3,89 dur (22). Gaziantep kırsalında 1996 da yapılan çalışmaya göre kadınların ideal çocuk sayısı 4, erkeklerin 3 tür (40).

c- Davranış

GAP Bölgesi'nde yapılan bu araştırmada, 15 ve üzeri yaştaki evlenmiş kadınların %54,5'inin gebeliği önleyici herhangi bir yöntemi hiç kullanmamış olmaları, TNSA-1998'deki halen evli kadınlar arasında geçmişte kullanmamış hızı olan %15,8 ve araştırma sırasında kullanmıyor olma hızı olan %36,1 yanında çok yüksektir (22). TNSA-1998'de araştırma sırasında yöntem kullanmıyor olma, Doğu Anadolu'da %58 olmakla birlikte, bu hiç kullanmamış olmak anlamına gelmez. Bununla birlikte, bu araştırmada, bölgede herhangi bir yöntemi sadece geçmişte kullanmış olanların %15'ler düzeyinde (TNSA-1998'de Türkiye genelinde %84) ve araştırma sırasında kullanmakta olanların %31 dolayında olması (TNSA-1998'de Türkiye genelinde %63,9), bölgedeki sağlık örgütlerinin üreme sağlığı konusunda işlevsel olmadığına ve ayrıca bölgedeki toplumun sosyo-kültürel özelliklerine bağlanabilir. Bu görüşü, bölgenin doğusuna gidildikçe hiç kullanmayan kadınların oranının artması desteklemektedir; Şırnak'ta bu hız %83,3'e çıkmaktadır. TNSA 1998'de Doğu Anadolu için halen evli kadınlardan, araştırma sırasında herhangi bir yöntem kullanma hızı %42,0'dir. Gaziantep kırsalında 1996 da yapılan çalışmada halen evli kadınlar arasında halen herhangi bir yöntem kullanma hızı %6,3 olarak belirlenmiştir (40).

Bölgede 15+ yaştaki evlenmiş Türkçe bilmeyen ya da biraz bilen kadınlar arasında gebeliği önleyici herhangi bir yöntemi hiç kullanmamış olma hızının Türkçe bilenlerdekinin yaklaşık 2 katı; halen ve geçmişte kullanma hızlarının ise Türkçe bilenler arasında bilmeyenlerinkinin yaklaşık 2 katı olması, dil sorununun bu hizmetten yararlanmayı doğrudan etkilediği izlenimi vermektedir. Ancak, herhangi bir yöntemi hiç kullanmamış olma konusundaki yüksek hızlar eğitim düzeyi yükseldikçe ve özellikle ortaokul (ya da ilköğretim) mezunu olmakla düşmektedir. Dolayısıyla, herhangi bir yöntem kullanma oranı da eğitim düzeyi yükseldikçe yükselmekte ve okur-yazar olma ve ortaokul (ya da ilköğretim) mezunu olma keskin biçimde yükselmeye neden olmaktadır. TNSA-1998'de Türkiye geneli için benzer bir keskin yükseliş yoktur (22). Çünkü eğitimsiz+ilkokul terklerde dahi %50 lik bir kullanma oranı vardır.

Araştırma sırasında, gebeliği önleyici herhangi bir yöntem kullanmakta olan evlenmiş kadınların 1. tercihlerinin %32,5 ile RİA olması ve tüp ligasyon kullanımının da 4. sırada yer alması dikkati çekmiştir. 15+ yaştaki tüm evlenmiş kadınlar arasında bu yöntemleri kullananlar sırasıyla %10,08 ve %2,83'tür. Bu oranlar Doğu Anadolu için TNSA-1998 verilerinin çok altındadır. Ancak geri çekme (TNSA-1998 de Doğu Anadolu için %14,4, Türkiye geneli için %24,4) gibi geleneksel yöntemlerin bölgede bu kadar düşük hızda (%8,19) kullanılıyor olması ve RİA' nın şimdiden en çok kullanılan yöntem olması, ciddi bir üreme sağlığı hizmeti verildiğinde, başarı olasılığının da yüksek olabileceğini düşündürmektedir. Bu düşünceyi, araştırma sırasında herhangi bir yöntem kullanmakta olan kadınların %75'e yakınının (tüm evlenmiş kadınlar arasında %22,6'sının) etkin yöntemleri tercih etmesi desteklemektedir. TNSA-1998'de halen evli kadınlar arasında herhangi bir etkin yöntem (diyafram, köpük, jel hariç) kullanma hızı Doğu Anadolu için %26,5, Türkiye geneli için %37,1'dir (22). İl sağlık müdürlüklerinin 2000 yılı verilerine göre 15-49 yaş grubundaki evli kadınlar arasında etkin yöntem kullanma hızı %20,6'dır. Bu hız bu yaş grubu için düşüktür. Çünkü bu çalışmanın verileri tüm evlenmiş kadınlara, TNSA-1998'inkiler ise halen evli kadınlara aittir. Bunun nedeni sağlık müdürlüklerin sadece kendine doğrudan bağlı

kuruluşlardaki uygulamalardan haberdar olmasından, diğer kuruluşların yaptıklarının düzenli olarak bildirilmemesinden kaynaklanabilir. Öte yandan, Diyarbakır merkezde, 1991'de yapılan bir çalışmada, sağlık ocaklarına başvuran, etkili yöntem kullanan kadınların %32,9'unun hap, %50.9'unun kondom, %16,2'sinin RİA kullandıkları saptanmıştır (42).

Araştırma sırasında geri çekmenin kullanılma hızının RİA' nın ardından 2. sıraya düşmesi, TNSA-1998'de Türkiye geneli için verilen hızlardan görülene ters düşmektedir (22). Ancak TNSA-1998'de dahi Doğu Anadolu'da bu iki yöntemin hemen hemen aynı hızda kullanıldığı belirlenmiştir (sırasıyla %14,0 ve %14,4). Bölgede RİA kullanımının bu şekilde öne geçmesinde en büyük etken, Gaziantep'te herhangi bir yöntem kullanan kadınların %44,3'ünün RİA kullanması ve Şanlıurfa ve Diyarbakır'da da bu yöntemin 1. sırada olmasıdır.

Öte yandan Şırnak' ta kullanılan tek yöntemin, Adıyaman ve Batman'da ise başlıca yöntemin geri çekme olması, aile planlaması hizmetleri açısından hizmet açığı olan illeri belirleyici bir bulgudur. Bu bulgu, Şırnak ili bazında, sağlık müdürlüklerinden alınan verilerle de desteklenmektedir: Bu ilde 15-49 yaş grubundaki evli kadınlar arasında etkin yöntem kullanma hızı %3,9 olarak verilmiştir. Ancak, özellikle Adıyaman ilinin verileri, araştırma bulguları ile tutarlı gözükmemektedir. Bu ilde aynı yaş grubunda etkin yöntem kullanma hızı %27,9 olarak verilmiştir.

Araştırma sırasında herhangi bir yöntem kullanmakta olan kadınlar arasında etkin yöntem kullanma hızı %73,1 dir ve bu hız özellikle Siirt, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep'te yüksek, Şırnak, Adıyaman ve Batman'da düşüktür. Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Gaziantep ve Diyarbakır'daki yüksek hızlar ve Şırnak' taki düşük hız desteklenmektedir. Gaziantep kırsalında 1996 da herhangi bir yöntem kullanan halen evli kadınlar arasında etkin yöntem kullanma hızı %62,5 olarak belirlenmiştir (40).

d-Kullanılan Yöntemin Öğrenilme Şekli ve Temin Edinildiği Yer

Araştırma sırasında herhangi bir yöntem kullanmakta olan kadınların bu yöntemi en çok sağlık personelinden öğrenmiş olmaları da (%46,7), Şırnak ili dışında sağlık personelinin elinde bu konuda büyük bir olanak olduğuna işaret etmektedir. 1996 yılında yapılan bir toplum deneyinde deney öncesi Gaziantep kırsalında aile planlaması konusundaki bilginin öğrenildiği başlıca kaynak sağlık personeli (kadınlarda %46-56 arasında, erkeklerde %48-68 arasında değişen oranlarda) olarak belirlenmiştir (40).

Ancak bu yöntemleri öğrendikleri kişi ya da yer açısından eğitim düzeyine göre belirgin bir farklılaşma saptanamamıştır.

Araştırma sırasında herhangi bir yöntem kullanmakta olan kadınların, bu yöntemi en çok sağlık ocaklarından temin etmiş olmaları (%54) bize bu hizmeti daha yaygın ve etkin uygulama için gerekli kuruluşun neresi olduğunu göstermektedir. 1996 yılında yapılan bir toplum deneyinde deney öncesi Gaziantep kırsalında aile planlaması yönteminin (geri çekme dışında) sağlandığı başlıca kaynak (%37,5-83 arasında değişen oranlarda) sağlık ocakları olarak belirtilmiştir (40). TNSA-1998'de ise, Türkiye genelinde etkin yöntemlerin elde edinildiği başlıca kaynaklar %24,5 ile eczaneler, %23,2 ile sağlık ocakları, %12,0 ile özel doktor, %11,0 ile devlet hastanesidir (22).

Bölgede, 15+ yaştaki kadınların eğitim düzeyleri arttıkça, halen kullandıkları yöntemleri sağlık ocakları ve eczanelerden temin etme düzeylerinin de artması genel eğitimin bu konuda ne kadar etkili olabileceğini göstermektedir.

Sağlık müdürlüklerinin verilerinde, hem sağlık personeline hem de halka yönelik olarak, aile planlaması konusunda da yoğun eğitim yapılmasına karşın, bunların halkın bilgi, tutum ve davranışlarına yeterince yansımadığı görülmektedir.

F. ÇOCUK SAĞLIĞI

0-59 aylık çocukların soru kağıdı uygulanan bireylerin %14,6'sını oluşturduğu ve bunun da GAP Bölgesi'ndeki 0-59 aylık çocuk nüfusunu yansıttığı anlaşılmaktadır. DİE'nin 1990 verileri, GAP Bölgesi'nde bu yaş grubunun, nüfusun yaklaşık %16'sı olduğunu göstermektedir. TNSA-1998'e göre, bu yaş grubu Türkiye genelinde nüfusun %10,1 ini oluşturmaktadır (22). Bu durumda araştırmada saptanan oranın gerçekçi olduğu söylenebilir. Kilis, Şırnak, Şanlıurfa ve Mardin'de bu oran %20 civarına çıkmaktadır.

Bölge' deki 0-59 aylık çocukların %95'inin ebe tarafından herhangi bir zamanda hiç izlenmemiş olması temel sağlık hizmetlerinde tam bir boşluğa işaret etmektedir. Aynı saptama, son 5 yıl içinde doğum yapan kadınların, son gebelikleri sırasında, %95,2'sinin hiç izlenmemiş olması ve yine bu kadınların %78'ine hiç tetanoz aşısı yapılmamış olması ile desteklenmektedir. Sağlık Bakanlığı'nın bir yayınına göre bebek başına ortalama izlem sayısı Türkiye geneli için 3,24 iken, Güneydoğu Anadolu'da bunun 1,05 e düşmesi de bu görüşü desteklemektedir (39).

Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre, bölgede sağlık evlerinin %71,7'sinin, sağlık ocaklarının %13,4'ünün kapalı olması; sağlık evi ebesi başına 5093, sağlık ocağı hekimi başına 6279 ve sağlık ocağı hemşiresi başına 7654 kişi düşüyor olması, bu yetersizliği bütünü ile açıklayamaz. Ancak bir ölçüde etkilidir. Asıl sorun sağlık ocaklarının etkin biçimde çalıştırılmamasında yatmaktadır.

Bölge' deki 0-59 aylık çocukların %1,4'ünün özürlü ve %0,9'unun doğumsal özürlü bulunması bu konudaki literatür ile uyuşmamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün bir yayınına göre doğumsal özürlüler doğumların %3-4'ünde görülür (43). UNICEF' in bir yayınında DSÖ tarafından yapılan kaba bir tahminle, Türkiye nüfusunun %12 sinin özürlü olduğu belirtilmektedir (44). Bu çalışmada bu oranların düşük bulunmasının başlıca nedeni, sadece soru kağıdında sorulan bir soruya verilen yanıtlara göre değerlendirme yapılması, fizik ve laboratuar muayeneleri yapılamamasıdır. Ayrıca ailelerin bazı özürleri kendilerinin de fark edememiş olması ve geleneksel nedenlerle çocuğun özürlü olduğunun bilinmesini istememesi de bu oranın düşük çıkmasında etkili olabilir.

Bölgedeki 5 yaş altı çocukların sadece %35'inin ilk 1 saat içinde, %31,9'unun ise 2-24 saat içinde emzirilmesi, bölgede bebek beslenmesi konusunda geleneksel uygulamaların sürdüğüne işaret etmektedir. TNSA-1998'de bu oranlar Doğu Anadolu'da %45,2 ve %33,7, Türkiye genelinde %51,8 ve %84,8 olarak belirlenmiştir (22). Araştırmanın bulguları Doğu Anadolu'nunkilerle uyumlu görülmekle birlikte, Türkiye genelinin nerede ise yarısı düzeyindedir. Öte yandan araştırma bulgularında, 24 saatten sonra emzirilmeye başlayan çocuk oranı %31,2'dir. Oysa DSÖ ve UNİCEF'e göre bebekler hemen emzirilmelidir (45-48). Ancak bölgenin doğusundaki illerde ilk 1. saatte emzirilme oranı %5 lere kadar düşmekte ve 2-24 saat içinde emzirilme %60 lara, 24 saatten sonra emzirilme oranı %35 lere kadar çıkmaktadır.

Çocuk beslenmesi ile ilgili diğer bir problem bölgedeki 5 yaş altı çocukların %34,7 sine ilk verilen gıdanın şekerli su olmasıdır. Buna diğer gıdaların verildiği %9 luk çocuk oranını da, eklersek bu bölgede bebek beslenmesi konusunda yanlış geleneksel uygulamaların yoğun bir biçimde sürmekte olduğu ve sağlık eğitimi çalışmalarının yetersiz ve etkisiz olduğu sonucuna varılır. Bu yanlış uygulama Şırnak ve Mardin'de çok yüksek oranlardadır. Bu iki ilde ilk gıda olarak anne sütü verme çok düşük oranlarda kalmakta, buna karşın yeni doğana ilk gıda olarak şekerli su verilmesi oldukça yaygın bulunmuştur (sırasıyla %73,3 ve %64,2).

Bölgedeki 5 yaş altı çocukların ek gıdaya başlanma yaş ortalamasının 6,5 ay dolayında olması yine geleneksel uygulamaların sürmekte oluşu nedeniyle ek gıdaya başlamada biraz geç kalındığına işaret etmektedir. DSÖ ve UNICEF'e göre anne sütü ilk 4-6 ay boyunca

yeterlidir (45-48). Bu dönemden sonra yalnız anne sütü alınması bebeğin gelişimi için yetersiz kalmakta ve ek gıdalara başlanması gerekmektedir. Ek gıdaya başlamada geç başlanması çocuğun büyüme ve gelişimi açısından olumsuz etki yapmaktadır (47). Ek gıdaya başlama süresi illere göre önemli değişiklikler göstermektedir. Özellikle kırsal kesimde ek gıdaya geçişin biraz daha geç olması (6,82 ay) bu bölgelerde geleneksel uygulamaların sürdüğünü göstermektedir. Bunun bir nedeninin de kırsal bölgede ebelerce yapılan bebek ziyaretlerinin daha seyrek oluşu olduğu düşünülmektedir. Ek gıdaya en geç başlanılan yer Şanlıurfa kırsalıdır (8,22 ay). TNSA-1998 de Türkiye genelinde 0-1 aylık çocukları %49,3 üne, 2-3 aylık çocukların %54,8 ine, 4-5 aylık çocukları %69,2, 6-7 aylık çocukların %63,0 ına anne sütü yanında ek gıdalar verildiği düşünülürse (aynı oranlar aynı kaynakta 0-3 aylıklarda %52,5, 4-6 aylıklarda %65,8 olarak verilmiştir), bölgede Türkiye geneline göre ek gıdaya başlama yaşında önemli bir gecikme olduğu söylenebilir (22). Nitekim, Diyarbakır kırsalında 1986'da yapılan bir çalışmada, çocukların %67.7'sinin 13 aydan sonra, %17.1'inin 7-12 ay arasında, %11.1'inin 4-6 ay arasında, %4.6'sının 3 aydan önce ek gıdaya başladıkları saptanmıştır (49).

Bebeğe verilen ilk ek gıdanın seçiminde de bölgede yanlış davranış örnekleri saptanmıştır. UNICEF ve DSÖ'nün bu konudaki karşı kampanyalarına rağmen, bölgedeki 5 yaş altı çocuklara verilen ilk ek gıdanın %14,5 ile çay- bisküvi olması sağlıksız bir ek gıda seçimini ,%17,7 sinin hazır mama olması ise reklamların ve hazır mama üreticisi firmaların bu konuda etkin olmasını göstermektedir.

Bölge' deki 5 yaş altı çocukların sadece %30'unun tam aşılı olması, %18'ine hiç aşı yapılmamış olması ve %17'sinin ailesinin aşı yapılıp yapılmadığını bilmemesi, %34,7'sinin eksik aşılanmış olması, bölgede bağışıklama çalışmalarının yetersizliğini göstermektedir. Hiç aşı yapılmamış çocuk oranının en yüksek olduğu il Şanlıurfa, tam aşılı oranının en düşük olduğu iller ise sırasıyla Şırnak (%6,7) ve Mardin (%9,4)'dir. Bütün illerde Sağlık Bakanlığı'nın tam bağışıklama için, çocukların %80'ini aşılama hedefine ulaşılamadığı açıktır. Bölgenin doğusundaki illerde, çocuklar için ailelerine aşı kartı verilmesine özen gösterilmediği de görülmektedir (%55). Aşı kartı olan çocuk oranı %36,2'dir. TNSA-1998'e göre, Doğu Anadolu'da 12-23 aylık çocuklardan %10,3'üne hiç aşı yapılmadığı, tam aşılıların %22,9 ve aşı kartı olan çocukların %27,5 olduğu belirlenmiştir (22). Türkiye genelinde aynı oranlar sırasıyla %3,6, %45,7 ve %38,5'tir. Bu veriler bölgede 5 yaş altı çocukların aşılanma oranlarının Türkiye genelinin 2/3 ü düzeyinde olduğunu göstermektedir.

Bölgede çocuklara aşı kartı verilmesi bakımından en başarılı iller Gaziantep (%80,5) ve Kilis (%80,0) tir. En başarısız il ise %1,8 ile Siirt'tir.

Bölgedeki 12-23 aylık çocuklarda aşılama yüzdeleri incelendiğinde BCG %76,7, DBT+Polio III %62, Kızamık %62,7, Hepatit III %44 olarak bulunmuştur. Bu oranlar hedeflenen %80 aşılama oranına 12-23 aylık çocuklarda bile ulaşılamadığını göstermektedir.

İl sağlık müdürlüklerinin verilerine göre çocukların aşılanma oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, sağlık ocaklarının ev halkı tespit fişlerinin sağlıklı doldurulmamış olması ve tüm nüfusu kapsayacak düzeyde olmaması olabilir. Ya da ailelerin çocukların aşılanma durumunu tam bilmemesi nedeni ile araştırma sırasında ailelerden doğru yanıt alınamamış olabilir. Buna karşın, sağlık müdürlüğü verilerinde dahi, Gaziantep ili dışında, hedef nüfusun kızamık aşısında %90'ına, diğer aşılarda %80'ine ulaşılamadığı açıktır. Yenidoğan tetanozunu önlemek için gebelere yapılması gereken tetanoz aşısı ve çocuklara yapılan hepatit B aşısı açısından ise durum daha kötüdür.

Aşıyla korunabilir hastalıklardan korunmada bir gösterge niteliğinde olan kızamık hastalığını geçiren 0-59 aylık çocuk oranının %12,8'de olması yapılan aşılamaların korunmada etkili olup olmadığını ve aşılamanın gerçekten yapılıp yapılmadığını (12-23 aylık çocuklarda %62,7) tartışmalı duruma getirmektedir. Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre 1999 yılında özellikle Gaziantep'te olmak üzere bölgede çevrimsel bir artış olması da bunu

desteklemektedir. O yıl tüm Türkiye'deki kızamık olgularının ½ sinden fazlası GAP Bölgesi'nden bildirilmiştir. Bu durum ana-çocuk sağlığı hizmetlerini yürütmekle görevli sağlık birimlerindeki sağlık çalışanlarının etkin denetimini de gündeme getirmektedir. TNSA-1998'de 12-23 aylık çocuklardan Doğu Anadolu'da Kızamık aşısı yapılmış olanların %61,7, Türkiye genelinde ise %78,5 olduğu belirtilmiştir (22). Bu durum araştırma bulgularına benzemektedir. Çocuk sağlığında aşıyla önlenebilir hastalıkların ortadan kaldırılması için aşılama hizmetlerinin etkin ve düzenli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre kızamık aşılama oranları 2000 yılında 0-11 aylık çocuklarda yalnızca Kilis'te %90'ın üzerine (%101'e) çıkmıştır. Bu araştırmada da, bu ilde, bu oran 12-23 aylık çocuklarda %100 olarak belirlenmiştir. Adıyaman'da ise bu oran araştırmada %89 ken sağlık müdürlüğüne göre %85 tir.

Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre bölgede sağlık evlerinin %71,7 sinin, sağlık ocaklarının %13,4 ünün kapalı olması; sağlık evi ebesi başına 5093, sağlık ocağı hekimi başına 6279, sağlık ocağı hemşiresi başına 7654 kişi düşüyor olması bu yetersizliği de tek başına açıklayamaz. Asıl sorun sağlık ocaklarının çalıştırılma şeklindedir.

Bölgede 0-59 aylık çocukların yaklaşık %40'a yakınının malnütrisyonlu (%35,6'sının bodur, %15,1'inin kavruk, %4,4'ünün zayıf) olduğu, yaklaşık %17'sinin ağır malnütrisyonlu (%16,9'unun çok bodur, %3,9'unun çok kavruk, %1,1'inin çok zayıf) olduğu belirlenmiştir. Bu da bölgede çocuk sağlığına ve beslenmesine gereken önemin verilmediğini göstermektedir. TNSA-1998'e göre aynı yaş grubunda Doğu Anadolu'da çocukların %30,0'ı bodur, %12,9'u çok bodur; %17,1'i kavruk, %3,0'ı çok kavruk; %2,9'u zayıf, %0,9'u çok zayıftır (22). Bu oranlar araştırma sırasında saptananlara yakındır. Aynı kaynağa göre Türkiye genelinde çocukların %16'sı bodur, %6'sı çok bodur; %8,3'ü kavruk, %1,4'ü çok kavruk; %1,9'u zayıf, %0,4'ü çok zayıftır. Bu veriler bölgede çocuklar arasında beslenme yetersizliğinin Türkiye geneline göre yaklaşık iki kat fazla olduğunu göstermektedir. Bölge illerinden Gaziantep kent merkezinde 1994 yılında yapılan bir çalışmada çocuklarda %25,7 oranında malnütrisyon, (%11,0 oranında ağır malnütrisyon) saptanmıştır (50). Diyarbakır'da yapılan bir çalışmada çocuklarda %54 oranında malnütrisyon saptanmıştır (51). Diyarbakır merkezde 0- 6 grubu çocuklar üzerinde yapılan bir başka çalışmada, -2SD'ye göre malnütrisyon dağılımı; çocukları %47.3'ünün bodur (yaşa göre boy yönünden), %29.1'inin kavruk (yaşa göre ağırlık yönünden), %4.4'ünün zayıf (boya göre ağırlık yönünden) bulunmuştur (52). Bütün bu bulgular bölgede malnütrisyonun daha önce de yaygın olduğunu göstermektedir. Ankara Gölbaşı'nda yapılan bir çalışmada çocuklarda boyca malnütrisyon oranı %14,5, ağırlıkça malnütrisyon oranı %7,6, Antalya'da yapılan diğer bir çalışmada ise 0-59 aylık çocuklarda bu oranlar %7,6 ve %3,8 olarak bulunduğu göz önüne alınırsa malnütrisyonun Güneydoğu Anadolu bölgesinde halen ciddi bir sorun olduğu açıktır (53, 54).

Bazı illerde bu oranlar, bölge genelinin de çok üzerindedir. Örneğin, bodurluk hızı Diyarbakır'da %46,0 Şanlıurfa'da %45,0 Mardin'de %42,7'dir. Kavrukluk hızı ise Şırnak'ta %21,2, Şanlıurfa'da %21,1'dir. Zayıflık hızı ise Kilis'te %12,5, Şırnak'ta %12,1'dir. Bu durum, bazı illerde çocukların yeterli ve dengeli beslenmesinde belki de geleneksel tutumlar nedeni ile daha büyük sorun olduğunu göstermektedir.

Bölgede doğuştan kalça çıkığı (DKÇ) na ve raşitizme çok az sayıda rastlanması böyle bir sorun olmadığı anlamına gelmemelidir. Bunun nedeni çocukların tam olarak muayene edilememesi olabilir.

Akut solunum yolu enfeksiyonları (ASYE) dünyanın her yerinde çocuklarda en çok görülen hastalıktır. Toplum taramalarında tanımlanan bütün hastalıkların %35 ile %80'inde ASYE saptanmıştır. Nerede yaşarsa yaşasın, 5 yaşın altındaki her çocuk her yıl 4-8 ayrı kez ASYE geçirmektedir (55). Gelişmekte olan ülkelerde 1992'de meydana gelen 12,9 milyon çocuk ölümünün %34'ünün (4,4 milyonunun) ASYE nedeni ile olduğu hesaplanmıştır (55

ASYE 5 yaş altındaki çocukların çoğu ülkede ishalli hastalıklardan sonra ikinci, bazı ülkelerde birinci ölüm nedenidir (55-57).

ASYE'yi araştırmalarda saptayabilmek için son bir ayda öksürüklü hastalık geçirip geçirmediği sorulur. Araştırma sırasında bölgedeki 5 yaş altı çocukların %27,5 inin son bir ayda öksürüklü hastalık geçirdiği belirlenmiştir. En yüksek oran da Gaziantep'te saptanmıştır. Gaziantep kentselinde yapılan bir uzmanlık tezinde bu hız aydan aya değişme göstererek %13,26 ile %76,2 arasında belirlenmiştir (58). Dolayısıyla bu oran şaşırtıcı değildir.

İshalli hastalıklar ise 5 yaş altındaki çocuklarda ASYE'den sonra en sık görülen hastalıktır ve çoğu ülkede bu çocukların birinci ölüm nedenidir (57). 5 yaşın altındaki her çocuk yılda 2,2 kez ishalli hastalık geçirmektedir (59).

İshalli hastalıkları araştırmalarda saptayabilmek için, son 15 gün içinde ishal olup olmadığı sorulur. Araştırma sırasında da bu sorulmuş ve bölgedeki 5 yaş altı çocuklardan %29,5'inin son 15 gün içinde ishal yakınması olduğu belirlenmiştir. İshal yakınması olanlar Siirt ve Şırnak'ta yüksek bulunmuştur (sırasıyla %74,6 ve %63,9). TNSA-1998'e göre, Doğu Anadolu'da son 15 gün içinde aynı yaş grubunda ishal sıklığı %39,7'dir ve bu araştırmada bulunanla uyumludur (22). Diyarbakır merkezde 0-6 yaş grubu 3094 çocuk üzerinde akut, ishalle ilgili yapılan bir çalışmada, ishal görülme sıklığı %53.36 bulunmuştur ve bu araştırmanın bulgularına benzerlik göstermektedir (60). Konutlardan alınan su örneklerinin %46'ya yakınının kirli olduğu, suyu klorlanabilecek yerlerdekilerin %74'ünün sularının klorlanmamakta olduğu saptandığına göre, ishal görülme sıklığının yüksek olması şaşırtıcı değildir. Sonuç olarak sağlık müdürlüklerinin çocuk sağlığı konusunda yaptığı yoğun eğitimlerin de halkın davranışına yeterince yansımadığı söylenebilir.

G. SİGARA KULLANIMI

Sigara kullanımı günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde sağlığı etkileyen önemli bir yanlış alışkanlıktır. Sigara sadece içenleri değil, sigara içilen ortamda bulunan herkesin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Sigara dumanı içindeki çok çeşitli etkenler akciğer kanserinin doğrudan nedeni olduğu gibi, kronik obstruktif akciğer hastalıklarının ve astımın oluşumunda ve seyrinde olumsuz etkilere sahiptir. Öte yandan evde sigara içilmesi çocuklarda ASYE'ye sık yakalanma nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle araştırma sırasında evde sürekli sigara içilip içilmediği de sorgulanmıştır (61,62).

GAP Bölgesi'nde evlerin yaklaşık 2/3'ünde evde sürekli sigara içen bir birey bulunmaktadır. Bu oran illere göre önemli değişiklikler göstermektedir. Bu oranın en yüksek olduğu il Diyarbakır (%78,4), en düşük olduğu il ise Siirt'tir (%61,8). Araştırmada 15 yaş üzeri kişilerde sigara içme oranı %29,5 olarak bulunmuştur. Bölgedeki konutların %70'inde sigara içiliyor olması, sigara içme oranının 15 yaş üzeri grupta kadınlarda %11,9, erkeklerde %49,6 oranında saptanması (genelde %29,5) GAP Bölgesi'nde sigara kullanımının ne kadar ciddi boyutlarda bir sorun olduğunun göstergesidir. Ülkemizde sigara içme oranı yaklaşık olarak %40 düzeyindedir (61). İzmir'in kırsal kesiminde yapılan bir çalışmada da halen sigara içenlerin oranı 20 ve üzeri yaş kadınlarda %13,2; aynı yaş erkeklerde %64,3 olarak bulunmuştur ki bu oranlar verilerimizden (özellikle de kadınlarda) daha yüksektir (63). Kocaeli'nde adölesanlarda yapılan başka bir araştırmada 20-24 yaş grubunda sigara içme oranı %50,3 olarak bulunmuştur (64). Araştırmamızda aynı yaş grubunda bu oran %32,1 dir. Aydın bölgesinde yapılan bir başka araştırmada sigara içme oranı %48,3 olarak bulunmuştur (65). Tüm bu veriler sigara sorununun boyutlarının Türkiye genelinde çok daha önemli boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 15 yaş üzerinde sigara içenlerin oranının %20 nin altına çekilmesini hedeflediği göz önüne alındığında bölgemizde de bu hedeften ne kadar uzak olduğumuz görülmektedir (62).

Sigara içenlerin oranı her iki cinsiyette de kentsel bölgelerde kırsal bölgelerden daha yüksektir (kadınlarda %16,6, erkeklerde %53,6).

15-19 yaş grubunda kadınlar arasında %7,8, erkeklerde %28,8 oranında sigara içiciliği saptanmış olması sigaraya başlamanın özellikle erkeklerde erken yaşlara kaydığını göstermektedir. 15-19 yaş grubunda diğer yaş gruplarına göre az görülüyor olması sigaraya başlama yaşının genellikle bu yaş grubunda olmasından kaynaklanabilir. Bu gruptakilerin bazılarının sigara içmekte olduklarını saklamış olabileceği düşünüldüğünde oranların biraz daha yükselebileceği tahmin edilmektedir. Ancak, 15-19 yaş grubundaki erkeklerin %28,7'sinin ve kadınların %7,9'unun halen sigara içmekte oluşu dahi bu konunun bölgede çok ciddi bir sorun olduğunu tek başına göstermektedir.

Araştırmamızda gerek erkeklerde gerekse de kadınlarda yaşla beraber sigara içme oranlarında önemli artışlar gözlenmiştir. Ancak 45 yaşından itibaren sigara içen oranlarında azalmalar görülmektedir. Bunun nedeni sigara içimine ve oluşturduğu hastalıklara bağlı ölümler nedeniyle bu grupta içmeyenlerin oranının nispeten artması ve oluşan sağlık sorunları nedeniyle bırakanların artmasıdır. Nitekim sigarayı bırakanların oranı bu yaş grubunda (%10,1) daha alt yaşlara göre yaklaşık 2,5 kat daha fazladır (%4,3).

H. KRONİK HASTALIKLAR

Bölgedeki yetişkin erkeklerin %5,4'ünün, kadınların %3,5'inin, 0-59 aylık çocukların ise %1,4'ünün özürlü olması ve yetişkin erkeklerde %1,6, yetişkin kadınlarda %1,4, 0-59 aylık çocuklarda %0,9 oranında doğumsal özür bulunması gibi düşük değerler olmasının nedeni, bu özürleri saptamak için sadece soru kağıdı uygulanması, muayene yapılmaması ve ailelerin özürlü çocuğunu saklaması olabilir. Gerçekte, Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün " Essential Newborn Care " isimli dökümanında da belirtildiği gibi doğumsal özürler her 100 doğumda 3-4 civarındadır (43). UNICEF' in bir yayınında DSÖ tarafından yapılan kaba bir tahminle, Türkiye nüfusunun %12 sinin özürlü olduğu belirtilmektedir (44). Doğum öncesi bakım ve doğuma sağlık personeli yardımının çok düşük olduğu ve akraba evliliği oranın yüksek olduğu bölgede, doğumsal özürlerin daha da yüksek olması beklenir. 5+ yaş erkeklerde özürlülük sıklığının çocuklardakinin 4 katına, 5+ yaş kadınlarda ise 2,5 katına çıkması yaş ilerledikçe özürlülüklerin daha fark edilir hale ya da saklanamaz hale gelmesi olabilir. Bu görüşü, kadınlardaki oranın daha az artması da desteklemektedir. Yaşla beraber görülen özürlülükteki artış ev kazaları, iş kazaları, trafik kazaları gibi özürlülük nedeni olabilecek faktörlerin özürlülük oranları üzerine etkisini göstermektedir.

Bölgede kendi bildirimlerine göre 5+ yaş grubu erkeklerin %1'e yakını, kadınların %2'si diyabetik olarak ifade edilmiştir. Aynı biçimde 5+ yaş grubu erkeklerin %0,2'si, kadınların %1,5'i guatr hastası; erkeklerin %1,4'ü, kadınların %5,4'ü hipertansiyon hastası olduklarını belirtmişlerdir. Bu konularda bu düşük oranların nedeni de sadece soru kağıdına dayanılması ve bu hastalıkların pek görülmediği küçük yaştaki kişilerin de hesaba katılmasıdır. 40 yaş üzeri grup incelendiğinde hipertansiyon prevalansı kadınlarda %24,4, erkeklerde %17,5 e yükselmektedir.

Türkiye'de yapılmış olan çeşitli çalışmalarda hipertansiyon sıklığının 40 ve üzeri yaş grubunda cinse bağlı olarak %17,4 ile %37,6 arasında bulunduğu rapor edilmiştir (66). Gaziantep ili Yavuzeli ilçesinde 40 yaş üzeri nüfusta tarama yöntemi ile yapılan bir araştırmada hipertansiyon prevalansı %28,4 bilinen ve %6,1 yeni tanı konulanlar olmak üzere %34,5 bulunmuştur (67). TEKHARF çalışmasında 40 yaş ve üzerinde hipertansiyon sıklığı %26,6 olarak bildirilmiştir (68). Başka bir çalışmada bölgemizde Kilis ilinde aynı yaş grubunda hipertansiyon sıklığını %19,2 bulunmuştur (69). Antalya kent merkezindeki 10 sağlık ocağına başvuran 40 yaş üzeri kişilerde yapılan bir çalışmada ise araştırmaya katılanların %26,8 inin kan basıncı yüksek bulunmuştur (70). Çalışmamızda 40 yaş üzerinde

belirlenen oranların daha düşük olmasının nedeni hipertansiyon tanısının sadece kişinin beyanına göre konmasıdır. Bilinmeyen hipertansiyonluların çok daha yüksek oranlarda olacağı düşünülürse bölge insanlarındaki hipertansiyon sıklığının çok daha yüksek oranlarda olduğu tahmin edilmektedir.

Diyabetin Türkiye'de görülme sıklığı %7,2 olup, bunun %2,33'ü yeni olgular, %4,89'u eski olgulardır (71). Ülkemizde 20 yaş üzeri popülasyonda 23679 kişide yapılan Türkiye Diyabet Epidemiyoloji çalışmasında diabet prevalansı %6,2 bulunmuştur. Aynı çalışmada Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde diyabet prevalansı %6,9 dur (71). Gaziantep ili Yavuzeli ilçesinde 40 yaş üzeri nüfusta tarama yöntemi ile yapılan bir araştırmada diyabet prevalansı %20,6 bilinen diyabetikler, %4,7 yeni tanı konulanlar olmak üzere %25,2 bulunmuştur (67). Bölgemizde Kilis ilinde yapılan çalışmada 40 yaş üzerinde diyabet prevalansı %14,0 bulunmuştur (69). Çalışmamızda belirlenen oranların daha düşük olmasının nedeni diyabet tanısının sadece kişinin beyanına göre konması ve 5 yaş üzerinin değerlendirilmesi olabilir. Bilinmeyen diyabetlilerin çok daha yüksek oranlarda olacağı düşünülürse bölge insanlarındaki diyabet sıklığının çok daha yüksek oranlarda olduğu tahmin edilmektedir.

Marmara Bölgesi'nde Tekirdağ/Malkara'yı da içeren bir çalışmada tiroid hiper-plazisi prevalansı %22 olarak bulunmuştur (72). Çalışmamızda belirlenen oranların daha düşük olmasının nedeni guatr tanısının sadece kişinin beyanına göre konması olabilir.

Kadınlarda erkeklere göre diyabetin 2,5 kat, guatrın 7,5 kat ve hipertansiyonun 4 kat yüksek olması kadınların bu hastalıklar açısından daha riskli olduğunu göstermektedir.

Hasta sayıları düşük bildirilmiş olsa da, ilginç olan bu hastalıktaki erkek/ kadın oranı olan 1/3 ila ¼ oranının korunuyor olmasıdır.

Bölgede aktif tüberkülozluya rastlanamamış olması bu hastalığın bölgede olmadığı anlamına gelmemelidir. Nitekim sağlık müdürlüklerinin verilerine göre bölgede tüberkülozlu yeni olgular sürekli vardır ve 2000 yılında bunların sayısı 1973 tür. Araştırma sırasında bu kadar az sıklıkta görülen hastalığa rastlanamaması da normaldir. Araştırma sırasında bu ve benzeri hastalıkların (trahom, şark çıbanı, sıtma gibi) araştırma örneğinde aranmasına rağmen bulunamamasının nedeni, toplumda belirli bir sıklığın altına düşen hastalıkların aranmakla (depistajla) değil, çok yönlü ve tüm toplumu kapsayıcı biçimde hizmet veren (alan hakimiyeti stratejisi ile çalışan) sağlık örgütlerinin toplumdaki herkesi sürekli ve düzenli olarak gözetim ve denetim altında bulundurması ile saptanabileceği gerçeğidir. Bunun dışında olgu bulabilmek için riskin yüksek olduğu yerlerde ve zamanlarda tarama yapılması gerekir.

I. BULAŞICI HASTALIKLAR

I. Vektörlerle bulaşan hastalıklar

Bölgede yaşayan 5+ yaştaki erkeklerin %1,0'ında, kadınların %1,5'inde, 0-59 aylık çocukların %0,5'inde şark çıbanı skatrisi saptanmıştır. Şark çıbanı açısından erkekler Şanlıurfa ve Kilis'te, kadınlar Gaziantep'te daha yüksek riskli gruplar olarak saptanmıştır. şark çıbanı geçirmiş olan kişilerin sayısındaki düşüklük, bölgede ensektisitlerin kullanımı sonucu şark çıbanı etkeninin (Leishmania tropica) taşıyıcısı (vektör) tatarcık sineğinin (phlebotomus) azalmış olmasına bağlıdır (73). Ancak, sulu tarıma geçilecek yerlerde nisbi nem de artacağı için tatarcık sayısında artış olasılığı nedeniyle Şark çıbanı riskinin artabileceği göz önüne alınarak vektöre karşı savaşım yapılmalıdır. Öte yandan kendilerinden istenmesine rağmen sağlık müdürlükleri de şark çıbanı olgusu bildirmemiştir.

Bölgede yaşayan 5+ yaştaki erkeklerin ve kadınların %1,6'sı, çocukların %0,3'ü geçirilmiş trahom öyküsü vermişlerdir. Bu hastalık açısından risk, bölgenin doğusundaki illerde hem erkeklerde hem kadınlarda artmaktadır. Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre,

Türkiye'de görülen trahom olgularının ¼ ile ½ si GAP Bölgesi'nde (2000 yılında 161 olgu) ve özellikle Batman, Diyarbakır, Siirt ve Şanlıurfa'da görülmektedir.

Bölgede yaşayan 5+ yaştaki erkeklerin %6,6'sı, kadınların %7,1'i, 0-59 aylık çocukların %1,4'ü geçirilmiş sıtma öyküsü vermişlerdir. Sıtma açısından hem erkekler, hem kadınların bölgenin doğusundaki illerde daha büyük risk altında oldukları belirlenmiştir. Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre, tüm illerden verilerin geldiği 1997, 1998, 1999 yıllarında, Türkiye'de görülen sıtma olgularının yaklaşık 4/5'i GAP Bölgesi'nde saptanmıştır. En yüksek olduğu yerler de Diyarbakır ve Batman'dır.

Sıtmadaki artış 50 li ve 60 lı yıllarda Akdeniz bölgesinde özellikle Çukurova'da güneydoğuda sıtma parazitinin (plasmodium) taşıyıcısı (vektörü) sivri sineklere karşı yoğun insektisit kullanılması ile savaşım yapılmasına rağmen sivrisineklerin kullanılan bu ensektisitlere karşı direnç kazanmaya başlayarak daha sonra kullanılan ensektisitlerden etkilenmez olmalarına bağlanabilir. Yeni kullanılan her ensektisite karşı yeni direnç oluşmuştur. Sonuçta ensektisit mücadelesi çok pahalı gelmeye başlamıştır. Sivri sineklere karşı mücadelenin gevşetildiği 90'lı yıllarda, GAP Bölgesi'nde sıtma yeniden patlak vermiştir (73).

Bu üç hastalıkta aranmasına rağmen aktif olgu saptanamamıştır. Buna karşın sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Türkiye'de görülen sıtma olgularının 4/5 i trahom olgularının ½ si ile ¼ ü bölgede görülmektedir. Bunun nedeni, toplumda belirli bir sıklığın altına düşen hastalıkların aranmakla (depistajla) değil, çok yönlü ve tüm toplumu kapsayıcı biçimde hizmet veren (alan hakimiyeti stratejisi ile çalışan) sağlık örgütlerinin toplumdaki herkesi sürekli ve düzenli olarak gözetim ve denetim altında bulundurması ile saptanabileceği gerçeğidir. Bunun dışında olgu bulabilmek için riskin yüksek olduğu yerlerde ve zamanlarda tarama yapılması gerekir.

Ancak, 0-59 aylık çocuklarda dahi geçirilmiş sıtma ve trahom öyküsü ve şark çıbanı skatrisi olması bu hastalıkların bölgede yaygın olduğunu göstermektedir. Bölgedeki konutlarda yüksek düzeyde sivrisinek (%68) ve karasinek (%72,9) görülüyor olması bölgenin vektörlerle bulaşan hastalıklar açısından önemli risk taşıdığına işaret etmektedir.

Çevre verilerine göre, bölgedeki konutların %99,2'sinin katı atıkların toplandığı yerlerde olmasına karşın, katı atıkların toplandığı yerlerdeki konutların sadece %53'ü katı atıkların kapaklı bidonlarda biriktirildiği yerlerdedir. Bunların %39,0'ının çeşitli tipte katı atıkları birlikte toplanmaktadır. Katı atıkların toplandığı yerlerdeki konutların %63,9'u yeterli katı atık toplama aracının, %23,2'sinin katı atık depolama alanının olmadığı yerlerde bulunmaktadır. Katı atık depolama alanı olan yerleşim yerlerindeki konutların %41,6'sı katı atık depolanmasının düzenli yapılmadığı, %21,8'i katı atık depolanma alanlarının ilaçlanmadığı yerlerde bulunmaktadır. Bu durum bölgedeki yerleşim yerlerinde vektör üremesini engelleyecek önlemlerin ciddiye alınmadığını göstermektedir. Konutlarda yaşayanların 2/3'ünden çoğunun karasinekten yakınması da bu durumu desteklemektedir.

Aynı şekilde bölgenin kentsel kesiminde konutların %17,8'inde hayvan beslenmektedir (kırsalda %72,9). Hayvanlarla iç içe yaşama, zoonozlar açısından da bölgenin önemli risk taşıdığına işaret etmektedir. Hayvan beslemek için kullanılan ahırlar hem sivrisinekler için ideal barınak, hem de içerisindeki hayvan gübreleri karasinekler için ideal üreme ortamıdır.

Bölgedeki katı atıkların toplandığı yerleşim yerlerindeki konutların %96,8'inin tıbbi atıkların ayrıca toplanamadığı yerlerde olduğu dikkati çekmektedir. Bunlar uygun olarak yok edilmezse çevre ve halk sağlığı için önemli bir tehlikedir.

Bölgede araştırmaya alınan yerleşim yerlerindeki konutların %83,2'sinin toprağın atık sularla, %47,9'unun katı atıklarla, %47,6'sının çarpık yerleşimle, %5,3'nün sanayi aracılığı ile kirletilmekte olan yerlerde olması, bulaşıcı hastalıkların sık görülmesinin nedeni olduğu

gibi, daha önce sözünü ettiğimiz atık su, katı atık yönetimlerinin ciddiye alınmadığı görüşünü destekleyici bulgulardır.

Bu uygulamaların hepsi vektör üretme ortamlarının bölgede yaygın biçimde var olduğunu ve/veya bu ortamlarda üreyen mikroorganizmaların vektörler aracılığıyla insan yiyecek ve içeceklerine taşınma olanağının da yaygın olduğunu göstermektedir.

II. Su ve Besinlerle Bulaşan Bakteriyel Hastalıklar

Su tüm canlıların yapısında en önemli maddedir. Besinler ise canlılara yapıtaşı olan, enerji veren ya da bu iki işlevin yerine getirilmesinde aracılık eden maddeleri sağlar. Bunların yapısı bozulur ya da kirlenirse insan için en önemli sağlık tehdidi haline gelirler. DSÖ'nün bir yayınında "İnsanlara her yerde güvenilir su sağlamak mümkün olsaydı dünyadaki bulaşıcı hastalık salgınlarının (ya da acısının) %80'inin derhal durdurulabileceği hesaplanmıştır." denmektedir (74).

Araştırma sırasında örneğe dahil olup da gaita örneği toplanabilen 4357 kişinin %5,9'unda SS (Salmonella-Shigella) besi yerinde (bakteri üreme ortamında) üreme olmuştur. Bu durum, bölgede tip tayini yapılmasa bile Salmonella ve Shigellanın taşıyıcılarının bulunduğunun, su ve besin kaynaklı ishalli hastalık salgınlarının olabileceğinin belirtisidir.

SS (+) olanlarda yapılan tip tayinlerinde 8 kişide Salmonella typhi, 4 kişide Shigella, 1 kişide Yersinia enterocolitica saptanmıştır (Gaziantep ve Kilis illerinde besiyeri sağlanamadığı için tip tayini yapılamamıştır). Burada sorun, gaita örneklerinin uzak yerlerden taşınmasında gerekli olan spesifik transport besiyeri sağlanamamasından kaynaklanmaktadır.

Bildirimi zorunlu bazı bulaşıcı hastalıklara ilişkin il sağlık müdürlüklerinin verileri incelendiğinde; 2001 yılında dahi insanlarda tifo, amipli dizanteri, hepatit A ve ishalli hastalıkların bütün illerde bol miktarda saptandığı görülmektedir. Üstelik 1997, 1998, 1999 yıllarında Türkiye'de saptanan tifo olgularının neredeyse tamamı, amipli dizanteri olgularının yaklaşık yarısı, diğer ishalli hastalık olgularının yaklaşık 1/10'i GAP Bölgesi'nde görülmüştür. Hepatit A olgularında aynı oranlara ulaşılamaması saptanma güçlüğünden olabilir. Buna karşın,basilli dizanteri olgularının sağlık müdürlüklerinin kayıtlarında olmadığı bildirilmiştir.

SS besi yerinde üreme sıklığının o ildeki sulu tarım alanlarının büyüklüğü ile de bir ilgisi belirlenememiştir. Bu da özellikle bakteriyolojik muayene için spesifik transport besi yeri kullanılmamasından ya da benzeri nedenlerden kaynaklanabilir. Buna karşın basilli dizanteri olgularının sağlık müdürlüklerinin kayıtlarında olmadığı bildirilmiştir.

Bruselloz hastalığının yayılmasında tek geçiş yolu olan çiğ süt ve çiğ sütten yapılmış gıdaların (taze peynir ve tereyağı) tüketilme alışkanlığının bölgede ailelerin %70,5'inde bulunması ve bunun Gaziantep ve Şanlıurfa'da %80'lere çıkması, bu hastalık açısından da bölgenin önemli bir risk taşıdığını göstermektedir. Nitekim bir zoonoz olan bu hastalık sağlık müdürlüğü verilerine göre özellikle Diyarbakır ve Mardin illerinde olmak üzere bölgenin tüm illerinde insanlarda saptanmıştır. Üstelik bölgedeki olgu sayısı Türkiye genelinin ½ sinden fazladır. Buna karşın veteriner hekimlerin ve tarım il müdürlüklerinin verilerinde hayvanlarda Bruselloz görüldüğüne ilişkin bulgu yoktur. Bu yolla insanlara sığır tüberkülozu da bulaşabilir. Özellikle bölgenin kırsal kesimlerinde ana geçim kaynağının hayvancılık olduğu ve bu kesimde çiğ süt ve çiğ süt ürünü tüketme alışkanlığının daha yüksek olduğu göz önüne alınırsa, bu riskin boyutları daha iyi anlaşılır. Kırsal kesimlerde bu uygulamanın sürüp gitmemesi için halka yoğun eğitim verilmesi gerektiği açıktır. Ayrıca Tarım Bakanlığı'nın sürekli ve etkin olarak evcil (et ve süt için beslenen) hayvanlarda Bruselloz ve Tüberküloz

taramaları yapması, Bruselloz ve Tüberküloz tanısı konan bu hayvanların kesimleri yoluna gidilmesi, risk altında yaşayan kesimde (hayvan yetiştiriciler, kasaplar) tarama çalışmaları yapılarak hasta olanların tedavisine gidilmesi suretiyle bu hastalıklara karşı halk sağlığının korunması olasıdır.

III. Su ve Besinlerle Bulaşan Paraziter Hastalıklar

Araştırma sırasında örneğe dahil olup da gaitada parazit için gaita örneği toplanabilen 5+ yaştaki erkeklerin %41,8'inde, kadınların %44,3'ünde, 0-59 aylık çocukların %32,2'sinde gaitada parazit saptanması bölgede paraziter hastalıkların ne kadar yaygın olduğuna işaret etmektedir. Çocuklarda %40 lara varan malnütrisyon bulunmasının önemli nedenlerinden biri de paraziter hastalıkların yaygın olması olabilir.

Bölgede gaita örneklerinde en sık görülen etkenler 5+ yaş grubu erkeklerde Entemoeba coli, Giardia intestinalis, Trichuris trichura, Hymenolopis nana ve Ascaris lumbricoides; 5+ yaş grubu kadınlarada Entemoeba coli, Giardia intestinalis, Ascaris lumbricoides, Trichuris trichura ve Entemoeba histolytica; 0-59 aylık çocuklarda ise Giardia intestinalis (ki beslenme üzerine doğrudan olumsuz etkisi vardır), Entemoeba coli, Hymenolopis nana, B. hominis ve Ascaris lumbricoides'tir. Bunların büyük çoğunluğu özellikle kirli (bulaşlı) suların içilmesi ve kirli sularla sulanmış sebze ve meyvelerin tüketilmesiyle geçen hastalıklardır. Burada kirli sudan kasıt, insan ya da hayvan dışkısı ya da idrarı karışmış sudur. Bu suların bulaşıcı hastalık etkenleri ile bulaşık olduğu anlamına gelir. Suyun bu açıdan kirliliği, bakteriyolojik analizde barsak kökenli bakteri olan Coliform bakteriler ve E. Coli; kimyasal analizlerde amonyak, nitrit, nitrat gibi maddelerin saptanması ile belirlenir. İller açısından önemli farklılaşmalar: Erkeklerde Gaziantep'te Trichuris trichura, Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde Giardia intestinalis ilk sırada yer almaktadır. Kadınlarda da aynı durum söz konusudur. Yalnız Şanlıurfa'da da Giardia intestinalis birinci sıraya geçmektedir. Çocuklarda ise Adıyaman'da Entemoeba coli'nin, Siirt'te Hymenolopis nana'nın birinci sırada yer alması şeklinde bir farklılaşma vardır. Bu farklılaşmalar o illerde o hastalıkların endemik olarak bulunmasından kaynaklanabilir. Tenia saginata ve Enterebius vermicularis ülke genelinde çok yaygın olmasına rağmen gerekli olan özel yöntemler uygulanamadığı için bunların çok az saptanması normaldir.

Türkiye'nin 7 coğrafik bölgesinde yapılan bir araştırmada Giardiasis Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde %6,2 oranlarında saptanmıştır (73). Bu oran araştırmamızda bölge genelinde %18,1 olarak saptanmıştır ve söz konusu çalışmaya göre oldukça yüksektir.

Ascariasis Türkiye'nin her bölgesinde görülmekte olup, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde %74,4 oranında olduğu bildirilmektedir (73). Çalışmamızda bulunan %4,8 lik oran yukarıdaki verilere göre düşüktür.

Trichuris trichiura'nın Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde %39,4 oranında olduğu bildirilmektedir (73). Çalışmamızda bulunan %4,5 lik oran yukarıdaki verilere göre düşüktür.

Gaitada saptanan parazitlerin dağılımı incelendiğinde Türkiye genelinde yapılan çalışmada Güneydoğu Anadolu Bölgesi için verilen parazit dağılımından oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bu değişimin nedenleri arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sosyoekonomik ve kültürel yapısında son yıllarda meydana gelen hızlı değişimin rol oynadığı düşünülmektedir.

Sulu tarım alanlarının oranının yüksek olduğu illerle bunların yarısı ya da daha azı sulanabilen iller arasında paraziter hastalık sıklığı yönünden bir ilişki saptanamamış olması bu hastalıkların projede tanımlandığı gibi "suyla gelen" hastalık kapsamında olmadığını ortaya koymaktadır. Aslında sularla bulaşabilen tüm hastalıkların gerçek boyutlarıyla ortaya çıkarılabilmesi için en az birer hafta arayla en az üç kez doğru yöntemle laboratuar analizi

gerekir. Bu yüzden suyla bulaşabilen hastalıkların sulu tarım alanlarının yoğunluğu ile bir ilgisi çıkmamış olabilir. Ancak, bu çalışmanın verilerine göre ne bakteriyolojik ne de paraziter olarak suyla bulaşabilen hastalıklarla sulu tarım alanlarının yoğunluğu arasında bir ilişki saptanamamıştır. Aslında, kullanılan sular (tarımda kullanılan da dahil) ve içme suları kaynağında insan sağlığın tehdit eden etkenleri (çok nadir durumlar dışında) içermez. Bu sular, insan dışkı ve idrarlarını içeren sıvı ve katı atıklar, evsel atıklar, endüstriyel ve tarımsal amaçlı pestisit ve gübrelerle kirlenirler. Yerleşim birimlerine sağlanan içme-kullanma sularının niteliği, konutlardaki kullanım durumu infeksiyon ve paraziter hastalıkların yayılmasında çok önemlidir ve toplum sağlığını birinci dereceden ilgilendirir. Yerleşim birimlerine sağlanan içme-kullanma suları ne kadar yeterli ve temiz ise, ve bunların konutlara dağıtım ve kullanım durumu (tuvalette, banyoda, mutfakta) ne kadar uygun ve yeterli ise, hastalıklar o kadar azalır veya ortadan kalkar. Dolayısıyla, bütün sorun, bölgedeki insanların kendi aktivitelerine bağlıdır

Bütün bunlara karşın, klasik bilgilere göre kirli sularla sulanan ya da yıkanan sebze ya da meyvelerin hem bakteriyolojik hem parazitolojik hastalıkların yayılmasında etkili olduğu kesindir. Bu nedenle içme ve kullanma sularının ve tarımda kullanılacak suların temiz olması ve sağlıklı tuvalet alışkanlığının yerleştirilmesi için çaba gösterilmesi ve gıdaların sağlıklı biçimde temizlenmesi, pişirilmesi ve saklanması için ilköğretimden başlanarak halka yoğun eğitim verilmesi şarttır. Konutların %97'den fazlasında artan yemeklerin buzdolabında saklanıyor olması bu konuda olumlu bir tutumdur. Ancak bu uygulama pişirilmeden yenen gıdalardan bulaşabilen paraziter ve diğer bulaşıcı hastalıklar için yeterli değildir. Bunun için besinlerin hem olabildiğince pişirilmesi, hem de soğukta saklanması şarttır.

Oysa su ve besinlerle bulaşan hastalıkların yayılmasında önemli bir etken olan içme ve kullanma sularının durumu gözden geçirildiğinde (Bakınız: "Konut Koşulları" ve "Fizik Çevreye İlişkin Veriler" bölümlerine) bölgede bu suların sağlıklı ve temiz olma oranı oldukça düşüktür.

Bölgede, paraziter hastalıkların yayılmasında önemli bir etken çiğ köfte yeme (gerek çiğ et gerekse kirli sularla sulanmış sebzelerle birlikte tüketildiği için) alışkanlığıdır. Çiğ köfte yeme alışkanlığı ailelerin %64,4'ünde olup, bu oranın bölgenin batısındaki Gaziantep, Kilis, Adıyaman ve Şanlıurfa'da %85'in üzerine çıkması, bölgenin teniasiz ve toksoplazmosiz açısından önemli bir risk taşıdığını göstermektedir. Bu nedenle çiğ köfte yeme alışkanlığının sona erdirilmesi ve sebzelerin iyi temizlenmesi için yoğun eğitim yapılması gereklidir.

Araştırma sırasında Schistosomiyazis'e (Kan İşeme Hastalığı) rastlanmamıştır. Bu hastalığın sadece güney sınır köylerimizden bazılarında görüldüğüne ait yayınlar vardır. Komşu ülkelerden Irak, Suriye ve İran'da bu hastalık bulunmaktadır. Dünyada Senegal, Mısır, Sudan ve Filipinler'de barajlar ve büyük sulama projelerinin başarısını engellemiş olan bu hastalığın GAP Bölgesi'ne gelmemesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Bir araştırmaya göre Harran ve civarında, Ceylanpınar' da arakonak Bulinus cinsi tatlısu salyangozları saptanmış ve Dünya Sağlık Örgütü'ne bildirilmiştir (75).

Bulaşıcı hastalıklar konusunda sağlık müdürlüklerinin hem personele hem halka yaptığı yoğun eğitimlerin de halkın davranışlarına pek yansımadığı söylenebilir.

J. FİZİK ÇEVRE

Fizik çevreye ilişkin bazı veriler hane halkı ve haneye ilişkin soru kağıtları ile elde edilen konut koşullarına ilişkin verilerle ve yeri geldikçe araştırmanın diğer bulgularıyla birlikte tartışılmıştır. Çünkü, bilindiği gibi, yerleşim yerlerinin fizik çevre koşulları etkiledikleri konut bazında ağırlıklandırılarak tablolaştırılmıştır. Bu kapsamda çevre

verilerinden içme-kullanma suları, sıvı ve katı atıklar kısmen ilgili konularda tartışılmıştır. Ancak burada bu bulgular tekrar ve diğer kaynaklarla tartışılacaktır.

I. İçme ve Kullanma Suları

Örneğe çıkan yerleşim yerlerindeki konutların içme-kullanma suları illerdeki çevre mühendisleri tarafından değerlendirilmiştir. Bu yerleşim yerlerindeki konutların %29,4'ü içme ve kullanma sularını yer altı su kaynaklarından, %27,8'i (tümü Gaziantep kentselini içeriyor) barajlardan, %38,6'sı ise karışık olarak sağlamaktadır. Her ne kadar GAP İdaresi'nin iki sitesindeki verilere göre bölgede 1985-1995 arasında kırsal su temini oranının %57 den %67'ye, kentsel su temini oranının ise %15'den %57'ye çıktığı belirtilmekteyse de (1-2), çevre verilerine göre, konutların %46,2'sinin içme suyu yetersizdir. Bölgede içme ve kullanma suyu yeterli olan konut oranın kırsalda %58,8, kentselde %42,6 olması 1995 yılından bu yana bölgede nüfusun artması ile sağlanan suların daha da yetersiz hale geldiğine ya da GAP İdaresi'nin yerleşim yeri bazında değerlendirme yapmasına bağlanabilir. Bazı illerde (Mardin, Şırnak, Şanlıurfa il genelinde ve Diyarbakır ve Siirt kırsalında) şebekeden su sağlama olanağı, %50'lere kadar inmekle birlikte genelde kırsalda %78,1, kentselde %89,6 ve toplamda %89,1'dir. TNSA-1998'e göre, Türkiye'de konutların kırsalda %34'ünün, kentselde %66,7'si, toplamda %56,3'ünün içme suları şebekeden sağlanmaktadır (22). Araştırmanın verileri bundan yüksektir.

GAP Bölgesi'nde konutların %95,5'i yakın çevresinde tarımsal faaliyet, %37,5'i hayvancılık, %26,0'ı endüstriyel faaliyet, %41,4'ü çarpık yerleşim bulunan su kaynaklarından gelen suları kullanmaktadır.

Bazı illerde (Adıyaman geneli ve Şırnak, Diyarbakır ve Şanlıurfa kırsalı) konutların büyük bir bölümü kaynak koruma olanaklarının olmadığı kaynaklardan gelen suları kullanmaktadırlar. Bölgenin doğusundaki kırsal kesimlerde ve Şırnak genelinde konutlar, klorlanma işlemlerinin olmadığı ya da düzenli yapılmadığı (kırsalda konutların %24,5'i ve %27,1'i) sulardan yararlanmaktadır. Yine GAP Bölgesi kırsalında ve Şırnak genelinde konutların %24,3'ünün su analizleri hiç yapılmamakta, %36,8'inin ise seyrek olarak yapılmaktadır. Bu durum bölgedeki yerleşim yerlerinde varolan su kıtlığı yanında, varolan su kaynaklarından sağlıklı biçimde yararlanmak için yeterince çaba gösterilmediğini düşündürmektedir. UNICEF'in bir yayınında Türkiye genelinde 1990-1998 de kırsal nüfusun %25'inin, kentsel nüfusun %66'sının ve toplam nüfusun %49'unun sağlıklı içme suyuna ulaşabildiği belirtilmiştir (33).

Hane ve Hane Halkı Soru kağıtlarından elde edilen verilere göre, bölgede içme-kullanma suyunu şebekeden sağlayan konutların oranı kırsal kesimde %60,0 iken, kentsel kesimde %93,3'dür. Çevre verilerine göre bu oranlar sırasıyla %78,1 ve %89,6'dır. Bu veriler, aslında su ile bulaşan hastalıkların bölgede kolayca kontrol altına alınabileceğine işaret etmektedir. Bu görüşümüzü, konutların %70'inde içme sularının konutun içinde yer alması da desteklemektedir. Bu konuda en çok zorlanacak kesim sırasıyla Diyarbakır, Siirt ve Şırnak'ın kırsalıdır. Çevre verilerine göre, zorlanacak kesim içinde Mardin, Şırnak, Şanlıurfa geneli ve Diyarbakır ve Siirt kırsalı yer almaktadır. Buna karşın, tüm illerde, kırsal kesim içinde içme suyu bulunmayan konutların yüzdesinin yüksek olması (%53,5), potansiyel olarak kırsal kesimde sağlık sorunlarının, en başta su ile bulaşan hastalıkların her an ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

Bölgede, suyu klorlanabilecek yerlerdeki konutların sularının %74,2'sinde klor bulunmamıştır. Bu değerin kentsel kesimde %61, kırsal kesimde %95 olması, yerel yönetimlerin konutlara sağlıklı su sağlamada ne kadar yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Aynı görüş bakteriyolojik ve kimyasal su analizlerinin sonuçlarıyla da desteklenmektedir.

Bakteriyolojik olarak suların %45,9'u (kırsalda %71,7'si, kentselde %22.9'u) kirlidir. Bu durum bölgede su kaynaklı bulaşıcı hastalıkların her an potansiyel olarak salgın yapma olasılığının sürekli olarak bulunduğunu göstermektedir. Analiz edilen içme sularının kimyasal nitelik açısından da %28,4'ünün içmeye uygun bulunmaması yukarıda belirtilen görüşü desteklemektedir. Bu değerlere göre, bölgede UNICEF' in Türkiye geneli için verdiği değerlerin çok altında bir kesime sağlıklı su sağlanabildiği söylenebilir. Bu görüş sağlık müdürlüklerinin ve konut koşullarına ilişkin araştırma verileriyle de desteklenmektedir.

Sağlık Müdürlüklerinden alınan suların bakteriyolojik analizlerinde, ortalama kirlilik düzeyinin %28,7 olduğu görülür. Bu araştırmada ise, kentsel kesimden alınan su örneklerinde bakteriyolojik kirlilik düzeyinin %22,9 olduğu göz önüne alınırsa, kentsel kesimde suların bakteriyolojik niteliklerinde, iki veri arasında benzerlik görülmektedir. Araştırma sırasında alınan su örneklerinin toplam olarak %45,9'unun GMT' ye uygun olmaması, kırsal kesim içme suyu örneklerini de kapsamasından ileri gelmektedir.

Bölgede mutfağında şebeke suyu bulunan konut %70,8, tuvaletinde şebeke suyu bulunan ise %62,7'dir. Bu değerler de suyla bulaşan hastalıklarla savaş için iyi bir olanak bulunduğunu göstermektedir. Bu açıdan da Diyarbakır, Siirt ve Şırnak kırsalında sorun vardır. Tuvaletinde el yıkama yeri ve sabun bulunmayan konut oranının özellikle kırsal kesimde ve Şanlıurfa' da yüksek olması, bu konuda bölgede eğitim eksikliği olduğuna işarettir Ancak, şebeke suyundan yararlanan konutların sadece %16,9'unda su kesilmesi olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, bölgede yerleşim birimlerine yeterli ve sürekli içme suyu sağlanması konusunda sorun olduğunu göstermektedir. Şebeke sularında sık sık su kesilmesi, su boruları içinde negatif basınç oluşturacağından, özellikle eski şebekelerde çatlak ve deliklerden dıştan emilme yoluyla suyun kirlenmesine neden olduğundan suyla bulaşan hastalıkların (tifo, kolera, amipli dizanteri, basilli dizanteri, giyardiyaz gibi) salgın yapması mümkün olmaktadır

II. Hava Kirliliği

Bölgedeki dokuz ilden sadece kentsel nüfusu çok olan Gaziantep, Şanlıurfa ve Diyarbakır kentselinde hava kirliliği ölçümleri yapıldığı; buna karşın Adıyaman, Diyarbakır ve Batman kentselinde kış aylarında belirgin hava kirliliği olduğu belirlenmiştir.
DİE verilerine göre ise, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep ve Siirt'te hava kirliliği ölçümleri yapıldığı ve hiçbir ilde 1999 yılında yıllık 150 mg/m^3 olan sınırın, ve 1999-2000 kış sezonu için 250 mg/m^3 olan sınırın geçilmediği görülmektedir (14). Yalnız yıllık ortalamalar sadece Adıyaman ve Siirt'te belirlenmiştir.

Bölgedeki kentlerdeki konutların %45,8 inin trafiğin yoğun olduğu yerlerde olması, hava kirliliğinin dört ana nedeninden birinin bölgede zaten var olduğunu göstermektedir. Gelecekteki ekonomik gelişmeye bağlı olarak çarpık kentleşme ve çarpık sanayileşme de gerçekleşirse bölge kentlerinde özellikle kış aylarında hava kirliliği gelişebilir.

III. Toprak Kirliliği

Bölge' de araştırmaya alınan yerleşim yerlerindeki konutların %83,2'sinin atık sularla, %47,9'unun katı atıklarla, %47,6'sının çarpık yerleşimle, %5,3'ünün ise sanayi aracılığıyla kirletilmekte olan yerlerde bulunması ve bu kirlenmenin, kentsel kesimdekilerin yarısından az olmakla birlikte, kırsal yörelerde de olması, bulaşıcı hastalıkların sık görülmesinin nedeni olduğu gibi, daha önce sözünü ettiğimiz atık su ve katı atık yönetimlerinin ciddiye alınmadığı görüşünü destekleyici bulgulardır.

Bölgede katı atık ve çarpık yerleşimle kirlenmenin olmadığı yerler Gaziantep ve Şırnak illeri, atık su ile kirlenmenin olmadığı yer ise Siirt ilidir.

IV. Atıklar

a. Atık Sular ve Kanalizasyon

Bölge' de, çevre konusunda toplanan verilere göre konutların %88,3'ü kanalizasyonun konutları kapsama düzeyinin %70 ya da daha fazla olduğu yerleşim yerlerindedir. Bu oran kentsel kesimde %89,8, kırsal kesimde %57,1'dir. Bu oran Mardin genelinde çok düşüktür (genelde %7,4, kentselde %0,0). Aynı oran Gaziantep, Diyarbakır, Siirt ve Batman' da yüksektir. TNSA-1998'de ise, Türkiye geneli için tuvaleti kanalizasyona bağlı konut oranı kentselde %89,2, kırsalda %24,7 ve toplamda %68,7 olarak saptanmıştır. Bu da araştırmamızdaki bulguların gerçekçi olduğunu gösterir (22).

Hanehalkı ve haneler için uygulanan soru kağıtlarından elde edilen verilere göre bölgedeki tuvaletleri sağlıksız olan konut %50 yi bulmakta olup, kırsal kesimde bunun %75'e çıkması, bağımsız tuvalet varlığına ilişkin görece yüksek oranın (%61,8)sağlıklı yaşam için olumlu olabilecek etkisini ortadan kaldırmaktadır.

Bölgede tuvaletleri kanalizasyona bağlı konutların %71,5 olması, olumlu bir gösterge gibi durmasına karşın, kırsal bölgelerde bu değerler çok aşağılara düşmektedir. Bu durum bazı kent merkezlerinde (Şırnak, Mardin, Şanlıurfa) %68,0-88,6 arasında olup, belediye hizmetlerinde yetersizliğe işaret etmekte ve suyla bulaşan hastalıkların yayılması için uygun zemin oluşturmaktadır.

Bölgede Kilis, Gaziantep, Batman, Diyarbakır ve Mardin illerinde kentsel kesimdeki konutların %83-100'ü endüstriyel kaynaklı atık su bulunan yerleşim yerlerindedir. Şanlıurfa, Adıyaman ve Şırnak'ta ise bu oran %0,0'dır.

b. Katı Atıklar

Çevre verilerine göre, bölgedeki konutların %99,2'si katı atıkların toplandığı yerlerdedir. Buna karşın, katı atıkların toplandığı yerlerdeki konutların %53'ü katı atıkların kapaklı bidonlarda biriktirildiği yerlerdedir. Bunların %39,0'ı çeşitli tipte katı atıkların (evsel, tıbbi, endüstriyel nitelikli) birlikte toplandığı yerlerdedir. Katı atıkların toplandığı yerlerdeki konutların %63,9'u yeterli katı atık toplama aracının, %23,2'si katı atık depolama alanının olmadığı yerlerde olduğu belirlenmiştir. Katı atık depolama alanı olan yerleşim yerlerindeki konutların %41,6'sı katı atık depolanmasının düzenli yapılmadığı, %21,8'i katı atık depolanma alanlarının ilaçlanmadığı yerlerde bulunmaktadır. Bu durum bölgedeki yerleşim yerlerinde vektör üremesini engelleyecek önlemlerin de ciddiye alınmadığını göstermektedir. Konutlarda yaşayanların 2/3'sinden çoğunun karasinekten yakınması da bu durumu desteklemektedir.

Hane Halkı ve Haneler için uygulanan soru kağıtlarından elde edilen verilere göre bölgenin kentsel kesiminde konutların %17,8'inde hayvan beslenmektedir (kırsalda %72,9). Bu da önemli bir katı atık kaynağıdır.

c. Tıbbi Atıklar

Bölgedeki katı atıkların toplandığı yerleşim yerlerindeki konutların %96,8'inin tıbbi atıkların ayrıca toplandığı yerlerde olduğu belirlenmiştir. Bu durum bölgemiz için oldukça iyi bir düzeydir. Zaten tıbbi atıkların ayrı toplanması ve ayrı bir yerde yakılarak yok edilmesi gerekmektedir. Bunun yapılmaması halinde hem bulaşıcı hastalıkların yayılmasında diğer atıklardan çok daha tehlikeli rol oynar, hem radyoaktif v.b. maddeler de içerdiği için toprağı ve yer altı sularını kirletebilir, hem de çevresinde çalışan ya da yaşayanlarda çok ciddi sağlık sorunları yaratabilir.

V. Gürültü Kirliliği

Bölgedeki araştırmaya alınan kentsel yerleşim yerlerindeki konutların %84,4'ünün gürültü kirliliği olan yerlerde olup, bu da esas olarak trafikten kaynaklanmaktadır. Bu durum, bu bölgede gürültü kirliliğinin şimdiden tehlikeli boyutlarda olduğunu göstermektedir. Bölgede sulu tarıma geçilmesi ve buna dayalı sanayinin gelişmesi durumunda gelecekte bu trafik kaynaklı gürültü başta olmak üzere, gürültü kirliliğinin büyük bir artış göstereceği açıktır. Bölgedeki kentsel yerleşim yerlerindeki konutların %45,8'inin şu anda trafiği yoğun yerleşim yerlerinde olması, bu görüşü desteklemektedir. Bu trafik yoğunluğu hava kirliliği için de etken olabilir.

VI. Meteorolojik Durum

Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre son 12 yılda bölgedeki illerde yıllık toplam yağış, yıllık ortalama sıcaklık ve yıllık ortalama nisbi nem oranında değişiklik olmadığı, dolayısıyla bölgede yapılan barajlara bağlı olarak henüz iklim koşullarında değişiklik olmadığı sonucuna varılmıştır. Bölgede ilden ile değişmekle birlikte ortalama yıllık sıcaklık yaklaşık 15-20 derece arasında, yıllık ortalama nisbi (oransal) nem yaklaşık %49-60 arasında, yıllık ortalama yağış ise yaklaşık 490-725 mm arasındadır (14).

K. TARIM ve HAYVANCILIK

GAP İdaresi'nin iki ayrı web sitesinden alınan verilere göre GAP Bölgesi 75.358 km^2 dir (1, 2). Türkiye'de ekonomik olarak sulanabilir arazi 8,5 milyon hektardır. Bunun %20'si Aşağı Fırat ve Dicle havzalarındadır ve bu da 1,7 milyon hektarlık bir alandır. GAP genelinde 1999 yılı itibariyle sulanan alan 201.080 hektardır.

Bölgede 3,1 milyon hektar tarım arazisi, 1,1 milyon hektar orman arazisi, 2,3 milyon hektar çayır ve mera arazisi bulunmaktadır.

Bölgede enerji sektöründe gerçekleşme %73 iken, tarım sektöründe gerçekleşme %11 dir.

Yeni sulanabilir duruma getirilen bu alanlarda başlıca tarımsal faaliyet endüstri bitkileri (özellikle pamuk) yetiştirilmesidir.

Kaynaklarda 3.1 milyon hektarlık tarım arazisinin ne kadarının meyve ağaçları için ayrıldığı (kullanıldığı) belirsizdir. Ancak projede çalışan ziraat mühendislerinin verilerine göre – bazı illerden veri gelmediği için - bunun en az 320 bin hektar olması gerekir. 500 bin hektar olduğunu varsayarsak, diğer tarımsal faaliyetler (tarla bitkileri) için bölgede 2,6 milyon hektarlık bir alan kalmaktadır. Buna karşın yine aynı kişilerin verilerine göre bölgede 2,84 milyon hektarı kuru tarım arazisi, 0,60 milyon hektarı da sulu tarım arazisi olmak üzere toplam 3,5 (bir başka tabloya göre 3,6) milyon hektar tarım alanı olduğundan söz edilmektedir. GAP Master Plan verilerine göre 1998 yılında tarla bitkileri ekilen alan yaklaşık 2,8 milyon hektardır.

GAP Master Plan verilerine göre 1998 yılında bölgede yaklaşık 46 milyon adet (38 milyonu sert kabuklu) çeşitli meyve ağacı vardır.

Öte yandan GAP İdaresi tarafından 1996 Yılı'nda yayınlanan "Türkiye ve Dünya Tarımı İçinde GAP'ın Yeri ve Önemi" isimli çalışmada GAP İllerinde ekilebilir (işlenebilir) arazi toplamı 3.154.974 Ha ve kuru tarım arazisi 2.584.428 Ha (%81,92) olarak verilmiştir (76). GAP Bölgesi toplam arazisi olan 7.526.600 Ha'ın %42'sinin ekilebilir arazi olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sırasında, bölge illeri tarım müdürlüklerinden alınan verilere göre,

ekilebilir arazi %14.7 lik bir artışla (483.247 Ha) 3.578.875 Ha'ya çıkmıştır. Kuru tarım alanı ekilebilir arazinin %79.22 sini (2.835.083 Ha) oluşturmaktadır. Anılan çalışmanın yapıldığı yıldan bu yana hem ekilebilir hem de kuru tarım arazisinde %10 civarında bir artış olduğu görülmektedir. Sulu tarım arazisi ise adı geçen çalışmada 223.127 Ha iken projemiz verilerine göre 604.763 Ha olarak saptanmıştır. Sulu tarım arazisi, ekilebilir arazinin %7.07 si iken aradan geçen altı yıllık sürede, %17.30 a ulaşmıştır.

Bu veriler GAP illerinde tarımsal alanda bir gelişmeye işaret etmektedir. Bu gelişme bazı arazilerin tarımsal üretime açıldığını, dolayısı ile tarımsal ürünlerde bir artışın söz konusu olduğunu göstermektedir. Sulu tarım arazilerinde görülen %10 civarındaki artışla tarımsal gelişmenin daha çok sulu tarıma yöneldiği ve ürün deseninde de buna bağlı değişiklikler bekleneceği düşünülmektedir. Bu durum GAP yöresinde tarımsal gelişmenin başladığını göstermekle birlikte sulu tarımla beraber bazı hastalık vektörlerinin de çoğalabileceği anlamına gelmektedir.

1996 da yayınlanan "Türkiye ve Dünya Tarımı İçinde GAP'ın Yeri ve Önemi" isimli çalışmada GAP İllerinde kullanılan yapay gübre yıllık toplam miktarı 716.965, Master Plan Taslağında yer alan 1998 verilerine göre 1.164.135 ton iken bu miktar 2000 yılında toplam 513.460 ton'a düşmüştür (76). Anılan çalışmada da belirtildiği gibi bu azalma 1994 Yılı'ndan itibaren uygulanan "Gübre Destekleme Primi"nin azaltılması, gübre fiyatlarının çok artması gibi nedenlere bağlanmaktadır. Bölgede gübre kullanımının Avrupa ülkeleri düzeyine yükseltilmesi ile tarımsal verimliliğin arttırılabilmesi için gerekli önlemlerin alınmasına gereksinim vardır.

İl tarım müdürlüklerinden alınan verilere göre, GAP illerinde 2000 yılında toplam 3.269.850 Kg pestisit kullanılmıştır. Mardin, Kilis ve Gaziantep'te Ha başına 2.00 – 2.79 Kg, diğer illerde hektar başına 2 Kg dan daha az pestisit kullanılmaktadır. Daha önceki yıllara ait pestisit kullanımı hakkında sayısal verilere rastlanmamıştır.

Bir uzman kaynağa göre tüm Türkiye'de 2000 Yılı'nda kullanılan pestisit miktarı, preparat olarak 33 Bin ton, etkili madde olarak 12.458 ton civarındadır (77).

İl tarım müdürlüklerinden alınan verilerde pestisit miktarından bahsedilirken preparat veya etkili madde olup olmadığı açıklanmamıştır. Aynı uzman kaynağa göre ülkemizde pestisit kullanımı, etkili madde olarak hektar başına 600 gr civarındadır (77). GAP illerinde bildirilen, hektar başına 2-2,79 Kg pestisit miktarının etkili maddeyi değil preparat miktarını ifade ettiği düşünülmektedir. Türkiye genelindeki oranda etkili madde olduğu varsayılırsa Mardin, Kilis, Gaziantep Batman ve Siirt illerinde hektar başına düşen pestisit etkili madde miktarının Türkiye genelindekinden fazla olduğu görülür. Tarım zararlılarına karşı kullanılan pestisitlerin ekim alanları genişledikçe ve ürün çeşitlendikçe artması ve doğrudan temas, su kirlenmesi ya da gıdalarda kalıntı sebebiyle insan sağlığına olumsuz etkileri beklenmelidir. Bölgede kullanılan pestisit cins ve etkili madde miktarlarının, uygulama biçim, zaman ve sürelerinin etkin bir şekilde izlenmesi zorunludur.

GAP Master Plan verilerine göre 1998 yılında bölgede 5,1 milyonu küçükbaş, 4,7 milyon kanatlı olmak üzere yaklaşık 11 milyon hayvan vardır. Aynı kaynağa göre 1998 yılında bölgede yaklaşık 622 bin ton süt, 36 bin ton kırmızı et, 5 bin ton beyaz et, 1,2 bin ton bal, 24,5 bin ton yumurta (16.000 adeti 1 ton sayılmış) üretilmiştir. Araştırma bulgularına göre 2000 yılında bölgede 5.290.293 küçükbaş, 616.028 büyükbaş, 106.066 tek tırnaklı ve 4.653.883 kanatlı olmak üzere 10.666.270 hayvan ve 129.176 arı kovanı vardır. Yine araştırma bulgularına göre 2000 yılında bölgede 360,634 milyon yumurta, 303.524 ton süt, 32.686,3 ton et, 150,26 ton balık ve 1.120.043 kg bal üretilmiştir.

1996 Yılı'nda yayınlanan "Türkiye ve Dünya Tarımı İçinde GAP'ın Yeri ve Önemi" isimli çalışmada GAP Bölgesi'nde küçükbaş hayvan (koyun, keçi) sayısı 6.886.970 olarak bildirilmiş iken projemizde il tarım müdürlüklerinden elde edilen verilere göre 2000 yılında

küçükbaş hayvan sayısı 5.290.293 tür (76). Küçükbaş hayvan sayısında, geçen süre içerisinde %23.2 oranında bir azalma görülmektedir.

GAP İdaresi'nin 1996 yılında yayınlanan anılan çalışmasında büyükbaş hayvan (Sığır, Manda) sayısı 589.840 iken, il tarım müdürlüklerinden alınan verilere göre 2000 yılında bu sayı 616.028 olmuştur. Geçen süre içinde büyükbaş hayvan sayısında %4 civarında bir artış vardır.

Yine 1996 yılında yayınlanan çalışmada GAP illerinde tek tırnaklı hayvan (at, katır, eşek) sayısı 214.090 iken bu sayı, il tarım müdürlüklerinden alına verilere göre 2000 yılında 106.066 ya düşmüştür. Tek tırnaklı hayvan sayısında geçen süre içinde azalma oranı %49.5 dir.

GAP Bölgesi'nde 1996 da yayınlanan çalışmaya göre kümes hayvanları (tavuk, kaz, ördek, hindi) sayısı 5.956.387 iken il tarım müdürlükleri verilerine göre 2000 yılında 4.653.883 bulunmuştur. Kümes hayvanları sayısında da %21.9 oranında bir azalma görülmüştür.

GAP illerinde yumurta verimi 1996 yılında yapılan çalışmaya göre 341.210.000 iken il tarım müdürlükleri verilerine göre 2000 yılında bu sayı 360.634.000 olmuştur. Yumurta veriminde %5.7 artma söz konusudur.

Ayrıca GAP illerinde daha önceki çalışmalarda dikkate alınmayan arıcılığın son yıllarda geliştiği izlenmektedir. İl tarım müdürlükleri verilerine göre 2000 yılında 129.176 adet arı kovanı bulunduğu saptanmıştır.

Et, Süt, bal ve balık üretimi konularında il tarım müdürlüklerinin hepsinden veri temini mümkün olamamıştır. Ancak GAP Master Plan verilerine göre genel olarak bakıldığında GAP Bölgesi'nde büyükbaş hayvan sayısı hariç diğer evcil hayvan sayılarında azalma görülmektedir. Bölgede hayvancılığa önem verilerek desteklenmesi gerekir.

Bölgedeki veteriner sayısının Avrupa Birliği standartlarına göre 10.000 büyük ve küçükbaş hayvana karşılık 1 olması gerekirken bölgede yaklaşık 40.000 hayvana karşılık 1 olduğu dikkati çekmiştir.

Zoonozlarla ilgili elimizde bölgeyle ilgili veteriner kontrol laboratuarlarının verileri vardır. Bu verilere göre 2000 yılında bölgede hayvanlarda sadece kuduz, kist hidatik ve brusella görülmektedir.

Değişik yıllara ait kayıtlara göre, GAP Bölgesi illerinde Kuduz, Ruam, Şarbon, Bruselloz, Salmonelloz, Kist Hidatik bulunmaktadır. Bu hastalıklar hakkında bölgede kapsamlı bir araştırma yapılmadığından hayvanlar arasında zoonozların ne oranda yaygın olduğu bilinmemektedir. Halk sağlığı açısından önemi çok büyük olan zoonotik hastalıkların yaygınlığı hakkında kapsamlı araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Gelişmiş birçok ülkede kontrol altına alınmış olan Kuduz'un başlıca kaynağı sahipsiz köpekler olduğundan insanlar için ölümcül olan bu hastalığın kontrolunda sahipsiz köpeklere yönelik önlemlerin etkinleştirilmesi zorunludur.

Yine insanlar için ölümcül olan ve tedavisi kolay olan Şarbon ve Ruam hastalıklarının GAP Bölgesi'nde hayvanlarda hala görülmesini kabullenmek mümkün değildir. Bu nedenle acilen eradikasyon programlarının başlatılması gerekmektedir.

Bruselloz, Teniyazis, Toksoplasmoz, Sığır Tüberkülozu, Kist Hidatik gibi hastalıkların kaynağı olan evcil hayvanlardan insana bulaşmasını önlemek için toplumun beslenme alışkanlıklarını iyileştirmeye yönelik (sığır etinden yapılmış çiğ köfte, taze sucuk ve pastırma, çiğ süt, çiğ sütten yapılmış taze peynir ve tereyağı) eğitim çalışmalarının etkinleştirmesi gerekmektedir.

Bölgede zoonotik hastalıkların insanlarda ne oranda yaygın olduğuna ait kapsamlı araştırma projelerinin yapılması halk sağlığı açısından son derecede önemli olup GAP Bölgesi insanının sağlıklı yaşaması ve GAP'ın başarılı olması için bu hastalıklara özel kontrol yöntemlerinin uygulanması gerekmektedir.

SONUÇLAR

GAP Bölgesi'nde var olan veya barajlar, sulama altyapıları, tarımda sulamanın yaygınlaşması, ürün deseninin ve tarımsal pratiklerin değişmesi, sanayileşme ve kentleşme sonucunda oluşacak ekolojik ve çevresel değişmelere bağlı olarak ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarını, özellikle su ile gelen hastalıkları ve nedenlerini belirlemeyi; ortaya çıkabilecek sağlık sorunları ve bunların önlenmesine yönelik politika, strateji ve uygulama yöntem ve araçlarını geliştirmeyi; ve bu alanda bir izleme ve değerlendirme sistemi kurmayı amaçlayan bu projede örneğe seçilen 1150 konuttan 1126 sına (%97,9 una) ulaşılabilmiştir. Bu konutlarda yaşayıp soru kağıdı uygulanabilen 7240 bireyden (hedeflenen birey sayısı 6900 olmasına rağmen) soru kağıdı uygulanarak, fizik ve laboratuvar muayeneleri yaparak; örneğe çıkan konutların bulunduğu yerleşim yerlerine yönelik olarak çevre soru kağıdı uygulanarak (ki bulunabilen veriler kayıtlardan alınmıştır); bölgedeki illere ilişkin tarım ve hayvancılık verilerini verilerini sağlamak için soru kağıtları uygulanarak (ki bulunabilen veriler kayıtlardan alınmıştır) toplanan verilerin değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

A. Demografik Verilere İlişkin Sonuçlar

I. Bölgede özellikle Siirt, Şırnak gibi illerde konutlarda yaşayan birey sayısı yüksektir.

II. Bölge halkının ortanca yaşı küçük, 15 yaşın altındaki nüfusun oranı (%43) ve yaşa göre bağımlılık oranı (%85) yüksektir. Nüfus piramidine göre son 10 yılda azalma olmakla birlikte piramidin tabanı hala geniştir.

III. Bölgede KDH, GDH ve nüfusun yıllık doğal artış hızı özellikle bölgenin doğusundaki illerde yüksektir.

IV. Brass Tekniğine göre yapılan düzeltmelere göre, 1990 dan 2000 e hafif düzelme olmakla birlikte, 2000 yılında bölgede BÖH Türkiye genelindekinden yüksek (‰60), Doğuşta Beklenen Yaşama Süresi ise düşüktür (60 yıl). Oysa 1990 dan 2000 e Türkiye genelinde bu konularda önemli ölçülerde iyileşmeler görülmüştür.

V. Bölgedeki ailelerin %71,4 ü çekirdek aile, % 27,8 i geniş aile, ‰8 i parçalanmış aile yapısındadır. Ancak bölgenin doğusundaki illerde geniş aile oranı yüksektir ve Şırnak'ta %50 nin üzerindedir.

VI. Bölgede özellikle kadınlar arasında okuryazarlık ve 12+ yaşta okullaşma oranı düşüktür. Bu oranlar bölgenin doğusundaki illerde daha da düşüktür.

VII. Bölgede 7+ yaştaki erkeklerin %11 i, kadınların % 43 ü okur-yazar değildir.

VIII. Bölgede 12-14 yaş grubundaki kızların %25 den fazlası, erkeklerin %12 den fazlası ilköğretimi terk etmiş durumdadır.

IX. Bölgede hem erkeklerde hem kadınlarda evlilik oranı düşüktür.

X. Bölgede halen evli kadınların %29,1 i 1. dereceden, %13,7 si 2. dereceden olmak üzere %42,8 i eşi ile akrabadır. Bu oran Şanlıurfa ve Diyarbakır' da daha da yüksektir.

XI. Bölgede işsizlik yaygındır (erkeklerde %22,4,) ve Doğu Anadolu Bölgesi' ndekinden de yüksek oranlardadır.

XII. Bölgede kadınlar arasında Türkçe bilmeme oranı yüksektir (%22). Bu oran bölgenin doğusundaki illerde ve kırsal kesimde daha da yüksektir.

XIII. Bölgede evde ağırlıklı olarak Türkçe konuşulan iller sadece Gaziantep, Kilis ve Adıyaman' dır.

XIV. Bölgedeki ailelerin %25 i araştırma sırasında oturdukları yere göçle gelmişlerdir. Başlıca göç nedeni ekonomik sorunlardır. Siirt, Şırnak, Mardin ve Diyarbakır en çok göç alan illerdir.

B. Konut Koşullarına İlişkin Sonuçlar

I. Bölgedeki konutların %50 den fazlasının içme-kullanma suları yetersizdir.

II. Özellikle bölgenin doğusundaki illerde konutların şebekeden su sağlama olanağı %50 lere düşmektedir. Tüm illerin kırsal kesimlerinde de bu oran %50 lere düşmektedir.

III. Bölgedeki yerleşim yerlerinin su kaynaklarının çevresinde suyu kirletebilecek faaliyetlerin oranı yüksektir. Adıyaman genelinde ve Şırnak, Diyarbakır ve Şanlıurfa kırsalında su kaynaklarının çevresinde kaynak koruma önlemleri alınmama oranı yüksektir. Özellikle bölgenin doğusundaki kırsal kesimde ve Şırnak genelinde suların klorlanma oranları düşüktür. Örneğe alınan konutlarda bu bakiye klor bulunma oranları daha da düşüktür. Bu durum bölgede konutlara sağlıklı su sağlanma oranlarının Türkiye genelinden çok düşük olduğuna işaret eder.

IV. Bölgedeki yerleşim yerlerindeki suların kırsalda yaklaşık %75 i, kentselde yaklaşık %25 i bakteriyolojik ve kimyasal analizlere göre içmeye uygun değildir. Şebeke suyu kullanan ailelerin %32 sinin suları sık sık kesilmektedir. Bu durum bölgede konutlara sağlıklı su sağlanma oranlarının Türkiye genelinden çok düşük olduğuna işaret eder.

V. Bölgenin kırsal kesiminde (özellikle Mardin ve Şırnak kırsalında) evde bağımsız mutfak, bağımsız tuvalet ve bağımsız banyo bulunma oranı düşüktür.

VI. Bölgedeki konutların tuvaletlerinin %50 si (kırsalda %75 i) sağlıksızdır. Bu tuvaletlerin kırsal kesimde yaklaşık %70 inde, kentsel kesimde yaklaşık %30 unda (Şanlıurfa' da sırasıyla %83 ve %40) yıkama yeri ve sabun bulunmamaktadır.

VII. Şırnak ve Mardin kentselinde konutların tuvaletlerinin yaklaşık %30 u kanalizasyona bağlı değildir.

VIII. Bölgede evde hayvan besleyen aile oranı kentselde %20, kırsalda %75 tir.

IX. Bölgedeki konutlarda yaşayanların %68 i sivrisinekten, %73 ü kara sinekten yakınmaktadır.

X. Bölgedeki konutların %48 inde çöpler kapaklı bidonlarda biriktirilmemekte, %39 unda çeşitli tipte katı atıklar birlikte toplanmaktadır.

XI. Bölgedeki konutların %23 ü katı atık depolama alanı olmayan yerleşim yerlerindedir.

XII. Katı atık depolama alanı bulanan yerlerdeki konutların %22 si bu alanların düzenli olarak ilaçlanmadığı yerleşim yerlerindedir.

C. Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma İle İlgili Sonuçlar

I- Bölgede herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı aile reisi oranı Türkiye genelinin neredeyse yarısı (yeşil kartlılar dahil %58, Şanlıurfa ve Mardin' de %50 den de azı) kadardır

II- Bölge halkının %5 i ailede hastalanan bireyi hiç kimseye, hiçbir yere götürmemektedir.

III- Bölgede hastalanan bireylerin ilk götürüldüğü üç yer sırasıyla devlet hastanesi, özel hekim / özel hastane, sağlık ocaklarıdır. Sadece Adıyaman'da sağlık ocakları 1. sıraya gelmektedir.

IV- Bölgedeki sağlık ocağı personelinin, aşı yapmak dışında nedenlerle, ev ziyaretleri çok düşük (%1-%10 gibi) oranlardadır. Bu oranlar kapalı sağlık ocağı ve sağlık evi oranlarının yüksekliği ve personel yetersizliği ile bütünüyle açıklanamayacak derecede düşüktür.

V- Bölgedeki ailelerin yaklaşık %17,9 u sağlık ocaklarına hiç gitmemiştir. Gidenlerin %35 i memnun kalmamıştır. Başlıca memnun kalmama nedeni ilgisizliktir (%65).

VI- Bölgedeki sağlık ocaklarının %13,4 ü, sağlık evlerinin %71,7 si kapalıdır. Sağlık ocaklarında personel başına düşen nüfus Türkiye genelinin 2-3 katıdır.

D. Üreme Sağlığına İlişkin Sonuçlar

I. Bölgede Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin illerinde ilk evlenme yaşı ortalamaları günümüzde dahi (genç yaşlarda) düşüktür (16-17).

II. Bölgede Batman, Siirt, Şırnak illerinde ve Mardin ili kırsalında ilk gebelik yaşı ortalamaları 18 yaşın altındadır.

III. Bölgede doğurganlık Türkiye genelinin yaklaşık 2 katıdır. Şanlıurfa, Batman, Diyarbakır ve Siirt' te 2 katından da yüksektir. Güncel olarak (25-34 yaş grubunda) doğurganlığın en yüksek olduğu iller Siirt, Şırnak ve Mardin' dir.

IV. İleri yaştaki kadınlarda daha çok olmak üzere bölgedeki her kadın yaklaşık 0,76 kez düşük yapmış ve 0,81 kez canlı doğan çocuğunu ölümle kaybetmiştir. %7,5 i ise en az 1 kez ölü doğum yapmıştır. Bu değerler Türkiye genelindeki değerlerden yüksektir.

V. Bölgedeki gebelerin neredeyse tamamına doğum öncesi, doğum yapan kadınların neredeyse tamamına doğum sonrası bakım hizmeti verilmemekte; 4/5 ine hiç tetanoz aşısı yapılmamaktadır. Bu değerler Türkiye genelindekilerle mukayese edilemeyecek derecede düşüktür. Bu oranlar kapalı sağlık ocağı ve sağlık evi oranlarının yüksekliği ve personel yetersizliği ile bütünüyle açıklanamayacak derecede düşüktür.

VI. Bölgenin doğusundaki illerde doğumların %50 den fazlası ara ebelerinin yardımıyla yapılmaktadır. Doğum yapan kadının yaşı gençleştikçe ve eğitim düzeyi yükseldikçe ara ebelerinin yardımıyla yapılan doğumların oranı azalmakta ve sağlık kuruluşlarında yapılan doğumların oranı artmaktadır.

VII. Bölgede hem erkekler arasında hem kadınlar arasında gebeliği önleyici yöntemlerin duyulma oranı Türkiye geneline göre oldukça düşüktür. Bu oran bireyin eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. En çok duyulan yöntemler oral kontraseptifler ve RİA dır.

VIII. Bölgede kadın tarafından istenmeyen son gebeliklerin oranı Türkiye genelinden yüksektir. En yüksek olduğu iller Batman, Diyarbakır, Siirt ve Şırnak' tır.

IX. Kadınlar arasında yaşayan çocuk sayısı arttıkça başka çocuk istememe oranı artmakla birlikte – özellikle 2 ve 3 çocuklularda - Türkiye genelinden düşüktür.

X. Bölgede hem erkeklerin hem kadınların ideal çocuk sayısı ortancası 3 tür. Buna karşın yaşayan çocuk sayısı ortalaması gebelik geçirmiş tüm kadınlar arasında 4,71, gebelik geçirmiş 45-49 yaş grubundaki kadınlar arasında 6,56 dır.

XI. Bölgede 15+ yaşta ve evlenmiş kadınların yaklaşık %55 i herhangi bir gebeliği önleyici yöntemi hiç kullanmamıştı, %31 i araştırma sırasında kullanmaktaydı.

Hiç kullanmama oranı Türkiye genelinin çok üstünde ve halen kullanma oranı ise Türkiye genelinin yaklaşık yarısı kadardır. Kadının eğitim düzeyi yükseldikçe araştırma sırasında kullanma oranı artmaktadır. Eğitimde ise özellikle okuryazar olma ve ortaokul (ilköğretim) mezunu olma önceki eğitim düzeylerine göre sıçrama sayılabilecek bir artışla dikkati çekmektedir.

XII. Bölgede araştırma sırasında herhangi bir yöntem kullanmakta olanların en çok kullandıkları yöntem Türkiye genelinin tersine geri çekme değil, RİA dır. Araştırma sırasında herhangi bir yöntem kullananların %73 ü etkin yöntemleri kullanmaktadır ki, bu da, Türkiye genelinden yüksek bir orandır. Ancak geri çekme Şırnak' ta tek, Adıyaman ve Batman' da ise başlıca yöntemdir.

XIII. Bölgede gebeliği önleyici yöntemlerin başlıca öğrenildiği kişiler sırasıyla sağlık personeli ve akraba/arkadaştır. Başlıca edinildiği yer ise sağlık ocaklarıdır.

E. Çocuk Sağlığına İlişkin Sonuçlar

I. Bölgede 0-59 aylık çocuklar tüm nüfusun %14,6 sını oluşturmaktadır ki bu oran Türkiye genelindekinin yaklaşık 1,5 katıdır. Bu oran Kilis, Şırnak, Şanlıurfa ve Mardin'de Türkiye genelinin 2 katına çıkmaktadır.

II. Bölgedeki 0-59 aylık çocukların %95 i sağlık evi ebeleri tarafından hiç izlenmemiştir ki bu oran Türkiye geneline göre çok düşüktür.

III. Annelerinin ifadesine göre bu çocukların sadece %1,4 ü özürlüdür. Doğumsal özürlü oranı %0,9 dur.

IV. Çocukları ilk bir saat içinde emzirmeye başlayanların oranı (%35,0) Türkiye genelinin yaklaşık 2/3 ü kadardır. Bölgede doğan çocukların %35 ine ilk verilen gıda şekerli sudur. Şırnak ve Mardin' de yenidoğan bebeğe ilk gıda olarak şekerli su verilme oranları oldukça yüksektir (sırasıyla %73,3 ve %64,2).

V. Bölgede bebeklere ek gıdaya başlanmasında da geç kalınmaktadır. En geç başlandığı yer hem kırsalda hem kentselde Şanlıurfa'dır.

VI. Bölgede bebeklere ilk verilen ek gıdalar arasında çay-bisküvi ve hazır mamalar önemli bir yer tutmaktadır.

VII. Bölgedeki 0-59 aylık çocukların %18 ine hiç aşı yapılmamıştır, %17 sine aşı yapılıp yapılmadığı aile tarafından bilinmemektedir, %34,7 si ise eksik aşılıdır. Tam aşılı çocuk oranı %30 da kalmaktadır. Bu oran kapalı sağlık ocağı ve sağlık evi oranlarının yüksekliği ve personel yetersizliği ile bütünüyle açıklanamayacak derecede düşüktür. Bu oranın en düşük olduğu iller Şırnak ve Mardin' dir. Hiç aşı yapılmamış oranının en yüksek olduğu il ise Şanlıurfa' dır.

VIII. Ailelerine göre 0-59 yaş grubundaki çocukların yaklaşık %13 ü kızamık geçirmiştir. 12-23 aylık çocuklar arasında kızamık açısından tam aşılı çocuk oranı %62,7 dir ve Türkiye genelinden düşüktür. GAP Bölgesi' nde görülen kızamık olgu sayıları da Türkiye genelindekinin ½ sinden fazladır.

IX. 12-23 aylık çocuklar arasında kızamık aşılama oranı %62,7 , BCG %76,7, DBT+Polio III %62,0, Hepatit BIII %44 dür.

X. Bölgedeki 0-59 aylık çocukların yaklaşık %37 si (bunların yaklaşık ½ si çok bodur olmak üzere) bodur (kısa boylu), %15 i kavruk (ağırlıkça malnütrisyonlu) ve %4,5 i zayıf (boya göre ağırlığı az) tır. Bu oranlar Türkiye genelinin yaklaşık 2 katıdır. Bodurluk oranı Diyarbakır' da %46 ya, Şanlıurfa' da %45 e, Mardin' de %43 e; kavrukluk oranı Şırnak ve Şanlıurfa' da %21 e; zayıflık oranı Kilis ve Şırnak' ta %12 ye ulaşmaktadır.

XI. Bölgede 0-59 aylık çocuklar arasında son 1 ayda öksürüklü hastalık geçiren sıklığı %27,5 (Gaziantep' te %42,8); son 15 gün içinde ishalli hastalık geçiren sıklığı %29,5 (Siirt' te %74,6, Şırnak' ta %63,9) olarak belirlenmiştir.

F. Sigara Kullanımı İle İlgili Sonuçlar

I. Bölgedeki konutların %70 inde sigara içilmektedir.
II. 15 yaş üzeri kişilerde sigara içme prevalansı %29,5 tir. Bölgedeki 15+ yaştaki erkeklerin %50 si, kadınların %12 si sigara kullanmaktadır. Bu bulgular sigara kullanımının özellikle erkeklerde önemli bir sorun olduğunu göstermektedir.

G. Kronik (Süregen) Hastalıklarla İlgili Sonuçlar

I. Kendi ifadelerine göre bölgedeki 5+ yaştaki erkeklerin %5,4 ü, kadınların %3,5 i özürlüdür.
II. Kendi ifadelerine göre bölgedeki 5+ yaştaki erkeklerin %1 e yakını, kadınların %2 si diyabetik (şeker hastası) tir.
III. Kendi ifadelerine göre bölgedeki 5+ yaştaki erkeklerin %0,2 si, kadınların %1,5 i guatr hastasıdır.
IV. Kendi ifadelerine göre bölgedeki 5+ yaştaki erkeklerin %1,4 ü, kadınların %5,4 ü hipertansiftir. Hasta sayıları düşük bildirilmiş olsa da, ilginç olan bu hastalıktaki erkek/ kadın oranı olan 1/3 ila ¼ oranının korunuyor olmasıdır.
V. Araştırma sırasında aktif tüberkülozlu saptanamamakla birlikte var olduğu açıktır. Çünkü sağlık müdürlüklerinin kayıtlarında vardır. Araştırma sırasında bu ve benzeri hastalıkların (trahom, şark çıbanı, sıtma gibi) araştırma örneğinde aranmasına rağmen bulunamamasının nedeni, toplumda belirli bir sıklığın altına düşen hastalıkların aranmakla (depistajla) değil, çok yönlü ve tüm toplumu kapsayıcı biçimde hizmet veren (alan hakimiyeti stratejisi ile çalışan) sağlık örgütlerinin toplumdaki herkesi sürekli ve düzenli olarak gözetim ve denetim altında bulundurması ile saptanabileceği gerçeğidir. Bunun dışında olgu bulabilmek için riskin yüksek olduğu yerlerde ve zamanlarda tarama yapılması gerekir.

H. Bulaşıcı Hastalıklarla İlgili Sonuçlar

I. Bölgede yaşayan 5+ yaştaki erkeklerin %1,0 ının, kadınların %1,5 inin, 0-59 aylık çocukların %0,5 inin geçirilmiş şark çıbanı skatrisine sahip oldukları belirlenmiştir.
II. Bölgede yaşayan 5+ yaştaki erkeklerin ve kadınların %1,6 sı, 0-59 aylık çocukların %0,3 ü geçirilmiş trahom öyküsü vermişlerdir. Bu sıklıklar Şırnak, Mardin ve Diyarbakır'da daha yüksektir.
III. Bölgede yaşayan 5+ yaştaki erkeklerin %6,6 sı, kadınları %7,1 i, 0-59 aylık çocukların %1,4 ü geçirilmiş sıtma öyküsü vermişlerdir. Bu sıklıklar da Diyarbakır, Şırnak ve Batman'da daha yüksektir.
IV. Bu üç hastalıkta aranmasına rağmen aktif olgu saptanamamıştır. Buna karşın sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Türkiye' de görülen sıtma olgularının 4/5 i, trahom olgularının ½ si ile ¼ ü bölgede görülmektedir. Bunun nedeni, toplumda belirli bir sıklığın altına düşen hastalıkların aranmakla (depistajla)

değil, çok yönlü ve tüm toplumu kapsayıcı biçimde hizmet veren (alan hakimiyeti stratejisi ile çalışan) sağlık örgütlerinin toplumdaki herkesi sürekli ve düzenli olarak gözetim ve denetim altında bulundurması ile saptanabileceği gerçeğidir. Bunun dışında olgu bulabilmek için riskin yüksek olduğu yerlerde ve zamanlarda tarama yapılması gerekir.

V. Vektörlerle bulaşan hastalıkların bölgede yaygın olarak bulunması için gerekli koşulların (vektör üremesi için için uygun ortamların ve vektörlerin) yaygın olarak bulunduğu da (Bakınız: konut koşulları ve çevre verilerine ilişkin sonuçlara) araştırma sırasında belirlenmiştir.

VI. Uygun koşullarda taşınamayan gaita örneklerinde bakılmasına karşın, gaita örneklerinin yaklaşık %6 sında SS besiyerinde üreme olması, bölgede su ve besinlerle bulaşan hastalıkların yaygın olabileceğine işarettir. Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Türkiye' de görülen tifo olgularının neredeyse tamamının, amipli dizanteri olgularının ½ sinin, diğer ishalli hastalıkların 1/10 unun bu bölgede görülmesi de bu görüşü desteklemektedir.

VII. Bölgede yaşayan 5+ yaştaki erkeklerin yaklaşık %42 sinin ve kadınların yaklaşın %46 sının, 0-59 aylık çocukların yaklaşık %32 sinin gaitasında 1 ya da daha çok parazit saptanmıştır. 5+ yaştaki erkeklerde en çok görülen 5 parazit sırasıyla Entemoeba coli, Giardia intestinalis, Trichuris trichura, Hymenolepis nana ve Ascaris lumbricoides; kadınlarda Entemoeba coli, Giardia intestinalis, Ascaris lumbricoides, Trichuris trichura, ve Entemoeba histolitica; 0-59 aylık çocuklarda Giardia intestinalis, Entemoeba coli, Hymenolepis nana, B. hominis ve Ascaris lumbricoides' tir.

VIII. 5+ yaştaki erkeklerde ve kadınlarda Gaziantep' te Trichuris trichura; Diyarbakır, Mardin ve Batman' da Giardia intestinalis birinci sıradadır. Kadınlarda Şanlıurfa' da da Giardia intestinalis birinci sıradadır. 0-59 aylık çocuklarda Adıyaman' da Entemoeba coli, Siirt' te Hymenolepis nana birinci sıraya geçmektedir.

IX. Bölgede sulu tarım alanları yoğun olan illerle olmayan iller arasında bakteriyolojik ve parazitolojik hastalıklar açısından belirgin bir fark saptanamamıştır.

X. Bölgede özellikle teniaziz ve toksoplazmoziz açısından risk etkeni olan çiğ köfte yeme alışkanlığı yaygındır. Bu alışkanlık özellikle Gaziantep, Kilis, Adıyaman ve Şanlıurfa' da yaygındır.

XI. Bölgede özellikle bruselloz ve sığır tüberkülozu açısından bir risk etkeni olan çiğ süt ya da çiğ sütten yapılmış gıdaların (taze peynir ve tereyağı) tüketilme alışkanlığı da yaygındır. Bu alışkanlık özellikle Gaziantep ve Şanlıurfa' da yaygındır.

I. Fizik Çevreyle İlgili Sonuçlar

I. Bölgedeki konutların %50 den fazlasının içme-kullanma suları yetersizdir.

II. Özellikle bölgenin doğusundaki illerde konutların şebekeden su sağlama olanağı %50 lere düşmektedir. Tüm illerin kırsal kesimlerinde de bu oran %50 lere düşmektedir.

III. Bölgedeki yerleşim yerlerinin su kaynaklarının çevresinde suyu kirletebilecek faaliyetlerin oranı yüksektir. Adıyaman genelinde ve Şırnak, Diyarbakır ve Şanlıurfa kırsalında su kaynaklarının çevresinde kaynak koruma önlemleri alınmama oranı yüksektir. Özellikle bölgenin doğusundaki kırsal kesimde ve Şırnak genelinde suların klorlanma oranları düşüktür. Örneğe alınan konutlarda

bu bakiye klor bulunma oranları daha da düşüktür. Bu durum bölgede konutlara sağlıklı su sağlanma oranlarının Türkiye genelinden çok düşük olduğuna işaret eder.

IV. Bölgedeki yerleşim yerlerindeki suların kırsalda yaklaşık %75 i, kentselde yaklaşık %25 i bakteriyolojik ve kimyasal analizlere göre içmeye uygun değildir. Şebeke suyu kullanan ailelerin %32 sinin suları sık sık kesilmektedir. Bu durum bölgede konutlara sağlıklı su sağlanma oranlarının Türkiye genelinden çok düşük olduğuna işaret eder.

V. Bölgede Adıyaman, Gaziantep ve Batman kentselinde kış aylarında, sınır değerleri aşmamakla birlikte, belirgin hava kirliliği vardır. Başlıca kaynağı ise trafiktir.

VI. Bölgede özellikle kentsel kesimde toprak sıvı atıklar, katı atıklar ve çarpık yerleşim aracılığıyla yoğun şekilde kirletilmektedir.

VII. Bölgede Mardin ili dışında kanalizasyonun konutlara ulaşma durumu oldukça iyidir. Mardin' de %70 den fazlası kanalizasyondan yararlanabilen yerde olan konut oranı kentselde %0,0 dır.

VIII. Bölgede Kilis, Gaziantep, Batman, Diyarbakır ve Mardin illerinin kentselindeki konutların %83 ile %100 ü endüstriyel kaynaklı atık suların bulunduğu yerleşim yerlerindedir .

IX. Bölgede katı atıkların toplandığı yerleşim yerlerindeki konutların yaklaşık ½ sinin katı atıkların kapaklı bidonlarda toplanmadığı, %39 unda evsel, tıbbi ve endüstriyel nitelikli katı atıkların karışık toplandığı, %64 ünün yeterli katı atık toplama aracının olmadığı, %23,2 sinin katı atık depolama alanının bulunmadığı yerlerde olduğu belirlenmiştir.

X. Katı atık depolama alanı bulunan yerlerdeki konutların %42 sinin bu depolamanın düzenli yapılmadığı, %22 sinin bu alanların ilaçlanmadığı yerlerde olduğu saptanmıştır.

XI. Bölgede konutların neredeyse tamamı tıbbi atıkların ayrı olarak toplandığı yerlerdedir.

XII. Bölgede kentsel yerleşim yerlerindeki konutların %84,4 ü gürültü kirliliği olan yerlerdedir ve başlıca etken trafiktir.

XIII. 12 yıllık verilere göre bölgenin ikliminde henüz bir değişiklik saptanamamıştır.

J. Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Sonuçlar

I. Bölgede ekilebilir arazi ve sulu tarım yapılan arazi miktarları yıldan yıla artmaktadır.

III. Sulu tarım yapılan alanlarda ürün deseni endüstri bitkileri yönünde değişmektedir. 2000 yılında endüstri bitkileri ekilen alan tahıllardan sonra (2. sırada) gelmektedir.

III. Bölgede hektar başına kullanılan gübre miktarı düşmektedir. Bu durum bölgede verim azalmasına yol açabilir.

IV. Bölgede hektar başına kullanılan pestisit miktarı (etkin madde olarak) Adıyaman, Diyarbakır ve Şanlıurfa dışında Türkiye genelinden yüksektir. Bu durum tarım alanlarının ve doğal su kaynaklarının pestisitlerle kirlenmesiyle sonuçlanabilir.

V. Bölgede büyükbaş hayvanlar dışında hayvan varlığında azalma dikkati çekmektedir. Buna paralel olarak üretilen hayvansal ürün miktarlarında da azalma söz konusudur.

VI. Bölgede veteriner hekim sayısı çok yetersizdir. Olması gerekenin ¼ ü kadar veteriner hekim vardır.

VII. Bölgedeki hayvanlarda çeşitli zoonotik hastalıklara rastlanmaktadır. Bunların bir kısmı kolayca kontrol edilebilecek hastalıklardır. Bu durumda, bölgede çiğ köfte ve çiğ süt ya da çiğ süt ürünlerinin tüketim alışkanlığının yaygın olması da göz önüne alındığında, bölgede yaşayan insanların zoonotik hastalık riski altında olduğu açıktır.

10- RİSK ALTINDA BULUNAN BÖLGELER VE ÖNCELİKLİ MÜDAHALE ALANLARI

Projenin bölge geneline ilişkin sonuçları "9. Sonuçlar" bölümünde listelenmiştir. Bu sonuçlara göre risk altında bulunan bölgeler şöyle betimlenebilir:

A. Aşırı Doğurganlık Riski

I. Şırnak, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde konutta yaşayan birey sayısı ortancası yüksektir.
II. Şırnak'ta ve Kilis'te kaba doğum hızı ve yıllık doğal nüfus artış hızı; Şırnak ve Mardin'de ve Batman kentselinde genel doğurganlık hızı yüksektir.
III. Brass tekniğine göre yapılan hesaplamalarda Adıyaman, Batman, Siirt ve Mardin'de yıllık nüfus artış hızının; Şırnak, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Mardin'de kaba doğum hızının; Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak'ta kaba ölüm hızının; Mardin, Batman ve Şırnak'ta bebek ölüm hızının yüksek olduğu belirlenmiştir. Doğuşta beklenen yaşam süresinin en düşük olduğu iller bölge geneline yakın olmakla birlikte Mardin, Batman ve Şırnak'tır.
IV. Şırnak, Mardin, Siirt ve Diyarbakır'da geniş aile oranı yüksektir.
V. Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin illerinde kadınların ilk evlenme yaşı genç yaşlardaki kadınlarda dahi 18 yaşın altındadır.
VI. Batman, Siirt, Şırnak genelinde ve Mardin kırsalında tüm evlenmiş kadınların ilk gebelik yaşı 18 in altındadır.
VII. Siirt, Şırnak ve Mardin güncel olarak (25-34 yaş grubunda) doğurganlığın yüksek olduğu yerlerdir.

Bu durumda bölgenin doğusundaki 6 ilin bölge geneline göre daha yüksek oranda aşırı doğurganlık riski altında olduğu söylenebilir.

B. Yetersiz Eğitim Riski

I. Siirt, Şırnak, Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman ve Mardin'de erkekler arasında okuryazar olmayan oranı %10 un üzerindedir (Siirt'te %17,9).
II. Şırnak, Şanlıurfa, Siirt, Mardin, Diyarbakır ve Batman'da kadınlar arasında okuryazar olmayan oranı %45 in üzerindedir (Şırnak ve Şanlıurfa'da sırasıyla %54,3 ve %52,3).
III. Diyarbakır'da 7-14 yaş grubundaki erkeklerin %10 dan fazlası okuryazar değildir. Batman'da ise 15-19 yaş grubundaki erkeklerin %10 dan fazlası okuryazar değildir.
IV. Diyarbakır'da 7-11 yaş grubundaki erkeklerin %15 den fazlasının okula devam etmediği belirlenmiştir.
V. Şanlıurfa ve Siirt'te hem kırsal hem kentsel kesimde, Mardin ve Diyarbakır kırsalında, Adıyaman ve Batman kentselinde 12-14 yaş grubu erkeklerin %10 dan fazlasının ilköğretime devam etmediği saptanmıştır (Şanlıurfa kırsalında %25,0, kentselinde %24,3 e çıkmaktadır).
VI. Şanlıurfa kırsalında 7-19 yaş grubunda okuryazar olmayan kadın oranı %45 civarında, kentselinde %20 den fazla; Diyarbakır kırsalında %30 dan fazla, kentselinde %10 dan fazladır. Şırnak kentselinde 15-19 yaş grubunda aynı oran %66,7, Batman kentselinde ise %36,0 dır.
VII. Şırnak, Şanlıurfa, Mardin genelinde ve Diyarbakır kırsalında 12-14 yaş grubu kızların %30 dan fazlası (Şırnak'ta %50 si) okula devam etmemektedir.

VIII. Şanlıurfa ve Diyarbakır kırsalında 7-11 yaş grubundaki kızların sırasıyla %50 den fazlası ve %40 a yakını okula devam etmemektedir. Bu oran Mardin kırsalında %29, Siirt kırsalında %22, Şanlıurfa kentselinde %21 dir.

IX. Şırnak, Mardin, Siirt, Batman ve Diyarbakır'da kadınların %30 dan fazlası Türkçe'yi hiç bilmemektedir (Şırnak'ta %42,6 sı).

X. Şırnak, Batman, Diyarbakır, Siirt ve Şanlıurfa genelinde, Adıyaman kırsalında ve Mardin kentselinde erkeklerin %50 den fazlasının evde ağırlıklı olarak Kürtçe konuştuğu saptanmıştır. Mardin kırsalında ise erkeklerin %50 sinden fazlası evde ağırlıklı olarak Arapça konuşmaktadır.

XI. Şırnak, Batman, Siirt, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa genelinde kadınların %50 den fazlası evde ağırlıklı olarak Kürtçe konuşmaktadır.

Bu durumda Gaziantep ve Kilis illeri dışında bölgede özellikle kırsal alanlarda ve özellikle kadınlar arasında yetersiz eğitim riski bulunduğu söylenebilir.

C. Özürlülük Riski

I. Şanlıurfa'da evlenmiş kadınların %53,4 ü, Diyarbakır'da ise %47,6 sı akraba evliliği yapmıştır. Şanlıurfa ve Batman'da 1. dereceden akraba evlilikleri yaygındır.

Bu durumda özellikle Şanlıurfa, Diyarbakır ve Batman illerinde özürlü çocuk doğma riskinin yüksek olduğu söylenebilir.

D. İşsizlik Riski

I. Mardin, Batman ve Siirt illerinde işsizlik erkekler arasında %30 un üzerindedir (Mardin'de %41,7).

II. Siirt, Şırnak, Mardin, Diyarbakır, Adıyaman kentsellerinde ailelerin %40 dan fazlası göçle gelmişlerdir.

III. Şanlıurfa ve Mardin'de sosyal güvencesi olmayan aile reisi oranı %50 den fazladır (bölge genelinde %42).

Bu durumda bölgenin doğusundaki illerin bir işsizlik riski altında olduğu söylenebilir.

E. Yetersiz ve Sağlıksız İçme-Kullanma Sularıyla Bulaşabilen Hastalık Riski

I. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Diyarbakır, Kilis ve Siirt kentselinde konutların tamamının içme-kullanma suyu yetersizdir. Şanlıurfa genelinde Adıyaman ve Mardin kentselinde ve Siirt kırsalında konutların %80 den fazlasının içme-kullanma suyu yetersizdir.

II. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Mardin kentselinde konutların %50,2 sine su şebekesinden su sağlanmaktadır. Siirt kırsalında bu oran %47,4, Şanlıurfa kırsalında %65,5 ve Şırnak kentselinde %68,4 tür. Örneğe çıkan konutlar bazında bu oranlar Diyarbakır kırsalında %37,0, Siirt kırsalında %37,1, Şırnak kırsalında %40,0, Şanlıurfa kırsalında %53,6, Batman kırsalında %54,3 tür.

III. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Adıyaman, Şırnak, Diyarbakır ve Şanlıurfa kırsalında içme suyu kaynağında kaynak koruma önlemleri alınan yerdeki konutların oranı düşüktür (sırasıyla %2,5, %8,9, %50,2, %77,3). Adıyaman kentselinde de böyledir (%71.9).

IV. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Şırnak, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Adıyaman ve Şanlıurfa kırsalında ve Şırnak kentselinde içme suları düzenli olarak klorlanmakta olan yerlerdeki konutların oranı düşüktür (sırasıyla %0,0, %2,3, %36,1, %39,8, %60,0, %60,2).

V. Örneğe çıkan konutlar bazında Şırnak, Adıyaman, Mardin ve Diyarbakır kentselinde şebeke suyu kullanan konutların %50 den fazlasının suları sık sık kesilmektedir (sırasıyla %92,0, %69,2, %63,0, ve %50,8).

VI. Örneğe çıkan konutlar bazında Mardin ve Şırnak kırsalında bağımsız mutfağı olan konut oranı %50 nin altındadır. Adıyaman, Şanlıurfa ve Mardin kırsalında bağımsız tuvaleti bulunan konut oranı %25 in altındadır. Şırnak, Şanlıurfa, Mardin ve Batman kırsalında içinde bağımsız banyosu bulunan konut oranı %50 nin altındadır.

VII. Örneğe çıkan konutlar bazında Şanlıurfa kentselde konutların %60 a yakınında, Şırnak ve Mardin kentselinde %48 inde, Siirt kentselinde %45 inde tuvalet sağlığa uygun değildir.

VIII. Örneğe çıkan konutlar bazında Şırnak kentselinde konutların %32,0 ının, Mardin kentselinde konutların %28,0 ının tuvaletleri kanalizasyona bağlı değildir.

IX. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Mardin kentselinde konutların tamamı %70 den azı kanalizasyondan yararlanabilen yerdedir.

X. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Kilis, Gaziantep, Batman, Diyarbakır ve Mardin kentselinde konutların %83 den fazlası endüstriyel kaynaklı atık suların bulunduğu yerleşim yerindedir.ü

XI. Bölgenin tarımsal alanlarında gereğinden fazla pestisit kullanımı söz konusudur.

Bu durumda, Gaziantep kentselinde daha az olmakla birlikte bölgedeki tüm illerde hem kentsel hem kırsal kesimde yetersiz ve sağlıksız içme-kullanma suları ile bulaşabilen hastalıkların riskinin yüksek olduğu söylenebilir.

F. Katı Atık Yönetiminin Yetersizliği Nedeniyle Oluşabilecek Hastalıklar Riski

I. Örneğe çıkan ve katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim yeri bazında Şırnak, Kilis, Diyarbakır kentselinde konutların tamamının; Batman kentselinde %91,4 ünün; Adıyaman kentselinde %38,1 inin; Şanlıurfa kentselinde ise %30,2 sinin çöpleri kapaklı bidonlara toplanmamaktadır.

II. Örneğe çıkan ve katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim yeri bazında Şırnak, Kilis, Diyarbakır kentselinde konutların tamamının; Mardin kentselinde %49,8 inin; Adıyaman kentselinde %28,1 inin evsel, tıbbi ve endüstriyel atıkların ayrı toplanmadığı yerlerde olduğu belirlenmiştir.

III. Örneğe çıkan ve katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim yeri bazında Adıyaman, Diyarbakır, Kilis, Şırnak ve Şanlıurfa

kentselinde konutların %100 ünün katı atık toplama aracının yetersiz olduğu yerlerde olduğu saptanmıştır. Bu oran Mardin kentselde %83,0, Siirt kentselde %81,9 dur.

IV. Örneğe çıkan ve katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim yeri bazında Şanlıurfa kentselinde konutların %79,3 ü, Mardin kentselinde konutların %44,1 i, Şırnak kentselinde konutların %37,0 ı katı atık depolama alanları olmayan yerlerdedir.

V. Örneğe çıkan ve katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim yeri bazında Diyarbakır, Kilis, Şırnak kentselinde konutların tamamı; Siirt kentselinde %81,9 u; Şanlıurfa kentselinde %53,1 i katı atık depolama işlemlerinin düzenli olmadığı yerlerdedir.

VI. Örneğe çıkan ve katı atık depolama alanı olan yerleşim yeri bazında Şırnak kentselinde konutların %100 ü, Adıyaman kentselinde %88,1 i, Şanlıurfa kentselinde %46,9 u, Mardin kentselinde %40,6 sı katı atık depolama alanının ilaçlanmadığı yerlerdedir.

Bu durumda katı atıkların doğrudan ya da ürettiği vektörler aracılığıyla bulaştırabileceği hastalık riskinin Gaziantep kentseli dışında bölgede yüksek olduğu söylenebilir.

G. Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Yetersizliğine Bağlı Hastalık ve Ölüm Riski

I. Şanlıurfa ve Mardin'de sosyal güvencesi olmayan aile reisi oranı %50 den fazladır (bölge genelinde %42).

II. Aileler bazında Şanlıurfa ve Adıyaman'da hastalananların %10 dan fazlası hiçbir yere veya hiçbir kimseye götürülmemektedir.

III. Aileler bazında Adıyaman'da hastalananların ilk götürüldüğü yer diğer illerden farklı olarak öncelikle sağlık ocaklarıdır.

IV. Aileler bazında Gaziantep'te diğer illerden çok düşük olarak sağlık ocağı personeli tarafından konutların %16,8 inin ancak ziyaret edildiği ve bu ziyaretlerin %86 sının aşı yapma nedeni ile yapıldığı belirlenmiştir.

V. Aileler bazında Gaziantep ve Şanlıurfa'da sağlık ocağına gitmeme oranı %24 den fazladır. Buna karşın Şırnak, Batman ve Diyarbakır'da sağlık ocağından memnun olmama oranı yüksektir (sırasıyla %67,6, %55,7 ve %43,2). Gaziantep'te ise başvuranlar arasında sağlık ocaklarından memnuniyet oranı yüksektir (%83).

VI. Şırnak, Siirt, Batman, Diyarbakır'da doğumların %50 den fazlası ara ebesi yardımıyla yapılmaktadır. Bu illerde sağlık kuruluşunda ve sağlık personeli yardımı ile evde doğum oranlarının toplamı %40 civarlarındadır.

VII. Şırnak ve Mardin'de 0-59 aylık çocuklarda tam aşılı oranı %10 un altında, Siirt ve Diyarbakır'da %20 nin altında, Şanlıurfa'da %20,8 dir. Buna karşın hiç aşı yapılmayan çocuk oranı Şanlıurfa'da %28,1 e, Diyarbakır'da %20,4 e, Şırnak'ta %20,0 a çıkmaktadır.

VIII. Adıyaman'da 0-59 aylık çocukların %24,4 ü, Şırnak'ta %18,3 ü kızamık geçirmiştir. Buna karşın 12-23 aylık çocuklar arasında kızamık bağışıklama oranının en düşük olduğu iller Şanlıurfa,

Diyarbakır ve Batman'dır (%50 nin altında). Diğer aşılar açısından da benzer eğilim gözlenmekle birlikte bunların bazılarında bu üç ile Mardin ve Siirt de eşlik etmektedir.

Bu durumda, Gaziantep ve Kilis'te daha az olmak üzere tüm bölge halkı sağlık hizmetlerinden yararlanma yetersizliğine bağlı yüksek hastalık ve ölüm riski altındadır.

H. Üreme Sağlığı Düzeyinde Yetersizlik Riski

I. Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin illerinde kadınların ilk evlenme yaşı genç yaşlardaki kadınlarda dahi 18 yaşın altındadır.
II. Batman, Siirt, Şırnak genelinde ve Mardin kırsalında tüm evlenmiş kadınların ilk gebelik yaşı 18 in altındadır.
III. Siirt, Şırnak ve Mardin güncel olarak (25-34 yaş grubunda) doğurganlığın yüksek olduğu yerlerdir.
IV. Şırnak, Siirt, Batman, Diyarbakır'da doğumların %50 den fazlası ara ebesi yardımıyla yapılmaktadır. Bu illerde sağlık kuruluşunda ve sağlık personeli yardımı ile evde doğum oranlarının toplamı %40 civarlarındadır.
V. Şanlıurfa, Kilis, Diyarbakır ve Batman'da erkeklerin %50 den azı aile planlaması yöntemlerini duymuşlardır. Buna karşın sadece Şanlıurfa'da kadınların %50 den azı aile planlaması yöntemlerini duymuşlardır (bölge genelinde %70,8).
VI. Batman ve Diyarbakır'da kadın tarafından istenmeyen son gebeliklerin oranı %60 civarında, Siirt'te ve Şırnak'ta %50 civarındadır.
VII. Şanlıurfa ve Şırnak'ta 15-49 yaş grubu ve gebelik geçirmiş olup başka çocuk istemeyen kadın oranı diğer illerden düşük ve %54 dolayındadır.
VIII. Şırnak, Siirt, Şanlıurfa'da evlenmiş kadınların %70 ya da daha fazlası gebelikten korunma yöntemlerini hiç kullanmamıştır. Halen kullanan oranının en düşük olduğu iller de bu illerdir (Şırnak'ta %12,5).
IX. Geri çekme Şırnak'ta tek, Adıyaman ve Batman'da ise en fazla tercih edilen gebelikten korunma yöntemidir. Buna karşın Şırnak dışında herhangi bir yöntem kullananlar arasında etkin yöntemleri tercih edenlerin oranının en düşük olduğu il olan Batman'da bile etkin yöntem kullanma hızı %66,7 dir. Etkin yöntem kullanma hızı bu üç ilde düşüktür.

Bu durumda, özellikle bölgenin doğusundaki 6 ilin üreme sağlığı düzeyinde yetersizlik riski altında olduğu söylenebilir.

I. Çocuk Sağlığı Düzeyinde Yetersizlik Riski

I. 0-59 aylık çocukları tüm nüfustaki oranı Kilis, Şırnak, Şanlıurfa ve Mardin'de %20 civarındadır ve bu oranlar Türkiye genelinin iki katıdır.
II. Siirt, Mardin ve Batman illerinde yeni doğan çocukların ilk 1 saat içinde emzirilme oranı %10 un altında, Diyarbakır'da yaklaşık %15, Şırnak'ta %35 dir.

III. Şırnak ve Mardin'de yeni doğan çocukların sırasıyla %73,3 üne ve %64,2 sine ilk verilen gıda şekerli sudur.

IV. Şanlıurfa bebeklere en geç ek gıdaya başlanan ildir. Buna karşın bu il bebeklere ilk ek gıda olarak çay-bisküvi ve hazır mamanın en düşük oranda verildiği iki ilden biridir. Diğer il Şırnak'tır.

V. Şırnak ve Mardin'de 0-59 aylık çocuklarda tam aşılı oranı %10 un altında, Siirt ve Diyarbakır'da %20 nin altında, Şanlıurfa'da %20,8 dir. Buna karşın hiç aşı yapılmayan çocuk oranı Şanlıurfa'da %28,1 e, Diyarbakır'da %20,4 e, Şırnak'ta %20,0 a çıkmaktadır.

VI. Adıyaman'da 0-59 aylık çocukların %24,4 ü, Şırnak'ta %18,3 ü kızamık geçirmiştir. Buna karşın 12-23 aylık çocuklar arasında kızamık bağışıklama oranının en düşük olduğu iller Şanlıurfa, Diyarbakır ve Batman'dır (%50 nin altında). Diğer aşılar açısından da benzer eğilim gözlenmekle birlikte bunların bazılarında bu üç ile Mardin ve Siirt de eşlik etmektedir.

VII. Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin'de 0-59 aylık çocukların %40 dan fazlası; Adıyaman ve Siirt'te %30 dan fazlasının bodur olduğu dikkati çekmektedir. Şırnak ve Şanlıurfa'da aynı yaş grubundaki çocukların %20 den fazlasının; Gaziantep, Siirt, Diyarbakır, Kilis ve Mardin'de %10 dan fazlasının kavruk olduğu belirlenmiştir. Kilis ve Şırnak'ta aynı yaş grubu çocukların %10 dan fazlasının zayıf (boyuna göre ağırlığı düşük) olduğu saptanmıştır.

VIII. Gaziantep'te diğer illerden farklı olarak 0-59 aylık çocukları %40 dan fazlası son bir ayda öksürüklü hastalık geçirmiştir. Siirt ve Şırnak'ta ise diğer ilerden farklı olarak bu yaş grubunda son 15 günde ishalli hastalık geçiren oranı sırasıyla %74,6 ve %63,9 dur.

Bu durumda, özellikle bölgenin doğusundaki 6 ilin çocuk sağlığı düzeyinde yetersizlik riski altında olduğu söylenebilir.

J. Tütüne Bağlı Hastalık Riski

I. Diyarbakır, Mardin, Batman ve Şanlıurfa'da kadınların yaklaşık %15 i sigara içmekteydi.

Bu durumda özellikle bu dört ilin tütüne bağlı hastalık riski altında olduğu söylenebilir.

K. Su ve Besinlerle Bulaşabilen Paraziter Hastalık Riski

I. Gaziantep'te Trichirus trichura, Diyarbakır, Mardin, Batman ve Şanlıurfa'da Giardia intestinalis gaitada en sık rastlanan parazitlerdir.

Bu durumda, Gaziantep'in başta Trichirus trichura, Diyarbakır, Mardin, Batman ve Şanlıurfa'nın başta Giardia intestinalis olmak üzere bölgenin paraziter hastalık riski altında olduğu söylenebilir.

L. Zoonotik Hastalık Riski

I. Çiğ köfte yeme alışkanlığı Gaziantep, Kilis, Adıyaman ve Şanlıurfa'da yaygındır. Çiğ süt ya da çiğ sütle yapılmış gıdaların yenme alışkanlığı Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaygındır.

II. Bölgedeki hayvanlarda çeşitli zoonotik hastalıklar görülmektedir. Ancak, veteriner sayısı yetersizdir.

Bu durumda, özellikle bölgenin batısındaki dört ilin zoonotik hastalık riski altında olduğu söylenebilir.

Bu durumda, öncelikli müdahale alanları da şöyle betimlenebilir:

A.Bölge genelinde ve özellikle Gaziantep, Kilis ve Adıyaman dışındaki illerde aşırı doğurganlığı önlemek için bebek ve çocuk ölümlerinin azaltılması ve ana sağlığı ve aile planlaması hizmetlerine ağırlık verilmesi.

B.Hem aşırı doğurganlığın önlenmesinde, hem de ana ve çocuk sağlığı başta olmak üzere genel sağlık düzeyini yükseltmede önemli etkisi olan eğitim düzeyinin Gaziantep ve Kilis illeri dışında özellikle kadınlar arasında ve özellikle kırsal kesimlerde yükseltilmesi.

C.Özellikle Şanlıurfa, Diyarbakır ve Batman illerinde akraba evliliklerinin önlenmesi için eğitim.

D.Özellikle Gaziantep dışındaki illerde işsizliği azaltmak ve dolayısıyla sosyal güvencesi olan oranını yükseltmek ve köyden kente göçü önlemek için yeni iş alanlarının açılması.

E.İçme ve kullanma suları ile bulaşabilen-geçebilen hastalık riskini azaltmak için – Gaziantep kentselinde daha az olmak üzere – tüm illerde yeterli ve sağlıklı içme-kullanma suları sağlanması, kanalizasyon ve hela çukurlarının içme-kullanma suları ve besinleri kirletmesinin önlenmesi, aşırı pestisit kullanımının önlenmesi gerekir.

F.Gaziantep kentseli dışında bölgedeki yerleşim yerlerinde etkili bir katı atık yönetimi sistemi oluşturulması gerekir.

G.Gaziantep ve Kilis'te daha iyi olmakla birlikte, bölgedeki tüm illerde hastalık ve ölüm riskini azaltmak için etkili, sürekli ve düzenli bir sağlık hizmeti sistemi (özellikle temel sağlık hizmetlerinde olmak üzere) kurulması gerekir.

H.Özellikle bölgenin doğusundaki 6 ilde üreme sağlığı düzeyini yeterli duruma getirmek için özellikle kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve etkili bir üreme sağlığı hizmeti sisteminin, temel sağlık hizmetleri ile bütünleşik olarak, kurulması gerekir.

I.Özellikle bölgenin doğusundaki 6 ilde çocuk sağlığı düzeyini yükseltebilmek için özellikle kadıların eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve etkili bir çocuk sağlığı hizmeti sisteminin, temel sağlık hizmetleri ile bütünleşik olarak, kurulması gerekir.

J.Tütüne bağlı hastalıkların sıklığını ve bunlardan ölümleri azaltabilmek için tüm bölgede ve özellikle Diyarbakır, Mardin, Batman ve Şanlıurfa'da eğitim yapılması gerekir.

K.Su ve besinlerle bulaşabilen paraziter hastalıkları önleyebilmek için içme-kullanma sularının yeterli ve sağlıklı olmasının sağlanması gerekir.

L.Zoonotik hastalıkları önleyebilmek için bu hastalıkların kaynağı olan hayvanların bulunması, tedavisi ya da yok edilmesine ağırlık verilmesi ve çiğ et ve süt tüketiminin önlenmesi gerekir.

11. EYLEM PLANI

GAP Bölgesi'nde var olan veya barajlar, sulama altyapıları, tarımda sulamanın yaygınlaşması, ürün deseninin ve tarımsal pratiklerin değişmesi, sanayileşme ve kentleşme sonucunda oluşacak ekolojik ve çevresel değişmelere bağlı olarak ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarını, özellikle su ile gelen hastalıkları ve nedenlerini belirlemeyi; ortaya çıkabilecek sağlık sorunları ve bunların önlenmesine yönelik politika, strateji ve uygulama yöntem ve araçlarını geliştirmeyi; ve bu alanda bir eylem planı ile bir izleme ve değerlendirme sistemi kurmayı amaçlayan bu projede örneğe seçilen 1150 konuttan 1126 sına (%97,9 una) ulaşılabilmiştir. Bu konutlarda yaşayıp soru kağıdı uygulanabilen 7240 bireyde (hedeflenen birey sayısı 6900 olmasına rağmen) fizik ve laboratuvar muayeneleri yapılmıştır. Ayrıca örneğe çıkan konutların bulunduğu yerleşim yerlerine yönelik çevre soru kağıdı uygulanmıştır. Bölgedeki illere ilişkin tarım ve hayvancılık verilerini sağlamak için ayrı soru kağıtları uygulanmıştır.

Verilerin değerlendirilmesi ile ulaşılan sonuçlara göre saptanan sorunlar ve yapılması gerekli müdahaleler şöyle listelenebilir:

1- Bölge genelinde ve özellikle Şırnak, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde konutta yaşayan birey sayısı ortancası yüksektir. Bölge halkının ortanca yaşı küçük, 15 yaşın altındaki nüfusun oranı ve 5 yaşın altındaki nüfusun oranı ve yaşa göre bağımlılık oranı yüksektir. 5 yaşın altındaki nüfusun oranı Kilis, Şırnak, Şanlıurfa ve Mardin'de %20 civarındadır. Nüfus piramidinin tabanı hala geniştir. Şırnak ve Kilis'te kaba doğum hızı ve yıllık doğal nüfus artış hızı yüksektir. Şırnak, Mardin ve Batman kentselinde genel doğurganlık hızı yüksektir. Brass tekniği ile yapılan değerlendirmelere göre 1990 dan 2000 e bölge genelinde yıllık nüfus artış hızı, kaba doğum hızı ve doğuşta beklenen yaşam süresi hafif azalma göstermiştir. Bununla birlikte bu azalmalar Türkiye geneline göre çok azdır. Doğuşta beklenen yaşam süresi Türkiye genelinden 9 yıl düşüktür ve Mardin, Şırnak ve Batman'da bölge genelinden de düşüktür. Aynı şekilde bebek ölüm hızı bölgede ‰60 dır (Türkiye'de ‰39) ve aynı illerde bölge genelinden daha yüksektir. Aynı değerlendirmede yıllık nüfus artış hızı Adıyaman, Batman, Siirt ve Mardin'de; kaba doğum hızı Şırnak, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Mardin'de diğer illerden yüksektir. Şırnak, Mardin, Siirt ve Diyarbakır'da geniş aile oranı diğer illerden yüksektir. Bu bulgular bölge genelinde ve özellikle Şanlıurfa dahil bölgenin doğusundaki 6 ilde aşırı doğurganlık sorunu olduğuna işaret etmektedir. Bu bölge genelinde ve özellikle bu illerde yoğun bir üreme sağlığı eğitimi ve hizmeti gereğini ortaya çıkarmaktadır.

2- Siirt, Şırnak, Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman ve Mardin'de okuryazar olmayan erkeklerin oranı %10 dan fazladır. Aynı illerde okuryazar olmayan kadınların oranı %45 in üzerindedir (Şırnak'ta %54,3, Şanlıurfa'da %52,3). Bölge genelinde hem erkeklerde hem kadınlarda okuryazar olmayan oranı Türkiye genelinin üstündedir (erkeklerin %11 i, kadınların %43 ü). Diyarbakır'da 7-14, Batman'da ise 15-19 yaş grubundaki erkeklerin %10 dan fazlasının okuryazar olmadığı belirlenmiştir. Şanlıurfa ve Diyarbakır kırsalında 7-19 yaş grubunda, Şırnak ve Batman kentselinde ise 15-19 yaş grubunda okur-yazar olmayan kadın oranı çok yüksektir (Şanlıurfa kırsalında yaklaşık %45, Diyarbakır kırsalında %30 dan fazla, Şırnak kentselde %67, Batman kentselde %36). Bölgede özellikle 12-14 yaş grubunda ve kızlarda olmak üzere ilköğretime devam etmeme oranları yüksektir (kızlarda %25, erkeklerde %12). Diyarbakır'da 7-11 yaş grubundaki erkeklerin %15 den fazlasının; Şanlıurfa ve Siirt genelinde, Mardin kırsalında, Adıyaman ve Batman kentselinde 12-14 yaş grubundaki erkeklerin %10 dan fazlasının okula devam etmediği belirlenmiştir. Bu oran

Şanlıurfa'da %25 civarına çıkmaktadır. Şanlıurfa ve Diyarbakır kırsalında 7-11 yaş grubundaki kızların %50 ye yakını (ki bu oran Şanlıurfa'da %50 den fazla, Diyarbakır'da %40 a yakın, Mardin kırsalında %29, Siirt kırsalında %22, Şanlıurfa kentselinde %21 dir); Şırnak, Şanlıurfa, Mardin genelinde ve Diyarbakır kırsalında 12-14 yaş grubu kızların %30 dan fazlası (Şırnak'ta %50 si) okula devam etmemektedir. Bu bulgular Gaziantep ve Kilis illeri dışında bölgede özellikle kırsal alanlarda ve kadınlar arasında bir okuryazarlık ve ilköğretime devam etmeme, devam etse bile 12-14 yaş grubuna gelince terk etme sorunu olduğunu göstermektedir. Bu durum Gaziantep ve Kilis illeri dışında yetişkinlere yönelik olarak okuma yazma eğitimi, çocuklara ve gençlere yönelik olarak okula devamı sağlama konusunda önlemler alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü bu durumun sağlık hizmetlerinden, örneğin üreme sağlığı eğitimi ve hizmetlerinden yararlanmayı önemli ölçüde etkilediği araştırma bulguları arasında yer almaktadır. Bölgenin doğusundaki 6 ilde özellikle kırsal kesimlerde kadınlar arasında Türkçe bilmeme oranının %30 ya da daha fazla olmasının ve evde ağırlıklı olarak konuşulan dilin %50 den fazlasının Kürtçe olmasının önemli nedenlerinden biri de bu eğitim düzeyi düşüklüğüdür.

3- Bölgede kadınlar arasında akraba evliliği yapma oranı da çok yüksektir ve Şanlıurfa'da %53.4 e, Diyarbakır'da %48 e ulaşmaktadır. Akraba evliliklerinden olan çocukların ölü doğma, düşükle sonuçlanma ya da özürlü olarak doğma olasılıkları yüksektir. Önlemenin yolu da genel eğitim düzeyini yükseltmek, sağlık eğitimi yapmaktır. O halde, özellikle bölgenin doğusundaki illerde, başta Şanlıurfa ve Diyarbakır'da, genel eğitimle ilgili alınacak önlemlere ek olarak akraba evlilikleri konusunda sağlık eğitimi gereği açıktır.

4- Bölgede işsizlik Türkiye genelinden yüksektir. Mardin, Batman ve Siirt illerinde bölge genelinin 1,5-2 katına ulaşmaktadır. Buna bağlı bir sonuç olarak bölgedeki aile reislerinin %42 sinin herhangi bir sosyal güvencesi yoktur ve bu oran Şanlıurfa ve Mardin'de %50 nin üzerindedir. Bölge genelinde ve özellikle Şanlıurfa ve Adıyaman'da hastalananların hiç kimseye, hiçbir yere götürülmeme oranının yüksekliğinde bunun da rolü olabilir. İşsizlik bölge genelinde ve özellikle Siirt, Şırnak, Mardin, Diyarbakır, Adıyaman kentselinde ailelerin %40 dan fazlasının göçle gelmiş olmasının nedeni de olabilir. Bu nedenle, hem bölgenin daha sağlıklı kentlere sahip olabilmesi hem de birey bazında insanların daha iyi sağlık hizmeti alıp daha sağlıklı olabilmesi için bölgede iş yaratıcı faaliyetlerin arttırılması gerekmektedir.

5- Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında, bölgedeki konutların %50 den fazlasının; Diyarbakır, Kilis ve Siirt kentselinde tamamının; Şanlıurfa genelinde, Adıyaman ve Mardin kentselinde ve Siirt kırsalında %80 den fazlasının içme-kullanma suları yetersizdir. Mardin kentselinde konutların %50 ye yakınına, Siirt kırsalında %50 den fazlasına, Şanlıurfa kırsalında %35 den fazlasına, Şırnak kırsalında %30 dan fazlasına kısmen ya da tamamen şebeke suyu sağlanamamaktadır. Örneğe çıkan konut bazında konutların Diyarbakır ve Siirt kırsalında %67 sine, Şırnak kırsalında %60 ına, Şanlıurfa ve Batman kırsalında %46 sına şebeke suyu sağlanamamaktadır. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında özellikle Adıyaman genelinde ve Şırnak, Diyarbakır ve Şanlıurfa kırsalında içme suyu kaynağında kaynak korum önlemleri alınmış yerdeki konut oranları düşüktür (Adıyaman ve Şırnak kırsalında %10 un altındadır). Bölge genelinde örneğe çıkan yerleşim yerlerinin su kaynaklarının çevresinde suyu kirletebilecek faaliyetlerin olduğu yerlerdeki konut oranı yüksektir. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Şırnak, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Adıyaman ve Şanlıurfa kırsalında ve Şırnak kentselinde içme-kullanma suları düzenli olarak klorlanmakta olan yerlerdeki konutların oranı düşüktür (Şırnak ve Diyarbakır kırsalında %10 dan az) Örneğe çıkan konutlar bazında suları klorlanabilecek yerlerdeki konutlarda sularda

bakiye klor bulunma oranı genelde düşüktür. Örneğe çıkan konutlar bazında Şırnak, Adıyaman, Mardin ve Diyarbakır kentselinde şebeke suyu kullanılan konutların %50 den fazlasının suları sık sık kesilmektedir. Bölge genelinde bile bu oran %32 dir. Örneğe çıkan konutlar bazında konutlardan alınan su örneklerinin kırsalda yaklaşık %75 i, kentselde yaklaşık %25 i bakteriyolojik ve kimyasal olarak içmeye uygun değildir. Tarım verilerine göre Adıyaman, Diyarbakır ve Şanlıurfa dışındaki illerde aşırı pestisit kullanımı söz konusudur. Bunun zamanla suları kirletebileceği açıktır. Bu durumda, bölgedeki yerleşim yerlerinde konutlara yeterli, kesintisiz ve sağlıklı (düzeltilmiş ve arıtılmış) su sağlanmasında önemli sorunlar vardır. O halde, bölgede bu konuda gerekli yatırımların yapılması gerekmektedir. Aksi halde sularla bulaşabilen bakteriyel ve parazitolojik hastalık salgınlarını önlemek olası değildir. Bölgede çocukların %30 unun son 15 gün içinde ishalli hastalık geçirdiğinin saptanması, ki bu oranlar Siirt ve Şırnak'ta %65-75 lere çıkmaktadır; sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Türkiye'de görülen tifo olgularının neredeyse tamamının, amipli dizanteri olgularının ½ sinin, diğer ishalli hastalıkların 1/10 unun GAP Bölgesi'ndeki illerde görülmesi; araştırma grubundaki 5+ yaş grubu bireylerin yaklaşık %45 inde, 0-59 aylık çocukların %32 sinde gaitada parazit saptanması daha çok yeterli, sürekli ve sağlıklı su sağlanamamasına bağlıdır. Bölgede bu açıdan tek iyi durumda olan il Gaziantep'tir. Bu durumda, bölgedeki 8 ilde acilen yeterli, sürekli ve sağlıklı su sağlanmasına yönelik yatırımlar yapılmalıdır.

6- Örneğe çıkan konutlar bazında bölgenin kırsal kesiminde bağımsız mutfağı olan konut oranı düşüktür (Mardin ve Şırnak'ta %50 den az); bağımsız tuvalet ve bağımsız banyo açısından durum daha da kötüdür: Adıyaman, Şanlıurfa ve Mardin kırsalında bağımsız tuvaleti bulunan konut oranı %25 den az; Şırnak, Şanlıurfa, Mardin ve Batman kırsalında bağımsız banyosu bulunan konut oranı %50 nin altındadır. Bu durum hem kişisel hijyen hem de gıda hijyeni açısından sakıncalı bir durum oluşturmaktadır. O halde, özellikle bölgenin doğusundaki kırsal kesimlerde sağlığa uygun konut inşası için eğitim ve hizmet gereği açıktır.

7- Örneğe çıkan konutlar bazında Şırnak ve Mardin kentselinde konutların tuvaletlerinin yaklaşık %30 u kanalizasyona bağlı değildir. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Mardin kentselinde konutların tamamı %70 den azı kanalizasyondan yararlanabilen yerdedir. Örneğe çıkan konutlar bazında bölgedeki konutların tuvaletlerinin kentsel kesimde %35 inin, kırsal kesimde %75 inin; Şanlıurfa kentselinde %60 a yakınının, Şırnak, Mardin ve Siirt kentselinde %50 ye yakınının sağlığa uygun olmadığı belirlenmiştir. Örneğe çıkan yerleşim yeri bazında Kilis, Gaziantep, Batman, Diyarbakır ve Mardin kentselinde konutların %83 den fazlası endüstriyel kaynaklı atık suların bulunduğu yerleşim yerlerindedir. Bu durum bölgede hem kırsal hem kentsel kesimde ve değişik konularda değişik illerde olmak üzere hem bireysel hijyen ve gıda hijyenini, hem de içme-kullanma sularını olumsuz etkileyecek etkenlerin yaygın olduğu görülmektedir. Bu nedenle bölgede kırsal alanda sağlıklı hela yaptırma eğitimi ve desteği, kentsel alanlarda kanalizasyonların tüm konutları kapsayacak biçimde ve sağlığa uygun olarak yapılması gerekmektedir.

8- Örneğe çıkan yerleşim yerleri temelinde konutların %99,2 sinin bulunduğu yerlerde katı atıkların toplanmasına karşın, bu konutların %48 inin çöplerin (evsel katı atıkların) kapaklı bidonlarda biriktirilmediği yerlerde olduğu saptanmıştır. Bu oran Şırnak, Kilis, Diyarbakır kentselinde %100; Batman kentselinde %91,4, Adıyaman kentselinde %38,1, Şanlıurfa kentselinde %30,2 dir. Örneğe çıkan ve katı atık toplama işlemi yapılan yerleşim yeri temelinde konutların %39 unun evsel, tıbbi ve endüstriyel atıkların birlikte toplandığı yerlerde olduğu; bu oranın Şırnak, Kilis, Diyarbakır kentselinde %100 e, Mardin kentselinde %49,8 e çıktığı, Adıyaman kentselinde %28,1

olduğu görülmektedir. Aynı temelde bölgedeki konutların %64 ünün yeterli katı atık toplama aracı olmayan yerlerde olduğu; bu oranın Adıyaman, Diyarbakır, Kilis, Şırnak ve Şanlıurfa kentselinde %100 e, Mardin kentselde %83,0 a, Siirt kentselde %81,9 a çıktığı saptanmıştır. Yine aynı temelde bölgedeki konutların %23,2 sinin katı atık depolama alanı bulunmayan yerlerde olduğu; bu oranın Şanlıurfa kentselinde %80 e yaklaştığı, Mardin kentselinde %44 e, Şırnak kentselinde %37 ye çıktığı belirlenmiştir. Örneğe çıkan ve katı atık depolama alanı bulunan yerleşim yeri temelinde bölgedeki konutların %42 sinin katı atık depolama işleminin düzenli yapılmadığı yerlerde olduğu; bu oranın Diyarbakır, Kilis, Şırnak kentselinde %100 e, Siirt kentselinde %82 ye, Şanlıurfa kentselinde %53 e çıktığı görülmüştür. Aynı temelde konutların %22 sinin katı atık depolama alanlarının ilaçlanmadığı yerlerde olduğu; bu oranın Şırnak kentselinde %100 e, Adıyaman kentselinde %88 e, Şanlıurfa kentselinde %47 ye, Mardin kentselinde %41 e ulaştığı belirlenmiştir. Bu duruma göre, Gaziantep dışında bölgedeki illerin özellikle kentsel kesimlerinde katı atık toplama ve yok etmede büyük sorunlar vardır. Bu nedenle bölgedeki yerleşim yerlerinde, özellikle kentsel kesimlerde, ciddi bir katı atık yönetimi sistemi yerleştirilmelidir.

9- Örneğe çıkan konutlar temelinde bu konutlarda yaşayanların %68 inin sivrisinekten, %73 ünün karasinekten yakındığı; kentsel kesimde % 20 sinin, kırsal kesimde %75 inin evde hayvan beslediği belirlenmiştir. Örneğe çıkan yerleşim yeri temelinde ise konutların %48 inde evde katı atıkların (çöplerin) kapaklı bidonlarda biriktirilmediği, bu oranın bir önceki maddede belirtildiği gibi bazı kentsel yörelerde %100 e çıktığı göz önüne alınırsa Gaziantep dışında bölgedeki, özellikle kentsel yerleşim yerlerinde vektör üremesi için gerekli ortamların var olduğu açıktır. Bu durum bazı bulaşıcı hastalıkların yayılması için uygun zemin oluşturmaktadır. Bu nedenle bölgede, özellikle kentsel kesimde, ciddi bir katı atık yönetimi sisteminin yerleştirilmesi yanında, konutların bu konuda var olan mevzuata uygun inşa ettirilmesi ve konut içinde hayvan besleme alışkanlığına engel olunması için belediyelerin gerekli önlemleri alması bir zorunluluktur.

10- Bölgede hastalanan bireylerin ilk götürüldüğü yerler arasında sağlık ocaklarının 3. sırada yer alması sağlık ocaklarının yeterince kullanılmadığı izlenimini vermektedir. Sadece Adıyaman'da sağlık ocakları 1. sırada yer almaktadır. Türkiye'de bir dönem etkin biçimde uygulanan eğitim ve araştırma bölgelerinde hastaların %90-95 inin sağlık ocaklarında tanı konulup tedavi edilebilecek hastalıklara yakalandığı belirlenmiştir. Bu durum bölgede sağlık ocaklarının etkili hizmet veremediklerini göstermektedir. Bununla ilgili başka bulgular da vardır. Bölgedeki sağlık ocağı personelinin aşı yapmak dışındaki nedenlerle ziyaret ettiği konut oranının %1- %10 arasında olduğu, Gaziantep'te aşı yapma da dahil bu oranın %16,8 olduğu (bunun %86 sı aşı için); bölgedeki ailelerin yaklaşık %18 inin sağlık ocağına hiç gitmediği, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde sağlık ocağına hiç gitmeme oranının %24 ü geçtiği; bölgede sağlık ocağına gidenlerin %35 inin memnun kalmadığı, bu oranın Şırnak'ta %68 e, Batman'da %56 ya, Diyarbakır'da %43 e çıktığı, Gaziantep'te ise %17 ye düştüğü; başlıca memnun kalmama nedeninin ilgisizlik olduğu (%65) belirlenmiştir. Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre bölgedeki sağlık ocaklarının %13,4 ü, sağlık evlerinin %71,7 si kapalıdır. Kapalı sağlık ocaklarının çoğunluğu (54 sağlık ocağından 52 si) kırsal kesimdedir. Kapalı sağlık evlerinin çoğunluğu ise (297 sağlık evinden 168 i) kentsel kesimdedir. Şanlıurfa'da kentsel kesimdeki sağlık evlerinin %100 ünün, kırsal kesimdekilerinse %79 unun kapalı olması dikkati çekmektedir. Bölgedeki sağlık ocaklarında personel başına düşen nüfus Türkiye genelinin 2-3 katıdır.

Sağlık ocaklarının etkili hizmet verememelerinin üreme sağlığı ve çocuk sağlığı hizmetlerine ve kadın sağlığı ve çocuk sağlığı üzerine de önemli yansımaları vardır. Örneğin, Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin'de kadınların ilk evlenme yaşı ortalaması genç yaşlardaki kadınlar arasında bile 18 yaşın altındadır. Batman, Siirt, Şırnak genelinde ve Mardin kırsalında tüm evlenmiş kadınların ilk gebelik yaşı ortalaması 18 yaşın altındadır. Bölge genelinde doğurganlık Türkiye genelinin 2 katıdır ve Şanlıurfa, Batman, Diyarbakır ve Siirt'te 2 katından da yüksektir. Siirt, Şırnak ve Mardin'de 25-34 yaş grubunda doğurganlık hala yüksektir. Bölgede son 5 yılda doğum yapan gebelerin neredeyse tamamına doğum öncesi bakım hizmeti, doğum yapanların nerdeyse tamamına doğum sonrası bakım hizmeti verilmemiştir. Bu kadınların 4/5 üne doğum öncesi tetanoz aşısı yapılmamıştır. Şırnak, Siirt, Batman ve Diyarbakır'da doğumların %50 den fazlası ara ebesi yardımı ile yapılmıştır. Bu illerde sağlık kuruluşunda ya da sağlık personeli yardımıyla yapılan doğumların oranı %40 civarındadır. Bölgede hem erkekler hem kadınlar arasında gebeliği önleyici yöntemlerin duyulma oranı Türkiye geneline göre oldukça düşüktür. Bu oran Şanlıurfa, Kilis, Diyarbakır ve Batman'da erkekler arasında, Şanlıurfa'da kadınlar arasında %50 den azdır.

Kadın tarafından istenmeyen son gebeliklerin oranı Türkiye genelinden yüksektir. Bu oran Batman ve Diyarbakır'da %60 civarına, Siirt ve Şırnak'ta %50 civarına çıkmaktadır. Bu istenmediği halde önlenmeyen ya da sonlandırılmayan gebeliklerin yüksek olduğunu göstermektedir. Bölgede 15+ yaşta olup evlenmiş kadınların %55 i herhangi bir gebeliği önleyici yöntemi hiç kullanmamıştı, %31 i halen kullanmaktaydı. Hiç kullanmayan oranı Şırnak, Siirt ve Şanlıurfa'da %70 ya da daha fazla, halen kullanmakta olan oranı Şırnak'ta % 12,5 tir. Kullanılan yöntemler içinde geri çekme Şırnak'ta tek, Adıyaman ve Batman'da ise başlıca yöntemdir. Etkin yöntem kullanma oranı bu üç ilde bölge genelinden düşüktür. Bütün bunlara karşın bu yöntemlerin başlıca öğrenildiği ve edinildiği yer sağlık ocaklarıdır.

Bölge genelinde 0-59 aylık çocuklar nüfusun yaklaşık %15 ini oluşturmaktadır ki bu, Türkiye genelinin 1,5 katıdır. Bu oran Kilis, Şırnak, Şanlıurfa ve Mardin'de %20 ye çıkmaktadır. Bölgede bebek ölüm hızı ‰60 tır ve bu oran Mardin, Batman ve Şırnak'ta bölge genelinden yüksektir. Doğuşta beklenen yaşam süresi de 60 yıldır ve Mardin, Batman ve Şırnak'ta daha da düşüktür. İlk 1 saat içinde emzirilen bebek oranı Siirt, Mardin ve Batman'da %10 un altında, Diyarbakır'da yaklaşık %15, Şırnak'ta %35 dir (bölge genelinde %35). Bölgedeki 0-59 aylık çocukların %95 i sağlık evi ebeleri tarafından hiç izlenmemiştir. Bölgedeki 0-59 aylık çocukların %30 u tam aşılı, %35 i eksik aşılı, %18 i aşısız, %17 si aşılı olup olmadığı belirsiz durumdadır. Tam aşılı oranı Şırnak ve Mardin'de %10 un altında, Siirt ve Diyarbakır'da %20 nin altında, Şanlıurfa'da %20,8 dir. Hiç aşı yapılmayan çocuk oranı Şanlıurfa'da %28,1, Diyarbakır'da %20,4, Şırnak'ta %20,0 dır. 12-23 aylık çocuklar arasında hiçbir aşıda ulusal hedeflere ulaşılamamıştır. Örneğin bu yaş grubunda kızamık aşılama oranı Şanlıurfa, Diyarbakır ve Batman'da %50 nin altındadır. Diğer bazı aşılar açısından bu üç ile Mardin ve Siirt de eşlik etmektedir. 0-59 aylık çocukların %13 ü kızamık geçirmiştir ve bu oran Adıyaman'da %24 e, Şırnak'ta %18 e çıkmaktadır. Bölgede 0-59 aylık çocukların %37 si (Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin'de %40 dan, Adıyaman ve Şanlıurfa'da %30 dan fazlası) kısa boylu (bodur) dur. Aynı gruptaki çocukların % 15 i kavruktur (kiloca düşüktür) ve bu oran Şırnak ve Şanlıurfa'da %20 den fazladır.

Bu durum bölge genelinde, özellikle temel sağlık hizmetlerine, bir çekidüzen verilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda kapalı sağlık ocaklarının ve sağlık evlerinin faal hale getirilmesi, personel durumunun düzeltilmesi, sağlık okulları

öğrencilerine okulda hizmete yönelik iyi bir eğitim verilmesi, personele iyi bir hizmet içi eğitim verilmesi, personelin etkin biçimde denetlenmesi ve araç-gereç sağlanması gibi işlere ağırlık verilmesi gereği vardır.

11- Üreme sağlığı konusunda 10. maddede belirtilen bulgulara ek olarak: Bölgedeki her kadının yaklaşık 1 kez düşük yaptığı ve 1 çocuğunu da ölümle kaybettiği ve bu değerlerin Türkiye genelinden yüksek olduğu saptanmıştır. 15-49 yaş grubunda ve gebelik geçirmiş kadınlar arasında başka çocuk istememe oranı Türkiye genelinden düşüktür. Bu oran Şanlıurfa ve Şırnak'ta %54 dolayına inmektedir. Hem erkekler hem kadınlar arasında gebeliği önleyici yöntemlerin duyulma oranı eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. En çok duyulan yöntemler oral kontraseptifler ve RİA'dır. Bölgede hem erkeklerin hem kadınların ideal çocuk sayısı 3 tür (kırsalda 4). Buna karşın yaşayan çocuk sayısı ortalaması gebelik geçirmiş tüm kadınlar arasında 4,71, gebelik geçirmiş 45-49 yaş grubundaki kadınlar arasında 6,56 dır. Bölgede 15+ yaş grubunda ve evlenmiş kadınlar arasında herhangi bir gebelikten korunma yöntemini hiç kullanmama oranı Türkiye genelinin çok üstünde ve halen kullanma oranı Türkiye genelinin yaklaşık yarısı kadardır. Araştırma sırasında yöntem kullanma oranı, okuryazar olmakla ve ortaokul mezunu olmakla sıçrama sayılabilecek biçimde, eğitim düzeyi arttıkça artmaktadır. Bölgede araştırma sırasında herhangi bir yöntem kullananların %73 ü etkin yöntemleri kullanmaktadır ve en çok kullandıkları yöntem Türkiye genelinin tersine geri çekme değil RİA'dır. Etkin yöntemlerin kullanılma oranı Türkiye genelinin üstündedir. Bu durumda, bölgede üreme sağlığı hizmetlerinde çok büyük açık olduğu açıktır. O halde, bölge genelinde üreme sağlığı hizmetlerine de bir çekidüzen verilmesi ve en uçtaki yerleşim yerlerine götürülmesi gereklidir. Ayrıca, özellikle kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi gereklidir.

12- Çocuk sağlığı konusunda 10. maddede belirtilen bulgulara ek olarak: Bölgede yenidoğan çocukların %35 ine ilk verilen gıda şekerli sudur. Bu oran Şırnak'ta %73 e, Mardin'de %64 e çıkmaktadır. Bölgede bebeklere ek gıdaya başlanmasında geç kalınmaktadır ve en geç başlanan yer Şanlıurfa'dır. Buna karşın, bu ilin bebeklere verilen ilk ek gıda olarak çay-bisküvi ve hazır mamanın en düşük oranda yer aldığı iki ilden biri olduğu belirlenmiştir. İlk verilen ek gıda olarak bu iki gıda bölgede %32 oranında yer almaktadır. Bölgede 0-59 aylık çocukların %27,5 unun (Gaziantep'te %40 dan fazlası) son bir ayda öksürüklü hastalık, %29,5 unun (Siirt'te %75 inin, Şırnak'ta %64 ünün) ishalli hastalık geçirdiği saptanmıştır. Bu durumda, bölgede çocuk sağlığı hizmetlerinde çok büyük açık olduğu açıktır. O halde, bölge genelinde çocuk sağlığı hizmetlerine de bir çekidüzen verilmesi ve en uçtaki yerleşim yerlerine götürülmesi gereklidir. Ayrıca, özellikle kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi gereklidir.

13- Bölge genelinde konutların %70 inde sürekli sigara içildiği belirlenmiştir. 15+ yaştaki erkeklerin %50 si, kadınların %12 si sigara kullanmaktadır. Kadınlarda bu oran Diyarbakır, Mardin, Batman ve Şanlıurfa'da %15 e çıkmaktadır. Sigara içme sıklığı 15-19 yaş grubunda bile erkekler arasında yaklaşık %30, kadınlar arasında yaklaşık %8 dir. Bu durum sigaranın sağlık üzerine zararlı etkileri konusunda bölgede yaygın bir eğitim yapılması gereğini ortaya koymaktadır.

14- Annelerinin ifadesine göre bölgedeki çocukların %1,4 ü; kendi ifadelerine göre 5+ yaştaki erkeklerin %5,4 ü, kadınların %3,5 i özürlüdür. Kendi ifadelerine göre 5+ yaştaki erkeklerin %1 e yakını, kadınların %2 si diyabetiktir. Aynı gruptaki erkeklerin %0,2 si, kadınların %1,5 i guatr hastası; erkeklerin %1,4 ü, kadınların %5,4 ü hipertansiftir. Bu oranlar sadece annelerin ya da kişilerin kendi ifadelerine dayalı olduğu için düşük olmakla birlikte, örneğin hipertansiyon konusunda erkek/kadın

oranının korunduğu (1/3 ile ¼) görülmektedir. Yine de bu konularda ayrıntılı araştırmalar yapılması gereği açıktır.

Araştırma örneğinde aktif tüberkülozlu saptanamamıştır. Ancak, sağlık müdürlüklerinin verilerine göre bölgede tüberkülozlu hastalar sürekli olarak vardır (2000 yılında 1973 kişi). Bunun da gerçek boyutlarıyla saptanabilmesi için hedef gruplara yönelik ayrıntılı analizler yapılması gereği açıktır.

15- Bölgede yaşayan 5+ yaştaki erkeklerin %1 inde, kadınların %1,5 unda ve 0-59 aylık çocukların %0,5 inde şark çıbanı skatrisi olduğu belirlenmiştir. Aynı gruptaki erkeklerin ve kadınların %1,6 sı, çocukların %0,3 ü geçirilmiş trahom öyküsü vermişlerdir. Trahom geçirmişlerin oranı, oranlar küçük olmakla birlikte Şırnak, Mardin ve Diyarbakır'da daha yüksektir. Aynı gruptaki erkeklerin %6,6 sı, kadınların %7,1 i, çocukların %1,4 ü geçirilmiş sıtma öyküsü vermişlerdir. Sıtma geçirmişlerin oranı Diyarbakır, Şırnak ve Batman'da daha yüksektir (Diyarbakır'da %15,4). Bu üç hastalıkta aranmasına rağmen araştırma örneğinde aktif hastaya rastlanmamakla birlikte, 0-59 aylık çocukların dahi bu hastalıkları geçirmiş olması bu hastalıkların bölgede, özellikle bölgenin doğusundaki illerde güncel olarak yaygın olduğuna işaret etmektedir. Sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Türkiye'deki sıtma olgularının 4/5 inin, trahom olgularını ½ ile ¼ ünün bölgede görülmekte olması bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca, madde 8 ve 9 da sözü edilen katı atık toplama ve yok etmeye ilişkin bulgularda, Gaziantep dışındaki tüm illerin özellikle kentsel kesiminde, bu hastalıkların yayılmasında etkili olan vektörlerin üremesi için uygun ortamların yaygın olarak var olduğunu göstermektedir. Ancak, bu hastalıklarda aktif olgu bulabilmek için riskin yüksek olduğu yerlerde ve mevsimlerde daha büyük örneklerde tarama yapmak gerektiği açıktır. Ayrıca, Gaziantep dışında, bölge genelinde özellikle kentsel kesimde, etkili bir katı atık yönetimi sistemi yerleştirilerek vektörlerin yok edilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

16- Madde 5 de sözü edilen sularla bulaşabilen hastalıklara ilişkin bulgulara ek olarak: uygun koşullarda laboratuarlara getirilmemesine rağmen örneğe çıkan bireylerden alınan gaita örneklerinin %6 sında SS besiyerinde üreme olması; sulu tarım yapılan alanların yoğun olduğu illerle yoğun olmadığı iller arasında sularla bulaşabilen bakteriyel ve parazitolojik hastalıklar açısından belirgin bir fark saptanamaması; çiğ köfte yeme alışkanlığının, özellikle Gaziantep, Kilis, Adıyaman ve Şanlıurfa'da olmak üzere, bölge genelinde yaygın olması; çiğ süt ya da çiğ sütten yapılan gıdaların tüketim alışkanlığının, özellikle Gaziantep ve Şanlıurfa'da olmak üzere, bölge genelinde yaygın olması bölgede sularla ve gıdalarla bulaşabilen hastalıklar açısından ortamın uygun olduğunu göstermektedir. O halde bölge genelinde yerleşim yerlerine yeterli, sürekli ve sağlıklı su sağlanmasına yönelik yatırımlar yapılması ve bölge halkına çiğ köfte ve çiğ süt tüketilmesinin sağlığa zararlı etkileri konusunda eğitim yapılması gereği açıktır.

17- Bölgede sınır değerleri aşmamakla birlikte Adıyaman, Gaziantep ve Batman kentselinde kış aylarında belirgin hava kirliliği vardır ve başlıca kaynağı trafiktir. Bölgede kentsel kesimde toprak sıvı atıklar, katı atıklar ve çarpık yerleşim aracılığıyla yoğun bir biçimde kirletilmektedir. Bölgenin kentsel kesiminde, yerleşim yeri temelinde, konutların %84,4 ünün gürültü kirliliği olan yerlerde olduğu ve başlıca etkenin trafik olduğu belirlenmiştir. Bu durum daha önce madde 5, 6, 7, 8 ve 9 da ayrıntıları verilen fizik çevre ile ilgili bulgularla birlikte düşünüldüğünde, bölgede plansız ve çarpık kentleşme olduğuna işaret eder. O halde, plansız ve çarpık kentleşmeleri önleyebilmek için bölgede gerekli önlemlerin alınması gereği açıktır. Bunu destekleyebilmek için de eğitim düzeyinin yükseltilmesine ve aşırı doğurganlığın önlenmesine gerek vardır.

18- 12 yıllık meteorolojik verilere göre yapılan barajlarda toplanan sular ve yapılan sulamalar nedeniyle iklimde fark edilir bir değişme saptanamamıştır. Bölgedeki 6,5 milyar hektar arazinin 3,1 milyon hektarı tarım arazisidir. GAP'la bunun 201.080 hektarı sulanabilir hale getirilmiştir. Hedef 1,7 milyon hektardır. Sulama açısından gerçekleşme %11 dir. Bölgede ekilebilir ve sulu tarım yapılan arazi miktarlarının arttığı, endüstri bitkileri üretimi yapılan alanın tarla bitkilerinden sonra geldiği, hayvan varlığının ve hayvansal ürün üretiminin azalmakta olduğu belirlenmiştir. Yeni sulanabilir duruma getirilen alanda başlıca tarımsal faaliyet endüstri bitkileri (özellikle pamuk) yetiştirilmesidir. Bölgede 2,8 milyon hektarlık bir alan tarla bitkileri yetiştirilmesine ayrılmaktadır. Bölgede, çoğunluğu sert kabuklu olmak üzere, yaklaşık 46 milyon meyve ağacı vardır. Bölgede, özellikle küçükbaş ve kanatlılar da olmak üzere, hayvancılık yaygındır. Bunlar arasında bazı zoonotik hastalıklar da görülmektedir. Buna karşın veteriner ve veteriner sağlık memuru sayısı bölgede standartların çok altındadır.

Saptanan bu sorunlar çerçevesinde alınması gereken önlemleri içeren Eylem Planı aşağıda verilmiştir:

SORUN 1- AŞIRI DOĞURGANLIK SORUNU

Kadın ve çocuk sağlığı üzerinde önemli etkileri olan aşırı doğurganlık sorunu bölge genelinde ve özellikle Mardin, Şırnak, Batman, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Siirt illerinde vardır.

Çözümler:

Üreme sağlığı hizmetlerinin etkin, yaygın, ücretsiz ve tüm kademelerde bütünleşik olarak verilmesi,

Üreme sağlığı konusunda gerek okullarda, gerek halka yönelik eğitim verilmesi,

Üreme sağlığı konusunda bölgedeki sağlık personelinin hizmet-içi eğitimine ve sağlık okullarında bu konuda etkili eğitim yapılmasına ağırlık verilmesi,

Bölgede özellikle kadınların eğitim düzeyinin 8 yıla çıkarılması ve okur-yazarlık oranının arttırılması.

Sorumlu Kurum: Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Sivil toplum örgütleri

Eylem:

A- Bölgede özellikle kadınlar arasında okuryazarlık ve 8 yıllık öğretimi bitirme oranlarının arttırılabilmesi için ileri yaştaki kadınların okuma-yazma kurslarına gitmelerinin, okul çağındaki kızların ise mutlaka 8 yıllık eğitimi bitirmelerinin sağlanması,

B- Öğretmenlere ve eğitim fakülteleri öğrencilerine üreme sağlığı konusunda eğitim verilmesi,

C- Bölgedeki kapalı sağlık ocaklarının ve sağlık evlerinin açılması ve personel eksikliklerinin giderilmesi,

D- Bölgedeki (özellikle doğudaki 6 ildeki) sağlık personeline birinci ve ikinci basamakta üreme sağlığı eğitimi ve hizmeti konularını da kapsayan hizmet içi eğitim verilmesi,

E- Bölgedeki işsizlik ve sosyal güvence eksikliği de göz önüne alınarak bölgede aile planlaması için gerekli araç gerecin ücretsiz sağlanması,
F- Tıp fakültelerinde ve diğer sağlık okullarında öğrencilerin ciddi bir üreme sağlığı eğitimi görmelerinin sağlanması,
G- Okullarda tüm öğrencilerin üreme sağlığı eğitimi görmelerinin sağlanması,
H- Üreme sağlığı konusunda eğitim materyali hazırlanması,
İ- Radyo ve televizyonlarda üreme sağlığı programları yapılması, özellikle yerel yazılı basında bu konuda yazılar yazılması.

İşbirliği: GAP İdaresi, TRT, Yazılı ve Görsel Basın, Yerel Yönetimler

SORUN 2- YETERSİZ EĞİTİM SORUNU

GAP Bölgesi'nde erkek ve kadınlarda okur-yazarlık ve okula devam etme oranları Türkiye genelinin altındadır. Gaziantep ve Kilis dışında ve özellikle kırsal kesimlerde ve özellikle kadınlar arasında bu konudaki oranlar çok yüksektir.

Çözümler:

Yetişkinlere yönelik okuma-yazma kurslarının yaygınlaştırılması.
Sekiz Yıllık İlk Öğretim programına zorunlu katılım sağlanması.

Sorumlu Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler, GAP İdaresi, Sivil toplum örgütleri.

Eylem:

A- Eğitim program ve materyalinin hazırlanması ve eğiticilerin saptanması,
B- Sekiz yıllık eğitime devam denetiminin etkin şekilde yapılması,
C- Eğitime toplum katılımını sağlamak ve sürekliliğini temin etmek üzere "köy odası", "halkevi", "halk odası", "köy konağı" gibi eğitim merkezlerinin oluşturulması,

İşbirliği: Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, TRT, Yazılı ve Görsel Basın,Yerel Yönetimler,

SORUN 3- AKRABA EVLİLİKLERİ SORUNU

Bölgede akraba evlilikleri Türkiye genelinin yaklaşık iki katıdır. Özellikle Şanlıurfa ve Diyarbakır'da bu sorun bölge genelinden daha büyük boyutludur.

Çözümler:

Konuya ilişkin halk sağlığı eğitiminin etkin, yaygın ve sürekli yapılması.
Okullarda sağlık eğitimi.
Genel eğitim düzeyini yükseltmek.

Sorumlu kurum: Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı.

Eylem:

A- Eğitim materyali hazırlanması (afiş, broşür, video kaset vb)
B- Eğitim materyalinin her hizmet birimine gönderilmesi
C- Hizmet birimlerindeki bekleme mahallerinde odio-vizüel gösteriler,
D- Grup ve bireysel eğitimler
E- Radyo ve televizyon programları,
F- Okullar için eğitim program ve materyalinin hazırlanması, dağıtımı,
G- Öğretmenlerin eğitimi.

İşbirliği: GAP İdaresi, TRT, Yazılı ve Görsel Basın,Yerel Yönetimler, sivil toplum örgütleri.

SORUN 4- İŞSİZLİK ve GÖÇ SORUNU

Bölgede erkeklerde %22,4 işsizlik olduğu ve aile reislerinin %42 sinin hiçbir sosyal güvencesi olmadığı saptanmıştır. Bu oranlar Türkiye geneline göre çok yüksektir. Kadınların %92,5 i ev kadını olup kadınlar arasında da işsizlik yüksek orandadır. Bu sorunlar Mardin, Batman, Siirt, Şırnak, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Adıyaman illerinde daha yoğundur. Çoğunluğu ekonomik nedenlerle olan göçler de daha çok bu illerin kentsel yörelerinedir

Çözüm:

Yeni iş alanlarının açılması.
İş alanlarının kırsal bölgelere kaydırılması
GAP GİDEM gibi iş yaratıcı faaliyetlerin arttırılması

Sorumlu Kurum: Bakanlar Kurulu (Maliye Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı)

Eylem:

A-Özendirici teşvik tedbirlerinin konması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması,
B- Organize sanayi sitelerinin kurulması,
C- Küçük esnafın düşük faiz ve uzun vadeli kredilerle desteklenmesi,
D- El beceri kursları açılması,
E- Potansiyel ve doğal iş kaynaklarının harekete geçirilmesi,
F- Toprak reformu ile topraksız ailelere tarım arazisi sağlanması,
G-Kırsal bölge halkına iş olanakları için kredi sağlanması veya teşvik tedbirlerinin uygulanması,
H- Sağlık hizmetlerinin kırsal bölgede daha etkin şekilde verilmesi,
İ- Eğitim hizmetlerinin kırsal bölgede daha etkin şekilde verilmesi,
J-Kırsal bölgede güvenliğin sağlanması,
K-Kırsaldaki küçük yerleşim yerlerinin birleştirilmesi,
L-Kırsal alanlarda hayvancılığın teşvik edilmesi ve damızlık hayvan sağlanması.

İşbirliği: GAP İdaresi, Yerel Yönetimler, Ticaret ve Sanayi Odaları, Sivil toplum örgütleri, Milli Eğitim, Sağlık, İçişleri, Milli Savunma Bakanlıkları.

SORUN 5- TÜRKÇE BİLME VE KULLANMA SORUNU

Bölgede 5 yaş üzeri erkeklerin %15'i ve 5 yaş üzeri kadınların %38'inin (az bilenler dahil) Türkçe bilmediği anlaşılmıştır. Bu oranlar bölgenin doğusuna gidildikçe artmakta ve Şırnak'ta %77,5'e ulaşmaktadır.

Çözüm:

Yetişkinlere yönelik okuma-yazma kurslarının yaygınlaştırılması,
Sekiz Yıllık İlk Öğretim programına zorunlu katılım sağlanması

Sorumlu Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler, GAP İdaresi, Sivil toplum örgütleri.

Eylem:

A- Eğitim program ve materyalinin hazırlanması, dağıtımı,
B- Öğretmenlerin eğitimi,
C- Sekiz yıllık eğitime devam denetiminin etkin şekilde yapılması.

İşbirliği: Yerel Yönetimler, TRT, Yazılı ve Görsel Basın

SORUN 6- İÇME ve KULLANMA SULARI SORUNU

Bölgede değişik kaynaklardan temin edilen içme ve kullanma sularının genelde yetersiz olduğu, su kaynakları yakın çevresinde tarımsal, endüstriyel faaliyetler bulunduğu ve kaynak koruma önlemlerinin olmadığı, şebeke sularında sık kesilmeler olduğu, klorlamanın yetersiz yapıldığı, tarımsal alanlarda aşırı dozda pestisit kullanıldığı saptanmıştır. İçme ve kullanma sularının %50'sinin bakteriyolojik, %28,4'ünün de kimyasal olarak kirli bulunmuş olup GMT'ne (Gıda Maddeleri Tüzüğü) uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Çözüm: Bölgedeki, Gaziantep dışındaki 8 ile yeterli, sürekli ve sağlıklı içme ve kullanma suyu sağlanması

Sorumlu Kurum: Çevre Bakanlığı, İller Bankası, Yerel Yönetimler, DSİ (Devlet Su İşleri), Köy Hizmetleri.

Eylem:

A- Su kaynaklarının korumaya alınması,
B- Tüm su kaynaklarının denetime alınması,
C- Tüm konutlara yeterli ve kesintisiz olarak şebeke suyu temin edilmesi,
D- Eski şebekelerin yenilenmesi, sürekli kontrolü,
E- Su kesilmelerinin önlenmesi,
F- Su klorlamasının düzenli ve yeterli yapılması,
G- Su analizlerinin düzenli yapılması,
H- Halka sağlık eğitimi,
İ- Çiftçiye aşırı pestisit kullanımının zararları konusunda eğitim.

İşbirliği: Sağlık Bakanlığı, GAP İdaresi, Tarım Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, yerel yönetimler, Sivil toplum örgütleri.

SORUN 7- KONUT SAĞLIĞI SORUNU

Bölgede konutların %76'sında bağımsız mutfak, %61,8'inde bağımsız tuvalet ve %71,4'ünde bağımsız banyo olmasına rağmen özellikle konut tuvaletlerinin %50'sinin sağlıksız olması, kırsal kesimde bu oranın %75'e çıkması bir halk sağlığı sorunu oluşturmaktadır. Konutların kırsal kesimde %75 inde, kentsel kesinde %20 sinde hayvan beslenmesi de ayrı bir sorun oluşturmaktadır.

Çözüm:

Konutlarda sağlıklı mutfak, banyo ve tuvalet bulunmasının sağlanması.
Konutlarda hayvan beslenmesinin önüne geçilmesi.

Sorumlu Kurum: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, yerel yönetimler.

Eylem:

A- Konut projelerinde sağlıklı mutfak, banyo ve tuvalet bulundurulmasının zorunlu hale getirilmesi,
B- Kent içinde ahırlara ve hayvan beslenmesinin önüne geçilmesi, kırsal kesimde de ev içinde değil ayrı bir yerde hayvan beslenmesi için zorlayıcı önlemler alınması,
C- Halka bu etkenlerin sağlığa olumsuz etkileri konusunda sağlık eğitimi,
D- Okullarda sağlık eğitimi,
E- Gerektiğinde sağlıklı mutfak, banyo, tuvalet yapımı için kredi temini,
F- Gerektiğinde sağlıklı hayvan barınağı yapmak için kredi temini
G- Sağlıklı hela yaptırma için halka eğitim.

İşbirliği: Çevre Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, GAP İdaresi, Sivil toplum örgütleri, tarımsal kredi veren kuruluşlar, konut kredisi veren kuruluşlar.

SORUN 8- SIVI ATIK SORUNU

Bölgede Şırnak ve Mardin kentselinde konutların %30 u kanalizasyona bağlı değildir. Bölgede kanalizasyon bulunan yerleşim yerlerinde kanalizasyonun o yerleşim yerindeki konutların tamamını kapsama oranı düşüktür. Kilis, Gaziantep, Batman, Diyarbakır ve Mardin kentselinde konutların %83 den fazlası endüstriyel kaynaklı atık suların bulunduğu yerleşim yerlerindedir.

Çözümler:

Kentsel alanlarda kanalizasyonların tüm konutları kapsayacak biçimde ve sağlığa uygun olarak yapılması,

Endüstriyel kaynaklı atık suların arıtıldıktan sonra kanalizasyona verilmesinin sağlanması,

Kanalizasyonların sonunda arıtma tesisi olmasının sağlanması.

Sorumlu Kurum: Yerel yönetimler, İller Bankası, Çevre Bakanlığı

Eylem:

A- Kanalizasyon şebekelerinin o yerleşim yerindeki tüm konutlara erişmesi için yatırım yapılması,
B- Kanalizasyon olan yerleşim yerlerinde tüm konutların kanalizasyona bağlı olması zorunluluğunun getirilmesi,
C- Kanalizasyon olmayan yerlerde sağlıklı hela yapımının zorunlu hale getirilmesi ve bu konuda eğitim yapılması,
D- Belirlenen yatırımların altından kalkılamayacak boyutlara gelmemesi için halkın gelir düzeyini arttırarak kentlere hızlı göçün önlenmesi,
E- Aynı nedenle halkın gelir düzeyinin düşmesine engel olmak için aile planlaması konusunda eğitim ve hizmetin yaygınlaştırılması,
F- Varolan kanalizasyon sistemlerinin sağlıklı duruma getirilmesi,
G- Endüstriyel kaynaklı atık suların o işletmeden çıkışta ya da organize sanayi bölgesi çıkışlarında arıtılması için yatırım yapılması ve bunların işletilmesi zorunluluğunun getirilmesi ve uygulamanın sıkı biçimde denetlenmesi.

İşbirliği: GAP İdaresi, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sivil toplum örgütleri, yerel yazılı, sözlü ve görsel basın ve TRT.

SORUN 9- KATI ATIK SORUNU

Bölgede Gaziantep dışındaki illerin özellikle kentsel kesimlerinde, katı atık toplama ve yok etmede büyük sorunlar vardır.

Çözümler:

Bölgede Gaziantep dışındaki illerde özellikle kentsel kesimlerde etkili bir katı atık yönetimi sistemi yerleştirilmesi.

Sorumlu Kurum: Yerel yönetimler, Çevre Bakanlığı, İller Bankası

Eylem:

A- Her evde ve iş yerinde katı atıkların kapaklı bidonlarda ve ayrıştırılarak toplanması için zorunluluk getirilmesi ve eğitim yapılması,
B- Biriktirilen katı atıkların günlük olarak ayrıştırılmış biçimde toplanması için yeterli sayıda ve sağlık koşullarına uygun araçlar sağlanması,
C- Toplanan bu atıkların sağlıklı olarak toplandığı katı atık toplama alanlarının her yerleşim yerinde oluşturulması için yatırım yapılması,
D- Oluşturulan bu katı atık toplama alanlarının düzenli olarak ilaçlanmasının sağlanması,
E- Kentsel kesimde gerek evlerde gerek ahırlarda hayvan beslenmesinin önüne geçilmesi için gerekli yatırımların ve eğitimin yapılması.

İşbirliği: GAP İdaresi, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sivil toplum örgütleri, yerel yazılı, sözlü ve görsel basın, TRT

SORUN 10- SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANMADA YETERSİZLİK SORUNU

Bölge halkının hastalandıklarında öncelikli tercihlerinin sağlık ocakları olmaması, sağlık ocaklarının ve sağlık evlerinin önemli bir bölümünün kapalı olması, sağlık personeli başına düşen nüfusların Türkiye genelinin 2-3 katı olması, ev ev gezilerek yapılması gereken üreme sağlığı ve çocuk sağlığı hizmetlerinin (bağışıklama dışında) nerede ise durmuş olması, üreme sağlığı ve çocuk sağlığı ile ilgili bulguların bu bulguyu destekleyici ölçüde kötü olması, bağışıklama hizmetlerinde bile hedefin gerisinde kalınması özellikle temel sağlık hizmetlerinden yararlanmada önemli sorunlar olduğunu göstermektedir. İşsizlik ve sosyal güvencesizlik oranlarının yüksekliği de bu sorunları arttırmaktadır. Eğitim düzeyi ise özellikle üreme sağlığı hizmetlerinden yararlanmada önemli derecede etkili bulunmuştur.

Çözümler:

Aile reislerinin sosyal güvenceye kavuşturulması,
Sağlık ocağı hizmetlerinin etkin hale getirilmesi,
Bölge halkının eğitim düzeyinin yükseltilmesi.

Sorumlu Kurum: Sağlık Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı,Üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı.

Eylem:

A- Yasa değişikliği veya yeni yasalarla tüm vatandaşların sosyal güvence altına alınması,
B- Tüm birinci basamak sağlık hizmetlerinin (rutin laboratuvar dahil) sağlık ocaklarında verilmesi,
C- Sağlık ocağı hekimlerinin TUS stresinden kurtarılması,
D- Kapalı sağlık ocağı ve sağlık evlerinin açılması,
E- Sağlık ocak ve sağlık evlerinde personel açığının giderilmesi,
F- Sağlık ocak ve evlerindeki araç-gereç noksanının giderilmesi
G- Kırsal kesim sağlık ocaklarında eczacılık hizmetlerinin verilmesi
H- Gezici sağlık hizmetleri için sağlık ocaklarına yeterli taşıt verilmesi,
İ- Ev ziyaretleri, gebe ve bebek izlemelerinin düzenli yapılmasının sağlanması,
J- Acil haller dışında sevk zincirinin mutlaka tesisi ve korunması,
K- Nüfus hareketlerinin izlenmesi ve sağlık ocakları arasında bilgi paylaşımının sağlanması,
L- Hizmetiçi eğitimin sürekli ve etkin şekilde yapılması,
M- Hastanelerde uzman hekim ve yardımcı sağlık personeli açığının giderilmesi,
N- Tüm sağlık kurumlarında hasta haklarının dikkate alınmasının sağlanması,
O- Sürekli ve etkin denetim yapılması
P- Sağlık okullarında verilen eğitimin temel sağlık hizmetlerinde gerekli bilgi ve becerilere odaklandırılması,
R- Okuma yazma kursları açılması,
S- 8 yıllık eğitime devamlılığın sıkı takip edilmesi.

İşbirliği: Yerel yönetimler.

SORUN 11- ÜREME SAĞLIĞINA İLİŞKİN SORUNLAR

Bölgede kadınların arasında aşırı doğurganlık Türkiye genelinden yüksek orandadır ve Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin'de bölge genelindekinden de yüksektir. Bu illerde kızlar erken evlendirilmekte, erken doğum yapmaktadır. Hem erkeklerin hem kadınların ideal çocuk sayısı 3 iken, 45-49 yaş grubundaki kadınlar 6,6 çocuğa sahip olmaktadır. Bölgede doğum öncesi ve doğum sonrası bakım nerede ise hiç yapılmamaktadır. Gebelere tetanoz aşısı gebe kadınların 1/5 ine ancak yapılmaktadır. Şırnak, Siirt, Batman ve Diyarbakır'da doğumların %50 si ara ebesi yardımıyla, %40 ı ancak sağlık personeli yardımıyla olmaktadır. Hem erkekler hem kadınlar arasında aile planlaması yöntemlerinin duyulma oranı Türkiye genelinden düşüktür ve özellikle Şanlıurfa, Kilis, Diyarbakır ve Batman'da düşüktür. Özellikle bölgenin doğusundaki illerde istenmeyen gebeliklerin oranı ve aile planlaması yöntemlerini hiç kullanmayan oranı yüksek; halen kullanan oranı düşüktür. Okuryazarlık ve ilköğretimi bitirme kadınların yöntemleri öğrenmesini de kullanmasını da önemli ölçüde etkilemektedir.

Çözümler:

Sağlık ocağı hizmetlerinin etkin hale getirilmesi,
Bölge halkının eğitim düzeyinin yükseltilmesi.

Sorumlu Kurum: Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler

Eylem:

A- Yetersiz eğitim sorunu ile ilgili eylemler,
B- Sağlık hizmetlerinden yararlanmada yetersizlik sorunu ile ilgili eylemler.

SORUN 12- ÇOCUK SAĞLIĞINA İLİŞKİN SORUNLAR

0-59 aylık çocukların bölge nüfusunun %15 ini oluşturması, bebek ölüm hızının ‰60 olması, doğuşta beklenen yaşam süresinin 60 yılda kalması, doğumdan önce hamilelerin ve doğumdan sonra anne ve bebeklerin %95'inin izlenmemiş olması, kadınların %78'ine hiç tetanoz aşısı yapılmamış olması, çocuk beslenmesine ilişkin uygulamalarda yanlışlıklar olması, 0-59 aylık çocuklarda ASYE ve ishalli hastalık geçirme oranlarının yüksek olması, GAP Bölgesi'nde çocuk sağlığında sorun olduğunu göstermektedir. Ayrıca bölgede bağışıklama hizmetlerinin yetersiz olması, parazit hastalıklarının çocukların %32 sinde görülmesi, 0-59 aylık çocukların %40 ında malnütrisyon (kavruk, zayıf ve bodur) görülmesi sorunun büyüklüğünü göstermektedir.

Çözüm:

Üreme sağlığı hizmetlerinin etkin hale getirilmesi,
Çocuk sağlığı hizmetlerinin etkin hale getirilmesi,
Çevre koşullarının sağlık açısından olumlu hale getirilmesi ve denetim altında tutulması,
Kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesi.

Sorumlu Kurum: Sağlık Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, DSİ, Yerel yönetimler, Milli Eğitim Bakanlığı

Eylem:

A- Sağlık hizmetlerinden yararlanma ile ilgili eylemler,
B- Üreme sağlığına ilişkin sorunlarla ilgili eylemler,
C- Yetersiz eğitim sorunu ile ilgili eylemler,
D- İçme-kullanma suları, konut sağlığı, sıvı atık ve katı atık sorunlarına ilişkin eylemler,
E- Annelere bebek beslenmesi ve gelişmesi konusunda sürekli eğitim yapılması,
F- Sağlıkla ilgili okullarda çocuk sağlığı konusunda eğitime de ağırlık verilmesi.

İşbirliği: GAP İdaresi, Üniversiteler, Sivil toplum örgütleri, yerel yazılı, sözlü ve görsel basın, TRT

SORUN 13- SİGARA KULLANIM SORUNU

Bölgede evlerin %70 inde sürekli sigara içilmesi, erkeklerin %50 sinin, kadınların %12 sinin sigara kullanıyor olması ve bu oranın 15-19 yaş grubundaki erkeklerde %30, kadınlarda %8 olması, bölgede sigara kullanımının sorun olduğunu göstermektedir.

Çözüm:

Tütünün ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin zararları konusunda halka eğitim yapılması,
Aynı konuda tüm okullarda eğitim yapılması.

Sorumlu Kurum: Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı.

Eylem:

A- Tütün ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin zararları konusunda eğitim materyali hazırlanması,
B- Bu materyale dayanarak halka eğitim yapılması,
C- Bu konuda tüm okullarda uygulanmak üzere eğitim programları hazırlanması.

İşbirliği: GAP İdaresi, Sivil toplum örgütleri, yerel yazılı, sözlü ve görsel basın, TRT

SORUN 14- KRONİK HASTALIKLAR SORUNU

Araştırma grubunun elindeki olanaklar nedeniyle bu hastalıklar özürlülük dahil yalnızca kendi ifadelerine dayanarak saptanmaya çalışıldığı için sorun olarak ortaya çıkarılamamıştır. Ancak, bu durum bölgede bu hastalıkların sorun olmadığı anlamına gelmez. Çünkü, bu araştırma bulgularına göre bölgede akraba evliliklerinin oranı Türkiye genelinin çok üstündedir. Bölgede yapılan bireysel gözlemlerimize göre de hipertansiyon, diyabet gibi hastalıkların sık olması gerekir.

Çözüm:

Bu hastalıkların bölgedeki boyutlarının saptanabilmesi için bu hastalıklara yönelik (tek tek her hastalık için) olarak hedef gruplarını kapsayan bölge çapında taramalar yapılmalıdır.

Bu taramaların sonuçlarına göre korunma ve tedavi için önlemler alınmalıdır.

Sorumlu Kurum: Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, TUBİTAK, TUBA,GAP İdaresi.

Eylem:

A- Her kronik hastalığın taranması için ayrı bir araştırma planlanması,
B- Bu araştırmaların desteklenmesi,
C- Koruyucu önlemlerin geliştirilmesi,
D- Tedavi için önlemlerin alınması.

İşbirliği: Tabip odaları, sağlık meslek dernekleri, sivil toplum örgütleri.

SORUN 15-VEKTÖRLERLE BULAŞAN HASTALIKLAR SORUNU

Aktif hasta bulunamamakla birlikte bölgede, özellikle Şırnak, Diyarbakır ve Mardin'de 0-59 aylık çocuklarda bile Şark Çıbanı skatrisi, geçirilmiş trahom öyküsü ve geçirilmiş sıtma öyküsü saptanması ve sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Türkiye'deki sıtma olgularının 4/5 inin, trahom olgularının ise ½ ile ¼ ünün bölgede görülmekte oluşu, katı atık toplanması ve yok edilmesinde daha önce sözü edilen sorunlar nedeniyle bölgede vektörlerle bulaşan hastalıklar sorunu vardır. Vektör kontrolü, özel eğitimli büyük işgücü, ekipman ve büyük harcamalar gerektirmektedir. Buna karşın vektörlerle bulaşan hastalıkların kontrolünde, vektör savaşının etkisinin, halen, en fazla %20 civarında olduğu bildirilmektedir (78).

Çözüm:

Gaziantep dışındaki illerde etkin bir katı atık yönetim sisteminin kurulması,
Vektörlerle bulaşan hastalıklar konusunda halka ve sağlık personeline eğitim,
Etkili bir vektör savaşı yapılması.

Sorumlu Kurum: Yerel yönetimler, Çevre Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı

Eylem:

A- Katı atık sorunu ile ilgili eylemler,
B- Sıtma savaşı hizmetlerinin tüm sağlık hizmetlerine ve özellikle sağlık ocağı hizmetlerine entegre edilmesi,
C- Halka ve sağlık personeline bu hastalıkların nedenleri ve vektörlerin bu hastalığın meydana gelmesindeki rolleri konusunda eğitim yapılması,
D- Aynı eğitimin tüm okullarda ve özellikle sağlık okullarında da yapılması,
E- Sivrisineklerin yoğun olarak ürediği yavaş akan sulara hızlı akış kazandırılması ve bataklıkların kurutulması.
F- Tüm sağlık kurum ve kuruluşlarında, her ateşli ve son bir haftada ateş geçirmiş her hastadan, klinik tanı ne olursa olsun, iki damla kan alınarak sıtma paraziti aranması zorunlu hale getirilmesidir.
G- Sıtmalı veya ateşli hastaların bulunmasında sosyal birim liderlerinin (aile reisi, muhtar, imam, öğretmen) hizmete katılmasının sağlanması,
H- Tüm sağlık kurum ve kuruluşlarında mikroskopik sıtma incelemesinin yapılabilmesi,

İ- Sıtma tanısı konan her hastanın radikal tedaviye alınması,
J- Radikal tedavide sosyal ünite liderlerinden yararlanılması,
K- Nüfus hareketlerinin (yol ve tarım işçileri, askerler, öğrenciler, memurlar, vb.) sürekli izlenmesi,
L- Sağlık kurumları ve özellikle sağlık ocakları arasında bilgi iletişim ağının kurulması,
M- Sıtma pozitif olduğu saptanan kan preparatlarının uzmanlarca teyidi,
N- Sivrisinek kontrolu çalışmalarında yerel yönetimlere bilimsel ve teknik yardımda bulunulması,
O- Vektör kontrolu için aşağıdaki görevleri yerine getirmek üzere parazitoloji uzmanı, entomolog ve entomoloji teknisyenlerine görev verilmesi,
Ö- Bölgede mevcut vektörler hakkında bilimsel araştırmalar yapılmalı;
   a. Vektor türleri,
   b. Beslenme alışkanlıkları,
   c. Yaşam süreleri,
   d. Üreme yerleri ve kapasiteleri,
   e. Doğal düşmanları,
   f. Ensektisitlere duyarlılıkları.

P-Vektör üreme yerlerinin saptanıp kodlanması,
R-Vektör kontrol araç ve gereçlerinin sağlanması,
S-Vektör kontrol ekiplerinin belirlenmesi ve eğitimi,
Ş-Yöreye ve vektöre uygun kontrol yöntemlerinin seçilmesi,
T-Vektör kontrol uygulama programlarının yapılması,
U-Etkili izleme, denetim ve değerlendirme.

İşbirliği: GAP İdaresi, DSİ, İller Bankası, Tarım Bakanlığı, Üniversiteler, Sivil toplum örgütleri

SORUN 16- SU VE BESİNLERLE BULAŞAN HASTALIKLAR SORUNU

Bölgede, özellikle Siirt ve Şırnak'ta çocuklar arasında ishalli hastalıkların yaygın olması; sağlık müdürlüklerinin verilerine göre Türkiye'de görülen tifo olgularının neredeyse tamamının, amipli dizanteri olgularının ½ sinin, diğer ishalli hastalıkların 1/10 unun bölgede görülmesi; 5+ yaş grubundakilerin yaklaşık %45 inin, 0-59 aylık çocukların %32 sinin gaitada parazit saptanması; bölge halkına yeterli, sürekli ve sağlıklı içme-kullanma suyu sağlanmasındaki ve sıvı atıkların toplanması ve sağlıklı hale getirilmesindeki sorunlar; çiğ köfte ve çiğ süt ve çiğ süt ürünleri tüketim alışkanlığının yaygınlığı bölgede su ve besinlerle bulaşan hastalıkların önemli bir sorun olduğuna işarettir.

Çözüm:

Tüm evlere ve iş yerlerine yeterli, sürekli ve sağlıklı içme-kullanma suyu sağlanması,
Özellikle kentsel alanlarda tüm konutları kapsayacak biçimde ve sağlığa uygun olarak kanalizasyon yapılması,
Çiğ köfte ve çiğ süt ve çiğ süt ürünlerinin tüketimine engel olunması.

Sorumlu Kurum: Yerel yönetimler, Çevre Bakanlığı, DSİ, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı

Eylem:

A- İçme-kullanma suyu sorununa ilişkin eylemler,
B- Sıvı ve katı atık sorununa ilişkin eylemler,
C- Çiğ köfte, çiğ süt ve çiğ süt ürünlerinin tüketimini engellemek için halka ve tüm okullarda – sağlık okulları dahil – öğrencilere eğitim.

İşbirliği: GAP İdaresi, Üniversiteler, Sivil toplum örgütleri

SORUN 17- DİĞER ÇEVRE SORUNLARI

Bölgede, bazı kentsel kesimlerde sınır değerlerin altında olmakla birlikte hava kirliliği olması ve başlıca kaynağının trafik olması; konutların büyük çoğunluğunun gürültü kirliliği olan yerlerde olması ve başlıca kaynağının trafik olması; kentsel kesimlerde toprağın sıvı ve katı atıklar ve çarpık kentleşme nedeniyle yoğun biçimde kirletilmekte oluşu bölgede daha önce sözü edilenler dışında da önemli çevre sorunları olduğuna işarettir.

Çözüm:

Bölgede plansız ve çarpık kentleşmenin önlenmesi,
Bölge halkının eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve aşırı doğurganlığın önlenmesi.

Sorumlu Kurum: Yerel yönetimler, Çevre Bakanlığı, İller Bankası, DSİ, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İl Trafik Müdürlükleri.

Eylem:

A- İçme-kullanma suları, sıvı ve katı atık sorunlarına ilişkin eylemler,
B- Aşırı doğurganlık ve yetersiz eğitim sorunlarına ilişkin eylemler,
C- Trafiğin, gürültüyü ve hava kirliliğini önlemek için denetim altına alınması,
D- Kent planlarının gürültü ve hava kirliliğini önleyecek biçimde yapılması.

İşbirliği: GAP İdaresi, Sivil toplum örgütleri, basın ve TRT

SORUN 18-TARIM VE HAYVANCILIKLA İLGİLİ SAĞLIK SORUNLARI

Bölgede, sulu tarıma hedeflenenin çok altında geçilebilmiştir. Hayvancılığın yaygın olduğu bölgede hayvanlar arasında zoonotik hastalık sorunu da vardır. Çiğ köfte ve çiğ süt ve çiğ süt ürünlerinin tüketilme alışkanlığının bölge genelinde ve özellikle Gaziantep, Kilis, Adıyaman ve Şanlıurfa'da yaygın olması (bölge genelinde örneğe çıkan ailelerin %64 ü çiğ köfte, %70 i çiğ süt ve çiğ süt ürünü tüketmektedir) bu illerde zoonotik hastalıkların yayılma olasılığını da arttırmaktadır. Buna karşın ailelerin %98 e yakınının artan yemekleri buzdolabında saklıyor olması hem diğer besinlerle bulaşabilen hastalıkların, hem de zoonotik hastalıkların yayılması olasılığını bir ölçüde de olsa sınırlayabilir. Öte yandan ailelerin %40 ının (kentselde %20 sinin, kırsalda %75 inin) evde hayvan beslemekte olması, ailelerin %73 ünün karasinekten, %68 inin sivrisinekten yakınıyor olması zoonotik hastalıkların yayılması olasılığını arttıran etkenlerdir. İl sağlık

müdürlüklerinin verilerine göre bruselloz gibi bazı zoonotik hastalıkların insanlarda da görülmekte oluşu (bölgedeki bruselloz olguları her yıl Türkiye genelindekilerin yaklaşık ½ sini oluşturmaktadır) bu görüşü desteklemektedir. Öte yandan bölgedeki hayvan varlığının ve hayvansal ürün üretiminin azalmakta oluşu bu konuda ortaya çıkan başka bir sorundur.

Çözüm:

Bölgede, sulu tarım faaliyetlerinin sivrisinek gibi bazı vektörlerin üremesine fırsat vermeyecek biçimde düzenlenmesi,

Bölgede, her çeşit vektörün üremesine engel olunması,

Hayvan hastalıklarının özellikle zoonotik olanların erken tanı, tedavi ve korunma önlemlerinin alınması,

Hayvan Sağlık Zabıta Kanununun tam olarak uygulanması,

Özellikle kentlerde ev içinde ya da dışında hayvan beslenmesinin önüne geçilmesi.

Sorumlu Kurum: Tarım Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Yerel yönetimler, Sağlık Bakanlığı, DSİ, Milli Eğitim Bakanlığı

Eylem:

A- İçme-kullanma suları sıvı ve katı atık sorunlarıyla ilgili eylemler,
B- Halka bu konularda korunma ve erken tanı ile ilgili eğitim,
C- Tüm tarım, veterinerlik ve sağlık okullarında besinlerle bulaşan – zoonotik olanlar dahil – hastalıklardan korunma, erken tanı ve tedaviye ilişkin eğitim,
D- Halka beslenme alışkanlıklarının düzeltilmesi için eğitim,
E- Tüm okullarda bu hastalıklardan korunma, erken tanı ve zararlı beslenme alışkanlıklarının düzeltilmesi konularında eğitim,
F- Sağlıklı koşullarda hayvancılığın geliştirilmesi için önlemler alınması.

İşbirliği: GAP İdaresi, Üniversiteler, Sivil toplum örgütleri.

11. İZLEME ve DEĞERLENDİRME

GAP İdaresi tarafından planlanıp finanse edilen ve Türkiye Parazitoloji Derneği tarafından yürütülen GAP Bölgesi Halk Sağlığı Projesi'nde varılan sonuçlara göre yörede halk sağlığı konularında birçok sorun bulunmaktadır. Bu sorunların oluşumunda toplumun ve değişik sektörlerin rolü olduğu bir gerçektir. Bu nedenlerle sorunların çözümünde toplumun ve değişik sektörlerin işbirliği içinde entegre çalışmaları zorunlu olmaktadır.

Bu nedenle çok sektörlü olan eylem planının işleyebilmesi için izleme sisteminde de bu sektör temsilcilerinin bulunmasında zorunluluk vardır.

Halk sağlığı sorunları, bunlara yönelik çözümler ve eylem planında belirtilen çalışmalar illerin özelliklerine göre değişmektedir. Bu nedenlerle izleme ve değerlendirme sisteminin, il bazında kurulmasında yarar görülmektedir.

İZLEME VE DEĞERLENDİRME SİSTEMİNİN KURULMASI:

1- **Merkez İzleme ve Değerlendirme Kurulu;**

Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi,
Sağlık Bakanlığı,
Milli Eğitim Bakanlığı,
İçişleri Bakanlığı,
Tarım Bakanlığı,
Çevre Bakanlığı

temsilcilerinden oluşmaktadır.

Görev Tanımı: Bölge İzleme ve Değerlendirme Kurulu raporlarını inceleyerek gerekli kararları alır.

2- **GAP Bölgesi İzleme Kurulu;**

GAP İdaresi Bölge Başkanı,
ve Proje Uzmanları,
GAP Bölgesi'ndeki tıp fakültelerinin Halk Sağlığı Anabilim Dallarından birer Öğretim Üyesi,
Çevre Mühendisi,
Tarım Uzmanı

ndan oluşmaktadır.

Görev Tanımı: 3 ayda bir kez toplanarak, İl İzleme ve Değerlendirme Komisyonlarından gelen raporlara göre bir genel rapor hazırlayıp **Merkez İzleme ve Değerlendirme Kurulu**'na göndermek.

3- İl İzleme ve Değerlendirme Komisyonu;

Vali,
Belediye Başkanı,
GAP temsilcisi,
Sağlık Müdürü,
Çevre Müdürü,
Tarım Müdürü,
Milli Eğitim Müdürü,
DSİ Müdürü,
Köy Hizmetleri Müdürü

nden oluşmaktadır.

Görev Tanımı: Her ay en az bir kez toplanıp Halk Sağlığı İzleme Komisyonu tarafından hazırlanan raporları inceleyerek;

A- Çalışmaları Değerlendirmek,
B- Yaptırımları belirlemek ve karara bağlamak,
C- İş bölümü yapmak,
D- İş Takvimini saptamak,
E- Bölge İzleme Kurulu'na rapor sunmak.

4- İl Halk Sağlığı İzleme Komisyonu:

GAP İdaresi Temsilcisi,
Sağlık Müdürlüğü Temsilcisi,
Çevre Müdürlüğü Temsilcisi,
Tarım Müdürlüğü Temsilcisi

nden oluşmaktadır.

Görev Tanımı: İl İzleme ve Değerlendirme Komisyonu'na, eylem planında belirtilen çalışmalar ve sonuçları hakkında bilgi toplama ve rapor hazırlamak

12. KAYNAKLAR

1. http://www.gap.gov.tr/gaptur.html
2. http://www.gapturkiye.gen.tr/trindex.html
3. DİE, 1997 Genel Nüfus Sayımı Geçici Sonuçları. Ankara, 1998.
4. DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Geçici Sonuçları. Ankara, 2001.
5. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Adıyaman, 1999.
6. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Batman, 1999.
7. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Diyarbakır,1999.
8. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Gaziantep,1997.
9. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Kilis,1999.
10. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Mardin, 1998.
11. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Siirt,1999.
12. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Şanlıurfa,1999.
13. DİE. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Şırnak,1999.
14. DİE. Türkiye İstatistik Yıllığı 2000. Ankara, 2001.
15. TTB, Türkiye Sağlık İstatistikleri 2000. Ankara, 2000.
16. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikler 1997, Ankara 1998.
17. http://ziraatci.8m.com/linkler.htm
18. WHO. Health, Population and Development, WHO Position Paper. International Conference on Population and Development 1994, Cairo. WHO/FHE/ 94.1, Geneva, 1994.
19. WHO. Health, Population and Development, WHO Position Paper. International Conference on Population and Development 1994, Cairo. Executive Summary. WHO/FHE/ 94.2, Geneva, 1994.
20. WHO. Womens Health: Improve Our Health, Improve The World, WHO Position Paper. Fourth World Conference on Women, Beijing, China, 4-15 September 1995. WHO/FHE/ 95.8, Geneva, 1995.
21. WHO. Womens Health: Improve Our Health, Improve The World, WHO Position Paper. Fourth World Conference on Women, Beijing, China, 4-15 September 1995. Executive Summary. WHO/FHE/ 95.9, Geneva, 1995.
22. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve MEASURE DHS + Macro International Inc. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 1998, Ankara, Ekim 1999.
23. Hancıoğlu A. GAP Bölgesi'nde Nüfus Hareketleri. VIII. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi
24. Kunt G. "Aile Yapısı ve Doğurganlık" Türkiye'de Nüfus Yapısı ve Nüfus Sorunları-1973 Araştırması, H.Ü. Yayınları p.25, Ankara, 1978.
25. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. GAP 2000 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2001. ISBN: 975-19-2769-2.
26. Özgür S. Ulaş Eğitim Araştırma Bölgesinde Akraba Evliliğinin Durumu ve Akraba Evliliğini Önlemede Eğitimin Rolü. Sivas, 1994. (DPT'ye sunulan proje sonuç raporu), Proje No: 91.K.120510.
27. Bozkurt A. İ. "Gaziantep İl Merkezinde Sağlık Düzeyi" Doktora Tezi, Gaziantep 1994.
28. Saka G. "Diyarbakır Doğumevi Hastanesinde Doğum Yapan Kadınlarda Risk Faktörleri ve Doğumlara Etkisi". Uzmanlık Tezi, Dicle Ünv. Tıp Fak. Halk Sağlığı Anabilim Dalı 1997.
29. 1988 Turkish Population and Health Survey, Hacettepe University Institute of Population Studies, April 1989 Ankara-Turkey.
30. DİE. Çalışma İstatistikleri 1998-1999, Ankara 2001.

31. İlçin E. GAP Bölgesi'ndeki Sağlık Hizmetleri Nasıl Sunulmalıdır. Toplum ve Hekim Dergisi. (54): 26-30, 1993.
32. Elmacı N. Diyarbakır Sağlık Ocaklarında Doktorlar ve Hastalar (İletişim, Tanı ve Tedavi Sorunları). Dicle Tıp Dergisi, 18(4):47-54,1991.
33. UNICEF. Dünya Çocuklarının Durumu 2000.
34. Ministry of Health. Health Services Utilization Survey in Turkey. Eds.: Aykut Toros and Zafer Öztek. Ankara, 1996. ISBN: 975-8088-01-7.
35. Bozkurt A. İ., Koçoğlu F. Gaziantep Kent Merkezinde Halkın Sağlık Kuruluşlarından Yararlanım Düzeyi , Gaziantep Üniversitesi Tıp Fak. Dergisi. 11(1-2): 36-40, 200.
36. Akdeniz Üniv.Tıp Fak. Halk Sağlığı ABD: Araştırma Özetleri,Cilt 1. Antalya Merkez Sağlık Ocaklarında Sağlık Hizmetlerinin Kullanımı. Antalya: 1994.p. 34.
37. Öztürk Y. Kayseri Eğitim ve Araştırma Sağlık Grup Başkanlığı Bölgesi Kuruluş Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Kayseri: 1989. p. 51.
38. Erdem M. Kızılırmak Sağlık Ocağı Bölgesindeki Halkın Kullanım Durumunun Belirlenmesi. III. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi. Kongre Özet Kitabı. Ankara: 1992. p.
39. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Çalışma Yıllığı 2000, Ankara, 2001.
40. Özgür S, Bozkurt A.İ., Özçırpıcı B. "The effects of family planning education provided to different gender groups", British Journal of Obstetrics and Gynaecology, Vol.: 107, Oct. 2000. pp.: 1226-1232.
41. Bozkurt A. İ, Özçırpıcı B, Şahinöz S, Özgür S. Gaziantep İlinde Sağlık Ocaklarına Herhangi Bir Nedenle Başvuran 15-49 Yaş Evli Kadınların Aile Planlaması Açısından Risk Durumları, Yöntem Kullanımları ve Etkileyen Faktörler. Gaziantep Tıp Dergisi. Cilt : 12, Sayı : 2, 2001.
42. Toksöz P, İlçin E. Etkili Doğum Kontrol Yöntemi Kullanan Kadınların Demografik ve Doğurganlık Özellikleri. Dicle Tıp Dergisi, 18: 41-48, 1991.
43. WHO Family and Reproductive Health, Maternal and Newborn Health, Safe Motherhood. Essential Newborn Care. Report of a Technical Working Group, Trieste, 25-29 April 1994, Geneva, Switzerland, 1996 (WHO/FRH/MSM/96.13, Distr.: General).
44. Hancıoğlu, A., Koç İ., Dayıoğlu, M. Türkiye' de Çocukların ve Kadınların Durumu: ÇHS ve CEDAW Bağlamında Perspektifler. UNICEF, Türkiye, 2000. S. 34.
45. Protecting, promoting and supporting breast feeding: The special role of maternity services, A joint WHO/UNICEF statement, World Health Organization, Geneva, 1989.
46. Breast-feeding: The technical basis and recommendations for action, World Health Organization, Geneva, 1993.
47. Ebe ve hemşireler için beslenme eğitimi rehberi. Çeviren Doç. Dr. Gülay Koçoğlu, Dünya Sağlık Örgütü, Cenevre, Cumhuriyet üniversitesi yayınları no:45, Sivas, 1992.
48. WHO/UNICEF. The Declaration of Innocenti: Protecting, Promoting and Supporting Breast Feeding, Spedale Degli Innocenti, Florence Italy, 1 August 1990.
49. Toksöz P, İlçin E. ve ark. Diyarbakır Bismil İlçesine Bağlı Köylerde Genel Sağlık Ve Beslenme Araştırması. Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi. 43(2);69-83, 1986.
50. Bozkurt A. İ, Koçoğlu F. "Gaziantep İl Merkezinde 0-36 aylık çocuklarda protein eneji malnütrisyon prevelansı. Beslenme ve Diyet Dergisi 28(1): 52-56,1999.
51. Toksöz P, İlçin E. 0-36 ay arası ishalli çocukların emzirilme durumu ve malnütrisyon gelişmesi üzerindeki etkisinin incelenmesi. Beslenme ve Diyet Dergisi 18: 11-20,1989.

52. Ertem M, Ceylan A, Toksöz P. Diyarbakır Şehitlik Sağlık Ocağı Bölgesinde 0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Z-Skoru Dağılımına Göre Malnütrisyon Prevalansı ve bazı Değişkenlerle İlişkisi. Beslenme ve Diyet Dergisi, 28(2); 23-31, 1999.
53. Aycan S, Özaltın S, Arıtürk B.O, Bumin M.A. 0-6 yaş grubu çocuk izleme kartlarından elde edilen antropometrik ölçümlerle beslenme durumu. I. Halk Sağlığı Günleri Bildiri Özetleri, Sivas, 1989.
54. Dönmez L, Dedeoğlu N, Aktekin M. Antalya il merkezinde malnütrisyon sıklığı ve bazı değişkenlerle ilgisi. IV. Ulusal Halk Sağlığı Kongre kitabı, İzmir, 1994.
55. Parker R.L. " Acute Respiratory Ilness in Children: PHC Responses", Health Policy and Planning. 2 (4): 279-288, Oxford University Press, 1988 or 1989.
56. WHO. Program for The Control of Acute Respiratory Infection, Report of Eight Meeting of The Technical Advisory Group, 15-19 March 1993.
57. UNICEF. Dünya Çocuklarının Durumu-1988. p. 2-3.
58. Özçırpıcı Birgül."Beş Yaş Altı Çocuklarda Akut Solunum Yolu Enfeksiyonlarının Sıklığı ve Oturulan Konutun Koşulları ile İlişkisi". Tıpta Uzmanlık Tezi, Gaziantep 2000.
59. Synder JD.,Merson MH. "The Magnitude of The Global Problem of Acute Diarrhoeal Disease: A Review of Active Surveillance Data". Bulletin of WHO, 60 (4): 605-613 Geneva, 1982.
60. Ertem M., Saka G., Ceylan A., İlçin E. Diyarbakır'da 0-6 Yaş Çocuklarda Akut İshal. Türk Pediatri Arşivi, 33:199-204, 1998.
61. Bilir N. "Sigara salgınının kontrolu stratejileri", Sağlık İçin Sigara Alarmı, cilt:3, sayı: 1-4, 1998-2001. s: 1-2.
62. "WHO Regional Office for Europe. Health 21- Health for All in the 21st Century: The Health for All Policy Framework for the WHO European Region. European Health for All Series No.6, Copenhagen, 1999. ISBN 92 890 1349 4 (NLM Classifications: WA 540 GA1 "Annex 2: 21 targets for 21st century and suggested areas for formulating indicators").
63. Eser S.Y., Eser E. "Smoking prevalance in the two rural population of İzmir, Turkey", International Public Health Congress "Health 21 in Action", October 8-12, 2000, İstanbul , Turkey, Abstracts, p: 139.
64. Güner Ç, Beşer E, Yavuz C.I, Tek N, Bilgin R. "The health problems of the adolecents in Kocaeli I- Tobacco, alcohol and drug use" ,International public Health Congress "Health 21 in Action", October 8-12, 2000, İstanbul , Turkey, Abstracts, p: 152.
65. Polatlı M, Karadağ F, Pirim C, Polatlı D.Y., Çildağ O. "Aydın bölgesinde sigara içme alışkanlığı" , Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği (TÜSAD) XXV. Ulusal Kongresi, 5-9 Haziran 1999, İstanbul, Özet kitabı, s: P 037.
66. Çöl M. Hipertansiyon Epidemiyolojisi, Somgür yayıncılık, Ankara, 1994:2.
67. Araz M, Bozkurt A.İ, Sezer A, Seçkin B, Okan V, Demirci F, Aktaran Ş, Kepekçi Y. Gaziantep İli Yavuzeli İlçesinde 40 Yaş Üzeri Nüfusta Obezite, Hipertansiyon ve Diyabetes Mellitus Taraması, Endokrinolojide Yönelişler, cilt:9, sayı:3, ss: 106-110, 2000.
68. Onat A. TEKHARF (Türk Erişkinlerde Kalp Sağlığının Dünü ve Bugünü). İstanbul: Karakter Color Matbaası, 1996.
69. Sezer A. Kilis İli merkezinde erişkin nüfusta diyabet, hiperlipidemi prevalansı ve koroner risk faktörleri sıklığı. Uzmanlık tezi, Gaziantep, 1999.
70. Baharlı N, Aktekin M.R, Dedeoğlu N. Antalya kent merkezinde sağlık ocaklarına başvuran 40 yaş üzeri kişilerde hipertansiyon durumu, VI. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi (Uluslar arası katılımlı) Kongre Kitabı, s: 446, Adana, 1998.

71. Satman İ., Yılmaz M.T. and TURDEP Group. Diabetes Care, 2002 (in press).
72. Hatemi H, Urgancıoğlu İ, Yenici O,Uslu İ, Kaya H, Benli M. Türkiye'de Endemik Guatr (Endemic Goiter in Turkey). Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Nükleer Tıp Anabilim Dalı Yayın no: 14, İstanbul, 1988.
73. Özcel M. A., Aydınten Kuman H., Üner A, Ak M, Altıntaş N, Budak S, Daldal N, Tiğin Y, Burgu A, Doğanay A. GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) ve Parazit Hastalıkları, Türkiye parazitoloji derneği yayın no: 11, Ege Üniversitesi Basımevi, 1993, Bornova, İzmir.
74. Thapalyal Lalit " Source of Life" World Health: The Magazine of WHO. Geneva, Switzerland, July 1976 pp. 8-13.
75. Özcel M.A., Şeşen R, Alkan Z. Kan işeme hastalığı etkeni Schistosoma haermatobium' un arakonakçısı Bulinus truncatus' un Şanlıurfa iline bağlı Akçakale İlçesindeki dağılışı üzerinde bir çalışma. Türkiye Parazitoloji Dergisi, 20 (3-4):349-355.Bornova , İzmir, 1996.
76. Türkiye ve Dünya Tarımı içinde GAP'ın Yeri ve Önemi.
77. Ege Üniversitesi Zıraat Fakültesi Fitopatoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof Dr Nafiz Delen'den alınan bilgiler.
78. Özcel,M.A. SITMA. Türkiye Parazitoloji Derneği yayınları.No:16.İzmir, 1999.

GÜNEYDOGU ANADOLU BÖLGESI